

5000001 SrImad-BAgavata-mahA-purARam
 5000001 śrīmad-bhāgavata-mahā-purāṇam
 5000001 श्रीमद्[-]भागवत[-]महा[-]पुराणम्

 5000002 paYcamaH skanDaH . praTamo 'MSaH
 5000002 pañcamaḥ skandhaḥ . prathamo 'ṃśaḥ
 5000002 पञ्चमः स्कन्धः । प्रथमो ऽंशः

 5000003 aDyAyAH 1-13
 5000003 adhyāyāḥ 1-13
 5000003 अध्यायाः १[-]१३

 5000004 aTa paYcamaH skanDaH
 5000004 atha pañcamaḥ skandhaḥ
 5000004 अथ पञ्चमः स्कन्धः

 5010001 aTa praTamo 'DyAyaH
 5010001 atha prathamo 'dhyāyāḥ
 5010001 अथ प्रथमो ऽध्यायः

 5010002 priyavrata-vijaye
 5010002 priyavrata-vijaye
 5010002 प्रियव्रत[-]विजये

 5010101 rAjoyAca
 5010101 rājovāca
 5010101 राजोवाच

 5010102a priyavrato BAgavata AtmArAmaH kaTaM mune .
 5010102a priyavrato bhāgavata ātmārāmaḥ kathaṃ mune .
 5010102a प्रियव्रतो भागवत आत्मारामः कथं मुने ।

 5010102c gfhe 'ramata yan-mUlaH karma-banDaH parABavaH ..
 5010102c gr̥he 'ramata yan-mūlaḥ karma-bandhaḥ parābhavaḥ ..
 5010102c गृहे ऽरमत यन्[-]मूलः कर्म[-]बन्धः पराभवः ॥

 5010103 SrI-gaReSAya namaH .
 5010103 śrī-gaṇeśāya namaḥ .
 5010103 श्री[-]गणेशाय नमः ।

 5010104 namaH SrImat-paramahaMsAsvAdita-caraRa-kamala-cin-makarandAya
 Bakta-jana-mAnasa-nivAsAya SrI-rAmacandrAya ..
 5010104 namaḥ śrīmat-paramahaṃsāsvādita-caraṇa-kamala-cin-makarandāya
 bhakta-jana-mānasa-nivāsāya śrī-rāmacandrāya ..
 5010104 नमः श्रीमत[-]परमहंसास्वादित[-]चरण[-]कमल[-]चिन्[-]मकरन्दाय भक्त[-]जन[-]मानस[-]निवासाय श्री[-]
 ]रामचन्द्राय ॥

 5010105a aTAtaH paYcama-skanDa vyAKyAneka-viSezavAn .
 5010105a athātaḥ pañcama-skandha vyākhyāneka-viśeṣavān .
 5010105a अथातः पञ्चम[-]स्कन्ध व्याख्यानेक[-]विशेषवान् ।

5010105c priyavratAnvayo yatra sa-prapaYcaH prapaYcyate ..
 5010105c priyavratānvayo yatra sa-prapañcaḥ prapañcyate ..
 5010105c प्रियव्रतान्वयो यत्र स[-]प्रपञ्चः प्रपञ्च्यते ॥

5010106a zaq-viMSatyADunADyAyEH paYcame sTAnam Iryate .
 5010106a ṣaḍ-viṃśatyādhunādhyāyaiḥ pañcame sthānam īryate .
 5010106a षड्[-]विंशत्याधुनाध्यायैः पञ्चमे स्थानम् ईर्यते ।

5010106c loka-dvIpAdi-maryAdA pAlanAKyam anekaDA ..
 5010106c loka-dvīpādi-maryādā pālanākhyam anekadhā ..
 5010106c लोक[-]द्वीपादि[-]मर्यादा पालनाख्यम् अनेकधा ॥

5010107a pfTivy-upary-aDo-lokEr maryAdA triviDA matA .
 5010107a pṛthivy-upary-adho-lokair maryādā trividhā matā .
 5010107a पृथिव्यु[-]उपर्यु[-]अधो[-]लोकैर् मर्यादा त्रिविधा मता ।

5010107c punaS cEkEkaSas tezu maryAdA bahuDA matA ..
 5010107c punaś caikaikaśas teṣu maryādā bahudhā matā ..
 5010107c पुनश् चैकैकशस् तेषु मर्यादा बहुधा मता ॥

5010108a Buvi dvIpAdi-maryAdAH pAlyante rAjaBiH pfTak .
 5010108a bhuvi dvīpādi-maryādāḥ pālyante rājabhiḥ pṛthak .
 5010108a भुवि द्वीपादि[-]मर्यादाः पाल्यन्ते राजभिः पृथक् ।

5010108c BUmer upari devAdyEs tataS cADo 'surAdiBiH ..
 5010108c bhūmer upari devādyais tataś cādho 'surādibhiḥ ..
 5010108c भूमेर् उपरि देवादयैस् ततश् चाधो सुरादिभिः ॥

5010109a tatrADyAyEs tu viMSatyA priyavrata-puraH-sarEH .
 5010109a tatrādhyāyais tu viṃśatyā priyavrata-puraḥ-saraiḥ .
 5010109a तत्राध्यायैस् तु विंशत्या प्रियव्रत[-]पुरः[-]सरैः ।

5010109c Buvi dvIpAdi-maryAdAH pAlitA iti varRyate ..
 5010109c bhuvi dvīpādi-maryādāḥ pālitā iti varṇyate ..
 5010109c भुवि द्वीपादि[-]मर्यादाः पालिता इति वर्ण्यते ॥

5010110a triBiH sUryAdiBir jyotiS cakrAdizv iti kIrtyate .
 5010110a tribhiḥ sūryādibhir jyotiś cakrādiṣv iti kīrtyate .
 5010110a त्रिभिः सूर्यादिभिर् ज्योतिश् चक्रादिष्व इति कीर्त्यते ।

5010110c atalAdizu dEtyAdyEH pAlanaM ca tatas triBiH ..
 5010110c atalādiṣu daityādyaiḥ pālanam ca tatas tribhiḥ ..
 5010110c अतलादिषु दैत्याद्यैः पालनं च ततस् त्रिभिः ॥

5010111a tatra tu praTame 'DyAye jYAnino rAjya-nirvftiH .
 5010111a tatra tu prathame 'dhyāye jñānino rājya-nirvṛtiḥ .
 5010111a तत्र तु प्रथमे ध्याये ज्ञानिनो राज्य[-]निर्वृतिः ।

5010111c punaS ca jYAna-nizWeti priyavrata-kaTAdButA ..

5010111c punaś ca jñāna-niṣṭheti priyavrata-kathādbhutā ..

5010111c पुनश् च ज्ञान[-]निष्ठेति प्रियव्रत[-]कथाद्भुता ॥

5010112a vaMSaH priyavratasyApi niboDa nfpa-sattama ..

5010112a vaṁśaḥ priyavratasyāpi nibodha nṛpa-sattama ..

5010112a वंशः प्रियव्रतस्यापि निबोध नृप[-]सत्तम ॥

5010113a yo nAradAd Atma-vidyAm aDigamya punar mahIm .

5010113a yo nārādād ātma-vidyām adhigamya punar mahīm .

5010113a यो नारदाद् आत्म[-]विद्याम् अधिगम्य पुनर् महीम् ।

5010113c BuktvA viBajya putreBya ESvaraM samagAt padam ..

5010113c bhuktvā vibhajya putrebhya aiśvaraṁ samagāt padam ..

5010113c भुक्त्वा विभज्य पुत्रेभ्य ऐश्वरं समगात् पदम् ॥

5010114 iti pUrva-skanDante priyavratasya praTamam Atma-vidyA . tato
gfhaSramaH, tataH sarva-saṅga-tyAgena mokṣa ity uktam, tatra vismitaH
pfcCati .

5010114 iti pūrva-skandhānte priyavratasya prathamam ātma-vidyā . tato
gṛhāśramaḥ[,] tataḥ sarva-saṅga-tyāgena mokṣa ity uktam[,] tatra vismitaḥ
pṛcchati .

5010114 इति पूर्व[-]स्कन्धान्ते प्रियव्रतस्य प्रथमम् आत्म[-]विद्या । ततो गृहाश्रमः[,] ततः सर्व[-]सङ्ग[-]त्यागेन
मोक्ष इत्य् उक्तम्[,] तत्र विस्मितः पृच्छति ।

5010115 priyavrato BAgaVato 'ta evAtmArAmo gfhe kaTam aramata .

5010115 priyavrato bhāgavato 'ta evātmārāmo gṛhe katham aramata .

5010115 प्रियव्रतो भागवतो ऽत एवात्मारामो गृहे कथम् अरमत ।

5010116 nanu ramatAM ko dozaH .

5010116 nanu ramatām ko doṣaḥ .

5010116 ननु रमतां को दोषः ।

5010117 iti cet . ata Aha .

5010117 iti cet . ata āha .

5010117 इति चेत् । अत आह ।

5010118 karmaRAM banDaH parABavaS ca svarUpa-tiraskAro yan-mUlo Bavati .
yad gfhaM mUlaM kAraRaM yasya ..1..

5010118 karmaṇām bandhaḥ parābhavaś ca svarūpa-tiraskāro yan-mūlo
bhavati . yad gṛhaṁ mūlaṁ kāraṇaṁ yasya ..1..

5010118 कर्मणां बन्धः पराभवश् च स्वरूप[-]तिरस्कारो यन्[-]मूलो भवति । यद् गृहं मूलं कारणं यस्य ॥१॥

5010201a na nUnaM mukta-saṅgAnAM tAdfSAnAM dvijarzaBa .

5010201a na nūnaṁ mukta-saṅgānām tādṛśānām dvijarṣabha .

5010201a न नूनं मुक्त[-]सङ्गानां तादृशानां द्विजर्षभ ।

5010201c gfhezv aBiniveSo 'yaM puMsAM Bavitum arhati ..

5010201c gṛheṣv abhiniveśo 'yaṁ puṁsām bhavitum arhati ..

5010201c गृहेष्व् अभिनिवेशो ऽयं पुंसां भवितुम् अर्हति ॥

5010202 gfhezu ratiS ca tatrABiniveSAt syAt . sa ca BAgavatAnAm
AtmArAmARAM na samBavatItY Aha -- na nUnam iti ..2..
5010202 gr̥heṣu ratiś ca tatrābhīniveśāt syāt . sa ca bhāgavatānām
ātmārāmāṇām na sambhavatīty āha -- na nūnam iti ..2..
5010202 गृहेषु रतिश् च तत्राभिनिवेशात् स्यात् । स च भागवतानाम् आत्मारामाणां न सम्भवतीत्य् आह [-][-] न
नूनम् इति ॥२॥

5010301a mahatAM Kalu viprarze uttamaSloka-pAdayoH .
5010301a mahatām khalu viprarṣe uttamaśloka-pādayoḥ .
5010301a महतां खलु विप्रर्षे उत्तमश्लोक[-]पादयोः ।

5010301c CAyA-nirvfta-cittAnAM na kuwumbe spfhA-matiH ..
5010301c chāyā-nirvṛta-cittānām na kuṭumbe sprhā-matiḥ ..
5010301c छाया[-]निर्वृत[-]चित्तानां न कुटुम्बे स्पृहा[-]मतिः ॥

5010302 gfhAsaktir hi kuwumbAdi-spfhayA Bavati . sA ca tezAM nAstItY Aha
-- mahatAm iti .
5010302 gr̥hāsaktir hi kuṭumbādi-spr̥hayā bhavati . sā ca teṣām nāstīty
āha -- mahatām iti .
5010302 गृहासक्तिर् हि कुटुम्बादि[-]स्पृहया भवति । सा च तेषां नास्तीत्य् आह [-][-] महताम् इति ।

5010303 uttama-Sloka-pAdayoS CAyA kAmAdi-santApa-hAriRI tayA nirvftaM
cittaM yezAM spfhAyukTA matir nAsti ..3..
5010303 uttama-śloka-pādayoś chāyā kāmādi-santāpa-hāriṇī tayā nirvṛtaM
cittaM yeṣām sprhāyukTā matir nāsti ..3..
5010303 उत्तम[-]श्लोक[-]पादयोश् छाया कामादि[-]सन्ताप[-]हारिणी तया निर्वृतं चित्तं येषां स्पृहायुक्ता मतिर्
नास्ति ॥३॥

5010401a saMSayo 'yaM mahAn brahman dArAgAra-sutAdizu .
5010401a saṁśayo 'yaṁ mahān brahman dārāgāra-sutādiṣu .
5010401a संशयो ऽयं महान् ब्रह्मन् दारागार[-]सुतादिषु ।

5010401c saktasya yat sidDir aBUt kfzRe ca matir acyutA ..
5010401c saktasya yat siddhir abhūt kṛṣṇe ca matir acyutā ..
5010401c सक्तस्य यत् सिद्धिर् अभूत् कृष्णे च मतिर् अच्युता ॥

5010402 dArAdy-Asaktasya tu mokzaH SrI-kfzRe 'sKalitA matiS cABUd iti
yad ayaM ca mahAn saMSaya ity Aha -- saMSaya iti ..4..
5010402 dārādy-āsaktasya tu mokṣaḥ śrī-kṛṣṇe 'skhalitā matiś cābhūd iti
yad ayaṁ ca mahān saṁśaya ity āha -- saṁśaya iti ..4..
5010402 दाराद्य[-]आसक्तस्य तु मोक्षः श्री[-]कृष्णे ऽस्खलिता मतिश् चाभूद् इति यद् अयं च महान् संशय इत्य्
आह [-][-] संशय इति ॥४॥

5010501 SrI-Suka uvAca
5010501 śrī-śuka uvāca
5010501 श्री[-]शुक उवाच

5010502 bAQam uktaM Bagavata uttamaSlokasya SrImac-caraRAravinda-
makaranda-rasa AveSita-cetaso BAgavata-paramahaMsa-dayita-kaTAM kiYcid
antarAya-vihatAM svAM SivataMAM padavIM na prAyeRa hinvanti .

5010502 bāḍham uktaṃ bhagavata uttamaślokaśya śrīmac-caraṇāravinda-makaranda-rasa āveśita-cetaso bhāgavata-paramahaṃsa-dayita-kathāṃ kiñcid antarāya-vihatāṃ svāṃ śivatamāṃ padaviṃ na prāyeṇa hinvanti .

5010502 बाढम् उक्तं भगवत् उत्तमश्लोकस्य श्रीमच्च[-]चरणारविन्द[-]मकरन्द[-]रस आवेशित[-]चेतसो भागवत[-]
]परमहंस[-]दयित[-]कथां किञ्चिद् अन्तराय[-]विहतां स्वां शिवतमां पदवीं न प्रायेण हिन्वन्ति ।

5010503 aṅgikṛtya pariharati -- bAQam iti .

5010503 aṅgikṛtya pariharati -- bāḍham iti .

5010503 अङ्गीकृत्य परिहरति [-][-] बाढम् इति ।

5010504 bAQam aBiniveSAdikaM nAstIti satyam eva taTApi viGna-vaSena tezAM pravfttiH pUrvABYAsa-balena punar nivfttiS ca saNgacCata ity Aha -- BagavataH SrImac-caraRavidna-makaranda-rUpo yo rasas tasminn AveSitaM ceto yEs te 'pi kenacid antarAyeRa viGnena vihatAm api svAM SivataMAM padavIM mArgaM na hinvanti . na tyajanti .

5010504 bāḍham abhiniveśādikaṃ nāstīti satyam eva tathāpi vighna-vaśena teṣāṃ pravṛttiḥ pūrvābhyāsa-balena punar nivṛttiś ca saṅgacchata ity āha -- bhagavataḥ śrīmac-caraṇāravidna-makaranda-rūpo yo rasas tasminn āveśitaṃ ceto yais te 'pi kenacid antarāyeṇa vighnena vihatāṃ api svāṃ śivatamāṃ padaviṃ mārgaṃ na hinvanti . na tyajanti .

5010504 बाढम् अभिनिवेशादिकं नास्तीति सत्यम् एव तथापि विघ्न[-]वशेन तेषां प्रवृत्तिः पूर्वाभ्यास[-]बलेन पुनर्
निवृत्तिश् च सङ्गच्छत इत्य् आह [-][-] भगवतः श्रीमच्च[-]चरणारविन्द[-]मकरन्द[-]रूपो यो रसस् तस्मिन् आवेशितं चेतो
यैस् ते सपि केनचिद् अन्तरायेण विघ्नेन विहताम् अपि स्वां शिवतमां पदवीं मार्गं न हिन्वन्ति । न त्यजन्ति ।

5010505 kAm .

5010505 kām .

5010505 काम् ।

5010506 BAḡavatA eva paramahAMsAs tezAM dayitasya priyasya SrI-vAsudevasya kaTAM ..5..

5010506 bhāgavatā eva paramahāṃsās teṣāṃ dayitasya priyasya śrī-vāsudevasya kathāṃ ..5..

5010506 भागवता एव परमहांसास् तेषां दयितस्य प्रियस्य श्री[-]वासुदेवस्य कथाम् ॥५॥

5010601 yarhi vAva ha rAjan sa rAja-putraH priyavrataH parama-Baḡavato nAradasya caraRopasevayAYjasAvagata-paramArTa-satattvo brahma-satreRa dIkziyamARo 'vani-tala-paripAlanAyAmnAta-pravara-guRa-gaREkAnta-BAjanatayA sva-pitropAmantrito Baḡavati vAsudeva evAvyavaDAna-samADi-yogena samAveSita-sakala-kAraka-kriyA-kalApo nEvAByanandat . yadyapi tad apratyAmnAtavyaM tad-aDikaraRa Atmano 'nyasmAd asato 'pi parABavam anvIkzamARaH .

5010601 yarhi vāva ha rājan sa rāja-putraḥ priyavrataḥ parama-bhāgavato nāradasya caraṇopasevayāñjasāvagata-paramārtha-satattvo brahma-satreṇa dīkṣiṣyamāṇo 'vani-tala-paripālanāyāmnāta-pravara-guṇa-gaṇaikānta-bhājanatayā sva-pitropāmantrito bhagavati vāsudeva evāvyaavadhāna-samādhi-yogena samāveśita-sakala-kāraka-kriyā-kalāpo naivābhyānandat . yadyapi tad apratyāmnātavyaṃ tad-adhikaraṇa ātmano 'nyasmād asato 'pi parābhavam anvikṣamāṇaḥ .

5010601 यर्हि वाव ह राजन् स राज[-]पुत्रः प्रियव्रतः परम्[-]भागवतो नारदस्य चरणोपसेवयाञ्जसावगत[-]परमार्थ[-]
]सतत्त्वो ब्रह्म[-]सत्रेण दीक्षिष्यमाणो स्वनि[-]तल[-]परिपालनायाम्नात[-]प्रवर[-]गुण[-]गणैकान्त[-]भाजनतया स्वा[-]

]पित्रोपामन्त्रितो भगवति वासुदेव एवाव्यवधान[-]समाधि[-]योगेन समावेशित[-]सकल[-]कारक[-]क्रिया[-]कलापो नैवाभ्यनन्दत् । यद्यपि तद् अप्रत्याम्नातव्यं तद्[-]अधिकरण आत्मनो ऽन्यस्माद् असतो ऽपि पराभवम् अन्वीक्षमाणः ।

5010602 priyavratasya brahmAjYEvAntarAya-rUpA baBUveti sa-prasaNgam Aha -- yarhItY-AdinA vimukta-saNgah prakftiM Bajasvety antenna .

5010602 priyavratasya brahmājñāivāntarāya-rūpā babhūveti sa-prasaṅgam āha -- yarhīty-ādinā vimukta-saṅgaḥ prakṛtiṃ bhajasvety antenna .

5010602 प्रियव्रतस्य ब्रह्माज्ञैवान्तराय[-]रूपा बभूवेति स[-]प्रसङ्गम् आह [-][-] यर्हीत्यु[-]आदिना विमुक्त[-]सङ्गः प्रकृतिं भजस्वेत्य् अन्तेन ।

5010603 yarhi vAva ha yadA hi .

5010603 yarhi vāva ha yadā hi .

5010603 यर्हि वाव ह यदा हि ।

5010604 vAveti prasidDy-AdO ha iti ca .

5010604 vāveti prasiddhy-ādaḥ ha iti ca .

5010604 वावेति प्रसिद्ध्यु[-]आदौ ह इति च ।

5010605 sa sva-pitrA manunA 'vani-tala-paripAlanAyopAmantrito niyukto nEvAByanandann EcCat .

5010605 sa sva-pitrā manunā 'vani-tala-paripālanāyopāmantrito niyukto naivābhyānandann aicchat .

5010605 स स्व[-]पित्रा मनुना ऽवनि[-]तल[-]परिपालनायोपामन्त्रितो नियुक्तो नैवाभ्यनन्दन् ऐच्छत् ।

5010606 aTa ha tadEva BagavAn adi-devo brahmA sva-BavanAd avatatArety anvayaH .

5010606 atha ha tadaiva bhagavān adi-devo brahmā sva-bhavanād avatatārety anvayaḥ .

5010606 अथ ह तदैव भगवान् अदि[-]देवो ब्रह्मा स्व[-]भवनाद् अवततारेत्य् अन्वयः ।

5010607 upAmantraRe hetuH -- AmnAtA rAjYAM SAstreRoktA ye pravaraH SrezWA guRasyEkAnta-BAjanatayA niyatASrayatvena .

5010607 upāmantraṇe hetuḥ -- āmnātā rājñām śāstreṇoktā ye pravaraḥ śreṣṭhā guṇasyaikānta-bhājanatayā niyatāśrayatvena .

5010607 उपामन्त्रणे हेतुः [-][-] आम्नाता राज्ञां शास्त्रेणोक्ता ये प्रवराः श्रेष्ठा गुणस्यैकान्त[-]भाजनतया नियताश्रयत्वेन ।

5010608 anicCAyAM hetuH -- paramArTa-sa-tattvam Atma-yATAtmyam avagataM tad yena sa taTA .

5010608 anicchāyām hetuḥ -- paramārtha-sa-tattvam ātma-yāthātmyam avagataṃ tad yena sa tathā .

5010608 अनिच्छायां हेतुः [-][-] परमार्थ[-]स[-]तत्त्वम् आत्म[-]याथात्म्यम् अवगतं तद् येन स तथा ।

5010609 ato brahma-satreRAtma-DyAnena kAryeRa dIkzizyamARo niyamaM grahIzyan .

5010609 ato brahma-satreṇātma-dhyānena kāryeṇa dīkṣiṣyamāṇo niyamaṃ grahīṣyan .

5010609 अतो ब्रह्म[-]सत्रेणात्म[-]ध्यानेन कार्येण दीक्षिष्यमाणो नियमं गृहीष्यन् ।

5010610 prAg api vAsudeva eva nirantara-samADi-yogena cittEkAgryeRa samAveSitaH samarpitaH sakala-kArakARAM indriyARAM yAH kriyAs tAsAM kalApo yena saH .

5010610 prāg api vāsudeva eva nirantara-samādhi-yogena cittaikāgryeṇa samāveśitaḥ samarpitaḥ sakala-kāraḥkāṇām indriyāṇām yāḥ kriyās tāsām kalāpo yena saḥ .

5010610 प्राग् अपि वासुदेव एव निरन्तर[-]समाधि[-]योगेन चित्तैकाग्र्येण समावेशितः समर्पितः सकल[-]कारकाणाम् इन्द्रियाणां याः क्रियास् तासां कलापो येन सः ।

5010611 yady api tat pitroktaM na praty AKyeyaM taTApi tad aDikaraRe rAgyADikAre 'sato 'pi miTyABUtAd api rAjya-prapaYcAd AtmanaH parABavam Alocayan nAByanandat ..6..

5010611 yady api tat pitroktaṁ na praty ākhyeyaṁ tathāpi tad adhikaraṇe rājyādhikāre 'sato 'pi mithyābhūtād api rājya-prapañcād ātmanah parābhavam ālocayan nābhyanandat ..6..

5010611 यद्य् अपि तत् पित्रोक्तं न प्रत्य् आख्येयं तथापि तद् अधिकरणे राज्याधिकारे ऽसतो ऽपि मिथ्याभूताद् अपि राज्य[-]प्रपञ्चाद् आत्मनः पराभवम् आलोचयन् नाभ्यनन्दत् ॥६॥

5010701 aTa ha BagavAn Adi-deva etasya guRa-visargasya paribfMhaRAnuDyAna-vyavasita-sakala-jagad-aBiprAya Atma-yonir aKila-nigama-nija-gaRa-parivezwitaH sva-BavanAd avatatAra .

5010701 atha ha bhagavān ādi-deva etasya guṇa-visargasya paribṛṁhaṇānudhyāna-vyavasita-sakala-jagad-abhiprāya ātma-yonir akhila-nigama-nija-gaṇa-pariveṣṭitaḥ sva-bhavanād avatatāra .

5010701 अथ ह भगवान् आदि[-]देव एतस्य गुण[-]विसर्गस्य परिबृंहणानुध्यान[-]व्यवसित[-]सकल[-]जगद्[-]अभिप्राय आत्म[-]योनिर् अखिल[-]निगम[-]निज[-]गण[-]परिवेष्टितः स्व[-]भवनाद् अवततार ।

5010702 guRa-visargasya guRa-sfzweH paribfMhaRaM samfdDis tad-anucintayA vyavasitaH sakala-jagatAm aBiprAyo yena saH .

5010702 guṇa-visargasya guṇa-srṣṭeḥ paribṛṁhaṇaṁ samṛddhis tad-anucintayā vyavasitaḥ sakala-jagatām abhiprāyo yena saḥ .

5010702 गुण[-]विसर्गस्य गुण[-]सृष्टेः परिबृंहणं समृद्धिस् तद्[-]अनुचिन्तया व्यवसितः सकल[-]जगताम् अभिप्रायो येन सः ।

5010703 yaTA rAjYA cArEr maRqaleSvarARAM aBiprAyo niScIyate . tadvat .

5010703 yathā rājñā cārair maṇḍaleśvarāṇām abhiprāyo niścīyate . tadvat .

5010703 यथा राज्ञा चारैर् मण्डलेश्वराणाम् अभिप्रायो निश्चीयते । तद्वत् ।

5010704 aKilEr nigamEr mUrtimadBir vedEr nija-gaRES ca marIcy-AdiBiH parivftaH satya-lokAd avatIrRaH ..7..

5010704 akhilair nigamair mūrtimadbhir vedair nija-gaṇaiś ca marīcy-ādibhiḥ parivṛtaḥ satya-lokād avatirṇaḥ ..7..

5010704 अखिलैर् निगमैर् मूर्तिमद्भिर् वेदैर् निज[-]गणैश् च मरीच्यु[-]आदिभिः परिवृतः सत्य[-]लोकाद् अवतीर्णः ॥७॥

5010801 sa tatra tatra gagana-tala uqu-patir iva vimAnAvaliBir anupaTam amara-parivfQEr aBipUjyamAnaH paTi paTi ca varUTaSaH sidDa-ganDarva-sADya-cAraRa-muni-gaREr upagIyamAno ganDa-mAdana-droRim avaBASayann upasasarpa .

5010801 sa tatra tatra gagana-tala uḍu-patir iva vimānāvalibhir anupatham amara-parivṛḍhair abhipūjyamānaḥ pathi pathi ca varūthaśaḥ

siddha-gandharva-sādhya-cāraṇa-muni-gaṇair upagīyamāno gandha-mādana-
droṇīm avabhāsayann upasasarpa .

5010801 स तत्र तत्र गगन[⁻]तल उडु[⁻]पतिर् इव विमानावलिभिर् अनुपथम् अमर[⁻]परिवृढैर् अभिपूज्यमानः पथि
पथि च वरूथशः सिद्ध[⁻]गन्धर्व[⁻]साध्य[⁻]चारण[⁻]मुनि[⁻]गणैर् उपगीयमानो गन्ध[⁻]मादन[⁻]द्रोणीम् अवभासयन्न् उपससर्प ।

5010802 sa ca brahmA tatra tatroqu-patiS candra iva prakASamAno
ganDamAdanasya droRIM darIm avaBASayann upasasarpety anvayaH .

5010802 sa ca brahmā tatra tatroḍu-patiś candra iva prakāśamāno
gandhamādanasya droṇīm darīm avabhāsayann upasasarpety anvayaḥ .

5010802 स च ब्रह्मा तत्र तत्रोडु[⁻]पतिश् चन्द्र इव प्रकाशमानो गन्धमादनस्य द्रोणीं दरीम् अवभासयन्न् उपससर्पेत्
अन्वयः ।

5010803 amara-parivfQEH devendrAdiBiH ..8..

5010803 amara-parivṛḍhaiḥ devendrādibhiḥ ..8..

5010803 अमर[⁻]परिवृढैः देवेन्द्रादिभिः ॥८॥

5010901 tatra ha vA enaM devarzir haMsa-yAnena pitaraM BagavantaM
hiraRya-garBam upalaBamAnaH sahasEvotTAyArhaRena saha pitA-putrABYam
avahitAYjalir upatasTe .

5010901 tatra ha vā enaṁ devarṣir haṁsa-yānena pitaraṁ bhagavantaṁ
hiraṇya-garbhāṁ upalabhamānaḥ sahasaivotthāyārhaṇena saha pitā-putrābhyāṁ
avahitāñjalir upatasthe .

5010901 तत्र ह वा एनं देवर्षिर् हंस[⁻]यानेन पितरं भगवन्तं हिरण्य[⁻]गर्भम् उपलभमानः सहसैवोत्थायार्हणेन सह
पिता[⁻]पुत्राभ्याम् अवहिताञ्जलिर् उपतस्थे ।

5010902 haMsa-yAnenopalakzaRenEnaM pitaram upalaBamAno mat-pitAYam iti
lakzayan pitA-putrABYAM manu-priyavratABYAM saha nAradaH kftAYjaliH san
sahasEvABYutTAyArhaRena pUjayA sahopatasTe tuzwAva .

5010902 haṁsa-yānenopalakṣaṇenainaṁ pitaram upalabhamāno mat-pitāyam iti
lakṣayan pitā-putrābhyāṁ manu-priyavratābhyāṁ saha nāradaḥ kṛtāñjaliḥ san
sahasaiivābhyutthāyārhaṇena pūjayā sahopatasthe tuṣṭāva .

5010902 हंस[⁻]यानेनोपलक्षणेनैनं पितरम् उपलभमानो मत[⁻]पितायम् इति लक्षयन् पिता[⁻]पुत्राभ्यां मनु[⁻]प्रियव्रताभ्यां
सह नारदः कृताञ्जलिः सन् सहसैवाभ्युत्थायार्हणेन पूजया सहोपतस्थे तुष्टाव ।

5010903 priyavrataM tadA mandara-droRyAM nArada upadiSati manuS ca taM
netum Agato 'stIti jYAtavyam ..9..

5010903 priyavratam tadā mandara-droṇyāṁ nārada upadiśati manuś ca taṁ
netum āgato 'stīti jñātavyam ..9..

5010903 प्रियव्रतं तदा मन्दर[⁻]द्रोण्यां नारद उपदिशति मनुश् च तं नेतुम् आगतो ऽस्तीति ज्ञातव्यम् ॥९॥

5011001 BagavAn api BArata tad-upanItArhaRaH sUkta-vAkenAtitarAm udita-
guRa-gaRAvatAra-sujayaH priyavratam Adi-puruzas taM sadaya-hAsAvaloka iti
hovAca .

5011001 bhagavān api bhārata tad-upanītārhaṇaḥ sūkta-vākenātitarāṁ
udita-guṇa-gaṇāvatāra-sujayaḥ priyavratam ādi-puruṣas taṁ sadaya-
hāsāvaloka iti hovāca .

5011001 भगवान् अपि भारत तद[⁻]उपनीतार्हणः सूक्त[⁻]वाकेनातितराम् उदित[⁻]गुण[⁻]गणावतार[⁻]सुजयः प्रियव्रतम्
आदि[⁻]पुरुषस् तं सदय[⁻]हासावलोक इति होवाच ।

5011002 he BArata

5011002 he bhārata

5011002 हे भारत

5011003 tena nAradenopanItam arhaRaM yasya saH .

5011003 tena nāradenopanītam arhaṇaṃ yasya saḥ .

5011003 तेन नारदेनोपनीतम् अर्हणं यस्य सः ।

5011004 sUkta-vAkena yaTocita-vAkyena .

5011004 sūkta-vākena yathocita-vākyena .

5011004 सूक्त[-]वाकेन यथोचित[-]वाक्येन ।

5011005 atISayenoditA varRitA guRa-gaRA avatArAH sujayAH sarvotkarzAS ca
yasya ..10..

5011005 atīsayenoditā varṇitā guṇa-gaṇā avatārāḥ sujayāḥ sarvotkarṣāś ca
yasya ..10..

5011005 अतिशयेनोदिता वर्णिता गुण[-]गणा अवताराः सुजयाः सर्वोत्कर्षाश् च यस्य ॥१०॥

5011101 SrI-BagavAn uvAca

5011101 śrī-bhagavān uvāca

5011101 श्री[-]भगवान् उवाच

5011102a niboDa tAtedam ftaM bravImi

5011102a nibodha tātedam ṛtaṃ bravīmi

5011102a निबोध तातेदम् ऋतं ब्रवीमि

5011102b mAsUyituM devam arhasy aprameyam .

5011102b māsūyituṃ devam arhasy aprameyam .

5011102b मासूयितुं देवम् अर्हस्य् अप्रमेयम् ।

5011102c vayaM Bavas te tata eza maharzir

5011102c vayaṃ bhavas te tata eṣa maharṣir

5011102c वयं भवस् ते तत एष महर्षिर्

5011102d vahAma sarve vivaSA yasya dizwam ..

5011102d vahāma sarve vivaśā yasya diṣṭam ..

5011102d वहाम सर्वे विवशा यस्य दिष्टम् ॥

5011103 pravftti-nizWaM mad-vAkyaM pratikUlaM matvA mayy asUyAM
karizyatIti SaNkamAno nAham evaM vadAmi kintu man-muKena harir eva tvAm
AjYApayatIti vadan pravftti-nivftti-rahasyam Aha -- niboDeti navaBiH .

5011103 pravṛtti-niṣṭhaṃ mad-vākyam pratikūlaṃ matvā mayy asūyāṃ
kariṣyatīti śaṅkamāno nāham evaṃ vadāmi kintu man-mukhena harir eva tvām
ājñāpayatīti vadan pravṛtti-nivṛtti-rahasyam āha -- nibodheti navabhiḥ .

5011103 प्रवृत्ति[-]निष्ठं मद्[-]वाक्यं प्रतिकूलं मत्वा मय्य् असूयां करिष्यतीति शङ्कमानो नाहम् एवं वदामि किन्तु
मन[-]मुखेन हरिर् एव त्वाम् आज्ञापयतीति वदन् प्रवृत्ति[-]निवृत्ति[-]रहस्यम् आह [-][-] निबोधेति नवभिः ।

5011104 ftaM satyam .

5011104 ṛtaṃ satyam .

5011104 ऋतं सत्यम् ।

5011105 aprameyaM devam asUyituM dozAropeRa drazwuM nArhasi .
 5011105 aprameyaṃ devam asūyituṃ doṣāropeṇa draṣṭuṃ nārhasi .
 5011105 अप्रमेयं देवम् असूयितुं दोषारोपेण द्रष्टुं नार्हसि ।

5011106 te tava tatas tAta eza tvad-guruS ca maharziH .
 5011106 te tava tatas tāta eṣa tvad-guruś ca maharṣiḥ .
 5011106 ते तव ततस् तात एष त्वद्-गुरुश् च महर्षिः ।

5011107 dizwam Adizwam AjYAM vivaSA asvatantrAH santo vahAma ..11..
 5011107 diṣṭam ādiṣṭam ājñāṃ vivaśā asvatantrāḥ santo vahāma ..11..
 5011107 दिष्टम् आदिष्टम् आज्ञां विवशा अस्वतन्त्राः सन्तो वहाम ॥११॥

5011201a na tasya kaScit tapasA vidyayA vA
 5011201a na tasya kaścit tapasā vidyayā vā
 5011201a न तस्य कश्चित् तपसा विद्यया वा

5011201b na yoga-vIryeRa manIzayA vA .
 5011201b na yoga-vīryeṇa manīṣayā vā .
 5011201b न योग-वीर्येण मनीषया वा ।

5011201c nEvArTa-DarmEH parataH svato vA
 5011201c naivārtha-dharmaiḥ parataḥ svato vā
 5011201c नैवार्थ-धर्मैः परतः स्वतो वा

5011201d kftaM vihantuM tanu-Bfd viBUyAt ..
 5011201d kṛtaṃ vihantuṃ tanu-bhṛd vibhūyāt ..
 5011201d कृतं विहन्तुं तनु-भृद् विभूयात् ॥

5011202 vivaSatvam evAha caturBiH -- neti .
 5011202 vivaśatvam evāha caturbhiḥ -- neti .
 5011202 विवशत्वम् एवाह चतुर्भिः [-][-] नेति ।

5011203 tasya kftaM tena nirmitaM tanu-Bfj jIvas tapa-AdiBir vihanM
 5011203 tasya kṛtaM tena nirmitaṃ tanu-bhṛj jīvas tapa-ādibhir vihanM
 5011203 तस्य कृतं तेन निर्मितं तनु-भृज् जीवस् तप-आदिभिर् विहन्तुम् अन्यथाकर्तुं न विभूयात् प्रभूर न भवेत् ।

5011204 manIzayA sAmAdi-budDi-balena .
 5011204 manīṣayā sāmādi-buddhi-balena .
 5011204 मनीषया सामादि-बुद्धि-बलेन ।

5011205 parato balavad ASrayAt ..12..
 5011205 parato balavad āśrayāt ..12..
 5011205 परतो बलवद् आश्रयात् ॥१२॥

5011301a BavAya nASaya ca karma kartuM
 5011301a bhavāya nāśāya ca karma kartuṃ
 5011301a भवाय नाशाय च कर्म कर्तुं

5011301b SokAya mohAya sadA BayAya .
 5011301b śokāya mohāya sadā bhayāya .
 5011301b शोकाय मोहाय सदा भयाय ।

5011301c suKAya duHKaYa ca deha-yogam
 5011301c sukhāya duḥkhāya ca deha-yogam
 5011301c सुखाय दुःखाय च देह[-]योगम्

5011301d avyakta-dizwaM janatANga Datte ..
 5011301d avyakta-diṣṭaṃ janatāṅga dhatte ..
 5011301d अव्यक्त[-]दिष्टं जनताङ्ग धत्ते ॥

5011302 tatra deha-yoge tAvat pAratantryaM prasidDam ity Aha -- BavAyeti
 .
 5011302 tatra deha-yoge tāvat pāratantryaṃ prasiddham ity āha --
 bhavāyeti .
 5011302 तत्र देह[-]योगे तावत् पारतन्त्र्यं प्रसिद्धम् इत्य् आह [-][-] भवायेति ।

5011303 Bavo janma .
 5011303 bhavo janma .
 5011303 भवो जन्म ।

5011304 BavAdy-arTam avyaktenesSvareRa dizwaM dattaM deha-yogaM janatA
 jIva-samUhaH sadA Datte . na tv anyata kartuM Saknoti .
 5011304 bhavādy-artham avyaktenesśvareṇa diṣṭaṃ dattaṃ deha-yogaṃ janatā
 jīva-samūhaḥ sadā dhatte . na tv anyathā kartuṃ śaknoti .
 5011304 भवादय[-]अर्थम् अव्यक्तेनेश्वरेण दिष्टं दत्तं देह[-]योगं जनता जीव[-]समूहः सदा धत्ते । न त्व् अन्यथा
 कर्तुं शक्नोति ।

5011305 aNga he priyavrata ..13..
 5011305 aṅga he priyavrata ..13..
 5011305 अङ्ग हे प्रियव्रत ॥१३॥

5011401a yad-vAci tantryAM guRa-karma-dAmaBiH
 5011401a yad-vāci tantryāṃ guṇa-karma-dāmabhiḥ
 5011401a यद[-]वाचि तन्त्र्यां गुण[-]कर्म[-]दामभिः

5011401b sudustarEr vatsa vayaM suyojitAH .
 5011401b sudustarair vatsa vayaṃ suyojitāḥ .
 5011401b सुदुस्तरैर् वत्स वयं सुयोजिताः ।

5011401c sarve vahAma balim ISvarAya
 5011401c sarve vahāma balim īśvarāya
 5011401c सर्वे वहामो बलिम् ईश्वराय

5011401d protA nasIva dvipade catuzpadaH ..
 5011401d protā naśiva dvipade catuṣpadaḥ ..
 5011401d प्रोता नसीव द्विपदे चतुष्पदः ॥

5011402 karma-karaRe 'pi pAratantryam Aha -- yad-vAcIti .
5011402 karma-karaṇe 'pi pāratantryam āha -- yad-vācīti .
5011402 कर्म[-]करणे ऽपि पारतन्त्र्यम् आह [-][-] यद्[-]वाचीति ।

5011403 yasya vAcī veda-lakṣaRāyAM tantryAM dAmanyAM guRAH sattvAdayas
tat-pUrvakARi ca yAni karmARi tan nibanDanEr dAmABir brAhmaRAdi-SabdEH
sudustarEH sudfQEr he vatsa . vayaM sarve suyojita nibadDAH santas tasmE
ISvarAya baliM vahAmas tad-icCayA karma kurmaH .

5011403 yasya vācī veda-lakṣaṇāyāṃ tantryāṃ dāmanyāṃ guṇāḥ sattvādayas
tat-pūrvakāṇi ca yāni karmāṇi tan nibandhanair dāmabhir brāhmaṇādi-
śabdaiḥ sudustaraiḥ sudṛḍhair he vatsa . vayaṃ sarve suyojitā nibaddhāḥ
santas tasmai īśvarāya baliṃ vahāmas tad-icchayā karma kurmaḥ .

5011403 यस्य वाचि वेद[-]लक्षणायां तन्त्र्यां दामन्यां गुणाः सत्त्वादयस् तत्[-]पूर्वकाणि च यानि कर्माणि तन्
निबन्धनैर् दामभिर् ब्राह्मणादि[-]शब्दैः सुदुस्तरैः सुदृढैर् हे वत्स । वयं सर्वे सुयोजिता निबद्धाः सन्तस् तस्मै ईश्वराय बलिं
वहामस् तद्[-]इच्छया कर्म कुर्मः ।

5011404 nasi nAsikAyAM protA badDAH santaS catuzpado balIvardA yaTA
dvipade puruzAya ..14..

5011404 nasi nāsikāyāṃ protā baddhāḥ santaś catuṣpado balīvardā yathā
dvipade puruṣāya ..14..

5011404 नसि नासिकायां प्रोता बद्धाः सन्तश् चतुष्पदो बलीवर्दा यथा द्विपदे पुरुषाय ॥१४॥

5011501a ISABisfzwaM hy avarunDmahe 'Nga

5011501a īśābhisṛṣṭaṃ hy avarundhmahe 'nga

5011501a ईशाभिसृष्टं ह्य् अवरुन्ध्महे ऽङ्ग

5011501b duHKaM suKaM vA guRa-karma-saNgAt .

5011501b duḥkhaṃ sukhaṃ vā guṇa-karma-saṅgāt .

5011501b दुःखं सुखं वा गुण[-]कर्म[-]सङ्गात् ।

5011501c AsTAya tat tad yad ayuNkta nATaS

5011501c āsthāya tat tad yad ayuṅkta nāthaś

5011501c आस्थाय तत् तद् यद् अयुङ्क्त नाथश्

5011501d cakzuzmatAnDA iva nIyamAnAH ..

5011501d cakṣuṣmatāndhā iva nīyamānāḥ ..

5011501d चक्षुष्मतान्धा इव नीयमानाः ॥

5011502 Bogezu pAratantryam Aha -- ISA ISvareRABisfzwaM dattam evANga he
priyavrata . avarunDmahe svIkurmaH .

5011502 bhogeṣu pāratantryam āha -- īśā īśvareṇābhisṛṣṭaṃ dattam evāṅga
he priyavrata . avarundhmahe svīkurmaḥ .

5011502 भोगेषु पारतन्त्र्यम् आह [-][-] ईशा ईश्वरेणाभिसृष्टं दत्तम् एवाङ्ग हे प्रियव्रत । अवरुन्ध्महे स्वीकुर्मः ।

5011503 yaTA svAminA dattam eva kaRiSAdi balIvardA Bakzayanti na
svecCayA tadvat .

5011503 yathā svāminā dattam eva kaṇiśādi balīvardā bhakṣayanti na
svecchayā tadvat .

5011503 यथा स्वामिना दत्तम् एव कणिशादि बलीवर्दा भक्षयन्ति न स्वेच्छया तद्वत् ।

5011504 na cEvaM vEzamyam ISvarasya .
5011504 na caivaṃ vaiṣamyam iśvarasya .
5011504 न चैवं वैषम्यम् ईश्वरस्य ।

5011505 yato guRa-karma-saNgAn nATo yad yad deva-tiryag-Adi-lakzaRaM
deham ayuNkta yojitavAMS tat tad AsTaya svIkftya .
5011505 yato guṇa-karma-saṅgān nātho yad yad deva-tiryag-ādi-lakṣaṇaṃ
deham ayuṅkta yojitavāṃs tat tad āsthāya svikṛtya .
5011505 यतो गुण[-]कर्म[-]सङ्गान् नाथो यद् यद् देव[-]तिर्यग्[-]आदि[-]लक्षणं देहम् अयुङ्क्त योजितवांस् तत् तद्
आस्थाय स्वीकृत्य ।

5011506 yaTA'nDAS cakzuzmata CAyAm AtapaM vA nIyamAnAH santas tatrEva
gacCanti tadvat ..15..
5011506 yathā'ndhās cakṣuṣmatā chāyām ātapaṃ vā nīyamānāḥ santas
tatraiva gacchanti tadvat ..15..
5011506 यथाऽन्धाश् चक्षुष्मता छायाम् आतपं वा नीयमानाः सन्तस् तत्रैव गच्छन्ति तदवत् ॥१५॥

5011601a mukto 'pi tAvad biBfyAt sva-deham
5011601a mukto 'pi tāvad bibhṛyāt sva-deham
5011601a मुक्तो ऽपि तावद् बिभृयात् स्वा[-]देहम्

5011601b ArabDam aSnann aBimAna-SUNyaH .
5011601b ārabdham aśnann abhimāna-sūnyaḥ .
5011601b आरब्धम् अश्नन् अभिमान[-]शून्यः ।

5011601c yaTAnuBUtaM pratiyAta-nidraH
5011601c yathānubhūtaṃ pratiyāta-nidraḥ
5011601c यथानुभूतं प्रतियात[-]निद्रः

5011601d kiM tv anya-dehAya guRAn na vfNkte ..
5011601d kiṃ tv anya-dehāya guṇān na vṛṅkte ..
5011601d किं त्व अन्य[-]देहाय गुणान् न वृङ्क्ते ॥

5011602 nanv etat sarvam aviduza eva na tv Atma-vida ity ASaNkyAha --
mukto 'pIti .
5011602 nanv etat sarvam aviduṣa eva na tv ātma-vida ity āśaṅkyāha --
mukto 'pīti .
5011602 नन्व एतत् सर्वम् अविदुष एव न त्व आत्म[-]विद इत्य् आशङ्क्याह [-]मुक्तो ऽपीति ।

5011603 yAvat prArabDaM karma tAvat .
5011603 yāvat prārabdhaṃ karma tāvat .
5011603 यावत् प्रारब्धं कर्म तावत् ।

5011604 yaTA svapne 'nuBUtaM pratiyAta-nidro gata-nidro 'BimAna-SUNya
evAnusmarati tarhi Boga-vAsanayA punar janma Bavet tatrAha .
5011604 yathā svapne 'nubhūtaṃ pratiyāta-nidro gata-nidro 'bhimāna-sūnya
evānusmarati tarhi bhoga-vāsanayā punar janma bhavet tatrāha .
5011604 यथा स्वप्ने ऽनुभूतं प्रतियात[-]निद्रो गत[-]निद्रो ऽभिमान[-]शून्य एवानुस्मरति तर्हि भोग[-]वासनया पुनर्
जन्म भवेत् तत्राह ।

5011605 kintu dehAntarAramBakAn guRAn karmARi vAsanAS ca na vfNkte na saMyajate ..16..
5011605 kintu dehāntarārambhakān guṇān karmāṇi vāsanāś ca na vṛṅkte na saṃyajate ..16..
5011605 किन्तु देहान्तरारम्भकान् गुणान् कर्माणि वासनाश् च न वृङ्क्ते न संयजते ॥१६॥

5011701a BayaM pramattasya vanezv api syAd
5011701a bhayaṃ pramattasya vaneṣv api syād
5011701a भयं प्रमत्तस्य वनेष्व अपि स्याद्

5011701b yataH sa Aste saha-zaw-sapatnaH .
5011701b yataḥ sa āste saha-ṣaṭ-sapatnaḥ .
5011701b यतः स आस्ते सह[-]षट्[-]सपत्नः ।

5011701c jitendriyasyAtma-rater buDasya
5011701c jitendriyasyātma-rater budhasya
5011701c जितेन्द्रियस्यात्म[-]रतेर् बुधस्य

5011701d gfhASramaH kiM nu karoty avadyam ..
5011701d grhāśramaḥ kiṃ nu karoty avadyam ..
5011701d गृहाश्रमः किं नु करोत्य् अवद्यम् ॥

5011702 nanu gfhe vartamAnasya BogAn BuYjAnasya kuto 'BimAnABAvO mokzo vA .
5011702 nanu grhe vartamānasya bhogān bhuñjānasya kuto 'bhimānābhāvo mokṣo vā .
5011702 ननु गृहे वर्तमानस्य भोगान् भुञ्जानस्य कुतो ऽभिमानाभावो मोक्षो वा ।

5011703 atas tat-tyAgena vana-vAsa eva yuktas tatrAha -- BayaM saMsAraH syAd eva .
5011703 atas tat-tyāgena vana-vāsa eva yuktas tatrāha -- bhayaṃ saṃsāraḥ syād eva .
5011703 अतस् तत्[-]त्यागेन वन[-]वास एव युक्तस् तत्राह [-][-] भयं संसारः स्याद् एव ।

5011704 pramattasya ajitendriyasya .
5011704 pramattasya ajitendriyasya .
5011704 प्रमत्तस्य अजितेन्द्रियस्य ।

5011705 vanezv iti saNga-BiyA vanAd vanAntaraM gacCato 'pIty arTaH .
5011705 vaneṣv iti saṅga-bhiyā vanād vanāntaraṃ gacchato 'pīty arthaḥ .
5011705 वनेष्व इति सङ्ग[-]भिया वनाद् वनान्तरं गच्छतो ऽपीत्य् अर्थः ।

5011706 sahEva zaw sapatnaH Satravo mano-buDdIndriyARi ca yasya sa taTA-BUta eva vanezv api yata Aste buDatvena jitendriyatvAd Atmarater AtmArAmasyAvadyaM rAgAdi-dozaM kiM nu karoti .
5011706 sahaiva ṣaṭ sapatnaḥ śatravo mano-budhdīndriyāṇi ca yasya sa tathā-bhūta eva vaneṣv api yata āste budhatvena jitendriyatvād ātmarater ātmārāmasyāvadyaṃ rāgādi-doṣaṃ kiṃ nu karoti .
5011706 सहैव षट् सपत्नः शत्रवो मनो[-]बुध्दीन्द्रियाणि च यस्य स तथा[-]भूत एव वनेष्व अपि यत आस्ते बुधत्वेन जितेन्द्रियत्वाद् आत्मरतेर् आत्मारामस्यावद्यं रागादि[-]दोषं किं नु करोति ।

5011707 na karoty eva ..17..
5011707 na karoty eva ..17..
5011707 न करोत्य् एव ॥१७॥

5011801a yaH zaw sapatnAn vijigIzamARo
5011801a yaḥ ṣaṭ sapatnān vijigīṣamāṇo
5011801a यः षट् सपत्नान् विजिगीषमाणो

5011801b gfhezu nirviSyā yateta pUrvam .
5011801b gr̥heṣu nirviśyā yateta pūrvam .
5011801b गृहेषु निर्विश्य यतेत पूर्वम् ।

5011801c atyeti durgASrita UrjitArIn
5011801c atyeti durgāśrita ūrjitārīn
5011801c अत्येति दुर्गाश्रित ऊर्जितारीन्

5011801d kzIRezu kAmaM vicared vipaScit ..
5011801d kṣīṇeṣu kāmam vicared vipāścīt ..
5011801d क्षीणेषु कामं विचरेद् विपश्चित् ॥

5011802 nanu gfhe vasataH purusAsya rAgAdayaH samBavanti . na tu vana
ity ASaṅkyāha -- ya iti .
5011802 nanu gr̥he vasataḥ purusāsyā rāgādayaḥ sambhavanti . na tu vana
ity āśaṅkyāha -- ya iti .
5011802 ननु गृहे वसतः पुरुसास्य रागादयः सम्भवन्ति । न तु वन इत्य् आशङ्क्याह [-][ ] य इति ।

5011803 yaH zaw vEriRaH zaq indriyARi vijigIzamARaH . sa pUrvaM gfhezu
sTitvA, tezAm atyantaM niroDam akurvan jetuM yateta .
5011803 yaḥ ṣaṭ vairiṇaḥ ṣaḍ indriyāṇi vijigīṣamāṇaḥ . sa pūrvam gr̥heṣu
sthitvā[,] teṣām atyantaṁ nirodham akurvan jetuṁ yateta .
5011803 यः षट् वैरिणः षड् इन्द्रियाणि विजिगीषमाणः । स पूर्व गृहेषु स्थित्वा[,] तेषाम् अत्यन्तं निरोधम्
अकुर्वन् जेतुं यतेत ।

5011804 kzIRezv arizu kAmaM gfhe 'nyatra vA vicaret .
5011804 kṣīṇeṣv ariṣu kāmam gr̥he 'nyatra vā vicaret .
5011804 क्षीणेष्व् अरिषु कामं गृहे ऽन्यत्र वा विचरेत् ।

5011805 yato loka UrjitArIn durgASrita evAtyeti jayati .
5011805 yato loka ūrjitārīn durgāśrita evātyeti jayati .
5011805 यतो लोके ऊर्जितारीन् दुर्गाश्रित एवात्येति जयति ।

5011806 paScAd durge vAnyatra vA varteta .
5011806 paścād durge vānyatra vā varteta .
5011806 पश्चाद् दुर्गे वान्यत्र वा वर्तेत ।

5011807 yuDyeteti pAWe prahared ity arTaH ..18..
5011807 yudhyeteti pāṭhe prahared ity arthaḥ ..18..
5011807 युध्येतेति पाठे प्रहरेद् इत्य् अर्थः ॥१८॥

5011901a tvaM tv abja-nABANGri-saroja-koSa-
5011901a tvaṃ tv abja-nābhāṅghri-saroja-kośa-
5011901a त्वं त्व् अब्ज[-]नाभाङ्घि[-]सरोज[-]कोश[-]

5011901b durgASrito nirjita-zaw-sapatnaH .
5011901b durgāśrito nirjita-ṣaṭ-sapatnaḥ .
5011901b दुर्गाश्रितो निर्जित[-]षट्[-]सपत्नः ।

5011901c BuNkzveha BogAn puruzAtidizwAn
5011901c bhuṅkṣveha bhogān puruṣātidiṣṭān
5011901c भुङ्क्ष्वेह भोगान् पुरुषातिदिष्टान्

5011901d vimukta-saṅgaH prakftiM Bajasva ..
5011901d vimukta-saṅgaḥ prakṛtiṃ bhajasva ..
5011901d विमुक्त[-]सङ्गः प्रकृतिं भजस्व ॥

5011902 idaM ca gfha-durgASrayaRaM prAkftAnAM . tvaM tv abjanABasyANGri-
saroja-koSa eva durgaM tad-ASrito 'ta eva nirjita-zaw-sapatnaS ca taTApi
puruzeReSareRAtidizwAn dattAn samBogAMs tAvad BuNkzva .
5011902 idaṃ ca gr̥ha-durgāśrayaṇaṃ prākṛtānāṃ . tvaṃ tv
abjanābhasyāṅghri-saroja-kośa eva durgam tad-āśrito 'ta eva nirjita-ṣaṭ-
sapatnaś ca tathāpi puruṣeṇeśareṇātidiṣṭān dattān sambhogāṃs tāvad
bhuṅkṣva .
5011902 इदं च गृह[-]दुर्गाश्रयणं प्राकृतानां । त्वं त्व् अब्जनाभस्याङ्घ्रि[-]सरोज[-]कोश एव दुर्गं तद्[-]आश्रितो ऽत एव
निर्जित[-]षट्[-]सपत्नश् च तथापि पुरुषेणेशरेणातिदिष्टान् दत्तान् सम्भोगांस् तावद् भुङ्क्ष्व ।

5011903 paScAd vimukta-saṅgaH san prakftiM svarUpaM Bajasva .
5011903 paścād vimukta-saṅgaḥ san prakṛtiṃ svarūpaṃ bhajasva .
5011903 पश्चाद् विमुक्त[-]सङ्गः सन् प्रकृतिं स्वरूपं भजस्व ।

5011904 Atma-nizWo Bavety arTaH ..19..
5011904 ātma-niṣṭho bhavety arthaḥ ..19..
5011904 आत्म[-]निष्ठो भवेत्य् अर्थः ॥१९॥

5012001 SrI-Suka uvAca
5012001 śrī-śuka uvāca
5012001 श्री[-]शुक उवाच

5012002 iti samaBihito mahA-BAGavato Bagavatas tri-Buvana-guror
anuSAsanam Atmano laGutayAvanata-SiroDaro bAQam iti sabahu-mAnam uvAha .
5012002 iti samabhihito mahā-bhāgavato bhagavatas tri-bhuvana-guror
anūsāsanam ātmano laghutayāvanata-śīrodharo bāḍham iti sabahu-mānam uvāha
.
5012002 इति समभिहितो महा[-]भागवतो भगवतस् त्रि[-]भुवन[-]गुरोर् अनुशासनम् आत्मनो लघुतयावनत[-]शिरोधरो
बाढम् इति सबहु[-]मानम् उवाह ।

5012003 Atmanas tato laGutayA'lpatayA tac-CAsanam aNgIcakAra .
5012003 ātmanas tato laghutayā'lpatayā tac-chāsanam aṅgīcakāra .
5012003 आत्मनस् ततो लघुतयाऽल्पतया तच्[-]छासनम् अङ्गीचकार ।

5012004 yad vA . Atmano yad anuSAsanaM tad alaGutayA gOraveRa bAQaM taTA karizyAmIty avanata-kanDaraH san jagrAha ..20..

5012004 yad vā . ātmano yad anuśāsanam tad alaghutayā gauraveṇa bāḍham tathā kariṣyāmīty avanata-kandharaḥ san jagrāha ..20..

5012004 यद् वा । आत्मनो यद् अनुशासनं तद् अलघुतया गौरवेण बाढं तथा करिष्यामीत्य् अवनत[-]कन्धरः सन् जग्राह ॥२०॥

5012101 BagavAn api manunA yaTAvad upakalpitApacitiH priyavrata-nAradayor avizamam aBisamIkzamARayor Atmasam avasTAnam avAN-manasaM kzayam avyavahftaM pravartayann agamat .

5012101 bhagavān api manunā yathāvad upakalpitāpacitiḥ priyavrata-nāradayor aṣṣamam abhisamīkṣamāṇayor ātmasam avasthānam avān-manasaṁ kṣayam avyavahṛtaṁ pravartayann agamat .

5012101 भगवान् अपि मनुना यथावद् उपकल्पितापचितिः प्रियव्रत[-]नारदयोर् अविषमम् अभिसमीक्षमाणयोर् आत्मसम् अवस्थानम् अवाङ्[-]मनसं क्षयम् अव्यवहृतं प्रवर्तयन् अगमत् ।

5012102 manunA santuzwenopakalpitA pUjA yasya .

5012102 manunā santuṣṭenopakalpitā pūjā yasya .

5012102 मनुना सन्तुष्टेनोपकल्पिता पूजा यस्य ।

5012103 priyavratasya yoga-BraMSAn nAradasya ca Sizya-nASAt kuwilam IkzaRaM samBavati . tat tu nAstIty Aha .

5012103 priyavratasya yoga-bhramśān nāradasya ca śiṣya-nāśāt kuṭilam īkṣaṇaṁ sambhavati . tat tu nāstīty āha .

5012103 प्रियव्रतस्य योग[-]भ्रंशान् नारदस्य च शिष्य[-]नाशात् कुटिलम् ईक्षणं सम्भवति । तत् तु नास्तीत्य् आह ।

5012104 avizamaM yaTA taTA taylor aBisamIkzamARayoH sator AtmanaH samyag avasTAnam avAN manasaM vAN-manasayor avizayaM kzayaM nivAsaM jagAma .

5012104 aṣṣamaṁ yathā tathā taylor abhisamīkṣamāṇayoḥ sator ātmanaḥ samyag avasthānam avān manasaṁ vān-manasayor aṣṣayaṁ kṣayaṁ nivāsaṁ jagāma .

5012104 अविषमं यथा तथा तयोर् अभिसमीक्षमाणयोः सतोर् आत्मनः सम्यग् अवस्थानम् अवाङ् मनसं वाङ्[-]मनसयोर् अविषयं क्षयं निवासं जगाम ।

5012105 pAWAntare avAg-vAcAm agocaraM kaTaYcin manasaH kzayaM vizayam ato 'vyavahftaM vyavahAra-SUNyaM brahma-nivfttaM pravartayan .

5012105 pāṭhāntare avāg-vācām agocaraṁ kathañcin manasaḥ kṣayaṁ viṣayam ato 'vyavahṛtaṁ vyavahāra-śūnyaṁ brahma-nivṛttaṁ pravartayan .

5012105 पाठान्तरे अवागु[-]वाचाम् अगोचरं कथञ्चिन् मनसः क्षयं विषयम् अतो ऽव्यवहृतं व्यवहार[-]शून्यं ब्रह्म[-]निवृत्तं प्रवर्तयन् ।

5012106 vyavahArAd vizaRRaH san vyavahArAtItaM svarUpaM cintayann antar hita ity arTaH ..21..

5012106 vyavahārād viṣaṇṇaḥ san vyavahārātitaṁ svarūpaṁ cintayann antar hita ity arthaḥ ..21..

5012106 व्यवहाराद् विषण्णः सन् व्यवहारातीतं स्वरूपं चिन्तयन् अन्तर् हित इत्य् अर्थः ॥२१॥

5012201 manur api pareREvaM pratisanDita-manoraTaH surarzi-varAnumatenAtmajam aKila-DarA-marQala-sTiti-guptaya AsTApya svayam ati-vizama-vizaya-viza-jalASayASaYA upararAma .

5012201 manur api pareṇaivaṃ pratisandhita-manorathaḥ surarṣi-
varānumatenātmajam akhila-dharā-maṇḍala-sthiti-guptaya āsthāpya svayam
ati-viṣama-viṣaya-viṣa-jalāśayāśāyā upararāma .

5012201 मनुर् अपि परेणैवं प्रतिसन्धित[-]मनोरथः सुरर्षि[-]वरानुमतेनात्मजम् अखिल[-]धरा[-]मण्डल[-]स्थिति[-]गुप्तय
आस्थाप्य स्वयम् अति[-]विषम[-]विषय[-]विष[-]जलाशयाशया उपराराम ।

5012202 putraM rAjye 'Bizicya vanaM yAsyAmIty evaM yo manoraTaH sa
pareRa brahmaREva pratisanDitaH sampAdito yasya saH .

5012202 putraṃ rājye 'bhiṣicya vanaṃ yāsyāmīty evaṃ yo manorathaḥ sa
pareṇa brahmaṇaiva pratisandhitaḥ sampādito yasya saḥ .

5012202 पुत्रं राज्ये ऽभिषिच्य वनं यास्यामीत्य् एवं यो मनोरथः स परेण ब्रह्मणैव प्रतिसन्धितः सम्पादितो यस्य
सः ।

5012203 nAradasyAnumatena rAjye sTApayitvA'tivizamo dustaro yo vizaya-
viza-jalASayo gfhaM tasyASA dik pravftti-vAsanA BogecCA vA tasyA uparato
'BUt ..22..

5012203 nāradasyānumatena rājye sthāpayitvā'tiviṣamo dustaro yo viṣaya-
viṣa-jalāśayo grhaṃ tasyāśā dik pravṛtti-vāsanā bhogecchā vā tasyā
uparato 'bhūt ..22..

5012203 नारदस्यानुमतेन राज्ये स्थापयित्वाऽतिविषमो दुस्तरो यो विषय[-]विष[-]जलाशयो गृहं तस्याशा दिक्
प्रवृत्ति[-]वासना भोगेच्छा वा तस्या उपरतो ऽभूत् ॥२२॥

5012301 iti ha vAva sa jagatI-patir ISvarecCayADiniveSita-karmADikAro
'Kila-jagad-banDa-DvaMsana-parAnuBAvasya Bagavata Adi-puruzasyANGri-
yugalAnavarata-DyAnAnuBAvena pariranDita-kazAyASayo 'vadAto 'pi mAna-
varDano mahatAM mahI-talam anuSaSAsa .

5012301 iti ha vāva sa jagatī-patir īśvarecchayādhiniveśita-karmādhikāro
'khila-jagad-bandha-dhvaṃsana-parānubhāvasya bhagavata ādi-
puruṣasyāṅghri-yugalānavarata-dhyānānubhāvena parirandhita-kaśāyāśayo
'vadāto 'pi māna-varDano mahatāṃ mahī-talam anuśāśāsa .

5012301 इति ह वाव स जगती[-]पतिर् ईश्वरेच्छयाधिनिवेशित[-]कर्माधिकारो ऽखिल[-]जगद्[-]बन्ध[-]ध्वंसन[-]
]परानुभावस्य भगवत आदि[-]पुरुषस्याङ्घ्रि[-]युगलानवरत[-]ध्यानानुभावेन परिरन्धित[-]कषायाशयो ऽवदातो ऽपि मान[-]
]वर्धनो महतां मही[-]तलम् अनुशशास ।

5012302 yat pfzwaM gfhe kaTam aramata .

5012302 yat prṣṭaṃ grhe katham aramata .

5012302 यत् पृष्टं गृहे कथम् अरमत ।

5012303 tatroktam uttaram upasaMharati -- iti ha vAva itTam eva hi
aDiniveSitaH prApitaH karmADikAro yasya .

5012303 tatroktam uttaram upasaṃharati -- iti ha vāva ittham eva hi
adhiniveśitaḥ prāpitaḥ karmādhikāro yasya .

5012303 तत्रोक्तम् उत्तरम् उपसंहरति [-]इति ह वाव इत्थम् एव हि अधिनिवेशितः प्रापितः कर्माधिकारो यस्य ।

5012304 aKilasya jagato banDa-DvaMsanaH paro 'nuBAvo yasya tasya .

5012304 akhilasya jagato bandha-dhvaṃsanaḥ paro 'nubhāvo yasya tasya .

5012304 अखिलस्य जगतो बन्ध[-]ध्वंसनः परो ऽनुभावो यस्य तस्य ।

5012305 yad aNGri-yugalaM tasyAnavarataM DyAnaM tad-anuBAvena
pariranDita-kazAyo dagDa-rAgAdi-mala ASayo yasya .

5012305 yad aṅghri-yugalaṃ tasyānavarataṃ dhyānaṃ tad-anubhāvena
parirandhita-kaṣāyo dagdha-rāgādi-mala āśayo yasya .

5012305 यद् अङ्घ्रि[-]युगलं तस्यानवरतं ध्यानं तद्[-]अनुभावेन परिरन्धित[-]कषायो दग्ध[-]रागादि[-]मल आशयो
यस्य ।

5012306 ato 'vadAtaH SudDo 'pi mahatAM brahmAdInAm AjYA-pAlanena mAna-
varDanaH ..23..

5012306 ato 'vadātaḥ śuddho 'pi mahatām brahmādinām ājñā-pālanena māna-
vardhanaḥ ..23..

5012306 अतो स्वदातः शुद्धोऽपि महतां ब्रह्मादीनाम् आज्ञा[-]पालनेन मान[-]वर्धनः ॥२३॥

5012401 aTa ca duhitaraM prajApater viSvakarmaRa upayeme barhizmatIM
nAma tasyAm u ha vAva AtmajAn Atma-samAna-Sila-guRa-karma-rUpa-vIryodArAn
daSa BAvayAm baBUva kanyAM ca yaviyasIm UrjasvatIM nAma .

5012401 atha ca duhitaraṃ prajāpater viśvakarmaṇa upayeme barhiṣmatīm
nāma tasyām u ha vāva ātmajān ātma-samāna-śīla-guṇa-karma-rūpa-vīryodārān
daśa bhāvayām babhūva kanyām ca yaviyasīm ūrjasvatīm nāma .

5012401 अथ च दुहितरं प्रजापतेर् विश्वकर्मण उपयेमे बर्हिष्मती नाम तस्याम् उ ह वाव आत्मजान् आत्म[-]समान[-]
]शील[-]गुण[-]कर्म[-]रूप[-]वीर्योदारान् दश भावयाम् बभूव कन्यां च यवीयसीम् ऊर्जस्वती नाम ।

5012402 u iti vismaye .

5012402 u iti vismaye .

5012402 उ इति विस्मये ।

5012403 ha iti prasidDO .

5012403 ha iti prasiddhau .

5012403 ह इति प्रसिद्धौ ।

5012404 vAveti niScaye .

5012404 vāveti niścaye .

5012404 वावेति निश्चये ।

5012405 AtmanaH samAnEH SIAdiBir UdArAn mahato daSa putrAn janayAm Asa
..24..

5012405 ātmanaḥ samānaiḥ śīlādibhir ūdārān mahato daśa putrān janayām
āsa ..24..

5012405 आत्मनः समानैः शीलादिभिर् ऊदारान् महतो दश पुत्रान् जनयाम् आस ॥२४॥

5012501 AgnIDreDmajihva-yajYabAhu-mahAvIra-hiraRyareto-GftapfzWa-savana-
meDAtiTi-vItihotra-kavaya iti sarva evAgni-nAmAnaH .

5012501 āgnīdhredhmajihva-yajñabāhu-mahāvīra-hiraṇyareto-ghṛtaprṣṭha-
savana-medhātithi-vītihotra-kavaya iti sarva evāgni-nāmānaḥ .

5012501 आग्नीध्रेध्मजिह्वा[-]यज्ञबाहु[-]महावीर[-]हिरण्यरेतो[-]घृतपृष्ठ[-]सवन[-]मेधातिथि[-]वीतिहोत्र[-]कवय इति सर्व
एवाग्नि[-]नामानः ।

5012502 tAn Aha .

5012502 tān āha .

5012502 तान् आह ।

5012503 AgnIDra iDmajihvo yajYabAhur mahAvIro hiraRyaretA GftapfzWaH
savano meDATiTir vItihotraH kaviS cety agnInAM nAmAni yezAM te ..25..
5012503 āgnīdhra idhmajihvo yajñabāhur mahāvīro hiraṇyaretā gṛtapṛṣṭhaḥ
savano medhātithir vītihotraḥ kaviś cety agnīnām nāmāni yeṣām te ..25..
5012503 आग्नीध्र इध्मजिह्वो यज्ञबाहुर महावीरो हिरण्यरेता घृतपृष्ठः सवनो मेधातिथिर् वीतिहोत्रः कविश् चेत्य
अग्नीनां नामानि येषां ते ॥२५॥

5012601 etezAM kavir mahAvIraH savana iti traya Asann UrDva-retasas ta
Atma-vidyAyAm arBa-BAvAd AraBya kfta-paricayAH pAramahaMsyam evASramam
aBajan .
5012601 eteṣām kavir mahāvīraḥ savana iti traya āsann ūrdhva-retasas ta
ātma-vidyāyām arbha-bhāvād ārabhya kṛta-paricayāḥ pāramahamśyam evāśramam
abhajan .
5012601 एतेषां कविर् महावीरः सवन इति त्रय आसन्न ऊर्ध्व[-]रेतसस् त आत्म[-]विद्यायाम् अर्भ[-]भावाद् आरभ्य
कृत[-]परिचयाः पारमहंस्यम् एवाश्रमम् अभजन् ।

5012602 arBa-BAvAt bAlyAd AraBya ..26..
5012602 arbha-bhāvāt bālyād ārabhya ..26..
5012602 अर्भ[-]भावात् बाल्याद् आरभ्य ॥२६॥

5012701 tasminn u ha vA upaSama-SIlAH paramarzayaH sakala-jIva-
nikAyAvAsasya Bagavato vAsudevasya BItAnAM SaraRa-BUtasya SrImac-
caraRAravindAvirata-smaraRAvigalita-parama-Bakti-yogAnu-BAvena
pariBAvitAntar-hfdayADigate Bagavati sarvezAM BUtAnAm Atma-BUte pratyag-
Atmany evAtmanas tAdAtmyam aviSezeRa samIyuH .
5012701 tasminn u ha vā upāsama-śīlāḥ paramarṣayaḥ sakala-jīva-
nikāyāvāsasya bhagavato vāsudevasya bhītānām śaraṇa-bhūtasya śrīmac-
caraṇāravindāvirata-smaraṇāvigalita-parama-bhakti-yogānu-bhāvena
paribhāvitāntar-hṛdayādhigate bhagavati sarveṣām bhūtānām ātma-bhūte
pratyag-ātmany evātmanas tādātmyam aviśeṣeṇa samīyuh .
5012701 तस्मिन् उ ह वा उपशम[-]शीलाः परमर्षयः सकल[-]जीव[-]निकायावासस्य भगवतो वासुदेवस्य भीतानां
शरण[-]भूतस्य श्रीमच्च[-]चरणारविन्दविरत[-]स्मरणाविगलित[-]परम[-]भक्ति[-]योगानु[-]भावेन परिभावितान्तर[-]हृदयाधिगते
भगवति सर्वेषां भूतानाम् आत्म[-]भूते प्रत्यग[-]आत्मन्य् एवात्मनस् तादात्म्यम् अविशेषेण समीयुः ।

5012702 anyasyAm api jAyAyAM trayaH putrA Asann uttamas tAmaso rEvata
iti manvantarADipatayaH .
5012702 anyasyām api jāyāyām trayāḥ putrā āsann uttamas tāmaso raivata
iti manvantarādhipatayaḥ .
5012702 अन्यस्याम् अपि जायायां त्रयः पुत्रा आसन्न उत्तमस् तामसो रैवत इति मन्वन्तराधिपतयः ।

5012703 tasmin pAramahaMsyASrame SrImac-caraRAravindayor avirata-
smaraRenAvigalito 'KaRqito yaH paramo Bakti-yogas tasyAnuBAvena
viSoDitAntaH karaRe pratIto yo BagavAMs tasminn Atmanas tvaM-padArTasya
tAdAtmyam aviSezeRa viSezo dehAdy-upADis tad-apohena prApuH ..27-28..
5012703 tasmin pāramahamśyāśrame śrīmac-caraṇāravindayor avirata-
smaraṇēnāvigalito 'khaṇḍito yaḥ paramo bhakti-yogas tasyānubhāvena
viśodhitāntaḥ karaṇe pratīto yo bhagavāms tasminn ātmanas tvaṁ-
padārthasya tādātmyam aviśeṣeṇa viśeṣo dehādy-upādhis tad-apohena prāpuḥ
..27-28..

5012703 तस्मिन् पारमहंस्याश्रमे श्रीमच्च[.]चरणारविन्दयोर् अविरत[.]स्मरणेनाविगलितो ऽखण्डितो यः परमो भक्ति[.]योगस् तस्यानुभावेन विशोधितान्तः करणे प्रतीतो यो भगवांस् तस्मिन् आत्मनस् त्वं[.]पदार्थस्य तादात्म्यम् अविशेषण विशेषो देहाद्या[.]उपाधिस् तदा[.]अपोहेन प्रापुः ॥२७[.]२८॥

5012801 evam upaSamAyanezu sva-tanayezv aTa jagatI-patir jagatIm
arbudAny ekAdaSa parivatsarARAM avyAhatAKila-puruza-kAra-sAra-samBfta-
dor-daRqa-yugalApIqita-mOrvI-guRa-stanita-viramita-Darma-pratipakzo
barhizmatyAS cAnudinam eDamAna-pramoda-prasaraRa-yOziRya-vrIqA-pramuzita-
hAsAvaloka-rucira-kzvely-AdiBiH parABUyamAna-viveka ivAnavabuDyamAna iva
mahAmanA buBuje .

5012801 evam upaśamāyaneṣu sva-tanayeṣv atha jagatī-patir jagatīm
arbudāny ekādaśa parivatsarāṇām avyāhatākṣhila-puruṣa-kāra-sāra-sambhṛta-
dor-daṇḍa-yugalāpīḍita-maurvī-guṇa-stanita-viramita-dharma-pratipakṣo
barhiṣmatyāś cānudinam edhamāna-pramoda-prasaraṇa-yauṣiṇya-vrīḍā-
pramuṣita-hāsāvaloka-rucira-kṣvely-ādibhiḥ parābhūyamāna-viveka
ivānavabudhyamāna iva mahāmanā bubhuje .

5012801 एवम् उपशमायनेषु स्व[.]तनयेष्व् अथ जगती[.]पतिर् जगतीम् अर्बुदान्य् एकादश परिवत्सराणाम्
अव्याहताखिल[.]पुरुष[.]कार[.]सार[.]सम्भृत[.]दोर्[.]दण्ड[.]युगलापीडित[.]मौर्वी[.]गुण[.]स्तनित[.]विरमित[.]धर्म[.]प्रतिपक्षो
बर्हिष्मत्याश् चानुदिनम् एधमान[.]प्रमोद[.]प्रसरण[.]यौषिण्या[.]व्रीडा[.]प्रमुषित[.]हासावलोक[.]रुचिर[.]क्ष्वेल्य[.]आदिभिः
पराभूयमान[.]विवेक इवानवबुध्यमान इव महामना बुभुजे ।

5012802 upaSamASrayezu satsu . daSa-kowibir ekam arbudam .

5012802 upaśamāśrayeṣu satsu . daśa-koṭibhir ekam arbudam .

5012802 उपशमाश्रयेषु सत्सु । दश[.]कोटिभिर् एकम् अर्बुदम् ।

5012803 etAdfSAni varzARAM ekAdaSArbudAni jagatIM buBuja ity anvayaH .

5012803 etādṛśāni varṣāṇām ekādaśārbudāni jagatīm bubhuja ity anvayaḥ .

5012803 एतादृशानि वर्षाणाम् एकादशार्बुदानि जगतीं बुभुज इत्य् अन्वयः ।

5012804 rAjYo Darma-pAlana-vizaya-Boga-praBAvEr BAvyam .

5012804 rājño dharma-pālana-viṣaya-bhoga-prabhāvair bhāvyam .

5012804 राज्ञो धर्म[.]पालन[.]विषय[.]भोग[.]प्रभावैर् भाव्यम् ।

5012805 tatrAnAyAsenEva Darma-pAlanam Aha .

5012805 tatrānāyāsenaiva dharma-pālanam āha .

5012805 तत्रानायासेनैव धर्म[.]पालनम् आह ।

5012806 avyAhatA aKilAH puruza-kARAH pOruzARi yasmAt tena sAreRa balena
samBftO pUrRO dordaRqO tayor yugalaM yenApIqita Akfzwo mOrvI-guRas tasya
stanitaM waNkArastenEva yudDaM vinA viramita nirasta Darma-pratipakza
yena .

5012806 avyāhatā akhilāḥ puruṣa-kārāḥ pauraṣāṇi yasmāt tena sāreṇa
balena sambhṛtau pūrṇau dordaṇḍau tayor yugalaṃ yenāpīḍita ākrṣṭo maurvī-
guṇas tasya stanitaṃ ṭaṅkārastenaiva yuddhaṃ vinā viramitā nirastā
dharma-pratipakṣā yena .

5012806 अव्याहता अखिलाः पुरुष[.]काराः पौरुषाणि यस्मात् तेन सारेण बलेन सम्भृतौ पूर्णौ दोर्दण्डौ तयोर् युगलं
येनापीडित आकृष्टो मौर्वी[.]गुणस् तस्य स्तनितं टङ्कारस्तेनैव युद्धं विना विरमिता निरस्ता धर्म[.]प्रतिपक्षा येन ।

5012807 BogAtiSayam Aha .

5012807 bhogātiśayam āha .

5012807 भोगातिशयम् आह ।

5012808 barhizmatyAH sva-BafyAyA anu-dinam eDamAnEH pramodAdiBiH
parABUyamAna-viveka ivAta eva vizayAsakty-AtmAnam anavabuDyamAna iva
buBuje .

5012808 barhiṣmatyāḥ sva-bhaṛyāyā anu-dinam edhamānaiḥ pramodādibhiḥ
parābhūyamāna-viveka ivāta eva viṣayāsakty-ātmānam anavabudhyamāna iva
bubhuje .

5012808 बर्हिष्मत्याः स्वा-]भक्रयाया अनु[-]दिनम् एधमानैः प्रमोदादिभिः पराभूयमान[-]विवेक इवात एव
विषयासक्त्यु[-]आत्मानम् अनवबुध्यमान इव बुभुजे ।

5012809 tatra pramoda AyAntaM patiM dfzwvA harzas tataH prasaraRam
aByutTAnAdi-līlA tato yOziRyaM yozit-svaBAva-kfta-SfNgArAnuBAva-
prakASanaM tato vrIqayA pramuzitAH saNkucitA hAsAvalokAs tato rucira-
kzvely-AdayaH parihAsa-vAkyAdIni tEH ..29..

5012809 tatra pramoda āyāntaṃ patiṃ dṛṣṭvā harṣas tataḥ prasaraṇam
abhyutthānādi-līlā tato yaūṣiṇyaṃ yoṣit-svabhāva-kṛta-śṛṅgārānubhāva-
prakāśanaṃ tato vṛiḍayā pramuṣitāḥ saṅkucitā hāsāvalokās tato rucira-
kṣvely-ādayaḥ parihāsa-vākyādīni taiḥ ..29..

5012809 तत्र प्रमोद आयान्तं पतिं दृष्ट्वा हर्षस् ततः प्रसरणम् अभ्युत्थानादि[-]लीला ततो यौषिण्यं योषितु[-]स्वभावा-
]कृत[-]शृङ्गारानुभाव[-]प्रकाशनं ततो व्रीडया प्रमुषिताः सङ्कुचिता हासावलोकस् ततो रुचिर[-]क्ष्वेल्यु[-]आदयः परिहास[-]
]वाक्यादीनि तैः ॥२९॥

5012901 yAvad avaBASayati sura-girim anuparikrAman BagavAn Adityo
vasuDA-talam arDenEva pratapaty arDenAvacCAdayati tadA hi Bagavad-
upAsanopacitAti-puruza-praBAvas tad anaBinandan samajavena raTena
jyotirmayena rajanIm api dinaM karizyAmIti sapta-kft vastaraRim
anuparyakrAmad dvitIya iva pataNgaH .

5012901 yāvad avabhāsayati sura-girim anuparikrāman bhagavān ādityo
vasudhā-talam ardhenaiṇa pratapaty ardhenāvacchādayati tadā hi bhagavad-
upāsanopacitāti-puruṣa-prabhāvas tad anabhinandan samajavena rathena
jyotirmayena rajanīm api dinaṃ kariṣyāmiṇi sapta-kṛt vastaraṇim
anuparyakrāmad dvitīya iva pataṅgaḥ .

5012901 यावद् अवभासयति सुरा-]गिरिम् अनुपरिक्रामन् भगवान् आदित्यो वसुधा[-]तलम् अर्धेनैव प्रतपत्य
अर्धेनावच्छादयति तदा हि भगवद्[-]उपासनोपचिताति[-]पुरुष[-]प्रभावस् तद् अनभिनन्दन् समजवेन रथेन ज्योतिर्मयेन
रजनीम् अपि दिनं करिष्यामीति सप्त[-]कृत् वस्तरणिम् अनुपर्यक्रमद् द्वितीय इव पतङ्गः ।

5012902 praBAvAtiSayam Aha .

5012902 prabhāvātīsayam āha .

5012902 प्रभावातिशयम् आह ।

5012903 yAvad vasuDA-talaM lokAloka-paryantam avaBASayati meruM
pradakziRI-kurvann Adityas tasminn arDenEvopalakzitaM pratapati
prakASayaty arDena cAvacCAdayati tamasAvfRoti tadA dvitIyaH pataNgaH
sUrya iva paryakrAmat .

5012903 yāvad vasudhā-talaṃ lokāloka-paryantam avabhāsayati meruṃ
pradakṣiṇī-kurvann ādityas tasminn ardhenaiṇvopalakṣitaṃ pratapati
prakāśayaty ardhenā cāvacchādayati tamasāvṛṇoti tadā dvitīyaḥ pataṅgaḥ
sūrya iva paryakrāmat .

5012903 यावद् वसुधा[-]तलं लोकालोक[-]पर्यन्तम् अवभासयति मेरुं प्रदक्षिणी[-]कुर्वन् आदित्यस् तस्मिन्
अर्धेनैवोपलक्षितं प्रतपति प्रकाशयत्य् अर्धेन चावच्छादयति तमसावृणोति तदा द्वितीयः पतङ्गः सूर्य इव पर्यक्रमत् ।

5012904 na cedam asamBAvitam .

5012904 na cedam asambhāvitam .

5012904 न चेदम् असम्भावितम् ।

5012905 yato Bagavad upAsanenopacito 'ti-puruzaH puruzAn atikrAntaH
praBavo yasya ..30..

5012905 yato bhagavad upāsanenopacito 'ti-puruṣaḥ puruṣān atikrāntaḥ
prabhavo yasya ..30..

5012905 यतो भगवद् उपासनेनोपचितो ऽति[-]पुरुषः पुरुषान् अतिक्रान्तः प्रभवो यस्य ॥३०॥

5013001 ye vA u ha tad-raTa-caraRa-nemi-kfta-pariKAtAs te sapta sinDava
Asan yata eva kftAH sapta Buvo dvIpAH .

5013001 ye vā u ha tad-ratha-caraṇa-nemi-kṛta-parikhātās te sapta
sindhava āsan yata eva kṛtāḥ sapta bhuvo dvipāḥ .

5013001 ये वा उ ह तद्[-]रथा[-]चरण[-]नेमि[-]कृता[-]परिखातास् ते सप्त सिन्धव आसन् यत एव कृताः सप्त भुवो
द्वीपाः ।

5013002 ye vE u ha ati-prasidDAs tasya raTa-cakrAgra-kftAH pariKAtA
gartAH yato yEr eva kftAH ..31..

5013002 ye vai u ha ati-prasiddhās tasya ratha-cakrāgra-kṛtāḥ parikhātā
gartāḥ yato yair eva kṛtāḥ ..31..

5013002 ये वै उ ह अति[-]प्रसिद्धास् तस्य रथा[-]चक्राग्रा[-]कृताः परिखाता गर्ताः यतो यैर् एव कृताः ॥३१॥

5013101 jambU-plakza-SAlmali-kuSa-krOYca-SAka-puzkara-saMjYAs tezAM
parimARaM pUrvasmAt pUrvasmAd uttara uttaro yaTA-saNKyaM dvi-guRa-mAnena
bahiH samantata upakxptAH .

5013101 jambū-plakṣa-śālmali-kuśa-krauñca-śāka-puṣkara-saṃjñās teṣāṃ
parimāṇaṃ pūrvasmāt pūrvasmād uttara uttaro yathā-saṅkhyāṃ dvi-guṇa-
mānena bahiḥ samantata upakṛptāḥ .

5013101 जम्बू[-]प्लक्ष[-]शाल्मलि[-]कुशा[-]क्रौञ्च[-]शाका[-]पुष्कर[-]संज्ञास् तेषां परिमाणं पूर्वस्मात् पूर्वस्माद् उत्तर
उत्तरो यथा[-]सङ्ख्यं द्वि[-]गुण[-]मानेन बहिः समन्तत उपकृप्ताः ।

5013102 tAn Aha -- jambv iti .

5013102 tān āha -- jambv iti .

5013102 तान् आह [-][-] जम्ब्व् इति ।

5013103 tezAM parimARaM SfRv iti SezaH .

5013103 teṣāṃ parimāṇaṃ śṛṇv iti śeṣaḥ .

5013103 तेषां परिमाणं शृण्व् इति शेषः ।

5013104 pUrvasya yad vistAramAnam uttaras tato dvi-guRena
vistAramAnenety evaM sinDuByo bahiH samantata upakxptA racitAH ..32..

5013104 pūrvasya yad vistāramānam uttaras tato dvi-guṇena
vistāramānenety evaṃ sindhubhyo bahiḥ samantata upakṛptā racitāḥ ..32..

5013104 पूर्वस्य यद् विस्तारमानम् उत्तरस् ततो द्वि[-]गुणेन विस्तारमानेनेत्य् एवं सिन्धुभ्यो बहिः समन्तत
उपकृप्ता रचिताः ॥३२॥

5013201 kzArodekzu-rasoda-suroda-Gftoda-kzIroda-daDi-maRqoda-SudDodAH
sapta jalaDayaH sapta-dvIpa-pariKA ivAByantara-dvIpa-samAnA ekEkaSyena
yaTAnupUrvaM saptasv api bahir dvIpezu pfTak pfTak parita upakalpitaH .

5013201 kṣārodekṣu-rasoda-suroda-ghṛtoda-kṣīroda-dadhi-maṇḍoda-śuddhodāḥ
sapta jaladhayaḥ sapta-dvīpa-parikhā ivābhyantara-dvīpa-samānā
ekaikaśyena yathānupūrvam saptasv api bahir dvīpeṣu pṛthak pṛthak parita
upakalpitaḥ .

5013201 क्षारोदेक्षु[-]रसोद[-]सुरोद[-]घृतोद[-]क्षीरोद[-]दधि[-]मण्डोद[-]शुद्धोदः सप्त जलधयः सप्त[-]द्वीप[-]परिखा
इवाभ्यन्तर[-]द्वीप[-]समाना एकैकश्येन यथानुपूर्व सप्तस्व अपि बहिर् द्वीपेषु पृथक् पृथक् परित उपकल्पिताः ।

5013202 tezu jambv-Adizu barhizmatI-patir anuvfttAn AtmajAn
AgnIDreDmajihva-yajYabAhu-hiraRyareto-GftapfzwHa-meDAtiTi-vItihotra-
saMjYAn yaTA-saNKyAnEkEkasminn ekam ekam evADipatiM viDate ..

5013202 teṣu jambv-ādiṣu barhiṣmatī-patir anuvṛttān ātmajān
āgnīdhredhmajihva-yajñabāhu-hiraṇyareto-ghṛtapṛṣṭha-medhātithi-vītihotra-
saṃjñān yathā-saṅkhyānaikaikasminn ekam ekam evādhipatiṃ vidhate ..

5013202 तेषु जम्ब्व[-]आदिषु बर्हिष्मती[-]पतिर् अनुवृत्तान् आत्मजान् आग्नीध्रेध्मजिह्व[-]यज्ञबाहु[-]हिरण्यरेतो[-]
धृतपृष्टःअ[-]मेधातिथि[-]वीतिहोत्र[-]संज्ञान् यथा[-]सङ्ख्यानैकैकस्मिन् एकम् एकम् एवाधिपतिं विधते ॥

5013203 yaTA sinDuByo bahir ekEkaSo dvIpA evaMdvIpAnAm api bahiH
sinDava ity Aha -- kzArodeti .

5013203 yathā sindhubhyo bahir ekaikaśo dvīpā evam dvīpānām api bahiḥ
sindhava ity āha -- kṣārodeti .

5013203 यथा सिन्धुभ्यो बहिर् एकैकशो द्वीपा एवं द्वीपानाम् अपि बहिः सिन्धव इत्य् आह [-]क्षारोदेति ।

5013204 daDi-maRqo maTitaM daDi .

5013204 dadhi-maṇḍo mathitaṃ dadhi .

5013204 दधि[-]मण्डो मथितं दधि ।

5013205 ete sapta jalaDayaH sapta-dvIpAnAM pariKA ivAByantare tEH
saMvezwitA ye dvIpAs tEH samAnA vistArataH .

5013205 ete sapta jaladhayaḥ sapta-dvīpānām parikhā ivābhyantare taiḥ
saṃveṣṭitā ye dvīpās taiḥ samānā vistārataḥ .

5013205 एते सप्त जलधयः सप्त[-]द्वीपानां परिखा इवाभ्यन्तरे तैः संवेष्टिता ये द्वीपास् तैः समाना विस्तारतः ।

5013206 bahir nAntaH pfTag asaNkIrRatayA ..33..

5013206 bahir nāntaḥ pṛthag asaṅkīrṇatayā ..33..

5013206 बहिर् नान्तः पृथग् असङ्कीर्णतया ॥३३॥

5013301 duhitaram corjasvatIM nAmoSanase prAyacCad yasyAm AsId devayAnI
nAma kAva-suta .

5013301 duhitaram corjasvatīṃ nāmośanase prāyacchad yasyām āsīd devayānī
nāma kāva-sutā .

5013301 दुहितरं चोर्जस्वतीं नामोशनसे प्रायच्छद् यस्याम् आसीद् देवयानी नाम काव्य[-]सुता ।

5013401a nEvaM-viDaH puruza-kAra urukramasya

5013401a naivam-vidhaḥ puruṣa-kāra urukramasya

5013401a नैवं[-]विधः पुरुष[-]कार उरुक्रमस्य

5013401b puMsAM tad-aNGri-rajasa jita-zaq-guRAnAm .

5013401b puṃsām tad-aṅghri-rajasā jita-ṣaḍ-guṇānām .

5013401b पुंसां तद्-]अङ्घ्रि-]रजसा जित-]षड्-]गुणानाम् ।

5013401c citraM vidUra-vigataH sakfd AdadIta

5013401c citraṃ vidūra-vigataḥ sakṛd ādadita

5013401c चित्रं विदूर-]विगतः सकृद् आददीत

5013401d yan-nAmaDeyam aDunA sa jahAti banDam ..

5013401d yan-nāmadheyam adhunā sa jahāti bandham ..

5013401d यन्-]नामधेयम् अधुना स जहाति बन्धम् ॥

5013402 aho AScaryaM rAjYaH sAmarTyam iti parIkzid-aBiprAyaYJo BagavAn
bAdarAyaRir Aha -- nEvam iti .

5013402 aho āścaryaṃ rājñāḥ sāmārthyam iti parīkṣid-abhiprāyājño
bhagavān bādarāyaṇir āha -- naivam iti .

5013402 अहो आश्चर्यं राज्ञः सामर्थ्यम् इति परीक्षिद्-]अभिप्रायज्ञो भगवान् बादरायणिर् आह -]-] नैवम् इति ।

5013403 jitAH zaq-guRA indriyARi zaq-Urmayo vA yEs tezAm evaMviDaH
puruzaKara iti na citraM nAsamBAvitam .

5013403 jitāḥ ṣaḍ-guṇā indriyāṇi ṣaḍ-ūrmayo vā yais teṣāṃ evaṃvidhaḥ
puruṣakāra iti na citraṃ nāsambhāvitam .

5013403 जिताः षड्-]गुणा इन्द्रियाणि षड्-]ऊर्मयो वा यैस् तेषाम् एवंविधः पुरुषकार इति न चित्रं नासम्भावितम् ।

5013404 yato vidUra-vigato 'ntyajo 'pi yasyorukramasya nAma sakfd
uccArayed yaH so 'DunA tat-kzaRam eva banDaM saMsAram .

5013404 yato vidūra-vigato 'ntyajo 'pi yasyorukramasya nāma sakṛd
uccārayed yaḥ so 'dhunā tat-kṣaṇam eva bandhaṃ saṃsāram .

5013404 यतो विदूर-]विगतो ऽन्त्यजो ऽपि यस्योरुक्रमस्य नाम सकृद् उच्चारयेद् यः सो ऽधुना तत्-]क्षणम् एव
बन्धं संसारम् ।

5013405 tanvam iti pAWe 'py ayam evArTaH .

5013405 tanvam iti pāṭhe 'py ayam evārthaḥ .

5013405 तन्वम् इति पाठे ऽप्य् अयम् एवार्थः ।

5013406 pAWAntare tattvam cARqAlatvaM jahAti .

5013406 pāṭhāntare tattvam cāṇḍālatvaṃ jahāti .

5013406 पाठान्तरे तत्त्वम् चाण्डालत्वं जहाति ।

5013407 SudDo BavatItiy arTaH ..35..

5013407 śuddho bhavatitīy arthaḥ ..35..

5013407 शुद्धो भवतीति अर्थः ॥३५॥

5013501 sa evam aparimita-bala-parAkrama ekadA tu devarzi-
caraRAnuSayanAnu-patita-guRa-visarga-saMsargeRAnirvftam ivAtmAnaM
manyamAna Atma-nirveda idam Aha .

5013501 sa evam aparimita-bala-parākrama ekadā tu devarṣi-
caraṇānuśayanānu-patita-guṇa-visarga-saṃsargeṇānirvṛtam ivātmānaṃ
manyamāna ātma-nirveda idam āha .

5013501 स एवम् अपरिमित-]बल-]पराक्रम एकदा तु देवर्षि-]चरणानुशयनानु-]पतित-]गुण-]विसर्ग-
]संसर्गणानिर्वृतम् इवात्मानं मन्यमान आत्म-]निर्वेद इदम् आह ।

5013502 tasya parAkramam upasaMharan nivftti-kramam Aha -- sa evam iti .
5013502 tasya parākramam upasaṃharan nivṛtti-kramam āha -- sa evam iti .
5013502 तस्य पराक्रमम् उपसंहरन् निवृत्ति[-]क्रमम् आह [-][-] स एवम् इति ।

5013503 devarzi-caraRayor anuSayanam upasattis tad anupatito yo guRa-
visargo rAjyAdi-prapaYcas tat saMsargeRa .
5013503 devarṣi-caraṇayor anuśayanam upasattis tad anupatito yo guṇa-
visargo rājyādi-prapañcas tat saṃsargeṇa .
5013503 देवर्षि[-]चरणयोर् अनुशयनम् उपसत्तिस् तद् अनुपतितो यो गुण[-]विसर्गो राज्यादि[-]प्रपञ्चस् तत् संसर्गेण
।

5013504 Atmani manasi nirvedo yasya ..35..
5013504 ātmani manasi nirvedo yasya ..35..
5013504 आत्मनि मनसि निर्वेदो यस्य ॥३५॥

5013601 aho asADv anuzWitaM yad aBiniveSito 'ham indriyEr avidyA-racita-
vizama-vizayAnDa-kUpe tad alam alam amuzyA vanitAyA vinoda-mfgaM mAM Dig
Dig iti garhayAM cakAra .
5013601 aho asādhv anuṣṭhitam yad abhiniveśito 'ham indriyair avidyā-
racita-viṣama-viṣayāndha-kūpe tad alam alam amuṣyā vanitāyā vinoda-mṛgaṃ
mām dhig dhig iti garhayām cakāra .
5013601 अहो असाध्व् अनुष्ठितं यद् अभिनिवेशितो ऽहम् इन्द्रियैर् अविद्या[-]रचित[-]विषम[-]विषयान्ध[-]कूपे तद्
अलम् अलम् अमुष्या वनिताया विनोद[-]मृगं मां धिग् धिग् इति गर्हयां चकार ।

5013602 tam Aha .
5013602 tam āha .
5013602 तम् आह ।

5013603 mayA'sADv anuzWitam .
5013603 mayā'sādhv anuṣṭhitam .
5013603 मयाऽसाध्व् अनुष्ठितम् ।

5013604 yad yato 'BiniveSitaH . tat tataH alam, alaM vizayEH .
5013604 yad yato 'bhiniveśitaḥ . tat tataḥ alam[,] alaṃ viṣayaiḥ .
5013604 यद् यतो ऽभिनिवेशितः । तत् ततः अलम्[,] अलं विषयैः ।

5013605 vinoda-mfgaM markawam ..37..
5013605 vinoda-mṛgaṃ markatam ..37..
5013605 विनोद[-]मृगं मर्कटम् ॥३७॥

5013701 para-devatA-prasAdADigatAtma-pratyavamarSenAnupravftteByaH
putreBya imAM yaTA-dAyaM viBajya Bukta-BogAM ca mahizIM mftakam iva saha
mahA-viBUtim apahAya svayaM nihita-nirvedo hfdi gfhIta-hari-vihArAnuBAvo
Bagavato nAradasya padavIM punar evAnusasAra .
5013701 para-devatā-prasādādhigatātma-pratyavamarśenānupravṛttebhyāḥ
putrebhya imāṃ yathā-dāyaṃ vibhajya bhukta-bhogāṃ ca mahiṣīm mṛtakam iva
saha mahā-vibhūtim apahāya svayaṃ nihita-nirvedo ḥṛdi gṛhīta-hari-
vihārānubhāvo bhagavato nāradasya padavīm punar evānusasāra .

5013701 पर[-]देवता[-]प्रसादाधिगतात्म[-]प्रत्यवमर्शनानुप्रवृत्तेभ्यः पुत्रेभ्य इमां यथा[-]दायं विभज्य भुक्त[-]भोगां च महिषीं मृतकम् इव सह महा[-]विभूतिम् अपहाय स्वयं निहित[-]निर्वेदो हृदि गृहीत[-]हरि[-]विहारानुभावो भगवतो नारदस्य पदवीं पुनर् एवानुसार ।

5013702 para-devatAyA hareH prasAdenADigataH prApto ye Atma-pratyavamaṣo vivekas tena nAradasya padavIM tad upadizwa-mArgam eva punar anusasArety anvayaH .

5013702 para-devatāyā hareḥ prasādenādhigataḥ prāpto ye ātma-pratyavamaṣo vivekas tena nāradasya padavīm tad upadiṣṭa-mārgam eva punar anusasārety anvayaḥ .

5013702 पर[-]देवताया हरेः प्रसादेनाधिगतः प्राप्तो ये आत्म[-]प्रत्यवमर्शो विवेकस् तेन नारदस्य पदवीं तद् उपदिष्ट[-]मार्गम् एव पुनर् अनुसारेत्य् अन्वयः ।

5013703 kiM kftvA .

5013703 kiṃ kṛtvā .

5013703 किं कृत्वा ।

5013704 anugateByaH putreBya imAM pfTvIM viBajya .

5013704 anugatebhyaḥ putrebhya imāṃ pṛthvīm vibhajya .

5013704 अनुगतेभ्यः पुत्रेभ्य इमां पृथ्वीं विभज्य ।

5013705 BUkto Bogo yasyAs tAM BāryAM mahA-viBUtiH sAMrAjya-saMpat-tat-sahitAM mahizIM mfta-SarIram iva parityajya .

5013705 bhūkto bhogo yasyās tām bhāryām mahā-vibhūtiḥ sāmrajya-sampat-tat-sahitām mahiṣīm mṛta-śarīram iva parityajya .

5013705 भूक्तो भोगो यस्यास् तां भार्या महा[-]विभूतिः साम्राज्य[-]संपत्त[-]तत्त[-]सहितां महिषीं मृत[-]शरीरम् इव परित्यज्य ।

5013706 tatra hetuH . hfdi nihito nirvedo yena .

5013706 tatra hetuḥ . hṛdi nihito nirvedo yena .

5013706 तत्र हेतुः । हृदि निहितो निर्वेदो येन ।

5013707 hfdItY asyottaratrApy anvayaH .

5013707 hṛdīty asyottaratrāpy anvayaḥ .

5013707 हृदीत्य् अस्योत्तरत्राप्य् अन्वयः ।

5013708 hfdi gfhIto niScito hari-vihAras tenAnuBAvas tyAga-sAmarTyAM yasya ..38..

5013708 hṛdi gṛhīto niścito hari-vihāras tenānubhāvas tyāga-sāmarthyam yasya ..38..

5013708 हृदि गृहीतो निश्चितो हरि[-]विहारस् तेनानुभावस् त्याग[-]सामर्थ्यं यस्य ॥३८॥

5013801 tasya ha vA ete SlokAH --

5013801 tasya ha vā ete ślokaḥ --

5013801 तस्य ह वा एते श्लोकाः [-][-]

5013802a priyavrata-kftaM karma ko nu kuryAd vineSvaram .

5013802a priyavrata-kṛtaṃ karma ko nu kuryād vineśvaram .

5013802a प्रियव्रत[-]कृतं कर्म को नु कुर्याद् विनेश्वरम् ।

5013802c yo nemi-nimnEr akaroc CAyAM Gnan sapta vAriDIn ..
5013802c yo nemi-nimnair akaroc chāyām ghnān sapta vāridhīn ..
5013802c यो नेमि[-]निम्नैर् अकरोच् छायां घनन् सप्त वारिधीन् ॥

5013803 tasya mahimopanibanDana-SlokaH pUrva-siddDAH kaTyante .
5013803 tasya mahimopanibandhana-ślokaḥ pūrva-siddhāḥ kathyante .
5013803 तस्य महिमोपनिबन्धन[-]श्लोकाः पूर्व[-]सिद्धाः कथ्यन्ते ।

5013804 aTA vede . tad apy eza Sloko Bavati iti .
5013804 athā vede . tad apy eṣa śloko bhavati iti .
5013804 अथा वेदे । तद् अप्य् एष श्लोको भवति इति ।

5013805 ko nAma kuryAt .
5013805 ko nāma kuryāt .
5013805 को नाम कुर्यात् ।

5013806 CAyAM Gnan tamo nirasyan ..39..
5013806 chāyām ghnān tamo nirasyan ..39..
5013806 छायां घनन् तमो निरस्यन् ॥३९॥

5013901a BU-saMsTAnaM kftaM yena sarid-giri-vanAdiBiH .
5013901a bhū-saṁsthānaṁ kṛtaṁ yena sarid-giri-vanādibhiḥ .
5013901a भू[-]संस्थानं कृतं येन सरिद्-गिरि[-]वनादिभिः ।

5013901c sImA ca BUta-nirvftyE dvIpe dvIpe viBAgaSaH ..
5013901c sīmā ca bhūta-nirvṛtyai dvīpe dvīpe vibhāgaśaḥ ..
5013901c सीमा च भूत[-]निर्वृत्यै द्वीपे द्वीपे विभागशः ॥

5013902 BU-saMsTAnaM dvIpEH kftam .
5013902 bhū-saṁsthānaṁ dvīpaiḥ kṛtam .
5013902 भू[-]संस्थानं द्वीपैः कृतम् ।

5013903 sarid-giri-vanAdiBiH sImA ca yena kftA .
5013903 sarid-giri-vanādibhiḥ sīmā ca yena kṛtā .
5013903 सरिद्-गिरि[-]वनादिभिः सीमा च येन कृता ।

5013904 BUtAnAM nirvfttyE suKAyAvivAdAya ..40..
5013904 bhūtānāṁ nirvṛtṭyai sukhāyāvivādāya ..40..
5013904 भूतानां निर्वृत्यै सुखायाविवादाय ॥४०॥

5014001a BOmaM divyaM mānuzaM ca mahitvaM karma-yogajam .
5014001a bhaumaṁ divyaṁ mānuṣaṁ ca mahitvaṁ karma-yogajam .
5014001a भौमं दिव्यं मानुषं च महित्वं कर्म[-]योगजम् ।

5014001c yaS cakre nirayOpamyam puruzAnujana-priyaH ..
5014001c yaś cakre nirayaupamyam puruṣānujana-priyaḥ ..
5014001c यश् चक्रे निरयौपम्यं पुरुषानुजन[-]प्रियः ॥

5014002 BOmaM pAtAla-jaM divyaM svarga-jaM mAnuzaM martya-loka-jaM
 mahitvaM vEBavaM yo niraya-tulyaM mene .
 5014002 bhaumaṃ pātāla-jaṃ divyaṃ svarga-jaṃ mānuṣaṃ martya-loka-jaṃ
 mahitvaṃ vaibhavaṃ yo niraya-tulyaṃ mene .
 5014002 भौमं पाताल[-]जं दिव्यं स्वर्ग[-]जं मानुषं मर्त्य[-]लोक[-]जं महित्वं वैभवं यो निरय[-]तुल्यं मेने ।
 5014003 puruzAnujanA vizRu-BaktAs ta eva priyA yasyeti ..41..
 5014003 puruṣānujanā viṣṇu-bhaktās ta eva priyā yasyeti ..41..
 5014003 पुरुषानुजना विष्णु[-]भक्तास् त एव प्रिया यस्येति ॥४१॥
 5014101 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe priyavrata-vijaye
 praTamo 'DyAyaH .
 5014101 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe priyavrata-
 vijaye prathamo 'dhyāyaḥ .
 5014101 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे प्रियव्रत[-]विजये प्रथमो sध्यायः ।
 5014102 ..5.1..
 5014102 ..5.1..
 5014102 ॥५१॥
 5014103 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM praTamo 'DyAyaH .
 5014103 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ prathamo 'dhyāyaḥ .
 5014103 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां प्रथमो sध्यायः ।
 5020001 aTa dvitIyo 'DyAyaH
 5020001 atha dvitīyo 'dhyāyaḥ
 5020001 अथ द्वितीयो sध्यायः
 5020002 AgnIDra-varRanaM
 5020002 āgnīdhra-varṇanaṃ
 5020002 आग्नीध्र[-]वर्णनं
 5020101 SrI-Suka uvAca
 5020101 śrī-śuka uvāca
 5020101 श्री[-]शुक उवाच
 5020102 evaM pitari sampravṛtte tad-anuSAsane vartamAna AgnIDro
 jambUdvIpOkasaH prajA Orasavad DarmAvekzamARaH paryagopAyat .
 5020102 evaṃ pitari sampravṛtte tad-anuśāsane vartamāna āgnīdhro
 jambūdvīpaukaśaḥ prajā aurasavad dharmāvekṣamāṇaḥ paryagopāyat .
 5020102 एवं पितरि सम्प्रवृत्ते तद्[-]अनुशासने वर्तमान आग्नीध्रो जम्बूद्वीपौकसः प्रजा औरसवद् धर्मावेक्षमाणः
 पर्यगोपायत् ।
 5020103a dvitIye proktam AgnIDra- caritraM strERa-saMmatam .
 5020103a dvitīye proktam āgnīdhra- caritraṃ straiṇa-saṃmatam .
 5020103a द्वितीये प्रोक्तम् आग्नीध्र[-]चरित्रं स्त्रैण[-]संमतम् ।
 5020103c patnyAM hi pUrva-cittyAM yo nABimuKyAnajIjanat ..

5020103c patnyām hi pūrva-cittyām yo nābhimukhyānajiṇat ..

5020103c पत्न्यां हि पूर्वा-चित्त्यां यो नाभिमुख्यानजीजनत् ॥

5020104a asmin vaMSe prasidDo 'yam AgnIDraH strERa-puNgavaH .

5020104a asmin vaṃśe prasiddho 'yam āgnīdhraḥ straiṇa-puṅgavaḥ .

5020104a अस्मिन् वंशे प्रसिद्धो ऽयम् आग्नीध्रः स्त्रैण-पुङ्गवः ।

5020104c vihasann iva tasyedaM caritaM munir abravIt ..

5020104c vihasann iva tasyedaṃ caritaṃ munir abravīt ..

5020104c विहसन् इव तस्येदं चरितं मुनिर् अब्रवीत् ॥

5020105 jambU-dvIpam oko yAsAM tAH prajAH putra-vat pAlayAm Asa .

5020105 jambū-dvīpam oko yāsām tāḥ prajāḥ putra-vat pālayām āsa .

5020105 जम्बू-द्वीपम् ओको यासां ताः प्रजाः पुत्र-वत् पालयाम् आस ।

5020106 DarmAvekzamARaH Darmam avekzamARo Darmerety arTaH ..1..

5020106 dharmāvekṣamāṇaḥ dharmam avekṣamāṇo dharmenety arthaḥ ..1..

5020106 धर्मावेक्षमाणः धर्मम् अवेक्षमाणो धर्मेनेत्य् अर्थः ॥१॥

5020201 sa ca kadAcit pitfloka-kAmaH sura-vara-vanitAkrIqAcala-droRyAM
BagavantaM viSva-sfjAM patim ABfta-paricaryopakaraRa AtmEkAgryeRa tapasvy
ArADayAM baBUva .

5020201 sa ca kadācit piṭṛloka-kāmaḥ sura-vara-vanitākriḍācala-droṇyām
bhagavantaṃ viśva-sṛjāṃ patim ābhṛta-paricaryopakaraṇa ātmaikāgryeṇa
tapasvy ārādhayām babhūva .

5020201 स च कदाचित् पितृलोक-कामः सुर-वर-वनिताक्रीडाचल-द्रोण्यां भगवन्तं विश्व-सृजां पतिम् आभृत-
परिचर्योपकरण आत्मैकाग्र्येण तपस्व्य् आराधयां बभूव ।

5020202 pitf-loka-kAmaH putra-kAmaH sura-varARAM vanitAs tAsAM

AkrIqAcalo mandaras tasya droRyAM .

5020202 piṭṛ-loka-kāmaḥ putra-kāmaḥ sura-varāṇām vanitās tāsām

ākriḍācalo mandaras tasya droṇyām .

5020202 पितृ-लोक-कामः पुत्र-कामः सुर-वराणां वनितास् तासाम् आक्रीडाचलो मन्दरस् तस्य द्रोण्याम् ।

5020203 ABftAni saMpAditAni paricaryopakaraRAni puzpAdIni yena ..2..

5020203 ābhṛtāni sampaḍitāni paricaryopakaraṇāni puṣpādīni yena ..2..

5020203 आभृतानि संपादितानि परिचर्योपकरणानि पुष्पादीनि येन ॥२॥

5020301 tad upalaBya BagavAn Adi-puruzaH sadasi gAyantIM pUrvacittiM
nAmApsarasam aBiyApayAm Asa .

5020301 tad upalabhya bhagavān ādi-puruṣaḥ sadasi gāyantīm pūrvacittiṃ
nāmāpsarasam abhiyāpayām āsa .

5020301 तद् उपलभ्य भगवान् आदि-पुरुषः सदसि गायन्तीं पूर्वचित्तिं नामाप्सरसम् अभियापयाम् आस ।

5020302 tad upalaBya jYAtvA brahma'BiyApayAmAsa samBogArTaM

prastApayAmAsa ..3..

5020302 tad upalabhya jñātvā brahmā'bhiyāpayāmāsa sambhogārthaṃ

prasthāpayāmāsa ..3..

5020302 तद् उपलभ्य ज्ञात्वा ब्रह्माऽभियापयामास सम्भोगार्थं प्रस्थापयामास ॥३॥

5020401 sA ca tad-ASramopavanam atiramaRIyaM viviDa-niviqa-viwapi-
viwapa-nikara-saMSlizwa-purawa-latArUQa-sTala-vihaNgama-miTunEH
procyamAna-SrutiBiH pratiboDyamAna-salila-kukkuwa-kAraRqava-
kalahaMsAdiBir vicitram upakUjitAmala-jalASaya-kamalAkaram upabaBrAma .
5020401 sA ca tad-āśramopavanam atiramaṇiyaṃ vividha-niviḍa-viṭapi-
viṭapa-nikara-saṃśliṣṭa-puraṭa-latārūḍha-sthala-vihaṅgama-mithunaiḥ
procyamāna-śrutibhiḥ pratibodhyamāna-salila-kukkuṭa-kāraṇḍava-
kalahaṃsādibhir vicitram upakūjitāmala-jalāśaya-kamalākaram upababhrāma .
5020401 सा च तद्-]आश्रमोपवनम् अतिरमणीयं विविध-]निविड-]विटपि-]विटप-]निकर-]संश्लिष्ट-]पुरट-]लतारूढ-
]स्थल-]विहङ्गम-]मिथुनैः प्रोच्यमान-]श्रुतिभिः प्रतिबोध्यमान-]सलिल-]कुक्कुट-]कारण्डव-]कलहंसादिभिर् विचित्रम्
उपकूजितामल-]जलाशय-]कमलाकरम् उपबभ्राम् ।

5020402 sA ca tad-ASramopavanam upabaBrAmety anvayaH .
5020402 sA ca tad-āśramopavanam upababhrāmety anvayaḥ .
5020402 सा च तद्-]आश्रमोपवनम् उपबभ्रामेत्य् अन्वयः ।

5020403 ramaRIyatvam evAha -- viviDAS ca niviqAS ca ye viwapinaH . tezAM
viwapAH SAKAH, tezAM nikarAH, tEH saMSlizwAH purawa-latAH svarRa-vallyas
tAsv ArUQAH sTala-vihaNgamA mayUrAdayaH, tezAM miTunEH procyamAnABiH
SrutiBir uccAryamAREH zaqjAdi-svarEH pratiboDyamAnA ye salila-
kukkuwAdayaH, tEr vicitraM yaTA taTopakUjitA nAditA amalA jalASayAH, tezu
kamalAni, tezAm Akaram upavanam ..4..

5020403 ramaṇiyatvam evāha -- vividhās ca nivīḍās ca ye viṭapinaḥ .
teṣāṃ viṭapāḥ śākhāḥ[,] teṣāṃ nikarāḥ[,] taiḥ saṃśliṣṭāḥ puraṭa-latāḥ
svarṇa-vallyas tāsv ārūḍhāḥ sthala-vihaṅgamā mayūrādayaḥ[,] teṣāṃ
mithunaiḥ procyamānābhiḥ śrutibhir uccāryamānaiḥ ṣaḍjādi-svaraiḥ
pratibodhyamānā ye salila-kukkuṭādayaḥ[,] tair vicitraṃ yathā
tathopakūjitā nāditā amalā jalāśayaḥ[,] teṣu kamalāni[,] teṣāṃ ākaram
upavanam ..4..

5020403 रमणीयत्वम् एवाह [-][-] विविधाश् च निविडाश् च ये विटपिनः । तेषां विटपाः शाखाः[,] तेषां
निकराः[,] तैः संश्लिष्टाः पुरट-]लताः स्वर्ण-]वल्ग्यस् तास्व आरूढाः स्थल-]विहङ्गमा मयूरादयः[,] तेषां मिथुनैः
प्रोच्यमानाभिः श्रुतिभिर् उच्चार्यमाणैः षड्जादि-]स्वरैः प्रतिबोध्यमाना ये सलिल-]कुक्कुटादयः[,] तैर् विचित्रं यथा
तथोपकूजिता नादिता अमला जलाशयाः[,] तेषु कमलानि[,] तेषाम् आकरम् उपवनम् ॥४॥

5020501 tasyAH sulalita-gamana-pada-vinyAsa-gati-vilAsAyAS cAnupadaM
KaRa-KaRayamAna-rucira-caraRABaraRa-svanam upAkarRya naradeva-kumAraH
samADi-yogenAmIlita-nayana-nalina-mukula-yugalam Izad vikacayya vyacazwa .

5020501 tasyāḥ sulalita-gamana-pada-vinyāsa-gati-vilāsāyās cānupadaṃ
khaṇa-khaṇāyamāna-rucira-caraṇābharāṇa-svanam upākarṇya naradeva-kumāraḥ
samādhi-yogenāmīlita-nayana-nalina-mukula-yugalam īṣad vikacayya vyacaṣṭa .

5020501 तस्याः सुललित-]गमन-]पद-]विन्यास-]गति-]विलासायाश् चानुपदं खण-]खणायमान-]रुचिर-
]चरणाभरण-]स्वनम् उपाकर्ण्य नरदेव-]कुमारः समाधि-]योगेनामीलिता-]नयन-]नलिना-]मुकुल-]युगलम् ईषद् विकचय्य
व्यचष्ट ।

5020502 sulalite gamane ye pada-vinyAsAs tEr gatO vilAsO yasyAH .
5020502 sulalite gamane ye pada-vinyāsās tair gatau vilāso yasyāḥ .
5020502 सुललिते गमने ये पद-]विन्यासास् तैर् गतौ विलासो यस्याः ।

- 5020503 cakAras tasyAS cety eka-vAkyatvAya .
 5020503 cakāras tasyāś cety eka-vākyatvāya .
 5020503 चकारस् तस्याश् चेत्य् एक[-]वाक्यत्वाय ।
- 5020504 anupadaM pratipadam .
 5020504 anupadam pratipadam .
 5020504 अनुपदं प्रतिपदम् ।
- 5020505 KaRa-KaReti DvaniM kurvato rucir asya caraRABaraRasya svanam .
 5020505 khaṇa-khaṇeti dhvaniṃ kurvato rucir asya caraṇābharāṇasya svanam .
 5020505 खण[-]खणेति ध्वनिं कुर्वतो रुचिर् अस्य चरणाभरणस्य स्वनम् ।
- 5020506 AmIlite nayane eva nalina-mukule taylor yugalam Izad vikacayya kiYcid unmIlya vyacazwa dadarSa ..5..
 5020506 āmīlite nayane eva nalina-mukule taylor yugalam īṣad vikacayya kiñcid unmīlya vyacaṣṭa dadarśa ..5..
 5020506 आमीलिते नयने एव नलिन[-]मुकुले तयोर् युगलम् ईषद् विकचय्य किञ्चिद् उन्मील्य व्यचष्ट ददर्श ॥५॥
- 5020601 tAm evAvidUre maDukarIm iva sumanasa upajiGrantIM divija-manuja-mano-nayanAhlAda-duGEr gati-vihAra-vrIqA-vinayAvaloka-susvarAkzarAvayavEr manasi nFRAM kusumAyuDasya vidaDatIM vivaraM niJa-muKa-vigalitAmftAsava-sahAsa-BAzaRAmoda-madAnDa-maDukara-nikaroparoDena druta-pada-vinyAsena valgu-spandana-stana-kalaSa-kabara-BARA-raSanAM devIM tad-avalokanena vivftAvasarasya Bagavato makara-Dvajasya vaSam upanItO jaqavad iti hovAca .
 5020601 tām evāvidūre madhukarīm iva sumanasa upajighrantīm divija-manuja-mano-nayanāhlāda-dughair gati-vihāra-vrīḍā-vinayāvaloka-susvarākṣarāvayavair manasi nṛṇāṃ kusumāyudhasya vidadhatīm vivaraṃ niJa-mukha-vigalitāmṛtāsava-sahāsa-bhāṣaṇāmoda-madāndha-madhukara-nikaroparodhena druta-pada-vinyāsenā valgu-spandana-stana-kalāśa-kabara-bhāra-raśanāṃ devīm tad-avalokanena vivṛtāvasarasya bhagavato makara-dhvajasya vaśam upanīto jaḍavad iti hovāca .
 5020601 ताम् एवाविदूरे मधुकरीम् इव सुमनस उपजिघ्रन्तीं दिविज[-]मनुज[-]मनो[-]नयनाह्लादा[-]दुघैर् गति[-]विहार[-]व्रीडा[-]विनयावलोक[-]सुस्रवाक्षरावयवैर् मनसि नृणां कुसुमायुधस्य विदधतीं विवरं निज[-]मुख[-]विगलितामृतासवा[-]सहास[-]भाषणामोद[-]मदान्ध[-]मधुकर[-]निकरोपरोधेन द्रुत[-]पद[-]विन्यासेन वल्गु[-]स्पन्दन[-]स्तन[-]कलश[-]कबर[-]भार[-]रशनां देवीं तदा[-]अवलोकनेन विवृतावसरस्य भगवतो मकर[-]ध्वजस्य वशम् उपनीतो जडवद् इति होवाच ।
- 5020602 tAm eva devIM makaraDvajasya vaSam upanItaH san jaqavad iti ha vakzyamARAn daSa SlokAn uvAca .
 5020602 tām eva devīm makaradhvajasya vaśam upanītaḥ san jaḍavad iti ha vakṣyamāṇān daśa ślokān uvāca .
 5020602 ताम् एव देवीं मकरध्वजस्य वशम् उपनीतः सन् जडवद् इति ह वक्ष्यमाणान् दश श्लोकान् उवाच ।
- 5020603 jAqyAnukaraRaM ca vEdagDyena tad-vaSIkArArTam .
 5020603 jāḍyānukaraṇaṃ ca vaidagdhyaena tad-vaśikārārtham .
 5020603 जाड्यानुरणं च वैदग्ध्येन तदा[-]वशीकारार्थम् ।
- 5020604 divijAnAM devAnAM manujAnAM ca yAni manAMsi nayanAni ca tezAm AhlAda-duGEr gatY-AdiBir nFRAM manasi kAmasya vivaraM praveSa-dvAraM vidaDatIm .

5020604 divijānām devānām manuḥjānām ca yāni manāṃsi nayanāni ca teṣām
āhlāda-dughair gaty-ādibhir nṛṇām manasi kāmasya vivaraṃ praveśa-dvāraṃ
vidadhatīm .

5020604 दिविजानां देवानां मनुजानां च यानि मनांसि नयनानि च तेषाम् आह्लादा-]दुर्घैर् गत्या-]आदिभिर् नृणां
मनसि कामस्य विवरं प्रवेश-]द्वारं विदधतीम् ।

5020605 gatiS ca vihaRaS ca vrIqA vinaya-yukto 'valokaS ca susvarARy
akzarARi cAvayavAS ca netrAdayas tEH .

5020605 gatiś ca vihāraś ca vṛiḍā vinaya-yukto 'valokaś ca susvarāṇy
akṣarāṇi cāvayavāś ca netrādayas taiḥ .

5020605 गतिश् च विहारश् च व्रीडा विनय-]युक्तो ऽवलोकश् च सुस्वराण्य् अक्षराणि चावयवाश् च नेत्रादयस् तैः ।

5020606 nija-muKAd vigalitam amftam iva svAdu Asava iva mAdakaM ca yat
sahAsaM BAzaRaM tasminn Amodo niHSvAsa-ganDas tena madAnDA ye maDukara-
nikarAs tEr uparoDa AvaraRaM tena BayAd drutaH SIGro yaH pada-vinyAsaH .
tena valgu spandanaM kiYcic calanaM stana-kalaSayoH kabara-BAre raSanAyAM
ca yasyAs tAm .

5020606 nija-mukhād vigalitam amṛtam iva svādu āsava iva mādakaṃ ca yat
sahāsaṃ bhāṣaṇaṃ tasminn āmodo niḥśvāsa-gandhas tena madāndhā ye
madhukara-nikarās tair uparodha āvaraṇaṃ tena bhayād drutaḥ śighro yaḥ
pada-vinyāsaḥ . tena valgu spandanaṃ kiñcic calanaṃ stana-kalāśayoḥ
kabara-bhāre raśanāyāṃ ca yasyās tām .

5020606 निज-]मुखाद् विगलितम् अमृतम् इव स्वादु आसव इव मादकं च यत् सहासं भाषणं तस्मिन्न् आमोदो
निःश्वास-]गन्धस् तेन मदान्धा ये मधुकर-]निकरास् तैर् उपरोध आवरणं तेन भयाद् द्रुतः शीघ्रो यः पद-]विन्यासः । तेन
वल्गु स्पन्दनं किञ्चिच् चलनं स्तन-]कलशयोः कबर-]भारे रशनायां च यस्यास् ताम् ।

5020607 tasyA avalokanena vivftAvasarasya dattAvakASasya ..6..

5020607 tasyā avalokanena vivṛtāvasarasya dattāvakāśasya ..6..

5020607 तस्या अवलोकनेन विवृतावसरस्य दत्तावकाशस्य ॥६॥

5020701a kA tvaM cikIrzasi ca kiM muni-varya SEle

5020701a kā tvaṃ cikīrṣasi ca kiṃ muni-varya śaile

5020701a का त्वं चिकीर्षसि च किं मुनि-]वर्य शैले

5020701b mAyAsi kApi Bagavat-para-devatAyAH .

5020701b māyāsi kāpi bhagavat-para-devatāyāḥ .

5020701b मायासि कापि भगवत्-]पर-]देवतायाः ।

5020701c vijye biBarzi DanuzI suhfd-Atmano 'rTe

5020701c vijye bibharṣi dhanuṣi suhṛd-ātmano 'rthe

5020701c विज्ये बिभर्षि धनुषी सुहृद्-]आत्मनो ऽर्थे

5020701d kiM vA mfgAn mfgayase vipine pramattAn ..

5020701d kiṃ vā mṛgān mṛgayase vipine pramattān ..

5020701d किं वा मृगान् मृगयसे विपिने प्रमत्तान् ॥

5020702 kA tvaM SEle girAv asmin kiM cikIrzasi .

5020702 kā tvaṃ śaile girāv asmin kiṃ cikīrṣasi .

5020702 का त्वं शैले गिराव् अस्मिन् किं चिकीर्षसि ।

5020703 muni-varyety-Adi-puMstvena samboDanAdi jAqyAnukaraRArTam .
 5020703 muni-varyety-ādi-puṁstvena sambodhanādi jādyaṇukaraṇārtham .
 5020703 मुनि[-]वर्यत्यु[-]आदि[-]पुंस्त्वेन सम्बोधनादि जाड्यानुकरणार्थम् ।

 5020704 he muni-varya
 5020704 he muni-varya
 5020704 हे मुनि[-]वर्य

 5020705 BruvAv AlakzyAha -- he suhft saKe
 5020705 bhruvāv ālakṣyāha -- he suhṛt sakhe
 5020705 भ्रुवाव् आलक्ष्याह [-] हे सुहृत् सखे

 5020706 kiM vA pramattAn ajitendriyAn mfga-tulyAn asmad-AdIn mfgayase .
 5020706 kiṁ vā pramattān ajitendriyān mṛga-tulyān asmad-ādīn mṛgayase .
 5020706 किं वा प्रमत्तान् अजितेन्द्रियान् मृग[-]तुल्यान् अस्मद्[-]आदीन् मृगयसे ।

 5020707 tAn vaSIkartuM DanuzI DArayasItY arTaH ..7..
 5020707 tān vaśikartuṁ dhanuṣī dhārayasīty arthaḥ ..7..
 5020707 तान् वशीकर्तुं धनुषी धारयसीत्य् अर्थः ॥७॥

 5020801a bARAv imO BagavataH Sata-patra-patrO
 5020801a bāṇāv imau bhagavataḥ śata-patra-patrau
 5020801a बाणाव् इमौ भगवतः शत[-]पत्र[-]पत्रौ

 5020801b SAntAv apuNka-rucirAv ati-tigma-danto .
 5020801b śāntāv apuṅkha-rucirāv ati-tigma-dantau .
 5020801b शान्ताव् अपुङ्ख[-]रुचिराव् अति[-]तिग्म[-]दन्तौ ।

 5020801c kasmE yuyuNkzasi vane vicaran na vidmaH
 5020801c kasmāi yuyunḥsasi vane vicaran na vidmaḥ
 5020801c कस्मै युयुङ्क्षसि वने विचरन् न विद्मः

 5020801d kzemAya no jaqa-DiyAM tava vikramo 'stu ..
 5020801d kṣemāya no jaḍa-dhiyāṁ tava vikramo 'stu ..
 5020801d क्षेमाय नो जड[-]धियां तव विक्रमो ऽस्तु ॥

 5020802 kawAkzAv AlakzyAha .
 5020802 kaṭākṣāv ālakṣyāha .
 5020802 कटाक्षाव् आलक्ष्याह ।

 5020803 bARAv imO Sata-patre netra-kamale te eva patrARi picCAni yayoH .
 5020803 bāṇāv imau śata-patre netra-kamale te eva patrāṇi picchāni yayoh .
 5020803 बाणाव् इमौ शत[-]पत्रे नेत्र[-]कमले ते एव पत्राणि पिच्छानि ययोः ।

 5020804 SAntO viBrameRa manTarO .
 5020804 śāntau vibhrameṇa mantharau .
 5020804 शान्तौ विभ्रमेण मन्थरौ ।

 5020805 puNKABYAM vinApi rucirO .

5020805 puṅkhābhyāṃ vināpi rucirau .
5020805 पुङ्खाभ्यां विनापि रुचिरौ ।

5020806 patratayA kalpita-netrAByaM para-Bagasya puṅKa-sTAnIyasyABAvAt .
5020806 patratayā kalpita-netrābhyāṃ para-bhāgasya puṅkha-
sthāniyasyābhāvāt .
5020806 पत्रतया कल्पित[-]नेत्राभ्यां पर[-]भागस्य पुङ्ख[-]स्थानीयस्याभावात् ।

5020807 atitigmO tIkzRO dantAv agra-BAgO yayos tO .
5020807 atitigmau tīkṣṇau dantāv agra-bhāgau yayos tau .
5020807 अतितिग्मौ तीक्ष्णौ दन्ताव् अग्र[-]भागौ ययोस् तौ ।

5020808 kzemAyeti yady asmAn pratiyokzyase tarhy anayor jvAlayA nEva
jIvIzyAma iti BAvaH ..8..
5020808 kṣemāyeti yady asmān pratiyokṣyase tarhy anayor jvālayā naiva
jīviṣyāma iti bhāvaḥ ..8..
5020808 क्षेमायेति यद्य् अस्मान् प्रतियोक्यसे तर्ह्य् अनयोर् ज्वालया नैव जीविष्याम इति भावः ॥८॥

5020901a SizyA ime BagavataH paritaH paWanti
5020901a śiṣyā ime bhagavataḥ paritaḥ paṭhanti
5020901a शिष्या इमे भगवतः परितः पठन्ति

5020901b gAyanti sAma sarahasyam ajasram ISam .
5020901b gāyanti sāma sarahasyam ajasram iśam .
5020901b गायन्ति साम सरहस्यम् अजस्रम् ईशम् ।

5020901c yuzmac-CiKA-vilulitAH sumano 'BivfzwIH
5020901c yuṣmac-chikhā-vilulitāḥ sumano 'bhivṛṣṭīḥ
5020901c युष्मच्[-]छिखा[-]विलुलिताः सुमनो ऽभिवृष्टीः

5020901d sarve Bajanty fzi-gaRA iva veda-SAKAH ..
5020901d sarve bhajanty ṛṣi-gaṇā iva veda-śākhāḥ ..
5020901d सर्वे भजन्त्य् ऋषि[-]गणा इव वेद[-]शाखाः ॥

5020902 tad-aNga-parimala-loBenAnugacCato BramarAnAlakzyAha -- SizyA iti
.
5020902 tad-aṅga-parimala-lobhenānugacchato bhramarānālakṣyāha -- śiṣyā
iti .
5020902 तद[-]अङ्ग[-]परिमल[-]लोभेनानुगच्छतो भ्रमरानालक्ष्याह [-][-] शिष्या इति ।

5020903 ajasraM santataM yuzmac-CiKAtO vilulitA vigalitAH sumanasAm
aBito vfzwIr galitAni kusumAni BajantIty arTaH .
5020903 ajasraṃ santataṃ yuṣmac-chikhāto vilulitā vigalitāḥ sumanasām
abhito vṛṣṭīr galitāni kusumāni bhajantīty arthaḥ .
5020903 अजस्रं सन्ततं युष्मच्[-]छिखातो विलुलिता विगलिताः सुमनसाम् अभितो वृष्टीर् गलितानि कुसुमानि
भजन्तीत्य् अर्थः ।

5020904 SudDatvenopamA . veda-SAKA iveti ..9..
5020904 śuddhatvenopamā . veda-śākhā iveti ..9..
5020904 शुद्धत्वेनोपमा । वेद[-]शाखा इवेति ॥९॥

5021001a vAcaM paraM caraRa-paYjara-tittirIRAM
 5021001a vācam paraṃ caraṇa-pañjara-tittirīṇām
 5021001a वाचं परं चरण[-]पञ्जर[-]तित्तिरीणां

 5021001b brahmann arUpa-muKarAM SfRavAma tuByam .
 5021001b brahmann arūpa-mukharām śṛṇavāma tubhyam .
 5021001b ब्रह्मन्न् अरूप[-]मुखरां शृणवाम तुभ्यम् ।

 5021001c labDA kadamba-rucir aNka-viwaNka-bimbe
 5021001c labdhā kadamba-rucir aṅka-viṭaṅka-bimbe
 5021001c लब्धा कदम्ब[-]रुचिर् अङ्क[-]विटङ्क[-]बिम्बे

 5021001d yasyAm alAta-pariDiH kva ca valkalaM te ..
 5021001d yasyām alāta-paridhiḥ kva ca valkalaṃ te ..
 5021001d यस्याम् अलात[-]परिधिः क्व च वल्कलं ते ॥

 5021002 nUpura-svanam AkarRyAha -- vAcam iti .
 5021002 nūpura-svanam ākarṇyāha -- vācam iti .
 5021002 नूपुर[-]स्वनम् आकर्ण्याह [-]वाचम् इति ।

 5021003 tuByaM tava caraRa-gata-paYjarayor nUpurayos tittirIRAM antar-
 gata-ratnAnAM paraM kevalaM vAcaM SfRumaH .
 5021003 tubhyaṃ tava caraṇa-gata-pañjarayor nūpurayos tittirīṇām antar-
 gata-ratnānām paraṃ kevalaṃ vācam śṛṇumaḥ .
 5021003 तुभ्यं तव चरण[-]गत[-]पञ्जरयोर् नूपुरयोस् तित्तिरीणाम् अन्तर्[-]गत[-]रत्नानां परं केवलं वाचं शृणुमः ।

 5021004 kaTaM-BUtaM .
 5021004 kathaṃ-bhūtām .
 5021004 कथं[-]भूताम् ।

 5021005 arUpA adfzwa-vaktfkA muKarA ati-prakawA ca tAM ca tAM ca .
 5021005 arūpā adṛṣṭa-vaktṛkā mukharā ati-prakaṭā ca tāṃ ca tāṃ ca .
 5021005 अरूपा अदृष्ट[-]वक्तृका मुखरा अति[-]प्रकटा च तां च तां च ।

 5021006 pItaM pariDana-vastraM nitamba-kAntitvena prakalpyAha .
 5021006 pītaṃ paridhāna-vastraṃ nitamba-kāntitvena prakalpyāha .
 5021006 पीतं परिधान[-]वस्त्रं नितम्ब[-]कान्तित्वेन प्रकल्प्याह ।

 5021007 kadamba-kusumasya rucir dIptir aNka-viwaNka-bimbe nitambasya
 sundara-maRqale kva labDA .
 5021007 kadamba-kusumasya rucir dīptir aṅka-viṭaṅka-bimbe nitambasya
 sundara-maṇḍale kva labdhā .
 5021007 कदम्ब[-]कुसुमस्य रुचिर् दीप्तिर् अङ्क[-]विटङ्क[-]बिम्बे नितम्बस्य सुन्दर[-]मण्डले क्व लब्धा ।

 5021008 pAWAntare aNgeti samboDanam .
 5021008 pāṭhāntare aṅgeti sambodhanam .
 5021008 पाठान्तरे अङ्गेति सम्बोधनम् ।

 5021009 meKaLaM AlakzyAha .

5021009 mekhalām ālakṣyāha .
 5021009 मेखलाम् आलक्ष्याह ।
 5021010 yasyAm alAta-pariDir vartate .
 5021010 yasyām alāta-paridhir vartate .
 5021010 यस्याम् अलात[-]परिधिर् वर्तते ।
 5021011 vastraM nitamba-kAntitvena prakalpya vastram adfzwvEva pfcCati .
 5021011 vastraṃ nitamba-kāntitvena prakalpya vastram adṛṣṭvaiva pṛcchati .
 5021011 वस्त्रं नितम्ब[-]कान्तित्वेन प्रकल्प्य वस्त्रम् अदृष्ट्वैव पृच्छति ।
 5021012 kva ca te valkalam iti ..10..
 5021012 kva ca te valkalam iti ..10..
 5021012 क्व च ते वल्कलम् इति ॥१०॥
 5021101a kiM samBftaM rucirayor dviJa SfNgayos te
 5021101a kiṃ sambhṛtaṃ rucirayor dviJa śṛṅgayos te
 5021101a किं सम्भृतं रुचिरयोर् द्विज शृङ्गयोस् ते
 5021101b maDye kfSo vahasi yatra dfSiH SritA me .
 5021101b madhye kṛśo vahasi yatra dṛśiḥ śritā me .
 5021101b मध्ये कृशो वहसि यत्र दृशिः श्रिता मे ।
 5021101c paNko 'ruRaH suraBir Atma-vizARa Idfg
 5021101c paṅko 'ruṇaḥ surabhir ātma-viṣāṇa idṛg
 5021101c पङ्को रुणः सुरभिर् आत्म[-]विषाण ईदृग्
 5021101d yenASramaM suBaga me suraBI-karozi ..
 5021101d yenāśramaṃ subhaga me surabhī-karoṣi ..
 5021101d येनाश्रमं सुभग मे सुरभी[-]करोषि ॥
 5021102 stanAv AlakzyAha .
 5021102 stanāv ālakṣyāha .
 5021102 स्तनाव् आलक्ष्याह ।
 5021103 SfNgayoH stanayoH kiM samBftaM kiM pUrRam asti .
 5021103 śṛṅgayoḥ stanayoḥ kiṃ sambhṛtaṃ kiṃ pūrṇam asti .
 5021103 शृङ्गयोः स्तनयोः किं सम्भृतं किं पूर्णम् अस्ति ।
 5021104 mano-haraM kiYcid astItty etAvat tu jAnAmi .
 5021104 mano-haraṃ kiñcid astīty etāvat tu jānāmi .
 5021104 मनो[-]हरं किञ्चिद् अस्तीत्य् एतावत् तु जानामि ।
 5021105 yato maDye kfSo 'pi tvaM kfcCreRa vahasi DArayasi .
 5021105 yato madhye kṛśo 'pi tvaṃ kṛcchreṇa vahasi dhārayasi .
 5021105 यतो मध्ये कृशो ऽपि त्वं कृच्छ्रेण वहसि धारयसि ।
 5021106 yatra ca me dfSir dfzwiH SritA saMlagnAsti .
 5021106 yatra ca me dṛsir dṛṣṭiḥ śritā saṃlagnāsti .

5021106 यत्र च मे दृशिर् दृष्टिः श्रिता संलग्नास्ति ।

5021107 anyaTedaM dvayaM na Gawata iti BAvaH .
 5021107 anyathedam dvayaṃ na ghaṭata iti bhāvaḥ .
 5021107 अन्यथेदं द्वयं न घटत इति भावः ।

5021108 stana-gataM kuNkumam AlakzyAha .
 5021108 stana-gataṃ kuṅkumam ālakṣyāha .
 5021108 स्तन[-]गतं कुङ्कुमम् आलक्ष्याह ।

5021109 paNko 'ruRa Atmanas tava vizARE SfNge Idfg aty apUrvaH kutaH .
 5021109 paṅko 'ruṇa ātmanas tava viṣāṇe śṛṅge idṛg aty apūrvāḥ kutaḥ .
 5021109 पङ्को ऽरुण आत्मनस् तव विषाणे शृङ्गे ईदृग् अत्य् अपूर्वः कुतः ।

5021110 ity ata Aha .
 5021110 ity ata āha .
 5021110 इत्य् अत आह ।

5021111 yena paNkenASramaM suraBI-karozi suganDa-yuktaM karoziIti ..11..
 5021111 yena paṅkenāśramaṃ surabhī-karoṣi sugandha-yuktaṃ karoṣīti
 ..11..
 5021111 येन पङ्केनाश्रमं सुरभी[-]करोषि सुगन्धा[-]युक्तं करोषीति ॥११॥

5021201a lokaM pradarSaya suhfttama tAvakaM me
 5021201a lokaṃ pradarśaya suhṛttama tāvakam me
 5021201a लोकं प्रदर्शय सुहृत्तम तावकं मे

5021201b yatratiya itTam urasAvayavAv apUrvO .
 5021201b yatratiya ittham urasāvayavāv apūrvau .
 5021201b यत्रत्य इत्थम् उरसावयवाव् अपूर्वौ ।

5021201c asmad-viDasya mana-unmayanO biBarti
 5021201c asmad-vidhasya mana-unmayanau bibharti
 5021201c अस्मद्[-]विधस्य मन[-]उन्नयनौ बिभर्ति

5021201d bahv adButaM sarasa-rAsa-suDAdi vaktre ..
 5021201d bahv adbhutaṃ sarasa-rāsa-sudhādi vaktre ..
 5021201d बहव् अद्भुतं सरस[-]रास[-]सुधादि वक्त्रे ॥

5021202 lokaM sTAnam .
 5021202 lokaṃ sthānam .
 5021202 लोकं स्थानम् ।

5021203 yatratiyo jana urasA itTam apUrvAvayavO biBarti .
 5021203 yatratiyo jana urasā ittham apūrvāvayavau bibharti .
 5021203 यत्रत्यो जन उरसा इत्थम् अपूर्वावयवौ बिभर्ति ।

5021204 manasa unnayanO kzoBakO .
 5021204 manasa unnayanau kṣobhakau .
 5021204 मनस उन्नयनौ क्षोभकौ ।

5021205 pAWAntare itTaM BUta-lakzaRe tftIyA .
 5021205 pāṭhāntare itthaṃ bhūta-lakṣaṇe tṛtiyā .
 5021205 पाठान्तरे इत्थं भूत[-]लक्षणे तृतीया ।

 5021206 vaktre ca bahv adButaM biBarti .
 5021206 vaktre ca bahv adbhutaṃ bibharti .
 5021206 वक्त्रे च बहव् अद्भुतं बिभर्ति ।

 5021207 kiM tad Aha .
 5021207 kiṃ tad āha .
 5021207 किं तद् आह ।

 5021208 raso maDurAlApaH rAso vilAsas tAByAM sahita suDA aDarAmftam .
 5021208 raso madhurālāpaḥ rāso vilāsas tābhyāṃ sahita sudhā adharāmṛtam .
 5021208 रसो मधुरालापः रासो विलासस् ताभ्यां सहिता सुधा अधरामृतम् ।

 5021209 Adi-SabdAt smita-narmAdi ..12..
 5021209 ādi-śabdāt smita-narmādi ..12..
 5021209 आदि[-]शब्दात् स्मित[-]नर्मादि ॥१२॥

 5021301a kA vAtma-vfttir adanAd Davir aNga vAti
 5021301a kā vātma-vṛttir adanād dhavir aṅga vāti
 5021301a का वात्मा[-]वृत्तिर् अदनाद् धविर् अङ्ग वाति

 5021301b vizRoH kalAsy animizonmakarO ca karRO .
 5021301b viṣṇoḥ kalāsy animiṣonmakarau ca karṇau .
 5021301b विष्णोः कलास्य् अनिमिषोन्मकरौ च कर्णौ ।

 5021301c udvigna-mIna-yugalaM dviJa-paNkti-Socir
 5021301c udvigna-mīna-yugalaṃ dviJa-pañkti-śocir
 5021301c उद्विग्न[-]मीन[-]युगलं द्विज[-]पङ्क्ति[-]शोचिर्

 5021301d Asanna-BfNga-nikaraM sara in muKaM te ..
 5021301d āsanna-bhṛṅga-nikaraṃ sara in mukhaṃ te ..
 5021301d आसन्न[-]भृङ्ग[-]निकरं सर इन् मुखं ते ॥

 5021302 kA vA tava loke Atmano dehasya vftir AhAraH .
 5021302 kā vā tava loke ātmano dehasya vṛtir āhāraḥ .
 5021302 का वा तव लोके आत्मनो देहस्य वृत्तिर् आहारः ।

 5021303 aNga he saKe
 5021303 aṅga he sakhe
 5021303 अङ्ग हे सखे

 5021304 iti tAmbULABiprAyaM .
 5021304 iti tāmbūlābhiprāyaM .
 5021304 इति ताम्बूलाभिप्रायम् ।

5021305 adanAd bahiraNga BAItIti pAWe mama tAvad BojanAd bahir BUtEva
 vfttir BawItty arTaH .
 5021305 adanād bahiraṅga bhātīti pāṭhe mama tāvad bhojanād bahir
 bhūtaiva vṛttir bhaṭīty arthaḥ .
 5021305 अदनाद् बहिरङ्ग भातीति पाठे मम तावद् भोजनाद् बहिर भूतैव वृत्तिर् भटीत्य् अर्थः ।

 5021306 yatas tvaM vizRoH kala'si .
 5021306 yatas tvaṃ viṣṇoḥ kalā'si .
 5021306 यतस् त्वं विष्णोः कलासि ।

 5021307 vizRuS ca nASnAti
 5021307 viṣṇuś ca nāśnāti
 5021307 विष्णुश् च नाशनाति

 5021308a anaSnann anyo aBicAkaSIti
 5021308a anaśnann anyo abhicākaśīti
 5021308a अनश्नन् अन्यो अभिचाकशीति

 5021309 iti SruteH .
 5021309 iti śruteḥ .
 5021309 इति श्रुतेः ।

 5021310 vizRoH kala'sItty atra hetuH . tava ca karRO vizRor
 ivAnimizonmakarO .
 5021310 viṣṇoḥ kalā'sity atra hetuḥ . tava ca karṇau viṣṇor
 ivāniṣonmakarau .
 5021310 विष्णोः कलासीत्य् अत्र हेतुः । तव च कर्णौ विष्णोर् इवानिषोन्मकरौ ।

 5021311 animizO ratna-netratvena nimeza-SUnyAv ullasantO makarO tadAkAre
 kuRqale yayos tO .
 5021311 animiṣau ratna-netratvena nimeṣa-śūnyāv ullasantau makarau
 tadākāre kuṇḍale yayos tau .
 5021311 अनिमिषौ रत्न[-]नेत्रत्वेन निमेष[-]शून्याव् उल्लसन्तौ मकरौ तदाकारे कुण्डले ययोस् तौ ।

 5021312 kiM ca . tava muKaM sara it sara iva .
 5021312 kiṃ ca . tava mukhaṃ sara it sara iva .
 5021312 किं च । तव मुखं सर इत् सर इव ।

 5021313 tad evAha .
 5021313 tad evāha .
 5021313 तद् एवाह ।

 5021314 udvignaM caYcalaM mIna-yugalam iva netra-dvayaM yasmin .
 5021314 udvignaṃ cañcalaṃ mīna-yugalam iva netra-dvayaṃ yasmin .
 5021314 उद्विग्नं चञ्चलं मीन[-]युगलम् इव नेत्र[-]द्वयं यस्मिन् ।

 5021315 dviJA dantAs tezAM paNktyA SociH SoBA yasmin .
 5021315 dviṣā dantās teṣāṃ paṅktyā śociḥ śobhā yasmin .
 5021315 द्विजा दन्तास् तेषां पङ्क्त्या शोचिः शोभा यस्मिन् ।

5021316 sarasi tu dvijA rAja-haMsAH .
5021316 sarasi tu dvijā rāja-haṃsāḥ .
5021316 सरसि तु द्विजा राज[-]हंसाः ।

5021317 Asanno BfNga-nikara iva keSa-stomaH parimala-lubDa-BfNga-stomo
vA yasmin ..13..
5021317 āsanno bhr̥ṅga-nikara iva keśa-stomaḥ parimala-lubdha-bhr̥ṅga-
stomo vā yasmin ..13..
5021317 आसन्नो भृङ्ग[-]निकर इव केश[-]स्तोमः परिमल[-]लुब्ध[-]भृङ्ग[-]स्तोमो वा यस्मिन् ॥१३॥

5021401a yo 'sO tvayA kara-saroja-hataH pataNga
5021401a yo 'sau tvayā kara-saroja-hataḥ pataṅgo
5021401a यो सौ त्वया कर[-]सरोज[-]हतः पतङ्गो

5021401b dikzu Braman Bramata ejayate 'kziRI me .
5021401b dikṣu bhraman bhramata ejayate 'kṣiṇī me .
5021401b दिक्षु भ्रमन् भ्रमत एजयते ऽक्षिणी मे ।

5021401c muktaM na te smarasi vakra-jawA-varUTaM
5021401c muktaṃ na te smarasi vakra-jaṭā-varūthaṃ
5021401c मुक्तं न ते स्मरसि वक्र[-]जटा[-]वरूथं

5021401d kazwo 'nilo harati lampawa eza nIvIm ..
5021401d kaṣṭo 'nilo harati lampāṭa eṣa nīvīm ..
5021401d कष्टो ऽनिलो हरति लम्पट एष नीवीम् ॥

5021402 pataNgaH kanduko Bramato Bramac-cittasya me 'kziRI ejayate
caYcalatAM nayati .
5021402 pataṅgaḥ kanduko bhramato bhramac-cittasya me 'kṣiṇī ejayate
cañcalatām nayati .
5021402 पतङ्गः कन्दुको भ्रमतो भ्रमच्[-]चित्तस्य मे ऽक्षिणी एजयते चञ्चलतां नयति ।

5021403 vakra-keSa-samUhaM mukta-banDanaM na smarasi na samBAvayasi kim
.
5021403 vakra-keśa-samūhaṃ mukta-bandhanaṃ na smarasi na sambhāvayasi
kim .
5021403 वक्र[-]केश[-]समूहं मुक्त[-]बन्धनं न स्मरसि न सम्भावयसि किम् ।

5021404 kazwo DUrto 'nilo nIvIM haraty etan na smarasi kim ..14..
5021404 kaṣṭo dhūrto 'nilo nīvīm haraty etan na smarasi kim ..14..
5021404 कष्टो धूर्तो ऽनिलो नीवीं हरत्य् एतन् न स्मरसि किम् ॥१४॥

5021501a rUpaM tapoDana tapaS caratAM tapoGnaM
5021501a rūpaṃ tapodhana tapaś caratām tapoghnaṃ
5021501a रूपं तपोधन तपश् चरतां तपोघ्नं

5021501b hy etat tu kena tapasA BavatopalabDam .
5021501b hy etat tu kena tapasā bhavatopalabdham .
5021501b ह्य् एतत् तु केन तपसा भवतोपलब्धम् ।

5021501c cartuM tapo 'rhasi mayA saha mitra mahyaM
5021501c cartuṃ tapo 'rhasi mayā saha mitra mahyaṃ
5021501c चर्तु तपो र्हसि मया सह मित्र मह्यं

5021501d kiM vA prasIdati sa vE Bava-BAvano me ..
5021501d kiṃ vā prasīdati sa vai bhava-bhāvano me ..
5021501d किं वा प्रसीदति स वै भव[-]भावनो मे ॥

5021502 upalabDaM prAptam .
5021502 upalabdham prāptam .
5021502 उपलब्धं प्राप्तम् ।

5021503 mahyaM mama . he mama mitra
5021503 mahyaṃ mama . he mama mitra
5021503 मह्यं मम । हे मम मित्र

5021504 kiM ca . sa vE Bava-BAvanaH saMsfti-vistArako brahmA me
prasIdati, tvAM BAryAM kalpayatIty arTaH ..15..
5021504 kiṃ ca . sa vai bhava-bhāvanaḥ saṃsṛti-vistāraḥ brahmā me
prasīdati[,] tvāṃ bhāryāṃ kalpayatīty arthaḥ ..15..
5021504 किं च । स वै भव[-]भावनः संसृति[-]विस्तारको ब्रह्मा मे प्रसीदति[,] त्वां भार्या कल्पयतीत्य् अर्थः ॥१५॥

5021601a na tvAM tyajAmi dayitaM dviJa-deva-dattaM
5021601a na tvāṃ tyajāmi dayitaṃ dviJa-deva-dattaṃ
5021601a न त्वां त्यजामि दयितं द्विज[-]देव[-]दत्तं

5021601b yasmin mano dfg api no na viyAti lagnam .
5021601b yasmin mano dṛg api no na viyāti lagnam .
5021601b यस्मिन् मनो दग् अपि नो न वियाति लग्नम् ।

5021601c mAM cAru-SfNgy arhasi netum anuvrataM te
5021601c māṃ cāru-śṛṅgy arhasi netum anuvrataṃ te
5021601c मां चारु[-]शृङ्ग्य अर्हसि नेतुम् अनुव्रतं ते

5021601d cittaM yataH pratisarantu SivAH sacivyaH ..
5021601d cittaṃ yataḥ pratisarantu śivāḥ sacivyaḥ ..
5021601d चित्तं यतः प्रतिसरन्तु शिवाः सचिव्यः ॥

5021602 dviJa-devena brahmaRA dattam .
5021602 dviJa-devena brahmaṇā dattam .
5021602 द्विज[-]देवेन ब्रह्मणा दत्तम् ।

5021603 dfk manaS ca lagnaM san nApayAti .
5021603 dṛk manaś ca lagnaṃ san nāpayāti .
5021603 दक् मनश् च लग्नं सन् नापयाति ।

5021604 he cAru-SfNgi
5021604 he cāru-śṛṅgi
5021604 हे चारु[-]शृङ्गि

5021605 sacivvyas tava saKyo 'pi SivA anukUlaH satyo mAM pratisaran tv anuvartantAm .
5021605 sacivvyas tava sakhyo 'pi śivā anukūlāḥ satyo mām pratisaran tv anuvartantām .
5021605 सचिव्यस् तव सख्यो ऽपि शिवा अनुकूलाः सत्यो मां प्रतिसरन् त्व अनुवर्तन्ताम् ।

5021606 yad vA . etAvat paryantaM me yAH sacivyaH saKyaH SivAH Peravas tAH pratisarantu niryAntu .
5021606 yad vā . etāvat paryantaṁ me yāḥ sacivyaḥ sakhyaḥ śivāḥ pheravas tāḥ pratisarantu niryāntu .
5021606 यद् वा । एतावत् पर्यन्तं मे याः सचिव्यः सख्यः शिवाः फेरवस् ताः प्रतिसरन्तु निर्यान्तु ।

5021607 yad vA . vana-vAse saha-caryo hariRyaH SivAH pratisarantu pradakziRaM gacCantu ..16..
5021607 yad vā . vana-vāse saha-caryo hariṇyaḥ śivāḥ pratisarantu pradakṣiṇaṁ gacchantu ..16..
5021607 यद् वा । वन[-]वासे सह[-]चर्यो हरिण्यः शिवाः प्रतिसरन्तु प्रदक्षिणं गच्छन्तु ॥१६॥

5021701 SrI-Suka uvAca
5021701 śrī-śuka uvāca
5021701 श्री[-]शुक उवाच

5021702 iti lalanAnunayAti-viSArado grAmya-vEdagDyayA pariBAzayA tAM vibuDa-vaDUM vibuDa-matir aDisaBAjayAm Asa .
5021702 iti lalanānunayāti-viśārado grāmya-vaidagdhyaYā paribhāṣayā tām vibudha-vadhūṁ vibudha-matir adhisabhājayām āsa .
5021702 इति ललनानुनयाति[-]विशारदो ग्राम्य[-]वैदग्ध्यया परिभाषया तां विबुध[-]वधूं विबुधा[-]मतिर् अधिसभाजयाम् आस ।

5021703 grAmyezu vEdagDyaM yasyAH . tayA pariBAzayA vAcA .
5021703 grāmyeṣu vaidagdhyaṁ yasyāḥ . tayā paribhāṣayā vācā .
5021703 ग्राम्येषु वैदग्ध्यं यस्याः । तया परिभाषया वाचा ।

5021704 saBAjayAmAsa pUjayAmAsa .
5021704 sabhājayāmāsa pūjayāmāsa .
5021704 सभाजयामास पूजयामास ।

5021705 saMmuKI-cakArety aTaH ..17..
5021705 saṁmukhī-cakārety athaḥ ..17..
5021705 संमुखी[-]चकारेत्य् अथः ॥१७॥

5021801 sA ca tatas tasya vIra-yUTa-pater budDi-SiLa-rUpa-vayaH-SriyOdAryeRa parAkzipta-manAs tena sahAyutAyuta-parivatsaropalakzaRaM kAlaM jambUdvIpa-patinA BOma-svarga-BogAn buBuje .
5021801 sā ca tatas tasya vīra-yūtha-pater buddhi-śīla-rūpa-vayaḥ-śriyaudāryeṇa parākṣipta-manās tena sahāyutāyuta-parivatsaropalakṣaṇaṁ kālaṁ jambūdvīpa-patinā bhauma-svarga-bhogān bubhuje .
5021801 सा च ततस् तस्य वीर[-]यूथ[-]पतेर् बुद्धि[-]शील[-]रूप[-]वयः[-]श्रियोदार्येण पराक्षिप्त[-]मनास् तेन सहायुतायुत[-]परिवत्सरोपलक्षणं कालं जम्बूद्वीप[-]पतिना भौम[-]स्वर्ग[-]भोगान् बुभुजे ।

5021802 budDy-AdInAM dvandvEkyam ..18-19..
5021802 buddhy-ādinām dvandvaikyam ..18-19..
5021802 बुद्ध्या-]आदीनां द्वन्द्वैक्यम् ॥१८[-]१९॥

5021901 tasyAm u ha vA AtmajAn sa rAja-vara AgnIDro nABi-kimpuruza-
harivarzelAvfta-ramyaka-hiraRmaya-kuru-BadrASva-ketumAla-saMjYAn nava
putrAn ajanayat .
5021901 tasyām u ha vā ātmajān sa rāja-vara āgnīdhro nābhi-kimpuruṣa-
harivarṣelāvṛta-ramyaka-hiraṇmaya-kuru-bhadrāśva-ketumāla-saṃjñān nava
putrān ajanayat .
5021901 तस्याम् उ ह वा आत्मजान् स राजा-]वर आग्नीध्रो नाभि[-]किम्पुरुष[-]हरिवर्षेलावृत[-]रम्यक[-]हिरण्मय[-]
]कुरु[-]भद्राश्व[-]केतुमाल[-]संज्ञान् नव पुत्रान् अजनयत् ।

5022001 sA sUtvATa sutAn navAnuvatsaraM gfha evApahAya pUrvacittir BUya
evAJaM devam upatasTe .
5022001 sā sūtvātha sūtān navānuvatsaram gṛha evāpahāya pūrvacittir
bhūya evājaṃ devam upatasthe .
5022001 सा सूत्वाथ सुतान् नवानुवत्सरं गृह एवापहाय पूर्वचित्तिर् भूय एवाजं देवम् उपतस्थे ।

5022002 sUtvA prasUya .
5022002 sūtvā prasūya .
5022002 सूत्वा प्रसूय ।

5022003 upatasTe 'Bajat ..20..
5022003 upatasthe 'bhajat ..20..
5022003 उपतस्थे sभजत् ॥२०॥

5022101 AgnIDra-sutAs te mAtur anugrahAd OtpattikenEva saMhanana-
balopetAH pitrA viBaktA Atma-tulya-nAmAni yaTA-BAGaM jambUdvIpa-varzARi
buBujuH .
5022101 āgnīdhra-sutās te mātur anugrahād autpattikenaiva saṃhanana-
balopetāḥ pitrā vibhaktā ātma-tulya-nāmāni yathā-bhāgaṃ jambūdvīpa-
varṣāṇi bubhujuh .
5022101 आग्नीध्र-]सुतास् ते मातुर् अनुग्रहाद् औत्पत्तिकेनैव संहनन[-]बलोपेताः पित्रा विभक्ता आत्म[-]तुल्या[-]
]नामानि यथा[-]भागं जम्बूद्वीप[-]वर्षाणि बुभुजुः ।

5022102 OtpattikenEva svaBAvena .
5022102 autpattikenaiva svabhāvena .
5022102 औत्पत्तिकेनैव स्वभावेन ।

5022103 saMhananaM dfQANgatvam ..21..
5022103 saṃhananaṃ dṛḍhāṅgatvam ..21..
5022103 संहननं दृढाङ्गत्वम् ॥२१॥

5022201 AgnIDro rAjAtfptaH kAmAnAm apsarasam evAnudinam aDi-manyamAnas
tasyAH salokatAM SrutiBir avArunDa yatra pitaro mAdayante .
5022201 āgnīdhro rājātrptaḥ kāmānām apsarasam evānudinam adhi-manyamānas
tasyāḥ salokatām śrutibhir avārundha yatra pitaro mādayante .
5022201 आग्नीध्रो राजातृप्तः कामानाम् अप्सरसम् एवानुदिनम् अधि[-]मन्यमानस् तस्याः सलोकतां श्रुतिभिर्
अवारुन्ध यत्र पितरो मादयन्ते ।

5022202 kAmAnAM BogEH .
5022202 kāmānām bhogaiḥ .
5022202 कामानां भोगैः ।

5022203 aDy aDikaM manyamAnaH .
5022203 adhy adhikaṃ manyamānaḥ .
5022203 अद्य अधिकं मन्यमानः ।

5022204 SrutiBir vedoktEH karmaBiH .
5022204 śrutibhir vedoktaiḥ karmabhiḥ .
5022204 श्रुतिभिर् वेदोक्तैः कर्मभिः ।

5022205 avArunDa prApa .
5022205 avārundha prāpa .
5022205 अवारुन्ध प्राप ।

5022206 mAdayante modante ..22..
5022206 mādayante modante ..22..
5022206 मादयन्ते मोदन्ते ॥२२॥

5022301 samparete pitari nava BrAtaro meru-duhitFr merudevIM pratirUpAm
ugradaMzwrIM latAM ramyAM SyAMAM nArIM BadrAM devavItim iti saMjYA
navodavahan .
5022301 samparete pitari nava bhrātaro meru-duhitṛ merudevīm pratirūpām
ugradamṣṭrīm latām ramyām śyāmām nārīm bhadraM devavītim iti saṃjñā
navodavahan .
5022301 सम्परेते पितरि नव भ्रातरो मेरु[-]दुहितृ मेरुदेवीं प्रतिरूपाम् उग्रदंष्ट्रीं लतां रम्यां श्यामां नारीं भद्रां
देववीतिम् इति संज्ञा नवोदवहन् ।

5022302 ity evaM BUtAH saMjYA yAsAM tAH pariRItavantaH ..23..
5022302 ity evaṃ bhūtāḥ saṃjñā yāsām tāḥ pariṇītavantaḥ ..23..
5022302 इत्य् एवं भूताः संज्ञा यासां ताः परिणीतवन्तः ॥२३॥

5022401 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe AgnIDra-varRanaM
dvitIyo 'DyAyaH .
5022401 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe āgnīdhra-
varṇanaM dvitīyo 'dhyāyaḥ .
5022401 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे आग्नीध्र[-]वर्णनं द्वितीयोऽध्यायः ।

5022402 ..5.2..
5022402 ..5.2..
5022402 ॥५।२॥

5022403 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM dvitIyo 'DyAyaH .
5022403 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyām ṭīkāyām dvitīyo 'dhyāyaḥ .
5022403 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां द्वितीयोऽध्यायः ।

5030001 aTa tftIyo 'DyAyaH
 5030001 atha tṛtīyo 'dhyāyaḥ
 5030001 अथ तृतीयो ऽध्यायः

 5030002 fzaBadevAvirBAvo nAma
 5030002 ṛṣabhadevāvirbhāvo nāma
 5030002 ऋषभदेवाविर्भावो नाम

 5030101 SrI-Suka uvAca
 5030101 śrī-śuka uvāca
 5030101 श्री[-]शुक उवाच

 5030102 nABir apatya-kAmo 'prajayA meru-devyA BagavantaM
 5030102 nābhir apatya-kāmo 'prajayā meru-devyā bhagavantaṁ
 5030102 नाभिर् अपत्य[-]कामो ऽप्रजया मेरु[-]देव्या भगवन्तं

 5030103 yajYa-puruzam avahitAtmAyajata .
 5030103 yajña-puruṣam avahitātmāyajata .
 5030103 यज्ञ[-]पुरुषम् अवहितात्मायजत ।

 5030104a tftIye caritaM nABeH paraM maṅgalam Iryate .
 5030104a tṛtīye caritaṁ nābheḥ paraṁ maṅgalam iryate .
 5030104a तृतीये चरितं नाभेः परं मङ्गलम् ईर्यते ।

 5030104c yasya yajYe pratItaH san putro 'BUd fzaBo hariH ..
 5030104c yasya yajñe pratītaḥ san putro 'bhūd ṛṣabho hariḥ ..
 5030104c यस्य यज्ञे प्रतीतः सन् पुत्रो ऽभूद् ऋषभो हरिः ॥

 5030105 nABir AgnIDra-sutaH .
 5030105 nābhir āgnīdhra-sutaḥ .
 5030105 नाभिर् आग्नीध्र[-]सुतः ।

 5030106 aputrayA merudevyA BArayA saha ..1..
 5030106 aputrayā merudevyā bhārayā saha ..1..
 5030106 अपुत्रया मेरुदेव्या भार्यया सह ॥१॥

 5030201 tasya ha vAva SradDayA viSudDa-BAvena yajataH pravargyezu
 pracaratsu dravya-deSa-kAla-mantrartvig-dakziRA-viDAna-yogopapattyA
 duraDigamo 'pi BagavAn BAGavata-vAtsalyatayA supratIka AtmAnam aparAjitam
 nija-janABipretArTa-viDitsayA gfhIta-hfdayo hfdayaNgamaM mano-
 nayanAnandanAvayavABirAmam AviScakAra .
 5030201 tasya ha vāva śraddhayā viśuddha-bhāvena yajataḥ pravargyeṣu
 pracaratsu dravya-deśa-kāla-mantrartvig-dakṣiṇā-vidhāna-yogopapattyā
 duradhigamo 'pi bhagavān bhāgavata-vātsalyatayā supratika ātmānam
 aparājitaṁ nija-janābhipretārtha-vidhitsuṣā grhīta-hṛdayo hṛdayaṅgamaṁ
 mano-nayanānandanāvayavābhirāmam āviścakāra .
 5030201 तस्य ह वाव श्रद्धया विशुद्ध[-]भावेन यजतः प्रवर्ग्येषु प्रचरत्सु द्रव्य[-]देश[-]काल[-]मन्त्रत्विग्[-]दक्षिणा[-]
 ]विधान[-]योगोपपत्त्या दुरधिगमो ऽपि भगवान् भागवत[-]वात्सल्यतया सुप्रतीक आत्मानम् अपराजितं निज[-]
 ]जनाभिप्रेतार्थ[-]विधित्सया गृहीत[-]हृदयो हृदयङ्गमं मनो[-]नयनानन्दनावयवाभिरामम् आविश्चकार ।

5030202 pravargya-saMjYakezu karmasu kriyamAREzu dravyAdayaH sapta ye
yogA upAyAs tezAM upapattyA saMpattyA duraDigamo duzprApo 'pi BAgaVatezu
kfpAlutayA supratIkaH SoBanAvayavaH sann AtmAnam AviScakAra .

5030202 pravargya-saMjñakeṣu karmasu kriyamāṇeṣu dravyādayaḥ sapta ye
yogā upāyās teṣāṃ upapattyā saṃpattyā duradhigamo duṣprāpo 'pi
bhāgavateṣu kṛpālutayā supratikaḥ śobhanāvayavaḥ sann ātmānam āviścakāra .

5030202 प्रवर्ग्य[-]संज्ञकेषु कर्मसु क्रियमाणेषु द्रव्यादयः सप्त ये योगा उपायास् तेषाम् उपपत्त्या संपत्त्या दुरधिगमो
दुष्प्रापो ऽपि भागवतेषु कृपालुतया सुप्रतीकः शोभनावयवः सन् आत्मानम् आविश्चकार ।

5030203 aparAjitaM sva-tantram .

5030203 aparājitaṃ sva-tantram .

5030203 अपराजितं स्व[-]तन्त्रम् ।

5030204 nija-BaktAnAM ye 'BipretArTAs tezAM viDitsayA gfhItam AkfzwaM
hfdayaM cittaM yasya .

5030204 nija-bhaktānām ye 'bhipretārthās teṣāṃ vidhitsayā gṛhītam
ākṛṣṭaṃ hṛdayaṃ cittaṃ yasya .

5030204 निज[-]भक्तानां ये ऽभिप्रेतार्थास् तेषां विधित्सया गृहीतम् आकृष्टं हृदयं चित्तं यस्य ।

5030205 hfdayaN-gamaM suKa-karam .

5030205 hṛdayaṇ-gamaṃ sukha-karam .

5030205 हृदयङ्[-]गमं सुख[-]करम् ।

5030206 yato mano-nayanAny Anandayanti ye 'vayavAs tEr aBirAmaM sundaram
..2..

5030206 yato mano-nayanāny ānandayanti ye 'vayavās tair abhirāmaṃ
sundaram ..2..

5030206 यतो मनो[-]नयनान्य् आनन्दयन्ति ये स्वयवास् तैर् अभिरामं सुन्दरम् ॥२॥

5030301 aTa ha tam Avizkfta-Buja-yugala-dvayaM hiraRmayaM puruza-viSezaM
kapiSa-kOSeyAmbara-Daram urasi vilasac-CrIvatsa-lalAmaM daravara-
vanaruha-vana-mAlAcCUry-amfta-maRi-gadAdiBir upalakzitaM sPuwa-kiraRa-
pravara-mukuwa-kuRqala-kawaka-kawi-sUtra-hAra-keyUra-nUPurAdy-aNGa-
BUzaRa-viBUzitam ftvik-sadasya-gfha-patayo 'DanA ivottama-Danam upalaBya
sabahu-mAnam arhaRenAvanata-SIrzARa upatasTuH .

5030301 atha ha tam āviṣkṛta-bhuja-yugala-dvayaṃ hiraṇmayaṃ puruṣa-
viśeṣaṃ kapiśa-kaūseyāmbara-dharam urasi vilasac-chrīvatsa-lalāmaṃ
daravara-vanaruha-vana-mālācchūry-amṛta-maṇi-gadādibhir upalakṣitaṃ
sphuṭa-kiraṇa-pravara-mukuta-kunḍala-kaṭaka-kaṭi-sūtra-hāra-keyūra-
nūpurādy-aṅga-bhūṣaṇa-vibhūṣitaṃ ṛtvik-sadasya-gṛha-patayo 'dhanā
ivottama-dhanam upalabhya sabahu-mānam arhaṇenāvanata-śīrṣāṇa upatasthūḥ .

5030301 अथ ह तम् आविष्कृत[-]भुज[-]युगल[-]द्वयं हिरण्मयं पुरुष[-]विशेषं कपिश[-]कौशेयाम्बर[-]धरम् उरसि
विलसच्[-]छ्रीवत्स[-]ललामं दरवर[-]वनरुह[-]वन[-]मालाच्छूर्य[-]अमृत[-]मणि[-]गदादिभिर् उपलक्षितं स्फुट[-]किरण[-]प्रवर[-]
मुकुट[-]कुण्डल[-]कटक[-]कटि[-]सूत्र[-]हार[-]केयूर[-]नूपुराद्या[-]अङ्ग[-]भूषण[-]विभूषितम् ऋत्विक्[-]सदस्य[-]गृह[-]पतयो
ऽधना इवोत्तम[-]धनम् उपलभ्य सबहु[-]मानम् अर्हणेनावनत[-]शीर्षाण उपतस्थुः ।

5030302 aTa hety-Adi-nipAta-bAhulyaM vAkyAlaNkArAya .

5030302 atha hety-ādi-nipāta-bāhulyaṃ vākyaālāṅkāraya .

- 5030302 अथ हेत्या[-]आदि[-]निपात[-]बाहुल्यं वाक्यालङ्काराय ।
- 5030303 AvizkftaM BujAnAM yugala-dvayaM catuzwayaM yena .
 5030303 āviṣkṛtaṃ bhujānāṃ yugala-dvayaṃ catuṣṭayaṃ yena .
 5030303 आविष्कृतं भुजानां युगल[-]द्वयं चतुष्टयं येन ।
- 5030304 hiraRmayaM tejomayam .
 5030304 hiraṇmayaṃ tejomayam .
 5030304 हिरण्मयं तेजोमयम् ।
- 5030305 puruzezu viSizyata iti taTA puruzottamam ity arTaH .
 5030305 puruṣeṣu viśiṣyata iti tathā puruṣottamam ity arthaḥ .
 5030305 पुरुषेषु विशिष्यत इति तथा पुरुषोत्तमम् इत्य् अर्थः ।
- 5030306 arhaRenArDyeRa sahopatataTuraBajann ity anvayaH .
 5030306 arhaṇenārdhyeṇa sahopatatasthurabhajann ity anvayaḥ .
 5030306 अर्हणेनार्ध्येण सहोपतस्थुरभजन् इत्य् अन्वयः ।
- 5030307 vilasan SrIvatsa eva lalAmaM cihnaM yasya .
 5030307 vilasan śrīvatsa eva lalāmaṃ cihnaṃ yasya .
 5030307 विलसन् श्रीवत्स एव ललामं चिह्नं यस्य ।
- 5030308 dara-varaH SaNka-SrezWaH . vana-ruhaM padmam, acCUri cakram,
 amfta-maRiH kOstuBaH, evam AdiBir upalakzitam .
 5030308 dara-varaḥ śaṅkha-śreṣṭhaḥ . vana-ruhaṃ padmam[,] acchūri
 cakram[,] amṛta-maṇiḥ kaustubhaḥ[,] evam ādibhir upalakṣitam .
 5030308 दर[-]वरः शङ्ख[-]श्रेष्ठः । वन[-]रुहं पद्मम्[,] अच्छूरि चक्रम्[,] अमृत[-]मणिः कौस्तुभः[,] एवम्
 आदिभिर् उपलक्षितम् ।
- 5030309 sPuwa-kiraRA ye pravara maRayas tan mayAni yAni mukuwAdIny
 aNgAnAM BUzaRAni tEr viBUzitam .
 5030309 sphuṭa-kiraṇā ye pravaraṃ maṇayas tan mayāni yāni mukuṭādīny
 aṅgānāṃ bhūṣaṇāni tair vibhūṣitam .
 5030309 स्फुट[-]किरणा ये प्रवरा मणयस् तन् मयानि यानि मुकुटादीन्य् अङ्गानां भूषणानि तैर् विभूषितम् ।
- 5030310 bahu-mAne dfzwAntaH . aDanA ivottama-DanaM niDim ..3..
 5030310 bahu-māne dṛṣṭāntaḥ . adhanā ivottama-dhanaṃ nidhim ..3..
 5030310 बहु[-]माने दृष्टान्तः । अधना इवोत्तम[-]धनं निधिम् ॥३॥
- 5030401 ftviija UcuH
 5030401 ṛtviija ūcuḥ
 5030401 ऋत्विज ऊचुः
- 5030402 arhasi muhur arhattamArhaRam asmAkam anupaTAnAM namo nama ity
 etAvat sad-upaSikzitaM ko 'rhati pumAn prakfti-guRa-vyatikara-matir anISa
 ISvarasya parasya prakfti-puruzayor arvAktanABir nAma-rUpAkftiBI rUpa-
 nirUpaRam; sakala-jana-nikAya-vfjina-nirasana-Sivatama-pravara-guRa-
 gaREka-deSa-kaTanAd fte .
 5030402 arhasi muhur arhattamārhaṇam asmākam anupathānāṃ namo nama ity
 etāvat sad-upaśikṣitaṃ ko 'rhati pumān prakṛti-guṇa-vyatikara-matir anīśa

iśvarasya parasya prakṛti-puruṣayor arvāktanābhir nāma-rūpākṛtibhī rūpa-nirūpaṇam[;] sakala-jana-nikāya-vṛjina-nirasana-śivatama-pravara-guṇa-gaṇaika-deśa-kathanād ṛte .

5030402 अहंसि मुहुर् अहन्तमार्हणम् अस्माकम् अनुपथानां नमो नम इत्य् एतावत् सदा[-]उपशिक्षितं को ऽहति पुमान्
प्रकृति[-]गुण[-]व्यतिकर[-]मतिर् अनीश ईश्वरस्य परस्य प्रकृति[-]पुरुषयोर् अर्वाक्तनाभिर् नाम[-]रूपाकृतिभी रूप[-]
]निरूपणम्[;] सकल[-]जन[-]निकाय[-]वृजिन[-]निरसन[-]शिवतम[-]प्रवर[-]गुण[-]गणैक[-]देश[-]कथनाद् ऋते ।

5030403 arhasItY-AdinA nigadena stuvanti .

5030403 arhasīty-ādinā nigadena stuvanti .

5030403 अहंसीत्या[-]आदिना निगदेन स्तुवन्ति ।

5030404 he arhattama

5030404 he arhattama

5030404 हे अहन्तम

5030405 na tu vayaM stotuM SaktA ity AhuH .

5030405 na tu vayaṃ stotuṃ śaktā ity āhuḥ .

5030405 न तु वयं स्तोतुं शक्ता इत्य् आहुः ।

5030406 namo nama ity etAvad evAsmAkAM sadBir upaSikzitam .

5030406 namo nama ity etāvad evāsmākaṃ sadbhir upaśikṣitam .

5030406 नमो नम इत्य् एतावद् एवास्माकं सद्भिर् उपशिक्षितम् ।

5030407 tvad-rUpasya durjYeyatvAt .

5030407 tvad-rūpasya durjñeyatvāt .

5030407 त्वद[-]रूपस्य दुर्जयत्वात् ।

5030408 tad evAhuH . ko 'rhatIti .

5030408 tad evāhuḥ . ko 'rhatīti .

5030408 तद् एवाहुः । को ऽहतीति ।

5030409 prakfti-guRAnAM vyatikaraH prapaYcas tasminn eva matir yasyAta
evAnISaH .

5030409 prakṛti-guṇānām vyatikaraḥ prapañcas tasminn eva matir yasyāta
evānīśaḥ .

5030409 प्रकृति[-]गुणानां व्यतिकरः प्रपञ्चस् तस्मिन् एव मतिर् यस्यात एवानीशः ।

5030410 prakfti-puruzayoH parasyAta eveSvarasyArvAktanABis tvAm
aspfSantIBiH prapaYcAntar-gatABir nAma ca rUpaM cAkftiS cAkAras tABis
tava rUpa-nirUpaRaM kartuM ko nAma pumAn arhati ..4..

5030410 prakṛti-puruṣayoḥ parasyāta eveśvarasyārvāktanābhis tvām
aspr̥santībhiḥ prapañcāntar-gatābhir nāma ca rūpaṃ cākṛtiś cākāras tābhis
tava rūpa-nirūpaṇaṃ kartuṃ ko nāma pumān arhati ..4..

5030410 प्रकृति[-]पुरुषयोः परस्यात एवेश्वरस्यार्वाक्तनाभिस् त्वाम् अस्पृशन्तीभिः प्रपञ्चान्तर[-]गताभिर् नाम च रूपं
चाकृतिश् चाकारस् ताभिस् तव रूप[-]निरूपणं कर्तुं को नाम पुमान् अहति ॥४॥

5030411 vAN manasA'gocarO 'pi tvaM BaktAnAM suKArADya evety AhuH .

5030411 vān manasā'gocarO 'pi tvaṃ bhaktānām sukhārādhyā evety āhuḥ .

5030411 वाङ् मनसाऽगोचरो ऽपि त्वं भक्तानां सुखाराध्य एवेत्य् आहुः ।

5030412 he parama
5030412 he parama
5030412 हे परम

5030413 Sileti pAWe SilaM kuSAdi-maYjarI .
5030413 śileti pāṭhe śilaṃ kuśādi-mañjarī .
5030413 शिलेति पाठे शिलं कुशादि[-]मञ्जरी ।

5030414 evaM AdiBiH samBftayA saMpAditayA pUjayA parituzyasi ..4..
5030414 evaM ādibhiḥ sambhṛtayā saṃpāditayā pūjayā parituṣyasi ..4..
5030414 एवम् आदिभिः सम्भृतया संपादितया पूजया परितुष्यसि ॥४॥

5030501 pariJanAnurAga-viracita-Sabala-saMSabda-salila-sita-kisalaya-
tulasika-dUrvANkurEr api samBftayA saparyayA kila parama parituzyasi .
5030501 pariJanānurāga-viracita-śabala-saṃśabda-salila-sita-kisalaya-
tulasikā-dūrvāṅkurair api sambhṛtayā saparyayā kila parama parituṣyasi .
5030501 परिजनानुराग[-]विरचित[-]शबल[-]संशब्द[-]सलिल[-]सित[-]किसलय[-]तुलसिका[-]दूर्वाङ्कुरैर् अपि सम्भृतया
सपर्यया किल परम परितुष्यसि ।

5030502 sa hy etan-mAtram evArhati nADikam ity AhuH .
5030502 sa hy etan-mātram evārhati nādhikam ity āhuḥ .
5030502 स ह्य् एतन्[-]मात्रम् एवार्हति नाधिकम् इत्य् आहुः ।

5030503 sakala-jana-nikAyasya vfjinaM nirasyantIti taTA SivataMAH
pravarAS ca ye guRa-gaRAS tezAm eka-deSas tasya kaTanAd vinADikaM nArhati
..5..
5030503 sakala-jana-nikāyasya vṛjinaṃ nirasyantīti tathā śivatamāḥ
pravarāś ca ye guṇa-gaṇās teṣāṃ eka-deśas tasya kathanād vinādhikaṃ
nārhati ..5..
5030503 सकल[-]जन[-]निकायस्य वृजिनं निरस्यन्तीति तथा शिवतमाः प्रवराश् च ये गुण[-]गणास् तेषाम् एक[-]
]देशस् तस्य कथनाद् विनाधिकं नार्हति ॥५॥

5030601 aTAnayApi na Bavata iJyayoru-BARA-BarayA samucitam arTam
ihopalaBAMAhe .
5030601 athānayāpi na bhavata iJyayoru-bhāra-bharayā samucitam artham
ihopalabhāmahe .
5030601 अथानयापि न भवत इज्ययोरु[-]भार[-]भरया समुचितम् अर्थम् इहोपलभामहे ।

5030602 aTeti prakArAntare .
5030602 atheti prakārāntare .
5030602 अथेति प्रकारान्तरे ।

5030603 anyaTA tvanayeJyayA yAgenApy uru-Bafa-BarayAnekANga-samfdDayApi
BavataH samucitam apekzitaM prayojanaM nEva paSyAmaH ..6..
5030603 anyathā tvanayeJyayā yāgenāpy uru-bhaṇa-bharayānekāṅga-
samṛddhayāpi bhavataḥ samucitam apekṣitaṃ prayojanaṃ naiva paśyāmaḥ ..6..
5030603 अन्यथा त्वनयेज्यया यागेनाप्य् उरु[-]भङ्गा[-]भरयानेकाङ्गा[-]समृद्धयापि भवतः समुचितम् अपेक्षितं प्रयोजनं
नैव पश्यामः ॥६॥

5030701 Atmana evAnusavanam aYjasAvyatiरेकेRa boBUyamAnASeza-puruzArTa-svarUpasya kintu nATASiza ASAsAnAnAm etad aBisaMrADana-mAtraM Bavitum arhati .

5030701 ātmana evānusavanam añjasāvyatiरेकेṇa bobhūyamānāśeṣa-puruṣārtha-svarūpasya kintu nāthāśiṣa āśāsānānām etad abhisamrādhana-mātraṃ bhavitum arhati .

5030701 आत्मन एवानुसवनम् अञ्जसाव्यतिरेकेण बोभूयमानाशेष[-]पुरुषार्थ[-]स्वरूपस्य किन्तु नाथाशिष आशासानानाम् एतद् अभिसंराधन[-]मात्रं भवितुम् अर्हति ।

5030702 atra hetuH . AtmanaH svata evAnusavanaM sarvadA'YjasA sAkzAd avyatiरेकेRa samanvayena boBUyamAnA atiSayena Bavanto ye 'SezAH puruzArTAH, te svarUpaM yasya paramAnandasya .

5030702 atra hetuḥ . ātmanaḥ svata evānusavanaṃ sarvadā'ñjasā sākṣād avyatiरेकेṇa samanvayena bobhūyamānā atiśayena bhavanto ye 'śeṣāḥ puruṣārthāḥ[,] te svarūpaṃ yasya paramānandasya .

5030702 अत्र हेतुः । आत्मनः स्वत एवानुसवनं सर्वदाऽञ्जसा साक्षाद् अव्यतिरेकेण समन्वयेन बोभूयमाना अतिशयेन भवन्तो ये ऽशेषाः पुरुषार्थाः[,] ते स्वरूपं यस्य परमानन्दस्य ।

5030703 na cEvaM saty api yAgAn arTakyaM ity AhuH . kintv iti .

5030703 na caivam saty api yāgān arthakyaM ity āhuḥ . kintv iti .

5030703 न चैवं सत्य अपि यागान् अर्थक्यम् इत्य् आहुः । किन्त्व् इति ।

5030704 sa-kAmAnAm asmAkam evEtad upapadyate na tavety arTaH ..7..

5030704 sa-kāmānām asmākam evaitad upapadyate na tavety arthaḥ ..7..

5030704 स[-]कामानाम् अस्माकम् एवैतद् उपपद्यते न तवेत्य् अर्थः ॥७॥

5030801 tad yaTA bAlisAnAM svayam AtmanaH SreyaH param aviduzAM parama-parama-puruza prakarza-karuRayA sva-mahimAnaM cApavargAKyam upakalpayizyan svayaM nApacita evetaravad ihopalakzitaH .

5030801 tad yathā bāliśānām svayam ātmanaḥ śreyaḥ param aviduṣām parama-parama-puruṣa prakarṣa-karuṇayā sva-mahimānaṃ cāpavargākhyam upakalpayiṣyan svayaṃ nāpacita evetaravad ihopalakṣitaḥ .

5030801 तद् यथा बालिशानां स्वयम् आत्मनः श्रेयः परम् अविदुषां परम[-]परम[-]पुरुष प्रकर्ष[-]करुणया स्व[-]महिमानं चापवर्गाख्यम् उपकल्पयिष्यन् स्वयं नापचित एवेतरवद् इहोपलक्षितः ।

5030802 svopayogam eva pradarSayanti -- tad yaTeti .

5030802 svopayogam eva pradarśayanti -- tad yatheti .

5030802 स्वोपयोगम् एव प्रदर्शयन्ति [-][-] तद् यथेति ।

5030803 parameByo 'pi he parama-puruza

5030803 paramebhyo 'pi he parama-puruṣa

5030803 परमेभ्यो ऽपि हे परम[-]पुरुष

5030804 upakalpayizyan saMpAdayizyan .

5030804 upakalpayiṣyan sampaḍayīṣyan .

5030804 उपकल्पयिष्यन् संपादयिष्यन् ।

5030805 ca-kArAt kAmitaM ca .

5030805 ca-kārāt kāmītaṃ ca .

5030805 च[-]कारात् कामितं च ।

5030806 nApacito 'napacito 'pUjita eva pUjAnapekzatvAt
svayayevopalakzito dfzwo 'si .

5030806 nāpacito 'napacito 'pūjita eva pūjānapekṣatvāt
svayayevopalakṣito dṛṣṭo 'si .

5030806 नापचितो ऽनपचितो ऽपूजित एव पूजानपेक्षत्वात् स्वययेवोपलक्षितो दृष्टो ऽसि ।

5030807 itara-vat sApekza-vat ..8..

5030807 itara-vat sāpekṣa-vat ..8..

5030807 इतर[-]वत् सापेक्ष[-]वत् ॥८॥

5030901 aTAyam eva varo hy arhattama yarhi barhizi rAjarzer varada-rzaBo
BavAn niJa-puruzekzaRa-vizaya AsIt .

5030901 athāyam eva varo hy arhattama yarhi barhiṣi rājarṣer varada-
rṣabho bhavān niJa-puruṣekṣaṇa-viṣaya āsīt .

5030901 अथायम् एव वरो ह्य् अर्हत्तम यर्हि बर्हिषि राजर्षे वरद[-]र्षभो भवान् निज[-]पुरुषेक्षण[-]विषय आसीत् ।

5030902 yady api tvaM varAn dAtum AvirBUto 'si taTApi . he arhattama

5030902 yady api tvaṃ varān dātum āvirbhūto 'si tathāpi . he arhattama

5030902 यद्य् अपि त्वं वरान् दातुम् आविर्भूतो ऽसि तथापि । हे अर्हत्तम

5030903 yarhi yadAsIt . tadA hy ayam eva varaH saYjAtaH ..9..

5030903 yarhi yadāsīt . tadā hy ayam eva varaḥ sañjātaḥ ..9..

5030903 यर्हि यदासीत् । तदा ह्य् अयम् एव वरः सञ्जातः ॥९॥

5031001 asaNGa-niSita-jYAnAnala-viDUtASeza-malAnAM Bavat-svaBAvAnAm
AtmArAmARAM munInAm anavarata-pariguRita-guRa-gaRa parama-maNGalAyana-
guRa-gaRa-kaTano 'si .

5031001 asaṅga-niśita-jñānānala-vidhūtāśeṣa-malānām bhavat-svabhāvānām
ātmārāmāṇām munīnām anavarata-pariguṇita-guṇa-gaṇa parama-maṅgalāyana-
guṇa-gaṇa-kathano 'si .

5031001 असङ्ग[-]निशित[-]ज्ञानानल[-]विधूताशेष[-]मलानां भवतु[-]स्वभावानाम् आत्मारामाणां मुनीनाम् अनवरत[-]
परिगुणित[-]गुण[-]गण परम[-]मङ्गलायन[-]गुण[-]गण[-]कथनो ऽसि ।

5031002 darSanasya durlaBatAm AhuH .

5031002 darśanasya durlabhatām āhuḥ .

5031002 दर्शनस्य दुर्लभताम् आहुः ।

5031003 asaNGena vErAgyena niSitaM yaj jYAnaM sa evAnalastena viDUtA
aSeza mala yezAm .

5031003 asaṅgena vairāgyena niśitaṃ yaj jñānaṃ sa evānalastena vidhūtā
āśeṣā malā yeṣām .

5031003 असङ्गेन वैराग्येन निशितं यज् ज्ञानं स एवानलस्तेन विधूता अशेषा मला येषाम् ।

5031004 ato Bavata iva svaBAvo yezAm .

5031004 ato bhavata iva svabhāvo yeṣām .

5031004 अतो भवत इव स्वभावो येषाम् ।

5031005 tAn evAhuH .

5031005 tān evāhuḥ .

5031005 तान् एवाहुः ।

5031006 AtmArAmARAm evaM BUtAnAM munInAm api parama-maNgalAyanaM guRa-gaRa-kaTanam eva natu darSanaM yasya .

5031006 ātmārāmāṇām evaṃ bhūtānām munīnām api parama-maṅgalāyanaṃ guṇa-gaṇa-kathanam eva natu darśanaṃ yasya .

5031006 आत्मारामाणाम् एवं भूतानां मुनीनाम् अपि परम[-]मङ्गलायनं गुण[-]गुण[-]कथनम् एव नतु दर्शनं यस्य ।

5031007 atas tEr anavarataM pariguRitA aByastA guRa-gaRA yasyeti sambodanam ..10..

5031007 atas tair anavarataṃ pariguṇitā abhyastā guṇa-gaṇā yasyeti sambodhanam ..10..

5031007 अतस् तैर् अनवरतं परिगुणिता अभ्यस्ता गुण[-]गुणा यस्येति सम्बोधनम् ॥१०॥

5031101 aTa kaTaYcit sKalana-kzut-patana-jfmBaRa-duravastAnAdizu vivaSAnAM naH smaraRAYa jvara-maraRa-daSAyAm api sakala-kaSmala-nirasanAni tava guRa-kfta-nAmaDeyAni vacana-gocarARi Bavantu .

5031101 atha kathañcit skhalana-kṣut-patana-jṛmbhaṇa-duravasthānādiṣu vivaśānām naḥ smaraṇāya jvara-maraṇa-daśāyām api sakala-kaśmala-nirasanāni tava guṇa-kṛta-nāmadheyāni vacana-gocarāṇi bhavantu .

5031101 अथ कथञ्चित् स्थलन[-]क्षुत्[-]पतन[-]जृम्भण[-]दुरवस्थानादिषु विवशानां नः स्मरणाय ज्वर[-]मरण[-]दशायाम् अपि सकल[-]कश्मल[-]निरसनानि तव गुण[-]कृत[-]नामधेयानि वचन[-]गोचराणि भवन्तु ।

5031102 darSanenEva kftArTA api varam ekaM prArTayante -- aTeti .

5031102 darśanenaiva kṛtārthā api varam ekaṃ prārthayante -- atheti .

5031102 दर्शनेनैव कृतार्था अपि वरम् एकं प्रार्थयन्ते [-][-] अथेति ।

5031103 smaraRAYa vivaSAnAM tvAM smartum aSaktAnAM naH ..11..

5031103 smaraṇāya vivaśānām tvāṃ smartum aśaktānām naḥ ..11..

5031103 स्मरणाय विवशानां त्वां स्मर्तुम् अशक्तानां नः ॥११॥

5031201 kiM cAyaM rAjarzir apatya-kAmaH prajAM BavAdfSIm ASAsAna ISvaram ASizAM svargApavargayor api Bavantam upaDAvati prajAyAm arTa-pratyayo Danadam ivADanaH PalIkaraRam .

5031201 kiṃ cāyaṃ rājarṣir apatya-kāmaḥ prajāṃ bhavādṛśīm āśāsāna īśvaram āśiṣām svargāpavargayor api bhavantam upadhāvati prajāyām artha-pratyayo dhanadam ivādhanāḥ phalīkaraṇam .

5031201 किं चायं राजर्षिर् अपत्य[-]कामः प्रजां भवादृशीम् आशासान ईश्वरम् आशिषां स्वर्गापवर्गयोर् अपि भवन्तम् उपधावति प्रजायाम् अर्थ[-]प्रत्ययो धनदम् इवाधनः फलीकरणम् ।

5031202 anyac ca prArTanIyam astItty AhuH -- kiM ceti .

5031202 anyac ca prārthanīyam astīty āhuḥ -- kiṃ ceti .

5031202 अन्यच्च प्रार्थनीयम् अस्तीत्य आहुः [-][-] किं चेति ।

5031203 ASizAm EhikAnAM svargApavargayor apISvaraM tvam upaDAvati .

5031203 āśiṣām aihikānām svargāpavargayor apīśvaraṃ tvam upadhāvati .

5031203 आशिषाम् ऐहिकानां स्वर्गापवर्गयोर् अपीश्वरं त्वम् उपधावति ।

5031204 prajAyAm eva puruzArTa iti pratyayo yasya .

5031204 prajāyām eva puruṣārtha iti pratyayo yasya .

5031204 प्रजायाम् एव पुरुषार्थ इति प्रत्ययो यस्य ।

5031205 aDano yaTA PalI-karaRaM tuza-kaRAdikam ASAsAno Dana-dam
upaDAvati ..12..

5031205 adhano yathā phalī-karaṇaṃ tuṣa-kaṇādikam āśāsāno dhana-dam
upadhāvati ..12..

5031205 अधनो यथा फली[-]करणं तुष[-]कणादिकम् आशासानो धन[-]दम् उपधावति ॥१२॥

5031301 ko vA iha te 'parAjito 'parAjitayA mAyayAnavasita-padavyAnAvfta-
matir vizaya-viza-rayAnAvfta-prakftir anupAsita-mahac-caraRaH .

5031301 ko vā iha te 'parājito 'parājitayā māyayānavasita-padavyānāvṛta-
matir viṣaya-viṣa-rayānāvṛta-prakṛtir anupāsita-mahac-caraṇaḥ .

5031301 को वा इह ते ऽपराजितो ऽपराजितया माययानवसित[-]पदव्यानावृत्[-]मतिर् विषय[-]विष[-]रयानावृत्[-]
]प्रकृतिर् अनुपासित[-]महच्[-]चरणः ।

5031302 idaM ca nAti-citram ity AhuH .

5031302 idaṃ ca nāti-citram ity āhuḥ .

5031302 इदं च नाति[-]चित्रम् इत्य् आहुः ।

5031303 iha saMsAre te 'parAjitayA mAyayA'nava-sita-padavyAlakzita-
mArgayAparAjitaH ko vE .

5031303 iha saṃsāre te 'parājitayā māyayā'nava-sita-padavyālakṣita-
mārgayāparājitaḥ ko vai .

5031303 इह संसारे ते ऽपराजितया माययाऽनव[-]सित[-]पदव्यालक्षित[-]मार्गयापराजितः को वै ।

5031304 na ko 'pi .

5031304 na ko 'pi .

5031304 न को ऽपि ।

5031305 atas tayA'nAvfta-matiH kaH .

5031305 atas tayā'nāvṛta-matiḥ kaḥ .

5031305 अतस् तयाऽनावृत्[-]मतिः कः ।

5031306 ata eva vizaya eva vizaM tasya rayA vegAs tEr anAvftA prakftir
yasya sa kaH .

5031306 ata eva viṣaya eva viṣaṃ tasya rayā vegās tair anāvṛtā prakṛtir
yasya sa kaḥ .

5031306 अत एव विषय एव विषं तस्य रया वेगास् तैर् अनावृता प्रकृतिर् यस्य स कः ।

5031307 yady anupAsita-mahac-caraRaH .

5031307 yady anupāsita-mahac-caraṇaḥ .

5031307 यद्य् अनुपासित[-]महच्[-]चरणः ।

5031308 atas tvan-mAyayA mohitasyEvam ASaMsA Gawata ity arTaH ..13..

5031308 atas tvan-māyayā mohitasyaivam āśaṃsā ghaṭata ity arthaḥ ..13..

5031308 अतस् त्वन्[-]मायया मोहितस्यैवम् आशंसा घटत इत्य् अर्थः ॥१३॥

5031401 yad u ha vAva tava punar adaBra-kartar iha samAhUtas tatrArTa-
DiyAM mandAnAM nas tad yad deva-helanaM deva-devArhasi sAmyena sarvAn
prativoQum aviduzAm .

5031401 yad u ha vāva tava punar adabhra-kartar iha samāhūtas tatrārtha-dhiyāṃ mandānāṃ nas tad yad deva-helanaṃ deva-devārhasi sāmyena sarvān prativoḍhum aviduṣāṃ .

5031401 यद् उ ह वाव तव पुनर् अदभ्रा-]कर्तर् इह समाहूतस् तत्रार्था-]धियां मन्दानां नस् तद् यद् देव-]हेलनं देव-]देवार्हसि साम्येन सर्वान् प्रतिवोढुम् अविदुषाम् ।

5031402 adaBra-kartaH

5031402 adabhra-kartaḥ

5031402 अदभ्रा-]कर्तः

5031403 tatra prajAyAm arTe DIr yezAM mandAnAM tezAM no yad deva-helanaṃ avajYanaM . tat sarvAn prati tava sāmyena hetunA prativoQuM soQuM arhasi ..14..

5031403 tatra prajāyām arthe dhīr yeṣāṃ mandānāṃ teṣāṃ no yad deva-helanaṃ avajñānaṃ . tat sarvān prati tava sāmyena hetunā prativoḍhum soḍhum arhasi ..14..

5031403 तत्र प्रजायाम् अर्थे धीर् येषां मन्दानां तेषां नो यद् देव-]हेलनम् अवज्ञानं । तत् सर्वान् प्रति तव साम्येन हेतुना प्रतिवोढुं सोढुम् अर्हसि ॥१४॥

5031501 SrI-Suka uvAca

5031501 śrī-śuka uvāca

5031501 श्री-]शुक उवाच

5031502 iti nigadenABizwUyamAno BagavAn animizarzaBo varza-DarABivAditABivandita-caraRaH sadayam idam Aha .

5031502 iti nigadenābhiṣṭūyamāno bhagavān animiṣarṣabho varṣa-dharābhivāditābhivandita-caraṇaḥ sadayam idam āha .

5031502 इति निगदेनाभिष्टूयमानो भगवान् अनिमिषर्षभो वर्ष-]धराभिवादिताभिवन्दित-]चरणः सदयम् इदम् आह ।

5031503 iti nigadena gadyAtmaka-stotreRa .

5031503 iti nigadena gadyātmaka-stotreṇa .

5031503 इति निगदेन गद्यात्मका-]स्तोत्रेण ।

5031504 varza-Daro BARata-varza-patir nABis tenABivAditA ye ftvijas tEr aBivandito caraRO yasya ..15..

5031504 varṣa-dharo bhārata-varṣa-patir nābhis tenābhivāditā ye ṛtvijas tair abhivanditau caraṇau yasya ..15..

5031504 वर्ष-]धरो भारता-]वर्ष-]पतिर् नाभिस् तेनाभिवादिता ये ऋत्विजस् तैर् अभिवन्दितौ चरणौ यस्य ॥१५॥

5031601 SrI-BagavAn uvAca

5031601 śrī-bhagavān uvāca

5031601 श्री-]भगवान् उवाच

5031602 aho batAham fzayo BavadBir avitaTa-gIrBir varam asulaBam aBiyAcito yad amuzyAtmajo mayA sadfSo BUyAd iti mamAham evABirUpaH kEvalyAd aTApi brahma-vAdo na mfzA Bavitum arhati mamEva hi muKaM yad dvija-deva-kulam .

5031602 aho batāham ṛṣayo bhavadbhīr avitatha-gīrbhīr varam asulabham abhiyācito yad amuṣyātmajo mayā sadṛśo bhūyād iti mamāham evābhīrūpaḥ kaivalyād athāpi brahma-vādo na mṛṣā bhavitum arhati mamaiva hi mukhaṃ yad dvija-deva-kulam .

5031602 अहो बताहम् ऋषयो भवद्भिर् अविताथ[-]गीर्भिर् वरम् असुलभम् अभियाचितो यद् अमुष्यात्मजो मया सदृशो भूयाद् इति ममाहम् एवाभिरूपः कैवल्याद् अथापि ब्रह्म[-]वादो न मृषा भवितुम् अर्हति ममैव हि मुखं यद् द्विज[-]देव[-]कुलम् ।

5031603 asulaBatve hetuH -- mamAham evABirUpaH sadfSaH .

5031603 asulabhatve hetuḥ -- mamāham evābhirūpaḥ sadṛśaḥ .

5031603 असुलभत्वे हेतुः [-][-] ममाहम् एवाभिरूपः सदृशः ।

5031604 kEvalyAd advitIyatvAt .

5031604 kaivalyād advitīyatvāt .

5031604 कैवल्याद् अद्वितीयत्वात् ।

5031605 dvijezu devA iva ye brAhmaRAs tezAM kulam ..16..

5031605 dvijeṣu devā iva ye brāhmaṇās teṣāṃ kulam ..16..

5031605 द्विजेषु देवा इव ये ब्राह्मणास् तेषां कुलम् ॥१६॥

5031701 tata AgnIDrIye 'MSa-kalayAvatarizyAmy Atma-tulyam anupalaBamAnaH .

5031701 tata āgnīdhriye 'ṃśa-kalayāvatarīṣyāmy ātma-tulyam anupalabhamānaḥ .

5031701 तत आग्नीध्रीये संश[-]कलयावतरिष्याम्य् आत्म[-]तुल्यम् अनुपलभमानः ।

5031702 AgnIDrIye nABO ..17..

5031702 āgnīdhriye nābhau ..17..

5031702 आग्नीध्रीये नाभौ ॥१७॥

5031801 SrI-Suka uvAca

5031801 śrī-śuka uvāca

5031801 श्री[-]शुक उवाच

5031802 iti niSAmayantyA meru-devyAH patim aBiDAYAntardaDe BagavAn .

5031802 iti niśāmayantyā meru-devyāḥ patim abhidhāyāntardadhe bhagavān .

5031802 इति निशामयन्त्या मेरु[-]देव्याः पतिम् अभिधायान्तर्दधे भगवान् ।

5031803 patiM nABim ..18..

5031803 patiṃ nābhim ..18..

5031803 पतिं नाभिम् ॥१८॥

5031901 barhizi tasminn evaM vizRudatta BagavAn paramarziBiH prasAdito

nABeH priya-cikIrzayA tad-avarodayane meru-devyAM DarmAn darSayitu-kAmo

vAta-vasanAnAM SramaRAnAM fzIRAM UrDva-manTinAM SuklayA tanuvAvatatAra ..

5031901 barhiṣi tasminn evaṃ viṣṇudatta bhagavān paramarṣibhiḥ prasādito nābheḥ priya-cikīrṣayā tad-avarodhāyane meru-devyāṃ dharmān darśayitu-kāmo vāta-vasanānāṃ śramaṇānāṃ ṛṣiṇāṃ ūrdhva-manthināṃ śuklayā tanuvāvatatāra ..

5031901 बर्हिषि तस्मिन् एवं विष्णुदत्त भगवान् परमर्षिभिः प्रसादितो नाभेः प्रिया[-]चिकीर्षया तद्[-]अवरोधायने मेरु[-]देव्यां धर्मान् दर्शयितु[-]कामो वात[-]वसनानां श्रमणानाम् ऋषीणाम् ऊर्ध्व[-]मन्थिनां शुक्लया तनुवावततार ॥

5031902 he vizRu-datta . tasyAvaroDAYane 'ntaH-pure merudevyAM SuklayA SudDa-sattva-rUPayA BUrtYA'vatatAra .

5031902 he viṣṇu-datta . tasyāvarodhāyane 'ntaḥ-pure merudevyāṃ śuklayā
śuddha-sattva-rūpayā bhūrtyā'vatatāra .

5031902 हे विष्णु[-]दत्त । तस्यावरोधायने सन्तः[-]पुरे मेरुदेव्यां शुक्लया शुद्ध[-]सत्त्व[-]रूपया भूर्त्याऽवततार ।

5031903 kezAM DarmAn .

5031903 keṣāṃ dharmān .

5031903 केषां धर्मान् ।

5031904 vAta-vasanAnAM dig-vAsasAm .

5031904 vāta-vasanānām dig-vāsasām .

5031904 वात[-]वसनानां दिग्[-]वाससाम् ।

5031905 pAzaRqi-vyAvftty-arTam Aha .

5031905 pāṣaṇḍi-vyāvṛtṭy-artham āha .

5031905 पाषण्डि[-]व्यावृत्त्य[-]अर्थम् आह ।

5031906 SramaRAnAM tapasvinAm .

5031906 śramaṇānām tapasvinām .

5031906 श्रमणानां तपस्विनाम् ।

5031907 fzIRAM jYAni-jnAm .

5031907 ṛṣiṇām jñāni-jnām .

5031907 ऋषीणां ज्ञानि[-]ज्ज्ञाम् ।

5031908 UrDva-manTinAM nEzWika-brahmacAriRAm ..19..

5031908 ūrdhva-manthinām naiṣṭhika-brahmacāriṇām ..19..

5031908 ऊर्ध्व[-]मन्थिनां नैष्ठिक[-]ब्रह्मचारिणाम् ॥१९॥

5032001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe fzaBadevAvirBAvo
nAma tftIyo 'DyAyaH .

5032001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
ṛṣabhadevāvirbhāvo nāma tṛtiyo 'dhyāyaḥ .

5032001 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ऋषभदेवाविर्भावो नाम तृतीयोऽध्यायः ।

5032002 ..5.3..

5032002 ..5.3..

5032002 ॥५।३॥

5032003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM tftIyo 'DyAyaH .

5032003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyām ṭikāyām tṛtiyo 'dhyāyaḥ .

5032003 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां तृतीयोऽध्यायः ।

5040001 aTa caturTo 'DyAyaH

5040001 atha caturtho 'dhyāyaḥ

5040001 अथ चतुर्थोऽध्यायः

5040002 fzaBadevAnucarite

5040002 ṛṣabhadevānucarite

5040002 ऋषभदेवानुचरिते

5040101 SrI-Suka uvAca

5040101 śrī-śuka uvāca

5040101 श्री[-]शुक उवाच

5040102 aTa ha tam utpattyEvABivyaajyamAna-Bagaval-lakzaRaM sAmyopaSama-
vErAgyESvarya-mahA-viBUtiBir anudinam eDamAnAnuBAvaM prakftayaH prajA
brAhmaRA devatAS cAvani-tala-samavanAyAtitarAM jagfDuH .

5040102 atha ha tam utpattyaivābhivyaajyamāna-bhagaval-lakṣaṇaṃ
sāmyopaśama-vairāgyaiśvarya-mahā-vibhūtibhir anudinam edhamānānubhāvaṃ
prakṛtayaḥ prajā brāhmaṇā devatās cāvani-tala-samavanāyātitarāṃ jagṛdhuḥ
.

5040102 अथ ह तम् उत्पत्त्यैवाभिव्यज्यमान[-]भगवल्[-]लक्षणं साम्योपशम[-]वैराग्यैश्वर्य[-]महा[-]विभूतिभिर्
अनुदिनम् एधमानानुभावं प्रकृतयः प्रजा ब्राह्मणा देवताश् चावनि[-]तल[-]समवनायातितरां जगृधुः ।

5040103a caturTAditriBiH proktam fzaBasyehitaM mahat .

5040103a caturthāditribhiḥ proktam ṛṣabhasyehitaṃ mahat .

5040103a चतुर्थादित्रिभिः प्रोक्तम् ऋषभस्येहितं महत् ।

5040103c lokArTaM yena sat-karma nEzkarmyaM ca nidarSitam ..

5040103c lokārthaṃ yena sat-karma naiṣkarmyaṃ ca nidarśitam ..

5040103c लोकार्थं येन सत्[-]कर्म नैष्कर्म्यं च निदर्शितम् ॥

5040104a caturTe Sata-putrasya rAjyaM tasyopavarRaye .

5040104a caturthe śata-putrasya rājyaṃ tasyopavarṇaye .

5040104a चतुर्थे शत[-]पुत्रस्य राज्यं तस्योपवर्णये ।

5040104c yasya rAjye janaH sarvaH santozAmfta-nirvftaH ..

5040104c yasya rājye janaḥ sarvaḥ santoṣāmṛta-nirvṛtaḥ ..

5040104c यस्य राज्ये जनः सर्वः सन्तोषामृत[-]निर्वृतः ॥

5040105 aBivyaajyamAnAni Bagaval-lakzaRAni pAda-talAdizu vajrANKuSAdIni
yasya .

5040105 abhivyaajyamānāni bhagaval-lakṣaṇāni pāda-talādiṣu vajrāṅkuśādīni
yasya .

5040105 अभिव्यज्यमानानि भगवल्[-]लक्षणानि पाद[-]तलादिषु वज्राङ्कुशादीनि यस्य ।

5040106 mahA-viBUtiH sarva-saMpattiH .

5040106 mahā-vibhūtiḥ sarva-saṃpattiḥ .

5040106 महा[-]विभूतिः सर्वा[-]संपत्तिः ।

5040107 sAmyAdiBiH saha varDamAna-praBAvam .

5040107 sāmāyādibhiḥ saha vardhamāna-prabhāvam .

5040107 साम्यादिभिः सह वर्धमान[-]प्रभावम् ।

5040108 prakftayo 'mAtyAdayaH .

5040108 prakṛtayo 'mātyādayaḥ .

5040108 प्रकृतयोऽमात्यादयः ।

5040109 jagfDur aBikANKzanti sma ..1..
5040109 jagrdhur abhikāṅkṣanti sma ..1..
5040109 जगृधुर् अभिकाङ्क्षन्ति स्म ॥१॥

5040201 tasya ha vA itTaM varzmaRA varIyasA bf hac-Clokena cOjasA balena
SriyA yaSasA vIrya-SORyABYAM ca pitA fzaBa itIdaM nAma cakAra .
5040201 tasya ha vā itthaṃ varṣmaṇā varīyasā bṛhac-chlokena caujaśā
balena śriyā yaśasā vīrya-śauryābhyāṃ ca pitā ṛṣabha itīdaṃ nāma cakāra .
5040201 तस्य ह वा इत्थं वर्ष्मणा वरीयसा बृहच्-छलोकेन चौजसा बलेन श्रिया यशसा वीर्य-शौर्याभ्यां च पिता
ऋषभ इतीदं नाम चकार ।

5040202 varzmaRA dehena .
5040202 varṣmaṇā dehena .
5040202 वर्ष्मणा देहेन ।

5040203 tasya viSezaRa-dvayam .
5040203 tasya viśeṣaṇa-dvayam .
5040203 तस्य विशेषण-द्वयम् ।

5040204 varIyasA SrezWatamena .
5040204 varīyasā śreṣṭhatamena .
5040204 वरीयसा श्रेष्ठतमेन ।

5040205 bfhantaH SlokaH padyAni kavInAM yasmiMs tena ca .
5040205 bṛhantaḥ ślokaḥ padyāni kavīnāṃ yasmiṃs tena ca .
5040205 बृहन्तः श्लोकाः पद्यानि कवीनां यस्मिंस् तेन च ।

5040206 ojas tejaH .
5040206 ojas tejaḥ .
5040206 ओजस् तेजः ।

5040207 vIryaM praBAvaH .
5040207 vīryaṃ prabhāvaḥ .
5040207 वीर्यं प्रभावः ।

5040208 SORyam utsAhaH .
5040208 śauryam utsāhaḥ .
5040208 शौर्यम् उत्साहः ।

5040209 etEr guREr ati-SrezWatvAd fzaBaH SrezWa iti nAma cakAra ..2..
5040209 etair guṇair ati-śreṣṭhatvād ṛṣabhaḥ śreṣṭha iti nāma cakāra
..2..
5040209 एतैर् गुणैर् अति-श्रेष्ठत्वाद् ऋषभः श्रेष्ठ इति नाम चकार ॥२॥

5040301 yasya hIndraH sparDamAno BagavAn varze na vavarza tad avaDArya
BagavAn fzaBadevo yogeSvaraH prahasyAtma-yogamAyayA sva-varzam ajanABaM
nAmABYavarzat .
5040301 yasya hīndraḥ spardhamāno bhagavān varṣe na vavarṣa tad
avadhārya bhagavān ṛṣabhadevo yogeśvaraḥ prahasyātma-yogamāyayā sva-
varṣam ajanābhaṃ nāmābhyavarṣat .

5040301 यस्य हीन्द्रः स्पर्धमानो भगवान् वर्षे न ववर्ष तद् अवधार्य भगवान् ऋषभदेवो योगेश्वरः प्रहस्यात्म-
]योगमायया स्व[-]वर्षम् अजनाभं नामाभ्यवर्षत् ।

5040302 tasya varze maRqale ..3..

5040302 tasya varṣe maṇḍale ..3..

5040302 तस्य वर्षे मण्डले ॥३॥

5040401 nABis tu yaTABilazitaM suprajastvam avaruDyAti-pramoda-Bara-
vihvalo gadgadAkzarayA girA svEraM gfhIta-naraloka-saDarmaM BagavantaM
purARA-puruzaM mAYa-vilasita-matir vatsa tAteti sAnurAgam upalAlayan
parAM nirvftim upagataH .

5040401 nābhis tu yathābhilaṣitaṁ suprajastvam avarudhyāti-pramoda-
bhara-vihvalo gadgadākṣarayā girā svairam ṛḥita-naraloka-sadharmam
bhagavantaṁ purāṇa-puruṣam māyā-vilasita-matir vatsa tāteti sānurāgam
upalālayan parāṁ nirvṛtim upagataḥ .

5040401 नाभिस् तु यथाभिलषितं सुप्रजस्त्वम् अवरुध्याति[-]प्रमोद[-]भर[-]विहवलो गदगदाक्षरया गिरा स्वैरं गृहीत[-]
]नरलोक[-]सधर्मं भगवन्तं पुराण[-]पुरुषं माया[-]विलसित[-]मतिर् वत्स तातेति सानुरागम् उपलालयन् परां निर्वृतिम् उपगतः
।

5040402 avarudDya prApya .

5040402 avaruddhya prāpya .

5040402 अवरुद्ध्य प्राप्य ।

5040403 svEram icCayA gfhIto nara-loka-samAna-Darmo manuzyAkAro yena tam
.

5040403 svairam icchayā ṛḥito nara-loka-samāna-dharmo manuṣyākāro yena
tam .

5040403 स्वैरम् इच्छया गृहीतो नर[-]लोक[-]समान[-]धर्मो मनुष्याकारो येन तम् ।

5040404 ata eva mAYayA sva-putra iti vilasita matir yasya ..4..

5040404 ata eva māyayā sva-putra iti vilasitā matir yasya ..4..

5040404 अत एव मायया स्व[-]पुत्र इति विलसिता मतिर् यस्य ॥४॥

5040501 viditAnurAgam ApOra-prakfti jana-pado rAjA nABir AtmajaM samaya-
setu-rakzAyAm aBizicya brAhmaRezUpaṇiDAya saha merudevyA viSAlAyAM
prasanna-nipuRena tapasA samADi-yogena nara-nArAyaRAKyaM BagavantaM
vAsudevam upAsInaH kAlena tan-mahimAnam avApa .

5040501 viditānurāgam āpaura-prakṛti jana-pado rājā nābhir ātmajaṁ
samaya-setu-rakṣāyām abhiṣicya brāhmaṇeṣūpanidhāya saha merudevyā
viśālāyām prasanna-nipuṇena tapasā samādhi-yogena nara-nārāyaṇākhyam
bhagavantaṁ vāsudevam upāsīnaḥ kālēna tan-mahimānam avāpa .

5040501 विदितानुरागम् आपौर[-]प्रकृति जन[-]पदो राजा नाभिर् आत्मजं समय[-]सेतु[-]रक्षायाम् अभिषिच्य
ब्राह्मणेषूपनिधाय सह मेरुदेव्या विशालायां प्रसन्न[-]निपुणेन तपसा समाधि[-]योगेन नर[-]नारायणाख्यं भगवन्तं वासुदेवम्
उपासीनः कालेन तन्[-]महिमानम् अवाप ।

5040502 A-pOra-prakfti pOrAn prakftIS cABivyApya .

5040502 ā-paura-prakṛti paurān prakṛtiś cābhivyāpya .

5040502 आ[-]पौर[-]प्रकृति पौरान् प्रकृतीश् चाभिव्याप्य ।

5040503 vidito 'nurAgo yasmin .

5040503 vidito 'nurāgo yasmin .
 5040503 विदितो ऽनुरागो यस्मिन् ।
 5040504 kaTaM-BUto nABiH .
 5040504 kathaṃ-bhūto nābhiḥ .
 5040504 कथं[-]भूतो नाभिः ।
 5040505 jana-padaH janAH pOrAdayaH padaM pramARaM yasya saH .
 5040505 jana-padaḥ janāḥ paurādayaḥ padaṃ pramāṇaṃ yasya saḥ .
 5040505 जन[-]पदः जनाः पौरादयः पदं प्रमाणं यस्य सः ।
 5040506 Atma-jam Darma-maryAdA-rakzaRArTam aBizicya .
 5040506 ātma-jam dharma-maryādā-rakṣaṇārtham abhiṣicya .
 5040506 आत्म[-]जं धर्म[-]मर्यादा[-]रक्षणार्थम् अभिषिच्य ।
 5040507 brAhmaRAnAm utsaNge niDAya .
 5040507 brāhmaṇānām utsaṅge nidhāya .
 5040507 ब्राह्मणानाम् उत्सङ्गे निधाय ।
 5040508 viSAlAyAM badarikASrame .
 5040508 viśālāyāṃ badarikāśrame .
 5040508 विशालायां बदरिकाश्रमे ।
 5040509 prasannaM parAnudvejakaM nipuRaM ca tIvraM tena .
 5040509 prasannaṃ parānudvejakaṃ nipuṇaṃ ca tīvraṃ tena .
 5040509 प्रसन्नं परानुद्वेजकं निपुणं च तीव्रं तेन ।
 5040510 upAsInaH kAlena tan mahimAnaM jIvan muktim avApa ..5..
 5040510 upāsīnaḥ kālena tan mahimānaṃ jīvan muktim avāpa ..5..
 5040510 उपासीनः कालेन तन् महिमानं जीवन् मुक्तिम् अवाप ॥५॥
 5040601 yasya ha pARqaveya SlokAv udAharanti --
 5040601 yasya ha pāṇḍaveya ślokaḥ udāharanti --
 5040601 यस्य ह पाण्डवेय श्लोकाव् उदाहरन्ति [-][-]
 5040602a ko nu tat karma rAjarzer nABer anv Acaret pumAn .
 5040602a ko nu tat karma rājarṣer nābher anv ācaret pumān .
 5040602a को नु तत् कर्म राजर्षेर् नाभेर् अन्व् आचरेत् पुमान् ।
 5040602c apatyatAm agAd yasya hariH SudDena karmaRA ..
 5040602c apatyatām agād yasya hariḥ śuddhena karmaṇā ..
 5040602c अपत्यताम् अगाद् यस्य हरिः शुद्धेन कर्मणा ॥
 5040603 nABes tat prasidDaM karma .
 5040603 nābhes tat prasiddhaṃ karma .
 5040603 नाभेस् तत् प्रसिद्धं कर्म ।
 5040604 anu tad-anantaraM ko nu pumAn Acaret .
 5040604 anu tad-anantaraṃ ko nu pumān ācaret .
 5040604 अनु तद्[-]अनन्तरं को नु पुमान् आचरेत् ।

5040605 na ko 'pIty arTaH ..6..
5040605 na ko 'pīty arthaḥ ..6..
5040605 न को sपीत्य् अर्थः ॥६॥

5040701a brahmaRyo 'nyaH kuto nABer viprA maNgala-pUjitAH .
5040701a brahmaṇyo 'nyaḥ kuto nābher viprā maṅgala-pūjitāḥ .
5040701a ब्रह्मण्यो sन्यः कुतो नाभेर् विप्रा मङ्गल[-]पूजिताः ।

5040701c yasya barhizi yajYeSaM darSayAM Asur ojasA ..
5040701c yasya barhiṣi yajñesaṃ darśayām āsur ojasā ..
5040701c यस्य बर्हिषि यज्ञेशं दर्शयाम् आसुर् ओजसा ॥

5040702 maNgalEr dakziRABiH pUjitAH santaH .
5040702 maṅgalair dakṣiṇābhiḥ pūjitāḥ santaḥ .
5040702 मङ्गलैर् दक्षिणाभिः पूजिताः सन्तः ।

5040703 ojasA mantra-balena .
5040703 ojasā mantra-balena .
5040703 ओजसा मन्त्र[-]बलेन ।

5040801 aTa ha BagavAn fzaBadevaH sva-varzaM karma-kzetram anumanyamAnaH
pradarSita-gurukula-vAso labDa-varEr guruBir anujYAtO gfha-meDinAM DarmAn
anuSikzamARo jayantyAM indra-dattAyAM uBaya-lakzaRaM karma
samAmnAyAmnAtam aBiyuYjann AtmajAnAM Atma-samAnAnAM SataM janayAM Asa .
5040801 atha ha bhagavān ṛṣabhadevaḥ sva-varṣaṃ karma-kṣetram
anumanyamānaḥ pradarśita-gurukula-vāso labdha-varair gurubhir anujñāto
gṛha-medhinām dharmān anuśikṣamāṇo jayantyām indra-dattāyām ubhaya-
lakṣaṇaṃ karma samāmnāyāmnātam abhiyuñjann ātmajānām ātma-samānānām śataṃ
janayām āsa .
5040801 अथ ह भगवान् ऋषभदेवः स्वा[-]वर्ष कर्म[-]क्षेत्रम् अनुमन्यमानः प्रदर्शित[-]गुरुकुल[-]वासो लब्ध[-]वरैर्
गुरुभिर् अनुज्ञातो गृह[-]मेधिनां धर्मान् अनुशिक्षमाणो जयन्त्याम् इन्द्र[-]दत्तायाम् उभय[-]लक्षणं कर्म समाम्नायाम्नातम्
अभियुञ्जन् आत्मजानाम् आत्म[-]समानानां शतं जनयाम् आस ।

5040802 anyezAM grahaRAYa pradarSito gurukula-vAso yena .
5040802 anyeṣāṃ grahaṇāya pradarśito gurukula-vāso yena .
5040802 अन्येषां ग्रहाणाय प्रदर्शितो गुरुकुल[-]वासो येन ।

5040803 anuSikzamARo 'nuSikzayan .
5040803 anuśikṣamāṇo 'nuśikṣayan .
5040803 अनुशिक्षमाणो sनुशिक्षयन् ।

5040804 uBaya-viDaM Sruti-smfti-lakzaRaM karma-vaDim aBiyuYjann
anutizWan jayantyAM BAryAyAM Atma-jAnAM SataM janayAM Asa ..8..
5040804 ubhaya-vidhaṃ śruti-smṛti-lakṣaṇaṃ karma-vadhim abhiyuñjann
anutiṣṭhan jayantyām bhāryāyām ātma-jānām śataṃ janayām āsa ..8..
5040804 उभय[-]विधं श्रुति[-]स्मृति[-]लक्षणं कर्म[-]वधिम् अभियुञ्जन् अनुतिष्ठन् जयन्त्यां भार्यायाम् आत्म[-]जानां
शतं जनयाम् आस ॥८॥

5040901 yezAM Kalu mahA-yogI Barato jyezWaH SrezWa-guRa AsId yenedaM
varzaM BARatam iti vyapadiSanti .
5040901 yeṣāṃ khalu mahā-yogī bharato jyeṣṭhaḥ śreṣṭha-guṇa āsīd yenedaṃ
varṣaṃ bhāratam iti vyapadiśanti .

5040901 येषां खलु महा[-]योगी भरतो ज्येष्ठः श्रेष्ठ[-]गुण आसीद् येनेदं वर्षं भारतम् इति व्यपदिशन्ति ।

5040902 tam anu kuSAvarta ilAvarto brahmAvarto malayaH ketur Badrasena
indra-spfg vidarBaH kIkawa iti nava navati praDAnAH .
5040902 tam anu kuśāvarta ilāvarto brahmāvarto malayaḥ ketur bhadrasena
indra-sprg vidarbhaḥ kikaṭa iti nava navati pradhānāḥ .

5040902 तम् अनु कुशावर्त इलावर्तो ब्रह्मावर्तो मलयः केतुर् भद्रसेन इन्द्र[-]स्पृग् विदर्भः कीकट इति नव नवति
प्रधानाः ।

5040903 taM Baratam anu kuSAvartAdayo nava putrA navateH praDAnA
jyezwHaH ..10..
5040903 taṃ bharatam anu kuśāvartādayo nava putrā navateḥ pradhānā
jyeṣṭhaḥ ..10..
5040903 तं भारतम् अनु कुशावर्तादयो नव पुत्रा नवतेः प्रधाना ज्येष्ठः ॥१०॥

5041001a kavir havir antarikzaH prabudDaH pippalAyanah .
5041001a kavir havir antarikṣaḥ prabuddhaḥ pippalāyanaḥ .
5041001a कविर् हविर् अन्तरिक्षः प्रबुद्धः पिप्पलायनः ।

5041001c Avirhotro 'Ta drumilaS camasaH karaBAjanaH ..
5041001c āvirhotro 'tha drumilāś camasaḥ karabhājanaḥ ..
5041001c आविर्होत्रो ऽथ द्रुमिलश् चमसः करभाजनः ॥

5041002 iti BAḡavata-Darma-darSanA nava mahA-BAḡavatAs tezAM sucaritaM
BAḡavan-mahimopabfMhitaM vasudeva-nArada-saMvAdam upaSamAyanam uparizwAd
varRayizyAmaH .
5041002 iti bhāḡavata-dharma-darśanā nava mahā-bhāḡavatās teṣāṃ
sucaritaṃ bhagavan-mahimopabr̥ṃhitaṃ vasudeva-nārada-saṃvādam upaśamāyanam
upariṣṭād varṇayiṣyāmaḥ .
5041002 इति भागवत[-]धर्म[-]दर्शना नव महा[-]भागवतास् तेषां सुचरितं भगवन्[-]महिमोपबृंहितं वसुदेव[-]नारद[-]
]संवादम् उपशमायनम् उपरिष्ठाद् वर्णयिष्यामः ।

5041003 tad-anantaraM kavi-pramuKA nava BAḡavata-Darma-pradarSakAH .
5041003 tad-anantaraṃ kavi-pramukhā nava bhāḡavata-dharma-pradarśakāḥ .
5041003 तद[-]अनन्तरं कवि[-]प्रमुखा नव भागवत[-]धर्म[-]प्रदर्शकाः ।

5041004 vasudeva-nAradayoH saMvAdo yasmin .
5041004 vasudeva-nāradayoḥ saṃvādo yasmin .
5041004 वसुदेव[-]नारदयोः संवादो यस्मिन् ।

5041005 uparizwAd ekAdaSa-skanDe ..11..
5041005 upariṣṭād ekādaśa-skandhe ..11..
5041005 उपरिष्ठाद् एकादश[-]स्कन्धे ॥११॥

5041101 yavIyAMsa ekASItir jAyanteyAH pitur AdeSakarA mahA-SAlInA mahA-
SrotriyA yajYa-SIlAH karma-viSudDA brAhmaRA baBUvuH .

5041101 yavīyāṃsa ekāśītir jāyanteyāḥ pitur ādeśakarā mahā-śālīnā mahā-śrotriyā yajña-śīlāḥ karma-viśuddhā brāhmaṇā babhūvuḥ .

5041101 यवीयांस एकाशीतिर् जायन्तेयाः पितुर् आदेशकरा महा[-]शालीना महा[-]श्रोत्रिया यज्ञ[-]शीलाः कर्म[-]विशुद्धा ब्राह्मणा बभूवुः ।

5041102 mahA-SAlInA ativinItAH ..12..

5041102 mahā-śālīnā ativinītāḥ ..12..

5041102 महा[-]शालीना अतिविनीताः ॥१२॥

5041201 BagavAn fzaBa-saMjYa Atma-tantraH svayaM nitya-nivfttAnarTa-paramparaH kevalAnandAnuBava ISvara eva viparItavat karmARy AraBamARaH kAlenAnugataM Darmam AcaraRenopaSikzayann atad-vidAM sama upaSanto mEtraH kAruRiko DarmArTa-yaSaH-prajAnandAmftAvaroDena gfhezu lokaM niyamayat .

5041201 bhagavān ṛṣabha-saṃjña ātma-tantraḥ svayaṃ nitya-nivṛttānārtha-paramparaḥ kevalānandānubhava īśvara eva viparītavat karmāṇy ārabhamāṇaḥ kālenānugataṃ dharmam ācaraṇenopāśikṣayann atad-vidāṃ sama upāśānto maitraḥ kārūṇiko dharmārtha-yaśaḥ-prajānandāmṛtāvarodhena gr̥heṣu lokam niyamayat .

5041201 भगवान् ऋषभ[-]संज्ञ आत्म[-]तन्त्रः स्वयं नित्य[-]निवृत्तानर्थ[-]परम्परः केवलानन्दानुभव ईश्वर एव विपरीतवत् कर्माण्य् आरभमाणः कालेनानुगतं धर्मम् आचरणेनोपशिक्षयन् अतद्[-]विदां सम उपशान्तो मैत्रः कारुणिको धर्मार्थ[-]यशः[-]प्रजानन्दामृतावरोधेन गृहेषु लोकं नियमयत् ।

5041202 kevalaH SudDaH viparItavat anISvaravat karmARi kurvan .

5041202 kevalaḥ śuddhaḥ viparītavat anīśvaravat karmāṇi kurvan .

5041202 केवलः शुद्धः विपरीतवत् अनीश्वरवत् कर्माणि कुर्वन् ।

5041203 niyamayat niyamitavaR .

5041203 niyamayat niyamitavaṇ .

5041203 नियमयत् नियमितवण् ।

5041204 pAWAntare nitarAm aramayat .

5041204 pāṭhāntare nitarām aramayat .

5041204 पाठान्तरे नितराम् अरमयत् ।

5041205 karma-karaRe hetuH -- anugataM utsannaM DarmaM svayam AcaraRenAtad-vidAm upaSikzayan .

5041205 karma-karaṇe hetuḥ -- anugataṃ utsannaṃ dharmam svayam ācaraṇenātad-vidāṃ upāśikṣayan .

5041205 कर्म[-]करणे हेतुः [-] अनुगतम् उत्सन्नं धर्मं स्वयम् आचरणेनातद्[-]विदाम् उपशिक्षयन् ।

5041206 kaTam .

5041206 katham .

5041206 कथम् ।

5041207 DarmAdInAm avaroDena saNgraheRa .

5041207 dharmādīnām avarodhena saṅgrahēṇa .

5041207 धर्मादीनाम् अवरोधेन सङ्ग्रहेण ।

5041208 Anando BogaH .

5041208 ānando bhogaḥ .

5041208 आनन्दो भोगः ।

5041209 amftaM mokzaH ..13..

5041209 amṛtaṃ mokṣaḥ ..13..

5041209 अमृतं मोक्षः ॥१३॥

5041301 yad yac CīrzaRyAcaritaM tat tad anuvartate lokaH .

5041301 yad yac chīrṣaṇyācaritaṃ tat tad anuvartate lokaḥ .

5041301 यद् यच् छीर्षण्याचरितं तत् तद् अनुवर्तते लोकः ।

5041302 SīrzaRyaH SrezWaH . tenAcaritam .

5041302 śīrṣaṇyaḥ śreṣṭhaḥ . tenācaritam .

5041302 शीर्षण्यः श्रेष्ठः । तेनाचरितम् ।

5041303 tat tad anuvartate yataH ..14..

5041303 tat tad anuvartate yataḥ ..14..

5041303 तत् तद् अनुवर्तते यतः ॥१४॥

5041401 yadyapi sva-viditaM sakala-DarmaM brAhmaM guhyaM brAhmaREr
darSita-mArgeRa sAmAdiBir upAyEr janatAm anuSaSasa .

5041401 yadyapi sva-viditaṃ sakala-dharmaṃ brāhmaṃ guhyaṃ brāhmaṇair
darśita-mārgeṇa sāmādibhir upāyair janatām anuśaśāsa .

5041401 यद्यपि स्व[-]विदितं सकल[-]धर्मं ब्राह्मं गुह्यं ब्राह्मणैर् दर्शित[-]मार्गेण सामादिभिर् उपायैर् जनताम्
अनुशशास ।

5041402 sakalo Darmo yasmiMs tad brAhmaM guhyaM veda-rahasyaM yady api
svenEva viditaM taTApi brAhmaRAn pfzwvEva karotIty arTaH ..15..

5041402 sakalo dharmo yasmiṃs tad brāhmaṃ guhyaṃ veda-rahasyaṃ yady api
svenaiva viditaṃ tathāpi brāhmaṇān pṛṣṭvaiva karotīty arthaḥ ..15..

5041402 सकलो धर्मो यस्मिन्स् तद् ब्राह्मं गुह्यं वेद[-]रहस्यं यद्य् अपि स्वेनैव विदितं तथापि ब्राह्मणान् पृष्ट्वैव
करोतीत्य् अर्थः ॥१५॥

5041501 dravya-deSa-kAla-vayaH-SradDartvig-viviDoddeSopacitEH sarvEr api
kratuBir yaTopadeSaM Sata-kftva iyAja .

5041501 dravya-deśa-kāla-vayaḥ-śraddhartvig-vividhoddeśopacitaiḥ sarvair
api kratubhir yathopadeśaṃ śata-kṛtva iyāja .

5041501 द्रव्य[-]देश[-]काल[-]वयः[-]श्रद्धर्त्विग[-]विविधोद्देशोपचितैः सर्वैर् अपि क्रतुभिर् यथोपदेशं शत[-]कृत्व इयाज ।

5041502 dravyAdiBir upacitEr yajYEr izwavAn .

5041502 dravyādibhir upacitair yajñair iṣṭavān .

5041502 द्रव्यादिभिर् उपचितैर् यज्ञैर् इष्टवान् ।

5041503 tatra vayo yOvanam .

5041503 tatra vayo yauvanam .

5041503 तत्र वयो यौवनम् ।

5041504 yuvEva Darmam anvicCet iti vacanAt .

5041504 yuvaiva dharmam anvicchet iti vacanāt .

5041504 युवैव धर्मम् अन्विच्छेत् इति वचनात् ।

5041505 viviDoddeSA nAnA-devatoddeSAH .
5041505 vividhoddeśā nānā-devatoddeśāḥ .
5041505 विविधोद्देशा नाना[-]देवतोद्देशाः ।

5041506 yaTopadeSaM yaTAviDi ..16..
5041506 yathopadeśaṃ yathāvidhi ..16..
5041506 यथोपदेशं यथाविधि ॥१६॥

5041601 Bagavata rzaBeRa parirakzyamARa etasmin varze na kaScana puruzo
vAYCaty avidyamAnam ivAtmano 'nyasmAt kaTaYcana kimapi karhucid avekzate
Bartary anusavanaM vijfmBita-snehAtiSayam antareRa .
5041601 bhagavata rṣabheṇa parirakṣyamāṇa etasmin varṣe na kaścana
puruṣo vāñchaty avidyamānam ivātmano 'nyasmāt kathañcana kimapi karhucid
avekṣate bhartary anusavanaṃ vijṛmbhita-snehātisayam antareṇa .
5041601 भगवत षभेण परिरक्ष्यमाण एतस्मिन् वर्षे न कश्चन पुरुषो वाञ्छत्य् अविद्यमानम् इवात्मनो सन्यस्मात्
कथञ्चन किमपि कर्हिचिद् अवेक्षते भर्तय् अनुसवनं विजृम्भित[-]स्नेहातिशयम् अन्तरेण ।

5041602 anyasmAt sakASAd AtmanaH kaScid api kim api kaTaYcanApi na
vAYCati .
5041602 anyasmāt sakāśād ātmanaḥ kaścid api kimapi kathañcanāpi na
vāñchati .
5041602 अन्यस्मात् सकाशाद् आत्मनः कश्चिद् अपि किम् अपि कथञ्चनापि न वाञ्छति ।

5041603 icCANudaye dfzwAntaH . avidyamAnaM Ka-puzpAdikam iva .
5041603 icchānudaye dṛṣṭāntaḥ . avidyamānaṃ kha-puṣpādikam iva .
5041603 इच्छानुदये दृष्टान्तः । अविद्यमानं ख[-]पुष्पादिकम् इव ।

5041604 na cAnyā-dIyam avekzate 'pItY arTAH .
5041604 na cānyā-dīyam avekṣate 'pīty arthāḥ .
5041604 न चान्य[-]दीयम् अवेक्षते ऽपीत्य् अर्थाः ।

5041605 Bartari fzaBadeve pratikzaRam ullasita-snehodrekaM vinAnyan na
vAYCati ..17..
5041605 bhartari rṣabhadeve pratikṣaṇam ullasita-snehodrekaṃ vinānyan na
vāñchati ..17..
5041605 भर्तरि ऋषभदेवे प्रतिक्रणम् उल्लसित[-]स्नेहोद्रेकं विनान्यन् न वाञ्छति ॥१७॥

5041701 sa kadAcid awamAno BagavAn fzaBo brahmAvarta-gato brahmarzi-
pravara-saBAyAM prajAnAM niSAmayantInAm AtmajAn avahitAtmanaH praSraya-
praRaya-Bara-suyantritAn apy upaSikzayann iti hovAca .
5041701 sa kadācid aṭamāno bhagavān rṣabho brahmāvarta-gato brahmarṣi-
pravara-sabhāyāṃ prajānāṃ niśāmayantīnām ātmajān avahitātmanaḥ praśraya-
praṇaya-bhara-suyantritān apy upaśikṣayann iti hovāca .
5041701 स कदाचिद् अटमानो भगवान् ऋषभो ब्रह्मावर्त[-]गतो ब्रह्मर्षि[-]प्रवर[-]सभायां प्रजानां निशामयन्तीनाम्
आत्मजान् अवहितात्मनः प्रश्रय[-]प्रणय[-]भर[-]सुयन्त्रितान् अप्य् उपशिक्षयन् इति होवाच ।

5041702 avahitAtmanaH saMyata-cittAnapi prajAnuSAsanArTam upaSikzayann
iti ha vakzyamARam uvAca ..18..
5041702 avahitātmanaḥ saṃyata-cittānapi prajānuśāsanārtham upaśikṣayann
iti ha vakṣyamāṇam uvāca ..18..

5041702 अवहितात्मनः संयत[-]चित्तानपि प्रजानुशासनार्थम् उपशिक्षयन् इति ह वक्ष्यमाणम् उवाच ॥१८॥

5041801 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe fzaBadevAnucarite
caturTo 'DyAyaH .

5041801 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
ṛṣabhadevānucarite caturtho 'dhyāyaḥ .

5041801 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ऋषभदेवानुचरिते चतुर्थोऽध्यायः ।

5041802 ..5.4..

5041802 ..5.4..

5041802 ॥५४॥

5041803 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
caturTo praTamo 'DyAyaH .

5041803 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvāṛthadīpikāyaṃ caturtho prathamō 'dhyāyaḥ .

5041803 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां चतुर्थोऽध्यायः ।

5050001 paYcamo 'DyAyaH

5050001 pañcamo 'dhyāyaḥ

5050001 पञ्चमोऽध्यायः

5050002 fzaBadevAnucarite

5050002 ṛṣabhadevānucarite

5050002 ऋषभदेवानुचरिते

5050101 fzaBa uvAca

5050101 ṛṣabha uvāca

5050101 ऋषभ उवाच

5050102a nAyaM deho deha-BAjAM nf-loke

5050102a nāyaṃ deho deha-bhājāṃ nṛ-loke

5050102a नायं देहो देह[-]भाजां नृ[-]लोके

5050102b kazwAn kAmAn arhate viq-BujAM ye .

5050102b kaṣṭhān kāmān arhate viḍ-bhujāṃ ye .

5050102b कष्टान् कामान् अर्हते विङ्[-]भुजां ये ।

5050102c tapo divyaM putrakA yena sattvaM

5050102c tapo divyaṃ putrakā yena sattvaṃ

5050102c तपो दिव्यं पुत्रका येन सत्त्वं

5050102d SudDyed yasmAd brahma-sOKyaM tv anantam ..

5050102d śuddhyed yasmād brahma-saukhyāṃ tv anantam ..

5050102d शुद्ध्येद् यस्माद् ब्रह्म[-]सौख्यं त्व अनन्तम् ॥

5050103a paYcame mokza-DarmopadeSEH putrAnuSAsanam .

5050103a pañcame mokṣa-dharmopadeśaiḥ putrānuśāsanam .

5050103a पञ्चमे मोक्ष[-]धर्मोपदेशैः पुत्रानुशासनम् ।

5050103c uktaM pArama-haMsyaM ca tasya dvandva-titikzayA ..
5050103c uktaṃ pārama-haṃsyaṃ ca tasya dvandva-titikṣayā ..
5050103c उक्तं पारम[-]हंस्यं च तस्य द्वन्द्व[-]तितिक्षया ॥

5050104 viq-BUjAm api ye santi tAn kazwAn duHKa-dAn kAmAn vizayAn
nArhati . tad-yogyo 'yaM manuzya-deho na Bavati .
5050104 viḍ-bhūjām api ye santi tān kaṣṭān duḥkha-dān kāmān viṣayān
nārhati . tad-yogyo 'yaṃ manuṣya-deho na bhavati .
5050104 विङ[-]भूजाम् अपि ये सन्ति तान् कष्टान् दुःख[-]दान् कामान् विषयान् नार्हति । तद्[-]योग्यो ऽयं मनुष्य[-]
]देहो न भवति ।

5050105 divyam utkfzwam .
5050105 divyam utkṛṣṭam .
5050105 दिव्यम् उत्कृष्टम् ।

5050106 yena tapasA .
5050106 yena tapasā .
5050106 येन तपसा ।

5050107 yasmAc CudDat sattvAd anantaM brahma-suKaM Bavati ..1..
5050107 yasmāc chuddhāt sattvād anantaṃ brahma-sukhaṃ bhavati ..1..
5050107 यस्माच् छुद्धात् सत्त्वाद् अनन्तं ब्रह्म[-]सुखं भवति ॥१॥

5050201a mahat-sevAM dvAram Ahur vimuktes
5050201a mahat-sevām dvāram āhur vimuktes
5050201a महत्[-]सेवां द्वारम् आहुर् विमुक्तेस्

5050201b tamo-dvAraM yozitAM saNgi-saNgam .
5050201b tamo-dvāraṃ yoṣitām saṅgi-saṅgam .
5050201b तमो[-]द्वारं योषितां सङ्गि[-]सङ्गम् ।

5050201c mahAntas te sama-cittAH praSAntA
5050201c mahāntas te sama-cittāḥ praśāntā
5050201c महान्तस् ते सम[-]चित्ताः प्रशान्ता

5050201d vimanyavaH suhfdaH sADavo ye ..
5050201d vimanyavaḥ suhrdaḥ sādhave ye ..
5050201d विमन्यवः सुहृदः साधवो ये ॥

5050202 mokza-banDayor nidAnam Aha -- mahat-sevAm iti .
5050202 mokṣa-bandhayor nidānam āha -- mahat-sevām iti .
5050202 मोक्ष[-]बन्धयोर् निदानम् आह [-][-] महत्[-]सेवाम् इति ।

5050203 tamasaH saMsArasya dvAraM yozitAM ye saNginaH . tezAM saNgam .
5050203 tamasaḥ saṃsārasya dvāraṃ yoṣitām ye saṅginaḥ . teṣāṃ saṅgam .
5050203 तमसः संसारस्य द्वारं योषितां ये सङ्गिनः । तेषां सङ्गम् ।

5050204 mahatAM lakzaRam Aha sArDena -- mahAnta iti .
5050204 mahatām lakṣaṇam āha sārdhena -- mahānta iti .
5050204 महतां लक्षणम् आह सार्धेन [-][-] महान्त इति ।

5050205 sADavaH sad-AcArAH ..2..
 5050205 sādhavaḥ sad-ācārāḥ ..2..
 5050205 साधवः सद[.]आचाराः ॥२॥

5050301a ye vA mayISe kfta-sOhfdArTA
 5050301a ye vā mayīse kṛta-sauhṛdārthā
 5050301a ये वा मयीशे कृत[.]सौहृदार्था

5050301b janezu dehamBara-vArtikezu .
 5050301b janeṣu dehambhara-vārtikeṣu .
 5050301b जनेषु देहम्भर[.]वार्तिकेषु ।

5050301c gfhezu jAyAtmaja-rAtimatsu
 5050301c gṛheṣu jāyātmaja-rātimatsu
 5050301c गृहेषु जायात्मज[.]रातिमत्सु

5050301d na prIti-yuktA yAvad-arTAS ca loke ..
 5050301d na prīti-yuktā yāvad-arthāś ca loke ..
 5050301d न प्रीति[.]युक्ता यावद[.]अर्थाश् च लोके ॥

5050302 mayi ISe kftaM sOhfdam evArTaH puruzArTo yezAm .
 5050302 mayi īse kṛtaṃ sauhrdam evārthaḥ puruṣārtho yeṣām .
 5050302 मयि ईशे कृतं सौहृदम् एवार्थः पुरुषार्थो येषाम् ।

5050303 vA-SabdenAnyā-nirapekzasyEvAsya lakzaRatvaM darSayati .
 5050303 vā-śabdenānyā-nirapekṣasyaivāsya lakṣaṇatvaṃ darśayati .
 5050303 वा[.]शब्देनान्य[.]निरपेक्षस्यैवास्य लक्षणत्वं दर्शयति ।

5050304 dehaM biBartIti dehaM-BarA vizaya-vArtEva na Darma-vizayA yezu
 tezu janezu jAyAdi-yuktezu gfhezu ca .
 5050304 dehaṃ bibhartīti dehaṃ-bharā viṣaya-vārtaiva na dharma-viṣayā
 yeṣu teṣu janeṣu jāyādi-yukteṣu gṛheṣu ca .
 5050304 देहं बिभर्तीति देहं[.]भरा विषय[.]वार्तेव न धर्म[.]विषया येषु तेषु जनेषु जायादि[.]युक्तेषु गृहेषु च ।

5050305 rAtir mitraM DanaM vA .
 5050305 rātir mitraṃ dhanaṃ vā .
 5050305 रातिर् मित्रं धनं वा ।

5050306 pAWAntare jAyAdi-pradezu .
 5050306 pāṭhāntare jāyādi-pradeṣu .
 5050306 पाठान्तरे जायादि[.]प्रदेषु ।

5050307 yAvad-arTAS ca yAvad-arTam evArTo yezAm iti maDyama-pada-lopI
 samAsaH .
 5050307 yāvad-arthāś ca yāvad-artham evārtho yeṣām iti madhyama-pada-
 lopī samāsaḥ .
 5050307 यावद[.]अर्थाश् च यावद[.]अर्थम् एवार्थो येषाम् इति मध्यम[.]पद[.]लोपी समासः ।

5050308 deha-nirvAhADika-spfhASUnyA ity arTaH ..3..

5050308 deha-nirvāhādhika-sprhāsūnyā ity arthaḥ ..3..

5050308 देह[-]निर्वाहाधिक[-]स्पृहाशून्या इत्य् अर्थः ॥३॥

5050401a nUnaM pramattaH kurute vikarma

5050401a nūnaṃ pramattaḥ kurute vikarma

5050401a नूनं प्रमत्तः कुरुते विकर्म

5050401b yad indriya-prItaya ApfRoti .

5050401b yad indriya-prītaya āpr̥ṇoti .

5050401b यद् इन्द्रिय[-]प्रीतय आपृणोति ।

5050401c na sADu manye yata Atmano 'yam

5050401c na sādhu manye yata ātmano 'yam

5050401c न साधु मन्ये यत आत्मनो ऽयम्

5050401d asann api kleSada Asa dehaH ..

5050401d asann api kleśada āsa dehaḥ ..

5050401d असन्न अपि क्लेशद आस देहः ॥

5050402 kAmAn nArhatIti yad uktaM tad upapAdayati -- nUnam iti .

5050402 kāmān nārhatīti yad uktaṃ tad upapādayati -- nūnam iti .

5050402 कामान् नार्हतीति यद् उक्तं तद् उपपादयति [-]नूनम् इति ।

5050403 yad yadA indriya-prItaye ApfRoti vyApriyate . tadA pramattaH san
vikarma pApam nUnaM kurute .

5050403 yad yadā indriya-prītaye āpr̥ṇoti vyāpriyate . tadā pramattaḥ san
vikarma pāpaṃ nūnaṃ kurute .

5050403 यद् यदा इन्द्रिय[-]प्रीतये आपृणोति व्याप्रियते । तदा प्रमत्तः सन् विकर्म पापं नूनं कुरुते ।

5050404 yato vikarmaRaH prAcInAd ayaM kleSado deho jAtaH . tasyEva punaH
karaRaM sADu na manye ..4..

5050404 yato vikarmaṇaḥ prācīnād ayaṃ kleśado deho jātaḥ . tasyaiva
punaḥ karaṇaṃ sādhu na manye ..4..

5050404 यतो विकर्मणः प्राचीनाद् अयं क्लेशदो देहो जातः । तस्यैव पुनः करणं साधु न मन्ये ॥४॥

5050501a parABavas tAvad aboDa-jAto

5050501a parābhavas tāvad abodha-jāto

5050501a पराभवस् तावद् अबोध[-]जातो

5050501b yAvan na jijYAsata Atma-tattvam .

5050501b yāvan na jijñāsata ātma-tattvam .

5050501b यावन् न जिज्ञासत आत्म[-]तत्त्वम् ।

5050501c yAvat kriyAs tAvad idaM mano vE

5050501c yāvat kriyās tāvad idaṃ mano vai

5050501c यावत् क्रियास् तावद् इदं मनो वै

5050501d karmAtmakaM yena SarIra-banDaH ..

5050501d karmātmakaṃ yena śarīra-bandhaḥ ..

5050501d कर्मात्मकं येन शरीर[-]बन्धः ॥

5050502 dehAder naSvaratvAt kiyAn ayam anarTaH .
 5050502 dehāder naśvaratvāt kiyān ayam anarthaḥ .
 5050502 देहादेर् नश्वरत्वात् कियान् अयम् अनर्थः ।

5050503 ity ASaNkyAha -- parABavo dehAdinA svarUpABiBavo 'jYAna-kftas
 tAvad Bavati .
 5050503 ity āsaṅkyāha -- parābhavo dehādinā svarūpābhibhavo 'jñāna-kṛtas
 tāvad bhavati .
 5050503 इत्य् आशङ्क्याह [-][ ] पराभवो देहादिना स्वरूपाभिभवो ऽज्ञान[-]कृतस् तावद् भवति ।

5050504 tatra hetuH -- yAvat kriyAH syuH . tAvad idaM mano hi karma-
 svaBAvam eva syAt .
 5050504 tatra hetuḥ -- yāvat kriyāḥ syuḥ . tāvad idaṃ mano hi karma-
 svabhāvam eva syāt .
 5050504 तत्र हेतुः [-][ ] यावत् क्रियाः स्युः । तावद् इदं मनो हि कर्म[-]स्वभावम् एव स्यात् ।

5050505 yena karmAtmakena manasA ..5..
 5050505 yena karmātmakena manasā ..5..
 5050505 येन कर्मात्मकेन मनसा ॥५॥

5050601a evaM manaH karma-vaSaM prayuNkte
 5050601a evaṃ manaḥ karma-vaśaṃ prayuṅkte
 5050601a एवं मनः कर्म[-]वशं प्रयुङ्क्ते

5050601b avidyayAtmany upaDIyamAne .
 5050601b avidyayātmany upadhīyamāne .
 5050601b अविद्ययात्मन्य् उपधीयमाने ।

5050601c prItir na yAvan mayi vAsudeve
 5050601c prītir na yāvan mayi vāsudeve
 5050601c प्रीतिर् न यावन् मयि वासुदेवे

5050601d na mucyate deha-yogena tAvat ..
 5050601d na mucyate deha-yogena tāvat ..
 5050601d न मुच्यते देह[-]योगेन तावत् ॥

5050602 uktam upasaMharati .
 5050602 uktam upasaṃharati .
 5050602 उक्तम् उपसंहरति ।

5050603 evaM pUrva-kftaM karma kartf-BUtaM . manaH karma-BUtaM, vaSaM
 prayuNkte punaH karma-nizWaM karotIti .
 5050603 evaṃ pūrva-kṛtaṃ karma kartṛ-bhūtaṃ . manaḥ karma-bhūtaṃ[,]
 vaśaṃ prayuṅkte punaḥ karma-niṣṭhaṃ karotīti .
 5050603 एवं पूर्व[-]कृतं कर्म कर्तृ[-]भूतं । मनः कर्म[-]भूतं[,] वशं प्रयुङ्क्ते पुनः कर्म[-]निष्ठं करोतीति ।

5050604 jIvan mukta-karma-vyAvftty-arTam Aha -- avidyayeti .
 5050604 jīvan mukta-karma-vyāvṛtṭy-arthaṃ āha -- avidyayeti .
 5050604 जीवन् मुक्त[-]कर्म[-]व्यावृत्त्या[-]अर्थम् आह [-][ ] अविद्ययेति ।

5050605 avidyayA Atmani upaDIyamAne AcCAdyamAne sati evaM manaH kartf .
puruzaM karma-vaSaM prayuNkta iti vA ..6..

5050605 avidyayā ātmani upadhīyamāne ācchādyamāne sati evaṃ manaḥ karṭṛ
. puruṣaṃ karma-vaśaṃ prayuṅkta iti vā ..6..

5050605 अविद्यया आत्मनि उपधीयमाने आच्छाद्यमाने सति एवं मनः कर्तृ । पुरुषं कर्म[-]वशं प्रयुङ्क्त इति वा
॥६॥

5050701a yadA na paSyaty ayaTA guRehAM

5050701a yadā na paśyaty ayathā guṇehāṃ

5050701a यदा न पश्यत्य् अयथा गुणेहां

5050701b svArTe pramattaH sahasA vipaScit .

5050701b svārthe pramattaḥ sahasā vipaścit .

5050701b स्वार्थे प्रमत्तः सहसा विपश्चित् ।

5050701c gata-smftir vindati tatra tApAn

5050701c gata-smṛtir vindati tatra tāpān

5050701c गत[-]स्मृतिर् विन्दति तत्र तापान्

5050701d AsAdya mETunyam agAram ajYaH ..

5050701d āsādyā maithunyam agāram ajñāḥ ..

5050701d आसाद्य मैथुन्यम् अगारम् अज्ञः ॥

5050702 na kevalaM deha-yoga-mAtram . anarTAntaraM cety Aha .

5050702 na kevalaṃ deha-yoga-mātram . anarthāntaraṃ cety āha .

5050702 न केवलं देह[-]योग[-]मात्रम् । अनर्थान्तरं चेत्य् आह ।

5050703 yadA guRANAm indriyARAm IhAM cezwAm ayaTA miTyA AtmIyA na

BavatIti vipaScid vivekI san na paSyati .

5050703 yadā guṇānām indriyāṇām ihāṃ ceṣṭām ayathā mithyā ātmīyā na

bhavatīti vipaścid vivekī san na paśyati .

5050703 यदा गुणानाम् इन्द्रियाणाम् ईहां चेष्टाम् अयथा मिथ्या आत्मीया न भवतीति विपश्चिद् विवेकी सन् न
पश्यति ।

5050704 nu paSyatIti pAWe ayaTA AtmIyatvenety arTaH .

5050704 nu paśyatīti pāṭhe ayathā ātmīyatvenety arthaḥ .

5050704 नु पश्यतीति पाठे अयथा आत्मीयत्वेनेत्य् अर्थः ।

5050705 tatra tadA sahasA gata-smftiH svarUpa-smfti-SUNyaH sann ajYo
mUQo mETuna-suKa-praDAnaM gfhaM prApya tApAn vindati ..7..

5050705 tatra tadā sahasā gata-smṛtiḥ svarūpa-smṛti-śūnyaḥ sann ajñō
mūḍho maithuna-sukha-pradhānaṃ gṛhaṃ prāpya tāpān vindati ..7..

5050705 तत्र तदा सहसा गत[-]स्मृतिः स्वरूप[-]स्मृति[-]शून्यः सन् अज्ञो मूढो मैथुन[-]सुख[-]प्रधानं गृहं प्राप्य
तापान् विन्दति ॥७॥

5050801a puMsaH striyA miTunI-BAvam etaM

5050801a puṃsaḥ striyā mithunī-bhāvam etaṃ

5050801a पुंसः स्त्रिया मिथुनी[-]भावम् एतं

5050801b tayor miTo hfdaya-granTim AhuH .
5050801b tayor mitho hrdaya-granthim āhuḥ .
5050801b तयोर् मिथो हृदय[-]ग्रन्थिम् आहुः ।

5050801c ato gfha-kzetra-sutApta-vittEr
5050801c ato gr̥ha-kṣetra-sutāpta-vittair
5050801c अतो गृह[-]क्षेत्र[-]सुताप्त[-]वित्तैर्

5050801d janasya moho 'yam ahaM mameti ..
5050801d janasya moho 'yam ahaṃ mameti ..
5050801d जनस्य मोहो ऽयम् अहं ममेति ॥

5050802 nanu yaTopayogaM striyA miTunI-BUya suKa-mAtram anuBavataH kutas
tApAH syuH .
5050802 nanu yathopayogaṃ striyā mithunī-bhūya sukha-mātram anubhavataḥ
kutas tāpāḥ syuḥ .
5050802 ननु यथोपयोगं स्त्रिया मिथुनी[-]भूय सुख[-]मात्रम् अनुभवतः कुतस् तापाः स्युः ।

5050803 tatrAha -- puMsa iti .
5050803 tatrāha -- puṃsa iti .
5050803 तत्राह [-]पुंस इति ।

5050804 pratyekaM tayor ekEko hfdaya-granTir asty eva .
5050804 pratyekaṃ tayor ekaiko hrdaya-granthir asty eva .
5050804 प्रत्येकं तयोर् एकैको हृदय[-]ग्रन्थिर् अस्त्य एव ।

5050805 etaM miTaH parasparaM sTUlām anyaM hfdayayor granTim durBedaM
vadanti .
5050805 etaṃ mithaḥ parasparaṃ sthūlām anyāṃ hrdayayor granthim
durbhedaṃ vadanti .
5050805 एतं मिथः परस्परं स्थूलम् अन्यं हृदययोर् ग्रन्थिं दुर्भेदं वदन्ति ।

5050806 kutaH .
5050806 kutaḥ .
5050806 कुतः ।

5050807 ity ata Aha -- ato 'smAn miTunI-BAvAt .
5050807 ity ata āha -- ato 'smān mithunī-bhāvāt .
5050807 इत्य् अत आह [-]अतो ऽस्मान् मिथुनी[-]भावात् ।

5050808 pratyekaM hfdaya-granTinA tu dehendriya-mAtre 'haM mameti moho
'smAt tu gfhAdiBir vizaya-BUter mahAn moho Baved ity arTaH ..8..
5050808 pratyekaṃ hrdaya-granthinā tu dehendriya-mātre 'haṃ mameti moho
'smāt tu gr̥hādibhir viṣaya-bhūtair mahān moho bhaved ity arthaḥ ..8..
5050808 प्रत्येकं हृदय[-]ग्रन्थिना तु देहेन्द्रिया[-]मात्रे ऽहं ममेति मोहो ऽस्मात् तु गृहादिभिर् विषय[-]भूतैर् महान् मोहो
भवेद् इत्य् अर्थः ॥८॥

5050901a yadA mano-hfdaya-granTir asya
5050901a yadā mano-hrdaya-granthir asya
5050901a यदा मनो[-]हृदय[-]ग्रन्थिर् अस्य

5050901b karmAnubadDo dfQa ASlaTeta .
5050901b karmānubaddho dṛḍha āślatheta .
5050901b कर्मानुबद्धो दृढ आश्लथेत ।

5050901c tadA janaH samparivartate 'smAd
5050901c tadā janaḥ samparivartate 'smād
5050901c तदा जनः सम्परिवर्तते sस्माद्

5050901d muktaH paraM yAty atihAya hetum ..
5050901d muktaḥ paraṃ yāty atihāya hetum ..
5050901d मुक्तः परं यात्य् अतिहाय हेतुम् ॥

5050902 kadA tarhi tasya nivfttiH .
5050902 kadā tarhi tasya nivṛttiḥ .
5050902 कदा तर्हि तस्य निवृत्तिः ।

5050903 ata Aha -- yadAsya janasya karmaBir anubadDo dfQo mano-rUpo
hfdaya-granTiH SiTilo Bavet . tadA'smAn miTunI-BAvAn nivartate .
5050903 ata āha -- yadāsyā janasya karmabhir anubaddho dṛḍho mano-rūpo
hṛdaya-granthiḥ śithilo bhavet . tadā'smān mithunī-bhāvān nivartate .
5050903 अत आह [-][-] यदास्य जनस्य कर्मभिर् अनुबद्धो दृढो मनो[-]रूपो हृदय[-]ग्रन्थिः शिथिलो भवेत् ।
तदाऽस्मान् मिथुनी[-]भावान् निवर्तते ।

5050904 tataS ca hetum ahaNkAraM tyaktvA muktaH san paraM padaM yAti
...9..
5050904 tataś ca hetum ahaṅkāraṃ tyaktvā muktaḥ san paraṃ padaṃ yāti
...9..
5050904 ततश् च हेतुम् अहङ्कारं त्यक्त्वा मुक्तः सन् परं पदं याति ॥९॥

5051001a haMse gurO mayi BaktyAnuvftyA
5051001a haṃse gurau mayi bhaktyānuvṛtyā
5051001a हंसे गुरौ मयि भक्त्यानुवृत्त्या

5051001b vitfzRayA dvandva-titikzayA ca .
5051001b vitṛṣṇayā dvandva-titikṣayā ca .
5051001b वितृष्णया द्वन्द्व[-]तितिक्षया च ।

5051001c sarvatra jantor vyasanAvagatyA
5051001c sarvatra jantor vyasanāvagatyā
5051001c सर्वत्र जन्तोर् व्यसनावगत्या

5051001d jijYAsayA tapasehA-nivfttyA ..
5051001d jijñāsayā tapasehā-nivṛttyā ..
5051001d जिज्ञासया तपसेहा[-]निवृत्त्या ॥

5051002 hetum atihAyety uktaM tatra paYca-viMSati-sADanAny Aha caturBiH
.
5051002 hetum atihāyety uktaṃ tatra pañca-viṃśati-sāadhanāny āha
caturbhiḥ .

5051002 हेतुम् अतिहायेत्य् उक्तं तत्र पञ्च[-]विंशति[-]साधनान्य् आह चतुर्भिः ।
 5051003 haMse mayi gurO BaktiH sevA .
 5051003 haṃse mayi gurau bhaktiḥ sevā .
 5051003 हंसे मयि गुरौ भक्तिः सेवा ।
 5051004 anuvfttis tat-paratA .
 5051004 anuvṛttis tat-paratā .
 5051004 अनुवृत्तिस् तत्[-]परता ।
 5051005 vigata-tfzRayA .
 5051005 vigata-trṣṇayā .
 5051005 विगत[-]तृष्णया ।
 5051006 sarvatra lokAntare 'pi vyasanAvagatyA duHKAnusanDAnena .
 5051006 sarvatra lokāntare 'pi vyasanāvagatyā duḥkhānusandhānena .
 5051006 सर्वत्र लोकान्तरे ऽपि व्यसनावगत्या दुःखानुसन्धानेन ।
 5051007 IhAnivfttyA kAmya-karma-tyAgena ..10..
 5051007 ihānivṛttyā kām̐ya-karma-tyāgena ..10..
 5051007 ईहानिवृत्त्या काम्य[-]कर्म[-]त्यागेन ॥१०॥
 5051101a mat-karmaBir mat-kaTayA ca nityaM
 5051101a mat-karmabhir mat-kathayā ca nityaṃ
 5051101a मत्[-]कर्मभिर् मत्[-]कथया च नित्यं
 5051101b mad-deva-saNgAd guRa-kIrtanAn me .
 5051101b mad-deva-saṅgād guṇa-kīrtanān me .
 5051101b मद्[-]देव[-]सङ्गाद् गुण[-]कीर्तनान् मे ।
 5051101c nirvEra-sAmyopaSamena putrA
 5051101c nirvaira-sāmyopasāmena putrā
 5051101c निर्वैर[-]साम्योपशमेन पुत्रा
 5051101d jihAsayA deha-gehAtma-budDeH ..
 5051101d jihāsayā deha-gehātma-buddheḥ ..
 5051101d जिहासया देह[-]गेहात्म[-]बुद्धेः ॥
 5051102 mad-arTEH karmaBiH .
 5051102 mad-arthaiḥ karmabhiḥ .
 5051102 मद्[-]अर्थैः कर्मभिः ।
 5051103 aham eva devo yezAM tEH saNgAt .
 5051103 aham eva devo yeṣāṃ taiḥ saṅgāt .
 5051103 अहम् एव देवो येषां तैः सङ्गात् ।
 5051104 he putrAH
 5051104 he putrāḥ
 5051104 हे पुत्राः

5051201a aDyAtma-yogena vivikta-sevayA
 5051201a adhyātma-yogena vivikta-sevayā
 5051201a अध्यात्म[-]योगेन विविक्ता[-]सेवया

 5051201b prARendriyAtmABijayena saDryak .
 5051201b prāṇendriyātmābhijayena sadhryak .
 5051201b प्राणेन्द्रियात्माभिजयेन सध्यक् ।

 5051201c sac-CradDayA brahmacaryeRa SaSvad
 5051201c sac-chraddhayā brahmacaryeṇa śaśvad
 5051201c सच्[-]छद्धया ब्रह्मचर्येण शश्वद्

 5051201d asampramAdena yamena vAcAm ..
 5051201d asampramādena yamena vācām ..
 5051201d असम्प्रमादेन यमेन वाचाम् ॥

 5051202 aDyAtma-yogenADyAtma-SAstrAByAsena .
 5051202 adhyātma-yogenādhyātma-śāstrābhyāsena .
 5051202 अध्यात्म[-]योगेनाध्यात्म[-]शास्त्राभ्यासेन ।

 5051203 saDryak samyag iti sarvatra sambanDaH .
 5051203 sadhryak samyag iti sarvatra sambandhaḥ .
 5051203 सध्यक् सम्यग् इति सर्वत्र सम्बन्धः ।

 5051204 asampramAdena kartavyasyAparityAgena ..12..
 5051204 asampramādena kartavyasyāparityāgena ..12..
 5051204 असम्प्रमादेन कर्तव्यस्यापरित्यागेन ॥१२॥

 5051301a sarvatra mad-BAva-vicakzaRena
 5051301a sarvatra mad-bhāva-vicakṣaṇena
 5051301a सर्वत्र मद्[-]भाव[-]विचक्षणेन

 5051301b jYAnena vijYAna-virAjitena .
 5051301b jñānena vijñāna-virājitenā .
 5051301b ज्ञानेन विज्ञान[-]विराजितेन ।

 5051301c yogena Dfty-udyama-sattva-yukto
 5051301c yogena dhṛty-udyama-sattva-yukto
 5051301c योगेन धृत्य[-]उद्यम[-]सत्त्व[-]युक्तो

 5051301d liNgaM vyapohet kuSalo 'ham-AKyam ..
 5051301d liṅgaṃ vyapohet kuśalo 'ham-ākhyam ..
 5051301d लिङ्गं व्यपोहेत् कुशलो sहम्[-]आख्यम् ॥

 5051302 sarvatra mad-BAvo mad-BAvanA tatra vicakzaRena nipuRena vijYAna-
 virAjitenAnuBava-paryantena jYAnena yogena samADinA Dfty-udyama-sattva-
 yukto DErya-prayatna-vivekEr yuktaH sann ahaNkArAKyam upADiM vyapohen
 nirasyet ..13..
 5051302 sarvatra mad-bhāvo mad-bhāvanā tatra vicakṣaṇena nipuṇena
 vijñāna-virājitenānubhava-paryantena jñānena yogena samādhinā dhṛty-

udyama-sattva-yukto dhairya-prayatna-vivekair yuktaḥ sann ahaṅkārahyaṁ
upādhiṁ vyapohen nirasyet ..13..

5051302 सर्वत्र मद[-]भावो मद[-]भावना तत्र विचक्षणेन निपुणेन विज्ञान[-]विराजितेनानुभवा[-]पर्यन्तेन ज्ञानेन योगेन
समाधिना धृत्य[-]उद्यम[-]सत्त्व[-]युक्तो धैर्य[-]प्रयत्न[-]विवेकैर् युक्तः सन् अहङ्काराख्यम् उपाधिं व्यपोहेन् निरस्येत्
॥१३॥

5051401a karmASayaM hṛdaya-granTi-banDam
5051401a karmāśayaṁ hṛdaya-granṭhi-bandham
5051401a कर्माशयं हृदय[-]ग्रन्थि[-]बन्धम्

5051401b avidyayAsAditam apramattaH .
5051401b avidyayāsāditam apramattaḥ .
5051401b अविद्ययासादितम् अप्रमत्तः ।

5051401c anena yogena yaTopadeSaM
5051401c anena yogena yathopadeśaṁ
5051401c अनेन योगेन यथोपदेशं

5051401d samyag vyapohyoparameta yogAt ..
5051401d samyag vyapohyoparameta yogāt ..
5051401d सम्यग् व्यपोह्योपरमेत योगात् ॥

5051402 tataH sADanAd uparamed ity Aha .
5051402 tataḥ sādhanād uparamed ity āha .
5051402 ततः साधनाद् उपरमेद् इत्य् आह ।

5051403 karmARy ASerate yasmin .
5051403 karmāṇy āserate yasmin .
5051403 कर्माण्य् आशेरते यस्मिन् ।

5051404 yogenopAyena .
5051404 yogenopāyena .
5051404 योगेनोपायेन ।

5051405 yady api Pale sidDe sADanoparamaH sidDa eva . taTApi yAvad deha-
pAtaM tad aByAsa-SaNkAvAraAYoktam ..14..
5051405 yady api phale siddhe sādhanoparamaḥ siddha eva . tathāpi yāvad
deha-pātaṁ tad abhyāsa-śaṅkāvēraṇāyoktam ..14..
5051405 यद्य् अपि फले सिद्धे साधनोपरमः सिद्ध एव । तथापि यावद् देह[-]पातं तद् अभ्यास[-]शङ्कावारणायोक्तम्
॥१४॥

5051501a putrAMS ca SizyAMS ca nfpo gurur vA
5051501a putrāṁś ca śiṣyāṁś ca nṛpo gurur vā
5051501a पुत्रांश् च शिष्यांश् च नृपो गुरूर् वा

5051501b mal-loka-kAmo mad-anugrahArTaH .
5051501b mal-loka-kāmo mad-anugrahārthaḥ .
5051501b मल[-]लोक[-]कामो मद[-]अनुग्रहार्थः ।

5051501c itTaM vimanyur anuSizyAd ataj-jYAn
5051501c itthaṃ vimanyur anuśiṣyād ataj-jñān
5051501c इत्थं विमन्युर् अनुशिष्याद् अतज्-ज्ञान्

5051501d na yojayet karmasu karma-mUQAn .
5051501d na yojayet karmasu karma-mūḍhān .
5051501d न योजयेत् कर्मसु कर्म-मूढान् ।

5051501? kaM yojayan manujo 'rTaM laBeta
5051501? kaM yojayan manujo 'rTaM laBeta
5051501? kaM yojayan manujo 'rTaM laBeta

5051501? nipAtayan nazwa-dfSaM hi garte ..
5051501? nipAtayan nazwa-dfSaM hi garte ..
5051501? nipAtayan nazwa-dfSaM hi garte ..

5051502 kiM ca . putrAn pitA SizyAn vA gurur nfpaS ca prajA evam
anuSikzayet .
5051502 kiṃ ca . putrān pitā śiṣyān vā gurur nṛpaś ca prajā evam
anuśikṣayet .
5051502 किं च । पुत्रान् पिता शिष्यान् वा गुरुर नृपश् च प्रजा एवम् अनुशिक्षयेत् ।

5051503 mama lokaM yaH kAmayate .
5051503 mama lokam yaḥ kāmāyate .
5051503 मम लोकं यः कामयते ।

5051504 yad vA . mad-anugraha evArTo yasya .
5051504 yad vā . mad-anugraha evārtho yasya .
5051504 यद् वा । मद-अनुग्रह एवार्थो यस्य ।

5051505 vimanyuH SikzitasAkaraRe 'pi kopa-SUnyaH .
5051505 vimanyuḥ śikṣitasyākaraṇe 'pi kopa-śūnyaḥ .
5051505 विमन्युः शिक्षितस्याकरणे ऽपि कोप-शून्यः ।

5051506 ataj-jYAMs tattvam aviduzaH .
5051506 ataj-jñāms tattvam aviduṣaḥ .
5051506 अतज्-ज्ञांस् तत्त्वम् अविदुषः ।

5051507 Sreyo-budDyA karmasu mUQAn .
5051507 śreyo-buddhyā karmasu mūḍhān .
5051507 श्रेयो-बुद्ध्या कर्मसु मूढान् ।

5051508 anyaTopadeSe pratyavAyaM Aha .
5051508 anyathopadeśe pratyavāyam āha .
5051508 अन्यथोपदेशे प्रत्यवायम् आह ।

5051509 manujaH kAmya-karmasu puruzaM yojayan garte saMsAra-kUpe taM
pAtayati . sa manujaH kam arTaM puruzArTaM laBeta .
5051509 manujaḥ kāmya-karmasu puruṣaṃ yojayan garte saṃsāra-kūpe taṃ
pātayati . sa manujaḥ kam arthaṃ puruṣārthaṃ labheta .
5051509 मनुजः काम्य-कर्मसु पुरुषं योजयन् गर्ते संसार-कूपे तं पातयति । स मनुजः कम् अर्थं पुरुषार्थं लभेत ।

5051510 na kam apIty arTaH ..15..
5051510 na kam apīty arthaḥ ..15..
5051510 न कम् अपीत्य् अर्थः ॥१५॥

5051601a lokaH svayaM Sreyasi nazwa-dfzwir
5051601a lokaḥ svayaṃ śreyasi naṣṭa-dṛṣṭir
5051601a लोकः स्वयं श्रेयसि नष्ट[-]दृष्टिर्

5051601b yo 'rTAn samIheta nikAma-kAmaH .
5051601b yo 'rthān samiheta nikāma-kāmaḥ .
5051601b यो र्थान् समीहेत निकाम[-]कामः ।

5051601c anyonya-vEraH suKa-leSa-hetor
5051601c anyonya-vairah sukha-leśa-hetor
5051601c अन्योन्य[-]वैरः सुख[-]लेश[-]हेतोर्

5051601d ananta-duHKaM ca na veda mUQaH ..
5051601d ananta-duḥkhaṃ ca na veda mūḍhaḥ ..
5051601d अनन्त[-]दुःखं च न वेद मूढः ॥

5051602 na yojayed ity etad upapAdayati -- loka iti triBiH .
5051602 na yojayed ity etad upapādayati -- loka iti tribhiḥ .
5051602 न योजयेद् इत्य् एतद् उपपादयति [-][-] लोक इति त्रिभिः ।

5051603 nazwa-dfzwatve hetuH -- ya iti .
5051603 naṣṭa-dṛṣṭatve hetuḥ -- ya iti .
5051603 नष्ट[-]दृष्टत्वे हेतुः [-][-] य इति ।

5051604 nikAmam atiSayena kAmo yasya ..16..
5051604 nikāmam atīsayena kāmo yasya ..16..
5051604 निकामम् अतिशयेन कामो यस्य ॥१६॥

5051701a kas taM svayaM tad-aBijYo vipaScid
5051701a kas taṃ svayaṃ tad-abhijño vipaścid
5051701a कस् तं स्वयं तद्[-]अभिज्ञो विपश्चिद्

5051701b avidyAyAm antare vartamAnam .
5051701b avidyāyām antare vartamānam .
5051701b अविद्यायाम् अन्तरे वर्तमानम् ।

5051701c dfzwvA punas taM saGfRaH kubudDiM
5051701c dṛṣṭvā punas taṃ saghṛṇaḥ kubuddhiṃ
5051701c दृष्ट्वा पुनस् तं सघृणः कुबुद्धिं

5051701d prayojayed utpaTagaM yaTANdam ..
5051701d prayojayed utpathagaṃ yathāndham ..
5051701d प्रयोजयेद् उत्पथगं यथान्धम् ॥

5051702 tam IdfSaM kubudDiM dfzwvA tatrEva kas taM pravartayet .

5051702 tam idṛśaṃ kubuddhiṃ dṛṣṭvā tatraiva kaś tam pravartayet .
 5051702 तम् ईदृशं कुबुद्धिं दृष्ट्वा तत्रैव कस् तं प्रवर्तयेत् ।
 5051703 na ko 'pi .
 5051703 na ko 'pi .
 5051703 न कोऽपि ।
 5051704 utpaTena gacCantam anDaM yaTA tenEva gacCeti ko brUyAt ..17..
 5051704 utpathena gacchantam andhaṃ yathā tenaiva gaccheti ko brūyāt ..17..
 5051704 उत्पथेन गच्छन्तम् अन्धं यथा तेनैव गच्छेति को ब्रूयात् ॥१७॥
 5051801a gurur na sa syAt sva-jano na sa syAt
 5051801a gurur na sa syāt sva-jano na sa syāt
 5051801a गुरुर न स स्यात् स्वा-]जनो न स स्यात्
 5051801b pitA na sa syAj janani na sA syAt .
 5051801b pitā na sa syāj janani na sā syāt .
 5051801b पिता न स स्याज् जननी न सा स्यात् ।
 5051801c dEvaM na tat syAn na patiS ca sa syAn
 5051801c daivaṃ na tat syān na patiś ca sa syān
 5051801c दैवं न तत् स्यान् न पतिश् च स स्यान्
 5051801d na mocayed yaH samupeta-mftyum ..
 5051801d na mocayed yaḥ samupeta-mṛtyum ..
 5051801d न मोचयेद् यः समुपेत-]मृत्युम् ॥
 5051802 samupetaH samprapto mftyuH saMsAro yena tam .
 5051802 samupetaḥ samprapto mṛtyuḥ saṃsāro yena tam .
 5051802 समुपेतः सम्प्रप्तो मृत्युः संसारो येन तम् ।
 5051803 tato Bakti-mArgopadeSena yo na mocayet . sa gurv-Adir na
 BavatIty arTaH .
 5051803 tato bhakti-mārgopadeśena yo na mocayet . sa gurv-ādir na
 bhavatīty arthaḥ .
 5051803 ततो भक्ति-]मार्गोपदेशेन यो न मोचयेत् । स गुर्वा-]आदिर् न भवतीत्य् अर्थः ।
 5051804 yad vA . yas taM mocayituM na SaknuyAt, sa tasya gurv-Adir na
 syAd iti nizeDaH .
 5051804 yad vā . yas taṃ mocayitum na śaknuyāt[,] sa tasya gurv-ādir na
 syād iti niṣedhaḥ .
 5051804 यद् वा । यस् तं मोचयितुं न शक्नुयात्[,] स तस्य गुर्वा-]आदिर् न स्याद् इति निषेधः ।
 5051805 tataS ca pitA na syAd iti . putrotpattO yatno na kArya ity arTaH
 .
 5051805 tataś ca pitā na syād iti . putrotpattau yatno na kārya ity
 arthaḥ .
 5051805 ततश् च पिता न स्याद् इति । पुत्रोत्पत्तौ यत्नो न कार्य इत्य् अर्थः ।

5051806 dEvaM devatA na syAd iti . pUjA na grAhyety arTaH .
5051806 daivam devatā na syād iti . pūjā na grāhyety arthaḥ .
5051806 दैवं देवता न स्याद् इति । पूजा न ग्राह्येत्य् अर्थः ।

5051807 evam anyad api drazwavyam ..18..
5051807 evam anyad api draṣṭavyam ..18..
5051807 एवम् अन्यद् अपि द्रष्टव्यम् ॥१८॥

5051901a idaM SarIraM mama durviBAvyaM
5051901a idaṁ śarīraṁ mama durvibhāvyam
5051901a इदं शरीरं मम दुर्विभाव्यं

5051901b sattvaM hi me hfdayaM yatra DarmaH .
5051901b sattvaṁ hi me hṛdayaṁ yatra dharmāḥ .
5051901b सत्त्वं हि मे हृदयं यत्र धर्मः ।

5051901c pfzWe kfto me yad aDarma ArAd
5051901c prṣṭhe kṛto me yad adharma ārād
5051901c पृष्ठे कृतो मे यद् अधर्म आराद्

5051901d ato hi mAm fzaBaM prAhur AryAH ..
5051901d ato hi mām ṛṣabhaṁ prāhur āryāḥ ..
5051901d अतो हि माम् ऋषभं प्राहुर् आर्याः ॥

5051902 evaM mokza-DarmAnupadiSyā BrAtf-SuSrUzaRa-lakzaRaM DarmaM
sparDA-di-nivfttaye tezAM janma-kaTana-pUrvakam Aha dvAByaM .
5051902 evaṁ mokṣa-dharmānupadiśyā bhrātr-śuśrūṣaṇa-lakṣaṇaṁ dharmāṁ
spardhā-di-nivṛttaye teṣāṁ janma-kathana-pūrvakam āha dvābhyām .
5051902 एवं मोक्ष[-]धर्मानुपदिश्य भ्रातृ[-]शुश्रूषण[-]लक्षणं धर्मं स्पर्धादि[-]निवृत्तये तेषां जन्म[-]कथना[-]पूर्वकम् आह
द्वाभ्याम् ।

5051903 idaM manuzyaAkAraM SarIraM mama durviBAvyaM avitarkyaM mad-icCA-
vilasitam .
5051903 idaṁ manuṣyākāraṁ śarīraṁ mama durvibhāvyam avitarkyaṁ mad-
icchā-vilasitam .
5051903 इदं मनुष्याकारं शरीरं मम दुर्विभाव्यम् अवितर्क्यं मद[-]इच्छा[-]विलसितम् ।

5051904 na tv ahaM prAkfto manuzya ity arTaH .
5051904 na tv ahaṁ prākṛto manuṣya ity arthaḥ .
5051904 न त्व् अहं प्राकृतो मनुष्य इत्य् अर्थः ।

5051905 me hfdayaM tu sattvam .
5051905 me hṛdayaṁ tu sattvam .
5051905 मे हृदयं तु सत्त्वम् ।

5051906 kiM tad Dfdayam .
5051906 kiṁ tad dhṛdayam .
5051906 किं तद् धृदयम् ।

5051907 yatra Darmas tat .

5051907 yatra dharmas tat .

5051907 यत्र धर्मस् तत् ।

5051908 SudDaM sattvam ity arTaH .

5051908 śuddhaṃ sattvam ity arthaḥ .

5051908 शुद्धं सत्त्वम् इत्य् अर्थः ।

5051909 kutaH .

5051909 kutaḥ .

5051909 कुतः ।

5051910 yadyasmAn mayADarmo dUrAd eva pfzWe kfta utsAritaH .

5051910 yadyasmān mayādharmo dūrād eva prṣṭhe kṛta utsāritaḥ .

5051910 यद्यस्मान् मयाधर्मो दूराद् एव पृष्ठे कृत उत्सारितः ।

5051911 ata eva mAm fzaBaM SrezWaM prAhuH ..19..

5051911 ata eva mām ṛṣabhaṃ śreṣṭhaṃ prāhuḥ ..19..

5051911 अत एव माम् ऋषभं श्रेष्ठं प्राहुः ॥१९॥

5052001a tasmAd Bavanto hfdayena jAtAH

5052001a tasmād bhavanto hṛdayena jātāḥ

5052001a तस्माद् भवन्तो हृदयेन जाताः

5052001b sarve mahIyAMsam amuM sanABam .

5052001b sarve mahīyāmsam amuṃ sanābham .

5052001b सर्वे महीयांसम् अमुं सनाभम् ।

5052001c aklizwa-budDyA BarataM BajaDvaM

5052001c akliṣṭa-buddhyā bharataṃ bhajadhvam

5052001c अक्लिष्ट[-]बुद्ध्या भरतं भजध्वं

5052001d SuSrUzaRaM tad BaraRaM prajAnAm ..

5052001d śuśrūṣaṇaṃ tad bharaṇaṃ prajānām ..

5052001d शुश्रूषणं तद् भरणं प्रजानाम् ॥

5052002 BavantaS ca hfdayena SudDa-sattva-mayena jAtAH . tasmAn matsaram hitvA mahattamaM sa-nABaM sodaraM BajaDvam .

5052002 bhavantaś ca hṛdayena śuddha-sattva-mayena jātāḥ . tasmān matsaraṃ hitvā mahattamaṃ sa-nābhaṃ sodaraṃ bhajadhvam .

5052002 भवन्तश् च हृदयेन शुद्ध[-]सत्त्व[-]मयेन जाताः । तस्मान् मत्सरं हित्वा महत्तमं स[-]नाभं सोदरं भजध्वम् ।

5052003 nanu tvat-putratvAt tvAM vayaM Bajema rAja-putratvAt prajAS ca pAlayAma .

5052003 nanu tvat-putratvāt tvāṃ vayaṃ bhajema rāja-putratvāt prajāś ca pālayāma .

5052003 ननु त्वत्[-]पुत्रत्वात् त्वां वयं भजेम राज[-]पुत्रत्वात् प्रजाश् च पालयाम ।

5052004 iti ced ata Aha .

5052004 iti ced ata āha .

5052004 इति चेद् अत आह ।

5052005 tad eva me SuSrUzaRaM prajAnAM ca pAlanam .

5052005 tad eva me śuśrūṣaṇaṃ prajānāṃ ca pālanam .

5052005 तद् एव मे शुश्रूषणं प्रजानां च पालनम् ।

5052006 BaratAnuvfttyEva sarvaM kftaM syAd iti BAvaH ..20..

5052006 bharatānuvṛtṭyaiva sarvaṃ kṛtaṃ syād iti bhāvaḥ ..20..

5052006 भरतानुवृत्त्यैव सर्वं कृतं स्याद् इति भावः ॥२०॥

5052101a BUtezu vIrudBya uduttamA ye

5052101a bhūteṣu vīrudbhya uduttamā ye

5052101a भूतेषु वीरुद्भ्य उदुत्तमा ये

5052101b sarIsfpAs tezu sa-boDa-nizWAH .

5052101b sarīsrpās teṣu sa-bodha-niṣṭhāḥ .

5052101b सरीसृपास् तेषु स[-]बोध[-]निष्ठाः ।

5052101c tato manuzyaH pramaTAs tato 'pi

5052101c tato manuṣyāḥ pramathās tato 'pi

5052101c ततो मनुष्याः प्रमथास् ततो ऽपि

5052101d ganDarva-sidDA vibuDanugA ye ..

5052101d gandharva-siddhā vibudhānugā ye ..

5052101d गन्धर्व[-]सिद्धा विबुधानुगा ये ॥

5052102 idAnIM brAhmaRAS ca sevyA ity ASayena tezAM sarveByaH SrEzWyam
Aha paYcaBiH .

5052102 idānīm brāhmaṇās ca sevyā ity āsayena teṣāṃ sarvebhyaḥ
śraiṣṭhyam āha pañcabhiḥ .

5052102 इदानीं ब्राह्मणाश् च सेव्या इत्य् आशयेन तेषां सर्वेभ्यः श्रेष्ठ्यम् आह पञ्चभिः ।

5052103 BUtezu cetanAcetanezu .

5052103 bhūteṣu cetanācetaneṣu .

5052103 भूतेषु चेतनाचेतनेषु ।

5052104 virohantIti vIruDaH sTAvarAH . ud uccEr atiSayenottamAH .

5052104 virohantīti vīrudhaḥ sthāvarāḥ . ud uccair atīsayenottamāḥ .

5052104 विरोहन्तीति वीरुधः स्थावराः । उद् उच्चैर् अतिशयेनोत्तमाः ।

5052105 teByo 'pi ye sarIsfpAH sar pantIti jaNgamAH . te uduttamA iti
sarvatrAnuzaNgaH .

5052105 tebhyo 'pi ye sarīsrpāḥ sar pantīti jaṅgamāḥ . te uduttamā iti
sarvatrānuṣaṅgaḥ .

5052105 तेभ्यो ऽपि ये सरीसृपाः सर्पन्तीति जङ्गमाः । ते उदुत्तमा इति सर्वत्रानुषङ्गः ।

5052106 tezv api sa-boDA nizWA sTitir yezAM paSv-AdInAM te kIwakAdiByaH
.

5052106 teṣv api sa-bodhā niṣṭhā sthitir yeṣāṃ paśv-ādināṃ te
kīṭakādibhyaḥ .

5052106 तेष्व अपि स[-]बोधा निष्ठा स्थितिर् येषां पश्व[-]आदीनां ते कीटकादिभ्यः ।

5052107 tatas tezv api manuzyaH . tato 'pi pramaTA BUta-pretAdayaH .
 5052107 tatas teṣv api manuṣyāḥ . tato 'pi pramathā bhūta-pretādayaḥ .
 5052107 ततस् तेष्व अपि मनुष्याः । ततो ऽपि प्रमथा भूत[-]प्रेतादयः ।

5052108 tato 'pi ganDarvaH .
 5052108 tato 'pi gandharvāḥ .
 5052108 ततो ऽपि गन्धर्वाः ।

5052109 tataH sidDAH .
 5052109 tataḥ siddhāḥ .
 5052109 ततः सिद्धाः ।

5052110 tato 'nye vibuDArugAH kinnarAdayaH ..21..
 5052110 tato 'nye vibudhānugāḥ kinnarādayaḥ ..21..
 5052110 ततो ऽन्ये विबुधानुगाः किन्नरादयः ॥२१॥

5052201a devAsureByo maGavat-praDAnA
 5052201a devāsurebhyo maghavat-pradhānā
 5052201a देवासुरेभ्यो मघवत्[-]प्रधाना

5052201b dakzAdayo brahma-sutAs tu tezAm .
 5052201b dakṣādayo brahma-sutās tu teṣām .
 5052201b दक्षादयो ब्रह्म[-]सुतास् तु तेषाम् ।

5052201c BavaH paraH so 'Ta viriYca-vIryaH
 5052201c bhavaḥ paraḥ so 'tha viriñca-vīryaḥ
 5052201c भवः परः सो ऽथ विरिञ्च[-]वीर्यः

5052201d sa mat-paro 'haM dviJa-deva-devaH ..
 5052201d sa mat-paro 'haṃ dviJa-deva-devaḥ ..
 5052201d स मत[-]परो हं द्विज[-]देव[-]देवः ॥

5052202 teByo 'surAH devA asureByaH .
 5052202 tebhyo 'surāḥ devā asurebhyāḥ .
 5052202 तेभ्यो ऽसुराः देवा असुरेभ्यः ।

5052203 sanDir ArzaH .
 5052203 sandhir ārṣaḥ .
 5052203 सन्धिर् आर्षः ।

5052204 devAS ca maGavat-praDAnAH . deveBya indraH SrezWa ity arTaH .
 5052204 devās ca maghavat-pradhānāḥ . devebhya indraḥ śreṣṭha ity arthaḥ .
 5052204 देवाश् च मघवत्[-]प्रधानाः । देवेभ्य इन्द्रः श्रेष्ठ इत्य् अर्थः ।

5052205 tato 'pi brahma-sutA dakzAdayaH .
 5052205 tato 'pi brahma-sutā dakṣādayaḥ .
 5052205 ततो ऽपि ब्रह्म[-]सुता दक्षादयः ।

5052206 tezAM maDye BavaH paraH SrezWaH .
5052206 teṣāṃ madhye bhavaḥ paraḥ śreṣṭhaḥ .
5052206 तेषां मध्ये भवः परः श्रेष्ठः ।

5052207 sa Bavo viriYca-vIryo viriYco vIryaM SaktiH kAraRaM yasya sa
viriYca-vIryaH . atas taj-janakatvAd viriYcas tataH para ity arTaH .
5052207 sa bhavo viriñca-vīryo viriñco vīryaṃ śaktiḥ kāraṇaṃ yasya sa
viriñca-vīryaḥ . atas taj-janakatvād viriñcas tataḥ para ity arthaḥ .
5052207 स भवो विरिञ्च[-]वीर्यो विरिञ्चो वीर्यं शक्तिः कारणं यस्य स विरिञ्च[-]वीर्यः । अतस् तज्[-]जनकत्वाद्
विरिञ्चस् ततः पर इत्य् अर्थः ।

5052208 sa viriYco mat-paraH . ahaM paro yasya .
5052208 sa viriñco mat-paraḥ . ahaṃ paro yasya .
5052208 स विरिञ्चो मत[-]परः । अहं परो यस्य ।

5052209 dviija-devA brAhmaRA eva devAH pUjyA yasya so 'ham ..22..
5052209 dviija-devā brāhmaṇā eva devāḥ pūjyā yasya so 'ham ..22..
5052209 द्विज[-]देवा ब्राह्मणा एव देवाः पूज्या यस्य सोऽहम् ॥२२॥

5052301a na brAhmaREs tulaye BUtam anyat
5052301a na brāhmaṇais tulaye bhūtam anyat
5052301a न ब्राह्मणैस् तुलये भूतम् अन्यत्

5052301b paSyAmi vipraH kim ataH paraM tu .
5052301b paśyāmi viprāḥ kim ataḥ paraṃ tu .
5052301b पश्यामि विप्राः किम् अतः परं तु ।

5052301c yasmin nfBiH prahutaM SradDayAham
5052301c yasmin nṛbhiḥ prahutaṃ śraddhayāham
5052301c यस्मिन् नृभिः प्रहुतं श्रद्धयाहम्

5052301d aSnAmi kAmaM na taTAgni-hotre ..
5052301d aśnāmi kāmaṃ na tathāgni-hotre ..
5052301d अश्नामि कामं न तथाग्नि[-]होत्रे ॥

5052302 brAhmaREr anyad-BUtaM na tulaye samaM na paSyami .
5052302 brāhmaṇair anyad-bhūtaṃ na tulaye samaṃ na paśyami .
5052302 ब्राह्मणैर् अन्यद्[-]भूतं न तुलये समं न पश्यामि ।

5052303 ato brAhmaRAat paraM tu BUtaM kim paSyAmi .
5052303 ato brāhmaṇāt paraṃ tu bhūtaṃ kim paśyāmi .
5052303 अतो ब्राह्मणात् परं तु भूतं किम् पश्यामि ।

5052304 na kiYcit .
5052304 na kiñcit .
5052304 न किञ्चित् ।

5052305 viprA iti tatratyAnAM brAhmaRAnAM samboDanam .
5052305 viprā iti tatratyānāṃ brāhmaṇānāṃ sambodhanam .

- 5052305 विप्रा इति तत्रत्यानां ब्राह्मणानां सम्बोधनम् ।
- 5052306 samasyEvABAvAd aDikaM kutastyam ity arTaH .
 5052306 samasyaivābhāvād adhikaṃ kutastyam ity arthaḥ .
 5052306 समस्यैवाभावाद् अधिकं कुतस्त्यम् इत्य् अर्थः ।
- 5052307 tatra hetUn Aha sArDAByAm .
 5052307 tatra hetūn āha sārdhābhyām .
 5052307 तत्र हेतून् आह सार्धाभ्याम् ।
- 5052308 yasmin brAhmaRe SradDayA prakarzeRa hutam annAdi kAmaM yaTecCam
 aham aSnAmi ..23..
 5052308 yasmin brāhmaṇe śraddhayā prakarṣeṇa hutam annādi kāmam
 yatheccham aham aśnāmi ..23..
 5052308 यस्मिन् ब्राह्मणे श्रद्धया प्रकर्षेण हुतम् अन्नादि कामं यथेच्छम् अहम् अश्नामि ॥२३॥
- 5052401a DftA tanUr uSatI me purARI
 5052401a dhṛtā tanūr uśatī me purāṇī
 5052401a धृता तनूर् उशती मे पुराणी
- 5052401b yeneha sattvaM paramaM pavitram .
 5052401b yeneha sattvaṃ paramaṃ pavitram .
 5052401b येनेह सत्त्वं परमं पवित्रम् ।
- 5052401c Samo damaH satyam anugrahaS ca
 5052401c śamo damaḥ satyam anugrahaś ca
 5052401c शमो दमः सत्यम् अनुग्रहश् च
- 5052401d tapas titikzAnuBavaS ca yatra ..
 5052401d tapas titikṣānubhavaś ca yatra ..
 5052401d तपस् तितिक्षानुभवश् च यत्र ॥
- 5052402 me tanUr mUrtir vedAKyA yena brAhmaReneha loke DftA .
 5052402 me tanūr mūrtir vedākhyā yena brāhmaṇeneha loke dhṛtā .
 5052402 मे तनूर् मूर्तिर् वेदाख्या येन ब्राह्मणेनेह लोके धृता ।
- 5052403 yatra ca brAhmaRe sattvAdayo 'zwO guRAH santi . tataH paraM kiM
 paSyAmItY anvayaH ..24..
 5052403 yatra ca brāhmaṇe sattvādayo 'ṣṭau guṇāḥ santi . tataḥ paraṃ kiṃ
 paśyāmīty anvayaḥ ..24..
 5052403 यत्र च ब्राह्मणे सत्त्वादयो ऽष्टौ गुणाः सन्ति । ततः परं किं पश्यामीत्य् अन्वयः ॥२४॥
- 5052501a matto 'py anantAt parataH parasmAt
 5052501a matto 'py anantāt parataḥ parasmāt
 5052501a मत्तो ऽप्य् अनन्तात् परतः परस्मात्
- 5052501b svargApavargADipater na kiYcit .
 5052501b svargāpavargādhīpater na kiñcit .
 5052501b स्वर्गापवर्गाधिपतेर् न किञ्चित् ।

5052501c yezAM kim u syAd itareRa tezAM
5052501c yeṣāṃ kim u syād itareṇa teṣāṃ
5052501c येषां किम् उ स्याद् इतरेण तेषाम्

5052501d akiYcanAnAM mayi Bakti-BAjAm ..
5052501d akiñcanānām mayi bhakti-bhājām ..
5052501d अकिञ्चनानां मयि भक्ति-भाजाम् ॥

5052502 niHspfhavvam Aha .
5052502 niḥspṛhatvam āha .
5052502 निःस्पृहत्वम् आह ।

5052503 matto 'pi yezAM kiYcit prArTanIyam asti tezAM itareRa rAjyAdina
kim u syAn na kim api ..25..
5052503 matto 'pi yeṣāṃ kiñcit prārthanīyam asti teṣāṃ itareṇa rājyādinā
kim u syān na kim api ..25..
5052503 मत्तो ऽपि येषां किञ्चित् प्रार्थनीयम् अस्ति तेषाम् इतरेण राज्यादिना किम् उ स्यान् न किम् अपि ॥२५॥

5052601a sarvARi mad-DizRyatayA BavadBiS
5052601a sarvāṇi mad-dhiṣṇyatayā bhavadbhiś
5052601a सर्वाणि मद-धिष्यतया भवद्भिश्

5052601b carARi BUtAni sutA DruvARi .
5052601b carāṇi bhūtāni sutā dhruvāṇi .
5052601b चराणि भूतानि सुता ध्रुवाणि ।

5052601c samBAvitavyAni pade pade vo
5052601c sambhāvitavyāni pade pade vo
5052601c सम्भावितव्यानि पदे पदे वो

5052601d vivikta-dfgBis tad u hArhaRaM me ..
5052601d vivikta-dṛgbhis tad u hārhaṇaṃ me ..
5052601d विविक्त-दृग्भिस् तद् उ हार्हणं मे ॥

5052602 tad evaM brAhmaRa-saMmAnaM viDAYedAnIM sarva-BUta-saMmAnaM
viDatte .
5052602 tad evaṃ brāhmaṇa-saṃmānaṃ vidhāyedānīm sarva-bhūta-saṃmānaṃ
vidhatte .
5052602 तद् एवं ब्राह्मण-संमानं विधायेदानीं सर्वा-भूत-संमानं विधत्ते ।

5052603 he sutAH
5052603 he sutāḥ
5052603 हे सुताः

5052604 pade pade kzaRe kzaRe .
5052604 pade pade kṣaṇe kṣaṇe .
5052604 पदे पदे क्षणे क्षणे ।

5052605 viviktA pUtA matsarAdi-rahita dfzwir yezAM tEH .
5052605 viviktā pūtā matsarādi-rahitā dṛṣṭir yeṣāṃ taiḥ .

5052605 विविक्ता पूता मत्सरादि[-]रहिता दृष्टिर् येषां तैः ।

5052606 tad eva mamArhaRam ..26..

5052606 tad eva mamārhaṇam ..26..

5052606 तद् एव ममार्हणम् ॥२६॥

5052701a mano-vaco-dfk-karaRehitasya

5052701a mano-vaco-dṛk-karaṇehitasya

5052701a मनो[-]वचो[-]दृक्[-]करणेहितस्य

5052701b sAkzAt-kftaM me paribarhaRaM hi .

5052701b sākṣāt-kṛtaṃ me paribarhaṇaṃ hi .

5052701b साक्षात्[-]कृतं मे परिबर्हणं हि ।

5052701c vinA pumAn yena mahA-vimohAt

5052701c vinā pumān yena mahā-vimohāt

5052701c विना पुमान् येन महा[-]विमोहात्

5052701d kftAnta-pASAn na vimoktum ISet ..

5052701d kṛtānta-pāśān na vimoktum īset ..

5052701d कृतान्त[-]पाशान् न विमोक्तुम् ईशेत् ॥

5052702 sarva-karmaRAM ISvarArpaRaM viDatte .

5052702 sarva-karmaṇām īśvarārpaṇaṃ vidhatte .

5052702 सर्व[-]कर्मणाम् ईश्वरार्पणं विधत्ते ।

5052703 mano-vaco-dfSAm anyezAM ca karaRAnAm Ihitasya vyApArasya me paribarhaRam ArADanam eva sAkzAt kftaM Palam .

5052703 mano-vaco-dṛśām anyeṣām ca karaṇānām ihitasya vyāpārasya me paribarhaṇam ārādhanam eva sākṣāt kṛtaṃ phalam .

5052703 मनो[-]वचो[-]दृशाम् अन्येषां च करणानाम् ईहितस्य व्यापारस्य मे परिबर्हणम् आराधनम् एव साक्षात् कृतं फलम् ।

5052704 yena paribarhaRena vinA kAla-pASAd vimoktuM na ISen na samarTo Bavet ..27..

5052704 yena paribarhaṇena vinā kāla-pāśād vimoktuṃ na īsen na samartho bhavet ..27..

5052704 येन परिबर्हणेन विना काल[-]पाशाद् विमोक्तुं न ईशेन् न समर्थो भवेत् ॥२७॥

5052801 SrI-Suka uvAca

5052801 śrī-śuka uvāca

5052801 श्री[-]शुक उवाच

5052802 evam anuSAsyAtmajAn svayam anuSizwAn api lokAnuSAsanArTaM mahAnuBAvaH parama-suhfd BagavAn fzaBApadeSa upaSama-SilAnAm uparata-karmaRAM mahA-munInAM Bakti-jYAna-vErAgya-lakzaRaM pAramahaMsya-Darmam upaSikzamARaH sva-tanaya-Sata-jyezWaM parama-BAGavataM Bagavaj-jana-parAyaRaM BarataM DaraRi-pAlanAyABizicya svayaM Bavana evorvarita-SarIra-mAtra-parigraha unmatta iva gagana-pariDAnaH prakIrRa-keSa Atmany AropitAhavanIyo brahmAvartAt pravavRaja ..

5052802 evam anuśāsyātmajan svayam anuśiṣṭān api lokānuśāsanārtham mahānubhāvaḥ parama-suhṛd bhagavān ṛṣabhāpadeśa upaśama-śīlānām uparata-karmaṇām mahā-munīnām bhakti-jñāna-vairāgya-lakṣaṇam pāramahamśya-dharmam upaśikṣamāṇaḥ sva-tanaya-śata-jyeṣṭham parama-bhāgavataḥ bhagavaj-jana-parāyaṇam bharataḥ dharmaṇi-pālanāyābhiṣicya svayaṁ bhavana evorvarita-śarīra-mātra-parigraha unmatta iva gagana-paridhānaḥ prakīrṇa-keśa ātmany āropitāhavanīyo brahmāvartāt pravavrāja ..

5052802 एवम् अनुशास्यात्मजान् स्वयम् अनुशिष्टान् अपि लोकानुशासनार्थं महानुभावः परम[-]सुहृद् भगवान् ऋषभापदेश उपशम[-]शीलानाम् उपरत[-]कर्मणां महा[-]मुनीनां भक्ति[-]ज्ञान[-]वैराग्य[-]लक्षणं पारमहंस्य[-]धर्मम् उपशिक्षमाणः स्वा[-]तनय[-]शत[-]ज्येष्ठं परम[-]भागवतं भगवज्[-]जन[-]परायणं भरतं धरणि[-]पालनायाभिषिच्य स्वयं भवन एवोर्वरित[-]शरीर[-]मात्र[-]परिग्रह उन्मत्त इव गगन[-]परिधानः प्रकीर्ण[-]केश आत्मन्य् आरोपिताहवनीयो ब्रह्मावर्तात् प्रवव्राज ॥

5052803 svata eva suSikzitaAn api lokAnuSAsanArTam anuSAsya munInaM pAramahaMśya-Darmam upaSikzayizyan Baratam aBizicya fzaBa ity apadeSo nAma yasya sa BagavAn brahmAvartAt sva-deSAt pravavrAjety anvayaH .
5052803 svata eva suśikṣitān api lokānuśāsanārtham anuśāsyā munīnaṁ pāramahamśya-dharmam upaśikṣayiṣyan bharataḥ abhiṣicya ṛṣabha ity apadeśo nāma yasya sa bhagavān brahmāvartāt sva-deśāt pravavrājety anvayaḥ .
5052803 स्वत एव सुशिक्षितान् अपि लोकानुशासनार्थम् अनुशास्य मुनीनां पारमहंस्य[-]धर्मम् उपशिक्षयिष्यन् भरतम् अभिषिच्य ऋषभ इत्य् अपदेशो नाम यस्य स भगवान् ब्रह्मावर्तात् स्व[-]देशात् प्रवव्राजेत्य् अन्वयः ।

5052804 urvarito 'vaSizWaH SarIra-mAtra-parigraho yasya ..28..

5052804 urvarito 'vaśiṣṭhaḥ śarīra-mātra-parigraho yasya ..28..

5052804 उर्वरितो ऽवशिष्टः शरीर[-]मात्र[-]परिग्रहो यस्य ॥२८॥

5052901 jaqAnDa-mUka-baDira-piSAconmAdakavad-avaDUta-vezo 'BiBAzyamARo 'pi janAnAM gfhIta-mOna-vratas tUzRIM baBUva ..

5052901 jaḍāndha-mūka-badhira-piśāconmādakavad-avadhūta-veṣo 'bhibhāṣyamāṇo 'pi janānām grhīta-mauna-vratas tūṣṇīm babhūva ..

5052901 जडान्ध[-]मूक[-]बधिर[-]पिशाचोन्मादकवद्[-]अवधूत[-]वेषो ऽभिभाष्यमाणो ऽपि जनानां गृहीत[-]मौन[-]व्रतस् तूष्णीं बभूव ॥

5052902 aBiBAzyamARo 'pi janAnAM maDye jaqAdivad vartamAnas tUzRIM baBUva .

5052902 abhibhāṣyamāṇo 'pi janānām madhye jaḍādivad vartamānas tūṣṇīm babhūva .

5052902 अभिभाष्यमाणो ऽपि जनानां मध्ये जडादिवद् वर्तमानस् तूष्णीं बभूव ।

5052903 avaDUtasyeva vezo yasya ..28..

5052903 avadhūtasyeva veṣo yasya ..28..

5052903 अवधूतस्येव वेषो यस्य ॥२८॥

5053001 tatra tatra pura-grAmAkara-Kewa-vAwa-Karvawa-Sibira-vraja-Goza-sArTa-giri-vanASramAdizv anupaTam avanicarApasadEH pariBUyamAno makzikABir iva vana-gajas tarjana-tAqanAvamehana-zWIvana-grAva-Sakfd-rajaH-prakzepa-pUti-vAta-duruktEs tad avigaRayann evAsat-saMsTAna etasmin dehopalakzaRe sad-apadeSa uBayAnuBava-svarUpeRa sva-mahimAvasTAnenAsamAropitAhaM-mamABimAnatvAd aviKaRqita-manAH pfTivIm eka-caraH paribaBrAma ..

5053001 tatra tatra pura-grāmākara-kheṭa-vāṭa-kharvaṭa-śibira-vraja-ghoṣa-sārtha-giri-vanāśramādiṣv anupatham avanicarāpasadaiḥ paribhūyamāno makṣikābhir iva vana-gajas tarjana-tāḍanāvamehana-ṣṭhīvana-grāva-śakṛd-rajah-prakṣepa-pūti-vāṭa-duruktais tad avigaṇayann evāsat-samsthāna etasmin dehopalakṣaṇe sad-apadeśa ubhayānubhava-svarūpeṇa sva-mahimāvasthānenāsamāropitāhaṃ-mamābhimānatvād avikhaṇḍita-manāḥ pṛthivīm eka-caraḥ paribabhrāma ..

5053001 तत्र तत्र पुर[-]ग्रामाकर[-]खेट[-]वाट[-]खर्वट[-]शिविर[-]व्रज[-]घोष[-]सार्थ[-]गिरि[-]वनाश्रमादिष्व अनुपथम् अवनिचरापसदैः परिभूयमानो मक्षिकाभिर् इव वन[-]गजस् तर्जन[-]ताडनावमेहन[-]ष्ठिवन[-]ग्राव[-]शकृद[-]रजः[-]प्रक्षेप[-]पूति[-]वात[-]दुरुक्तैस् तद् अविगणयन्न् एवासत[-]संस्थान एतस्मिन् देहोपलक्षणे सद्[-]अपदेश उभयानुभव[-]स्वरूपेण स्व[-]महिमावस्थानेनासमारोपिताहं[-]ममाभिमानत्वाद् अविखण्डित[-]मनाः पृथिवीम् एक[-]चरः परिबभ्राम ॥

5053002 tatra tatra purAdizv anupaTaM mArge mArge 'vanicarApasadEr durjanEs tarjanAdiBiH pariBUyamAno 'pi tad avigaRayann evEka-cara ekAkI pfTivIM paribaBrAmety anvayaH .

5053002 tatra tatra purādiṣv anupatham mārge mārge 'vanicarāpasadair durjanais tarjanādibhiḥ paribhūyamāno 'pi tad avigaṇayann evaika-cara ekākī pṛthivīm paribabhrāmety anvayaḥ .

5053002 तत्र तत्र पुरादिष्व अनुपथं मार्गे मार्गे ऽवनिचरापसदैर् दुर्जनैस् तर्जनादिभिः परिभूयमानो ऽपि तद् अविगणयन्न् एवैक[-]चर एकाकी पृथिवीं परिबभ्रामेत्य् अन्वयः ।

5053003 tatra puraM pattanam .

5053003 tatra puram pattanam .

5053003 तत्र पुरं पत्तनम् ।

5053004 grAmA hawwa-hInAH .

5053004 grāmā haṭṭa-hināḥ .

5053004 ग्रामा हट्ट[-]हीनाः ।

5053005 AkaraH KaniH .

5053005 ākaraḥ khaniḥ .

5053005 आकरः खनिः ।

5053006 KewaH kfzIvala-grAmAH .

5053006 kheṭaḥ kṛṣṭivala-grāmaḥ .

5053006 खेटः कृषीवल[-]ग्रामः ।

5053007 vAwaH puzpAdi-vAwikA .

5053007 vāṭaḥ puṣpādi-vāṭikā .

5053007 वाटः पुष्पादि[-]वाटिका ।

5053008 KarvawaH parvata-prAnta-grAmAH .

5053008 kharvaṭaḥ parvata-prānta-grāmaḥ .

5053008 खर्वटः पर्वत[-]प्रान्त[-]ग्रामः ।

5053009 SiviraM senAyA vAsa-sTAnam .

5053009 śiviraṃ senāyā vāsa-sthānam .

5053009 शिविरं सेनाया वास[-]स्थानम् ।

5053010 vrajo gavAM sTAnam .

5053010 vrajo gavāṃ sthānam .
 5053010 व्रजो गवां स्थानम् ।
 5053011 Gozo gopAnAM sTAnam .
 5053011 ghoṣo gopānāṃ sthānam .
 5053011 घोषो गोपानां स्थानम् ।
 5053012 sArTo yAtrika-jana-saNGataH .
 5053012 sārtho yātrika-jana-saṅghātaḥ .
 5053012 सार्थो यात्रिक[-]जन[-]सङ्घातः ।
 5053013 ASramA fzIRAm .
 5053013 āśramā ṛṣīṇām .
 5053013 आश्रमा ऋषीणाम् ।
 5053014 tarjanaM Baya-jananam .
 5053014 tarjanaṃ bhaya-jananam .
 5053014 तर्जनं भय[-]जननम् ।
 5053015 tAqanaM prahAraH .
 5053015 tāḍanaṃ prahāraḥ .
 5053015 ताडनं प्रहारः ।
 5053016 avamehanam upari-mUtraRam .
 5053016 avamehanam upari-mūtraṇam .
 5053016 अवमेहनम् उपरि[-]मूत्रणम् ।
 5053017 zWIVanaM PUt-kftya Slezma-prakzepaH .
 5053017 ṣṭhīvanaṃ phūt-kṛtya śleṣma-prakṣepaḥ .
 5053017 ष्ठीवनं फूत्[-]कृत्य श्लेष्म[-]प्रक्षेपः ।
 5053018 grAvRAM Sakfto rajasaS ca prakzepaH .
 5053018 grāvṇāṃ śakṛto rajasaś ca prakṣepaḥ .
 5053018 ग्राव्णां शकृतो रजसश् च प्रक्षेपः ।
 5053019 pUti-vAto 'Do-vAYuH .
 5053019 pūti-vāto 'dho-vāyuh .
 5053019 पूति[-]वातो sधो[-]वायुः ।
 5053020 duruktaM SApaH .
 5053020 duruktaṃ śāpaḥ .
 5053020 दुरुक्तं शापः ।
 5053021 etEH agaRane dfzwAntaH -- makzikABir iveti .
 5053021 etaiḥ agaṇane drṣṭāntaḥ -- makṣikābhir iveti .
 5053021 एतैः अगणने दृष्टान्तः [-]मक्षिकाभिर् इवेति ।
 5053022 tatra hetuH -- asati miTyA-BUte sanniveSe deha ity upalakzaRAM
 AkAro yasya .

5053022 tatra hetuḥ -- asati mithyā-bhūte sanniveśe deha ity upalakṣaṇām ākāro yasya .

5053022 तत्र हेतुः [-][ ] असति मिथ्या[-]भूते सन्निवेशे देह इत्य् उपलक्षणाम् आकारो यस्य ।

5053023 sad ity apadeśa-mātraM yasya . tasmin niraBimAnatvAt .

5053023 sad ity apadeśa-mātraṃ yasya . tasmin nirabhimānatvāt .

5053023 सद् इत्य् अपदेश[-]मात्रं यस्य । तस्मिन् निरभिमानत्वात् ।

5053024 kena hetunA .

5053024 kena hetunā .

5053024 केन हेतुना ।

5053025 uBayoH sad-asator yo 'nuBavaH . tat-svarUpeRa yat sva-mahimny avastAnaM, tena .

5053025 ubhayoḥ sad-asator yo 'nubhavaḥ . tat-svarūpeṇa yat sva-mahimny avasthānaṃ[,] tena .

5053025 उभयोः सद्[-]असतोर् यो ऽनुभवः । तत्[-]स्वरूपेण यत् स्व[-]महिम्न्य् अवस्थानं[,] तेन ।

5053026 ata evAKaRqitaM mano yasya . sa paribaBrAma ..30..

5053026 ata evākhaṇḍitaṃ mano yasya . sa paribabhrāma ..30..

5053026 अत एवाखण्डितं मनो यस्य । स परिवभ्राम ॥३०॥

5053101 ati-sukumAra-kara-caraRoraH-sTala-vipula-bAhv-aMsa-gala-vadanAdy-avayava-vinyAsaH prakfti-sundara-svaBAva-hAsa-sumuKo nava-nalina-dalAYamAna-SiSira-tArAruRAYata-nayana-ruciraH sadfSa-suBaga-kapola-karRa-kaRwa-nAso vigUQa-smita-vadana-mahotsavena pura-vanitAnAM manasi kusuma-SarAsanam upadaDAnaH parAg-avalambamAna-kuwila-jawila-kapiSa-keSa-BUri-BARo 'vaDUta-malina-nija-SarIreRa graha-gfhIta ivAdfSyata ..

5053101 ati-sukumāra-kara-caraṇoraḥ-sthala-vipula-bāhv-aṃsa-gala-vadanādy-avayava-vinyāsaḥ prakṛti-sundara-svabhāva-hāsa-sumukho nava-nalina-dalāyamāna-śiśira-tārāruṇāyata-nayana-ruciraḥ sadṛśa-subhaga-kapola-karṇa-kaṇṭha-nāso vigūḍha-smita-vadana-mahotsavena pura-vanitānām manasi kusuma-śarāsanam upadadhānaḥ parāg-avalambamāna-kuṭila-jaṭila-kapiśa-keśa-bhūri-bhāro 'vadhūta-malina-nija-śarīreṇa graha-grhīta ivādrśyata ..

5053101 अति[-]सुकुमार[-]कर[-]चरणोरः[-]स्थल[-]विपुल[-]बाह्व[-]अंस[-]गल[-]वदनाद्य[-]अवयव[-]विन्यासः प्रकृति[-]सुन्दर[-]स्वभाव[-]हास[-]सुमुखो नव[-]नलिन[-]दलायमान[-]शिशिर[-]तारारुणायत[-]नयन[-]रुचिरः सदृश[-]सुभग[-]कपोल[-]कर्ण[-]कण्ठ[-]नासो विगूढ[-]स्मित[-]वदन[-]महोत्सवेन पुर[-]वनितानां मनसि कुसुम[-]शरासनम् उपदधानः पराग[-]अवलम्बमान[-]कुटिल[-]जटिल[-]कपिश[-]केश[-]भूरि[-]भारो स्वधूत[-]मलिन[-]निज[-]शरीरेण ग्रह[-]गृहीत इवाद्दश्यत ॥

5053102 sa ca tadA graha-gfhIta ivAdfSyata .

5053102 sa ca tadā graha-grhīta ivādrśyata .

5053102 स च तदा ग्रह[-]गृहीत इवाद्दश्यत ।

5053103 tatra hetuH -- parAk purato 'valambamAnAS ca te kuwilAS ca te jawilAS ca kapiSAS ca keSAH . tezAM BUri-BARo yasya saH .

5053103 tatra hetuḥ -- parāk purato 'valambamānāś ca te kuṭilāś ca te jaṭilāś ca kapiśāś ca keśāḥ . teṣāṃ bhūri-bhāro yasya saḥ .

5053103 तत्र हेतुः [-][ ] पराक् पुरतो ऽवलम्बमानाश् च ते कुटिलाश् च ते जटिलाश् च कपिशाश् च केशाः । तेषां भूरि[-]भारो यस्य सः ।

5053104 avaDUtam anAdftam . ata eva malinaM niJa-SarIraM, tena .
5053104 avadhūtam anāḍṛtam . ata eva malinaṃ niJa-śarīraṃ[,] tena .
5053104 अवधूतम् अनादृतम् । अत एव मलिनं निज[-]शरीरं[,] तेन ।

5053105 kaTaM-BUto 'py evam adfSyata .
5053105 kathaṃ-bhūto 'py evam aḍṛsyata .
5053105 कथं[-]भूतो ऽप्य् एवम् अदृश्यत ।

5053106 atisukumArARi kara-caraRoraH-sTalAni taTA vipulA bAhv-Adayas ta evAvayavAH . tezAM viSizwo nyAsaH sanniveSo yasya saH .
5053106 atisukumārāṇi kara-caraṇoraḥ-sthalāṇi tathā vipulā bāhv-ādayas ta evāvayavāḥ . teṣāṃ viśiṣṭo nyāsaḥ sanniveśo yasya saḥ .
5053106 अतिसुकुमाराणि कर[-]चरणोरः[-]स्थलानि तथा विपुला बाह्व[-]आदयस् त एवावयवाः । तेषां विशिष्टो न्यासः सन्निवेशो यस्य सः ।

5053107 taTA prakfTyEva sundaraH svaBAva-sidDo hAsaH . tena SoBanaM muKaM yasya .
5053107 tathā prakṛtyaiva sundaraḥ svabhāva-siddho hāsaḥ . tena śobhanaṃ mukhaṃ yasya .
5053107 तथा प्रकृत्यैव सुन्दरः स्वभाव[-]सिद्धो हासः । तेन शोभनं मुखं यस्य ।

5053108 taTA nava-nalina-dalavad AcaratI ye SiSira-tAre tApa-hAri-kanInike aruRe Ayate nayane . tAByAM ruciraH .
5053108 tathā nava-nalina-dalavad ācaratī ye śisira-tāre tāpa-hāri-kaninike aruṇe āyate nayane . tābhyāṃ ruciraḥ .
5053108 तथा नव[-]नलिन[-]दलवद् आचरती ये शिशिर[-]तारे ताप[-]हारि[-]कनीनिके अरुणे आयते नयने । ताभ्यां रुचिरः ।

5053109 taTA sadfSA anyUnADikAH suBagAS ca kapola-karRa-kaRWa-nAsika yasya .
5053109 tathā sadṛśā anyūnādhikāḥ subhagāś ca kapola-karṇa-kaṇṭha-nāsikā yasya .
5053109 तथा सदृशा अन्यूनधिकाः सुभगाश् च कपोल[-]कर्ण[-]कण्ठ[-]नासिका यस्य ।

5053110 taTA vigUQa-smitaM yad vadanaM . tasya mahotsavena viBrameRa purANganAnAM manasi kAmam uddIpayan .
5053110 tathā vigūḍha-smitaṃ yad vadanaṃ . tasya mahotsavena vibhrameṇa purāṅganānāṃ manasi kāmam uddīpayan .
5053110 तथा विगूढ[-]स्मितं यद् वदनं । तस्य महोत्सवेन विभ्रमेण पुराङ्गनानां मनसि कामम् उद्दीपयन् ।

5053111 evaM-BUto 'pi taTAdfSyatety anvayaH ..31..
5053111 evaṃ-bhūto 'pi tathāḍṛsyatety anvayaḥ ..31..
5053111 एवं[-]भूतो ऽपि तथादृश्यतेत्य् अन्वयः ॥३१॥

5053201 yarhi vAva sa BagavAn lokam imaM yogasyAdDA pratIpam ivAcakzARas tat-pratikriyA-karma bIBatsitam iti vratam Ajagaram-AsTitaH SayAna

evASnAti pibati KAdaty avamehati hadati sma cezwamAna uccarita
AdigDoddeSaH .

5053201 yarhi vāva sa bhagavān lokam imaṃ yogasyāddhā pratīpam
ivācakṣāṇas tat-pratikriyā-karma bībhatsitam iti vratam ājagaram-āsthitaḥ
śayāna evāśnāti pibati khādaty avamehati hadati sma ceṣṭamāna uccarita
ādigdhoddeśaḥ .

5053201 यर्हि वाव स भगवान् लोकम् इमं योगस्याद्धा प्रतीपम् इवाचक्षाणस् तत्-प्रतिक्रिया-कर्म बीभत्सितम् इति
व्रतम् आजगरम्-आस्थितः शयान एवाश्नाति पिबति खादत्य् अवमेहति हदति स्म चेष्टमान उच्चरित आदिग्धोद्देशः ।

5053202 yarhi yadA lokam janaM yogasya pratipa-kAmAcakzARaH paSyān
baBUva .

5053202 yarhi yadā lokam janaṃ yogasya pratipa-kāmācakṣāṇaḥ paśyan
babbhūva .

5053202 यर्हि यदा लोकम् जनं योगस्य प्रतिप-कामाचक्षाणः पश्यन् बभूव ।

5053203 tasya pratikriyAkaraRaM karma ca ninditam ity AcakzARas tad
AjagaraM vratam AsTitaH san SayAna evASnAti smety anvayaH .

5053203 tasya pratikriyākaraṇaṃ karma ca ninditam ity ācakṣāṇas tad
ājagaraṃ vratam āsthitaḥ san śayāna evāśnāti smety anvayaḥ .

5053203 तस्य प्रतिक्रियाकरणं कर्म च निन्दितम् इत्य् आचक्षाणस् तद् आजगरं व्रतम् आस्थितः सन् शयान
एवाश्नाति स्मेत्य् अन्वयः ।

5053204 AjagaraM vrataM nAmEkatreEva sTitvAprArabDa-karmopaBogaH .

5053204 ājagaraṃ vrataṃ nāmaikatratraiva sthitvāprārabdha-karmopabhogaḥ .

5053204 आजगरं व्रतं नामैकत्रैव स्थित्वाप्रारब्ध-कर्मोपभोगः ।

5053205 avamehati mUtrayati .

5053205 avamehati mūtrayati .

5053205 अवमेहति मूत्रयति ।

5053206 hadati purIzam utsfjati .

5053206 hadati purīṣam utsṛjati .

5053206 हदति पुरीषम् उत्सृजति ।

5053207 uccarite purIze cezwamAno viluWan tenEvAdigDA AliptA uddeSA
deha-pradeSA yasya saH ..32..

5053207 uccarite purīṣe ceṣṭamāno viluṭhan tenaivādigdhā āliptā uddeśā
deha-pradeśā yasya saḥ ..32..

5053207 उच्चरिते पुरीषे चेष्टमानो विलुठन् तेनैवादिग्धा आलिप्ता उद्देशा देह-प्रदेशा यस्य सः ॥३२॥

5053301 tasya ha yaH purIza-suraBi-sOganDya-vAyus taM deSaM daSa-yojanaM
samantAt suraBiM cakAra .

5053301 tasya ha yaḥ purīṣa-surabhi-saugandhya-vāyus taṃ deśaṃ daśa-
yojanaṃ samantāt surabhiṃ cakāra .

5053301 तस्य ह यः पुरीष-सुरभि-सौगन्ध्या-वायुस् तं देशं दश-योजनं समन्तात् सुरभिं चकार ।

5053302 bIBatsam ivASaNkyAha -- tasyeti .

5053302 bībhatsam ivāśaṅkyāha -- tasyeti .

5053302 बीभत्सम् इवाशङ्क्याह [-] तस्येति ।

5053303 purIzasya suraBiRA ganDena sOganDyena sOganDyaM yasya sa vAyuH
..33..

5053303 puriṣasya surabhiṇā gandhena saugandhyena saugandhyaṃ yasya sa
vāyuh ..33..

5053303 पुरीषस्य सुरभिणा गन्धेन सौगन्ध्येन सौगन्ध्यं यस्य स वायुः ॥३३॥

5053401 evaM go-mfga-kAka-caryayA vrajaMs tizWann AsInaH SayAnaH kAka-
mfga-go-caritaH pibati KAdaty avamehati sma ..

5053401 evaṃ go-mṛga-kāka-caryayā vrajaṃs tiṣṭhann āsīnaḥ śayānaḥ kāka-
mṛga-go-caritaḥ pibati khādaty avamehati sma ..

5053401 एवं गो[-]मृगा[-]काक[-]चर्यया व्रजस् तिष्ठन् आसीनः शयानः काक[-]मृगा[-]गो[-]चरितः पिबति खादत्य्
अवमेहति स्म ॥

5053402 evaM gavAdi-caryayA pAnAdi-karoti sma .

5053402 evaṃ gavādi-caryayā pānādi-karoti sma .

5053402 एवं गवादि[-]चर्यया पानादि[-]करोति स्म ।

5053403 tad evAha -- vrajann ity-AdinA .

5053403 tad evāha -- vrajann ity-ādinā .

5053403 तद् एवाह [-][-] व्रजन् इत्य[-]आदिना ।

5053404 kAka-mfga-gavAm ivAnyad api caritaM vfttir yasya ..34..

5053404 kāka-mṛga-gavām ivānyad api caritaṃ vṛttir yasya ..34..

5053404 काक[-]मृगा[-]गवाम् इवान्यद् अपि चरितं वृत्तिर् यस्य ॥३४॥

5053501 iti nAnA-yoga-caryAcaraRo BagavAn kEvalya-patir fzaBo 'virata-
parama-mahAnandAnuBava Atmani sarvezAM BUtAnAm Atma-BUte Bagavati
vAsudeva Atmano 'vyavaDAnAnantarodara-BAvena sidDa-samastArTa-paripUrRo
yogESvaryARi vEhAyasa-mano-javAntarDAna-para-kAya-praveSa-dUra-
grahaRADIni yadfcCayopagatAni nAYjasA nfpa hfdayenAByanandat ..

5053501 iti nānā-yoga-caryācaraṇo bhagavān kaivalya-patir ṛṣabho
'virata-parama-mahānandānubhava ātmani sarveṣāṃ bhūtānām ātma-bhūte
bhagavati vāsudeva ātmano 'vyavadhānāntarodara-bhāvena siddha-
samastārtha-paripūrṇo yogaiśvaryāṇi vaihāyasa-mano-javāntardhāna-para-
kāya-praveśa-dūra-graḥṇādīni yadṛcchayopagatāni nāñjasā nṛpa
hṛdayenābhyānandat ..

5053501 इति नाना[-]योग[-]चर्याचरणो भगवान् कैवल्य[-]पतिर् ऋषभो ऽविरत[-]परम[-]महानन्दानुभव आत्मनि सर्वेषां
भूतानाम् आत्म[-]भूते भगवति वासुदेव आत्मनो ऽव्यवधानानन्तरोदर[-]भावेन सिद्ध[-]समस्तार्थ[-]परिपूर्णो योगैश्वर्याणि
वैहायस[-]मनो[-]जवान्तर्धान[-]पर[-]काय[-]प्रवेश[-]दूर[-]ग्रहणादीनि यदृच्छयोपगतानि नाञ्जसा नृप हृदयेनाभ्यनन्दत् ॥

5053502 nAnA-yoga-caryA AcaratIti taTA .

5053502 nānā-yoga-caryā ācaratīti tathā .

5053502 नाना[-]योग[-]चर्या आचरतीति तथा ।

5053503 loka-yAtrA-parihArAya yogiBir evaM vartitavyam iti pradarSanAya
taTA kftavAn .

5053503 loka-yātrā-parihārāya yogibhir evaṃ vartitavyam iti pradarśanāya
tathā kṛtavān .

5053503 लोक[-]यात्रा[-]परिहाराय योगिभिर् एवं वर्तितव्यम् इति प्रदर्शनाय तथा कृतवान् ।

5053504 vastutas tu BagavAn yato 'virataH parama-mahAn uttarottara-Sata-guRatvenokto ya AnandaH . tad-anuBava-svarUpaH .

5053504 vastutas tu bhagavān yato 'virataḥ parama-mahān uttarottara-śata-guṇatvenokto ya ānandaḥ . tad-anubhava-svarūpaḥ .

5053504 वस्तुतस् तु भगवान् यतो ऽविरतः परम[-]महान् उत्तरोत्तर[-]शत[-]गुणत्वेनोक्तो य आनन्दः । तद[-]अनुभव[-]स्वरूपः ।

5053505 kiM ca . vAsudeve Atmano 'vyavaDAnenABedena na vidyate 'nyezAm ivAntarA maDye udarasya dehopADer BAvAH, tena, nitya-nivftttopADitvenety arTaH .

5053505 kiṃ ca . vāsudeve ātmano 'vyavadhānenābhedena na vidyate 'nyeṣām ivāntarā madhye udarasya dehopādher bhāvaḥ[,] tena[,] nitya-nivṛttopādhitvenety arthaḥ .

5053505 किं च । वासुदेवे आत्मनो ऽव्यवधानेनाभेदेन न विद्यते ऽन्येषाम् इवान्तरा मध्ये उदरस्य देहोपाधेर् भावः[,] तेन[,] नित्य[-]निवृत्तोपाधित्वेनेत्य् अर्थः ।

5053506 svata eva sidDEH samastEr arTEH PaleH paripUrRatvAd yogESvaryARi nAByanandat .

5053506 svata eva siddhaiḥ samastair arthaiḥ phalaiḥ paripūrṇatvād yogaiśvaryāṇi nābhyānandat .

5053506 स्वत एव सिद्धैः समस्तैर् अर्थैः फलैः परिपूर्णत्वाद् योगैश्वर्याणि नाभ्यनन्दत् ।

5053507 vEhAyasaM Kecaratvam .

5053507 vaihāyasaṃ khecaratvam .

5053507 वैहायसं खेचरत्वम् ।

5053508 mano-javaM manasa iva dehasya vegam .

5053508 mano-javaṃ manasa iva dehasya vegam .

5053508 मनो[-]जवं मनस इव देहस्य वेगम् ।

5053509 dUra-grahaRaM dUra-darSanam .

5053509 dūra-grahaṇaṃ dūra-darśanam .

5053509 दूर[-]ग्रहणं दूर[-]दर्शनम् ।

5053510 he nfpa

5053510 he nṛpa

5053510 हे नृप

5053601 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe fzaBadevAnucarite paYcamo 'DyAyaH .

5053601 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe ṛṣabhadevānucarite pañcamo 'dhyāyaḥ .

5053601 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ऋषभदेवानुचरिते पञ्चमो ऽध्यायः ।

5053602 ..5.5..

5053602 ..5.5..

5053602 ॥५॥५॥

5053603 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM wIkAyAM paYcamo 'DyAyaH .

5053603 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ pañcama 'dhyāyaḥ .

5053603 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां पञ्चमोऽध्यायः ।

5060001 aTa zazTo 'DyAyaH
5060001 atha śaṣṭho 'dhyāyaḥ
5060001 अथ षष्ठोऽध्यायः

5060002 fzaBa-devAnucarito nAma
5060002 ṛṣabha-devānucarito nāma
5060002 ऋषभ-]देवानुचरितो नाम

5060101 rAjoVAcā
5060101 rājovāca
5060101 राजोवाच

5060102 na nUnaM Bagava AtmArAmARAM yoga-samIrita-jYAnAvaBarjita-karma-
biJAnAm ESvaryARi punaH kleSadAni Bavitum arhanti yadfc-CayopagatAni .
5060102 na nūnaṃ bhagava ātmārāmāṇāṃ yoga-samīrita-jñānāvabharjita-
karma-bījānāṃ aiśvaryāṇi punaḥ kleśadāni bhavitum arhanti yadṛc-
chayopagatāni .
5060102 न नूनं भगव आत्मारामाणां योग-]समीरित-]ज्ञानावभर्जित-]कर्म-]बीजानाम् ऐश्वर्याणि पुनः क्लेशदानि
भवितुम् अर्हन्ति यद्-]छयोपगतानि ।

5060103a zazWe lInABimAnasya deha-tyAga-kramABiDA .
5060103a śaṣṭhe līnābhīmānasya deha-tyāga-kramābhidhā .
5060103a षष्ठे लीनाभिमानस्य देह-]त्याग-]क्रमाभिधा ।

5060103c pradahantaM davAgniM yaH paSyann api na paSyati ..
5060103c pradahantaṃ davāgniṃ yaḥ paśyann api na paśyati ..
5060103c प्रदहन्तं दवाग्निं यः पश्यन् अपि न पश्यति ॥

5060104 yogESvaryARi nAByanandad ity uktaM tatra pfcCati . neti .
5060104 yogaiśvaryāṇi nābhyānandad ity uktaṃ tatra pṛcchati . neti .
5060104 योगैश्वर्याणि नाभ्यनन्दद् इत्य् उक्तं तत्र पृच्छति । नेति ।

5060105 BagavaH he Bagavan
5060105 bhagavaḥ he bhagavan
5060105 भगवः हे भगवन्

5060106 ataH kim iti nAByanandad ity arTaH ..1..
5060106 ataḥ kim iti nābhyānandad ity arthaḥ ..1..
5060106 अतः किम् इति नाभ्यनन्दद् इत्य् अर्थः ॥१॥

5060201 fzir uvAca
5060201 ṛṣir uvāca
5060201 ऋषिर् उवाच

5060202 satyam uktaM kintv iha vA eke na manaso 'dDA viSramBam
anavasTAnasya SaWa-kirAta iva saNgacCante .

5060202 satyam uktaṃ kintv iha vā eke na manaso 'ddhā viśrambham
anavasthānasya śaṭha-kirāta iva saṅgacchante .

5060202 सत्यम् उक्तं किन्त्व इह वा एके न मनसो ऽद्धा विश्रम्भम् अनवस्थानस्य शठ[~]किरात इव सङ्गच्छन्ते ।

5060203 aNgI-kftya pariharati -- satyam iti .

5060203 aṅgī-kṛtya pariharati -- satyam iti .

5060203 अङ्गी[~]कृत्य परिहरति [~][~] सत्यम् इति ।

5060204 eke budDimanto 'navastAnasya caYcalasya manaso viSvAsaM na
saNgacCante na samyak prApnuvanti .

5060204 eke buddhimanto 'navasthānasya cañcalasya manaso viśvāsaṃ na
saṅgacchante na samyak prāpnuvanti .

5060204 एके बुद्धिमन्तो ऽनवस्थानस्य चञ्चलस्य मनसो विश्वासं न सङ्गच्छन्ते न सम्यक् प्राप्नुवन्ति ।

5060205 SaWaH kirAto yaTA Dftezv api mfgezu .

5060205 śaṭhaḥ kirāto yathā dhṛteṣv api mṛgeṣu .

5060205 शठः किरातो यथा धृतेष्व अपि मृगेषु ।

5060206 SaWe kirAte yaTA mfgA iti saptamy antaM vA .

5060206 śaṭhe kirāte yathā mṛgā iti saptamy antaṃ vā .

5060206 शठे किराते यथा मृगा इति सप्तम्य् अन्तं वा ।

5060207 pAWAntare SaWo vaYcakaH kirAto vaRig vyavahartari yaTA .

5060207 pāṭhāntare śaṭho vañcakaḥ kirāto vaṇig vyavahartari yathā .

5060207 पाठान्तरे शठो वञ्चकः किरातो वणिग् व्यवहर्तरि यथा ।

5060208 tasmin vA vyavahartA viSvAsaM na yAtIty arTaH .

5060208 tasmin vā vyavahartā viśvāsaṃ na yātīty arthaḥ .

5060208 तस्मिन् वा व्यवहर्ता विश्वासं न यातीत्य् अर्थः ।

5060209 pAkzi-kopi dozo varjanIya ity upadezwuM nAByanandad iti BAvaH
..2..

5060209 pākṣi-kopi doṣo varjanīya ity upadeṣṭuṃ nābhyanandad iti bhāvaḥ
..2..

5060209 पाक्षि[~]कोपि दोषो वर्जनीय इत्य् उपदेष्टुं नाभ्यनन्दद् इति भावः ॥२॥

5060301 taTA coktam --

5060301 tathā coktam --

5060301 तथा चोक्तम् [~][~]

5060302a na kuryAt karhicit saKyaM manasi hy anavasTite .

5060302a na kuryāt karhicit sakhyaṃ manasi hy anavasthite .

5060302a न कुर्यात् कर्हिचित् सख्यं मनसि ह्य् अनवस्थिते ।

5060302c yad-viSramBac cirAc cIrRaM caskanda tapa ESvaram ..

5060302c yad-viśrambhāc cirāc cīrṇaṃ caskanda tapa aiśvaram ..

5060302c यद्[~]विश्रम्भाच् चिराच् चीर्णं चस्कन्द तप ऐश्वरम् ॥

5060303 yad viSramBAd yasya manaso viSvAsAc cirAc cIrRaM bahu-kAla-
saSitaM tapaS caskanda susrAva .

5060303 yad viśrambhād yasya manaso viśvāsāc cirāc cīrṇaṃ bahu-kāla-saśitaṃ tapaś caskanda susrāva .
 5060303 यद् विश्रम्भाद् यस्य मनसो विश्वासाच् चिराच् चीर्णं बहु[-]काल[-]सशितं तपश् चस्कन्द सुस्राव ।

5060304 ESvaraM vizRor mohinI-rUpa-darSanena .
 5060304 aiśvaraṃ viṣṇor mohinī-rūpa-darśanena .
 5060304 ऐश्वरं विष्णोर् मोहिनी[-]रूप[-]दर्शनेन ।

5060305 yad vA . ISvarARAM samarTAnAm api sOBari-praBftInAM tapaH ..3..
 5060305 yad vā . īśvarāṇāṃ samarthānām api saubhari-prabhṛtīnām tapaḥ ..3..
 5060305 यद् वा । ईश्वराणां समर्थानाम् अपि सौभरि[-]प्रभृतीनां तपः ॥३॥

5060401a nityaM dadAti kAmasya cCidraM tam anu ye 'rayaH .
 5060401a nityaṃ dadāti kāmasya cchidraṃ tam anu ye 'rayaḥ .
 5060401a नित्यं ददाति कामस्य च्छिद्रं तम् अनु ये sरयः ।

5060401c yoginaH kfta-mEtrasya patyur jAyeva puMScalI ..
 5060401c yoginaḥ kṛta-maitrasya patyur jāyeva puṃscalī ..
 5060401c योगिनः कृत[-]मैत्रस्य पत्युर् जायेव पुंश्चली ॥

5060402 tatra hetuH -- nityam iti .
 5060402 tatra hetuḥ -- nityam iti .
 5060402 तत्र हेतुः [-]नित्यम् इति ।

5060403 kfta-viSvAso yo yogI tadIyaM manaH kAmasya tam anu ye 'rayas tezAM ca CidraM avakASaM dadAti .
 5060403 kṛta-viśvāso yo yogī tadīyaṃ manaḥ kāmasya tam anu ye 'rayas teṣāṃ ca chidraM avakāśaṃ dadāti .
 5060403 कृत[-]विश्वासो यो योगी तदीयं मनः कामस्य तम् अनु ये sरयस् तेषां च छिद्रम् अवकाशं ददाति ।

5060404 yaTA kfta-viSvAsasya patyuH puMS-calI jAyA jArARaM avakASaM dattvA patiM GAtayati taTA mano 'pi kAmAdiBir yoginaM BraMSayatIty arTaH .
 5060404 yathā kṛta-viśvāsasya patyuḥ puṃs-calī jāyā jārāṇāṃ avakāśaṃ dattvā patiṃ ghātayati tathā mano 'pi kāmādibhir yoginaṃ bhraṃsayatīty arthaḥ .
 5060404 यथा कृत[-]विश्वासस्य पत्युः पुंशु[-]चली जाया जाराणाम् अवकाशं दत्त्वा पतिं घातयति तथा मनो sपि कामादिभिर् योगिनं भंशयतीत्य् अर्थः ।

5060501a kAmo manyur mado loBaH Soka-moha-BayAdayaH .
 5060501a kāmo manyur mado lobhaḥ śoka-moha-bhayādayaḥ .
 5060501a कामो मन्युर् मदो लोभः शोक[-]मोह[-]भयादयः ।

5060501c karma-banDaS ca yan-mUlaH svIkuryAt ko nu tad buDaH ..
 5060501c karma-bandhaś ca yan-mūlaḥ svīkuryāt ko nu tad budhaḥ ..
 5060501c कर्म[-]बन्धश् च यन्[-]मूलः स्वीकुर्यात् को नु तद् बुधः ॥

5060502 arIn kaTayann upasaMharati -- kAma iti .
 5060502 arīn kathayann upasaṃharati -- kāma iti .

5060502 अरीन् कथयन्न् उपसंहरति [-][-] काम इति ।

5060503 yan-mUlo yan-nimitto Bavati . tan manaH ko nu buDaH svI-kuryAt .

5060503 yan-mūlo yan-nimitto bhavati . tan manaḥ ko nu budhaḥ svī-kuryāt .

5060503 यन्-]मूलो यन्-]निमित्तो भवति । तन् मनः को नु बुधः स्वी-]कुर्यात् ।

5060504 svADInam iti manyeta ..5..

5060504 svādhīnam iti manyeta ..5..

5060504 स्वाधीनम् इति मन्येत ॥५॥

5060601 aTEvam aKila-loka-pAla-lalAmo 'pi vilakzaREr jaḡavad avaDUta-
veza-BAZA-caritEr avilakzita-Bagavat-praBAvo yoginAM sAmparAya-viDim
anuSikzayan sva-kalevaraM jihAsur Atmany AtmAnam asaMvyavahitam
anarTAntara-BAvenAnvIkzamARA uparatAnuvfttir upararAma .

5060601 athaivam akhila-loka-pāla-lalāmo 'pi vilakṣaṇair jaḡavad
avadhūta-veṣa-bhāṣā-caritair avilakṣita-bhagavat-prabhāvo yoginām
sāmparāya-vidhim anuśikṣayan sva-kalevaraṃ jihāsur ātmany ātmānam
asaṃvyavahitam anarthāntara-bhāvenānvīkṣamāṇa uparatānuvṛttir upararāma .

5060601 अथैवम् अखिल-]लोक-]पाल-]ललामो ऽपि विलक्षणैर् जडवद् अवधूत-]वेष-]भाषा-]चरितैर् अविलक्षित-]
]भगवत्-]प्रभावो योगिनां साम्पराय-]विधिम् अनुशिक्षयन् स्व-]कलेवरं जिहासुर् आत्मन्य् आत्मानम् असंव्यवहितम्
अनर्थान्तर-]भावेनान्वीक्षमाण उपरतानुवृत्तिर् उपरराम ।

5060602 prAsaNgikaM samApya prastutam Aha -- aTeti .

5060602 prāsaṅgikaṃ samāpya prastutam āha -- atheti .

5060602 प्रासङ्गिकं समाप्य प्रस्तुतम् आह [-][-] अथेति ।

5060603 asvilAnAM loka-pAlAnAM lalAmo maRqana-BUto 'py uparata
bADitAnuvfttir yasmAt sa upararAma dehABimAnaM jahO .

5060603 asvilānām loka-pālānām lalāmo maṇḍana-bhūto 'py uparatā
bādhitānuvṛttir yasmāt sa upararāma dehābhimānaṃ jahau .

5060603 अस्विलानां लोक-]पालानां ललामो मण्डन-]भूतो ऽप्य् उपरता बाधितानुवृत्तिर् यस्मात् स उपरराम
देहाभिमानं जहौ ।

5060604 vilakzaREr aneka-prakArEr avaDUta-vezAdiBiH na vilakzito
Bagavat-praBAvo yasmin .

5060604 vilakṣaṇair aneka-prakārair avadhūta-veṣādibhiḥ na vilakṣito
bhagavat-prabhāvo yasmin .

5060604 विलक्षणैर् अनेक-]प्रकारैर् अवधूत-]वेषादिभिः न विलक्षितो भगवत्-]प्रभावो यस्मिन् ।

5060605 sAMparAya-viDiM deha-tyAga-prakAram .

5060605 sāmparāya-vidhiṃ deha-tyāga-prakāram .

5060605 सांपराय-]विधिं देह-]त्याग-]प्रकारम् ।

5060606 ADArADeya-BAva-vyAvftty-arTam Aha -- anarTAntara-BAvenABedena .

5060606 ādhārādheya-bhāva-vyāvṛtṭy-artham āha -- anarthāntara-
bhāvenābhedena .

5060606 आधाराधेय-]भाव-]व्यावृत्त्य-]अर्थम् आह [-][-] अनर्थान्तर-]भावेनाभेदेन ।

5060607 upAsanAvyAvftty-arTam Aha -- asaMvyavahitam ..6..

5060607 upāsanāvyāvṛṭṭy-artham āha -- asaṃvyavahitam ..6..

5060607 उपासनाव्यावृत्त्यु-]अर्थम् आह [-][-] असंव्यवहितम् ॥६॥

5060701 tasya ha vA evaM mukta-liNgasya Bagavata fzaBasya yogamAyA-
vAsanayA deha imAM jagatIm aBimAnABAsena saNkramamARaH koNka-veNka-
kuwakAn dakziRa-karRAwakAn deSAN yadfcCayopagataH kuwakAcalopavana Asya
kftASma-kavala unmAda iva mukta-mUrDajo 'saMvIta eva vicacAra .

5060701 tasya ha vā evaṃ mukta-liṅgasya bhagavata ṛṣabhasya yogamāyā-
vāsanayā deha imāṃ jagatīm abhimānābhāsena saṅkramamāṇaḥ koṅka-veṅka-
kuṭakān dakṣiṇa-karṇāṭakān deśān yadṛcchayopagataḥ kuṭakācalopavana āsya
kṛtāśma-kavala unmāda iva mukta-mūrdhajo 'saṃvīta eva vicacāra .

5060701 तस्य ह वा एवं मुक्त[-]लिङ्गस्य भगवत ऋषभस्य योगमाया[-]वासनया देह इमां जगतीम् अभिमानाभासेन
सङ्क्रममाणः कोङ्क[-]वेङ्क[-]कुटकान् दक्षिण[-]कर्णाटकान् देशान् यदृच्छयोपगतः कुटकाचलोपवन आस्य कृताश्म[-]कवल
उन्माद इव मुक्त[-]मूर्धजो ऽसंवीत एव विचचार ।

5060702 manasA svayaM tyakte 'py aBimAne kenApi saMskAreRa dehaH
pracalati yaTA kulAla-cakraM so 'yam aBimAnABAsas tena .

5060702 manasā svayaṃ tyakte 'py abhimāne kenāpi saṃskāreṇa dehaḥ
pracalati yathā kulāla-cakraṃ so 'yam abhimānābhāsas tena .

5060702 मनसा स्वयं त्यक्ते ऽप्य् अभिमाने केनापि संस्कारेण देहः प्रचलति यथा कुलाल[-]चक्रं सो ऽयम्
अभिमानाभासस् तेन ।

5060703 sa ca jIvan muktAnAm avidyAvAsanayA BavatIti tato viSezam Aha --
yoga-mAyAvAsanayeti .

5060703 sa ca jīvan muktānām avidyāvāsanayā bhavatīti tato viśeṣam āha -
- yoga-māyāvāsanayeti .

5060703 स च जीवन् मुक्तानाम् अविद्यावासनया भवतीति ततो विशेषम् आह [-][-] योग[-]मायावासनयेति ।

5060704 koNkAdIn deSAngataH sankayApi vAsanayAsye kfto 'Smaka-valo yena
.

5060704 koṅkādin deśāngataḥ sankayāpi vāsanayāsyē kṛto 'śmaka-valo yena
.

5060704 कोङ्कादीन् देशान्गतः सन्कयापि वासनयास्ये कृतो ऽश्मका[-]वलो येन ।

5060705 asaMvIto nagnaH .

5060705 asaṃvīto nagnaḥ .

5060705 असंवीतो नग्नः ।

5060801 aTa samIra-vega-vidUta-veRu-vikarzaRa-jAtogra-dAvAnalas tad
vanam AlelihAnaH saha tena dadAha .

5060801 atha samīra-vega-vidhūta-veṇu-vikarṣaṇa-jātogra-dāvānalas tad
vanam ālelihānaḥ saha tena dadāha .

5060801 अथ समीर[-]वेग[-]विधूत[-]वेणु[-]विकर्षण[-]जातोग्र[-]दावानलस् तद् वनम् आलेलिहानः सह तेन ददाह ।

5060802 samIra-vegena vidUtAnAM kampitAnAM verUnAM saNGarzaRena jAta
ugro dAvAnalaH .

5060802 samīra-vegena vidhūtānām kampitānām veṇūnām saṅgharṣaṇena jāta
ugro dāvānalaḥ .

5060802 समीर[-]वेगेन विधूतानां कम्पितानां वेणूनां सङ्घर्षणेन जात उग्रो दावानलः ।

5060803 AlelihAnaH sarvato grasan ..8..
5060803 ālelihānaḥ sarvato grasan ..8..
5060803 आलेलिहानः सर्वतो ग्रसन ॥८॥

5060901 yasya kilAnucaritam upAkarRya koNka-veNka-kuwakAnAM rAjArhan-
nAmopaSikzya kalAv aDarma utkfzyamARE Bavitavyena vimohitaH sva-Darma-
paTam akuto-Bayam apahAya kupaTa-pAKaRqam asamaYjasaM niJa-manIzayA
mandaH sampravartayizyate .
5060901 yasya kilānucaritam upākaraṇya koṅka-veṅka-kuṭakānām rājārhan-
nāmopaśikṣya kalāv adharma utkrṣyamāṇe bhavitavyena vimohitaḥ sva-dharma-
patham akuto-bhayam apahāya kupatha-pākhaṇḍam asamañjasaṁ niJa-manīṣayā
mandaḥ sampravartayiṣyate .
5060901 यस्य किलानुचरितम् उपाकर्ण्य कोङ्क[-]वेङ्क[-]कुटकानां राजार्हन्[-]नामोपशिक्ष्य कलाव् अधर्म उत्कृष्यमाणे
भवितव्येन विमोहितः स्वा[-]धर्म[-]पथम् अकुतो[-]भयम् अपहाय कुपथ[-]पाखण्डम् असमञ्जसं निज[-]मनीषया मन्दः
सम्प्रवर्तयिष्यते ।

5060902 avaDUta-vezeRa fzaBadevas tatra gata ity etasya sUcakan Aha .
5060902 avadhūta-veṣeṇa ṛṣabhadevas tatra gata ity etasya sūcakan āha .
5060902 अवधूत[-]वेषेण ऋषभदेवस् तत्र गत इत्य् एतस्य सूचकम् आह ।

5060903 yasya kilASramAtItam anucaritaM tad-deSa-vAsiBya upAkarRya
arhann iti nAma yasya sa rAjA svayaM tad upaSikzya SikzitivA kupaTaS cAsO
pAzaRqaS ca taM niJa-manIzayA sampravartayizyata ity anvayaH .
5060903 yasya kilāśramātītam anucaritaṁ tad-deśa-vāsibhya upākaraṇya
arhann iti nāma yasya sa rājā svayaṁ tad upaśikṣya śikṣitvā kupathaś
cāsau pāṣaṇḍāś ca taṁ niJa-manīṣayā sampravartayiṣyata ity anvayaḥ .
5060903 यस्य किलाश्रमातीतम् अनुचरितं तद्[-]देश[-]वासिभ्य उपाकर्ण्य अर्हन् इति नाम यस्य स राजा स्वयं तद्
उपशिक्ष्य शिक्षित्वा कुपथश् चासौ पाषण्डश् च तं निज[-]मनीषया सम्प्रवर्तयिष्यत इत्य् अन्वयः ।

5060904 tatra hetuH -- kalAv ity Adi .
5060904 tatra hetuḥ -- kalāv ity ādi .
5060904 तत्र हेतुः [-] कलाव् इत्य् आदि ।

5060905 Bavitavyena prARi-pUrva-saYcita-pApa-Palena ..9..
5060905 bhavitavyena prāṇi-pūrva-sañcita-pāpa-phalena ..9..
5060905 भवितव्येन प्राणि[-]पूर्व[-]सञ्चित[-]पाप[-]फलेन ॥९॥

5061001 yena ha vAva kalo manujApasadA deva-mAyA-mohitAH sva-viDi-
niyoga-SOca-cAritra-vihInA deva-helanAny apavratAni niJa-nijecCayA
gfhRAnA asnAnAnAcamanASOca-keSolluYcanAdIni kalinADarma-bahulenopahata-
Diyo brahma-brAhmaRa-yajYa-puruza-loka-vidUzakAH prAyeRa Bavizyanti .
5061001 yena ha vāva kalau manujāpasadā deva-māyā-mohitāḥ sva-vidhi-
niyoga-śauca-cāritra-vihinā deva-helanāny apavratāni niJa-nijecchayā
grhṇānā asnānānācamanāśauca-keśolluñcanādīni kalinādharmā-bahulenopahata-
dhiyo brahma-brāhmaṇa-yajña-puruṣa-loka-vidūṣakāḥ prāyeṇa bhaviṣyanti .
5061001 येन ह वाव कलौ मनुजापसदा देव[-]माया[-]मोहिताः स्व[-]विधि[-]नियोग[-]शौच[-]चारित्र[-]विहीना देव[-]
हेलनान्य् अपव्रतानि निज[-]निजेच्छया गृहणाना अस्नानानाचमनाशौच[-]केशोल्लुञ्चनादीनि कलिनाधर्म[-]बहुलेनोपहता-
धियो ब्रह्म[-]ब्राह्मण[-]यज्ञ[-]पुरुष[-]लोक[-]विदूषकाः प्रायेण भविष्यन्ति ।

5061002 yena pravartakena manujezv apasada nikfzWAH sva-viDinA niyogo
yasmin SOca-cAritre tad vihInA devAvajYArUpARy asnAnAdIni kuvratAni
gfhRAnA vedAdInAM vidUzakA Bavizyanti ..10..

5061002 yena pravartakena manuješv apasadā nikṛṣṭāḥ sva-vidhinā niyogo
yasmin śauca-cāritre tad vihīnā devāvajñārūpāṇy asnānādīni kuvratāni
gr̥hṇānā vedādīnām vidūṣakā bhaviṣyanti ..10..

5061002 येन प्रवर्तकेन मनुजेष्व अपसदा निकृष्टाः स्वा-विधिना नियोगो यस्मिन् शौच-चारित्रे तद् विहीना
देववज्जारूपाण्य अस्नानादीनि कुव्रतानि गृह्णाना वेदादीनां विदूषका भविष्यन्ति ॥१०॥

5061101 te ca hy arvAktanayA niJa-loka-yAtrayAnDa-paramparayASvastAs
tamasy anDe svayam eva prapatizyanti .

5061101 te ca hy arvāktanayā niJa-loka-yātrayāndha-paramparayāśvastās
tamasy andhe svayam eva prapatiṣyanti .

5061101 ते च ह्यर्वाक्तनया निज-लोक-यात्रयान्ध-परम्परयाश्वस्तास् तमस्य अन्धे स्वयम् एव प्रपतिष्यन्ति
।

5061102 tat PalaM cAnDaM tamaH prApsyantItY Aha -- te ceti .

5061102 tat phalaṃ cāndhaṃ tamaḥ prāpsyantīty āha -- te ceti .

5061102 तत् फलं चान्धं तमः प्राप्स्यन्तीत्य आह -ते चेति ।

5061103 arvAktanayA aveda-mUlayA .

5061103 arvāktanayā aveda-mūlayā .

5061103 अर्वाक्तनया अवेद-मूलया ।

5061104 niJa-loka-yAtrayA svecCA-kfta-pravfttyA ASvastAH kfta-viSvAsAH
..11..

5061104 niJa-loka-yātrayā svecchā-kṛta-pravṛttyā āśvastāḥ kṛta-viśvāsāḥ
..11..

5061104 निज-लोक-यात्रया स्वेच्छा-कृत-प्रवृत्त्या आश्वस्ताः कृत-विश्वासाः ॥११॥

5061201 ayam avatAro rajasopapluta-kEvalyopaSikzaRArTaH .

5061201 ayam avatāro rajasopapluta-kaivalyopaśikṣaṇārthaḥ .

5061201 अयम् अवतारो रजसोपप्लुत-कैवल्योपशिक्षणार्थः ।

5061202 nanu tarhy anarTa-kArI kim arTo 'yam fzaBAvatAras tatrAha --
ayam iti .

5061202 nanu tarhy anartha-kārī kim artho 'yam ṛṣabhāvatāras tatrāha --
ayam iti .

5061202 ननु तदर्थ्य अनर्थ-कारी किम् अर्थो ऽयम् ऋषभावतारस् तत्राह -अयम् इति ।

5061203 rajo-vyAptAnAM janAnAM mokza-mArgopaSikzaRArTaH .

5061203 rajo-vyāptānām janānām mokṣa-mārgopaśikṣaṇārthaḥ .

5061203 रजो-व्याप्तानां जनानां मोक्षा-मार्गोपशिक्षणार्थः ।

5061204 tasya kEvalyopaSikzaRasyAnurUpAn .

5061204 tasya kaivalyopaśikṣaṇasyānurūpān .

5061204 तस्य कैवल्योपशिक्षणस्यानुरूपान् ।

5061301 tasyAnuguRAn SlokAn gAyanti --

5061301 tasyānugunān ślokaṇ gāyanti --

5061301 तस्यानुगुणान् श्लोकान् गायन्ति [-][-]

5061302a aho BuvaH sapta-samudravatyA
5061302a aho bhuvahḥ sapta-samudravatyā
5061302a अहो भुवः सप्त[-]समुद्रवत्या

5061302b dvIpezu varzezv aDipuRyam etat .
5061302b dvīpeṣu varṣeṣv adhipuṇyam etat .
5061302b द्वीपेषु वर्षेष्व् अधिपुण्यम् एतत् ।

5061302c gAyanti yatratya-janA murAreH
5061302c gāyanti yatratya-janā murāreḥ
5061302c गायन्ति यत्रत्य[-]जना मुरारेः

5061302d karmARi BadrARy avatAravanti ..
5061302d karmāṇi bhadraṇy avatāravanti ..
5061302d कर्माणि भद्राण्य् अवतारवन्ति ॥

5061303 aDi aDikaM puRyaM yasmin .
5061303 adhi adhikaṃ puṇyaṃ yasmin .
5061303 अधि अधिकं पुण्यं यस्मिन् ।

5061304 etad BAraTaM varzam .
5061304 etad bhārataṃ varṣam .
5061304 एतद् भारतं वर्षम् ।

5061305 fzaBAḍy-avatAra-yuktAni karmARi ..13..
5061305 ṛṣabhāḍy-avatāra-yuktāni karmāṇi ..13..
5061305 ऋषभाद्य[-]अवतार[-]युक्तानि कर्माणि ॥१३॥

5061401a aho nu vaMSo yaSasAvadAtaH
5061401a aho nu vaṃśo yaśasāvadātaḥ
5061401a अहो नु वंशो यशसावदातः

5061401b prEyavrato yatra pumAn purARaH .
5061401b praiyavrato yatra pumān purāṇaḥ .
5061401b प्रैयव्रतो यत्र पुमान् पुराणः ।

5061401c kftAvatAraH puruzaH sa AdyaS
5061401c kṛtāvatāraḥ puruṣaḥ sa ādyaś
5061401c कृतावतारः पुरुषः स आद्यश्

5061401d cacAra DarmaM yad akarma-hetum ..
5061401d cacāra dharmam yad akarma-hetum ..
5061401d चचार धर्मं यद् अकर्म[-]हेतुम् ॥

5061402 priyavratasya vaMSaH .
5061402 priyavratasya vaṃśaḥ .
5061402 प्रियव्रतस्य वंशः ।

5061403 avadAtaH SudDaH .
 5061403 avadātaḥ śuddhaḥ .
 5061403 अवदातः शुद्धः ।

5061404 yatra vaMSe .
 5061404 yatra vaṃśe .
 5061404 यत्र वंशे ।

5061405 yad yasmAt .
 5061405 yad yasmāt .
 5061405 यद् यस्मात् ।

5061406 akarma mokzas tasya hetuM DarmaM cacAra ..14..
 5061406 akarma mokṣas tasya hetuṃ dharmaṃ cacāra ..14..
 5061406 अकर्म मोक्षस् तस्य हेतुं धर्मं चचार ॥१४॥

5061501a ko nv asya kAzWAm aparō 'nugacCen
 5061501a ko nv asya kāṣṭhām aparō 'nugacchen
 5061501a को न्व अस्य काष्ठाम् अपरो ऽनुगच्छेन्

5061501b mano-raTenApy aBavasya yogI .
 5061501b mano-rathenāpy abhavasya yogī .
 5061501b मनो[-]रथेनाप्य् अभवस्य योगी ।

5061501c yo yoga-mAyAH spfhayaty udastA
 5061501c yo yoga-māyāḥ sprhayaty udastā
 5061501c यो योग[-]मायाः स्पृहयत्य् उदस्ता

5061501d hy asattayA yena kfta-prayatnAH ..
 5061501d hy asattayā yena kṛta-prayatnāḥ ..
 5061501d ह्य् असत्तया येन कृत[-]प्रयत्नाः ॥

5061502 aparaH ko yogI asya kAzWAM diSam apy anugacCet .
 5061502 aparaḥ ko yogī asya kāṣṭhām diśam apy anugacchet .
 5061502 अपरः को योगी अस्य काष्ठां दिशम् अप्य् अनुगच्छेत् ।

5061503 yo yogI yena fzaBeRAsattayAvastutvenodastA nirastA yoga-mAyAH
 sidDIR vAYCati .
 5061503 yo yogī yena ṛṣabheṇāsattayāvastutvenodastā nirastā yoga-māyāḥ
 siddhīr vāñchati .
 5061503 यो योगी येन ऋषभेणासत्तयावस्तुत्वेनोदस्ता निरस्ता योग[-]मायाः सिद्धीर् वाञ्छति ।

5061504 kaTaM BUtAH .
 5061504 kathaṃ bhūtāḥ .
 5061504 कथं भूताः ।

5061505 kftaH rayatno yAsu .
 5061505 kṛtaḥ rayatno yāsu .
 5061505 कृतः रयत्नो यासु ।

5061506 tad arTaM prayatnaM ca karotIty arTaH .
5061506 tad arthaṃ prayatnaṃ ca karotīty arthaḥ .
5061506 तद् अर्थं प्रयत्नं च करोतीत्य् अर्थः ।

5061507 yad vA . kaTaM-BUtaH .
5061507 yad vā . kathaṃ-bhūtāḥ .
5061507 यद् वा । कथं[-]भूताः ।

5061508 udastaH kfta-prayatnaH sevitum udyatA apIty arTaH ..15..
5061508 udastāḥ kṛta-prayatnāḥ sevitum udyatā apīty arthaḥ ..15..
5061508 उदस्ताः कृत[-]प्रयत्नाः सेवितुम् उद्यता अपीत्य् अर्थः ॥१५॥

5061601 iti ha sma sakala-veda-loka-deva-brAhmaRa-gavAM parama-guror
Bagavata fzaBAKyasya viSudDAcaritam IritaM puMsAM samasta-
duScaritABiharaRaM parama-mahA-maNgalaYanam idam
anuSradDayopacitayAnuSfRoty ASrAvayati vAvahito Bagavati tasmin vAsudeva
ekAntato Baktir anayor api samanuvartate .
5061601 iti ha sma sakala-veda-loka-deva-brāhmaṇa-gavāṃ parama-guror
bhagavata ṛṣabhākhyasya viśuddhācaritam īritam puṃsāṃ samasta-
duścaritābhiharaṇaṃ parama-mahā-maṅgalāyanam idam
anuśraddhayopacitayānuśṛṇoty āśrāvayati vāvahito bhagavati tasmin
vāsudeva ekāntato bhaktir anayor api samanuvartate .
5061601 इति ह स्म सकल[-]वेद[-]लोक[-]देव[-]ब्राह्मण[-]गवां परम[-]गुरोर् भगवत ऋषभाख्यस्य विशुद्धाचरितम्
ईरितं पुंसां समस्त[-]दुश्चरिताभिहरणं परम[-]महा[-]मङ्गलायनम् इदम् अनुश्रद्धयोपचितयानुशृणोत्य् आश्रावयति वावहितो
भगवति तस्मिन् वासुदेव एकान्ततो भक्तिर् अनयोर् अपि समनुवर्तते ।

5061602 viSudDAcaritaM yad IritaM kaTitaM tat samastaM duScaritam aBito
haratIti taTA .
5061602 viśuddhācaritaṃ yad īritam kathitaṃ tat samastaṃ duścaritam
abhito haratīti tathā .
5061602 विशुद्धाचरितं यद् ईरितं कथितं तत् समस्तं दुश्चरितम् अभितो हरतीति तथा ।

5061603 parama-mahA-maNgalAnAm ayanaM ca .
5061603 parama-mahā-maṅgalānām ayanam ca .
5061603 परम[-]महा[-]मङ्गलानाम् अयनं च ।

5061604 avahitaH san .
5061604 avahitaḥ san .
5061604 अवहितः सन् ।

5061605 anayor api Srotf-SrAvayitror aviSezeRa BaktiH samyag anuvfttA
BavatIty arTaH ..16..
5061605 anayor api śrotr-śrāvayitror aviśeṣeṇa bhaktiḥ samyag anuvṛttā
bhavatīty arthaḥ ..16..
5061605 अनयोर् अपि श्रोतु[-]श्रावयित्रोर् अविशेषेण भक्तिः सम्यग् अनुवृत्ता भवतीत्य् अर्थः ॥१६॥

5061701 yasyAm eva kavaya AtmAnam avirataM viviDa-vfjina-saMsAra-
paritApopatapyamAnam anusavanaM snApayantas tayEva parayA nirvftyA hy
apavargam AtyantikaM parama-puruzArTam api svayam AsAditaM no evAdriyante
BagavadiyatvenEva parisamApta-sarvArTAH .

5061701 yasyām eva kavaya ātmānam avirataṁ vividha-vṛjina-saṁsāra-
paritāpopatapyamānam anusavanaṁ snāpayantas tayaiva parayā nirvṛtyā hy
apavargam ātyantikam parama-puruṣārtham api svayam āsāditam no
evādriyante bhagavadiyatvenaiva parisamāpta-sarvārthāḥ .

5061701 यस्याम् एव कवय आत्मानम् अविरतं विविध[-]वृजिन[-]संसार[-]परितापोपतप्यमानम् अनुसवनं स्नापयन्तस्
तयैव परया निर्वृत्या ह्य् अपवर्गम् आत्यन्तिकं परम[-]पुरुषार्थम् अपि स्वयम् आसादितं नो एवाद्वियन्ते भगवदीयत्वेनैव
परिसमाप्त[-]सर्वार्थाः ।

5061702 BakteH parama-puruzArTatvam Aha .

5061702 bhakteḥ parama-puruṣārthatvam āha .

5061702 भक्तेः परम[-]पुरुषार्थत्वम् आह ।

5061703 yasyAM BaktAv eva . na tu yogAdizu .

5061703 yasyām bhaktāv eva . na tu yogādiṣu .

5061703 यस्यां भक्ताव् एव । न तु योगादिषु ।

5061704 anusavanam avirataṁ AtmAnaM snApayantaH .

5061704 anusavanam avirataṁ ātmānam snāpayantaḥ .

5061704 अनुसवनम् अविरतम् आत्मानं स्नापयन्तः ।

5061705 svayam AsAditam aprArTitaM Bagavata svayam eva dIyamAnam api .

5061705 svayam āsāditam aprārthitaṁ bhagavatā svayam eva diyamānam api .

5061705 स्वयम् आसादितम् अप्रार्थितं भगवता स्वयम् एव दीयमानम् अपि ।

5061706 anAdare hetuH -- Bagavad IyatvenEva paritaH samyak prAptAH sarve
puruzArTA yEs te ..17..

5061706 anādare hetuḥ -- bhagavad iyatvenaiva paritaḥ samyak prāptāḥ
sarve puruṣārthā yais te ..17..

5061706 अनादरे हेतुः [-]भगवद् ईयत्वेनैव परितः सम्यक् प्राप्ताः सर्वे पुरुषार्था यैस् ते ॥१७॥

5061801a rAjan patir gurur alaM BavatAM yadUnAM

5061801a rājan patir gurur alaṁ bhavatām yadūnām

5061801a राजन् पतिर् गुरुर् अलं भवतां यदूनां

5061801b dEvaM priyaH kula-patiH kva ca kiNkaro vaH .

5061801b daivam priyaḥ kula-patiḥ kva ca kiṅkaro vaḥ .

5061801b दैवं प्रियः कुल[-]पतिः क्व च किङ्करो वः ।

5061801c astv evam aNga BagavAn BajatAM mukundo

5061801c astv evam aṅga bhagavān bhajatām mukundo

5061801c अस्त्वं एवम् अङ्ग भगवान् भजतां मुकुन्दो

5061801d muktiM dadAti karhicit sma na Bakti-yogam ..

5061801d muktiṁ dadāti karhicit sma na bhakti-yogam ..

5061801d मुक्तिं ददाति कर्हिचित् स्म न भक्ति[-]योगम् ॥

5061802 nanu Bagavato 'tisulaBatva-darSanAn mokzasya cAtidurlaBatvAd
iyam atistutir evety ASaNkyAha -- he rAjan . BavatAM pARqavAnAM yadUnAM
ca patiH pAlakaH .

5061802 nanu bhagavato 'tisulabhatva-darśanān mokṣasya cātidurlabhatvād
iyam atistutir evety āśaṅkyāha -- he rājan . bhavatām pāṇḍavānām yadūnām
ca patiḥ pālakaḥ .

5061802 ननु भगवतो ऽतिसुलभत्व[-]दर्शनान् मोक्षस्य चातिदुर्लभत्वाद् इयम् अतिस्तुतिर् एवेत्य् आशङ्क्याह [-][-] हे
राजन् । भवतां पाण्डवानां यदूनां च पतिः पालकः ।

5061803 gurur upadezwa .

5061803 gurur upadeṣṭā .

5061803 गुरुर् उपदेष्टा ।

5061804 dEvam upAsyaH .

5061804 daivam upāsyah .

5061804 दैवम् उपास्यः ।

5061805 priyaH suhft .

5061805 priyah suhṛt .

5061805 प्रियः सुहृत् ।

5061806 kulasya patir niyantA .

5061806 kulasya patir niyantā .

5061806 कुलस्य पतिर् नियन्ता ।

5061807 kiM bahunA .

5061807 kiṃ bahunā .

5061807 किं बहूना ।

5061808 kva ca kadācid dOtyAdizu vaH pARqavAnAM kiNkaro 'py AjYAnuvartI
.

5061808 kva ca kadācid dautyādiṣu vaḥ pāṇḍavānām kiṅkaro 'py ājñānuvartī
.

5061808 क्व च कदाचिद् दौत्यादिषु वः पाण्डवानां किङ्करो ऽप्य् आजानुवर्ती ।

5061809 astu nAmEvaM taTApy anyezAM nityaM BajatAm api muktiM dadAti .
na tu kadācid api sa-prema-Bakti-yogam ..18..

5061809 astu nāmaivam tathāpy anyeṣām nityam bhajatām api muktiṃ dadāti
. na tu kadācid api sa-prema-bhakti-yogam ..18..

5061809 अस्तु नामैवं तथाप्य् अन्येषां नित्यं भजताम् अपि मुक्तिं ददाति । न तु कदाचिद् अपि स[-]प्रेम[-]भक्ति[-]
]योगम् ॥१८॥

5061901a nityAnuBUta-nija-lABa-nivftta-tfzRaH

5061901a nityānubhūta-nija-lābha-nivṛtta-trṣṇaḥ

5061901a नित्यानुभूत[-]निज[-]लाभ[-]निवृत्त[-]तृष्णः

5061901b Sreyasy atad-racanayA cira-supta-budDeH .

5061901b śreyasy atad-racanayā cira-supta-buddheḥ .

5061901b श्रेयस्य अतद्[-]रचनया चिर[-]सुप्त[-]बुद्धेः ।

5061901c lokasya yaH karuRayABayam Atma-lokam

5061901c lokasya yaḥ karuṇayābhayam ātma-lokam

5061901c लोकस्य यः करुणयाभयम् आत्म[-]लोकम्

5061901d AKyAn namo Bagavate fzaBAya tasmE ..
5061901d ākhyān namo bhagavate ṛṣabhāya tasmai ..
5061901d आख्यान् नमो भगवते ऋषभाय तस्मै ॥

5061902 varRitam fzaBAvatAraM namas-karoti .
5061902 varṇitam ṛṣabhāvatāraṃ namas-karoti .
5061902 वर्णितम् ऋषभावतारं नमस्-करोति ।

5061903 nityam anuBUtaM yan niJaM rUpaM sa eva lABas tena nivfttA tfzRA
yasya saH .
5061903 nityam anubhūtaṃ yan niJaṃ rūpaṃ sa eva lābhas tena nivṛttā
tṛṣṇā yasya saḥ .
5061903 नित्यम् अनुभूतं यन् निजं रूपं स एव लाभस् तेन निवृत्ता तृष्णा यस्य सः ।

5061904 atad-racanayA dehAdy-arTa-mano-raTena Sreyasi vizaye ciraM suptA
budDir yasya tasya janasya karuRayA nirBayam Atma-svarUpaM ya AKyAtavAMs
tasmE namaH ..19..
5061904 atad-racanayā dehādy-artha-mano-rathena śreyasi viṣaye ciraṃ
suptā buddhir yasya tasya janasya karuṇayā nirbhayam ātma-svarūpaṃ ya
ākhyātavāṃs tasmai namaḥ ..19..
5061904 अतद्-रचनया देहाद्य-अर्थ-मनो-रथेन श्रेयसि विषये चिरं सुप्ता बुद्धिर् यस्य तस्य जनस्य करुणया
निर्भयम् आत्म-स्वरूपं य आख्यातवांस् तस्मै नमः ॥१९॥

5062001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe fzaBadevAnucarito
nAma zazWo 'DyAyaH .
5062001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
ṛṣabhadevānucarito nāma ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ .
5062001 इति श्रीमद्-भागवते महा-पुराणे पञ्चम-स्कन्धे ऋषभदेवानुचरितो नाम षष्ठोऽध्यायः ।
5062002 ..5.6..
5062002 ..5.6..
5062002 ॥५॥६॥

5062003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM zazWo 'DyAyaH .
5062003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ ṣaṣṭho 'dhyāyaḥ .
5062003 इति श्रीमद्-भागवते महा-पुराणे पञ्चम-स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां षष्ठोऽध्यायः ।

5070001 aTa saptamo 'DyAyaH
5070001 atha saptamo 'dhyāyaḥ
5070001 अथ सप्तमोऽध्यायः

5070002 fzaBAnucarite
5070002 ṛṣabhānucarite
5070002 ऋषभानुचरिते

5070101 Baratas tu mahA-BAGavato yadA BagavatAvani-tala-paripAlanAya
saYcintitas tad-anuSAsana-paraH paYcajanIM viSvarUpa-duhitaram upayeme .

5070101 bharatas tu mahā-bhāgavato yadā bhagavatāvani-tala-paripālanāya
sañcintitas tad-anuśāsana-paraḥ pañcajanīm viśvarūpa-duhitaram upayame .

5070101 भरतस् तु महा-]भागवतो यदा भगवतावनि-]तल-]परिपालनाय सञ्चिन्तितस् तद्-]अनुशासन-]परः
पञ्चजनीं विश्वरूप-]दुहितरम् उपयेमे ।

5070102a aDyAyAnAM trayeREvam fzaBAKyAnam Iritam .

5070102a adhyāyānām trayeṇaivam ṛṣabhākhyānam iritam .

5070102a अध्यायानां त्रयेणैवम् ऋषभाख्यानम् ईरितम् ।

5070102c azwaBir BarataKyAnam ataH prastUyate 'mftam ..

5070102c aṣṭabhir bharatākhyānam ataḥ prastūyate 'mṛtam ..

5070102c अष्टभिर् भरताख्यानम् अतः प्रस्तूयते smृतम् ॥

5070103a saptame Barato rAjye ciraM yajYEr hariM yajan .

5070103a saptame bharato rājye ciraṃ yajñair hariṃ yajan .

5070103a सप्तमे भरतो राज्ये चिरं यज्ञैर् हरिं यजन् ।

5070103c ArabDa-karma-nirvARE hari-kzetre 'Bajad Darim ..

5070103c ārabdha-karma-nirvāṇe hari-kṣetre 'bhajad dharim ..

5070103c आरब्ध-]कर्म-]निर्वाणे हरि-]क्षेत्रे sभजद् धरिम् ॥

5070104 saYcintitaH saNkalpenEva rAjyAdO niyuktaH ..1..

5070104 sañcintitaḥ saṅkalpenaiva rājyādaḥ niyuktaḥ ..1..

5070104 सञ्चिन्तितः सङ्कल्पेनैव राज्यादौ नियुक्तः ॥१॥

5070201 tasyAm u ha vA AtmajAn kArtsnyenAnurUpAn AtmanaH paYca janayAm
Asa BUtAdir iva BUta-sUkzmARi sumatiM rAzwraBftaM sudarSanam AvaraRaM
DUmraketum iti .

5070201 tasyām u ha vā ātmajān kārtsnyenānurūpān ātmanaḥ pañca janayām
āsa bhūtādir iva bhūta-sūkṣmāṇi sumatiṃ rāṣṭrabhṛtaṃ sudarśanam āvaraṇaṃ
dhūmraketum iti .

5070201 तस्याम् उ ह वा आत्मजान् कात्स्न्येनानुरूपान् आत्मनः पञ्च जनयाम् आस भूतादिर् इव भूत-]सूक्ष्माणि
सुमतिं राष्ट्रभृतं सुदर्शनम् आवरणं धूमकेतुम् इति ।

5070202 Atmano 'nurUpAn .

5070202 ātmano 'nurūpān .

5070202 आत्मनो snुरूपान् ।

5070203 BUtAdir ahaNkAra iva BUta-sUkzmARIti santati-vfdDO dfzwAntaH
..2..

5070203 bhūtādir ahaṅkāra iva bhūta-sūkṣmāṇīti santati-vṛddhau drṣṭāntaḥ
..2..

5070203 भूतादिर् अहङ्कार इव भूत-]सूक्ष्माणीति सन्तति-]वृद्धौ दृष्टान्तः ॥२॥

5070301 ajanABaM nAmEtad varzaM BARatam iti yata AraBya vyapadiSanti .

5070301 ajanābhaṃ nāmaitad varṣaṃ bhāratam iti yata ārabhya vyapadīśanti
.

5070301 अजनाभं नामैतद् वर्षं भारतम् इति यत आरभ्य व्यपदिशन्ति ।

5070302 BAratam iti sva-nAmnA KyApakatvena DarmAdy-atiSayaH sUcitaH
 ..3..
 5070302 bhāratam iti sva-nāmnā khyāpakatvena dharmādy-atisayaḥ sūcitaḥ
 ..3..
 5070302 भारतम् इति स्वा-]नाम्ना ख्यापकत्वेन धर्माद्य-]अतिशयः सूचितः ॥३॥

5070401 sa bahuvin mahI-patiH pitf-pitAmahavad uru-vatsalatayA sve sve
 karmaRi vartamAnAH prajAH sva-Darmam anuvartamAnaH paryapAlayat .
 5070401 sa bahuvin mahī-patiḥ pitṛ-pitāmahavad uru-vatsalatayā sve sve
 karmaṇi vartamānāḥ prajāḥ sva-dharmam anuvartamānaḥ paryapālayat .
 5070401 स बहुविन् मही-]पतिः पितृ-]पितामहवद् उरु-]वत्सलतया स्वे स्वे कर्मणि वर्तमानाः प्रजाः स्वा-]धर्मम्
 अनुवर्तमानः पर्यपालयत् ।

5070402 bahu-vit sarva-jYaH ..4..
 5070402 bahu-vit sarva-jñāḥ ..4..
 5070402 बहु-]वित् सर्व-]जः ॥४॥

5070501 Ije ca BagavantaM yajYa-kratu-rUpaM kratuBir uccAvacEH
 SradDayAhftAgnihotra-darSa-pUrRamAsa-cAturmAsya-paSu-somAnAM prakfti-
 vikftiBir anusavanaM cAturhotra-viDina .
 5070501 ije ca bhagavantaṁ yajña-kratu-rūpaṁ kratubhir uccāvacaiḥ
 śraddhayāhṛtāgnihotra-darśa-pūrṇamāsa-cāturmāsya-paśu-somānāṁ prakṛti-
 vikṛtibhir anusavanaṁ cāturhotra-vidhinā .
 5070501 ईजे च भगवन्तं यज-]क्रतु-]रूपं क्रतुभिर् उच्चावचैः श्रद्धयाहृताग्निहोत्र-]दर्श-]पूर्णमास-]चातुर्मास्य-]पशु-
 ]सोमानां प्रकृति-]विकृतिभिर् अनुसवनं चातुर्होत्र-]विधिना ।

5070502 yajYA ayUpAH kratavaH sayUpAs tad rUpam .
 5070502 yajñā ayūpāḥ kratavaḥ sayūpās tad rūpam .
 5070502 यज्ञा अयूपाः क्रतवः सयूपास् तद् रूपम् ।

5070503 uccAvacEr mahadBir alpES ca kratuBiH karmaBiH SradDayA Ije ca .
 5070503 uccāvacair mahadbhir alpaiś ca kratubhiḥ karmabhiḥ śraddhayā ije
 ca .
 5070503 उच्चावचैर् महद्भिर् अल्पैश् च क्रतुभिः कर्मभिः श्रद्धया ईजे च ।

5070504 tAn evAha .
 5070504 tān evāha .
 5070504 तान् एवाह ।

5070505 AhftAH svADikAreRAtma-sAt-kftA ye 'gni-hotrAdayas tezAM prakfti-
 vikftiBiH .
 5070505 āhṛtāḥ svādhikāreṇātma-sāt-kṛtā ye 'gni-hotrādayas teṣāṁ
 prakṛti-vikṛtibhiḥ .
 5070505 आहृताः स्वाधिकारेणात्म-]सात्-]कृता ये ऽग्नि-]होत्रादयस् तेषां प्रकृति-]विकृतिभिः ।

5070506 agni-hotrAdayo dvi-viDAH .
 5070506 agni-hotrādayo dvi-vidhāḥ .
 5070506 अग्नि-]होत्रादयो द्वि-]विधाः ।

5070507 sakalANga-yuktaH prakftayaH vikalANga vikftaya iti .

5070507 sakalāṅga-yuktāḥ prakṛtayaḥ vikalāṅgā vikṛtaya iti .

5070507 सकलाङ्ग[-]युक्ताः प्रकृतयः विकलाङ्गा विकृतय इति ।

5070508 tEr viviDEr apIzwavAn ity arTaH .

5070508 tair vividhair apīṣṭavān ity arthaḥ .

5070508 तैर् विविधैर् अपीष्टवान् इत्य् अर्थः ।

5070509 anusavanam ity antaM vA cAtur-hotra-viDinety antaM vA gadyam
..5..

5070509 anusavanam ity antaṁ vā cātur-hotra-vidhinety antaṁ vā gadyam
..5..

5070509 अनुसवनम् इत्य् अन्तं वा चातुर्[-]होत्र[-]विधिनेत्य् अन्तं वा गद्यम् ॥५॥

5070601 sampracaratsu nAnA-yAgezu viracitANga-kriyezv apUrvaM yat tat
kriyA-PalaM DarmAKyaM pare brahmaRi yajYa-puruze sarva-devatA-liNgAnAM
mantrARAm arTa-niyAmakatayA sAkzAt-kartari para-devatAyAM Bagavati
vAsudeva eva BAvayamAna Atma-nEpuRya-mfdita-kazAyo haviHzv aDvaryuBir
gfhyamAREzu sa yajamAno yajYa-BAjo devAMs tAn puruzAvayavezv aByaDyAyat .
5070601 sampracaratsu nānā-yāgeṣu viracitāṅga-kriyeṣv apūrvam yat tat
kriyā-phalaṁ dharmākhyam pare brahmaṇi yajña-puruṣe sarva-devatā-līṅgānām
mantrāṇām artha-niyāmakatayā sāksāt-kartari para-devatāyām bhagavati
vāsudeva eva bhāvayamāna ātma-naipunya-mṛdita-kaśāyo haviḥśv adhvaryubhir
gr̥hyamāṇeṣu sa yajamāno yajña-bhājo devāms tān puruṣāvayaveṣv
abhyadhyāyat .

5070601 सम्प्रचरत्सु नाना[-]यागेषु विरचिताङ्ग[-]क्रियेष्व् अपूर्वं यत् तत् क्रिया[-]फलं धर्माख्यं परे ब्रह्मणि यज्ञ[-]
]पुरुषे सर्व[-]देवता[-]लिङ्गानां मन्त्राणाम् अर्थ[-]नियामकतया साक्षात्[-]कर्तरि पर[-]देवतायां भगवति वासुदेव एव भावयमान
आत्म[-]नैपुण्या[-]मृदित[-]कषायो हविःष्व् अध्वर्युभिर् गृह्यमाणेषु स यजमानो यज्ञ[-]भाजो देवांस् तान् पुरुषावयवेष्व्
अभ्यध्यायत् ।

5070602 kiM ca sampracaratsu pravartamAnezu nAnA-yAgezu
viracitAnuzWitANga-kriyA yezAM tezu yad apUrvaM tad vAsudeva eva
BAvayamAnaS cintayan sa yajamAno yajYa-BAjo ye devAH sUrvAdayas tAn
puruṣasya vAsudevasyAvayavezu cakzur-Adizv aByaDyAyata . na tu
prWaktvenety anvayaH .

5070602 kiṁ ca sampracaratsu pravartamāneṣu nānā-yāgeṣu
viracitānuṣṭhitāṅga-kriyā yeṣāṁ teṣu yad apūrvam tad vāsudeva eva
bhāvayamānaś cintayan sa yajamāno yajña-bhājo ye devāḥ sūrvādayas tān
puruṣasya vāsudevasyāvayaveṣu cakṣur-ādiṣv abhyadhyāyata . na tu
prṥhaktvenety anvayaḥ .

5070602 किं च सम्प्रचरत्सु प्रवर्तमानेषु नाना[-]यागेषु विरचितानुष्ठिताङ्ग[-]क्रिया येषां तेषु यद् अपूर्वं तद् वासुदेव
एव भावयमानश् चिन्तयन् स यजमानो यज्ञ[-]भाजो ये देवाः सूर्वादयस् तान् पुरुषस्य वासुदेवस्यावयवेषु चक्षुर[-]आदिष्व्
अभ्यध्यायत् । न तु प्रहक्त्वेनेत्य् अन्वयः ।

5070603 apUrve pakza-dvayaM mImAMSakAnAm .

5070603 apūrve pakṣa-dvayaṁ mīmāṃsakānām .

5070603 अपूर्वं पक्ष[-]द्वयं मीमांसकानाम् ।

5070604 tadAnIm eva sUkzmatvenotpannaM Palam evApUrvaM kAlAntara-
PalotpAdika karma-Saktir veti .

5070604 tadānīm eva sūkṣmatvenotpannam phalam evāpūrvaṃ kālāntara-phalotpādikā karma-śaktir veti .

5070604 तदानीम् एव सूक्ष्मत्वेनोत्पन्नं फलम् एवापूर्वं कालान्तर[-]फलोत्पादिका कर्म[-]शक्तिर् वेति ।

5070605 tad uktaM --

5070605 tad uktaṃ --

5070605 तद् उक्तं [-][-]

5070606a yAgAd evaM PalaM tad Di Sakti-dvAreRa siDyate .

5070606a yāgād evaṃ phalaṃ tad dhi śakti-dvāreṇa sidhyate .

5070606a यागाद् एवं फलं तद् धि शक्ति[-]द्वारेण सिध्यते ।

5070606c sUkzmaM Sakty-AtmakaM vApi Palam evopajAyate ..

5070606c sūkṣmaṃ śakty-ātmakaṃ vāpi phalam evopajāyate ..

5070606c सूक्ष्मं शक्त्यु[-]आत्मकं वापि फलम् एवोपजायते ॥

5070607 iti .

5070607 iti .

5070607 इति ।

5070608 tad evAha -- kriyA-PalaM DarmAKyam iti ca .

5070608 tad evāha -- kriyā-phalaṃ dharmākhyam iti ca .

5070608 तद् एवाह [-][-] क्रिया[-]फलं धर्माख्यम् इति च ।

5070609 nanu . yady aṅgaM devatAH karma-praDAnam iti mataM tarhi kartf-nizWam apUrvaM syAt .

5070609 nanu . yady aṅgaṃ devatāḥ karma-pradhānam iti mataṃ tarhi karṭṛ-niṣṭham apūrvaṃ syāt .

5070609 ननु । यद्य् अङ्गं देवताः कर्म[-]प्रधानम् इति मतं तर्हि कर्तु[-]निष्ठम् अपूर्वं स्यात् ।

5070610 tad uktam --

5070610 tad uktam --

5070610 तद् उक्तम् [-][-]

5070611a karmaByaH prAg ayogyasya karmaRaH puruzasya vA .

5070611a karmabhyaḥ prāg ayogyasya karmaṇaḥ puruṣasya vā .

5070611a कर्मभ्यः प्राग् अयोग्यस्य कर्मणः पुरुषस्य वा ।

5070611c yogyatA SAstra-gamyA yA parA sApUrvam izyate ..

5070611c yogyatā śāstra-gamyā yā parā sāpūrvam iṣyate ..

5070611c योग्यता शास्त्र[-]गम्या या परा सापूर्वम् इष्यते ॥

5070612 iti .

5070612 iti .

5070612 इति ।

5070613 aTa devatA-praDAnaM karma tu devatArADanArTaM tadA devatA-prasAda-rUpatvAd apUrvasya devatASrayatvam eva yuktam .

5070613 atha devatā-pradhānam karma tu devatārādhanaṁ tadā devatā-prasāda-rūpatvād apūrvasya devatāśrayatvam eva yuktam .

5070613 अथ देवता[-]प्रधानं कर्म तु देवताराधनार्थं तदा देवता[-]प्रसाद[-]रूपत्वाद् अपूर्वस्य देवताश्रयत्वम् एव युक्तम् ।

5070614 prokzaRAdy-apUrvasyeva vrIhy-Ady-ASrayatvam .

5070614 prokṣaṇādy-apūrvasyeva vrīhy-ādy-āśrayatvam .

5070614 प्रोक्षणाद्य[-]अपूर्वस्येव व्रीह्य[-]आद्य[-]आश्रयत्वम् ।

5070615 kuto vA vAsudevASrayam apUrvaM BAyayati .

5070615 kuto vā vāsudevāśrayam apūrvam bhāyayati .

5070615 कुतो वा वासुदेवाश्रयम् अपूर्वं भावयति ।

5070616 ucyate -- yadi kartf-nizWam apUrvaM tarhi vAsudevasyAntaryAmiRaH pravartakatvena muKya-kartftvAt tad-ASrayam evApUrvaM . na tu tat-prayojya-yajamAnASrayam .

5070616 ucyate -- yadi karṭṛ-niṣṭham apūrvam tarhi vāsudevasyāntaryāmiṇaḥ pravartakatvena mukhya-karṭṛtvāt tad-āśrayam evāpūrvam . na tu tat-prayojya-yajamānāśrayam .

5070616 उच्यते [-][-] यदि कर्तृ[-]निष्ठम् अपूर्वं तर्हि वासुदेवस्यान्तर्यामिणः प्रवर्तकत्वेन मुख्य[-]कर्तृत्वात् तद[-]आश्रयम् एवापूर्वं । न तु तत्[-]प्रयोज्य[-]यजमानाश्रयम् ।

5070617 SAstra-PalaM prayoktarIti nyAyAt .

5070617 śāstra-phalam prayoktarīti nyāyāt .

5070617 शास्त्र[-]फलं प्रयोक्तरीति न्यायात् ।

5070618 anyaTA ftvijAm apy apUrvASrayatva-prasaNgAt .

5070618 anyathā ṛtvijām apy apūrvāśrayatva-prasaṅgāt .

5070618 अन्यथा ऋत्विजाम् अप्य् अपूर्वाश्रयत्व[-]प्रसङ्गात् ।

5070619 tad evAha -- sAkzAt kartarIti .

5070619 tad evāha -- sākṣāt kartarīti .

5070619 तद् एवाह [-][-] साक्षात् कर्तरीति ।

5070620 devatASrayatve 'pi vAsudevASrayatvam evety Aha -- para-devatAyAm iti .

5070620 devatāśrayatve 'pi vāsudevāśrayatvam evety āha -- para-devatāyām iti .

5070620 देवताश्रयत्वे ऽपि वासुदेवाश्रयत्वम् एवेत्य् आह [-][-] पर[-]देवतायाम् इति ।

5070621 para-devatAtve hetuH -- sarva-devatA-liNgAnAM tat-tad-devatA-prakASakAnAM mantrARAM ye 'rTA indrAdi-devatAs tezAM niyAmakatayA tasyEva prasAdanIyatvAt Pala-dAtftvAc ca yuktam evApUrvASrayatvam ity arTaH .

5070621 para-devatātve hetuḥ -- sarva-devatā-liṅgānām tat-tad-devatā-prakāśakānām mantrāṇām ye 'rthā indrādi-devatās teṣām niyāmakatayā tasyaiva prasādanīyativāt phala-dātṛtvāc ca yuktam evāpūrvāśrayatvam ity arthaḥ .

5070621 पर[-]देवतात्वे हेतुः [-][-] सर्वा[-]देवता[-]लिङ्गानां तत्[-]तद्[-]देवता[-]प्रकाशकानां मन्त्राणां ये ऽर्था इन्द्रादि[-]देवतास् तेषां नियामकतया तस्यैव प्रसादनीयत्वात् फल[-]दातृत्वाच् च युक्तम् एवापूर्वाश्रयत्वम् इत्य् अर्थः ।

5070622 evaM BAvanam evAtmano nEpuRyaM kOSalaM tena mfditAH kzIRAH kazAyA rAgAdayo yasya .

5070622 evaṃ bhāvanam evātmano naipuṇyaṃ kauśalaṃ tena mṛditāḥ kṣīṇāḥ
kaṣāyā rāgādayo yasya .

5070622 एवं भावनम् एवात्मनो नैपुण्यं कौशलं तेन मृदिताः क्षीणाः कषाया रागादयो यस्य ।

5070623 aDvaryuBir iti bahu-vacanaM nAnA-karmABiprAyeRa ..6..

5070623 adhvaryubhir iti bahu-vacanaṃ nānā-karmābhiprāyeṇa ..6..

5070623 अध्वर्युभिर् इति बहु-]वचनं नाना-]कर्माभिप्रायेण ॥६॥

5070701 evaM karma-viSudDyA viSudDa-sattvasyAntar-hfdayAkASa-SarIre
brahmaRi Bagavati vAsudeve mahA-puruza-rUpopalakzaRe SrIvatsa-kOstuBa-
vana-mAlAri-dara-gadAdiBir upalakzite nija-puruza-hfl-liKitenAtmani
puruza-rUpeRa virocamAna uccEstarAM Baktir anudinam eDamAna-rayAjAyata .
5070701 evaṃ karma-viśuddhyā viśuddha-sattvasyāntar-hṛdayākāśa-śarīre
brahmaṇi bhagavati vāsudeve mahā-puruṣa-rūpopalakṣaṇe śrīvatsa-kaustubha-
vana-mālāri-dara-gadādibhir upalakṣite nija-puruṣa-hṛl-likhitenātmani
puruṣa-rūpeṇa virocamāna uccaistarāṃ bhaktir anudinam edhamāna-rayājāyata
.

5070701 एवं कर्म-]विशुद्ध्या विशुद्ध-]सत्त्वस्यान्तर-]हृदयाकाश-]शरीरे ब्रह्मणि भगवति वासुदेवे महा-]पुरुष-
]रूपोपलक्षणे श्रीवत्स-]कौस्तुभ-]वन-]मालारि-]दर-]गदादिभिर् उपलक्षिते निज-]पुरुष-]हृल-]लिखितेनात्मनि पुरुष-]रूपेण
विरोचमान उच्चैस्तरां भक्तिर् अनुदिनम् एधमान-]रयाजायत ।

5070702 evaM-BUtayA karma-viSudDyA viSudDa-sattvasya Baktir ajAyatety
anvayaH .

5070702 evaṃ-bhūtayā karma-viśuddhyā viśuddha-sattvasya bhaktir
ajāyatety anvayaḥ .

5070702 एवं-]भूतया कर्म-]विशुद्ध्या विशुद्ध-]सत्त्वस्य भक्तिर् अजायतेत्य् अन्वयः ।

5070703 kva .

5070703 kva .

5070703 क्व ।

5070704 antar-hfdaye ya AkASaH sa eva SarIram aBivvyakti-sTAnaM yasya
tasmin brahmaRi .

5070704 antar-hṛdaye ya ākāśaḥ sa eva śarīram abhivvyakti-sthānaṃ yasya
tasmin brahmaṇi .

5070704 अन्तर-]हृदये य आकाशः स एव शरीरम् अभिव्यक्ति-]स्थानं यस्य तस्मिन् ब्रह्मणि ।

5070705 kIdfSe .

5070705 kīdṛśe .

5070705 कीदृशे ।

5070706 mahA-puruza-rUpasyopalakzaRam AkAro yasya tasmin .

5070706 mahā-puruṣa-rūpasyopalakṣaṇam ākāro yasya tasmin .

5070706 महा-]पुरुष-]रूपस्योपलक्षणम् आकारो यस्य तस्मिन् ।

5070707 kiM ca . SrIvatsAdiBir upalakzite .

5070707 kiṃ ca . śrīvatsādibhir upalakṣite .

5070707 किं च । श्रीवत्सादिभिर् उपलक्षिते ।

5070708 niJa-puruzARAM nAradAdInAM hfdi liKitavan niScalatayA
sTitenoktena puruza-rUpeRAtmani sva-manasi virocamAne .
5070708 niJa-puruṣāṇām nāradādīnām hṛdi likhitavan niścalatayā
sthitenoktena puruṣa-rūpeṇātmani sva-manasi virocamāne .
5070708 निज[-]पुरुषाणां नारदादीनां हृदि लिखितवन् निश्चलतया स्थितेनोक्तेन पुरुष[-]रूपेणात्मनि स्व[-]मनसि
विरोचमाने ।

5070709 kIdfSI BaktiH .
5070709 kīdṛśī bhaktiḥ .
5070709 कीदृशी भक्तिः ।

5070710 atyantAtiSayenEDamAno rayo vegaH prakarzo yasyAH ..7..
5070710 atyantātiśayenaidhamāno rayo vegah prakarṣo yasyāḥ ..7..
5070710 अत्यन्तातिशयेनैधमानो रयो वेगः प्रकर्षो यस्याः ॥७॥

5070801 evaM varzAyuta-sahasra-paryantAvasita-karma-nirvARAVasaro
'DiBuJyamAnaM sva-tanayeByo rikTaM pitf-pEtAmahaM yaTA-dAyaM viBajya
svayaM sakala-sampan-niketAt sva-niketAt pulahASramaM pravavrAja .
5070801 evaṃ varṣāyuta-sahasra-paryantāvasita-karma-nirvāṇāvasaro
'dhibhujyamānaṃ sva-tanayebhyo rikthaṃ pitṛ-paitāmahaṃ yathā-dāyaṃ
vibhajya svayaṃ sakala-sampan-niketāt sva-niketāt pulahāśramaṃ pravavrāja
. .
5070801 एवं वर्षायुत[-]सहस्र[-]पर्यन्तावसित[-]कर्म[-]निर्वाणावसरो ऽधिभुज्यमानं स्व[-]तनयेभ्यो रिक्थं पितृ[-]पैतामहं
यथा[-]दायं विभज्य स्वयं सकल[-]सम्पन्न[-]निकेतात् स्व[-]निकेतात् पुलहाश्रमं प्रवव्राज ।

5070802 evaM anuvfttyA varzARAm ayutAni tezAM sahasraM tat-paryanta-kAle
'vasito niScitaH karma-nirvARAVasaro rAjya-BogAdfzwa-samApti-samayo yena
saH .
5070802 evaṃ anuvṛtṭyā varṣāṇām ayutāni teṣāṃ sahasraṃ tat-paryanta-kāle
'vasito niścitaḥ karma-nirvāṇāvasaro rājya-bhogādrṣṭa-samāpti-samayo yena
saḥ .
5070802 एवम् अनुवृत्त्या वर्षाणाम् अयुतानि तेषां सहस्रं तत्[-]पर्यन्त[-]काले ऽवसितो निश्चितः कर्म[-]निर्वाणावसरो
राज्य[-]भोगादृष्ट[-]समाप्ति[-]समयो येन सः ।

5070803 aDikftya BuJyamAnaM rikTaM DanaM yaTAviBagaH viBajya sakala-
saMpadAM niketAd ASrayAt sva-gfhAt pulahASramaM hari-kzetraM pravavrAja
..8..
5070803 adhikṛtya bhuJyamānaṃ rikthaṃ dhanam yathāvivbhāgaḥ vibhajya
sakala-saṃpadāṃ niketād āśrayāt sva-grhāt pulahāśramaṃ hari-kṣetraṃ
pravavrāja ..8..
5070803 अधिकृत्य भुज्यमानं रिक्थं धनं यथाविभागः विभज्य सकल[-]संपदां निकेताद् आश्रयात् स्व[-]गृहात्
पुलहाश्रमं हरि[-]क्षेत्रं प्रवव्राज ॥८॥

5070901 yatra ha vAva BagavAn harir adyApi tatratyAnAM niJa-janAnAM
vatsalyena sannidApyata icCA-rUpeRa .
5070901 yatra ha vāva bhagavān harir adyāpi tatratyānām niJa-janānām
vātsalyena sannidhāpyata icchā-rūpeṇa .
5070901 यत्र ह वाव भगवान् हरिर् अद्यापि तत्रत्यानां निज[-]जनानां वात्सल्येन सन्निधाप्यत इच्छा[-]रूपेण ।
5070902 yatra kzetre vidyADara-kuRqe .

- 5070902 yatra kṣetre vidyādhara-kuṇḍe .
 5070902 यत्र क्षेत्रे विद्याधर[-]कुण्डे ।
- 5070903 vātsalyaM kartf . tena sannihitaH kriyate .
 5070903 vātsalyaṃ karṭṛ . tena sannihitaḥ kriyate .
 5070903 वात्सल्यं कर्तृ । तेन सन्निहितः क्रियते ।
- 5070904 BaktAnAm apekzitenā rUpēRa sannihito BavatIty arTaH ..9..
 5070904 bhaktānām apekṣitenā rūpeṇa sannihito bhavatīty arthaḥ ..9..
 5070904 भक्तानाम् अपेक्षितेन रूपेण सन्निहितो भवतीत्य् अर्थः ॥९॥
- 5071001 yatrASrama-padAny uBayato nABiBir dfzac-cakrES cakra-nadI nAma
 sarit-pravarA sarvataH pavitrI-karoti .
 5071001 yatrāśrama-padāny ubhayato nābhibhir dṛṣac-cakraiś cakra-nadī
 nāma sarit-pravarā sarvataḥ pavitrī-karoti .
 5071001 यत्राश्रम[-]पदान्य् उभयतो नाभिभिर् दृषच्[-]चक्रैश् चक्र[-]नदी नाम सरित्[-]प्रवरा सर्वतः पवित्री[-]करोति ।
- 5071002 ASrama-sTAnAny uBayata upary aDaS ca nABir yezAM tEr dfzac-
 cakrEH SilA-maDya-gatES cakrES cakra-nadI gaRqakI saritAM SrezWA pavitrI-
 karoti ..10..
 5071002 āśrama-sthānāny ubhayata upary adhaś ca nābhir yeṣāṃ tair dṛṣac-
 cakraiḥ śilā-madhyā-gataiś cakraiś cakra-nadī gaṇḍakī saritāṃ śreṣṭhā
 pavitrī-karoti ..10..
 5071002 आश्रम[-]स्थानान्य् उभयत उपर्य् अधश् च नाभिर् येषां तैर् दृषच्[-]चक्रैः शिला[-]मध्य[-]गतैश् चक्रैश् चक्र[-]
 नदी गण्डकी सरितां श्रेष्ठा पवित्री[-]करोति ॥१०॥
- 5071101 tasmin vAva kila sa ekalaH pulahASramopavane viviDa-kusuma-
 kisalaya-tulasikAmbuBiH kanda-mUla-PalopahArES ca samIhamAno Bagavata
 ArADanaM vivikta uparata-vizayABilAza upaBftopaSamaH parAM nirvftim avApa
 .
 5071101 tasmin vāva kila sa ekalaḥ pulahāśramopavane vividha-kusuma-
 kisalaya-tulasikāmbubhiḥ kanda-mūla-phalopahāraiś ca samīhamāno bhagavata
 ārādhanaṃ vivikta uparata-viṣayābhilāṣa upabhṛtopaśamaḥ parāṃ nirvṛtim
 avāpa .
 5071101 तस्मिन् वाव किल स एकलः पुलहाश्रमोपवने विविध[-]कुसुम[-]किसलय[-]तुलसिकाम्बुभिः कन्द[-]मूल[-]
 ]फलोपहारैश् च समीहमानो भगवत आराधनं विविक्त उपरत[-]विषयाभिलाष उपभृतोपशमः परां निर्वृतिम् अवाप ।
- 5071102 ekala ekaH .
 5071102 ekala ekaḥ .
 5071102 एकल एकः ।
- 5071103 ArADanaM samIhamAnaH kurvARaH .
 5071103 ārādhanaṃ samīhamānaḥ kurvāṇaḥ .
 5071103 आराधनं समीहमानः कुर्वाणः ।
- 5071104 viviktaH SudDaH ata evoparato vizayABilAzo yasya .
 5071104 viviktaḥ śuddhaḥ ata evoparato viṣayābhilāṣo yasya .
 5071104 विविक्तः शुद्धः अत एवोपरतो विषयाभिलाषो यस्य ।
- 5071105 upaBftaH saMvfdDa upaSamo yasya ..11..

5071105 upabhr̥taḥ samvṛddha upaśamo yasya ..11..

5071105 उपभृतः संवृद्ध उपशमो यस्य ॥११॥

5071201 tayetTam avirata-puruza-paricaryayA Bagavati pravardDamAnA-nurAga-Bara-druta-hfdaya-SETilyaH praharza-vegenAtmany udBidyamAna-roma-pulaka-kulaka OtkarWya-pravftta-praRaya-bAzpa-nirudDAvaloka-nayana evaM niJa-ramaRARuRa-caraRARavindAnuDyAna-paricita-Bakti-yogena paripluta-paramAhlAda-gamBira-hfdaya-hradAvagAQa-DizaRas tAm api kriyamARAM Bagavat-saparyAM na sasmAra .

5071201 tayettham avirata-puruṣa-paricaryayā bhagavati pravardhamānā-nurāga-bhara-druta-hṛdaya-śaithilyaḥ praharṣa-vegenātmany udbhidyamāna-roma-pulaka-kulaka autkaṇṭhya-pravṛtta-praṇaya-bāṣpa-niruddhāvaloka-nayana evaṃ niJa-ramaṇāruṇa-caraṇāravindānudhyāna-paricita-bhakti-yogena paripluta-paramāhlāda-gambhīra-hṛdaya-hradāvagāḍha-dhiṣaṇas tām api kriyamānām bhagavat-saparyām na sasmāra .

5071201 तयेत्थम् अविरत[-]पुरुष[-]परिचर्यया भगवति प्रवर्धमाना[-]नुराग[-]भर[-]द्रुत[-]हृदय[-]शैथिल्यः प्रहर्ष[-]वेगेनात्मन्य् उद्भिद्यमान[-]रोम[-]पुलक[-]कुलक औत्कण्ठ्य[-]प्रवृत्त[-]प्रणय[-]बाष्प[-]निरुद्धावलोक[-]नयन एवं निज[-]रमणारुण[-]चरणारविन्दानुध्यान[-]परिचित[-]भक्ति[-]योगेन परिप्लुत[-]परमाह्लाद[-]गम्भीर[-]हृदय[-]हृदावगाढ[-]धिषणस् ताम् अपि क्रियमाणां भगवत्[-]सपर्या न सस्मार ।

5071202 pravardDamAnAnurAgasya BareRa yad drutaM dravI-ButaM hfdayaM tasmin SETilyam anudyamo yasya Atmani dehe udBidyamAnaM roma-pulaka-kulaM romAYca-vfndaM yasya .

5071202 pravardhamānānurāgasya bhareṇa yad drutaṃ dravī-bhutaṃ hṛdayaṃ tasmin śaithilyam anudyamo yasya ātmani dehe udbhidyamānaṃ roma-pulaka-kulaṃ romāñca-vṛndaṃ yasya .

5071202 प्रवर्धमानानुरागस्य भरेण यद् द्रुतं द्रवी[-]भुतं हृदयं तस्मिन् शैथिल्यम् अनुद्यमो यस्य आत्मनि देहे उद्भिद्यमानं रोम[-]पुलक[-]कुलं रोमाञ्च[-]वृन्दं यस्य ।

5071203 ka-kAraH samAsAntaH .

5071203 ka-kāraḥ samāsāntaḥ .

5071203 क[-]कारः समासान्तः ।

5071204 OtkarWyAt pravfttena praRaya-bAzpeRa nirudDo 'valoko yayos te nayane yasya saH .

5071204 autkaṇṭhyāt pravṛttena praṇaya-bāṣpeṇa niruddho 'valoko yayos te nayane yasya saḥ .

5071204 औत्कण्ठ्यात् प्रवृत्तेन प्रणय[-]बाष्पेण निरुद्धो ऽवलोको ययोस् ते नयने यस्य सः ।

5071205 evaM vartamAnas tAm api Bagavat-saparyAM na sasmArety anvayaH .

5071205 evaṃ vartamānas tām api bhagavat-saparyām na sasmārety anvayaḥ .

5071205 एवं वर्तमानस् ताम् अपि भगवत्[-]सपर्या न सस्मारेत्य् अन्वयः ।

5071206 tatra hetuH . niJa-ramaRasya sva-prIti-dAtur ye aruRe caraRARavinde tayor anuDyAnena paricitaH samfdDo Bakti-yogas tena pariplutaH sarvato-vyAptaH parama AhlAdaH paramAnando yasmin gamBira-hfdaya-hrade tasminn avagAQa nimagnA DizaRA yasya ..12..

5071206 tatra hetuḥ . niJa-ramaṇasya sva-prīti-dātur ye aruṇe caraṇāravinde tayor anudhyānena paricitaḥ samṛddho bhakti-yogas tena pariplutaḥ sarvato-vyāptaḥ parama āhlādaḥ paramānando yasmin gambhīra-hṛdaya-hrade tasminn avagāḍhā nimagnā dhiṣaṇā yasya ..12..

5071206 तत्र हेतुः । निज[-]रमणस्य स्वा[-]प्रीति[-]दातुर् ये अरुणे चरणारविन्दे तयोर् अनुध्यानेन परिचितः समृद्धो भक्ति[-]योगस् तेन परिप्लुतः सर्वतो[-]व्याप्तः परम आह्लादः परमानन्दो यस्मिन् गम्भीर[-]हृदय[-]हृदे तस्मिन् अवगाढा निमग्ना धिषणा यस्य ॥१२॥

5071301 itTaM Dfta-Bagavad-vrata EReyAjina-vAsasAnusavanABizekArdra-kapiSa-kuwila-jawA-kalApena ca virocamAnaH sUryarcA BagavantaM hiraRmayaM puruzam ujjiHane sUrya-maRqale 'ByupatizWann etad u hovAca .

5071301 itthaṃ dhṛta-bhagavad-vrata aiṇeyājina-vāsasānusavanābhiṣekārdra-kapiśa-kuṭila-jaṭā-kalāpena ca virocamānaḥ sūryarcā bhagavantaṃ hiraṇmayam puruṣam ujjiḥāne sūrya-maṇḍale 'bhyupatiṣṭhann etad u hovāca .

5071301 इत्थं धृता[-]भगवद्[-]व्रत ऐणेयाजिन[-]वाससानुसवनाभिषेकार्द्रा[-]कपिश[-]कुटिल[-]जटा[-]कलापेन च विरोचमानः सूर्यर्चा भगवन्तं हिरण्मयं पुरुषम् उज्जिहाने सूर्य[-]मण्डले ऽभ्युपतिष्ठन् एतद् उ होवाच ।

5071302 DftAni Bagavad-vratAni yena sa BagavantaM sUrya-maRqale 'ByupatizWann etad u hovAcety anvayaH .

5071302 dhṛtāni bhagavad-vratāni yena sa bhagavantaṃ sūrya-maṇḍale 'bhyupatiṣṭhann etad u hovācety anvayaḥ .

5071302 धृतानि भगवद्[-]व्रतानि येन स भगवन्तं सूर्य[-]मण्डले ऽभ्युपतिष्ठन् एतद् उ होवाचेत्य् अन्वयः ।

5071303 kIdfSaH .

5071303 kīdṛśaḥ .

5071303 कीदृशः ।

5071304 eRyA hariRyA ajinamEReyAM tad eva vAsas tenAnusavanABizekeRArdrAH kapiSAS ca yAH kuwila jawAs tAsAM kalApena ca virocamAnaH .

5071304 eṇyā hariṇyā ajinamaiṇeyam tad eva vāsas tenānusavanābhiṣekenārdrāḥ kapiśās ca yāḥ kuṭilā jaṭās tāsāṃ kalāpena ca virocamānaḥ .

5071304 एण्या हरिण्या अजिनमैण्यं तद् एव वासस् तेनानुसवनाभिषेकेणार्द्राः कपिशश् च याः कुटिला जटास् तासां कलापेन च विरोचमानः ।

5071305 sUrya-prakASikayA fcA hiraRmayaM . DyeyaH sadA savitf-maRqala-maDya-vartI ity-Adinoktam .

5071305 sūrya-prakāśikayā ṛcā hiraṇmayam . dhyeyaḥ sadā savitr-maṇḍala-madhyā-vartī ity-ādinoktam .

5071305 सूर्य[-]प्रकाशिकया ऋचा हिरण्मयं । ध्येयः सदा सवितृ[-]मण्डल[-]मध्य[-]वर्ती इत्यु[-]आदिनोक्तम् ।

5071306 ujjiHane udgacCati sati .

5071306 ujjiḥāne udgacchati sati .

5071306 उज्जिहाने उद्गच्छति सति ।

5071307 sa-kArAnta-pAWe sann antAt pacAdy ac .

5071307 sa-kārānta-pāṭhe sann antāt pacādy ac .

5071307 स[-]कारान्त[-]पाठे सन् अन्तात् पचाद्य् अच् ।

5071308 arTas tu sa eva ..13..

5071308 arthas tu sa eva ..13..

5071308 अर्थस् तु स एव ॥१३॥

5071401a paro-rajaH savitur jAta-vedo

5071401a paro-rajaḥ savitur jāta-vedo

5071401a परो[-]रजः सवितुर् जात[-]वेदो

5071401b devasya Bargo manasedaM jajAna .

5071401b devasya bhargo manasedaṁ jajāna .

5071401b देवस्य भर्गो मनसेदं जजान ।

5071401c suretasAdaH punar AviSyā caṣṭwe

5071401c suretasādaḥ punar āviśyā caṣṭe

5071401c सुरेतसादः पुनर् आविश्य चष्टे

5071401d haMsam gfDrARaM nfzad-riNgirAm imaH ..

5071401d haṁsaṁ ṛḍhrāṇaṁ nṛṣad-riṅgirām imaḥ ..

5071401d हंसं गृध्राणं नृषद[-]रिङ्गिराम् इमः ॥

5071402 paro-rajaH .

5071402 paro-rajaḥ .

5071402 परो[-]रजः ।

5071403 rajasaH prakfteH paraM SudDa-sattvAtmakam .

5071403 rajasaḥ prakṛteḥ paraṁ śuddha-sattvātmakam .

5071403 रजसः प्रकृतेः परं शुद्ध[-]सत्त्वात्मकम् ।

5071404 savitur devasya sUryasya BargaH svarUpa-BUtaM tejaH .

5071404 savitur devasya sūryasya bhargaḥ svarūpa-bhūtaṁ tejaḥ .

5071404 सवितुर् देवस्य सूर्यस्य भर्गः स्वरूप[-]भूतं तेजः ।

5071405 jAtaM vedo DanaM karma-PalaM yasmAt tat-karma-Paladam ity arTaH .

5071405 jātaṁ vedo dhanaṁ karma-phalaṁ yasmāt tat-karma-phaladam ity arthaḥ .

5071405 जातं वेदो धनं कर्म[-]फलं यस्मात् तत्[-]कर्म[-]फलदम् इत्य् अर्थः ।

5071406 atra hetuH -- yan manasEvedaM viSvaM jajAna sasarja .

5071406 atra hetuḥ -- yan manasaivedaṁ viśvaṁ jajāna sasarja .

5071406 अत्र हेतुः [-] यन् मनसैवेदं विश्वं जजान ससर्ज ।

5071407 punaS ca adaH sfzwaM viSvam antaryAmi-rUpeRa praviSyā gfDrARaM kANKzantaM haMsam jIvaM suretasA cic-CaktyA vicaṣṭwe paSyati pAlayatIty arTaH .

5071407 punaś ca adaḥ sṛṣṭaṁ viśvam antaryāmi-rūpeṇa praviśyā ṛḍhrāṇaṁ kāṅkṣantaṁ haṁsaṁ jīvaṁ suretasā cic-chaktyā vicaṣṭe paśyati pālayatīty arthaḥ .

5071407 पुनश् च अदः सृष्टं विश्वम् अन्तर्यामि[-]रूपेण प्रविश्य गृध्राणं काङ्क्षन्तं हंसं जीवं सुरेतसा चिच्[-]छक्त्या विचष्टे पश्यति पालयतीत्य् अर्थः ।

5071408 nfzu sIdaty upADitayA tizWatIti nfzad budDis tasyAM riNgim

riNGaRaM gatiM rAti dadAtIti nfzadriNgirAm .

5071408 nṛṣu sīdaty upādhitayā tiṣṭhatīti nṛṣad buddhis tasyāṃ riṅgiṃ
 riṅgaṇaṃ gatiṃ rāti dadātīti nṛṣadriṅgirām .
 5071408 नृषु सीदत्य् उपाधितया तिष्ठतीति नृषद् बुद्धिस् तस्यां रिङ्गिं रिङ्गणं गतिं राति ददातीति नृषद्रिङ्गिराम् ।
 5071409 vA Candasi ity ami pUrva-rUpatvABAvāH .
 5071409 vā chandasi ity ami pūrva-rūpatvābhāvaḥ .
 5071409 वा छन्दसि इत्य् अमि पूर्व[-]रूपत्वाभावः ।
 5071410 tad BargaH imaH SaraRaM vrajĀmaH ..14..
 5071410 tad bhargaḥ imaḥ śaraṇaṃ vrajāmaḥ ..14..
 5071410 तद् भर्गः इमः शरणं व्रजामः ॥१४॥
 5071501 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe fzaBANucarite
 saptamo 'DyAyaH .
 5071501 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe ṛṣabhānucarite
 saptamo 'dhyāyaḥ .
 5071501 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ऋषभानुचरिते सप्तमो sध्यायः ।
 5071502 ..5.7..
 5071502 ..5.7..
 5071502 ॥५७॥
 5071503 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM saptamo 'DyAyaH .
 5071503 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ saptamo 'dhyāyaḥ .
 5071503 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां सप्तमो sध्यायः ।
 5080001 aTAzwamo 'DyAyaH
 5080001 athāṣṭamo 'dhyāyaḥ
 5080001 अथाष्टमो sध्यायः
 5080002 Adi-Barata-caritre
 5080002 ādi-bharata-caritre
 5080002 आदि[-]भरत[-]चरित्रे
 5080101 SrI-Suka uvAca
 5080101 śrī-śuka uvāca
 5080101 श्री[-]शुक उवाच
 5080102 ekadA tu mahA-nadyAM kftABizeka-nEyamikAvaSyako brahmAkzaram
 aBigfRAno muhUrta-trayam udakAnta upaviveSa .
 5080102 ekadā tu mahā-nadyāṃ kṛtābhiṣeka-naiyamikāvaśyako brahmākṣaram
 abhigrṇāno muhūrta-trayam udakānta upaviveśa .
 5080102 एकदा तु महा[-]नद्यां कृताभिषेक[-]नैयमिकावश्यको ब्रह्माक्षरम् अभिगृणानो मुहूर्त[-]त्रयम् उदकान्त
 उपविवेश ।
 5080103a azwame Bajato vizRuM tasya karmAntarAyataH .
 5080103a aṣṭame bhajato viṣṇuṃ tasya karmāntarāyataḥ .
 5080103a अष्टमे भजतो विष्णुं तस्य कर्मान्तरायतः ।

5080103c eRa-rakzAprasaktasya jAtam eRatvam Iryate ..
5080103c eṇa-rakṣāprasaktasya jātam eṇatvam īryate ..
5080103c एण[-]रक्षाप्रसक्तस्य जातम् एणत्वम् ईर्यते ॥

5080104a kfpayApikftaH saNgaH patanAyEva yoginaH .
5080104a kṛpayāpikṛtaḥ saṅgaḥ patanāyaiva yoginaḥ .
5080104a कृपयापिकृतः सङ्गः पतनायैव योगिनः ।

5080104c iti pradarSayann Aha BaratasyERa-pozaRam ..
5080104c iti pradarśayann āha bharatasyaina-poṣaṇam ..
5080104c इति प्रदर्शयन् आह भरतस्यैण[-]पोषणम् ॥

5080105 nEyamikaM nitya-nEmittika-viDi-prAptam .
5080105 naiyamikaṃ nitya-naimittika-vidhi-prāptam .
5080105 नैयमिकं नित्य[-]नैमित्तिक[-]विधि[-]प्राप्तम् ।

5080106 AvaSyakam arTa-prAptaM mUtrotsargAdi .
5080106 āvaśyakam artha-prāptaṃ mūtrotsargādi .
5080106 आवश्यकम् अर्थ[-]प्राप्तं मूत्रोत्सर्गादि ।

5080107 kftam aBizekAdikaM yena .
5080107 kṛtam abhiṣekādikaṃ yena .
5080107 कृतम् अभिषेकादिकं येन ।

5080108 brahmAkzaraM praRavaM japan .
5080108 brahmākṣaram praṇavam japan .
5080108 ब्रह्माक्षरं प्रणवं जपन् ।

5080109 udakAnte nadyAs tIre ..1..
5080109 udakānte nadyās tīre ..1..
5080109 उदकान्ते नद्यास् तीरे ॥१॥

5080201 tatra tadA rAjan hariRI pipAsayA jalASayAByASam ekEvopajagAma .
5080201 tatra tadā rājan hariṇī pipāsayā jalāśayābhyāśam ekaivopajagāma .
5080201 तत्र तदा राजन् हरिणी पिपासया जलाशयाभ्याशम् एकैवोपजगाम ।

5080202 jalASayAByASaM nadyAH samIpe ..2..
5080202 jalāśayābhyāśaṃ nadyāḥ samīpe ..2..
5080202 जलाशयाभ्याशं नद्याः समीपे ॥२॥

5080301 tayA pepIyamAna udake tAvad evAvidUreRa nadato mfga-pater unnAdo
loka-BayaNkara udapatat .
5080301 tayā pepīyamāna udake tāvad evāvidūreṇa nadato mṛga-pater unnādo
loka-bhayāṅkara udapatat .
5080301 तया पेपीयमान उदके तावद् एवाविदूरेण नदतो मृग[-]पतेर् उन्नादो लोक[-]भयङ्कर उदपतत् ।

5080302 pepIyamAne atyAsaktyA pIyamAne sati .
5080302 pepīyamāne atyāśaktyā pīyamāne sati .

5080302 पेपीयमाने अत्यासक्त्या पीयमाने सति ।

5080303 tAvad eva tat-kzaRam eva .

5080303 tāvad eva tat-kṣaṇam eva .

5080303 तावद् एव तत्-]क्षणम् एव ।

5080304 avidUreRa sannidO .

5080304 avidūreṇa sannidhau .

5080304 अविदूरेण सन्निधौ ।

5080305 mfga-pateH siMhasya .

5080305 mṛga-pateḥ siṃhasya .

5080305 मृग-]पतेः सिंहस्य ।

5080306 unnAdo mahAn nAda udgataH ..3..

5080306 unnādo mahān nāda udgataḥ ..3..

5080306 उन्नादो महान् नाद उद्गतः ॥३॥

5080401 tam upaSrutya sA mfga-vaDUH prakfti-viklavA cakita-nirIkzaRA
sutarAm api hari-BayABiniveSa-vyagra-hfdayA pAriplava-dfzwir agata-tfzA
BayAt sahasEvoccakrAma .

5080401 tam upaśrutya sā mṛga-vadhūḥ prakṛti-viklavā cakita-nirīkṣaṇā
sutarām api hari-bhayābhiniveśa-vyagra-hṛdayā pāriplava-dṛṣṭir agata-tṛṣā
bhayāt sahasaivoccakrāma .

5080401 तम् उपश्रुत्य सा मृग-]वधूः प्रकृति-]विक्लवा चकित-]निरीक्षणा सुतराम् अपि हरि-]भयाभिनिवेश-]व्यग्र-
]हृदया पारिप्लव-]दृष्टिर् अगत-]तृषा भयात् सहसैवोच्चक्राम ।

5080402 prakfityA svaBAvata eva viklavA vyAkulaA sutarAM tu hari-
BayasyABiniveSena vyagraM vyAkulam hfdayaM yasyAH .

5080402 prakṛtyā svabhāvata eva viklavā vyākulā sutarām tu hari-
bhayasyābhiniveśena vyagraṃ vyākulam hṛdayaṃ yasyāḥ .

5080402 प्रकृत्या स्वभावत एव विक्लवा व्याकुला सुतरां तु हरि-]भयस्याभिनिवेशेन व्यग्रं व्याकुलम् हृदयं यस्याः ।

5080403 pAriplava-dfzwiH pariBrAnta-netrA .

5080403 pāriplava-dṛṣṭiḥ paribhrānta-netrā .

5080403 पारिप्लव-]दृष्टिः परिभ्रान्त-]नेत्रा ।

5080404 na gatA tfzA tfw yasyAH .

5080404 na gatā tṛṣā tṛṭ yasyāḥ .

5080404 न गता तृषा तृट् यस्याः ।

5080405 uccakrAma nadIm ullaNGitavatI ..4..

5080405 uccakrāma nadīm ullāṅghitavatī ..4..

5080405 उच्चक्राम नदीम् उल्लङ्घितवती ॥४॥

5080501 tasyA utpatantyA antarvatnyA uru-BayAvagalito yoni-nirgato
garBaH srotasi nipapAta .

5080501 tasyā utpatantya antarvatnyā uru-bhayāvagallito yoni-nirgato
garbhaḥ srotasi nipapāta .

5080501 तस्या उत्पतन्त्या अन्तर्वल्न्या उरु-]भयावगलितो योनि-]निर्गतो गर्भः स्रोतसि निपपात ।

5080502 antarvatnyA garBiRyAH .
5080502 antarvatnyā garbhiṇyāḥ .
5080502 अन्तर्वत्न्या गर्भिण्याः ।

5080503 uruBayena sTAnAd vicalito yoner nirgataH san srotasi pravAhe
nipatitaH ..5..
5080503 urubhayena sthānād vicalito yoner nirgataḥ san srotasi pravāhe
nipatitaḥ ..5..
5080503 उरुभयेन स्थानाद् विचलितो योनेर् निर्गतः सन् स्रोतसि प्रवाहे निपतितः ॥५॥

5080601 tat-prasavotsarpaRa-Baya-KedAturA sva-gaRena viyuḥjyamAnA
kasyAYcid daryAM kfzRa-sArasatI nipapAtATa ca mamAra .
5080601 tat-prasavotsarpaṇa-bhaya-khedāturā sva-gaṇena viyuḥjyamānā
kasyāñcid daryām kṛṣṇa-sārasatī nipapātātha ca mamāra .
5080601 तत्-]प्रसवोत्सर्पण-]भय-]खेदातुरा स्व-]गणेन वियुज्यमाना कस्याञ्चिद् दर्या कृष्ण-]सारसती निपपाताथ
च ममार ।

5080602 tat-prasavo garBa-pAtaH utsarpaRam ullaNGanaM BayaM ca etEH
KedenAturA pIqitA .
5080602 tat-prasavo garbha-pātaḥ utsarpaṇam ullāṅghanam bhayaṃ ca etaiḥ
khedenāturā pīḍitā .
5080602 तत्-]प्रसवो गर्भ-]पातः उत्सर्पणम् उल्लङ्घनं भयं च एतैः खेदेनातुरा पीडिता ।

5080603 daryAM giri-guhAyAm .
5080603 daryām giri-guhāyām .
5080603 दर्या गिरि-]गुहायाम् ।

5080604 hariRa-vaDUr nipapAta .
5080604 hariṇa-vadhūr nipapāta .
5080604 हरिण-]वधूर् निपपात ।

5080605 aTAnantaraM mftA ca ..6..
5080605 athānantaram mṛtā ca ..6..
5080605 अथानन्तरं मृता च ॥६॥

5080701 taM tv eRa-kuRakaM kfpaRaM srotasAnUhyamAnam aBivIkzyApavidDaM
banDur ivAnukampayA rAjarzir Barata AdAya mfta-mAtaram ity ASrama-padam
anayat .
5080701 taṃ tv eṇa-kuṇakaṃ kṛpaṇaṃ srotasānūhyamānam abhivīkṣyāpavidhṃ
bandhur ivānukampayā rājarṣir bharata ādāya mṛta-mātaram ity āśrama-padam
anayat .
5080701 तं त्व् एण-]कुणकं कृपणं स्रोतसानूह्यमानम् अभिवीक्ष्यापविद्धं बन्धुर् इवानुकम्पया राजर्षिर् भरत आदाय
मृत-]मातरम् इत्य् आश्रम-]पदम् अनयत् ।

5080702 eRa-kuRakaM hariRa-bAlakam .
5080702 eṇa-kuṇakaṃ hariṇa-bālakam .
5080702 एण-]कुणकं हरिण-]बालकम् ।

5080703 apavidDaM banDuBis tyaktam .

5080703 apaviddhaṃ bandhubhis tyaktam .

5080703 अपविद्धं बन्धुभिस् त्यक्तम् ।

5080704 ity etEH kṛpaRatvAdi-hetuBir yAnukampA tayA anayat ..7..

5080704 ity etaiḥ kṛpaṇatvādi-hetubhir yānukampā tayā anayat ..7..

5080704 इत्य् एतैः कृपणत्वादि[-]हेतुभिर् यानुकम्पा तया अनयत् ॥७॥

5080801 tasya ha vA eRa-kuRaka uccEr etasmin kfta-nijABimAnasyAhar-ahas
tat-pozaRa-pAlana-lAlana-prIRanAnuDyAnenAtma-niyamAH saha-yamAH puruza-
paricaryAdaya ekEkaSaH katipayenAhar-gaRena viyujiyamAnAH kila sarva
evodavasan .

5080801 tasya ha vā eṇa-kuṇaka uccair etasmin kṛta-nijābhimānasyāhar-
ahas tat-poṣaṇa-pālana-lālana-prīṇanānudhyānenātma-niyamāḥ saha-yamāḥ
puruṣa-paricaryādaya ekaikaśaḥ katipayenāhar-gaṇena viyujiyamānāḥ kila
sarva evodavasan .

5080801 तस्य ह वा एण[-]कुणक उच्चैर् एतस्मिन् कृत[-]निजाभिमानस्याहर्[-]अहस् तत्[-]पोषण[-]पालन[-]लालन[-]
]प्रीणनानुध्यानेनात्म[-]नियमाः सह[-]यमाः पुरुष[-]परिचर्यादय एकैकशः कतिपयेनाहर्[-]गणेन वियुज्यमानाः किल सर्व
एवोदवसन् ।

5080802 kfto nijaH svIya ity aBimAno yena .

5080802 kṛto nijaḥ svīya ity abhimāno yena .

5080802 कृतो निजः स्वीय इत्य् अभिमानो येन ।

5080803 pozaRaM tfRAdinA .

5080803 poṣaṇaṃ tṛṇādinā .

5080803 पोषणं तृणादिना ।

5080804 pAlanaM vfkAdiByo rakzaRam .

5080804 pālanaṃ vṛkādibhyo rakṣaṇaṃ .

5080804 पालनं वृकादिभ्यो रक्षणम् ।

5080805 lAlanaM cumbanAdinA .

5080805 lālanaṃ cumbanādinā .

5080805 लालनं चुम्बनादिना ।

5080806 prIRanaM kaRqUyanAdinA .

5080806 prīṇanaṃ kaṇḍūyanādinā .

5080806 प्रीणनं कण्डूयनादिना ।

5080807 etEr yad anuDyAmAsaktis tenAtmano niyamAH snAnAdayo yamA
ahiMsAdayas tat sahita ISvara-paricaryAdayaS ca praty aham ekEkaSo
viyujiyamAnAH santaH katipayenAhar-gaRena sarve utsannA baBUvuH ..8..

5080807 etair yad anudhyāmāsaktis tenātmano niyamāḥ snānādayo yamā
ahiṃsādayas tat sahita īśvara-paricaryādayaś ca praty aham ekaikaśo
viyujiyamānāḥ santaḥ katipayenāhar-gaṇena sarve utsannā babhūvuḥ ..8..

5080807 एतैर् यद् अनुध्यामासक्तिस् तेनात्मनो नियमाः स्नानादयो यमा अहिंसादयस् तत् सहिता ईश्वर[-]
]परिचर्यादयश् च प्रत्य् अहम् एकैकशो वियुज्यमानाः सन्तः कतिपयेनाहर्[-]गणेन सर्वे उत्सन्ना बभूवुः ॥८॥

5080901 aho batAyaM hariRa-kuRakaH kṛpaRa ISvara-raTa-caraRa-
pariBramaRa-rayeRa sva-gaRa-suhfd-banDuByaH parivarjitaH SaraRaM ca

mopasAdito mAm eva mAtA-pitarO BrAtf-jYAtIn yOTikAMS cEvopeyAya nAnyam
 kaYcana veda mayy ati-visrabDaS cAta eva mayA mat-parAyaRasya pozaRa-
 pAlana-prIRana-lAlanam anasUyunAnuzWeyam SaraRyopekzA-doza-viduza .
 5080901 aho batāyaṃ hariṇa-kuṇakaḥ kṛpaṇa īśvara-ratha-caraṇa-
 paribhramaṇa-rayeṇa sva-gaṇa-suhṛd-bandhubhyaḥ parivarjitaḥ śaraṇaṃ ca
 mopasādito mām eva mātā-pitarau bhrātr-jñātīn yaūthikāṃś caivopeyāya
 nānyaṃ kañcana veda mayy ati-visrabdhaś cāta eva mayā mat-parāyaṇasya
 poṣaṇa-pālana-prīṇana-lālanam anasūyunānuṣṭheyaṃ śaraṇyopekṣā-doṣa-viduṣā
 .

5080901 अहो बतायं हरिण[-]कुणकः कृपण ईश्वर[-]रथ[-]चरण[-]परिभ्रमण[-]रयेण स्व[-]गण[-]सुहृद्[-]बन्धुभ्यः
 परिवर्जितः शरणं च मोपसादितो माम् एव माता[-]पितरौ भ्रातृ[-]जातीन् यौथिकांश् चैवोपेयाय नान्यं कञ्चन वेद मय्य
 अति[-]विस्रब्धश् चात एव मया मत[-]परायणस्य पोषण[-]पालन[-]प्रीणन[-]लालनम् अनसूयुनानुष्ठेयं शरण्योपेक्षा[-]दोष[-]
 ]विदुषा ।

5080902 AsaktiM prapaYcayati -- aho ity-AdinA iti kftAnuzaNga ity etat-
 paryantena .

5080902 āsaktiṃ prapañcayati -- aho ity-ādinā iti kṛtānuṣaṅga ity etat-
 paryantena .

5080902 आसक्तिं प्रपञ्चयति [-][-] अहो इत्यु[-]आदिना इति कृतानुषङ्ग इत्य एतत्[-]पर्यन्तेन ।

5080903 ISvara-raTa-caraRaH kAla-cakraM tasya pariBramaRa-vegena sva-
 gaRAdiByo viBraMSitaH mA iti mAM ca SaraRaM prApitaH mAm eva mAtA-
 pitrAdi-budDyopeyAya prAptaH .

5080903 īśvara-ratha-caraṇaḥ kāla-cakraṃ tasya paribhramaṇa-vegena sva-
 gaṇādibhyo vibhramṣitaḥ mā iti mām ca śaraṇaṃ prāpitaḥ mām eva mātā-
 pitrādi-buddhyopeyāya prāptaḥ .

5080903 ईश्वर[-]रथ[-]चरणः काल[-]चक्रं तस्य परिभ्रमण[-]वेगेन स्व[-]गणादिभ्यो विभ्रंशितः मा इति मां च शरणं
 प्राप्तः माम् एव माता[-]पित्रादि[-]बुद्ध्योपेयाय प्राप्तः ।

5080904 yOTikAn yUTa-saNGAtinaH .

5080904 yaūthikān yūtha-saṅghātināḥ .

5080904 यौथिकान् यूथ[-]सङ्घातिनः ।

5080905 anasUyunA etan nimittaM mama svArTo BraSyatIti doza-dfzwim
 akurvata ..9..

5080905 anasūyunā etan nimittaṃ mama svārtho bhraśyatīti doṣa-drṣṭim
 akurvata ..9..

5080905 अनसूयुना एतन् निमित्तं मम स्वार्थो भ्रश्यतीति दोष[-]दृष्टिम् अकुर्वता ॥९॥

5081001 nUnaM hy AryAH sADava upaSama-SilAH kfpaRa-suhfda evaM-viDArTe
 svArTAn api gurutarAn upekzante .

5081001 nūnaṃ hy āryāḥ sādava upāsama-śilāḥ kṛpaṇa-suhṛda evaṃ-
 vidhārthe svārthān api gurutarān upekṣante .

5081001 नूनं ह्य् आर्याः साधव उपशम[-]शीलाः कृपण[-]सुहृद एवं[-]विधार्थे स्वार्थान् अपि गुरुतरान् उपेक्षन्ते ।

5081002 tad evAha -- nUnaM hIti ..10..

5081002 tad evāha -- nūnaṃ hīti ..10..

5081002 तद् एवाह [-][-] नूनं हीति ॥१०॥

5081101 iti kftAnuzaNga Asana-SayanAwana-snAnASanAdizu saha mfga-jahunA
snehAnubadDa-hfdaya AsIt .

5081101 iti kṛtānuṣaṅga āsana-śayanāṭana-snānāśanādiṣu saha mṛga-jahunā
snehānubaddha-hṛdaya āsīt .

5081101 इति कृतानुषङ्ग आसन[-]शयनाटन[-]स्नानाशनादिषु सह मृग[-]जहुना स्नेहानुबद्ध[-]हृदय आसीत् ।

5081102 ity evaM kfto 'nuzaNga Asaktir yena .

5081102 ity evaṃ kṛto 'nuṣaṅga āsaktir yena .

5081102 इत्य् एवं कृतो ऽनुषङ्ग आसक्तिर् येन ।

5081103 mfga-jahunA mfgApatyena saha .

5081103 mṛga-jahunā mṛgāpatyena saha .

5081103 मृग[-]जहुना मृगापत्येन सह ।

5081104 snehenAnubadDaM hfdayaM yena ..11..

5081104 snehānubaddhaṃ hṛdayaṃ yena ..11..

5081104 स्नेहेनानुबद्धं हृदयं येन ॥११॥

5081201 kuSa-kusuma-samit-palASa-Pala-mUlodakAny AharizyamARo vfkasAlA-
vfkAdiByo Bayam ASaMsamAno yadA saha hariRa-kuRakena vanaM samAviSati .

5081201 kuśa-kusuma-samit-palāśa-phala-mūlodakāny āhariṣyamāṇo vṛkasālā-
vṛkāḍibhyo bhayam āśaṃsamāno yadā saha hariṇa-kuṇakena vanaṃ samāviśati .

5081201 कुश[-]कुसुम[-]समित[-]पलाश[-]फल[-]मूलोदकान्य आहरिष्यमाणो वृकसाला[-]वृकादिभ्यो भयम् आशंसमानो
यदा सह हरिण[-]कुणकेन वनं समाविशति ।

5081202 snehAnubanDam eva prapaYcayati -- kuSa-kusumety-AdinA
svaDayatIty antena .

5081202 snehānubandham eva prapañcayati -- kuśa-kusumety-ādinā
svadhayatīty antena .

5081202 स्नेहानुबन्धम् एव प्रपञ्चयति [-]कुश[-]कुसुमेत्य[-]आदिना स्वधयतीत्य् अन्तेन ।

5081203 sAlA-vfkAH SvAnaH .

5081203 sālā-vṛkāḥ śvānaḥ .

5081203 साला[-]वृकाः श्वानः ।

5081204 yadA BayaM SaNkamAno Bavati tadA tena saha vanaM samAviSati
..12..

5081204 yadā bhayaṃ śaṅkamāno bhavati tadā tena saha vanaṃ samāviśati
..12..

5081204 यदा भयं शङ्कमानो भवति तदा तेन सह वनं समाविशति ॥१२॥

5081301 paTizu ca mugDa-BAvena tatra tatra vizakta-mati-praRaya-Bara-
hfdayaH kArpaRyAt skanDenodvahati evaM utsaNga urasi cADAYopalAlayan
mudam paramAm avApa .

5081301 pathiṣu ca mugdha-bhāvena tatra tatra viṣakta-mati-praṇaya-
bhara-hṛdayaḥ kārpaṇyāt skandhenodvahati evaM utsaṅga urasi
cādhāyopalālayan mudam paramām avāpa .

5081301 पथिषु च मुग्धा[-]भावेन तत्र तत्र विषक्त[-]मति[-]प्रणय[-]भर[-]हृदयः कार्पण्यात् स्कन्धेनोद्वहति एवम्
उत्सङ्ग उरसि चाधायोपलालयन् मुदं परमाम् अवाप ।

5081302 atiSayitaH praRaya-Baro yasya tad-DfdayaM yasya saH ..13..
5081302 atisayitaḥ praṇaya-bharo yasya tad-dhṛdayaṃ yasya saḥ ..13..
5081302 अतिशयितः प्रणय[-]भरो यस्य तद्[-]धृदयं यस्य सः ॥१३॥

5081401 kriyAyAM nirvartyamAnAyAm antarAle 'py utTAyotTaya yadEnam
aBicakzIta tarhi vAva sa varza-patiH prakfti-sTena manasA tasmA ASiza
ASaste svasti stAd vatsa te sarvata iti .
5081401 kriyāyāṃ nirvartyamānāyāṃ antarāle 'py utthāyotthāya yadainam
abhicakṣīta tarhi vāva sa varṣa-patiḥ prakṛti-sthena manasā tasmā āśīṣa
āśāste svasti stād vatsa te sarvata iti .
5081401 क्रियायां निर्वर्त्यमानायाम् अन्तराले सप्य उत्थायोत्थाय यदैनम् अभिचक्षीत तर्हि वाव स वर्ष[-]पतिः प्रकृति[-]
]स्थेन मनसा तस्मा आशिष आशास्ते स्वस्ति स्ताद् वत्स ते सर्वत इति ।

5081402 kriyAyAM deva-pUjAdi-lakzanAyAm .
5081402 kriyāyāṃ deva-pūjādi-lakṣanāyāṃ .
5081402 क्रियायां देव[-]पूजादि[-]लक्षनायाम् ।

5081403 varza-pati-BarataH .
5081403 varṣa-pati-bharataḥ .
5081403 वर्ष[-]पति[-]भरतः ।

5081404 prakfti-sTena sva-sTena .
5081404 prakṛti-sthena sva-sthena .
5081404 प्रकृति[-]स्थेन स्व[-]स्थेन ।

5081405 stAt BUyAt ..14..
5081405 stāt bhūyāt ..14..
5081405 स्तात् भूयात् ॥१४॥

5081501 anyadA BfSam udvigna-manA nazwa-draviRa iva kfpaRaH sakaruRam
ati-tarzeRa hariRa-kuRaka-viraha-vihvala-hfdaya-santApas tam evAnuSocan
kila kaSmalaM mahad aBiramBita iti hovAca .
5081501 anyadā bhr̥śam udvigna-manā naṣṭa-draviṇa iva kṛpaṇaḥ sakaruṇam
ati-tarṣeṇa hariṇa-kuṇaka-viraha-vihvala-hṛdaya-santāpas tam evānuśocan
kila kaśmalaṃ mahad abhiraṃbhita iti hovāca .
5081501 अन्यदा भृशम् उद्विग्न[-]मना नष्ट[-]द्रविण इव कृपणः सकरुणम् अति[-]तर्षेण हरिण[-]कुणक[-]विरह[-]
]विह्वल[-]हृदय[-]सन्तापस् तम् एवानुशोचन् किल कश्मलं महद् अभिरम्भित इति होवाच ।

5081502 anyadAdarSane sa-karuRaM yaTA Bavaty evam anuSocann iti hovAcety
anvayaH .
5081502 anyadādarśane sa-karuṇaṃ yathā bhavaty evam anuśocann iti
hovācety anvayaḥ .
5081502 अन्यदादर्शने स[-]करुणं यथा भवत्य् एवम् अनुशोचन् इति होवाचेत्य् अन्वयः ।

5081503 ati-tarzeRAty-Otsukyena .
5081503 ati-tarṣeṇāty-autsukyena .
5081503 अति[-]तर्षेणात्य[-]औत्सुक्येन ।

5081504 hariRa-kuRaka-viraheRa vihvale hfdaye santApo yasya .
5081504 hariṇa-kuṇaka-viraheṇa vihvale hṛdaye santāpo yasya .

5081504 हरिण[-]कुणक[-]विरहेण विह्वले हृदये सन्तापो यस्य ।

5081505 kaSmalaM mohaM prApitaH san ..15..

5081505 kaśmalaṃ mohaṃ prāpitaḥ san ..15..

5081505 कश्मलं मोहं प्रापितः सन् ॥१५॥

5081601 api bata sa vE kfpaRa eRa-bAlako mfta-hariRI-suto 'ho
mamAnAryasya SaWa-kirAta-mater akfta-sukftasya kfta-visramBa Atma-
pratyayena tad avigaRayan sujana ivAgamizyati .

5081601 api bata sa vai kṛpaṇa eṇa-bālaḥ mṛta-hariṇī-suto 'ho
mamānāryasya śaṭha-kirāta-mater akṛta-sukṛtasya kṛta-visrambha ātma-
pratyayena tad avigaṇayan sujana ivāgamiṣyati .

5081601 अपि बत स वै कृपण एण[-]बालको मृत[-]हरिणी[-]सुतो ऽहो ममानार्यस्य शठ[-]किरात[-]मतेर् अकृत[-]
]सुकृतस्य कृत[-]विस्रम्भ आत्म[-]प्रत्ययेन तद् अविगणयन् सुजन इवागमिष्यति ।

5081602 apIti samBAvanAyAm batety anukampAyAm .

5081602 apīti sambhāvanāyām batety anukampāyām .

5081602 अपीति सम्भावनायाम् बतेत्य् अनुकम्पायाम् ।

5081603 aho iti svede .

5081603 aho iti svede .

5081603 अहो इति स्वेदे ।

5081604 SaWa-kirAtayor iva vaYcana-parA krUra ca matir yasyAkfta-
sukftasya nirBAgyasya mama tac CAWyAdikam agaRayann acintayann Agamizyati
kim .

5081604 śaṭha-kirātayor iva vañcana-parā krūra ca matir yasyākṛta-
sukṛtasya nirbhāgyasya mama tac chāṭhyādikam aṇayann acintayann
āgamiṣyati kim .

5081604 शठ[-]किरातयोर् इव वञ्चन[-]परा क्रूर च मतिर् यस्याकृत[-]सुकृतस्य निर्भाग्यस्य मम तच् छाट्यादिकम्
अगणयन्न् अचिन्तयन्न् आगमिष्यति किम् ।

5081605 aparADAcintane hetuH . Atma-pratyayena sva-citta-SudDyA kfta-
viSvAsaH san sujano na yaTA gaRayati tadvat ..16..

5081605 aparādhācintane hetuḥ . ātma-pratyayena sva-citta-śuddhyā kṛta-
viśvāsaḥ san sujano na yathā gaṇayati tadvat ..16..

5081605 अपराधाचिन्तने हेतुः । आत्म[-]प्रत्ययेन स्व[-]चित्त[-]शुद्ध्या कृत[-]विश्वासः सन् सुजनो न यथा गणयति
तद्वत् ॥१६॥

5081701 api kzemeRASminn ASramopavane SazpARi carantaM deva-guptaM
drakzyAmi .

5081701 api kṣemeṇāsminn āsramopavane śaṣpāṇi carantaṃ deva-guptaṃ
drakṣyāmi .

5081701 अपि क्षमेणास्मिन् आश्रमोपवने शष्पाणि चरन्तं देव[-]गुप्तं द्रक्ष्यामि ।

5081702 SazpARi komala-tfRAni ..17..

5081702 śaṣpāṇi komala-tṛṇāni ..17..

5081702 शष्पाणि कोमल[-]तृणानि ॥१७॥

5081801 api ca na vfkaH sAlA-vfko 'nyatamo vA nEka-cara eka-caro vA Bakzayati .
5081801 api ca na vřkaḥ sālā-vřko 'nyatamo vā naika-cara eka-caro vā bhakṣayati .
5081801 अपि च न वृकः साला[-]वृको ऽन्यतमो वा नैक[-]चर एक[-]चरो वा भक्षयति ।

5081802 nEka-caro yUTa-caraH SUkarAdiH .
5081802 naika-caro yūtha-caraḥ śūkarādiḥ .
5081802 नैक[-]चरो यूथ[-]चरः शूकरादिः ।

5081803 yad vA . eka eva carati yaH krUra-svaBAvo vyAGrAdir na Bakzayati kim ..18..
5081803 yad vā . eka eva carati yaḥ krūra-svabhāvo vyāghrādir na bhakṣayati kim ..18..
5081803 यद् वा । एक एव चरति यः क्रूर[-]स्वभावो व्याघ्रादिर् न भक्षयति किम् ॥१८॥

5081901 nimlocati ha BagavAn sakala-jagat-kzemodayas trayy-AtmAdyApi mama na mfga-vaDU-nyAsa AgacCati .
5081901 nimlocati ha bhagavān sakala-jagat-kṣemodayas trayy-ātmādyāpi mama na mṛga-vadhū-nyāsa āgacchati .
5081901 निम्लोचति ह भगवान् सकल[-]जगत्[-]क्षेमोदयस् त्रय्य[-]आत्माद्यापि मम न मृग[-]वधू[-]न्यास आगच्छति ।

5081902 sakala-lokasya kzemo yasmAt sa udayo yasya .
5081902 sakala-lokasya kṣemo yasmāt sa udayo yasya .
5081902 सकल[-]लोकस्य क्षेमो यस्मात् स उदयो यस्य ।

5081903 veda-trayI AtmA svarUpaM yasya sa sUryo nimlocaty astaM yAti .
5081903 veda-trayī ātmā svarūpaṃ yasya sa sūryo nimlocaty astaṃ yāti .
5081903 वेद[-]त्रयी आत्मा स्वरूपं यस्य स सूर्यो निम्लोचत्य् अस्तं याति ।

5081904 mfga-vaDvA nyAso nikzepa-BUtaH ..19..
5081904 mṛga-vadvā nyāso nikṣepa-bhūtaḥ ..19..
5081904 मृग[-]वध्वा न्यासो निक्षेप[-]भूतः ॥१९॥

5082001 api svid akfta-sukftam Agatya mAM suKayizyati hariRa-rAja-kumAro viviDa-rucira-darSanIya-nija-mfga-dAraka-vinodEr asantozaM svAnAm apanudan .
5082001 api svid akṛta-sukṛtam āgatya mām sukhayiṣyati hariṇa-rāja-kumāro vividha-rucira-darśanīya-nija-mṛga-dāraka-vinodair asantoṣaṃ svānām apanudan .
5082001 अपि स्विद् अकृत[-]सुकृतम् आगत्य मां सुखयिष्यति हरिण[-]राज[-]कुमारो विविध[-]रुचिर[-]दर्शनीय[-]निज[-]मृग[-]दारक[-]विनोदैर् असन्तोषं स्वानाम् अपनुदन् ।

5082002 hariRa eva rAja-kumAra Agatya mAM api svit suKayizyatItY anvayaH .
5082002 hariṇa eva rāja-kumāra āgatya mām api svit sukhayiṣyatItY anvayaḥ .
5082002 हरिण एव राज[-]कुमार आगत्य माम् अपि स्विद् सुखयिष्यतीत्य् अन्वयः ।

5082003 kiM kurvan .
5082003 kiṃ kurvan .
5082003 किं कुर्वन् ।

5082004 viviDE rucirEr darSanIyEr nijEr mfga-dAraka-vinodEH svIyAnAM
svedam apanudan ..20..
5082004 vividhai rucirair darśanīyair nijair mṛga-dāraka-vinodaiḥ
sviyānām svedam apanudan ..20..
5082004 विविधै रुचिरैर् दर्शनीयैर् निजैर् मृगा-]दारक-]विनोदैः स्वीयानां स्वेदम् अपनुदन् ॥२०॥

5082101 kzvelikAyAM mAM mfzA-samADinAmIlita-dfSaM prema-saMramBeRa
cakita-cakita Agatya pfzad-aparuza-vizARAgreRa luWati .
5082101 kṣvelikāyām mām mṛṣā-samādhināmīlita-dṛśaṃ prema-saṃrambheṇa
cakita-cakita āgatya pṛṣad-aparuṣa-viṣāṇāgreṇa luṭhati .
5082101 क्ष्वेलिकायां मां मृषा-]समाधिनामीलित-]दृशं प्रेम-]संरम्भेण चकित-]चकित आगत्य पृषद्-]अपरुष-
]विषाणाग्रेण लुठति ।

5082102 samBavati cEtad ity Aha .
5082102 sambhavati caitad ity āha .
5082102 सम्भवति चैतद् इत्य् आह ।

5082103 kzvelikAyAM krIqAyAM mfzA yaH samADis tenAmIlite dfSO yena taM
mAM prema-saMramBeRa praRaya-kopena pfzaj-jala-bindus tadvad aparuzeRa
mfdunA vizARAgreRa luWati saNGawayayati ..21..
5082103 kṣvelikāyām kṛīḍāyām mṛṣā yaḥ samādhis tenāmīlite dṛsau yena taṃ
mām prema-saṃrambheṇa praṇaya-kopena pṛṣaj-jala-bindus tadvad aparuṣeṇa
mṛdunā viṣāṇāgreṇa luṭhati saṅghaṭṭayati ..21..
5082103 क्ष्वेलिकायां क्रीडायां मृषा यः समाधिस् तेनामीलिते दृशौ येन तं मां प्रेम-]संरम्भेण प्रणय-]कोपेन पृषज-
]जल-]बिन्दुस् तद्वद् अपरुषेण मृदुना विषाणाग्रेण लुठति सङ्घट्टयति ॥२१॥

5082201 AsAdita-havizi barhizi dUzite mayopAlabDo BIta-BItaH sapady
uparata-rAsa fzi-kumAravad avahita-karaRa-kalApa Aste .
5082201 āsādita-haviṣi barhiṣi dūṣite mayopālabdho bhīta-bhītaḥ sapady
uparata-rāsa ṛṣi-kumāravad avahita-karaṇa-kalāpa āste .
5082201 आसादित-]हविषि बर्हिषि दूषिते मयोपालब्धो भीत-]भीतः सपद्य् उपरत-]रास ऋषि-]कुमारवद् अवहित-
]करण-]कलाप आस्ते ।

5082202 AsAditaM havir yasmin barhizi darBe dantAkarzaRAdinA cApalena
dUzite sati .
5082202 āsāditaṃ havir yasmin barhiṣi darbhe dantākarṣaṇādinā cāpalena
dūṣite sati .
5082202 आसादितं हविर् यस्मिन् बर्हिषि दर्भे दन्ताकर्षणादिना चापलेन दूषिते सति ।

5082203 dUzitveti pAWe barhizi vizaye dUzaRaM kftvety arTaH .
5082203 dūṣitveti pāṭhe barhiṣi viṣaye dūṣaṇaṃ kṛtvety arthaḥ .
5082203 दूषित्वेति पाठे बर्हिषि विषये दूषणं कृत्वेत्य् अर्थः ।

5082204 mayADikziptaH saMs tat kzaRam evoparata-krIqo niScala Aste
..22..

5082204 mayādhikṣiptaḥ saṃs tat kṣaṇam evoparata-kṛīḍo niścala āste
..22..

5082204 मयाधिक्षिप्तः संस् तत् क्षणम् एवोपरतः-]क्रीडो निश्चल आस्ते ॥२२॥

5082301 kiM vA are AcaritaM tapas tapasvinyAnayA yad iyam avaniH
savinaya-kfzRa-sAra-tanaya-tanutara-suBaga-SivatamAKara-Kura-pada-
paNktiBir draviRa-viDurAturasya kfpaRasya mama draviRa-padavIM sUcayanty
AtmAnaM ca sarvataH kfta-kOtukaM dvijAnAM svargApavarga-kAmAnAM deva-
yajanaM karoti .

5082301 kiṃ vā are ācaritaṃ tapas tapasvinyānaya yad iyam avaniḥ
savinaya-kṛṣṇa-sāra-tanaya-tanutara-subhaga-śivatamākhara-khura-pada-
pañktibhir draviṇa-vidhurāturasya kṛpaṇasya mama draviṇa-padaviṃ
sūcayanty ātmānaṃ ca sarvataḥ kṛta-kautukaṃ dvijānāṃ svargāpavarga-
kāmaṇāṃ deva-yajanaṃ karoti .

5082301 किं वा अरे आचरितं तपस् तपस्विन्यानया यद् इयम् अविनिः सविनयः-]कृष्णः-]सारः-]तनयः-]तनुतरः-
]सुभगः-]शिवतमाखरः-]खुरः-]पदः-]पङ्क्तिभिर् द्रविणः-]विधुरातुरस्य कृपणस्य मम द्रविणः-]पदवीं सूचयन्त्य् आत्मानं च
सर्वतः कृतः-]कौतुकं द्विजानां स्वर्गापवर्गः-]कामानां देवः-]यजनं करोति ।

5082302 iti bahuDA pralapotyTaya bahir nirgatya tat Kura-KAta-BU-
BAgopalamBa-samBrAnta-hfdaya Aha -- kiM veti .

5082302 iti bahudhā pralapotythāya bahir nirgatya tat khura-khāta-bhū-
bhāgopalambha-sambhrānta-hṛdaya āha -- kiṃ veti .

5082302 इति बहुधा प्रलप्योत्थाय बहिर् निर्गत्य तत् खुरः-]खातः-]भूः-]भागोपलम्भः-]सम्भ्रान्तः-]हृदय आह [-]-] किं
वेति ।

5082303 are aho anayA kzityA kiM vA tapa Acaritam .

5082303 are aho anayā kṣityā kiṃ vā tapa ācaritam .

5082303 अरे अहो अनया क्षित्या किं वा तप आचरितम् ।

5082304 tapasvinyA saBAgyayA .

5082304 tapasvinyā sabhāgyayā .

5082304 तपस्विन्या सभाग्यया ।

5082305 yad yasmAd iyaM sa-vinayasya kfzRa-sAra-tanayasya tanutarAH
suBagAS ca SivatamAS ca KarAS ca Kura yezu tezAM padAnAM tatra
tatrANKitAnAM paNktiBir draviRaM mfgas tena rahitasyAta evAturasya
duhKitasya mama draviRa-mArgaM sUcayantI satI svAtmAnaM ca tABiH kfta-
maRqanaM dvijAnAM deva-yajanaM yajYa-BUmiM karoti .

5082305 yad yasmād iyaṃ sa-vinayasya kṛṣṇa-sāra-tanayasya tanutarāḥ
subhagāś ca śivatamāś ca kharāś ca khurā yeṣu teṣāṃ padānāṃ tatra
tatrāṅkitānāṃ pañktibhir draviṇaṃ mṛgas tena rahitasyāta evāturasya
duhkhitasya mama draviṇa-mārgaṃ sūcayantī satī svātmānaṃ ca tābhiḥ kṛta-
maṇḍanaṃ dvijānāṃ deva-yajanaṃ yajña-bhūmiṃ karoti .

5082305 यद् यस्माद् इयं सः-]विनयस्य कृष्णः-]सारः-]तनयस्य तनुतराः सुभगाश् च शिवतमाश् च खराश् च खुरा
येषु तेषां पदानां तत्र तत्राङ्कितानां पङ्क्तिभिर् द्रविणं मृगस् तेन रहितस्यात एवातुरस्य दुहिखतस्य मम द्रविणः-]मार्गं
सूचयन्ती सती स्वात्मानं च ताभिः कृतः-]मण्डनं द्विजानां देवः-]यजनं यज्ञः-]भूमिं करोति ।

5082306 yasmin deSe mfgaH kfzRas tasmin DarmAn niboData iti smfteH
..23..

5082306 yasmin deSe mṛgaḥ kṛṣṇas tasmin dharmān nibodhata iti smrteḥ
..23..

5082306 यस्मिन् देशे मृगः कृष्णस् तस्मिन् धर्मान् निबोधत इति स्मृतेः ॥२३॥

5082401 api svid asO BagavAn uqu-patir enaM mfga-pati-BayAn mfta-mAtaraM
mfga-bAlakaM svASrama-pariBrazwam anukampayA kfpaRa-jana-vatsalaH
paripAti .

5082401 api svid asau bhagavān uḍu-patir enaṃ mṛga-pati-bhayān mṛta-
mātaraṃ mṛga-bālakam svāśrama-paribhraṣṭam anukampayā kṛpaṇa-jana-
vatsalaḥ paripāti .

5082401 अपि स्विद् असौ भगवान् उडु[-]पतिर् एनं मृग[-]पति[-]भयान् मृत[-]मातरं मृग[-]बालकं स्वाश्रम[-]परिभ्रष्टम्
अनुकम्पया कृपण[-]जन[-]वत्सलः परिपाति ।

5082402 tAvad udite candre mfgaM dfzwvA sva-mfgatvaM samBAvayann Aha --
api svid iti ..24..

5082402 tāvad udite candre mṛgaṃ dṛṣṭvā sva-mṛgatvaṃ sambhāvayann āha --
api svid iti ..24..

5082402 तावद् उदिते चन्द्रे मृगं दृष्ट्वा स्व[-]मृगत्वं सम्भावयन् आह [-][-] अपि स्विद् इति ॥२४॥

5082501 kiM vAtmaja-viSleza-jvara-dava-dahana-SiKABir upatapyamAna-
hfdaya-sTala-nalinIkaM mAm upasfta-mfgI-tanayaM SiSira-SAntAnurAga-
guRita-nija-vadana-salilAmftamaya-gaBastiBiH svaDayatIti ca .

5082501 kiṃ vātmaja-viśleṣa-jvara-dava-dahana-śikhābhir upatapyamāna-
hṛdaya-sthala-nalinīkaṃ mām upasṛta-mṛgī-tanayaṃ śīsira-śāntānurāga-
guṇita-nija-vadana-salilāmṛtamaya-gabhastibhiḥ svadhayatīti ca .

5082501 किं वात्मज[-]विश्लेष[-]ज्वर[-]दव[-]दहन[-]शिखाभिर् उपतप्यमान[-]हृदय[-]स्थल[-]नलिनीकं माम् उपसृत[-]
]मृगी[-]तनयं शिशिर[-]शान्तानुराग[-]गुणित[-]निज[-]वदन[-]सलिलामृतमय[-]गभस्तिभिः स्वधयतीति च ।

5082502 candra-raSmi-sparSa-suKaM prApyAha .

5082502 candra-raśmi-sparśa-sukhaṃ prāpyāha .

5082502 चन्द्र[-]रश्मि[-]स्पर्श[-]सुखं प्राप्याह ।

5082503 kiM veti samBAvanAyAm .

5082503 kiṃ veti sambhāvanāyām .

5082503 किं वेति सम्भावनायाम् ।

5082504 Atmaja-viSlezeRa jvara-stApaH sa eva dava-dahanas tasya jvAlABir
upatapyamAnA hfdaya-rUpA sTala-nalinI yasya .

5082504 ātmaja-viśleṣeṇa jvara-stāpaḥ sa eva dava-dahanas tasya
jvālābhir upatapyamānā hṛdaya-rūpā sthala-nalinī yasya .

5082504 आत्मज[-]विश्लेषेण ज्वर[-]स्तापः स एव दव[-]दहनस् तस्य ज्वालाभिर् उपतप्यमाना हृदय[-]रूपा स्थल[-]
]नलिनी यस्य ।

5082505 jala-sTaM padmaM tApaM soQuM kzamam iti sTala-grahaRam .

5082505 jala-sthaṃ padmaṃ tāpaṃ soḍhuṃ kṣamam iti sthala-grahaṇam .

5082505 जल[-]स्थं पद्मं तापं सोढुं क्षमम् इति स्थल[-]ग्रहणम् ।

5082506 upasfto 'nugato mfgI-tanayo yena taM mAM candraH svaDayati
SantiM gamayati .

5082506 upasṛto 'nugato mṛgī-tanayo yena taṃ māṃ candraḥ svadhayati śāntiṃ gamayati .

5082506 उपसृतो ऽनुगतो मृगी[-]तनयो येन तं मां चन्द्रः स्वधयति शान्तिं गमयति ।

5082507 kEH .

5082507 kaiḥ .

5082507 कैः ।

5082508 SiSiraM ca tac CAntaM ca mayy anurAgeRa guRitaM cAvartitaM punaH punaH sravayad vadana-salilaM tad evAmfta-mayA gaBastayas tEH .

5082508 śisīraṃ ca tac chāntaṃ ca mayy anurāgeṇa guṇitaṃ cāvartitaṃ punaḥ punaḥ sravayad vadana-salilaṃ tad evāmṛta-mayā gabhastayas taiḥ .

5082508 शिशिरं च तच् छान्तं च मय्य् अनुरागेण गुणितं चावर्तितं पुनः पुनः स्रवयद् वदन[-]सलिलं तद् एवामृत[-]मया गभस्तयस् तैः ।

5082509 loke hi mantra-vAdino vadana-salilEs tApaM SamayantIti prasidDam .

5082509 loke hi mantra-vādinō vadana-salilais tāpaṃ śamayantīti prasiddham .

5082509 लोके हि मन्त्र[-]वादिनो वदन[-]सलिलैस् तापं शमयन्तीति प्रसिद्धम् ।

5082510 upasftya mfgI-tanaya iti pAWe mano-raTAntaram etat .

5082510 upasṛtya mṛgī-tanaya iti pāṭhe mano-rathāntaram etat .

5082510 उपसृत्य मृगी[-]तनय इति पाठे मनो[-]रथान्तरम् एतत् ।

5082511 upasftya mfgI-tanayaH . kiM vA mAM svaDayizyatIti .

5082511 upasṛtya mṛgī-tanayaḥ . kiṃ vā māṃ svadhayīṣyatīti .

5082511 उपसृत्य मृगी[-]तनयः । किं वा मां स्वधयिष्यतीति ।

5082512 SezaM samAnam ..25..

5082512 śeṣaṃ samānam ..25..

5082512 शेषं समानम् ॥२५॥

5082601 evaṃ aGawamAna-manoraTAkula-hfdayo mfga-dArakABAsena svArabDa-karmaRA yogAramBaRato viBraMSitaH sa yoga-tApaso Bagavad-ArADana-lakzaRac ca kaTam itaraTA jAty-antara eRa-kuRaka AsaNgaH sAkzAn niHSreyasa-pratipakzatayA prAk-parityakta-dustyaja-hfdayABijAtasya tasyEvam antarAya-vihata-yogAramBaRasya rAjarzer Baratasya tAvan mfgArBaka-pozaRa-pAlana-prIRana-lAlanAnuzaNgeRAvigaRayata AtmAnam ahir ivAKu-bilaM duratikramaH kAlaH karAla-raBasa Apadyata .

5082601 evaṃ aghaṭamāna-manorathākula-hṛdayo mṛga-dārakābhāsena svārabdha-karmaṇā yogārambhaṇato vibhramśitaḥ sa yoga-tāpaso bhagavad-ārādhana-lakṣaṇāc ca katham itarathā jāty-antara eṇa-kuṇaka āsaṅgaḥ sākṣān niḥśreyasa-pratipakṣatayā prāk-parityakta-dustyaja-hṛdayābhijātasya tasyaivam antarāya-vihata-yogārambhaṇasya rājarṣer bharatasya tāvan mṛgārbhaka-poṣaṇa-pālana-prīṇana-lālanānuṣaṅgeṇāvigaṇayata ātmānam ahir ivākhu-bilaṃ duratikramaḥ kālaḥ karāla-rabhasa āpadyata .

5082601 एवम् अघटमान[-]मनोरथाकुल[-]हृदयो मृग[-]दारकाभासेन स्वारब्ध[-]कर्मणा योगारम्भणतो विभ्रंशितः स योग[-]तापसो भगवद्[-]आराधन[-]लक्षणाच् च कथम् इतरथा जात्य[-]अन्तर एण[-]कुणक आसङ्गः साक्षान् निःश्रेयस[-]

[प्रतिपक्षतया प्राक्[-]परित्यक्त[-]दुस्त्यज[-]हृदयाभिजातस्य तस्यैवम् अन्तराय[-]विहत[-]योगारम्भणस्य राजर्षेर् भरतस्य
तावन् मृगार्भक[-]पोषण[-]पालन[-]प्रीणन[-]लालनानुषङ्गेणाविगणयत आत्मानम् अहिर् इवाखु[-]बिलं दुरतिक्रमः कालः
कराल[-]रभस आपद्यत ।

5082602 mfga-dArakavad ABAsa-mAnena Bagavad-ArADana-lakzaRAat karmaRaS
caviBraMSitaH .

5082602 mṛga-dārakavad ābhāsa-mānena bhagavad-ārādhana-lakṣaṇāt karmaṇaś
cavibhramśitaḥ .

5082602 मृग[-]दारकवद् आभास[-]मानेन भगवद्[-]आराधन[-]लक्षणात् कर्मणश् चविभ्रंशितः ।

5082603 prArabDa-karmatve hetuH . kaTam itaraTA .

5082603 prārabdha-karmatve hetuḥ . katham itarathā .

5082603 प्रारब्ध[-]कर्मत्वे हेतुः । कथम् इतरथा ।

5082604 iti .

5082604 iti .

5082604 इति ।

5082605 sAkzAt sva-putra-vat kaTam AsaNgaH syAt .

5082605 sāḁṣāt sva-putra-vat katham āsaṅgaḥ syāt .

5082605 साक्षात् स्व[-]पुत्र[-]वत् कथम् आसङ्गः स्यात् ।

5082606 pUrvaM parityaktA dustyajA OrasA yena .

5082606 pūrvaṁ parityaktā dustyajā aurasā yena .

5082606 पूर्व परित्यक्ता दुस्त्यजा औरसा येन ।

5082607 antarAyeRa vihataM yogAramBaRaM yasya .

5082607 antarāyeṇa vihataṁ yogārambhaṇaṁ yasya .

5082607 अन्तरायेण विहतं योगारम्भणं यस्य ।

5082608 AtmAnam avagaRayata Atma-cintAm akurvataH .

5082608 ātmānam avagaṇayata ātma-cintām akurvataḥ .

5082608 आत्मानम् अवगणयत आत्म[-]चिन्ताम् अकुर्वतः ।

5082609 tAvad eva tIvra-vegaH kAlO mftyu-samayaS cApadyata ..26..

5082609 tāvad eva tīvra-vegaḥ kālo mṛtyu-samayaś cāpadyata ..26..

5082609 तावद् एव तीव्र[-]वेगः कालो मृत्यु[-]समयश् चापद्यत ॥२६॥

5082701 tadAnIm api pArSva-vartinam Atmajam ivAnuSocantam aBivIkzamARo

mfga evABiniveSita-manA visfjya lokam imaM saha mfgeRa kalevaraM mftam
anu na mfta-janmAnusmftir itaravan mfga-SarIram avApa .

5082701 tadānīm api pārśva-vartinam ātmajam ivānuśocantam abhivikṣamāṇo
mṛga evābhiniveśita-manā visṛjya lokam imaṁ saha mṛgeṇa kalevaraṁ mṛtam
anu na mṛta-janmānusmṛtir itaravan mṛga-śarīram avāpa .

5082701 तदानीम् अपि पार्श्व[-]वर्तिनम् आत्मजम् इवानुशोचन्तम् अभिवीक्षमाणो मृग एवाभिनिवेशित[-]मना विसृज्य
लोकम् इमं सह मृगेण कलेवरं मृतम् अनु न मृत[-]जन्मानुस्मृतिर् इतरवन् मृग[-]शरीरम् अवाप ।

5082702 lokaM dehaM mfgeRa sahitaM visfjya prAkfta iva mfga-SarIram
avApa .

5082702 lokaṃ dehaṃ mṛgeṇa sahitaṃ viśṛjya prākṛta iva mṛga-śarīram
avāpa .

5082702 लोकं देहं मृगेण सहितं विसृज्य प्राकृत इव मृग[-]शरीरम् अवाप ।

5082703 kaTaM-BUtaH .

5082703 kathaṃ-bhūtaḥ .

5082703 कथं[-]भूतः ।

5082704 kalevaraM mftam anu na mftA na vinazwA pUrva-janmAnusmftir yasya
..27..

5082704 kalevaraṃ mṛtam anu na mṛtā na vinaṣṭā pūrva-janmānusmṛtir yasya
..27..

5082704 कलेवरं मृतम् अनु न मृता न विनष्टा पूर्व[-]जन्मानुस्मृतिर् यस्य ॥२७॥

5082801 tatrApi ha vA Atmano mfgatva-kAraRaM Bagavad-ArADana-
samIhAnuBAvenAnusmftya BfSam anutapyamAna Aha .

5082801 tatrāpi ha vā ātmano mṛgatva-kāraṇaṃ bhagavad-ārādhana-
samihānubhāvenānusmṛtya bhṛśam anutapyamāna āha .

5082801 तत्रापि ह वा आत्मनो मृगत्व[-]कारणं भगवद्[-]आराधन[-]समीहानुभावेनानुस्मृत्य भृशम् अनुतप्यमान आह
।

5082802 Aha sve citte ..28..

5082802 āha sve citte ..28..

5082802 आह स्वे चित्ते ॥२८॥

5082901 aho kazwaM Brazwo 'ham AtmavatAm anupaTAd yad-vimukta-samasta-
saNgasya vivikta-puRyAraRya-SaraRasyAtmavata Atmani sarvezAm AtmanAM
Bagavati vAsudeve tad-anuSravaRa-manana-
saNkIrtanArADanAnusmaraRABiyogenASunya-sakala-yAmena kAlena samAveSitaM
samAhitaM kArtsnyena manas tat tu punar mamAbuDasyArAn mfga-sutam anu
parisusrAva .

5082901 aho kaṣṭaṃ bhraṣṭo 'ham ātmavatām anupathād yad-vimukta-samasta-
saṅgasya vivikta-puṇyāraṇya-śaraṇasyātmavata ātmani sarveṣām ātmanām
bhagavati vāsudeve tad-anuśravaṇa-manana-
saṅkīrtanārāadhanānusmaraṇābhiyogenāsūnya-sakala-yāmena kālena samāveśitaṃ
samāhitaṃ kārtsnyena manas tat tu punar mābubudhasyārān mṛga-sutam anu
parisusrāva .

5082901 अहो कष्टं भ्रष्टो ऽहम् आत्मवताम् अनुपथाद् यद्[-]विमुक्त[-]समस्त[-]सङ्गस्य विविक्त[-]पुण्यारण्य[-]
]शरणस्यात्मवत आत्मनि सर्वेषाम् आत्मनां भगवति वासुदेवे तद्[-]अनुश्रवण[-]मनन[-]
]सङ्कीर्तनाराधनानुस्मरणाभियोगेनाशून्य[-]सकल[-]यामेन कालेन समावेशितं समाहितं कात्स्न्येन मनस् तत् तु पुनर्
ममाबुधस्यारान् मृग[-]सुतम् अनु परिसुस्राव ।

5082902 aho kazwaM DIrARAM mArgAd Brazwo 'ham .

5082902 aho kaṣṭaṃ dhīrāṇām mārgād bhraṣṭo 'ham .

5082902 अहो कष्टं धीराणां मार्गाद् भ्रष्टो ऽहम् ।

5082903 BraMSam evAha -- yad yato vimuktaH samastAH saNgA yena .

5082903 bhraṃśam evāha -- yad yato vimuktāḥ samastāḥ saṅgā yena .

5082903 भ्रंशम् एवाह [-] यद् यतो विमुक्ताः समस्ताः सङ्गा येन ।

5082904 viviktaM puRyAraRyaM SaraRaM yasya Atmavato Dirasya mama manaH sarvezAM BUtAnAm Atmani vAsudeve samAveSitaM samAhitaM ca niScalaM sa-dArAd dUrAd eva susrAva galitaM niHsftam .

5082904 viviktaṃ puṇyāraṇyaṃ śaraṇaṃ yasya ātmavato dhīrasya mama manaḥ sarveṣāṃ bhūtānāṃ ātmani vāsudeve samāveśitaṃ samāhitaṃ ca niścalaṃ sa-dārād dūrād eva susrāva galitaṃ niḥsṛtaṃ .

5082904 विविक्तं पुण्यारण्यं शरणं यस्य आत्मवतो धीरस्य मम मनः सर्वेषां भूतानाम् आत्मनि वासुदेवे समावेशितं समाहितं च निश्चलं सा-]दाराद् दूराद् एव सुस्राव गलितं निःसृतम् ।

5082905 kena samAveSitaM .

5082905 kena samāveśitaM .

5082905 केन समावेशीतम् ।

5082906 tasyAnuSravaRA dizv aBiyogenABiniveSenASUnyAH sakala yAmA yasmiMs tena kAlena ..29..

5082906 tasyānuśravaṇādizv abhiyogenābhīniveśēnāsūnyāḥ sakalā yāmā yasmiṃs tena kālena ..29..

5082906 तस्यानुश्रवणादिष्व् अभियोगेनाभिनिवेशेनाशून्याः सकला यामा यस्मिंस् तेन कालेन ॥२९॥

5083001 ity evaM nigUQa-nirvedo visfjya mfgIM mAtaraM punar Bagavat-kzetram upaSama-Sila-muni-gaRa-dayitaM SALagrAmaM pulastya-pulahASramaM kAlaYjarAt pratyAjagAma .

5083001 ity evaṃ nigūḍha-nirvedo viśṛjya mṛgīm mātaraṃ punar bhagavat-kṣetram upāśama-śīla-muni-gaṇa-dayitaṃ śālagrāmaṃ pulastya-pulahāśramaṃ kālañjarāt pratyājagāma .

5083001 इत्य् एवं निगूढ-]निर्वदो विसृज्य मृगीं मातरं पुनर् भगवत्-]क्षेत्रम् उपशम-]शील-]मुनि-]गण-]दयितं शालग्रामं पुलस्त्य-]पुलहाश्रमं कालञ्जरात् प्रत्याजगाम ।

5083002 nigUQo 'nAvizkfto nirvedo yena .

5083002 nigūḍho 'nāviṣkṛto nirvedo yena .

5083002 निगूढो ऽनाविष्कृतो निर्वदो येन ।

5083003 SALa-vfkzopalakzitaM grAmam .

5083003 śāla-vṛkṣopalakṣitaṃ grāmam .

5083003 शाल-]वृक्षोपलक्षितं ग्रामम् ।

5083004 kAlaYjarAd yatra hariRo jAtas tasmAt parvatAt ..30..

5083004 kālañjarād yatra hariṇo jātas tasmāt parvatāt ..30..

5083004 कालञ्जराद् यत्र हरिणो जातस् तस्मात् पर्वतात् ॥३०॥

5083101 tasminn api kAlaM pratIkzamARaH saNgAc ca BfSam udvigna Atma-sahacaraH Suzka-parRa-tfRa-vIruDA vartamAno mfgatva-nimittAvasAnam eva gaRayan mfga-SarIraM tIrTodaka-klinnam utsasarja .

5083101 tasminn api kālaṃ pratīkṣamāṇaḥ saṅgāc ca bhṛśam udvigna ātma-sahacaraḥ śuṣka-parṇa-tṛṇa-vīrudhā vartamāno mṛgatva-nimittāvasānam eva gaṇayan mṛga-śārīraṃ tīrthodaka-klinnam utsasarja .

5083101 तस्मिन् अपि कालं प्रतीक्षमाणः सङ्गाच् च भृशम् उद्विग्न आत्म-]सहचरः शुष्क-]पर्ण-]तृण-]वीरुधा वर्तमानो मृगत्वा-]निमित्तावसानम् एव गणयन् मृग-]शरीरं तीर्थोदका-]क्लिन्नम् उत्ससर्ज ।

5083102 AtmEva sahacaro yasya ekAkI .

5083102 ātmaiva sahaçaro yasya ekākī .
 5083102 आत्मैव सहचरो यस्य एकाकी ।
 5083103 pratIkzmARasyEva prapaYcaH . mfgatva-nimitteti .
 5083103 pratīkṣmāṇasyaiva prapañcaḥ . mṛgatva-nimitteti .
 5083103 प्रतीक्षमाणस्यैव प्रपञ्चः । मृगत्वा[-]निमित्तेति ।
 5083104 tIrTodakena klinnam Ardram arDodaka-sTam ity arTaH ..31..
 5083104 tīrthodakena klinnam ārdram ardhodaka-stham ity arthaḥ ..31..
 5083104 तीर्थोदकेन क्लिन्नम् आर्द्रम् अर्धोदक[-]स्थम् इत्य् अर्थः ॥३१॥
 5083201 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe Adi-Barata-
 caritre azwamo 'DyAyaH .
 5083201 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe ādi-bharata-
 caritre aṣṭamo 'dhyāyaḥ .
 5083201 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे आदि[-]भरत[-]चरित्रे अष्टमो sध्यायः ।
 5083202 ..5.8..
 5083202 ..5.8..
 5083202 ॥५८॥
 5083203 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAm azwamo 'DyAyaH .
 5083203 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyām ṭīkāyām aṣṭamo 'dhyāyaḥ .
 5083203 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायाम् अष्टमो sध्यायः ।
 5090001 aTa navamo 'DyAyaH
 5090001 atha navamo 'dhyāyaḥ
 5090001 अथ नवमो sध्यायः
 5090002 jaqa-Barata-carite
 5090002 jaḍa-bharata-carite
 5090002 जड[-]भरत[-]चरिते
 5090101 SrI-Suka uvAca
 5090101 śrī-śuka uvāca
 5090101 श्री[-]शुक उवाच
 5090102 aTa kasyacid dviija-varasyANgiraH-pravarasya Sama-dama-tapaH-
 svADyAyADyayana-tyAga-santoza-titikzA-praSraya-vidyAnasUyAtma-jYAnAnanda-
 yuktasyAtma-sadfSa-Sruta-SilAcAra-rUpOdArya-guRA nava sodaryA aNgajA
 baBUvur miTunaM ca yavIyasyAM BAryAyAm; yas tu tatra pumAMs taM parama-
 BAGavataM rAjarzi-pravaraM Baratam utsfzwa-mfga-SarIraM carama-SarIreRa
 vipratvaM gatam AhuH ..
 5090102 atha kasyacid dviija-varasyāṅgiraḥ-pravarasya śama-dama-tapaḥ-
 svādhyāyādhyayana-tyāga-santoṣa-titikṣā-praśraya-vidyānasūyātma-
 jñānānanda-yuktasyātma-sadṛśa-śruta-śīlācāra-rūpaudārya-guṇā nava sodaryā
 aṅgajā babhūvur mithunaṃ ca yaviyasyām bhāryāyām[;] yas tu tatra pumāms
 taṃ parama-bhāgavataṃ rājarṣi-pravaraṃ bharataṃ utsṛṣṭa-mṛga-śarīraṃ
 carama-śarīreṇa vipratvaṃ gatam āhuḥ ..

5090102 अथ कस्यचिद् द्विज[-]वरस्याङ्गिरः[-]प्रवरस्य शम[-]दम[-]तपः[-]स्वाध्यायाध्ययन[-]त्याग[-]सन्तोष[-]
]तितिक्षा[-]प्रश्रय[-]विद्यानसूयात्म[-]ज्ञानानन्द[-]युक्तस्यात्म[-]सदृश[-]श्रुत[-]शीलाचार[-]रूपौदार्य[-]गुणा नव सोदर्या अङ्गजा
बभूवुर् मिथुनं च यवीयस्यां भार्यायाम्[;] यस् तु तत्र पुमांस् तं परम[-]भागवतं राजर्षि[-]प्रवरं भरतम् उत्सृष्ट[-]मृग[-]
]शरीरं चरम[-]शरीरेण विप्रत्वं गतम् आहुः ॥

5090103a navame jaḡa-vipratve tasya rAgAdy-aBAvataH .
5090103a navame jaḡa-vipratve tasya rāgādy-abhāvataḥ .
5090103a नवमे जड[-]विप्रत्वे तस्य रागाद्य[-]अभावतः ।

5090103c BadrakAlI-paSutve 'pi nirvikAratvam Iryate ..
5090103c bhadrakālī-paśutve 'pi nirvikāratvam īryate ..
5090103c भद्रकाली[-]पशुत्वे सपि निर्विकारत्वम् ईर्यते ॥

5090104a pituH prAptAtma-vijYAno Barato mftatAM gataH .
5090104a pituḥ prāptātma-vijñāno bharato mṛtatām gataḥ .
5090104a पितुः प्राप्तात्म[-]विज्ञानो भरतो मृततां गतः ।

5090104c prArabDa-karma-vegena tad-ante jaḡa-vipratAm ..
5090104c prārabdha-karma-vegena tad-ante jaḡa-vipratām ..
5090104c प्रारब्ध[-]कर्म[-]वेगेन तद्[-]अन्ते जड[-]विप्रताम् ॥

5090105 ANgirasa-gotrajanAM pravaraSya SrezWasya SamAdi-yuktasya .
5090105 āṅgirasa-gotrajanām pravaraSya śreṣṭhasya śamādi-yuktasya .
5090105 आङ्गिरस[-]गोत्रजानां प्रवरस्य श्रेष्ठस्य शमादि[-]युक्तस्य ।

5090106 tyAgo 'trAtiTyAdiByo 'nna-dAnAdi .
5090106 tyāgo 'trātithyādibhyo 'nna-dānādi .
5090106 त्यागो त्रातिथ्यादिभ्यो सन्न[-]दानादि ।

5090107 vidyA karma-vidyA .
5090107 vidyā karma-vidyā .
5090107 विद्या कर्म[-]विद्या ।

5090108 Atma-jYAnaM dehAdi-vyatirikta-Boktr-Atma-jYAnam .
5090108 ātma-jñānaM dehādi-vyatirikta-bhoktr-ātma-jñānam .
5090108 आत्म[-]ज्ञानं देहादि[-]व्यतिरिक्त[-]भोक्त्र[-]आत्म[-]ज्ञानम् ।

5090109 Anando Darma-sampattijaH .
5090109 ānando dharma-sampattijaḥ .
5090109 आनन्दो धर्म[-]सम्पत्तिजः ।

5090110 AtmanA sadrSAH SrutAdayo guRA yezAM te samAnodarA nava putra
baBUvuH .
5090110 ātmanā sadrśāḥ śrutādayo guṇā yeṣāṃ te samānodarā nava putrā
babhūvuḥ .
5090110 आत्मना सदृशः श्रुतादयो गुणा येषां ते समानोदरा नव पुत्रा बभूवुः ।

5090111 yavIyasyAM kanizWAM ca miTunaM strI-puruza-yugmam ..1..
5090111 yavīyasyām kaniṣṭhāyām ca mithunaM strī-puruṣa-yugmam ..1..

5090111 यवीयस्यां कनिष्ठायां च मिथुनं स्त्री[-]पुरुष[-]युग्मम् ॥१॥

5090201 tatrApi svajana-saNgAc ca BfSam udvijamAno BagavataH karma-banDa-viDvaMsana-SravaRa-smaraRa-guRa-vivaraRa-caraRaravinda-yugalaM manasA vidaDad AtmanaH pratiGAtam ASaNkamAno Bagavad-anugraheRAnusmfta-sva-pUrva-janmAvalir AtmAnam unmatta-jaqAnDa-baDira-svarUpeRa darSayAmAsa lokasya .

5090201 tatrāpi svajana-saṅgāc ca bhṛśam udvijamāno bhagavataḥ karma-bandha-vidhvaṃsana-śravaṇa-smaraṇa-guṇa-vivaraṇa-caraṇāravinda-yugalaṃ manasā vidadhad ātmanaḥ pratighātam āśaṅkamāno bhagavad-anugraheṇānusmṛta-sva-pūrva-janmāvalir ātmānam unmatta-jaḍāndha-badhira-svarūpeṇa darśayāmāsa lokasya .

5090201 तत्रापि स्वजन[-]सङ्गाच् च भृशम् उद्विजमानो भगवतः कर्म[-]बन्ध[-]विध्वंसन[-]श्रवण[-]स्मरण[-]गुण[-]विवरण[-]चरणारविन्द[-]युगलं मनसा विदधद् आत्मनः प्रतिघातम् आशङ्कमानो भगवद्[-]अनुग्रहेणानुस्मृत[-]स्वा[-]पूर्व[-]जन्मावलिर आत्मानम् उन्मत्त[-]जडान्ध[-]बधिर[-]स्वरूपेण दर्शयामास लोकस्य ।

5090202 utsfzwaM mfga-SarIraM yena tam .

5090202 utsṛṣṭaṃ mṛga-śarīraṃ yena tam .

5090202 उत्सृष्टं मृग[-]शरीरं येन तम् ।

5090203a SucInAM SrImatAM gehe yoga-Brazwo 'BjAyate

5090203a śucīnām śrīmatām gehe yoga-bhraṣṭo 'bhjāyate

5090203a शुचीनां श्रीमतां गेहे योग[-]भ्रष्टो ऽभ्जायते

5090204 iti smfteH ..

5090204 iti smrteḥ ..

5090204 इति स्मृतेः ॥

5090205 tatrApi cAnyA-saNgAd Atmano BraMSam ASaNkamAnaS cAtmAnam unmattAdi-rUpeRa darSayAm Asety anvayaH .

5090205 tatrāpi cānya-saṅgād ātmano bhraṃśam āśaṅkamānaś cātmānam unmattādi-rūpeṇa darśayām āsety anvayaḥ .

5090205 तत्रापि चान्य[-]सङ्गाद् आत्मनो भ्रंशम् आशङ्कमानश् चात्मानम् उन्मत्तादि[-]रूपेण दर्शयाम् आसेत्य् अन्वयः ।

5090206 kiM kurvan .

5090206 kiṃ kurvan .

5090206 किं कुर्वन् ।

5090207 karma-banDa-viDvaMsanaM SravaRaM smaraRaM guRANAM vivaraRaM kaTanaM ca yasya tad BagavataS caraRaravinda-yugalaM manasA viSezeRa DArayan .

5090207 karma-bandha-vidhvaṃsanaṃ śravaṇaṃ smaraṇaṃ guṇānām vivaraṇaṃ kathaṇaṃ ca yasya tad bhagavataś caraṇāravinda-yugalaṃ manasā viśeṣeṇa dhārayan .

5090207 कर्म[-]बन्ध[-]विध्वंसनं श्रवणं स्मरणं गुणानां विवरणं कथनं च यस्य तद् भगवतश् चरणारविन्द[-]युगलं मनसा विशेषेण धारयन् ।

5090208 pratiGata-SaNkAyAM hetuH . anusmftA svIya-pUrva-janma-nAmAvaliH paramparA yena saH ..3..

5090208 pratighāta-śaṅkāyāṃ hetuḥ . anusmṛtā svīya-pūrva-janma-nāmāvaliḥ
paramparā yena saḥ ..3..

5090208 प्रतिघात[-]शङ्कायां हेतुः । अनुस्मृता स्वीय[-]पूर्व[-]जन्म[-]नामावलिः परम्परा येन सः ॥३॥

5090301 tasyApi ha vA Atmajasya vipraH putra-snehAnubadDa-manA
AsamAvartanAt saMskArAn yaTopadeSaM vidaDAna upanItasya ca punaH
SOcAcamanAdIn karma-niyamAn anaBipretAn api samaSikzayad anuSizwena hi
BAvyaM pituH putreReti .

5090301 tasyāpi ha vā ātmajasya vipraḥ putra-snehānubaddha-manā
āsamāvartanāt saṃskārān yathopadeśaṃ vidadhāna upanītasya ca punaḥ
śaucācamanādīn karma-niyamān anabhipretān api samaśikṣayad anuśiṣṭena hi
bhāvyaṃ pituḥ putreṇeti .

5090301 तस्यापि ह वा आत्मजस्य विप्रः पुत्र[-]स्नेहानुबद्ध[-]मना आसमावर्तनात् संस्कारान् यथोपदेशं विदधान्
उपनीतस्य च पुनः शौचाचमनादीन् कर्म[-]नियमान् अनभिप्रेतान् अपि समशिक्षयद् अनुशिष्टेन हि भाव्यं पितुः पुत्रेणेति ।

5090302 putra-snehe 'nubadDaM mano yasya .

5090302 putra-snehe 'nubaddhaṃ mano yasya .

5090302 पुत्र[-]स्नेहे ऽनुबद्धं मनो यस्य ।

5090303 jaqasya gArhasTyAn aDikArAt samAvartanAn tAn saMskArAn vidaDAnas
tam upanIyopanItasya punaH SOcAdIMs tasyAnaBipretAn api SikzitavAn .

5090303 jaḍasya gārhasthyān adhikārāt samāvartanān tān saṃskārān
vidadhānas tam upanīyopanītasya punaḥ śaucādīṃs tasyānabhipretān api
śikṣitavān .

5090303 जडस्य गार्हस्थ्यान् अधिकारात् समावर्तनान् तान् संस्कारान् विदधानस् तम् उपनीयोपनीतस्य पुनः
शौचादीन् तस्यानभिप्रेतान् अपि शिक्षितवान् ।

5090304 tatra hetuH -- anuSizwena hi BAvyaM pituH sakASAt putreReti
..4..

5090304 tatra hetuḥ -- anuśiṣṭena hi bhāvyaṃ pituḥ sakāśāt putreṇeti
..4..

5090304 तत्र हेतुः [-] अनुशिष्टेन हि भाव्यं पितुः सकाशात् पुत्रेणेति ॥४॥

5090401 sa cApi tad u ha pitf-sanniDAv evAsaDrIcInam iva sma karoti
CandAMsy aDyApayizyan saha vyAhftiBiH sapraRava-Siras tripadIM sAvitrIM
grEzma-vAsantikAn mAsAn aDIyAnam apy asamaveta-rUpaM grAhayAm Asa .

5090401 sa cāpi tad u ha pitṛ-sannidhāv evāsadrīcīnam iva sma karoti
chandāṃsy adhyāpayiṣyan saha vyāhṛtibhiḥ sapraṇava-śiras tripadīṃ
sāvitriṃ graiṣma-vāsantikān māsān adhīyānam apy asamaveta-rūpaṃ grāhayām
āsa .

5090401 स चापि तद् उ ह पितृ[-]सन्निधाव् एवासधीचीनम् इव स्म करोति छन्दांस्य् अध्यापयिष्यन् सह
व्याहृतिभिः सप्रणव[-]शिरस् त्रिपदी सावित्रीं ग्रैष्म[-]वासन्तिकान् मासान् अधीयानम् अप्य् असमवेत[-]रूपं ग्राहयाम् आस ।

5090402 so 'pi ca pituH SikzAnirbanDa-nivfttaye asaDrIcInam asamInam iva
karoti sma upAkaraRa-veda-vratAdy-anantaraM SrAvaRAdi-mAsezu vedAn
aDyApayizyannAdO tAvad vyAhftiBiH saha praRava-SiraH-sahitAM tri-padIM
cEtrAdi-caturro mAsAn aDIyAnamapy asamaveta-rUpaM yaTA Bavaty evaM
grAhayAm Asa .

5090402 so 'pi ca pituḥ śikṣānirbandha-nivṛttaye asadrīcīnam asaminam
iva karoti sma upākaraṇa-veda-vratādy-anantaraṃ śrāvaṇādi-māseṣu vedān
adhyāpayiṣyannādaḥ tāvad vyāhṛtibhiḥ saha praṇava-śiraḥ-sahitām tri-padīṃ

caitrādi-caturō māsān adhīyānamapy asamaveta-rūpaṃ yathā bhavaty evaṃ
grāhayām āsa .

5090402 सो ऽपि च पितुः शिक्षानिर्बन्ध[-]निवृत्तये असधीचीनम् असमीनम् इव करोति स्म उपाकरण[-]वेद[-]
]व्रतादय[-]अनन्तरं श्रावणादि[-]मासेषु वेदान् अध्यापयिष्यन्नादौ तावद् व्याहृतिभिः सह प्रणव[-]शिरः[-]सहितां त्रि[-]पदीं
चैत्रादि[-]चतुरो मासान् अधीयानमप्य् असमवेत[-]रूपं यथा भवत्य् एवं ग्राहयाम् आस ।

5090403 tAvatApi kAlena svarAnupUrvyAdi-yuktaM vyAhftyAdi tasya nAgatam
ity arTaH ..5..

5090403 tāvatāpi kālena svarānupūrvyādi-yuktaṃ vyāhṛtyādi tasya nāgatam
ity arthaḥ ..5..

5090403 तावतापि कालेन स्वरानुपूर्व्यादि[-]युक्तं व्याहृत्यादि तस्य नागतम् इत्य् अर्थः ॥५॥

5090501 evaM sva-tanuja Atmany anurAgAveSita-cittaH SOcADyayana-vrata-
niyama-gurv-anala-SuSrUzaRAdy-OpakurvARaka-karmARy anaBiyuktAny api
samanuSizwena BAvyam ity asad-AgrahaH putram anuSAsya svayaM tAvad
anaDigata-manoraTaH kAlenApramattena svayaM gfha eva pramatta upasaMhftaH
.

5090501 evaṃ sva-tanuja ātmany anurāgāveśita-cittaḥ śaucādhyayana-vrata-
niyama-gurv-anala-śuśrūṣaṇādy-aupakurvāṇaka-karmāṇy anabhiyuktāny api
samanuśiṣṭena bhāvyam ity asad-āgrahaḥ putram anuśāsya svayaṃ tāvad
anadhigata-manorathaḥ kālenāpramattena svayaṃ gr̥ha eva pramatta
upasaṃhṛtaḥ .

5090501 एवं स्व[-]तनुज आत्मन्य् अनुरागावेशित[-]चित्तः शौचाध्ययन[-]व्रत[-]नियम[-]गुर्व[-]अनल[-]शुश्रूषणाद्या[-]
]औपकुर्वाणक[-]कर्माण्य् अनभियुक्तान्य् अपि समनुशिष्टेन भाव्यम् इत्य् असद्[-]आग्रहः पुत्रम् अनुशास्य स्वयं तावद्
अनधिगत[-]मनोरथः कालेनाप्रमत्तेन स्वयं गृह एव प्रमत्त उपसंहृतः ।

5090502 Atma-BUte sva-tanuje 'nurAgeRAveSitaM cittaM yena .

5090502 ātma-bhūte sva-tanuje 'nurāgeṇāveśitaṃ cittaṃ yena .

5090502 आत्म[-]भूते स्व[-]तनुजे ऽनुरागेणावेशितं चित्तं येन ।

5090503 SOcAdIni yAny OpakurvARakasya sAvaDi-brahmacaryavataH karmARi
tenAnaBiyuktAny anAdftAny api taM putraM praty anuSAsyApy aprApta-putra-
pARqitya-mano-raTaH svayaM kAlenopasaMhfto mfta ity arTaH .

5090503 śaucādīni yāny aupakurvāṇakasya sāvadhi-brahmacaryavataḥ karmāṇi
tenānabhiyuktāny anādṛtāny api taṃ putraṃ praty anuśāsyaṇy aprāpta-putra-
pāṇḍitya-mano-rathaḥ svayaṃ kālenopasaṃhṛto mṛta ity arthaḥ .

5090503 शौचादीनि यान्य् औपकुर्वाणकस्य सावधि[-]ब्रह्मचर्यवतः कर्माणि तेनानभियुक्तान्य् अनादृतान्य् अपि तं पुत्रं
प्रत्य् अनुशास्याप्य् अप्राप्त[-]पुत्र[-]पाण्डित्य[-]मनो[-]रथः स्वयं कालेनोपसंहृतो मृत इत्य् अर्थः ।

5090504 anuSAsana-nirbanDe punas tam eva hetum Aha -- anuSizwena BAvyam
ity asanna-yogya Agraho yasya ..6..

5090504 anuśāsana-nirbandhe punas tam eva hetum āha -- anuśiṣṭena
bhāvyam ity asanna-yogya āgraho yasya ..6..

5090504 अनुशासन[-]निर्बन्धे पुनस् तम् एव हेतुम् आह [-]अनुशिष्टेन भाव्यम् इत्य् असन्न[-]योग्य आग्रहो यस्य
॥६॥

5090601 aTa yavIyasI dvija-satI sva-garBa-jAtaM miTunaM sapatnyA
upanyasya svayam anusaMsTayA patilokam agAt .

5090601 atha yavīyasī dvija-satī sva-garbha-jātaṃ mithunaṃ sapatnyā
upanyasya svayam anusaṃsthayā patilokam agāt .

5090601 अथ यवीयसी द्विज[-]सती स्वा[-]गर्भ[-]जातं मिथुनं सपत्न्या उपन्यस्य स्वयम् अनुसंस्थया पतिलोकम्
अगात् ।

5090602 sapatnyE samarpya .
5090602 sapatnyai samarpya .
5090602 सपत्न्यै समर्प्य ।

5090603 anusaMsTayAnumaraRena .
5090603 anusaṁsthayānumaraṇena .
5090603 अनुसंस्थयानुमरणेन ।

5090604 saptamy-anta-pAWe 'py ayam evArTaH ..7..
5090604 saptamy-anta-pāṭhe 'py ayam evārthaḥ ..7..
5090604 सप्तम्य[-]अन्त[-]पाठे ऽप्य् अयम् एवार्थः ॥७॥

5090701 pitary uparate BrAtara enam atat-praBAva-vidas trayyAM vidyAyAm
eva paryavasita-matayo na para-vidyAyAM jaqa-matir iti BrAtur anuSAsana-
nirbanDAn nyavftsanta .
5090701 pitary uparate bhrātara enam atat-prabhāva-vidas trayyām
vidyāyām eva paryavasita-matayo na para-vidyāyām jaḍa-matir iti bhrātur
anuśāsana-nirbandhān nyavṛtsanta .
5090701 पितर्य् उपरते भ्रातर एनम् अतत्[-]प्रभाव[-]विदस् त्रय्यां विद्यायाम् एव पर्यवसित[-]मतयो न पर[-]विद्यायां
जड[-]मतिर् इति भ्रातुर् अनुशासन[-]निर्बन्धान् न्यवृत्सन्त ।

5090702 nyavftsanta nivartitum EcCan .
5090702 nyavṛtsanta nivartitum aicchan .
5090702 न्यवृत्सन्त निवर्तितुम् ऐच्छन् ।

5090703 nivfttA ity arTaH ..8..
5090703 nivṛttā ity arthaḥ ..8..
5090703 निवृत्ता इत्य् अर्थः ॥८॥

5090801 sa ca prAkftEr dvipada-paSuBir unmatta-jaqa-baDira-mUkety
aBiBAzyamARo yadA tad-anurUpARi praBAzate karmARi ca kAryamARaH parecCayA
karoti vizwito vetanato vA yAcYyA yadfcCayA vopasAditam alpaM bahu mfzwaM
kadannaM vAByavaharati paraM nendriya-prIti-nimittam; nitya-nivftta-
nimitta-sva-sidDa-viSudDAnuBavAnanda-svAtma-lABADigamaH suKa-duHKayor
dvandva-nimittayor asamBAvita-dehABimAnaH;
5090801 sa ca prākṛtair dvipada-paśubhir unmatta-jaḍa-badhira-mūkety
abhibhāṣyamāṇo yadā tad-anurūpāṇi prabhāṣate karmāṇi ca kāryamāṇaḥ
parecchayā karoti viṣṭito vetanato vā yācñyā yadṛcchayā vopasāditam alpaṁ
bahu mṛṣṭaṁ kadannaṁ vābhyavaharati paraṁ nendriya-prīti-nimittam[;]
nitya-nivṛtta-nimitta-sva-siddha-viśuddhānubhavānanda-svātma-
lābhādhigamaḥ sukha-duḥkhayor dvandva-nimittayor asambhāvita-
dehābhimānaḥ[;]

5090801 स च प्राकृतैर् द्विपद[-]पशुभिर् उन्मत्त[-]जड[-]बधिर[-]मूकेत्य् अभिभाष्यमाणो यदा तद[-]अनुरूपाणि
प्रभाषते कर्माणि च कार्यमाणः परेच्छया करोति विष्टितो वेतनतो वा याच्यया यदृच्छया वोपसादितम् अल्पं बहु मृष्टं
कदन्नं वाभ्यवहरति परं नेन्द्रिय[-]प्रीति[-]निमित्तम्[;] नित्य[-]निवृत्त[-]निमित्त[-]स्व[-]सिद्ध[-]विशुद्धानुभवानन्द[-]
]स्वात्म[-]लाभाधिगमः सुख[-]दुःखयोर् द्वन्द्व[-]निमित्तयोर् असम्भावित[-]देहाभिमानः[;]

- 5090802 yadABiBAzyamARas tadA tad-anurUpARi praBAzate .
 5090802 yadābhibhāṣyamāṇas tadā tad-anurūpāṇi prabhāṣate .
 5090802 यदाभिभाष्यमाणस् तदा तद्-]अनुरूपाणि प्रभाषते ।
- 5090803 mUlyam antareRa balAd yat karma kAryate . sA vizwiH .
 5090803 mūlyam antareṇa balād yat karma kāryate . sā viṣṭiḥ .
 5090803 मूल्यम् अन्तरेण बलाद् यत् कर्म कार्यते । सा विष्टिः ।
- 5090804 vetanaM mUlyam .
 5090804 vetanaṃ mūlyam .
 5090804 वेतनं मूल्यम् ।
- 5090805 vizwyAdiBir upasAditam annam aByavaharati upaBUNkte kevalaM . na
 tv indriya-prItaye .
 5090805 viṣṭyādibhir upasāditam annam abhyavaharati upabhūṅkte kevalaṃ .
 na tv indriya-prītaye .
 5090805 विष्ट्यादिभिर् उपसादितम् अन्नम् अभ्यवहरति उपभूङ्क्ते केवलं । न त्व इन्द्रिय-]प्रीतये ।
- 5090806 atra hetu-dvayam Aha .
 5090806 atra hetu-dvayam āha .
 5090806 अत्र हेतु-]द्वयम् आह ।
- 5090807 nityaM sadA nivfttaM nimittaM yasmAt sa utpAdaka-SUnyaH sva-
 sidDo 'BivyaYjaka-SUno viSudDaH kevalo yo 'nuBavaH sa evAnanda-rUpaH
 svAtmA tasya lABa evaM-BUto 'ham iti jYAnaM tasyADigamaH prAptir asti
 yasya .
 5090807 nityaṃ sadā nivṛttaṃ nimittaṃ yasmāt sa utpādaka-śūnyaḥ sva-
 siddho 'bhivyañjaka-śūno viśuddhaḥ kevalo yo 'nubhavaḥ sa evānanda-rūpaḥ
 svātmā tasya lābha evaṃ-bhūto 'ham iti jñānaṃ tasyādhigamaḥ prāptir asti
 yasya .
 5090807 नित्यं सदा निवृत्तं निमित्तं यस्मात् स उत्पादक-]शून्यः स्व-]सिद्धो ऽभिव्यञ्जक-]शूनो विशुद्धः केवलो यो
 ऽनुभवः स एवानन्द-]रूपः स्वात्मा तस्य लाभ एवं-]भूतो ऽहम् इति ज्ञानं तस्याधिगमः प्राप्तिर् अस्ति यस्य ।
- 5090808 dvandvAni san mAnAvamAnAdIni tad DetukayoH suKa-duHKayor akfta-
 dehABimAnaH .
 5090808 dvandvāni san mānāvamānādīni tad dhetukayoḥ sukha-duḥkhayor
 akṛta-dehābhimānaḥ .
 5090808 द्वन्द्वानि सन् मानावमानादीनि तद् धेतुकयोः सुख-]दुःखयोर् अकृत-]देहाभिमानः ।
- 5090809 tasmAn nendriya-prIti-nimittam aByavaharatIty anvayaH .
 5090809 tasmān nendriya-prīti-nimittam abhyavaharatīty anvayaḥ .
 5090809 तस्मान् नेन्द्रिय-]प्रीति-]निमित्तम् अभ्यवहरतीत्य् अन्वयः ।
- 5090901 SItozRa-vAta-varzezu vfza ivAnAvftANgaH pInaH saMhananANgaH
 sTaRqila-saMveSanAnunmardanAmajjana-rajasa mahA-maRir ivAnaBivyakta-
 brahma-varcasaH kupawAvfta-kawir upavItenoru-maziRA dvijAtir iti brahma-
 bandur iti saMjYayAtaj-jYajanAvamato vicacAra .
 5090901 śītoṣṇa-vāta-varṣeṣu vṛṣa ivānāvṛtāṅgaḥ pīnaḥ saṃhananāṅgaḥ
 sthaṇḍila-saṃveśanānunmardanāmajjana-rajasā mahā-maṇir ivānabhivyakta-
 brahma-varcasaḥ kupaṭāvṛta-kaṭir upavītenoru-maṣiṇā dvijātir iti brahma-
 bandhur iti saṃjñayātaj-jñājanāvamato vicacāra .

5090901 शीतोष्ण[-]वात[-]वर्षेषु वृष इवानावृताङ्गः पीनः संहननाङ्गः स्थण्डिल[-]संवेशनानुन्मर्दनामज्जन[-]रजसा
महा[-]मणिर् इवानभिव्यक्त[-]ब्रह्म[-]वर्चसः कुपटावृत[-]कटिर् उपवीतेनोरु[-]मषिणा द्विजातिर् इति ब्रह्म[-]बन्धुर् इति
संजयातज[-]जजनावमतो विचचार ।

5090902 ata eva SItozRA dizv anAvftANgo vicacArety anvayaH .

5090902 ata eva śītoṣṇādiṣv anāvṛtāṅgo vicacārety anvayaḥ .

5090902 अत एव शीतोष्णादिष्व अनावृताङ्गो विचचारेत्य् अन्वयः ।

5090903 kIdfSaH .

5090903 kīdrśaḥ .

5090903 कीदृशः ।

5090904 pInaH puzwaH .

5090904 pīnaḥ puṣṭaḥ .

5090904 पीनः पुष्टः ।

5090905 saMhananANgAH saMhanyante nibiqI-Bavanti smANgAni yasya .

5090905 saṃhananāṅgāḥ saṃhanyante nibiḍī-bhavanti smāṅgāni yasya .

5090905 संहननाङ्गाः संहन्यन्ते निबिडी[-]भवन्ति स्माङ्गानि यस्य ।

5090906 kaWinAvayava ity arTaH .

5090906 kaṭhināvayava ity arthaḥ .

5090906 कठिनावयव इत्य् अर्थः ।

5090907 sTarqila-saMveSanaM BUmi-Sayanam . anunmardanaM mardanABAvāH,
amajjanaM snAnABAvāH, tEr yad rajas tenAprakawaM brahma-varcasaM brAhmaM
tejo yasya .

5090907 sthaṇḍila-saṃveśanaṃ bhūmi-śayanam . anunmardanaṃ
mardanābhāvaḥ[,] amajjanaṃ snānābhāvaḥ[,] tair yad rajas tenāprakaṭaṃ
brahma-varcasaṃ brāhmaṃ tejo yasya .

5090907 स्थण्डिल[-]संवेशनं भूमि[-]शयनम् । अनुन्मर्दनं मर्दनाभावः[,] अमज्जनं स्नानाभावः[,] तैर् यद् रजस्
तेनाप्रकटं ब्रह्म[-]वर्चसं ब्राह्मं तेजो यस्य ।

5090908 yaTA mahA-maRir anaBivvyakta-tejA Bavati .

5090908 yathā mahā-maṇir anabhivvyakta-tejā bhavati .

5090908 यथा महा[-]मणिर् अनभिव्यक्त[-]तेजा भवति ।

5090909 kutsitena pawenAvftA kawir yasya .

5090909 kutsitena paṭenāvṛtā kaṭir yasya .

5090909 कुत्सितेन पटेनावृता कटिर् यस्य ।

5090910 urumaziRAti-malinena tattvatas taM na jAnanti ye tEr janEr
avamataH san ..10..

5090910 urumaṣiṇāti-malinena tattvatas taṃ na jānanti ye tair janair
avamataḥ san ..10..

5090910 उरुमषिणाति[-]मलिनेन तत्त्वतस् तं न जानन्ति ये तैर् जनैर् अवमतः सन् ॥१०॥

5091001 yadA tu parata AhAraM karma-vetanata IhamAnaH sva-BrAtfBir api
kedAra-karmaRi nirUpitas tad api karoti kintu na samaM vizamaM nyUnam

aDikam iti veda kaRa-piRyAka-PaI-karaRa-kulmAZa-sTAlIpurIzAdIny apy
 amftavad aByavaharati .
 5091001 yadā tu parata āhāraṃ karma-vetanata ihamānaḥ sva-bhrātr̥bhir api
 kedāra-karmaṇi nirūpitas tad api karoti kintu na samaṃ viṣamaṃ nyūnam
 adhikam iti veda kaṇa-piṇyāka-phalī-karaṇa-kulmāṣa-sthālīpurīṣādīny apy
 amṛtavad abhyavaharati .
 5091001 यदा तु परत आहारं कर्म[-]वेतनत ईहमानः स्वा[-]भ्रातृभिर् अपि केदार[-]कर्मणि निरूपितस् तद् अपि करोति
 किन्तु न समं विषमं न्यूनम् अधिकम् इति वेद कण[-]पिण्याक[-]फली[-]करण[-]कुल्माष[-]स्थालीपुरीषादीन्य् अप्य् अमृतवद्
 अभ्यवहरति ।
 5091002 yadA tu pareByaH karma-mUlyenAhAram apekzamARo Bavati tadA
 kedAra-karmaRi SAlī-kzetre kardama-viloṇanAdAvAhAra-pralOBavena niyuktaH
 san karoti .
 5091002 yadā tu parebhyaḥ karma-mūlyenāhāram apekṣamāṇo bhavati tadā
 kedāra-karmaṇi śālī-kṣetre kardama-viloṇanādāvāhāra-pralobhavena niyuktaḥ
 san karoti .
 5091002 यदा तु परेभ्यः कर्म[-]मूल्येनाहारम् अपेक्षमाणो भवति तदा केदार[-]कर्मणि शालि[-]क्षेत्रे कर्दम[-]
 [विलोडनादावाहार[-]प्रलोभवेन नियुक्तः सन् करोति ।
 5091003 kintv atra kardamasya prakzepe kzetraM samaM Baved ita udDaraRe
 vizamaM syAd ity-Adi na veda .
 5091003 kintv atra kardamasya prakṣepe kṣetraṃ samaṃ bhaved ita
 uddharāṇe viṣamaṃ syād ity-ādi na veda .
 5091003 किन्त्व् अत्र कर्दमस्य प्रक्षेपे क्षेत्रं समं भवेद् इत उद्धरणे विषमं स्याद् इत्या[-]आदि न वेद ।
 5091004 BrAtfBir dattAn kaRAdIn apy amfta-vad BuNkte .
 5091004 bhrātr̥bhir dattān kaṇādīn apy amṛta-vad bhuṅkte .
 5091004 भ्रातृभिर् दत्तान् कणादीन् अप्य् अमृत[-]वद् भुङ्क्ते ।
 5091005 kaRAS cUrRa-taRqulAH .
 5091005 kaṇās cūrṇa-taṇḍulāḥ .
 5091005 कणाश् चूर्ण[-]तण्डुलाः ।
 5091006 piRyAkaM tEla-yantrodDftaM tila-kiwwam .
 5091006 piṇyākaṃ taila-yantroddhṛtaṃ tila-kiṭṭam .
 5091006 पिण्याकं तैल[-]यन्त्रोद्धृतं तिल[-]किट्टम् ।
 5091007 PaI-karaRaM tuzAH kulmAZAH kIwa-dazwA mAzAH .
 5091007 phalī-karaṇaṃ tuṣāḥ kulmāṣāḥ kīṭa-daṣṭā māṣāḥ .
 5091007 फली[-]करणं तुषाः कुल्माषाः कीट[-]दष्टा माषाः ।
 5091008 sTAlI-purIzaM sTAlI-lagnaM dagDAnnam .
 5091008 sthālī-purīṣaṃ sthālī-lagnaṃ dagdhānnam .
 5091008 स्थाली[-]पुरीषं स्थाली[-]लग्नं दग्धान्नम् ।
 5091009 tasya rAgAdirAhityam alOlyaM cEvam Iritam .
 5091009 tasya rāgādirāhityam alaulyaṃ caivam īritam .
 5091009 तस्य रागादिरहित्यम् अलौल्यं चैवम् ईरितम् ।
 5091010 aTAnyac caritaM prAha citraM mftyAvasaMBramam ..11..

5091010 athānyac caritaṃ prāha citraṃ mṛtyāvasaṃbhramam ..11..

5091010 अथान्यच् चरितं प्राह चित्रं मृत्यावसंभ्रमम् ॥११॥

5091101 aTa kadAcit kaScid vfzala-patir Badra-kAlyE puruza-paSum
AlaBatApatya-kAmaH .

5091101 atha kadācit kaścid vṛṣala-patir bhadra-kālyai puruṣa-paśum
ālabhatāpatya-kāmaḥ .

5091101 अथ कदाचित् कश्चिद् वृषल[-]पतिर् भद्र[-]काल्यै पुरुष[-]पशुम् आलभतापत्य[-]कामः ।

5091102 vfzAxa-patih SUDra-sAmantaS cOra-rAjaH .

5091102 vṛṣāḷa-patih śūdra-sāmantaś caura-rājaḥ .

5091102 वृषाल[-]पतिर् शूद्र[-]सामन्तश् चौर[-]राजः ।

5091103 AlaBata AlabDuM pravfttaH ..12..

5091103 ālabhata ālabdhum pravṛttaḥ ..12..

5091103 आलभत आलब्धुं प्रवृत्तः ॥१२॥

5091201 tasya ha dEva-muktasya paSoH padavIM tad-anucarAH pariDAvanto
niSi niSITa-samaye tamasAvftAyAm anaDigata-paSava Akasmikena viDinA
kedArAn vIrAsanena mfga-varAhAdiByaH saMrakzamARam aNgiraH-pravara-sutam
apaSyān .

5091201 tasya ha daiva-muktasya paśoḥ padavīm tad-anucarāḥ paridhāvanto
niśi niśītha-samaye tamasāvṛtāyām anadhigata-paśava ākasmikena vidhinā
kedārān vīrāsanena mṛga-varāhādibhyaḥ saṃrakṣamāṇam aṅgiraḥ-pravara-sutam
apaśyan .

5091201 तस्य ह दैव[-]मुक्तस्य पशोः पदवीं तद्[-]अनुचराः परिधावन्तो निशि निशीथ[-]समये तमसावृतायाम्
अनधिगत[-]पशव आकस्मिकेन विधिना केदारान् वीरासनेन मृग[-]वराहादिभ्यः संरक्षमाणम् अङ्गिरः[-]प्रवर[-]सुतम् अपश्यन्
।

5091202 dEvAd banDana-vimuktasya paSoH .

5091202 daivād bandhana-vimuktasya paśoḥ .

5091202 दैवाद् बन्धन[-]विमुक्तस्य पशोः ।

5091203 tamasA vyAptAyAM niSi .

5091203 tamasā vyāptāyām niśi .

5091203 तमसा व्याप्तायां निशि ।

5091204 tatrApi niSITa-samaye 'rDa-rAtrAvasare .

5091204 tatrāpi niśītha-samaye 'rdha-rātrāvasare .

5091204 तत्रापि निशीथ[-]समये र्ध[-]रात्रावसरे ।

5091205 Akasmiko dEva-nirmito viDiH prakAras tena .

5091205 ākasmiko daiva-nirmito vidhiḥ prakāras tena .

5091205 आकस्मिको दैव[-]निर्मितो विधिः प्रकारस् तेन ।

5091206 vIrAsanenorDvAvastAnena ..13..

5091206 vīrāsanenordhvāvasthānena ..13..

5091206 वीरासनेनोर्ध्वावस्थानेन ॥१३॥

5091301 aTa ta enam anavadya-lakzaRam avamfSya Bartf-karma-nizpattiM
manyamAnA badDvA raSanayA caRqikA-gfham upaninyur mudA vikasita-vadanAH .
5091301 atha ta enam anavadya-lakṣaṇam avamṛśya bharṭṛ-karma-niṣpattiṃ
manyamānā baddhvā raśanayā caṇḍikā-gr̥ham upaninyur mudā vikasita-vadanāḥ
.

5091301 अथ त एनम् अनवद्य[-]लक्षणम् अवमृश्य भर्तृ[-]कर्म[-]निष्पत्तिं मन्यमाना बद्ध्वा रशनया चण्डिका[-]
गृहम् उपनिन्युर् मुदा विकसित[-]वदनाः ।

5091302 avamfSya jYAtvA ..14..
5091302 avamṛśya jñātvā ..14..
5091302 अवमृश्य ज्ञात्वा ॥१४॥

5091401 aTa paRayas taM sva-vidinABizicyAhatena vAsasAcCAdya BUzaRAlepa-
srak-tilakAdiBir upaskftaM BuktavantaM DUpa-dIpa-mAlya-lAja-
kisalayaANKura-PalopahAropetayA vESasa-saMsTayA mahatA gIta-stuti-mfdaNga-
paRava-GozeRa ca puruza-paSuM Badra-kAlyAH purata upaveSayAmAsuH ..
5091401 atha paṇayas taṃ sva-vidhinābhiṣicyāhatena vāsasācchādyā
bhūṣaṇālepa-srak-tilakādibhir upaskṛtaṃ bhuktavantaṃ dhūpa-dīpa-mālya-
lāja-kisalayāṅkura-phalopahāropetayā vaiśasa-saṃsthayā mahatā gīta-stuti-
mṛdaṅga-paṇava-ghoṣeṇa ca puruṣa-paśuṃ bhadra-kālyāḥ purata
upaveśayāmāsuḥ ..

5091401 अथ पणयस् तं स्व[-]विधिनाभिषिच्याहतेन वाससाच्छाद्य भूषणालेप[-]सक्[-]तिलकादिभिर् उपस्कृतं
भुक्तवन्तं धूप[-]दीप[-]माल्य[-]लाज[-]किसलयाङ्कुर[-]फलोपहारोपेतया वैशस[-]संस्थया महता गीता[-]स्तुति[-]मृदङ्ग[-]पणवा[-]
घोषेण च पुरुष[-]पशुं भद्र[-]काल्याः पुरत उपवेशयामासुः ॥

5091402 paRayaS corAH .
5091402 paṇayaś corāḥ .
5091402 पणयश् चोराः ।

5091403 ahatena nUtanena .
5091403 ahatena nūtanena .
5091403 अहतेन नूतनेन ।

5091404 upaskftam alaNkftam .
5091404 upaskṛtam alaṅkṛtam .
5091404 उपस्कृतम् अलङ्कृतम् ।

5091405 vESasa-saMsTayA hiMsA-viDAnena .
5091405 vaiśasa-saṃsthayā hiṃsā-vidhānena .
5091405 वैशस[-]संस्थया हिंसा[-]विधानेन ।

5091406 gItAdi-GozeRa saha ..15..
5091406 gītādi-ghoṣeṇa saha ..15..
5091406 गीतादि[-]घोषेण सह ॥१५॥

5091501 aTa vfzala-rAja-paRiH puruza-paSor asfg-Asavena devIM Badra-
kAlIM yakzyamARas tad-aBimantritam asim ati-karAla-niSitam upAdade ..
5091501 atha vṛṣala-rāja-pañiḥ puruṣa-paśor asṛg-āsavena devīm bhadra-
kāliṃ yakṣyamāṇas tad-abhimantritam asim ati-karāla-niśitam upādade ..

5091501 अथ वृषल[-]राज[-]पणिः पुरुष[-]पशोर् असृग्[-]आसवेन देवीं भद्रा[-]कालीं यक्ष्यमाणस् तद्[-]अभिमन्त्रितम्
असिम् अति[-]कराल[-]निशितम् उपाददे ॥

5091502 vfzala-rAjasya paRiH purohitatvena vartamAnaS coraH .

5091502 vṛṣala-rājasya paṇiḥ purohitatvena vartamānaś coraḥ .

5091502 वृषल[-]राजस्य पणिः पुरोहितत्वेन वर्तमानश् चोरः ।

5091503 tad-aBimantritaM BadrakAlI-mantrABimantritam ..16..

5091503 tad-abhimantritaṁ bhadrakālī-mantrābhimantritam ..16..

5091503 तद्[-]अभिमन्त्रितं भद्रकाली[-]मन्त्राभिमन्त्रितम् ॥१६॥

5091601 iti tezAM vfzalAnAM rajas-tamaH-prakftInAM Dana-mada-raja-
utsikta-manasAM Bagavat-kalA-vIra-kulaM kdarTI-kftYotpaTena svEraM
viharatAM hiMsA-vihArARAM karmAti-dAruRaM yad brahma-BUtaSya sAkzAd
brahmarzi-sutasya nirvErasya sarva-BUta-suhfdaH sUnAyAm apy ananumatam
AlamBanaM tad upalaBya brahma-tejasAti-durvizaheRa dandahyamAnena vapuzA
sahasoccacAwa sEva devI Badra-kAlI ..

5091601 iti teṣāṁ vṛṣalānāṁ rajas-tamaḥ-prakṛtīnāṁ dhana-mada-raja-
utsikta-manasāṁ bhagavat-kalā-vīra-kulaṁ kdarthī-kṛtyotpathena svairam
viharatām hiṁsā-vihārānāṁ karmāti-dāruṇaṁ yad brahma-bhūtaSya sākṣād
brahmarṣi-sutasya nirvairasya sarva-bhūta-suhṛdaḥ sūnāyām apy ananumatam
ālabhāṇaṁ tad upalabhya brahma-tejasāti-durviṣaheṇa dandahyamānena
vapuṣā sahasoccacāṭa saiva devī bhadra-kālī ..

5091601 इति तेषां वृषलानां रजस्[-]तमः[-]प्रकृतीनां धन[-]मद[-]रज[-]उत्सिक्त[-]मनसां भगवत्[-]कला[-]वीर[-]कुलं
कदर्थी[-]कृत्योत्पथेन स्वैरं विहरतां हिंसा[-]विहाराणां कर्माति[-]दारुणं यद् ब्रह्म[-]भूतस्य साक्षाद् ब्रह्मर्षि[-]सुतस्य निर्वैरस्य
सर्व[-]भूत[-]सुहृदः सूनायाम् अप्य् अननुमतम् आलम्भनं तद् उपलभ्य ब्रह्म[-]तेजसाति[-]दुर्विषहेण दन्दह्यमानेन वपुषा
सहसोच्चचाट सैव देवी भद्रा[-]काली ॥

5091602 Dana-mada eva rajas tenotsiktaM tyakta-maryAdaM mano yezAm .

5091602 dhana-mada eva rajas tenotsiktaṁ tyakta-maryādaṁ mano yeṣām .

5091602 धन[-]मद एव रजस् तेनोत्सिक्तं त्यक्त[-]मर्यादं मनो येषाम् ।

5091603 Bagavat-kalA-yuktaM vIrARAM brAhmaRAnAM kulaM tucCIkftya
yaTecCaM vartamAnAnAM yat karma tad upalaBya devI uccacAwa pratimAM
tyaktvA bahir nirgatA .

5091603 bhagavat-kalā-yuktaṁ vīrāṇāṁ brāhmaṇānāṁ kulaṁ tucchīkṛtya
yathecchaṁ vartamānānāṁ yat karma tad upalabhya devī uccacāṭa pratimāṁ
tyaktvā bahir nirgatā .

5091603 भगवत्[-]कला[-]युक्तं वीराणां ब्राह्मणानां कुलं तुच्छीकृत्य यथेच्छं वर्तमानानां यत् कर्म तद् उपलभ्य देवी
उच्चचाट प्रतिमां त्यक्त्वा बहिर् निर्गता ।

5091604 kaTamBUtam AlamBanam .

5091604 kathambhūtam ālabhanam .

5091604 कथम्भूतम् आलम्भनम् ।

5091605 sUnAyAm apy Apat-kAle 'nujYAtAyAm api hiMsAyAm ananujYAtam .

5091605 sūnāyām apy āpat-kāle 'nujñātāyām api hiṁsāyām ananujñātam .

5091605 सूनायाम् अप्य् आपत्[-]काले ऽनुज्ञातायाम् अपि हिंसायाम् अननुज्ञातम् ।

5091606 BadrakAlIty antaM gadyam ..17..

5091606 bhadrakālity antaṃ gadyam ..17..

5091606 भद्रकालीत्य् अन्तं गद्यम् ॥१७॥

5091701 BfSam amarza-rozAveSa-raBasa-vilasita-Bru-kuwi-viwapakuwila-
daMzwrAruRekzaRAwopAti-BayAnaka-vadanA hantu-kAmevedaM mahAwwa-hAsam
atisaMramBeRa vimuYcantI tata utpatya pApIyasAM duzwAnAM tenEvAsinA
vivfkRa-SirzRAM galAt sravantam asfg-Asavam atyuzRaM saha gaRena
nipIyAtipAna-mada-vihvalocceEstarAM sva-pArzadeH saha jagO nanarta ca
vijahAra ca SiraH-kanduka-lIlayA .

5091701 bhṛśam amarṣa-roṣāveśa-rabhasa-vilasita-bhru-kuṭi-viṭapa-kuṭila-
daṃṣṭrāruneḥṣaṇāṭopāti-bhayānaka-vadanā hantu-kāmevedaṃ mahāṭṭa-hāsam
atisaṃrambheṇa vimuñcantī tata utpatya pāpiyasāṃ duṣṭānāṃ tenaivāsina
vivṛkṇa-śirṣṇāṃ galāt sravantam asṛg-āsavam atyuṣṇaṃ saha gaṇena
nipiyātipāna-mada-vihvaloccaistarāṃ sva-pārṣadaiḥ saha jagau nanarta ca
vijahāra ca śiraḥ-kanduka-līlayā .

5091701 भृशम् अमर्ष[-]रोषवेश[-]रभस[-]विलसित[-]भ्रु[-]कुटि[-]विटप[-]कुटिल[-]दंष्ट्रारुणक्षणाटोपाति[-]भयानक[-]वदना
हन्तु[-]कामेवेदं महाट्ट[-]हासम् अतिसंरम्भेण विमुञ्चन्ती तत उत्पत्य पापीयसां दुष्टानां तेनैवासिना विवृक्णा[-]शीर्ष्णां गलात्
स्रवन्तम् असृग्[-]आसवम् अत्युष्णं सह गणेन निपीयातिपान[-]मद[-]विहवलोच्चैस्तरां स्व[-]पार्षदैः सह जगौ ननर्त च
विजहार च शिरः[-]कन्दुक[-]लीलया ।

5091702 amarzo 'parADAsahanaM rozaS ca vapuzo dAhanaM taylor AveSas tasya
raBasena vegena vilasita uttamBito Brukuwi-lakzaRo viwapaH SAKA-kuwila
daMzwrAS cAruRANIkzaRANi ca tezAM AwopaH samBramas tenAtiBayAnakaM
vadanaM yasyAH .

5091702 amarṣo 'parādhāsahanaṃ roṣaś ca vapuṣo dāhanaṃ taylor āveśas
tasya rabhasena vegena vilasita uttambhito bhrukuṭi-lakṣaṇo viṭapaḥ
śākhā-kuṭilā daṃṣṭrās cāruṇānikṣaṇāni ca teṣāṃ āṭopaḥ sambhramas
tenātibhayānakaṃ vadanaṃ yasyāḥ .

5091702 अमर्षो ऽपराधासहनं रोषश् च वपुषो दाहनं तयोर् आवेशस् तस्य रभसेन वेगेन विलसित उत्तम्भितो
भ्रुकुटि[-]लक्षणो विटपः शाखा[-]कुटिला दंष्ट्राश् चारुणानीक्षणानि च तेषाम् आटोपः सम्भ्रमस् तेनातिभयानकं वदनं यस्याः
।

5091703 idaM jagad Datum udyateva .

5091703 idaṃ jagad dhatum udyateva .

5091703 इदं जगद् धतुम् उद्यतेव ।

5091704 mahAntam awwa-hAsaM sanAdaM hAsam .

5091704 mahāntam aṭṭa-hāsaṃ sanādaṃ hāsam .

5091704 महान्तम् अट्ट[-]हासं सनादं हासम् ।

5091705 tataH sTAnAd utpatya vivfkRANi CinnAni SIrzarI yezAM gaRena
parivAreRa saha .

5091705 tataḥ sthānād utpatya vivṛkṇāni chinnāni śirṣāṇi yeṣāṃ gaṇena
parivāreṇa saha .

5091705 ततः स्थानाद् उत्पत्य विवृक्णानि छिन्नानि शीर्षाणि येषां गणेन परिवारेण सह ।

5091706 SirAMsy eva kandukAni tezAM lIlayA cikrIqa ca ..18..

5091706 śirāṃsy eva kandukāni teṣāṃ līlayā cikrīḍa ca ..18..

5091706 शिरांस्य् एव कन्दुकानि तेषां लीलया चिक्रीड च ॥१८॥

- 5091801 evam eva Kalu mahad-aBicArAtikramaH kArtsnyenAtmane Palati .
 5091801 evam eva khalu mahad-abhicārātikramaḥ kārtsnyenātmane phalati .
 5091801 एवम् एव खलु महद्-]अभिचारातिक्रमः कात्स्न्येनात्मने फलति ।
- 5091802 nanu . kaTaM devyArADakAnAm evaM viparItaM Palam .
 5091802 nanu . kathaṃ devyārādhakānām evaṃ viparītaṃ phalam .
 5091802 ननु । कथं देव्याराधकानाम् एवं विपरीतं फलम् ।
- 5091803 tatrAha -- evam eveti .
 5091803 tatrāha -- evam eveti .
 5091803 तत्राह [-]एवम् एवेति ।
- 5091804 mahatsv aBicAra-rUpo 'tikramo 'parADaH ..19..
 5091804 mahatsv abhicāra-rūpo 'tikramo 'parādhaḥ ..19..
 5091804 महत्स्व अभिचार-]रूपो ऽतिक्रमो ऽपराधः ॥१९॥
- 5091901 na vA etad vizRudatta mahad adButaM yad asamBramaH sva-SiraS-
 Cedana Apatite 'pi vimukta-dehAdy-Atma-BAva-sudfQa-hfdaya-granTInAM
 sarva-sattva-suhfd-AtmanAM nirvErARAM sAkzAd BagavatAnimizAri-
 varAyuDenApramattena tEs tEr BAvEH parirakzyamARAnAM tat-pAda-mUlam
 akutaScid-Bayam upasftAnAM BAGavata-paramahaMsAnAm .
 5091901 na vā etad viṣṇudatta mahad adbhutaṃ yad asambhramaḥ sva-śiraś-
 chedana āpatite 'pi vimukta-dehādy-ātma-bhāva-sudṛḍha-hṛdaya-granthinām
 sarva-sattva-suhṛd-ātmanām nirvairāṇām sākṣād bhagavatānimiṣāri-
 varāyudhenāpramattena tais tair bhāvaiḥ parirakṣyamāṇānām tat-pāda-mūlam
 akutaścid-bhayam upasṛtānām bhāgavata-paramahaṃsānām .
 5091901 न वा एतद् विष्णुदत्त महद् अद्भुतं यद् असम्भ्रमः स्व-]शिरश्-]छेदन आपतिते ऽपि विमुक्त-]देहाद्या-
 ]आत्म-]भाव-]सुदृढ-]हृदय-]ग्रन्थीनां सर्व-]सत्त्वा-]सुहृद्-]आत्मनां निर्वैराणां साक्षाद् भगवतानिमिषारि-]वरायुधेनाप्रमत्तेन
 तैस् तैर् भावैः परिरक्ष्यमाणानां तत्-]पाद-]मूलम् अकुतश्चिद्-]भयम् उपसृतानां भागवत-]परमहंसानाम् ।
- 5091902 nanv asamBAvitam idam evaM yan maraRe 'py avyAkulatvaM mArakezu
 ca kroDABava ity Adi tatrAha -- na vA iti .
 5091902 nanv asambhāvitam idam evaṃ yan maraṇe 'py avyākulatvaṃ mārakeṣu
 ca krodhābhāva ity ādi tatrāha -- na vā iti .
 5091902 नन्व् असम्भावितम् इदम् एवं यन् मरणे ऽप्य् अव्याकुलत्वं मारकेषु च क्रोधाभाव इत्य् आदि तत्राह [-]एवम्
 न वा इति ।
- 5091903 vimukto dehAdy-AtmaBAva-lakzaRaH sudfqHo hfdaya-granTir yEH
 sarva-sattvAnAM suhfda AtmAnaS ca ye tezAM .
 5091903 vimukto dehādy-ātmabhāva-lakṣaṇaḥ sudṛḍho hṛdaya-granthir yaiḥ
 sarva-sattvānām suhṛda ātmānaś ca ye teṣām .
 5091903 विमुक्तो देहाद्य-]आत्मभाव-]लक्षणः सुदृढःओ हृदय-]ग्रन्थिर् यैः सर्व-]सत्त्वानां सुहृद् आत्मानश् च ये
 तेषाम् ।
- 5091904 na ca tezAM dehAdy-aBimAna-sad-BAve 'pi maraRAdi-Bayam astIty
 Aha .
 5091904 na ca teṣām dehādy-abhimāna-sad-bhāve 'pi maraṇādi-bhayam astīty
 āha .
 5091904 न च तेषां देहाद्य-]अभिमान-]सद्-]भावे ऽपि मरणादि-]भयम् अस्तीत्य् आह ।

5091905 sAkzAd BagavatABito rakzamAnAnAm .
 5091905 sākṣād bhagavatābhito rakṣamānānām .
 5091905 साक्षाद् भगवताभितो रक्षमानानाम् ।

 5091906 kena .
 5091906 kena .
 5091906 केन ।

 5091907 animizaH kAlaH sa evAri-cakraM tena varAyuDena tEs tEr BAvES
 cAntaryAmitayA pravartyamAnEr BadrakAly-Adi-rUpEH .
 5091907 animiṣaḥ kālāḥ sa evāri-cakraṁ tena varāyudhena tais tair
 bhāvaiś cāntaryāmitayā pravartyamānair bhadrakāly-ādi-rūpaiḥ .
 5091907 अनिमिषः कालः स एवारि[-]चक्रं तेन वरायुधेन तैस् तैर् भावैश् चान्तर्यामितया प्रवर्त्यमानैर् भद्रकाल्य[-]
 ]आदि[-]रूपैः ।

 5091908 na kutaScid apy BayaM yasmin .
 5091908 na kutaścid apy bhayaṁ yasmin .
 5091908 न कुतश्चिद् अप्य् भयं यस्मिन् ।

 5091909 BAgavatAnAM Bagavad-upAsakAnAM paramahaMsAnAm ..20..
 5091909 bhāgavatānām bhagavad-upāsakānām paramahaṁsānām ..20..
 5091909 भागवतानां भगवद्[-]उपासकानां परमहंसानाम् ॥२०॥

 5092001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe jaqa-Barata-
 carite navamo 'DyAyaH .
 5092001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe jaḍa-bharata-
 carite navamo 'dhyāyaḥ .
 5092001 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे जड[-]भरत[-]चरिते नवमो ऽध्यायः ।

 5092002 ..5.9..
 5092002 ..5.9..
 5092002 ॥५।९॥

 5092003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM navamo 'DyAyaH .
 5092003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyām ṭīkāyām navamo 'dhyāyaḥ .
 5092003 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां नवमो ऽध्यायः ।

 5100001 aTa daSamo 'DyAyaH
 5100001 atha daśamo 'dhyāyaḥ
 5100001 अथ दशमो ऽध्यायः

 5100002 jaqa-Barata-carite
 5100002 jaḍa-bharata-carite
 5100002 जड[-]भरत[-]चरिते

 5100101 SrI-Suka uvAca
 5100101 śrī-śuka uvāca
 5100101 श्री[-]शुक उवाच

5100102 aTa sinDu-sOvIra-pate rahUgaRasya vrajata ikzumatyAs tawe . tat-kula-patinA Sibika-vAha-puruzAnvezaRa-samaye dEvenopasAditaH sa dvija-vara upalabDaH .

5100102 atha sindhu-sauvira-pate rahūgaṇasya vrajata ikṣumatyās taṭe . tat-kula-patinā śibikā-vāha-puruṣānveṣaṇa-samaye daivenopasāditaḥ sa dvija-vara upalabdhaḥ .

5100102 अथ सिन्धु[-]सौवीर[-]पते रहूगणस्य व्रजत इक्षुमत्यास् तटे । तत्[-]कुल[-]पतिना शिबिका[-]वाह[-]पुरुषान्वेषण[-]समये दैवेनोपसादितः स द्विज[-]वर उपलब्धः ।

5100103 eza pIvA yuvA saMhananANgo go-Karavad DuraM voQum alam

5100103 eṣa pīvā yuvā saṃhananāṅgo go-kharavad dhuraṃ voḍhum alam

5100103 एष पीवा युवा संहननाङ्गो गो[-]खरवद् धुरं वोढुम् अलम्

5100104 iti pUrva-vizwi-gfhItEH saha gfhItaH prasaBam atad-arha uvAha SibikaM sa mahAnuBAvaH .

5100104 iti pūrva-viṣṭi-grhītaiḥ saha grhītaḥ prasabham atad-arha uvāha śibikāṃ sa mahānubhāvaḥ .

5100104 इति पूर्व[-]विष्टि[-]गृहीतैः सह गृहीतः प्रसभम् अतद्[-]अर्ह उवाह शिबिकां स महानुभावः ।

5100105a daSame kzipatA rAjYA SivikaM svAM vahan muniH .

5100105a daśame kṣipatā rājñā śivikāṃ svāṃ vahan muniḥ .

5100105a दशमे क्षिपता राज्ञा शिविकां स्वां वहन् मुनिः ।

5100105c sva-durvAdAnuvAdena vijYAYASu prasAditaH ..

5100105c sva-durvādānuvādena vijñāyāśu prasāditaḥ ..

5100105c स्व[-]दुर्वदानुवादेन विज्ञायाशु प्रसादितः ॥

5100106a evaM-BUtAvikAritvam ajYa-sarvajYayoH samam .

5100106a evaṃ-bhūtāvikāritvam ajña-sarvajñayoḥ samam .

5100106a एवं[-]भूताविकारित्वम् अज्ञ[-]सर्वज्ञयोः समम् ।

5100106c iti sarvajYatA-sidDyE rahUgaRa-kaTeraRam ..

5100106c iti sarvajñatā-siddhyai rahūgaṇa-katheraṇam ..

5100106c इति सर्वज्ञता[-]सिद्ध्यै रहूगण[-]कथेरणम् ॥

5100107 rahUgaRo nAma sinDu-sOvIra-deSayo rAjA tattva-jijYASuH kapilASramaM yadA gacCati sma . tadA yad vfttaM tad Aha -- aTeti .

5100107 rahūgaṇo nāma sindhu-sauvira-deśayo rājā tattva-jijñāsuḥ kapilāśramaṃ yadā gacchati sma . tadā yad vṛttaṃ tad āha -- atheti .

5100107 रहूगणो नाम सिन्धु[-]सौवीर[-]देशयो राजा तत्त्व[-]जिज्ञासुः कपिलाश्रमं यदा गच्छति स्म । तदा यद् वृत्तं तद् आह [-][-] अथेति ।

5100108 ikzumatyA nadyAs tIre .

5100108 ikṣumatyā nadyās tīre .

5100108 इक्षुमत्या नद्यास् तीरे ।

5100109 tezAM Sibika-vAhAnAM kulasya nATena eza gOr iva Kara iva ca BaraM voQuM samarTa iti DiyA pUrvaM ye kecana dizwyA balAd gfhItAs tEH

saha prasaBaM balAd gfhItaH sannatad-arho 'pi sa mahAnuBAvaH SibikAm
uvAhety anvayaH ..1..

5100109 teṣāṃ śibikā-vāhānāṃ kulasya nāthena eṣa gaur iva khara iva ca
bhāraṃ voḍhuṃ samartha iti dhiyā pūrvaṃ ye kecana diṣṭyā balād gr̥hītās
taiḥ saha prasabhaṃ balād gr̥hītaḥ sannatad-arho 'pi sa mahānubhāvaḥ
śibikām uvāhety anvayaḥ ..1..

5100109 तेषां शिबिका[-]वाहानां कुलस्य नाथेन एष गौर इव खर इव च भारं वोढुं समर्थ इति धिया पूर्व ये केचन
दिष्ट्या बलाद् गृहीतास् तैः सह प्रसभं बलाद् गृहीतः सन्नतद्[-]अर्हो ऽपि स महानुभावः शिबिकाम् उवाहेत्य् अन्वयः ॥१॥

5100201 yadA hi dviJa-varasyezu-mAtrAvalokAnugater na samAhita puruza-
gatis . tadA vizama-gatAM sva-SibikAM rahUgaRa upaDArya

5100201 yadā hi dviJa-varasyeṣu-mātrāvalokānugater na samāhitā puruṣa-
gatis . tadā viṣama-gatāṃ sva-śibikāṃ rahūgaṇa upadhārya

5100201 यदा हि द्विज[-]वरस्येषु[-]मात्रावलोकानुगतेर् न समाहिता पुरुष[-]गतिस् । तदा विषम[-]गतां स्व[-]शिबिकां
रहूगण उपधार्य

5100202 puruzAn aDivahata Aha --

5100202 puruṣān adhivahata āha --

5100202 पुरुषान् अधिवहत आह [-][-]

5100203 he voQAraH

5100203 he voḍhāraḥ

5100203 हे वोढारः

5100204 kim iti vizamam uhyate yAnam .

5100204 kim iti viṣamam uhyate yānam .

5100204 किम् इति विषमम् उह्यते यानम् ।

5100205 iti .

5100205 iti .

5100205 इति ।

5100206 hiMsA-parihArArTam izu-mAtra-pradeSAvalokasyAnu paScAd yA gatis
tasyA hetu-BUṭAyA puruzARAM gatiṃ na samyag Ahita eka-rUpA nABUṭ ..2..

5100206 hiṃsā-parihārārtham iṣu-mātra-pradeśāvalokasyānu paścād yā gatis
tasyā hetu-bhūtāyā puruṣānāṃ gatiṃ na samyag āhitā eka-rūpā nābhūt ..2..

5100206 हिंसा[-]परिहारार्थम् इषु[-]मात्र[-]प्रदेशावलोकस्यानु पश्चाद् या गतिस् तस्या हेतु[-]भूताया पुरुषाणां गतिर् न
सम्यग् आहिता एक[-]रूपा नाभूत् ॥२॥

5100301 aTa ta ISvara-vacaH sopAlamBam upAkarRyopAya-turIyAc CaNkita-
manasas taM vijYApayAM baBUvuH .

5100301 atha ta īśvara-vacaḥ sopālabham upākaraṇyopāya-turiyāc chaṅkita-
manasas taṃ vijñāpayāṃ babhūvuḥ .

5100301 अथ त ईश्वर[-]वचः सोपालम्भम् उपाकर्ण्योपाय[-]तुरीयाच् छङ्कित[-]मनसस् तं विज्ञापयां बभूवुः ।

5100302 sopAlamBaM sAkzepam .

5100302 sopālabham sākṣepam .

5100302 सोपालम्भं साक्षेपम् ।

5100303 sAma-dAna-Beda-daRgezUpAyezu caturTAc CaNkita-cittaH ..3..

5100303 sāma-dāna-bheda-daṇḍeṣūpāyeṣu caturthāc chaṅkita-cittāḥ ..3..
5100303 साम[-]दान[-]भेद[-]दण्डेषूपायेषु चतुर्थाच् छङ्कित[-]चित्तः ॥३॥

5100401 na vayaM nara-deva pramattAH .
5100401 na vayaṃ nara-deva pramattāḥ .
5100401 न वयं नर[-]देव प्रमत्ताः ।

5100402 Bavan-niyamAnupaTAH sADv eva vahAmaH .
5100402 bhavan-niyamānupathāḥ sādhv eva vahāmaḥ .
5100402 भवन्[-]नियमानुपथाः साध्व् एव वहामः ।

5100403 ayam aDunEva niyukto 'pi na drutaM vrajati . nAnena saha voQum u
ha vayaM pArayAmaH .
5100403 ayam adhunaiva niyukto 'pi na drutaṃ vrajati . nānena saha
voḍhum u ha vayaṃ pārayāmaḥ .
5100403 अयम् अधुनैव नियुक्तो ऽपि न द्रुतं व्रजति । नानेन सह वोढुम् उ ह वयं पारयामः ।

5100404 iti .
5100404 iti .
5100404 इति ।

5100405 Bavann iyam AnupaTAs tvad-AjYAnuvartinaH .
5100405 bhavann iyam ānupathās tvad-ājñānuvartinaḥ .
5100405 भवन् इयम् आनुपथास् त्वद्[-]आज्ञानुवर्तिनः ।

5100406 na pArayAmo na SaknumaH ..4..
5100406 na pārayāmo na śaknumaḥ ..4..
5100406 न पारयामो न शक्नुमः ॥४॥

5100501 sAMsargiko doza eva nUnam ekasyApi sarvezAM sAMsargikARAM
Bavitum arhati
5100501 sām̐sargiko doṣa eva nūnam ekasyāpi sarveṣāṃ sām̐sargikāṇāṃ
bhavitum arhati
5100501 सांसर्गिको दोष एव नूनम् एकस्यापि सर्वेषां सांसर्गिकाणां भवितुम् अर्हति

5100502 iti niScitya niSamya kfpaRa-vaco rAjA rahUgaRa upAsita-vfdDo 'pi
nisargeRa balAt kfta Izad-utTita-manyur avispaṣṭa-brahma-tejasaM jAta-
vedasam iva rajasAvfta-matir Aha .
5100502 iti niścitya niśamya kṛpaṇa-vaco rājā rahūgaṇa upāsita-vṛddho
'pi nisargeṇa balāt kṛta īṣad-utthita-manyur avipaṣṭa-brahma-tejaśaṃ
jāta-vedasam iva rajasāvr̥ta-matir āha .
5100502 इति निश्चित्य निश्म्य कृपण[-]वचो राजा रहूगण उपासित[-]वृद्धो ऽपि निसर्गेण बलात् कृत ईषद्[-]उत्थित[-]
]मन्युर् अविस्पष्ट[-]ब्रह्म[-]तेजसं जात[-]वेदसम् इव रजसावृत[-]मतिर् आह ।

5100503 kfpaRAnAM vaco niSamya sAMsargikaH saMsarga-nimitta ekasyApi
dozaH sarvezAm eva Bavitum arhatIti niScitya rahUgaRa Ahety anvayaH .
5100503 kṛpaṇānāṃ vaco niśamya sām̐sargikaḥ saṃsarga-nimitta ekasyāpi
doṣaḥ sarveṣāṃ eva bhavitum arhatīti niścitya rahūgaṇa āhety anvayaḥ .
5100503 कृपणानां वचो निश्म्य सांसर्गिकः संसर्ग[-]निमित्त एकस्यापि दोषः सर्वेषाम् एव भवितुम् अर्हतीति
निश्चित्य रहूगण आहेत्य् अन्वयः ।

5100504 kaTaM ButaH .
 5100504 kathaṃ bhutaḥ .
 5100504 कथं भुतः ।

 5100505 upAsitA vfdDA yena so 'pi svaBAvena balAt para-vaSaH kftaH san .
 5100505 upāsītā vṛddhā yena so 'pi svabhāvena balāt para-vaśaḥ kṛtaḥ san .
 5100505 उपासिता वृद्धा येन सो ऽपि स्वभावेन बलात् पर[-]वशः कृतः सन् ।

 5100506 kaTaM BUtaM pratyAha .
 5100506 kathaṃ bhūtaṃ pratyāha .
 5100506 कथं भूतं प्रत्याह ।

 5100507 na vispazwaM brahma-tejo yasmin .
 5100507 na vispaṣṭaṃ brahma-tejo yasmin .
 5100507 न विस्पष्टं ब्रह्म[-]तेजो यस्मिन् ।

 5100508 BasmanA Cannam agnim iva sTitam .
 5100508 bhasmanā channam agnim iva sthitam .
 5100508 भस्मना छन्नम् अग्निम् इव स्थितम् ।

 5100601 aho kazwaM BrAtar . vyaktam uru-pariSrAnto dIrGam aDvAnam eka
 eva UhivAn .
 5100601 aho kaṣṭaṃ bhrātar . vyaktam uru-pariśrānto dīrgham adhvānam eka
 eva ūhivān .
 5100601 अहो कष्टं भ्रातर् । व्यक्तम् उरु[-]परिश्रान्तो दीर्घम् अध्वानम् एक एव ऊहिवान् ।

 5100602 suciraM nAti-pIvA na saMhananANgo jarasA copadruto BavAn saKe .
 no evApara ete saNGawwinaH .
 5100602 suciraṃ nāti-pīvā na saṃhananāṅgo jarasā copadruto bhavān sakhe
 . no evāpara ete saṅghaṭṭinaḥ .
 5100602 सुचिरं नाति[-]पीवा न संहननाङ्गो जरसा चोपद्रुतो भवान् सखे । नो एवापर एते सङ्घट्टिनः ।

 5100603 iti bahu-vipralabDo 'py avidyayA racita-dravya-guRa-karmASaya-
 sva-carama-kalevare 'vastuni saMSTAna-viSeze 'haM mamety anaDyAropita-
 miTyA-pratyayo brahma-BUTas tUzRIM SibikAM pUrvavad uvAha .
 5100603 iti bahu-vipralabdho 'py avidyayā racita-dravya-guṇa-karmāsaya-
 sva-carama-kalevare 'vastuni saṃsthāna-viśeṣe 'haṃ mamety anadhyāropita-
 mithyā-pratyayo brahma-bhūtas tūṣṇīm śibikāṃ pūrvavad uvāha .
 5100603 इति बहु[-]विप्रलब्धो ऽप्य् अविद्यया रचित[-]द्रव्य[-]गुण[-]कर्मशय[-]स्व[-]चरम[-]कलेवरे स्वस्तुनि संस्थान[-]
 ]विशेषे ऽहं ममेत्य् अनध्यारोपित[-]मिथ्या[-]प्रत्ययो ब्रह्म[-]भूतस् तूष्णीं शिबिकां पूर्ववद् उवाह ।

 5100604 BrAtar iti samboDanam AkzepABiprAyam .
 5100604 bhrātar iti sambodhanam ākṣepābhiprāyam .
 5100604 भ्रातर् इति सम्बोधनम् आक्षेपाभिप्रायम् ।

 5100605 vyaktaM niScitam uru aDikaM pariSrAnto 'sItY-AdIni viparItArTAni
 zaq-vAkyAni .
 5100605 vyaktaṃ niścitam uru adhikaṃ pariśrānto 'sīty-ādīni
 viparītārthāni ṣaḍ-vākyaṇi .

- 5100605 व्यक्तं निश्चितम् उरु अधिकं परिश्रान्तो ऽसीत्यु[-]आदीनि विपरीतार्थानि षड्[-]वाक्यानि ।
- 5100606 UhivAn prApitavAn .
 5100606 ūhivān prāpitavān .
 5100606 ऊहिवान् प्रापितवान् ।
- 5100607 tatrApi suciram .
 5100607 tatrāpi suciram .
 5100607 तत्रापि सुचिरम् ।
- 5100608 jarasA ca vfdDatvena .
 5100608 jarasā ca vṛddhatvena .
 5100608 जरसा च वृद्धत्वेन ।
- 5100609 saNGawwinaH saha-carAH .
 5100609 saṅghaṭṭinaḥ saha-carāḥ .
 5100609 सङ्घट्टिनः सह[-]चराः ।
- 5100610 bahu yaTA Bavaty evaM vipralabDo 'pi vakroktypahasito 'pi
 tUzRIm uvAhety anvayaH .
 5100610 bahu yathā bhavaty evaṃ vipralabdho 'pi vakroktypahasito 'pi
 tūṣṇīm uvāhety anvayaḥ .
 5100610 बहु यथा भवत्य् एवं विप्रलब्धो ऽपि वक्रोक्त्योपहसितो ऽपि तूष्णीम् उवाहेत्य् अन्वयः ।
- 5100611 tUzRIM BAve hetuH . avidyayA racitA dravyAdayo yasmiMs tasmin
 sva-carama-kalevare nADyAropito miTyA-pratyayo yena .
 5100611 tūṣṇīm bhāve hetuḥ . avidyayā racitā dravyādayo yasmiṃs tasmin
 sva-carama-kalevare nādhyāropito mithyā-pratyayo yena .
 5100611 तूष्णीं भावे हेतुः । अविद्यया रचिता द्रव्यादयो यस्मिंस् तस्मिन् स्व[-]चरम[-]कलेवरे नाध्यारोपितो मिथ्या[-]
 ]प्रत्ययो येन ।
- 5100612 tatra dravyARi mahA-BUtAni .
 5100612 tatra dravyāṇi mahā-bhūtāni .
 5100612 तत्र द्रव्याणि महा[-]भूतानि ।
- 5100613 guRA indriyARi .
 5100613 guṇā indriyāṇi .
 5100613 गुणा इन्द्रियाणि ।
- 5100614 karmARi puRya-pApAni .
 5100614 karmāṇi puṇya-pāpāni .
 5100614 कर्माणि पुण्य[-]पापानि ।
- 5100615 ASayo 'ntaH-karaRam .
 5100615 āśayo 'ntaḥ-karaṇam .
 5100615 आशयो ऽन्तः[-]करणम् ।
- 5100616 yato brahma-BUtaH ..6..
 5100616 yato brahma-bhūtaḥ ..6..
 5100616 यतो ब्रह्म[-]भूतः ॥६॥

5100701 aTa punaH sva-SibikAyAM vizama-gatAyAM prakupita uvAca rahUgaRaH
5100701 atha punaḥ sva-śibikāyāṃ viṣama-gatāyāṃ prakupita uvāca
rahūgaṇaḥ

5100701 अथ पुनः स्व[-]शिबिकायां विषम[-]गतायां प्रकुपित उवाच रहूगणः

5100702 kim idam are tvaM jIvan-mfto mAM kadarTI-kftya Bartf-SAsanam
aticarasi .
5100702 kim idam are tvaṃ jīvan-mṛto māṃ kadarthī-kṛtya bhartr-śāsanam
aticarasi .
5100702 किम् इदम् अरे त्वं जीवन्[-]मृतो मां कदर्थी[-]कृत्य भर्तृ[-]शासनम् अतिचरसि ।

5100703 pramattasya ca te karomi cikitsAM . daRqa-pARir iva janatAyA
yaTA prakftiM svAM Bajizyase
5100703 pramattasya ca te karomi cikitsām . daṇḍa-pāṇir iva janatāyā
yathā prakṛtiṃ svām bhajiṣyase
5100703 प्रमत्तस्य च ते करोमि चिकित्सां । दण्ड[-]पाणिर् इव जनताया यथा प्रकृतिं स्वां भजिष्यसे

5100704 iti .
5100704 iti .
5100704 इति ।

5100705 mAm anAdftya BartuH svAmino mama SAsanam AjYAm atikrAmasi .
5100705 mām anādṛtya bhartuḥ svāmino mama śāsanam ājñām atikrāmasi .
5100705 माम् अनादृत्य भर्तुः स्वामिनो मम शासनम् आज्ञाम् अतिक्रामसि ।

5100706 cikitsAM SAstim .
5100706 cikitsām śāstim .
5100706 चिकित्सां शास्तिम् ।

5100707 daRwa-pARir yamo yaTA jana-samUhasya SAstiM karoti . taTA .
5100707 daṇṭa-pāṇir yamo yathā jana-samūhasya śāstiṃ karoti . tathā .
5100707 दण्ट[-]पाणिर् यमो यथा जन[-]समूहस्य शास्तिं करोति । तथा ।

5100708 svAM prakftim apramattatAm ..7..
5100708 svām prakṛtim apramattatām ..7..
5100708 स्वां प्रकृतिम् अप्रमत्तताम् ॥७॥

5100801 evaM bahv abadDam api BAZamARaM nara-devABimAnaM rajasa
tamasAnuvidDena madena tiraskftASeza-Bagavat-priya-niketaM paRqita-
mAninaM sa BagavAn brAhmaRo brahma-BUta-sarva-BUta-suhfd-AtmA yogeSvara-
caryAyAM nAtivvyutpanna-matiM smayamAna iva vigata-smaya idam Aha .
5100801 evaṃ bahv abaddham api bhāṣamāṇaṃ nara-devābhimānaṃ rajasā
tamasānuviddhena madena tiraskṛtāśeṣa-bhagavat-priya-niketaṃ paṇḍita-
māninaṃ sa bhagavān brāhmaṇo brahma-bhūta-sarva-bhūta-suhṛd-ātmā
yogeśvara-caryāyāṃ nātivvyutpanna-matiṃ smayamāna iva vigata-smaya idam
āha .

5100801 एवं बहव् अबद्धम् अपि भाषमाणं नर[-]देवाभिमानं रजसा तमसानुविद्धेन मदेन तिरस्कृताशेष[-]भगवत्-
[प्रिय]-[निकेतं] पण्डित[-]मानिनं स भगवान् ब्राह्मणो ब्रह्म[-]भूत[-]सर्व[-]भूत[-]सुहृद्[-]आत्मा योगेश्वर[-]चर्यायां
नातिव्युत्पन्न[-]मतिं स्मयमान इव विगत[-]स्मय इदम् आह ।

5100802 abadDam ananvitam .
 5100802 abaddham ananvitam .
 5100802 अबद्धम् अनन्वितम् ।

 5100803 nara-devo 'ham ity aBimāno yasya tam .
 5100803 nara-devo 'ham ity abhimāno yasya tam .
 5100803 नर[-]देवो ऽहम् इत्य् अभिमानो यस्य तम् ।

 5100804 anuvidDena saNguRitena tiras-kfto 'SezaH saMpUrRo BagavataH
 priyo niketa ASrayo yena tam .
 5100804 anuviddhena saṅguṇitena tiras-kṛto 'śeṣaḥ saṃpūrṇo bhagavataḥ
 priyo niketa āsrayo yena tam .
 5100804 अनुविद्धेन सङ्गुणितेन तिरस[-]कृतो ऽशेषः संपूर्णो भगवतः प्रियो निकेत आश्रयो येन तम् ।

 5100805 yad vA . SezARAM Bagavat-priyARAM niketaH sarvezAM BUtAnAM suhfc
 ca Atmā ca yogeSvarARAM caryA jaqAdi-vad AcaraRaM tasyAM nAtyantaM
 vyutpanna paricitA matir yasya sa tam .
 5100805 yad vā . śeṣānām bhagavat-priyānām niketaḥ sarveṣām bhūtānām
 suhṛc ca ātmā ca yogeśvarānām caryā jaḍādi-vad ācaraṇaṃ tasyām nātyantaṃ
 vyutpannā paricitā matir yasya sa tam .
 5100805 यद् वा । शेषाणां भगवत्[-]प्रियाणां निकेतः सर्वेषां भूतानां सुहृच् च आत्मा च योगेश्वराणां चर्या जडादि[-]
 ]वद् आचरणं तस्यां नात्यन्तं व्युत्पन्ना परिचिता मतिर् यस्य स तम् ।

 5100806 smayamāno hasann iveti muKa-prasattir dyotyate .
 5100806 smayamāno hasann iveti mukha-prasattir dyotyate .
 5100806 स्मयमानो हसन्न् इवेति मुखा[-]प्रसत्तिर् द्योत्यते ।

 5100807 vigata-smayo gata-garvaH .
 5100807 vigata-smayo gata-garvaḥ .
 5100807 विगत[-]स्मयो गत[-]गर्वः ।

 5100901 brAhmaRa uvAca
 5100901 brāhmaṇa uvāca
 5100901 ब्राह्मण उवाच

 5100902a tvayoditaM vyaktam avipralabDaM
 5100902a tvayoditaṃ vyaktam avipralabdhaṃ
 5100902a त्वयोदितं व्यक्तम् अविप्रलब्धं

 5100902b BartuH sa me syAd yadi vIra BAraH .
 5100902b bhartuḥ sa me syād yadi vīra bhāraḥ .
 5100902b भर्तुः स मे स्याद् यदि वीर भारः ।

 5100902c gantur yadi syAd aDigamyam aDvA
 5100902c gantur yadi syād adhigamyam adhva
 5100902c गन्तुर् यदि स्याद् अधिगम्यम् अध्वा

 5100902d pIveti rASO na vidAM pravAdaH ..
 5100902d pīveti rāśau na vidāṃ pravādaḥ ..

5100902d पीवेति राशौ न विदां प्रवादः ॥

5100903 tatra vakrokyā yad uktaM tvaM na SrAnto na ca dīrGam aDvAnam
Agata iti tatrottaram Aha .

5100903 tatra vakrokyā yad uktaṃ tvaṃ na śrānto na ca dīrgham adhvānam
āgata iti tatrottaram āha .

5100903 तत्र वक्रोक्त्या यद् उक्तं त्वं न श्रान्तो न च दीर्घम् अध्वानम् आगत इति तत्रोत्तरम् आह ।

5100904 tvayā yad uditam uktaM SramAdi nAstIti tad vyaktaM sPuwaM tat
taTEva .

5100904 tvayā yad uditam uktaṃ śramādi nāstīti tad vyaktaṃ sphuṭaṃ tat
tathaiva .

5100904 त्वया यद् उदितम् उक्तं श्रमादि नास्तीति तद् व्यक्तं स्फुटं तत् तथैव ।

5100905 avipralabDaM vipralamBo na Bavati .

5100905 avipralabdhaṃ vipralambho na bhavati .

5100905 अविप्रलब्धं विप्रलम्भो न भवति ।

5100906 tad evAha .

5100906 tad evāha .

5100906 तद् एवाह ।

5100907 he vīra . yadi BAro nAma kaScit syAt sa ca Bartur voQur dehasya
yadi syAt sa ca me yadi prasaktaH syAt tarhIdAnIM BAraBAvAd vipralamBaH
syAn na tv etad asti .

5100907 he vīra . yadi bhāro nāma kaścīt syāt sa ca bhartur voḍhur
dehasya yadi syāt sa ca me yadi prasaktaḥ syāt tarhīdānīm bhārābhāvād
vipralambhaḥ syān na tv etad asti .

5100907 हे वीर । यदि भारो नाम कश्चित् स्यात् स च भर्तुर् वोढुर् देहस्य यदि स्यात् स च मे यदि प्रसक्तः स्यात्
तर्हीदानीं भाराभावाद् विप्रलम्भः स्यान् न त्व एतद् अस्ति ।

5100908 BAraSya voQuS cAnirUpyatvAn mama ca tat sambanDABAvAt .

5100908 bhārasya voḍhuś cānirūpyatvān mama ca tat sambandhābhāvāt .

5100908 भारस्य वोढुश् चानिरूप्यत्वान् मम च तत् सम्बन्धाभावात् ।

5100909 taTA gantur aDigamyam prApyam aDvA vA yadi syAt .

5100909 tathā gantur adhigamyam prāpyam adhvā vā yadi syāt .

5100909 तथा गन्तुर् अधिगम्यं प्राप्यम् अध्वा वा यदि स्यात् ।

5100910 adDeti pAWe sAkzAt paramArTataH .

5100910 addheti pāṭhe sākṣāt paramārthataḥ .

5100910 अद्वेति पाठे साक्षात् परमार्थतः ।

5100911 tac ca me yadi syAd ity-Adi yojyam .

5100911 tac ca me yadi syād ity-ādi yojyam .

5100911 तच् च मे यदि स्याद् इत्या[दि] योज्यम् ।

5100912 yat tvayoktaM nAtipIveti tatrAha .

5100912 yat tvayoktaṃ nātipīveti tatrāha .

5100912 यत् त्वयोक्तं नातिपीवेति तत्राह ।

5100913 cetanam uddiSya tvaM pIveti pravAdo vidAM viduzAM na Bavati .
 kintu mUrKARAM .
 5100913 cetanam uddiśya tvaṃ pīveti pravādo vidāṃ viduṣāṃ na bhavati .
 kintu mūrkhāṇām .
 5100913 चेतनम् उद्दिश्य त्वं पीवेति प्रवादो विदां विदुषां न भवति । किन्तु मूर्खानाम् ।

 5100914 yato 'yaM pravAdo rASO BUta-saNGe dehe eva . na tv Atmani .
 5100914 yato 'yaṃ pravādo rāśau bhūta-saṅge dehe eva . na tv ātmani .
 5100914 यतो स्यं प्रवादो राशौ भूत[-]सङ्घे देहे एव । न त्व् आत्मनि ।

 5100915 deha eva pIno nAham ity arTaH ..9..
 5100915 deha eva pīno nāham ity arthaḥ ..9..
 5100915 देह एव पीनो नाहम् इत्य् अर्थः ॥९॥

 5101001a sTOlyam kArSyam vyADaya ADayaS ca
 5101001a sthauilyaṃ kārśyaṃ vyādhaya ādhayaś ca
 5101001a स्थौल्यं कार्श्यं व्याधय आधयश् च

 5101001b kzut tfq BayaM kalir icCA jarA ca .
 5101001b kṣut tṛḍ bhayaṃ kalir icchā jarā ca .
 5101001b क्षुत् तृड् भयं कलिर् इच्छा जरा च ।

 5101001c nidrA ratir manyur ahaM madaH Suco
 5101001c nidrā ratir manyur ahaṃ madaḥ śuco
 5101001c निद्रा रतिर् मन्युर् अहं मदः शुचो

 5101001d dehena jAtasya hi me na santi ..
 5101001d dehena jātasya hi me na santi ..
 5101001d देहेन जातस्य हि मे न सन्ति ॥

 5101002 etat prapaYcayati . sTOlyam iti .
 5101002 etat prapañcayati . sthauilyam iti .
 5101002 एतत् प्रपञ्चयति । स्थौल्यम् इति ।

 5101003 kaliH kalahaH .
 5101003 kaliḥ kalahaḥ .
 5101003 कलिः कलहः ।

 5101004 ahaNkAreRa madaS ca .
 5101004 ahaṅkāreṇa madaś ca .
 5101004 अहङ्कारेण मदश् च ।

 5101005 dehena saha tad aBimAnena jAtasya hi Bavanti . mama tu
 niraBimAnasya na santi .
 5101005 dehena saha tad abhimānena jātasya hi bhavanti . mama tu
 nirabhimānasya na santi .
 5101005 देहेन सह तद् अभिमानेन जातस्य हि भवन्ति । मम तु निरभिमानस्य न सन्ति ।

5101006 yad vA . dehe jAte yo jAtas tasyEva tAni, mama tu tatra na
jAtasya na santi ..10..
5101006 yad vā . dehe jāte yo jātas tasyaiva tāni[,] mama tu tatra na
jātasya na santi ..10..

5101006 यद् वा । देहे जाते यो जातस् तस्यैव तानि[,] मम तु तत्र न जातस्य न सन्ति ॥१०॥

5101101a jIvan-mftatvaM niyamena rAjan

5101101a jīvan-mṛtatvaṃ niyamena rājan

5101101a जीवन्[-]मृतत्वं नियमेन राजन्

5101101b Ady-antavad yad vikftasya dfzwam .

5101101b ādy-antavad yad vikṛtasya dṛṣṭam .

5101101b आद्या[-]अन्तवद् यद् विकृतस्य दृष्टम् ।

5101101c sva-svAmya-BAvo Druva Iqya yatra

5101101c sva-svāmya-bhāvo dhruva īḍya yatra

5101101c स्वा[-]स्वाम्य[-]भावो ध्रुव ईड्य यत्र

5101101d tarhy ucyate 'sO viDikftya-yogaH ..

5101101d tarhy ucyate 'sau vidhikṛtya-yogaḥ ..

5101101d तर्ह्य् उच्यते ऽसौ विधिकृत्या[-]योगः ॥

5101102 yac coktaM jIvan-mfto 'sIti tatrApy Aha -- jIvan-mftatvam na
kevalaM mama . kintu kintu vikftasya sarvasyApi pariRAmino dfzwam .

5101102 yac coktaṃ jīvan-mṛto 'sīti tatrāpy āha -- jīvan-mṛtatvam na
kevalaṃ mama . kintu kintu vikṛtasya sarvasyāpi pariṇāmino dṛṣṭam .

5101102 यच् चोक्तं जीवन्[-]मृतो ऽसीति तत्राप्य् आह [-][+] जीवन्[-]मृतत्वम् न केवलं मम । किन्तु किन्तु
विकृतस्य सर्वस्यापि परिणामिनो दृष्टम् ।

5101103 yad yasmAd vikftaM pratikzaRam evAdy-antavat .

5101103 yad yasmād vikṛtaṃ pratikṣaṇam evādy-antavat .

5101103 यद् यस्माद् विकृतं प्रतिक्षणम् एवाद्या[-]अन्तवत् ।

5101104 yad uktaM Bartf-SAsanam aticarasiIti tatrAha -- svaM ca svAmyaM
ca tayor BAvaH sattA .

5101104 yad uktaṃ bharṭṛ-śāsanam aticarasiIti tatrāha -- svaṃ ca svāmyaṃ
ca tayor bhāvaḥ sattā .

5101104 यद् उक्तं भर्तृ[-]शासनम् अतिचरसीति तत्राह [-][+] स्वं च स्वाम्यं च तयोर् भावः सत्ता ।

5101105 he Iqya

5101105 he īḍya

5101105 हे ईड्य

5101106 tarhi viDir niyogaH kftyaM karma tayor yogo Druva ucyate ucito
Bavati .

5101106 tarhi vidhir niyogaḥ kṛtyaṃ karma tayor yogo dhruva ucyate ucito
bhavati .

5101106 तर्हि विधिर् नियोगः कृत्यं कर्म तयोर् योगो ध्रुव उच्यते उचितो भवति ।

5101107 uc samavAye iti DATuH .

5101107 uc samavāye iti dhātuḥ .

5101107 उच् समवाये इति धातुः ।

5101108 yadi tu tava rAja-BraMSo mama rAjyaM syAt . tadA sarvam etad
viparItaM syAd ity arTaH ..11..

5101108 yadi tu tava rāja-bhramśo mama rājyaṃ syāt . tadā sarvam etad
viparītaṃ syād ity arthaḥ ..11..

5101108 यदि तु तव राज[-]भ्रंशो मम राज्यं स्यात् । तदा सर्वम् एतद् विपरीतं स्याद् इत्य् अर्थः ॥११॥

5101201a viSeza-budDer vivaraM manAk ca

5101201a viśeṣa-buddher vivaraṃ manāk ca

5101201a विशेष[-]बुद्धेर् विवरं मनाक् च

5101201b paSyAma yan na vyavahArato 'nyat .

5101201b paśyāma yan na vyavahārato 'nyat .

5101201b पश्याम यन् न व्यवहारतो ऽन्यत् ।

5101201c ka ISvaras tatra kim ISitavyaM

5101201c ka īśvaras tatra kim īśitavyaṃ

5101201c क ईश्वरस् तत्र किम् ईशितव्यं

5101201d taTApi rAjan karavAma kiM te ..

5101201d tathāpi rājan karavāma kiṃ te ..

5101201d तथापि राजन् करवाम किं ते ॥

5101202 nanu yAvad rAjAhaM . tAvat tava svAmI BavAmy eveti cet, tatrAha
-- viSezo rAja-BftyAdi-Bedas tad-budDer vivaram avakASAM vyavahArAd anyan
na paSyAma .

5101202 nanu yāvad rājāhaṃ . tāvat tava svāmī bhavāmy eveti cet[,]
tatrāha -- viśeṣo rāja-bhṛtyādi-bhedas tad-buddher vivaram avakāśāṃ
vyavahārād anyan na paśyāma .

5101202 ननु यावद् राजाहं । तावत् तव स्वामी भवाम्य् एवेति चेत्[,] तत्राह [-][-] विशेषो राज[-]भृत्यादि[-]भेदस्
तद्[-]बुद्धेर् विवरम् अवकाशां व्यवहाराद् अन्यन् न पश्याम ।

5101203 manAk ca Izad api .

5101203 manāk ca īṣad api .

5101203 मनाक् च ईषद् अपि ।

5101204 aTApi tavAyaM aBimAnaS cet tarhi brUhi kiM te karavAmeti ..12..

5101204 athāpi tavāyaṃ abhimānaś cet tarhi brūhi kiṃ te karavāmeti
..12..

5101204 अथापि तवायम् अभिमानश् चेत् तर्हि ब्रूहि किं ते करवामेति ॥१२॥

5101301a unmatta-matta-jaqavat sva-saMSTAM

5101301a unmatta-matta-jaḍavat sva-saṃsthāṃ

5101301a उन्मत्त[-]मत्त[-]जडवत् स्व[-]संस्थां

5101301b gatasya me vIra cikitsitena .

5101301b gatasya me vīra cikitsitena .

5101301b गतस्य मे वीर चिकित्सितेन ।

5101301c arTaH kiyAn BavatA Sikzitenā
5101301c arthaḥ kiyān bhavatā śikṣitenā
5101301c अर्थः कियान् भवता शिक्षितेन

5101301d stabDa-pramattasya ca pizwapezaH ..
5101301d stabdha-pramattasya ca piṣṭapeṣaḥ ..
5101301d स्तब्ध[-]प्रमत्तस्य च पिष्टपेषः ॥

5101302 yat tUktaM pramattasya te cikitsAM karomi . yaTA svAM prakftiM
Bajizyasa iti tatrAha -- unmattAdivad vartamAnasya vastutaH sva-saMsTAM
brahma-BAvAM gatasya BavatA kftena cikitsitena daRqena Sikzitenā vA kiyAn
arTaH .
5101302 yat tūktaṃ pramattasya te cikitsāṃ karomi . yathā svāṃ prakṛtiṃ
bhajīṣyasa iti tatrāha -- unmattādivad vartamānasya vastutaḥ sva-saṃsthāṃ
brahma-bhāvaṃ gatasya bhavatā kṛtena cikitsitena daṇḍena śikṣitenā vā
kiyān arthaḥ .
5101302 यत् तूक्तं प्रमत्तस्य ते चिकित्सां करोमि । यथा स्वां प्रकृतिं भजिष्यस इति तत्राह [-] उन्मत्तादिवद्
वर्तमानस्य वस्तुतः स्व[-]संस्थां ब्रह्म[-]भावं गतस्य भवता कृतेन चिकित्सितेन दण्डेन शिक्षितेन वा कियान् अर्थः ।

5101303 muktasyArTAnarTayor asamBavAt .
5101303 muktasyārthānarthayor asambhavāt .
5101303 मुक्तस्यार्थानर्थयोर् असम्भवात् ।

5101304 yadi punar ahaM na muktaH . kintu pramattaH stabDa eva, taTApi
mama SikzAdikaM pizwa-pezaRavad vyarTam ity arTaH .
5101304 yadi punar ahaṃ na muktaḥ . kintu pramattaḥ stabdha eva[,]
tathāpi mama śikṣādikaṃ piṣṭa-peṣaṇavad vyartham ity arthaḥ .
5101304 यदि पुनर् अहं न मुक्तः । किन्तु प्रमत्तः स्तब्ध एव[,] तथापि मम शिक्षादिकं पिष्ट[-]पेषणवद् व्यर्थम्
इत्य् अर्थः ।

5101305 na hi jaqa-svaBAvaH SikzayApi pawU-kartuM Sakyata iti ..13..
5101305 na hi jaḍa-svabhāvaḥ śikṣayāpi paṭū-kartuṃ śakyata iti ..13..
5101305 न हि जड[-]स्वभावः शिक्षयापि पटू[-]कर्तुं शक्यत इति ॥१३॥

5101401 SrI-Suka uvAca
5101401 śrī-śuka uvāca
5101401 श्री[-]शुक उवाच

5101402 etAvad anuvAda-pariBAzayA pratyudIrya muni-vara upaSama-Sila
uparatAnAtmya-nimitta upaBogena karmArabDaM vyapanayan rAja-yAnam api
taTovAha .
5101402 etāvad anuvāda-paribhāṣayā pratyudīrya muni-vara upaśama-śīla
uparatānātmya-nimitta upabhogena karmārabdhaṃ vyapanayan rāja-yānam api
tathovāha .
5101402 एतावद् अनुवाद[-]परिभाषया प्रत्युदीर्य मुनि[-]वर उपशम[-]शील उपरतानात्म्य[-]निमित्त उपभोगेन कर्मरब्धं
व्यपनयन् राज[-]यानम् अपि तथोवाह ।

5101403 anuvAda-rUpayA pariBAzayA BAzaRena taM pratyuttaraM dattvA .
5101403 anuvāda-rūpayā paribhāṣayā bhāṣaṇena taṃ pratyuttaraṃ dattvā .

5101403 अनुवाद[-]रूपया परिभाषया भाषणेन तं प्रत्युत्तरं दत्त्वा ।

5101404 uparatam anAtmye dehAtmatve nimittam avidyA yasya .

5101404 uparatam anātmye dehātmatve nimittam avidyā yasya .

5101404 उपरतम् अनात्म्ये देहात्मत्वे निमित्तम् अविद्या यस्य ।

5101405 ArabDa-PalaM karma kzapayan ..14..

5101405 ārabdha-phalaṃ karma kṣapayan ..14..

5101405 आरब्ध[-]फलं कर्म क्षपयन् ॥१४॥

5101501 sa cApi pARqaveya sinDu-sOvIra-patis tattva-jijYAsAyAM samyak-SradDayADikftADikAras tad-Dfdaya-granTi-mocanaM dvija-vaca ASrutya bahu-yoga-granTa-sammataM tvarayAvaruhya SirasA pAda-mUlam upasftaH kzamApayan vigata-nfpa-deva-smaya uvAca .

5101501 sa cāpi pāṇḍaveya sindhu-sauvīra-patis tattva-jijñāsāyāṃ samyak-śraddhayādhikṛtādhikāras tad-dhṛdaya-granthi-mocanaṃ dvija-vaca āśrutya bahu-yoga-grantha-sammataṃ tvarayāvaruhya śirasā pāda-mūlam upasṛtaḥ kṣamāpayan vigata-nṛpa-deva-smaya uvāca .

5101501 स चापि पाण्डवेय सिन्धु[-]सौवीर[-]पतिस् तत्त्व[-]जिज्ञासायां सम्यक्[-]श्रद्धयाधिकृताधिकारस् तद्[-]धृदय[-]ग्रन्थि[-]मोचनं द्विज[-]वच आश्रुत्य बहु[-]योग[-]ग्रन्थ[-]सम्मतं त्वरयावरुह्य शिरसा पाद[-]मूलम् उपसृतः क्षमापयन् विगत[-]नृप[-]देव[-]स्मय उवाच ।

5101502 he pARqaveya

5101502 he pāṇḍaveya

5101502 हे पाण्डवेय

5101503 yaTA darSa-pUrRa-mAsADikftasyEva go-dohanena paSu-kAmasyApaH praRayed iti guRa-Pala-sambanDe 'py aDikAraH .

5101503 yathā darśa-pūrṇa-māsādhikṛtasyaiva go-dohanena paśu-kāmaryāpāḥ praṇayed iti guṇa-phala-sambandhe 'py adhikāraḥ .

5101503 यथा दर्श[-]पूर्ण[-]मासाधिकृतस्यैव गो[-]दोहनेन पशु[-]कामस्यापः प्रणयेद् इति गुण[-]फल[-]सम्बन्धे स्प्य अधिकारः ।

5101504 evaM sAttvika-SradDayAm aDikftasyEvAsyAm aDikAra ity arTaH .

5101504 evaṃ sāttvika-śraddhāyāṃ adhikṛtasyaivāsyāṃ adhikāra ity arthaḥ .

5101504 एवं सात्त्विक[-]श्रद्धायाम् अधिकृतस्यैवास्याम् अधिकार इत्य् अर्थः ।

5101505 bahu-yoga-granTa-saMmataM dvijasya tad-vacaH SrutvA vigato nfpa-devo 'DirAja iti garvo yasya ..15..

5101505 bahu-yoga-grantha-saṃmataṃ dvijasya tad-vacaḥ śrutvā vigato nṛpa-devo 'dhirāja iti garvo yasya ..15..

5101505 बहु[-]योग[-]ग्रन्थ[-]संमतं द्विजस्य तद्[-]वचः श्रुत्वा विगतो नृप[-]देवो सधिराज इति गर्वो यस्य ॥१५॥

5101601 kas tvaM nigUQaS carasi dvijAnAM

5101601 kas tvaṃ nigūḍhaś carasi dvijānāṃ

5101601 कस् त्वं निगूढश् चरसि द्विजानां

5101602 biBarzi sUtraM katamo 'vaDUtaH .

5101602 bibharṣi sūtraṃ katamo 'vadhūtaḥ .

5101602 बिभर्षि सूत्रं कतमोऽवधूतः ।
 5101603 kasyAsi kutratya ihApi kasmAt
 5101603 kasyāsi kutratya ihāpi kasmāt
 5101603 कस्यासि कुत्रत्य इहापि कस्मात्
 5101604 kzemAya naS ced asi nota SuklaH
 5101604 kṣemāya naś ced asi nota śuklaḥ
 5101604 क्षेमाय नश् चेद् असि नोत शुक्लः
 5101605 dvijAnAM maDye katamaH .
 5101605 dvijānām madhye katamaḥ .
 5101605 द्विजानां मध्ये कतमः ।
 5101606 yataH sUtram upavItaM biBarzi .
 5101606 yataḥ sūtram upavītaṁ bibharṣi .
 5101606 यतः सूत्रम् उपवीतं बिभर्षि ।
 5101607 yad vA . dattAtreyAdInAM maDye katamo 'vaDUtaH .
 5101607 yad vā . dattātreyādīnām madhye katamo 'vadhūtaḥ .
 5101607 यद् वा । दत्तात्रेयादीनां मध्ये कतमोऽवधूतः ।
 5101608 ihApi kasmAd DetoH prAptaH .
 5101608 ihāpi kasmād dhetoḥ prāptaḥ .
 5101608 इहापि कस्माद् धेतोः प्राप्तः ।
 5101609 no 'smAkAM kzemAya cet prAptas tarhi SuklaH kapilo munir na
 Bavasi kim .
 5101609 no 'smākaṁ kṣemāya cet prāptas tarhi śuklaḥ kapilo munir na
 bhavasi kim .
 5101609 नोऽस्माकं क्षेमाय चेत् प्राप्तस् तर्हि शुक्लः कपिलो मुनिर् न भवसि किम् ।
 5101610 uteti vitarke ..16..
 5101610 uteti vitarke ..16..
 5101610 उत्तेति वितर्के ॥१६॥
 5101701a nAhaM viSaNke sura-rAja-vajrAn
 5101701a nāhaṁ viśaṅke sura-rāja-vajrān
 5101701a नाहं विशङ्के सुरा-राजा-वज्रान्
 5101701b na tryakza-SULAn na yamasya daRqAt .
 5101701b na tryakṣa-śūlān na yamasya daṇḍāt .
 5101701b न त्र्यक्ष-शूलान् न यमस्य दण्डात् ।
 5101701c nAgny-arka-somAnila-vittapAstrAc
 5101701c nāgny-arka-somānila-vittapāstrāc
 5101701c नाग्न्य-अर्क-सोमानिल-वित्तपास्त्राच्
 5101701d CaNke BfSaM brahma-kulAvamAnAt ..
 5101701d chaṅke bhṛśaṁ brahma-kulāvamānāt ..

5101701d छड्के भृशं ब्रह्म[-]कुलावमानात् ॥
 5101702 kim anayA cintayA .
 5101702 kim anayā cintayā .
 5101702 किम् अनया चिन्तया ।
 5101703 SibikAM tAvad vahAmIti ced ata Aha -- nAham iti .
 5101703 śibikāṃ tāvad vahāmīti ced ata āha -- nāham iti .
 5101703 शिबिकां तावद् वहामीति चेद् अत आह [-][-] नाहम् इति ।
 5101704 vittapaH kuberaH ..17..
 5101704 vittapaḥ kuberaḥ ..17..
 5101704 वित्तपः कुबेरः ॥१७॥
 5101801a tad brUhy asaNgo jaqavan nigUQa-
 5101801a tad brūhy asaṅgo jaḍavan nigūḍha-
 5101801a तद् ब्रूह्य असङ्गो जडवन् निगूढ[-]
 5101801b vijYAna-vIryo vicarasy apAraH .
 5101801b vijñāna-vīryo vicarasy apāraḥ .
 5101801b विज्ञान[-]वीर्यो विचरस्य अपारः ।
 5101801c vacAMsi yoga-graTitAni sADo
 5101801c vacāṃsi yoga-grathitāni sādho
 5101801c वचांसि योग[-]ग्रथितानि साधो
 5101801d na naH kzamante manasApi Bettum ..
 5101801d na naḥ kṣamante manasāpi bhettum ..
 5101801d न नः क्षमन्ते मनसापि भेत्तुम् ॥
 5101802 yasmAd BfSaM SaNke tat tasmAt kas tvam .
 5101802 yasmād bhr̥śaṃ śaṅke tat tasmāt kas tvam .
 5101802 यस्माद् भृशं शङ्के तत् तस्मात् कस् त्वम् ।
 5101803 ity-Adi-praSnAnAm uttaraM brUhi .
 5101803 ity-ādi-praśnānām uttaraṃ brūhi .
 5101803 इत्यादि[-]प्रश्नानाम् उत्तरं ब्रूहि ।
 5101804 nigUQaM pihitaM vijYAna-rUpaM vIryaM praBAvo yena .
 5101804 nigūḍhaṃ pihitaṃ vijñāna-rūpaṃ vīryaṃ prabhāvo yena .
 5101804 निगूढं पिहितं विज्ञान[-]रूपं वीर्यं प्रभावो येन ।
 5101805 apAro 'nanta-mahimA .
 5101805 apāro 'nanta-mahimā .
 5101805 अपारो ऽनन्त[-]महिमा ।
 5101806 tatra hetuH . no manasApi BettuM na kzamaM na Sakyam .
 5101806 tatra hetuḥ . no manasāpi bhettum na kṣamaṃ na śakyam .
 5101806 तत्र हेतुः । नो मनसापि भेत्तुं न क्षमं न शक्यम् ।

5101807 kiM Bettum .
5101807 kiṃ bhattum .
5101807 किं भेत्तुम् ।

5101808 ity apekzAyAm Aha -- te vacAMsIti .
5101808 ity apekṣāyām āha -- te vacāṃsīti .
5101808 इत्य् अपेक्षायाम् आह [-][~] ते वचांसीति ।

5101809 yad vA . manasA yuktAH sUkzma-dfzwayo 'pi BettuM na SaknuvantIty
arTaH ..18..
5101809 yad vā . manasā yuktāḥ sūkṣma-dṛṣṭayo 'pi bhattum na
śaknuvantīty arthaḥ ..18..
5101809 यद् वा । मनसा युक्ताः सूक्ष्म[-]दृष्टयो ऽपि भेत्तुं न शक्नुवन्तीत्य् अर्थः ॥१८॥

5101901a ahaM ca yogeSvaram Atma-tattva-
5101901a ahaṃ ca yogeśvaram ātma-tattva-
5101901a अहं च योगेश्वरम् आत्म[-]तत्त्व[-]

5101901b vidAM munInAM paramaM guruM vE .
5101901b vidāṃ munināṃ paramaṃ guruṃ vai .
5101901b विदां मुनीनां परमं गुरुं वै ।

5101901c prazwuM pravfttaH kim ihAraRaM tat
5101901c praṣṭum pravṛttaḥ kim ihāraṇaṃ tat
5101901c प्रष्टुं प्रवृत्तः किम् इहारणं तत्

5101901d sAKzAd DariM jYAna-kalAvatIrRam ..
5101901d sākṣād dharim jñāna-kalāvatīrṇam ..
5101901d साक्षाद् धरिं जान[-]कलावतीर्णम् ॥

5101902 svasya jYAnArTitAM darSayati -- ahaM ceti .
5101902 svasya jñānārthitāṃ darśayati -- ahaṃ ceti .
5101902 स्वस्य जानार्थितां दर्शयति [-][~] अहं चेति ।

5101903 iha saMsAre yad araRaM SaraRaM tat kim .
5101903 iha saṃsāre yad araṇaṃ śaraṇaṃ tat kim .
5101903 इह संसारे यद् अरणं शरणं तत् किम् ।

5101904 iti prazwuM pravftto 'smi .
5101904 iti praṣṭum pravṛtto 'smi .
5101904 इति प्रष्टुं प्रवृत्तो ऽस्मि ।

5101905 jYAna-SaktyAvatIrRaM kapilam ..19..
5101905 jñāna-śaktyāvatīrṇaṃ kapilam ..19..
5101905 जान[-]शक्त्यावतीर्णं कपिलम् ॥१९॥

5102001a sa vE BavAn loka-nirIkzaRArTam
5102001a sa vai bhavān loka-nirīkṣaṇārtham
5102001a स वै भवान् लोक[-]निरीक्षणार्थम्

5102001b avyakta-liṅgo vicaraty api svit .
5102001b avyakta-liṅgo vicaraty api svit .
5102001b अव्यक्त[-]लिङ्गो विचरत्य् अपि स्वि ।

5102001c yogeSvarARAM gatim anDa-budDiH
5102001c yogeśvarāṇām gatim andha-buddhiḥ
5102001c योगेश्वराणां गतिम् अन्ध[-]बुद्धिः

5102001d kaTaM vicakzIta gfhAnubanDaH ..
5102001d katham vicakṣita gṛhānubandhaḥ ..
5102001d कथं विचक्षीत गृहानुबन्धः ॥

5102002 sa eva BavAn kiM svid evaM vicarati .
5102002 sa eva bhavān kiṃ svid evaṃ vicarati .
5102002 स एव भवान् किं स्विद् एवं विचरति ।

5102003 gfhAvizwaH kaTaM vicakzIta paSyet ..20..
5102003 gṛhāviṣṭaḥ katham vicakṣita paśyet ..20..
5102003 गृहाविष्टः कथं विचक्षीत पश्येत् ॥२०॥

5102101 dfzwaH SramaH karmata Atmano vE
5102101 dṛṣṭaḥ śramaḥ karmata ātmano vai
5102101 दृष्टः श्रमः कर्मत आत्मनो वै

5102102 Bartur gantur BavataS cAnumanye
5102102 bhartur gantur bhavataś cānumanye
5102102 भर्तुर् गन्तुर् भवतश् चानुमन्ये

5102103 yaTAsatodAnayanAdy-aBAvAt
5102103 yathāsatodānayanādy-abhāvāt
5102103 यथासतोदानयनाद्य[-]अभावात्

5102104 samUla izwo vyavahAra-mArgaH
5102104 samūla iṣṭo vyavahāra-mārgaḥ
5102104 समूल इष्टो व्यवहार[-]मार्गः

5102105 evaM tat-svarUpaM pfzvwA tad-uktottarARy Akzipati .
5102105 evaṃ tat-svarūpaṃ prṣṭvā tad-uktottarāṇy ākṣipati .
5102105 एवं तत्[-]स्वरूपं पृष्ट्वा तद्[-]उक्तोत्तराण्य् आक्षिपति ।

5102106 tatra yad uktaM mama Sramo nAstIti tatrAha -- dfzta iti .
5102106 tatra yad uktaṃ mama śramo nāstīti tatrāha -- dṛṣṭa iti .
5102106 तत्र यद् उक्तं मम श्रमो नास्तीति तत्राह [-][-] दृष्ट इति ।

5102107 Atmano me .
5102107 ātmano me .
5102107 आत्मनो मे ।

5102108 anumanye anumime . anumAnaM cEvam, BavAn BArA-vAhanAdinA SrAntaH
kartftvAt, yaH kartA sa SrAmyati, yaTAhaM yudDA-di-karteti .

5102108 anumanye anumime . anumānaṃ caivam[,] bhavān bhāra-vāhanādinā
 śrāntaḥ kartṛtvāt[,] yaḥ kartā sa śrāmyati[,] yathāhaṃ yuddhādi-karteti .
 5102108 अनुमन्ये अनुमिमे । अनुमानं चैवम्[,] भवान् भार[-]वाहनादिना श्रान्तः कर्तृत्वात्[,] यः कर्ता स
 श्राम्यति[,] यथाहं युद्धादि[-]कर्तेति ।
 5102109 nanv idaM vyavahAra-mAtraM . na tu satyam .
 5102109 nanv idaṃ vyavahāra-mātraṃ . na tu satyam .
 5102109 नन्व् इदं व्यवहार[-]मात्रं । न तु सत्यम् ।
 5102110 yad uktaM vyavahArato 'nyan na paSyAmIti tatrAha -- yaTeti .
 5102110 yad uktaṃ vyavahārato 'nyan na paśyāmīti tatrāha -- yatheti .
 5102110 यद् उक्तं व्यवहारतो ऽन्यन् न पश्यामीति तत्राह [-][-] यथेति ।
 5102111 vyavahAra-mArgaH prapaYcaH sa-mUlaH sa-pramARaka eva izwaH .
 5102111 vyavahāra-mārgaḥ prapañcaḥ sa-mūlaḥ sa-pramāṇaka eva iṣṭaḥ .
 5102111 व्यवहार[-]मार्गः प्रपञ्चः स[-]मूलः स[-]प्रमाणक एव इष्टः ।
 5102112 yaTA yaTAvat .
 5102112 yathā yathāvat .
 5102112 यथा यथावत् ।
 5102113 asatA GawAdinodakAnayanAder aBAvAt .
 5102113 asatā ghaṭādinodakānayanāder abhāvāt .
 5102113 असता घटादिनोदकानयनादेर् अभावात् ।
 5102114 evaM prayogaH . prapaYcaH satyaH, arTa-kriyA-kArItvAt, yaH punar
 asatyaH nAsAv arTa-kriyA-kArI, yaTA miTyA GawAdir iti ..21..
 5102114 evaṃ prayogaḥ . prapañcaḥ satyaḥ[,] artha-kriyā-kāritvāt[,] yaḥ
 punar asatyaḥ nāsāv artha-kriyā-kārī[,] yathā mithyā ghaṭādir iti ..21..
 5102114 एवं प्रयोगः । प्रपञ्चः सत्यः[,] अर्थ[-]क्रिया[-]कारित्वात्[,] यः पुनर् असत्यः नासाव् अर्थ[-]क्रिया[-]
 ]कारी[,] यथा मिथ्या घटादिर् इति ॥२१॥
 5102201a sTAlly-agni-tApAt payaso 'BitApas
 5102201a sthāly-agni-tāpāt payaso 'bhitāpas
 5102201a स्थाल्य[-]अग्नि[-]तापात् पयसो ऽभितापस्
 5102201b tat-tApatas taRqula-garBa-ranDiH .
 5102201b tat-tāpatas taṇḍula-garbha-randhiḥ .
 5102201b तत्[-]तापतस् तण्डुल[-]गर्भ[-]रन्धिः ।
 5102201c dehendriyAsvASaya-sannikarzat
 5102201c dehendriyāsvāśaya-sannikarṣāt
 5102201c देहेन्द्रियास्वाशय[-]सन्निकर्षात्
 5102201d tat-saMsftiH puruzasyAnuroDAat ..
 5102201d tat-saṃsṛtiḥ puruṣasyānurodhāt ..
 5102201d तत्[-]संसृतिः पुरुषस्यानुरोधात् ॥
 5102202 yad uktam upADi-DarmAH sTOlyAdayo me na vastutaH satIti
 tatrOpADikatve ' pi satyatvaM kiM na syAd ity Aha .

5102202 yad uktam upādhi-dharmāḥ sthaulyādayo me na vastutaḥ satīti
tatraupādhikatve ' pi satyatvaṃ kiṃ na syād ity āha .

5102202 यद् उक्तम् उपाधि[-]धर्माः स्थौल्यादयो मे न वस्तुतः सतीति तत्रौपाधिकत्वे s पि सत्यत्वं किं न स्याद्
इत्य् आह ।

5102203 sTalyA agninA tApAt tan-maDya-vartinaH kzIrasya tApah tasya
tApAt taRqulAnAM bahir BAgasya tatas tad-garBasya ca ranDiH pAkaH .

5102203 sthālyā agninā tāpāt tan-madhyā-vartinaḥ kṣīrasya tāpaḥ tasya
tāpāt taṇḍulānām bahir bhāgasya tatas tad-garbhasya ca randhiḥ pākaḥ .

5102203 स्थाल्या अग्निना तापात् तन्[-]मध्य[-]वर्तिनः क्षीरस्य तापः तस्य तापात् तण्डुलानां बहिर् भागस्य ततस्
तद[-]गर्भस्य च रन्धिः पाकः ।

5102204 na cAtra kiYcin miTyA .

5102204 na cātra kiñcin mithyā .

5102204 न चात्र किञ्चिन् मिथ्या ।

5102205 evaM dehAdiBiH sannikarzAt sambanDAt tan nimittA saMsftiH
puruṣasya Bavati .

5102205 evaṃ dehādibhiḥ sannikarṣāt sambandhāt tan nimittā saṃsṛtiḥ
puruṣasya bhavati .

5102205 एवं देहादिभिः सन्निकर्षात् सम्बन्धात् तन् निमित्ता संसृतिः पुरुषस्य भवति ।

5102206 asavaH prARAH .

5102206 asavaḥ prāṇaḥ .

5102206 असवः प्राणाः ।

5102207 ASayo manaH .

5102207 āśayo manaḥ .

5102207 आशयो मनः ।

5102208 anuroDAd upADi-DarmAnuvftteH .

5102208 anurodhād upādhi-dharmānuvṛtteḥ .

5102208 अनुरोधाद् उपाधि[-]धर्मानुवृत्तेः ।

5102209 taTA hi nidAGAdinA dehe tapte indriyARAM tApas tataH prARasya
tato manasa ity evaM yaTayaTam Uhyam ..22..

5102209 tathā hi nidāghādinā dehe tapte indriyāṇām tāpas tataḥ prāṇasya
tato manasa ity evaṃ yathāyatham ūhyam ..22..

5102209 तथा हि निदाघादिना देहे तप्ते इन्द्रियाणां तापस् ततः प्राणस्य ततो मनस इत्य् एवं यथायथम् ऊह्यम्
॥२२॥

5102301a SAstABigoptA nfpatiH prajAnAM

5102301a śāstābhigoptā nṛpatiḥ prajānām

5102301a शास्ताभिगोप्ता नृपतिः प्रजानां

5102301b yaH kiNkaro vE na pinazwi pizwam .

5102301b yaḥ kiṅkaro vai na pinaṣṭi piṣṭam .

5102301b यः किङ्करो वै न पिनष्टि पिष्टम् ।

5102301c sva-Darmam ArADanam acyutasya

5102301c sva-dharmam ārāadhanam acyutasya

5102301c स्वा[-]धर्मम् आराधनम् अच्युतस्य

5102301d yad IhamAno vijahAty aGOGam ..

5102301d yad ihamāno vijahāty aghaugham ..

5102301d यद् ईहमानो विजहात्य् अघौघम् ॥

5102302 yad uktaM sva-svAmy-aBAvo Druva iti tatrAha -- SAsteti .

5102302 yad uktaṃ sva-svāmy-abhāvo dhruva iti tatrāha -- śāsteti .

5102302 यद् उक्तं स्वा[-]स्वाम्य[-]अभावो ध्रुव इति तत्राह [-][-] शास्तेति ।

5102303 aDruvatve 'pi yadA yo nfpatiH sa prajAnAM SAstA goptA ca .

5102303 adhruvatve 'pi yadā yo nṛpatiḥ sa prajānām śāstā goptā ca .

5102303 अध्रुवत्वे ऽपि यदा यो नृपतिः स प्रजानां शास्ता गोप्ता च ।

5102304 yac coktaM stabDAdeH SikzA pizwa-peza iti tatrAha -- yo

'cyutasya kiNkaraH sa pizwaM na pinazwi nizPalaM na karoti .

5102304 yac coktaṃ stabdhādeḥ śikṣā piṣṭa-peṣa iti tatrāha -- yo

'cyutasya kiṅkaraḥ sa piṣṭaṃ na pinaṣṭi niṣphalaṃ na karoti .

5102304 यच् चोक्तं स्तब्धादेः शिक्षा पिष्ट[-]पेष इति तत्राह [-][-] यो ऽच्युतस्य किङ्करः स पिष्टं न पिनिष्टि निष्फलं न करोति ।

5102305 stabDatvAdy-anapagame 'pi SAstur ISvarAjYAsaMpAdanenEva sa-PalatvAt tad Aha .

5102305 stabdhatvādy-anapagame 'pi śāstur īśvarājñāsampādanenaiva sa-phalatvāt tad āha .

5102305 स्तब्धत्वाद्या[-]अनपगमे ऽपि शास्तुर् ईश्वराज्ञासंपादनेनैव स[-]फलत्वात् तद् आह ।

5102306 sva-Darma-rUpam acyutasyArADanaM kurvan yasmAd aGOGaM vijahAti ..23..

5102306 sva-dharma-rūpam acyutasyārāadhanam kurvan yasmād aghaugham vijahāti ..23..

5102306 स्वा[-]धर्म[-]रूपम् अच्युतस्याराधनं कुर्वन् यस्माद् अघौघं विजहाति ॥२३॥

5102401a tan me BavAn nara-devABimAna-

5102401a tan me bhavān nara-devābhimāna-

5102401a तन् मे भवान् नर[-]देवाभिमान[-]

5102401b madena tucCIkfta-sattamasya .

5102401b madena tucchīkṛta-sattamasya .

5102401b मदेन तुच्छीकृत[-]सत्तमस्य ।

5102401c kfzIzwa mEtrI-dfSam Arta-banDo

5102401c kṛṣīṣṭa maitrī-dṛśam ārta-bandho

5102401c कृषीष्ट मैत्री[-]दृशम् आर्त[-]बन्धो

5102401d yaTA tare sad-avaDyAnam aMhaH ..

5102401d yathā tare sad-avadhyānam aṃhaḥ ..

5102401d यथा तरे सद[-]अवध्यानम् अंहः ॥

5102402 yasmAd evaM mama tvad-uktaM viparItaM pratiBAti tat tasmAn nara-
devABimAna-madena tucCI-kftAs tiraskftAH sattamA BavAdfSA yena tasya me
mEtrI-dfSaM kfzIzwa karotu .

5102402 yasmād evaṃ mama tvad-uktaṃ viparītaṃ pratibhāti tat tasmān
nara-devābhimāna-madena tucchī-kṛtās tiraskṛtāḥ sattamā bhavādr̥ṣā yena
tasya me maitrī-dr̥ṣaṃ kṛṣiṣṭa karotu .

5102402 यस्माद् एवं मम त्वद्[-]उक्तं विपरीतं प्रतिभाति तत् तस्मान् नर[-]देवाभिमान[-]मदेन तुच्छी[-]कृतास्
तिरस्कृताः सत्तमा भवादृशा येन तस्य मे मैत्री[-]दृशं कृषीष्ट करोतु ।

5102403 satAm avajYA-rUpaM pApaM yaTA tarizyAmi ..24..

5102403 satām avajñā-rūpaṃ pāpaṃ yathā tariṣyāmi ..24..

5102403 सताम् अवज्ञा[-]रूपं पापं यथा तरिष्यामि ॥२४॥

5102501a na vikriyA viSva-suhft-saKasya

5102501a na vikriyā viśva-suhṛt-sakhasya

5102501a न विक्रिया विश्व[-]सुहृत्[-]सखस्य

5102501b sAmyena vItABimates tavApi .

5102501b sāmyena vītābhimates tavāpi .

5102501b साम्येन वीताभिमतेस् तवापि ।

5102501c mahad-vimAnAt sva-kftAd Di mAdfN

5102501c mahad-vimānāt sva-kṛtād dhi mādṛṇ

5102501c महद्[-]विमानात् स्वा[-]कृताद् धि मादृङ्

5102501d naNkzyaty adUrAd api SUlapARiH ..

5102501d nañkṣyaty adūrād api śūlapāṇiḥ ..

5102501d नङ्क्ष्यत्य् अदूराद् अपि शूलपाणिः ॥

5102502 nanu mamAvajYAkfta-vikArABAvAt kutaH pApam .

5102502 nanu mamāvajñākṛta-vikārābhāvāt kutaḥ pāpaṃ .

5102502 ननु ममावज्ञाकृत[-]विकाराभावात् कुतः पापम् ।

5102503 tatrAha -- neti .

5102503 tatrāha -- neti .

5102503 तत्राह [-]नेति ।

5102504 yadyapi tava vikriyA nAsti .

5102504 yadyapi tava vikriyā nāsti .

5102504 यद्यपि तव विक्रिया नास्ति ।

5102505 viSvasya suhfc cAsO saKA ca tasya .

5102505 viśvasya suhṛc cāsau sakhā ca tasya .

5102505 विश्वस्य सुहृच् चासौ सखा च तस्य ।

5102506 ataH sarvatra sAmyena sva-dehe vigatABimAnasya . taTApi mahatAm
avamAnAn mAdfSo vinaNkzyati .

5102506 ataḥ sarvatra sāmyena sva-dehe vigatābhimānasya . tathāpi
mahatām avamānān mādṛso vinañkṣyati .

5102506 अतः सर्वत्र साम्येन स्वा[-]देहे विगताभिमानस्य । तथापि महताम् अवमानान् मादृशो विनङ्क्ष्यति ।

5102507 adUrAt kzipram .
5102507 adūrāt kṣipram .
5102507 अदूरात् क्षिप्रम् ।

5102508 SUla-pARir ivAtisamarTo 'pItY arTaH ..25..
5102508 śūla-pāṇir ivātisamartho 'pīty arthaḥ ..25..
5102508 शूल[-]पाणिर् इवातिसमर्थो ऽपीत्य् अर्थः ॥२५॥

5102601 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe jaqa-Barata-
rahUgaRa-saMvAde daSamo 'DyAyaH .
5102601 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe jaḍa-bharata-
rahūgaṇa-saṁvāde daśamo 'dhyāyaḥ .
5102601 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे जड[-]भरत[-]रहूगण[-]संवादे दशमो ऽध्यायः ।
5102602 ..5.10..
5102602 ..5.10..
5102602 ॥५॥१०॥

5102603 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM daSamo 'DyAyaH .
5102603 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṁ ṭīkāyāṁ daśamo 'dhyāyaḥ .
5102603 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां दशमो ऽध्यायः ।

5110001 aTa ekAdaSo 'DyAyaH
5110001 atha ekādaśo 'dhyāyaḥ
5110001 अथ एकादशो ऽध्यायः

5110002 brAhmaRa-rahUgaRa-saMvAde
5110002 brāhmaṇa-rahūgaṇa-saṁvāde
5110002 ब्राह्मण[-]रहूगण[-]संवादे

5110101 brAhmaRa uvAca
5110101 brāhmaṇa uvāca
5110101 ब्राह्मण उवाच

5110102a akovidaH kovida-vAda-vAdAn
5110102a akovidaḥ kovida-vāda-vādān
5110102a अकोविदः कोविद[-]वाद[-]वादान्

5110102b vadasy aTo nAti-vidAM varizWaH .
5110102b vadasy atho nāti-vidāṁ variṣṭhaḥ .
5110102b वदस्य् अथो नाति[-]विदां वरिष्ठः ।

5110102c na sUrayo hi vyavahAram enaM
5110102c na sūrayo hi vyavahāram enaṁ
5110102c न सूरयो हि व्यवहारम् एनं

5110102d tattvAvamarSena sahAmananti ..

5110102d tattvāvamarśena sahāmananti ..

5110102d तत्त्वावमर्शेन सहामनन्ति ॥

5110103a ekAdaSe tu sampfzwo rahUgaRa-mahIBftA .

5110103a ekādaśe tu samprṣṭo rahūgaṇa-mahibhṛtā .

5110103a एकादशे तु सम्पृष्टो रहूगण[-]महीभृता ।

5110103c upAdiSat paraM jYAnaM sa yogIti nigadyate ..

5110103c upādiśat paraṃ jñānaṃ sa yogīti nigadyate ..

5110103c उपादिशत् परं ज्ञानं स योगीति निगद्यते ॥

5110104 akovido 'vidvAn api tvaM kovidAnAM vAdA udgrahaRikAs tat-
tulyAnvAdAn eva vadasi .

5110104 akovido 'vidvān api tvaṃ kovidānāṃ vādā udgrahaṇikās tat-
tulyānvādān eva vadasi .

5110104 अकोविदो ऽविद्वान् अपि त्वं कोविदानां वादा उद्ग्रहणिकास् तत्-]तुल्यान्वादान् एव वदसि ।

5110105 aTo ataH atyantaM viduzAM maDye SrezWo na Bavasi .

5110105 atho ataḥ atyantaṃ viduṣāṃ madhye śreṣṭho na bhavasi .

5110105 अथो अतः अत्यन्तं विदुषां मध्ये श्रेष्ठो न भवसि ।

5110106 kutaH .

5110106 kutaḥ .

5110106 कुतः ।

5110107 hi yasmAt . yaM svAmi-BftyAdi-lOkika-vyavahAraM tvaM satyam AtTa

5110107 hi yasmāt . yaṃ svāmi-bhṛtyādi-laukika-vyavahāraṃ tvaṃ satyam
āttha .

5110107 हि यस्मात् । यं स्वामि[-]भृत्यादि[-]लौकिक[-]व्यवहारं त्वं सत्यम् आत्थ ।

5110108 enaM sUrayas tattva-vicAreRa saha na vadanti . kiM tv avicAra-
sundaram vadanti .

5110108 enaṃ sūrayas tattva-vicāreṇa saha na vadanti . kiṃ tv avicāra-
sundaraṃ vadanti .

5110108 एनं सूरयस् तत्त्व[-]विचारेण सह न वदन्ति । किं त्व् अविचार[-]सुन्दरं वदन्ति ।

5110109 ato na satyaH ..1..

5110109 ato na satyaḥ ..1..

5110109 अतो न सत्यः ॥१॥

5110201a taTEva rAjann uru-gArhameDa-

5110201a tathaiva rājann uru-gārhamedha-

5110201a तथैव राजन् उरु[-]गार्हमेध[-]

5110201b vitAna-vidyoru-vijfmBitezu .

5110201b vitāna-vidyoru-vijṛmbhiteṣu .

5110201b वितान[-]विद्योरु[-]विजृम्भितेषु ।

5110201c na veda-vAdezu hi tattva-vAdaH

5110201c na veda-vādeṣu hi tattva-vādaḥ

5110201c न वेद[-]वादेषु हि तत्त्व[-]वादः

5110201d prAyeRa SudDo nu cakAsti sADuH ..

5110201d prāyeṇa śuddho nu cakāsti sādhuḥ ..

5110201d प्रायेण शुद्धो नु चकास्ति साधुः ॥

5110202 vEdiko 'pi karma-vyavahAro na satya ity Aha -- taTEveti .

5110202 vaidiko 'pi karma-vyavahāro na satya ity āha -- tathaiveti .

5110202 वैदिको ऽपि कर्म[-]व्यवहारो न सत्य इत्य् आह [-][-] तथैवेति ।

5110203 uravo gArhA gfha-sambanDino meDA yajYAH . tezAM vitAno vistAraH,
tad-vizayAsu vidyAsu uru aDikaM vijfmBitezu vilasitezu veda-vAdezu
tattva-vAdo, nu niScitaM, na cakAsti na prakASate .

5110203 uravo gārḥā gr̥ha-sambandhino medhā yajñāḥ . teṣāṃ vitāno
vistāraḥ[,] tad-viṣayāsu vidyāsu uru adhikaṃ vijṛmbhiteṣu vilasiteṣu
veda-vādeṣu tattva-vādo[,] nu niścitaṃ[,] na cakāsti na prakāśate .

5110203 उरवो गार्हा गृह[-]सम्बन्धिनो मेधा यज्ञाः । तेषां वितानो विस्तारः[,] तद्[-]विषयासु विद्यासु उरु अधिकं
विजृम्भितेषु विलसितेषु वेद[-]वादेषु तत्त्व[-]वादो[,] नु निश्चितां[,] न चकास्ति न प्रकाशते ।

5110204 taTA ca SrutiH --

5110204 tathā ca śrutiḥ --

5110204 तथा च श्रुतिः [-][-]

5110205a

5110205a

5110205a

5110205c neha nAnAsti kiYcana

5110205c neha nānāsti kiñcana

5110205c नेह नानास्ति किञ्चन

5110206 ity-Adi .

5110206 ity-ādi .

5110206 इत्या[-]आदि ।

5110207 SudDo hiMsAdi-SUnyaH .

5110207 śuddho hiṃsādi-śūnyaḥ .

5110207 शुद्धो हिंसादि[-]शून्यः ।

5110208 sADU rAgAdi-SUnyaS ca prAyeRetISvarArpita-karmaRAM paramArTa-
PalatvABiprAyeRoktam ..2..

5110208 sādhu rāgādi-śūnyaś ca prāyeṇetiśvarārpita-karmaṇāṃ paramārtha-
phalatvābhiprāyeṇoktam ..2..

5110208 साधू रागादि[-]शून्यश् च प्रायेणेतीश्वरार्पित[-]कर्मणां परमार्थ[-]फलत्वाभिप्रायेणोक्तम् ॥२॥

5110301a na tasya tattva-grahaRAYa sAkzAd

5110301a na tasya tattva-grahaṇāya sākṣād

5110301a न तस्य तत्त्व[-]ग्रहणाय साक्षाद्

5110301b varīyasIr api vAcaH samAsan .

5110301b varīyasīr api vācaḥ samāsan .

5110301b वरीयसीर् अपि वाचः समासन् ।

5110301c svapne niruktyA gfhameDi-sOKyaM

5110301c svapne niruktyā gṛhamedhi-saukhyam

5110301c स्वप्ने निरुक्त्या गृहमेधि[-]सौख्यं

5110301d na yasya heyAnumitaM svayaM syAt ..

5110301d na yasya heyānumitaṁ svayaṁ syāt ..

5110301d न यस्य हेयानुमितं स्वयं स्यात् ॥

5110302 nanu Sruta-vedAntasyApi puMsaH karmasu pravṛtteH kaTam asatyatA
tatrAha -- neti .

5110302 nanu śruta-vedāntasyāpi puṁsaḥ karmasu pravṛtṭeḥ katham asatyatā
tatrāha -- neti .

5110302 ननु श्रुत[-]वेदान्तस्यापि पुंसः कर्मसु प्रवृत्तेः कथम् असत्यता तत्राह [-][-] नेति ।

5110303 sAkzAd yaTAvat tattva-jYAnAya varIyasyo 'pi vedAnta-vAcas tasya
na samyag Asan baBUvuH .

5110303 sākṣād yathāvat tattva-jñānāya varīyasyo 'pi vedānta-vācas tasya
na samyag āsan babhūvuḥ .

5110303 साक्षाद् यथावत् तत्त्व[-]ज्ञानाय वरीयस्यो ऽपि वेदान्त[-]वाचस् तस्य न सम्यग् आसन् बभूवुः ।

5110304 svapne yA niruktis tasyA svapna-dfzwAntena dfSyatvAdi-hetunA .

5110304 svapne yā niruktis tasyā svapna-dṛṣṭāntena dṛśyatvādi-hetunā .

5110304 स्वप्ने या निरुक्तिस् तस्या स्वप्न[-]दृष्टान्तेन दृश्यत्वादि[-]हेतुना ।

5110305 svayam eva heyatvenAnumitaM yasya na syAt ..3..

5110305 svayam eva heyatvenānumitaṁ yasya na syāt ..3..

5110305 स्वयम् एव हेयत्वेनानुमितं यस्य न स्यात् ॥३॥

5110401a yAvan mano rajasA pUruzasya

5110401a yāvan mano rajasā pūruṣasya

5110401a यावन् मनो रजसा पूरुषस्य

5110401b sattvena vA tamasA vAnurudDam .

5110401b sattvena vā tamasā vānuruddham .

5110401b सत्त्वेन वा तमसा वानुरुद्धम् ।

5110401c cetoBir AkUtiBir Atanoti

5110401c cetobhir ākūtibhir ātanoti

5110401c चेतोभिर् आकृतिभिर् आतनोति

5110401d niraNkuSaM kuSalaM cetaraM vA ..

5110401d niraṅkuṣaṁ kuśalaṁ cetaraṁ vā ..

5110401d निरङ्कुशं कुशलं चेतारं वा ॥

5110402 evaM prapaYcasya satyatvaM tad uktaM nirAkftya saMsArasyApi tad uktAM satyatAM nirAkartuM tasya mano-nimittatAm Aha -- yAvad ity-Adina yAvat samApti .

5110402 evaṃ prapañcasya satyatvaṃ tad uktaṃ nirākṛtya saṃsārasyāpi tad uktāṃ satyatāṃ nirākartuṃ tasya mano-nimittatām āha -- yāvad ity-ādinā yāvat samāpti .

5110402 एवं प्रपञ्चस्य सत्यत्वं तद् उक्तं निराकृत्य संसारस्यापि तद् उक्तां सत्यतां निराकर्तुं तस्य मनो[-
]निमित्तताम् आह [-][-] यावद् इत्य[-]आदिना यावत् समाप्ति ।

5110403 mano yAvad raja-AdiBir guREr anurudDaM vaSI-kftaM Bavati tAvat tan mano niraNkuSaM sat puruzasya kuSalaM Darmam itaram aDarmaM vA Atanoti .

5110403 mano yāvad raja-ādibhir guṇair anuruddhaṃ vaśī-kṛtaṃ bhavati tāvat tan mano nirañkuṣaṃ sat puruṣasya kuśalaṃ dharmam itaram adharmam vā ātanoti .

5110403 मनो यावद् रज[-]आदिभिर् गुणैर् अनुरुद्धं वशी[-]कृतं भवति तावत् तन् मनो निरङ्कुशं सत् पुरुषस्य कुशलं धर्मम् इतरम् अधर्मं वा आतनोति ।

5110404 kEH .

5110404 kaiḥ .

5110404 कैः ।

5110405 cetoBir jYAnendriyEH .

5110405 cetobhir jñānendriyaiḥ .

5110405 चेतोभिर् ज्ञानेन्द्रियैः ।

5110406 AkUtiBiH karmendriyES ca ..4..

5110406 ākūtibhiḥ karmendriyaiś ca ..4..

5110406 आकूतिभिः कर्मेन्द्रियैश् च ॥४॥

5110501a sa vAsanAtmA vizayoparakto

5110501a sa vāsanātmā viṣayoparakto

5110501a स वासनात्मा विषयोपरक्तो

5110501b guRa-pravAho vikftaH zoqaSAtmA .

5110501b guṇa-pravāho vikṛtaḥ ṣoḍaśātmā .

5110501b गुण[-]प्रवाहो विकृतः षोडशात्मा ।

5110501c biBrat pfTaN-nAmaBi rUpa-Bedam

5110501c bibhṛat pṛthañ-nāmabhi rūpa-bhedam

5110501c बिभ्रत् पृथङ्[-]नामभि रूप[-]भेदम्

5110501d antar-bahizwvaM ca purEs tanoti ..

5110501d antar-bahiṣṭvaṃ ca purais tanoti ..

5110501d अन्तर[-]बहिष्ट्वं च पुरैस् तनोति ॥

5110502 tataS ca DarmADarma-vAsanA-yuktaM tad evAneka-dehAdi-vEcitryaM karotIty Aha -- sa iti .

5110502 tataś ca dharmādharmā-vāsanā-yuktaṃ tad evāneka-dehādi-
vaicitryaṃ karotīty āha -- sa iti .

5110502 ततश् च धर्माधर्म[-]वासना[-]युक्तं तद् एवानेक[-]देहादि[-]वैचित्र्यं करोतीत्य् आह [-][-] स इति ।

5110503 puMstvam Atma-Sabda-viSezaRatvena .
5110503 puṃstvam ātma-śabda-viśeṣaṇatvena .
5110503 पुंस्त्वम् आत्म[-]शब्द[-]विशेषणत्वेन ।

5110504 tan mana ity arTaH .
5110504 tan mana ity arthaḥ .
5110504 तन् मन इत्य् अर्थः ।

5110505 vAsanA-yukta AtmopADitvAd AtmA .
5110505 vāsanā-yukta ātmopādhitvād ātmā .
5110505 वासना[-]युक्त आत्मोपाधित्वाद् आत्मा ।

5110506 ato vizayEr uparakto 'nuvidDaH .
5110506 ato viṣayair uparakto 'nuviddhaḥ .
5110506 अतो विषयैर् उपरक्तो ऽनुविद्धः ।

5110507 ato guRa-pravAho guREr itas tataS cAlyamAnaH .
5110507 ato guṇa-pravāho guṇair itas tataś cālyamānaḥ .
5110507 अतो गुण[-]प्रवाहो गुणैर् इतस् ततश् चाल्यमानः ।

5110508 ata eva vikftaH kAmAdi-pariRAmavAn .
5110508 ata eva vikṛtaḥ kāmādi-pariṇāmavān .
5110508 अत एव विकृतः कामादि[-]परिणामवान् ।

5110509 zoqaSAtmA zoqaSa-kalAsu BUtendriya-rUpAsu mUKyaH .
5110509 ṣoḍaśātmā ṣoḍaśa-kalāsu bhūtendriya-rūpāsu mūkhyāḥ .
5110509 षोडशात्मा षोडश[-]कलासु भूतेन्द्रिय[-]रूपासु मुख्यः ।

5110510 pfTaN nAmaBiH saha pfTag-rUpa-BedaM deva-tiryag-Adi-rUpaM biBrat
.
5110510 pṛthaṇ nāmabhiḥ saha pṛthag-rūpa-bhedaṃ deva-tiryag-ādi-rūpaṃ
bibhrat .
5110510 पृथङ् नामभिः सह पृथग[-]रूप[-]भेदं देव[-]तिर्यग[-]आदि[-]रूपं बिभ्रत् ।

5110511 antar-bahizwvam utkfzwatvaM nikfzwatvaM ca purEs tEr eva dehEr
hetu-BUtes tanoti .
5110511 antar-bahiṣṭvam utkr̥ṣṭatvaṃ nikr̥ṣṭatvaṃ ca purais tair eva
dehair hetu-bhūtais tanoti .
5110511 अन्तर[-]बहिष्ट्वम् उत्कृष्टत्वं निकृष्टत्वं च पुरैस् तैर् एव देहैर् हेतु[-]भूतैस् तनोति ।

5110512 nAmaBir ity atra rePa-lope dIrGABaVa ArzaH ..5..
5110512 nāmabhir ity atra repha-lope dīrghābhāva ārṣaḥ ..5..
5110512 नामभिर् इत्य् अत्र रेफ[-]लोपे दीर्घाभाव आर्षः ॥५॥

5110601a duHKaM suKaM vyatiriktaM ca tIvraM
5110601a duḥkhaṃ sukhaṃ vyatiriktaṃ ca tīvraṃ

- 5110601a दुःखं सुखं व्यतिरिक्तं च तीव्रं
- 5110601b kAlopapannaM Palam Avyanakti .
5110601b kAlopapannaṃ phalam āvyanakti .
5110601b कालोपपन्नं फलम् आव्यनक्ति ।
- 5110601c AliNgya mAyA-racitAntarAtmA
5110601c āliṅgya māyā-racitāntarātmā
5110601c आलिङ्ग्य माया[-]रचितान्तरात्मा
- 5110601d sva-dehinaM saMsfti-cakra-kUwaH ..
5110601d sva-dehinaṃ saṃsṛti-cakra-kūṭaḥ ..
5110601d स्वा[-]देहिनं संसृति[-]चक्र[-]कूटः ॥
- 5110602 PalaM ca tad anurUpaM karotIty Aha .
5110602 phalaṃ ca tad anurūpaṃ karotīty āha .
5110602 फलं च तद् अनुरूपं करोतीत्य् आह ।
- 5110603 duHKaM suKaM vyatiriktaM ca mohaM tIvraM durni-vAraM kAla-prAptaM PalaM sarvato 'Bivyanakti sfjati .
5110603 duḥkhaṃ sukhaṃ vyatiriktaṃ ca moḥaṃ tīvraṃ durni-vāraṃ kāla-prāptaṃ phalaṃ sarvato 'bhivyanakti sṛjati .
5110603 दुःखं सुखं व्यतिरिक्तं च मोहं तीव्रं दुर्नि[-]वारं काल[-]प्राप्तं फलं सर्वतो sभिव्यनक्ति सृजति ।
- 5110604 nanu jaqaH kaTaM sfjati tatrAha .
5110604 nanu jaḍaḥ kathaṃ sṛjati tatrāha .
5110604 ननु जडः कथं सृजति तत्राह ।
- 5110605 sva-dehinam AliNgya .
5110605 sva-dehinam āliṅgya .
5110605 स्वा[-]देहिनम् आलिङ्ग्य ।
- 5110606 AliNgane kAraRam Aha .
5110606 āliṅgane kāraṇam āha .
5110606 आलिङ्गने कारणम् आह ।
- 5110607 mAyayA racito 'ntar AtmA jIvopADiH .
5110607 māyayā racito 'ntar ātmā jīvopādhīḥ .
5110607 मायया रचितो ऽन्तर् आत्मा जीवोपाधिः ।
- 5110608 upADitAm Aha .
5110608 upādhitām āha .
5110608 उपाधिताम् आह ।
- 5110609 saMsftiS cakre kUwayati CalayatIti taTA .
5110609 saṃsṛtiś cakre kūṭayati chalayatīti tathā .
5110609 संसृतिश् चक्रे कूटयति छलयतीति तथा ।
- 5110610 yaTA grAma-kUwaka iti .
5110610 yathā grāma-kūṭaka iti .

5110610 यथा ग्राम[-]कूटक इति ।

5110701a tAvAn ayaM vyavahAraH sadAviH

5110701a tāvān ayaṃ vyavahāraḥ sadāviḥ

5110701a तावान् अयं व्यवहारः सदाविः

5110701b kzetrajYa-sAkzyo Bavati sTula-sUkzmaH .

5110701b kṣetrajñā-sākṣyo bhavati sthūla-sūkṣmaḥ .

5110701b क्षेत्रज्ञ[-]साक्ष्यो भवति स्थूल[-]सूक्ष्मः ।

5110701c tasmAn mano liNgaM ado vadanti

5110701c tasmān mano liṅgaM ado vadanti

5110701c तस्मान् मनो लिङ्गम् अदो वदन्ति

5110701d guRAguRatvasya parAvarasya ..

5110701d guṇāguṇatvasya parāvarasya ..

5110701d गुणागुणत्वस्य परावरस्य ॥

5110702 evaM ayaM mano-nibaNDanaH saMsAro jIve PalatItY Aha -- tAvAn iti
AviH prakASamAnaH .

5110702 evaM ayaṃ mano-nibandhanaḥ saṃsāro jīve phalatīty āha -- tāvān
iti āviḥ prakāśamānaḥ .

5110702 एवम् अयं मनो[-]निबन्धनः संसारो जीवे फलतीत्य् आह [-][-] तावान् इति आविः प्रकाशमानः ।

5110703 tadA kzetra-jYasya sAkzyo Bavati .

5110703 tadā kṣetra-jñasya sākṣyo bhavati .

5110703 तदा क्षेत्र[-]ज्ञस्य साक्ष्यो भवति ।

5110704 sTula-sUkzmo jAgrat-svapna-svarUpaH manasaH saMsAra-hetutvam
upasaMharan mokzasyApi tad eva kAraRam ity Aha -- tasmAd iti .

5110704 sthūla-sūkṣmo jāgrat-svapna-svarūpaḥ manasaḥ saṃsāra-hetutvam
upasaṃharan mokṣasyāpi tad eva kāraṇam ity āha -- tasmād iti .

5110704 स्थूल[-]सूक्ष्मो जाग्रत[-]स्वप्न[-]स्वरूपः मनसः संसार[-]हेतुत्वम् उपसंहरन् मोक्षस्यापि तद् एव कारणम् इत्य्
आह [-][-] तस्माद् इति ।

5110705 ado manaH .

5110705 ado manaḥ .

5110705 अदो मनः ।

5110706 liNgaM kAraRam .

5110706 liṅgaṃ kāraṇam .

5110706 लिङ्गं कारणम् ।

5110707 guRatvaM guRABimAnitvam . aguRatvaM tad rAhityaM tad eva param
avaraM ca yasya ..7..

5110707 guṇatvaṃ guṇābhimānitvam . aḡuṇatvaM tad rāhityaṃ tad eva param
avaraṃ ca yasya ..7..

5110707 गुणत्वं गुणाभिमानित्वम् । अगुणत्वं तद् राहित्यं तद् एव परम् अवरं च यस्य ॥७॥

5110801a guRANuraktaM vyasanAya jantoH

5110801a guṇānuraktaṃ vyasanāya jantoḥ
 5110801a गुणानुरक्तं व्यसनाय जन्तोः

 5110801b kzemAya nErguRyam aTo manaH syAt .
 5110801b kṣemāya nairguṇyam atho manaḥ syāt .
 5110801b क्षेमाय नैर्गुण्यम् अथो मनः स्यात् ।

 5110801c yaTA pradIpo Gfta-vartim aSnan
 5110801c yathā pradīpo ghr̥ta-vartim aśnan
 5110801c यथा प्रदीपो घृत[-]वर्तिम् अश्नन्

 5110801d SiKAH saDUmA Bajati hy anyadA svam .
 5110801d śikhāḥ sadhūmā bhajati hy anyadā svam .
 5110801d शिखाः सधूमा भजति ह्य् अन्यदा स्वम् ।

 5110801? padaM taTA guRa-karmAnubadDaM
 5110801? padaM taTA guRa-karmAnubadDaM
 5110801? padaM taTA guRa-karmAnubadDaM

 5110801? vfttIr manaH Srayate 'nyatra tattvam ..
 5110801? vfttIr manaH Srayate 'nyatra tattvam ..
 5110801? vfttIr manaH Srayate 'nyatra tattvam ..

 5110802 kaTam ekam eva vilakzaRayoH kAraRam avasTA-BedAt .
 5110802 katham ekam eva vilakṣaṇayoḥ kāraṇam avasthā-bhedāt .
 5110802 कथम् एकम् एव विलक्षणयोः कारणम् अवस्था[-]भेदात् ।

 5110803 ity Aha -- guneti .
 5110803 ity āha -- guneti .
 5110803 इत्य् आह [-][-] गुनेति ।

 5110804 nErguRyaM nirguRam .
 5110804 nairguṇyam nirguṇam .
 5110804 नैर्गुण्यं निर्गुणम् ।

 5110805 aTo iti kArtsnyena dfzwAntena sPawayati -- yaTeti .
 5110805 atho iti kārtsnyena dṛṣṭāntena sphuṭayati -- yatheti .
 5110805 अथो इति कात्स्नर्येन दृष्टान्तेन स्फुटयति [-][-] यथेति ।

 5110806 anyadA tu Gfta-kzaye .
 5110806 anyadā tu ghr̥ta-kṣaye .
 5110806 अन्यदा तु घृत[-]क्षये ।

 5110807 svaM padaM Sukla-BASvara-rUpaM mahA-BUatAtmatvaM vA .
 5110807 svaṃ padaṃ śukla-bhāsvara-rūpaṃ mahā-bhūtātmatvaṃ vā .
 5110807 स्वं पदं शुक्ल[-]भास्वर[-]रूपं महा[-]भूतात्मत्वं वा ।

 5110808 anyatrAnyadA ..8..
 5110808 anyatrānyadā ..8..
 5110808 अन्यत्रान्यदा ॥८॥

5110901a ekAdaSAsan manaso hi vfttaya
 5110901a ekādaśāsan manaso hi vṛttaya
 5110901a एकादशासन् मनसो हि वृत्तय

 5110901b AkUtayaH paYca Diyo 'BimAnaH .
 5110901b ākūtayaḥ pañca dhiyo 'bhimānaḥ .
 5110901b आकूतयः पञ्च धियो ऽभिमानः ।

 5110901c mAtrARi karmARi puraM ca tAsAM
 5110901c mātrāṇi karmāṇi puraṃ ca tāsām
 5110901c मात्राणि कर्माणि पुरं च तासां

 5110901d vadanti hEkAdaSa vIra BUmIH ..
 5110901d vadanti haikādaśa vīra bhūmīḥ ..
 5110901d वदन्ति हैकादश वीर भूमीः ॥

 5110902 vfttIr darSayati .
 5110902 vṛttīr darśayati .
 5110902 वृत्तीर् दर्शयति ।

 5110903 ekAdaSa-vfttaya Asan .
 5110903 ekādaśa-vṛttaya āsan .
 5110903 एकादश[-]वृत्तय आसन् ।

 5110904 AkUtayaH kriyA-kArAH paYca .
 5110904 ākūtayaḥ kriyā-kārāḥ pañca .
 5110904 आकूतयः क्रिया[-]काराः पञ्च ।

 5110905 DiyaS ca jYAnAkArAH paYca aBimAnaS ceti .
 5110905 dhiyaś ca jñānākārāḥ pañca abhimānaś ceti .
 5110905 धियश् च ज्ञानाकाराः पञ्च अभिमानश् चेति ।

 5110906 he vIra
 5110906 he vīra
 5110906 हे वीर

 5111001a ganDAkfti-sparSa-rasa-SravAMsi
 5111001a gandhākṛti-sparśa-rasa-śravāṃsi
 5111001a गन्धाकृति[-]स्पर्श[-]रस[-]श्रवांसि

 5111001b visarga-raty-arty-aBijalpa-SilpAH .
 5111001b visarga-raty-arty-abhijalpa-śilpāḥ .
 5111001b विसर्ग[-]रत्य[-]अर्त्य[-]अभिजल्प[-]शिल्पाः ।

 5111001c ekAdaSaM svIkaraRaM mameti
 5111001c ekādaśaṃ svikaraṇaṃ mameti
 5111001c एकादशं स्वीकरणं ममेति

 5111001d SayyAm ahaM dvAdaSam eka AhuH ..

5111001d śayyāṃ ahaṃ dvādaśam eka āhuḥ .
 5111001d शय्याम् अहं द्वादशम् एक आहुः ॥
 5111002 vizayaṇ evāha .
 5111002 viṣayāṇ evāha .
 5111002 विषयान् एवाह ।
 5111003 ganDAdayaH paYca jYAnendriya-dvArA DI-vfttInAM vzayaH .
 5111003 gandhādayaḥ pañca jñānendriya-dvārā dhī-vṛttinām vṣayāḥ .
 5111003 गन्धादयः पञ्च ज्ञानेन्द्रिय[-]द्वारा धी[-]वृत्तीनां वषयाः ।
 5111004 AkftiH rUpam .
 5111004 ākṛtiḥ rūpam .
 5111004 आकृतिः रूपम् ।
 5111005 SravaH SabdaH .
 5111005 śravaḥ śabdaḥ .
 5111005 श्रवः शब्दः ।
 5111006 visargAdayaH paYca karmendriya-dvArA karmAkAra-vfttInAM vizayaH .
 5111006 visargādayaḥ pañca karmendriya-dvārā karmākāra-vṛttinām viṣayāḥ .
 5111006 विसर्गादयः पञ्च कर्मेन्द्रिय[-]द्वारा कर्माकार[-]वृत्तीनां विषयाः ।
 5111007 ratiH samBogaH .
 5111007 ratiḥ sambhogaḥ .
 5111007 रतिः सम्भोगः ।
 5111008 artir gatiH .
 5111008 artir gatiḥ .
 5111008 अर्तिर् गतिः ।
 5111009 purasyABimAna-vizayatva-prakAram Aha .
 5111009 purasyābhimāna-viṣayatva-prakāram āha .
 5111009 पुरस्याभिमान[-]विषयत्व[-]प्रकारम् आह ।
 5111010 ekAdaSaM puram .
 5111010 ekādaśam puram .
 5111010 एकादशं पुरम् ।
 5111011 svI-kriyata iti svI-karaRam .
 5111011 svī-kriyata iti svī-karaṇam .
 5111011 स्वी[-]क्रियत इति स्वी[-]करणम् ।
 5111012 ayam arTaH -- SarIram aBimAnasya na jYeyatayA ganDAdi-vad-
 vizayaH .
 5111012 ayam arthaḥ -- śarīram abhimānasya na jñeyatayā gandhādi-vad-
 viṣayaḥ .
 5111012 अयम् अर्थः [-][-] शरीरम् अभिमानस्य न ज्ञेयतया गन्धादि[-]वद्[-]विषयः ।

5111013 nApi kAryatayA visargAdi-vat .
 5111013 nāpi kāryatayā visargādi-vat .
 5111013 नापि कार्यतया विसर्गादि[-]वत् ।

 5111014 kintu mameti BogAyatanatvena svI-kAryatayA vizaya iti .
 5111014 kintu mameti bhogāyatanatvena svī-kāryatayā viṣaya iti .
 5111014 किन्तु ममेति भोगायतनत्वेन स्वी[-]कार्यतया विषय इति ।

 5111015 eke tu vivekinAm eva purAM mamatvABimAna-vizayo natu mUqAnAM .
 ato mUQa-dfzwyA aham ahaNkAraM dvAdaSaM vftty-antaram AhuH .
 5111015 eke tu vivekinām eva purām mamatvābhimāna-viṣayo natu mūḍānām .
 ato mūḍha-dṛṣṭyā aham ahaṅkāraṃ dvādaśaṃ vṛtty-antaram āhuḥ .
 5111015 एके तु विवेकिनाम् एव पुरां ममत्वाभिमान[-]विषयो नतु मूढानां । अतो मूढा[-]दृष्ट्या अहम् अहङ्कारं
 द्वादशं वृत्त्य[-]अन्तरम् आहुः ।

 5111016 tasya ca puram eva SayyA-saMjYaM dvAdaSaM vizayam AhuH .
 5111016 tasya ca puram eva śayyā-saṃjñāṃ dvādaśaṃ viṣayam āhuḥ .
 5111016 तस्य च पुरम् एव शय्या[-]संज्ञं द्वादशं विषयम् आहुः ।

 5111017 tatra hi jIvo 'haNkAreRa saha Sete .
 5111017 tatra hi jīvo 'haṅkāreṇa saha śete .
 5111017 तत्र हि जीवो ऽहङ्कारेण सह शेते ।

 5111018 yataH puri SayanAt puruza ity ucyate ..10..
 5111018 yataḥ puri śayanāt puruṣa ity ucyate ..10..
 5111018 यतः पुरि शयनात् पुरुष इत्य् उच्यते ॥१०॥

 5111101a dravya-svaBAvASaya-karma-kAlEr
 5111101a dravya-svabhāvāśaya-karma-kālair
 5111101a द्रव्य[-]स्वभावाशय[-]कर्म[-]कालैर्

 5111101b ekAdaSAmI manaso vikArAH .
 5111101b ekādaśāmī manaso vikārāḥ .
 5111101b एकादशामी मनसो विकाराः ।

 5111101c sahasraSaH SataSaH kowīSaS ca
 5111101c sahasraśaḥ śataśaḥ koṭīśaś ca
 5111101c सहस्रशः शतशः कोटिशश् च

 5111101d kzetrajYato na miTo na svataH syuH ..
 5111101d kṣetrajñato na mitho na svataḥ syuḥ ..
 5111101d क्षेत्रज्ञतो न मिथो न स्वतः स्युः ॥

 5111102 tAsAM vfttInAm avAntara-BedEr Anantyam Aha .
 5111102 tāsām vṛttinām avāntara-bhedair ānantyam āha .
 5111102 तासां वृत्तीनाम् अवान्तर[-]भेदैर् आनन्त्यम् आह ।

 5111103 dravyARi vizayAH . svaBAvaH pariRama-hetuH, ASayaH saMskAraH,
 karma adfzwam, kAlaH kzoBakaH, tEr nimitta-BUteH praTamaM SataSas tataH

sahasra-SastataH kowiSaH syuH, na tu miTaH syuH, na ca svataH, kintu
kzetrajYataH parameSvarAt .
5111103 dravyāṇi viṣayāḥ . svabhāvaḥ pariṇama-hetuḥ[,] āśayaḥ
saṃskāraḥ[,] karma adṛṣṭam[,] kālāḥ kṣobhakaḥ[,] tair nimitta-bhūtaiḥ
prathamam śataśas tataḥ sahasra-śastataḥ koṭiśaḥ syuḥ[,] na tu mithaḥ
syuḥ[,] na ca svataḥ[,] kintu kṣetrajñataḥ parameśvarāt .
5111103 द्रव्याणि विषयाः । स्वभावः परिणम[-]हेतुः[,] आशयः संस्कारः[,] कर्म अदृष्टम्[,] कालः क्षोभकः[,]
तैर् निमित्त[-]भूतैः प्रथमं शतशस् ततः सहस्र[-]शस्ततः कोटिशः स्युः[,] न तु मिथः स्युः[,] न च स्वतः[,] किन्तु
क्षेत्रज्ञतः परमेश्वरात् ।

5111104 tasya cAnanta-SaktitvAd anantAH syur ity arTaH .
5111104 tasya cānanta-śaktitvād anantāḥ syur ity arthaḥ .
5111104 तस्य चानन्त[-]शक्तित्वाद् अनन्ताः स्युर् इत्य् अर्थः ।

5111105 yad vA . tAsAM miTyAtvam anenocyate .
5111105 yad vā . tāsām mithyātvam anenocyate .
5111105 यद् वा । तासां मिथ्यात्वम् अनेनोच्यते ।

5111106 kowiSo Bavanti . atas tAH kzetra-jYata eva syuH, tat sat tayEva
sattAM laBeran, na tu miTo na ca svata iti .
5111106 koṭiśo bhavanti . atas tāḥ kṣetra-jñata eva syuḥ[,] tat sat
tayaiva sattām labheran[,] na tu mitho na ca svata iti .
5111106 कोटिशो भवन्ति । अतस् ताः क्षेत्र[-]ज्ञत एव स्युः[,] तत् सत् तयैव सत्तां लभेरन्[,] न तु मिथो न च
स्वत इति ।

5111107 yad vA . kzetraJYo jIvas tasmAn na syuH, tasyAvikAritvAt .
5111107 yad vā . kṣetrajño jīvas tasmān na syuḥ[,] tasyāvikāritvāt .
5111107 यद् वा । क्षेत्रज्ञो जीवस् तस्मान् न स्युः[,] तस्याविकारित्वात् ।

5111108 na miTaH . itaretarASrayatvApatteH .
5111108 na mithaḥ . itaretarāśrayatvāpatteḥ .
5111108 न मिथः । इतरेतराश्रयत्वापत्तेः ।

5111109 na svataH . AtmASrayatvApatteH .
5111109 na svataḥ . ātmāśrayatvāpatteḥ .
5111109 न स्वतः । आत्माश्रयत्वापत्तेः ।

5111110 ato miTyA-BUtA eva ..11..
5111110 ato mithyā-bhūtā eva ..11..
5111110 अतो मिथ्या[-]भूता एव ॥११॥

5111201a kzetraJYa etA manaso viBUtIr
5111201a kṣetrajña etā manaso vibhūtīr
5111201a क्षेत्रज्ञ एता मनसो विभूतीर्

5111201b jIvasya mAyA-racitasya nityAH .
5111201b jīvasya māyā-racitasya nityāḥ .
5111201b जीवस्य माया[-]रचितस्य नित्याः ।

5111201c AvirhitAH kvApi tirohitAS ca

5111201c āvirhitāḥ kvāpi tirohitāś ca

5111201c आविर्हिताः क्वापि तिरोहिताश् च

5111201d SudDo vicazwe hy aviSudDa-kartuH ..

5111201d śuddho vicaṣṭe hy aviśuddha-kartuḥ ..

5111201d शुद्धो विचष्टे ह्य् अविशुद्ध[-]कर्तुः ॥

5111202 tad evaM Sloka-trayeRa guRa-karmAnubadDaM mano-vfttIH Srayata
iti yad uktaM . tat prapaYcitam .

5111202 tad evaṃ śloka-trayeṇa guṇa-karmānubaddhaṃ mano-vṛttīḥ śrayata
iti yad uktaṃ . tat prapañcitam .

5111202 तद् एवं श्लोक[-]त्रयेण गुण[-]कर्मानुबद्धं मनो[-]वृत्तीः श्रयत इति यद् उक्तं । तत् प्रपञ्चितम् ।

5111203 anyadA tattvaM Srayata iti yad uktaM . tad eva tattvam Aha --
kzetra-jYa iti .

5111203 anyadā tattvaṃ śrayata iti yad uktaṃ . tad eva tattvam āha --
kṣetra-jña iti .

5111203 अन्यदा तत्त्वं श्रयत इति यद् उक्तं । तद् एव तत्त्वम् आह [-][-] क्षेत्र[-]ज्ञ इति ।

5111204 jIvasya jIvopADer aviSudDa-kartur manaso nityAH pravAha-
rUpeRAvicCinnA jAgrat-svapnayor AvirBUtAH paSyati .

5111204 jīvasya jīvopādher aviśuddha-kartur manaso nityāḥ pravāha-
rūpeṇāvicchinṇā jāgrat-svapnayor āvirbhūtāḥ paśyati .

5111204 जीवस्य जीवोपाधेर् अविशुद्ध[-]कर्तुर् मनसो नित्याः प्रवाह[-]रूपेणाविच्छिन्ना जाग्रत्[-]स्वप्नयोर् आविर्भूताः
पश्यति ।

5111205 kvApi suzuptO tiro-BUtAH paSyati .

5111205 kvāpi suṣuptau tiro-bhūtāḥ paśyati .

5111205 क्वापि सुषुप्तौ तिरो[-]भूताः पश्यति ।

5111206 avasTA-traya-sAkzI kzetra-jYa AtmA tattvam ity arTaH ..12..

5111206 avasthā-traya-sākṣī kṣetra-jña ātmā tattvam ity arthaḥ ..12..

5111206 अवस्था[-]त्रय[-]साक्षी क्षेत्र[-]ज्ञ आत्मा तत्त्वम् इत्य् अर्थः ॥१२॥

5111301a kzetraJYa AtmA puruzaH purARaH

5111301a kṣetrajña ātmā puruṣaḥ purāṇaḥ

5111301a क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः पुराणः

5111301b sAkzAt svayaM jyotir ajaH pareSaH .

5111301b sākṣāt svayaṃ jyotir ajaḥ pareśaḥ .

5111301b साक्षात् स्वयं ज्योतिर् अजः परेशः ।

5111301c nArAyaRo BagavAn vAsudevaH

5111301c nārāyaṇo bhagavān vāsudevaḥ

5111301c नारायणो भगवान् वासुदेवः

5111301d sva-mAyayAtmany avaDIyamAnaH ..

5111301d sva-māyayātmany avadhīyamānaḥ ..

5111301d स्व[-]माययात्मन्य् अवधीयमानः ॥

5111302 kzetra-jYo dvi-viDaH -- tvaM-padArTo jIvaH . tat-padArTa iSvaraS
 ca .
 5111302 kṣetra-jñō dvi-vidhaḥ -- tvaṁ-padārtho jīvaḥ . tat-padārtha
 iśvaraś ca .
 5111302 क्षेत्र[-]ज्ञो द्वि[-]विधः [-]त्वं[-]पदार्थो जीवः । तत्[-]पदार्थ इश्वरश् च ।

 5111303 tatrAdyo nirUpitaH .
 5111303 tatrādyo nirūpitaḥ .
 5111303 तत्रादयो निरूपितः ।

 5111304 idAnIM tat-prApyam ISvaraM nirUpayati .
 5111304 idānīm tat-prāpyam iśvaraṁ nirūpayati .
 5111304 इदानीं तत्[-]प्राप्यम् ईश्वरं निरूपयति ।

 5111305 kzetra-jYa AtmA vyApI .
 5111305 kṣetra-jña ātmā vyāpī .
 5111305 क्षेत्र[-]ज्ञ आत्मा व्यापी ।

 5111306 purARo jagat-kAraRa-BUtaH .
 5111306 purāṇo jagat-kāraṇa-bhūtaḥ .
 5111306 पुराणो जगत्[-]कारण[-]भूतः ।

 5111307 puruzaH pUrRaH .
 5111307 puruṣaḥ pūrṇaḥ .
 5111307 पुरुषः पूर्णः ।

 5111308 sAkzAd aparokzaH .
 5111308 sākṣād aparokṣaḥ .
 5111308 साक्षाद् अपरोक्षः ।

 5111309 sa ca svayaM-jyotiH .
 5111309 sa ca svayaṁ-jyotiḥ .
 5111309 स च स्वयं[-]ज्योतिः ।

 5111310 na tu jYAnasya vizayatvenASrayatvena vA parokzaH .
 5111310 na tu jñānasya viśayatvenāśrayatvena vā parokṣaḥ .
 5111310 न तु ज्ञानस्य विषयत्वेनाश्रयत्वेन वा परोक्षः ।

 5111311 ajo janmAdi-SUnyaH .
 5111311 ajo janmādi-śūnyaḥ .
 5111311 अजो जन्मादि[-]शून्यः ।

 5111312 parezAM brahmAdInAm apISaH .
 5111312 pareṣāṁ brahmādinām apīśaḥ .
 5111312 परेषां ब्रह्मादीनाम् अपीशः ।

 5111313 nAraM jIva-samUhaH so 'yanaM yasya niyantuH .
 5111313 nāraṁ jīva-samūhaḥ so 'yanaṁ yasya niyantuḥ .
 5111313 नारं जीव[-]समूहः सो ऽयनं यस्य नियन्तुः ।

5111314 BagavAn ESvaryAdi-zaq-guRavAn .
 5111314 bhagavān aiśvaryādi-ṣaḍ-guṇavān .
 5111314 भगवान् ऐश्वर्यादि[-]षड्[-]गुणवान् ।

5111315 vAsudevaH sarva-BUtanAm ASrayaH svADInayA mAyayAtmani jIve
 'vaDIyamAno 'vasTApYamAnaH .
 5111315 vāsudevaḥ sarva-bhūtānām āśrayaḥ svādhīnayā māyayātmani jīve
 'vadhīyamāno 'vasthāpyamānaḥ .
 5111315 वासुदेवः सर्वा[-]भूतानाम् आश्रयः स्वाधीनया माययात्मनि जीवे स्वधीयमानो स्वस्थाप्यमानः ।

5111316 karma-kartari-prayogaH .
 5111316 karma-kartari-prayogaḥ .
 5111316 कर्म[-]कर्तरि[-]प्रयोगः ।

5111317 tan-niyantftvena vartamAna ity arTaH ..13..
 5111317 tan-niyantṛtvena vartamāna ity arthaḥ ..13..
 5111317 तन्[-]नियन्तृत्वेन वर्तमान इत्य् अर्थः ॥१३॥

5111401a yaTAnilaH sTAvara-jaNgamAnAm
 5111401a yathānilaḥ sthāvara-jaṅgamānām
 5111401a यथानिलः स्थावर[-]जङ्गमानाम्

5111401b Atma-svarUpeRa nivizwa ISet .
 5111401b ātma-svarūpeṇa niviṣṭa īset .
 5111401b आत्म[-]स्वरूपेण निविष्ट ईशेत् ।

5111401c evaM paro BagavAn vAsudevaH
 5111401c evaṃ paro bhagavān vāsudevaḥ
 5111401c एवं परो भगवान् वासुदेवः

5111401d kzetraJYa Atmedam anupravizwaH ..
 5111401d kṣetrajña ātmedam anupraviṣṭaḥ ..
 5111401d क्षेत्रज्ञ आत्मेदम् अनुप्रविष्टः ॥

5111402 etat sa-dfzwAntam Aha -- yaTeti .
 5111402 etat sa-dṛṣṭāntam āha -- yatheti .
 5111402 एतत् स[-]दृष्टान्तम् आह [-][-] यथेति ।

5111403 Atma-svarUpeRa prARa-rUpeRa ISen niyamayati -- idaM viSvam
 ..14..
 5111403 ātma-svarūpeṇa prāṇa-rūpeṇa īsen niyamayati -- idaṃ viśvam
 ..14..
 5111403 आत्म[-]स्वरूपेण प्राण[-]रूपेण ईशेन् नियमयति [-][-] इदं विश्वम् ॥१४॥

5111501a na yAvad etAM tanu-Bfn narendra
 5111501a na yāvad etāṃ tanu-bhṛn narendra
 5111501a न यावद् एतां तनु[-]भृन् नरेन्द्र

5111501b viDUya mAyAM vayunodayena .
 5111501b vidhūya māyāṃ vayunodayena .

5111501b विधूय मायां वयुनोदयेन ।

5111501c vimukta-saŋgo jita-zaw-sapatno

5111501c vimukta-saŋgo jita-ṣaṭ-sapatno

5111501c विमुक्त[-]सङ्गो जित[-]षट्[-]सपत्नो

5111501d vedAtma-tattvaM BramatIha tAvat ..

5111501d vedātma-tattvaṃ bhramatīha tāvat ..

5111501d वेदात्म[-]तत्त्वं भ्रमतीह तावत् ॥

5111502 tad evaM AtmanaH SudDatvaM saMsArasya ca miTyAtvaM
pradarSyedAnIM tan nivṛttim Aha .

5111502 tad evaM ātmanaḥ śuddhatvaṃ saṃsārasya ca mithyātvaṃ
pradarśyedānīm tan nivṛttim āha .

5111502 तद् एवम् आत्मनः शुद्धत्वं संसारस्य च मिथ्यात्वं प्रदर्शयदानीं तन् निवृत्तिम् आह ।

5111503 tanu-Bfd dehI vayunodayena jYAnotpattyA yAvan mAyAM viDUyAtma-
tattvaM na veda tAvad iha Bramati ..15..

5111503 tanu-bhṛd dehī vayunodayena jñānotpattyā yāvan māyāṃ vidhūyātma-
tattvaṃ na veda tāvad iha bhramati ..15..

5111503 तनु[-]भृद् देही वयुनोदयेन ज्ञानोत्पत्त्या यावन् मायां विधूयात्म[-]तत्त्वं न वेद तावद् इह भ्रमति ॥१५॥

5111601a na yAvad etan mana Atma-liŋgaM

5111601a na yāvad etan mana ātma-liṅgaṃ

5111601a न यावद् एतन् मन आत्म[-]लिङ्गं

5111601b saMsAra-tApAvapanaM janasya .

5111601b saṃsāra-tāpāvapanaṃ janasya .

5111601b संसार[-]तापावपनं जनस्य ।

5111601c yac Coka-mohAmaya-rAga-loBa-

5111601c yac choka-mohāmaya-rāga-lobha-

5111601c यच् छोक[-]मोहामय[-]राग[-]लोभ[-]

5111601d vErAnubanDaM mamatAM viDatte ..

5111601d vairānubandhaṃ mamatām vidhatte ..

5111601d वैरानुबन्धं ममतां विधत्ते ॥

5111602 yAvac ca vizayAnuraktaM mana evAnarTa-hetur iti .

5111602 yāvac ca viṣayānuraktaṃ mana evānārtha-hetur iti .

5111602 यावच् च विषयानुरक्तं मन एवानर्थ[-]हेतुर् इति ।

5111603 na veda tAvan nirvedABAvAt pariBramaty evety Aha -- neti .

5111603 na veda tāvan nirvedābhāvāt paribhramaty evety āha -- neti .

5111603 न वेद तावन् निर्वेदाभावात् परिभ्रमत्य एवेत्य् आह [-][-] नेति ।

5111604 Atmano liŋgam upADi-BUtaM manaH saMsAra-tApAnAm AvapanaM kzetraM
yAvan na veda . tAvad BramatIti anuzaŋgaH .

5111604 ātmano liṅgam upādhi-bhūtaṃ manaḥ saṃsāra-tāpānām āvapanaṃ
kṣetraṃ yāvan na veda . tāvad bhramatīty anuṣaṅgaḥ .

5111604 आत्मनो लिङ्गम् उपाधि[-]भूतं मनः संसार[-]तापानाम् आवपनं क्षेत्रं यावन् न वेद । तावद् भ्रमतीत्य्
अनुषङ्गः ।

5111605 tApAvapanatve hetuH -- yan-manaH SokAdy-anubanDaM mamatAM ca
viDatte ..16..
5111605 tāpāvapanatve hetuḥ -- yan-manaḥ śokādy-anubandhaṃ mamatām ca
vidhatte ..16..
5111605 तापावपनत्वे हेतुः [-][-] यन्[-]मनः शोकाद्य[-]अनुबन्धं ममतां च विधत्ते ॥१६॥

5111701a BrAtfvyam enaM tad adaBra-vIryam
5111701a bhrāṭṛvyam enaṃ tad adabhra-vīryam
5111701a भ्रातृव्यम् एनं तद् अदभ्र[-]वीर्यम्

5111701b upekzayADyeDitam apramattaH .
5111701b upekṣayādhyedhitam apramattaḥ .
5111701b उपेक्षयाध्येधितम् अप्रमत्तः ।

5111701c guror hareS caraRopAsanAstro
5111701c guror hareś caraṇopāsanāstro
5111701c गुरोर् हरेश् चरणोपासनास्त्रो

5111701d jahi vyalIkaM svayam Atma-mozam ..
5111701d jahi vyalikaṃ svayam ātma-moṣam ..
5111701d जहि व्यलीकं स्वयम् आत्म[-]मोषम् ॥

5111702 tat tasmAt .
5111702 tat tasmāt .
5111702 तत् तस्मात् ।

5111703 BrAtfvyam Satrum aDyeDitaM sampravfdDaM svayam vyalIkaM miTyA-
BUtaM . taTApy AtmAnaM muzRAIti taTA tam .
5111703 bhrāṭṛvyam śatrum adhyedhitam sampravṛddhaṃ svayaṃ vyalikaṃ
mithyā-bhūtaṃ . tathāpy ātmānaṃ muṣṇātīti tathā tam .
5111703 भ्रातृव्यं शत्रुम् अध्येधितं संप्रवृद्धं स्वयं व्यलीकं मिथ्या[-]भूतं । तथाप्य् आत्मानं मुष्णातीति तथा तम् ।

5111704 gurur eva hariH . tasya caraRopAsanam evAstraM yasya taTA-BUtaH
san jahi GAWaya ..17..
5111704 gurur eva hariḥ . tasya caraṇopāsanam evāstraṃ yasya tathā-
bhūtaḥ san jahi ghāṭaya ..17..
5111704 गुरुर् एव हरिः । तस्य चरणोपासनम् एवास्त्रं यस्य तथा[-]भूतः सन् जहि घाटय ॥१७॥

5111801 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe brAhmaRa-
rahUgaRa-saMvAde ekAdaSo 'DyAyaH .
5111801 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe brāhmaṇa-
rahūgaṇa-saṃvāde ekādaśo 'dhyāyaḥ .
5111801 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ब्राह्मण[-]रहूगण[-]संवादे एकादशोऽध्यायः ।

5111802 ..5.11..
5111802 ..5.11..
5111802 ॥५॥११॥

5111803 iti SrImad-BAGavate mahA-purARE paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAm ekAdaSo 'DyAyaH .

5111803 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ ekādaśo 'dhyāyaḥ .

5111803 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायाम् एकादशोऽध्यायः ।

5120001 aTa dvAdaSo 'DyAyaH

5120001 atha dvādaśo 'dhyāyaḥ

5120001 अथ द्वादशोऽध्यायः

5120002 brAhmaRa-rahUgaRa-saMvAde

5120002 brāhmaṇa-rahūgaṇa-saṃvāde

5120002 ब्राह्मण-]रहूगण-]संवादे

5120101 rahUgaRa uvAca

5120101 rahūgaṇa uvāca

5120101 रहूगण उवाच

5120102a namo namaH kAraRa-vigrahAya

5120102a namo namaḥ kāraṇa-vigrahāya

5120102a नमो नमः कारण-]विग्रहाय

5120102b svarUpa-tucCIkfta-vigrahAya .

5120102b svarūpa-tucchīkṛta-vigrahāya .

5120102b स्वरूप-]तुच्छीकृत-]विग्रहाय ।

5120102c namo 'vaDUta dviija-banDu-liNga-

5120102c namo 'vadhūta dviija-bandhu-liṅga-

5120102c नमोऽवधूत द्विज-]बन्धु-]लिङ्ग-

5120102d nigUQa-nityAnuBavAya tuByam ..

5120102d nigūḍha-nityānubhavāya tubhyam ..

5120102d निगूढ-]नित्यानुभवाय तुभ्यम् ॥

5120103a dvAdaSe punar ApfztaH sandehena mahI-BftA .

5120103a dvādaśe punar āpṛṣṭaḥ sandehena mahī-bhṛtā .

5120103a द्वादशे पुनर् आपृष्टः सन्देहेन मही-]भृता ।

5120103c sa yogI sarva-sandehAn apAnudad itIryate ..

5120103c sa yogī sarva-sandehān apānudad itīryate ..

5120103c स योगी सर्व-]सन्देहान् अपानुदद् इतीर्यते ॥

5120104 kAraRam ISvaras tasyEva loka-saMrakzaRArTo vighraho deho yasya .

5120104 kāraṇam īśvaras tasyaiva loka-saṃrakṣaṇārtho vighraho deho yasya .

5120104 कारणम् ईश्वरस् तस्यैव लोक-]संरक्षणार्थो विग्रहो देहो यस्य ।

5120105 svarUpeRa paramAnanda-prakASena tucCI-kfto vighraho yena .

5120105 svarūpeṇa paramānanda-prakāśena tucchī-kṛto vighraho yena .

5120105 स्वरूपेण परमानन्द[-]प्रकाशेन तुच्छी[-]कृतो विग्रहो येन ।

5120106 he avaDUta yogeSvara
5120106 he avadhūta yogeśvara
5120106 हे अवधूत योगेश्वर

5120201a jvarAmayArtasya yaTAgadaM sat
5120201a jvarāmayārtasya yathāgadaṃ sat
5120201a ज्वरामयार्तस्य यथागदं सत्

5120201b nidAGa-dagDasya yaTA himAmBaH .
5120201b nidāgha-dagdhasya yathā himāmbhaḥ .
5120201b निदाघ[-]दग्धस्य यथा हिमाम्भः ।

5120201c kudeha-mAnAhi-vidazwa-dfzweH
5120201c kudeha-mānāhi-vidaṣṭa-drṣṭeḥ
5120201c कुदेह[-]मानाहि[-]विदष्ट[-]दृष्टेः

5120201d brahman vacas te 'mftam OzaDaM me ..
5120201d brahman vacas te 'mṛtam auṣadhaṃ me ..
5120201d ब्रह्मन् वचस् ते ऽमृतम् औषधं मे ॥

5120202 viSezataH prazwuM tad vAkyam aBinandati .
5120202 viśeṣataḥ praṣṭuṃ tad vākyam abhinandati .
5120202 विशेषतः प्रष्टुं तद् वाक्यम् अभिनन्दति ।

5120203 jvara evAmayo rogas tenArtasya yaTA sat svAdu agadam OzaDam .
5120203 jvara evāmayo rogas tenārtasya yathā sat svādu agadam auṣadham .
5120203 ज्वर एवामयो रोगस् तेनार्तस्य यथा सत् स्वादु अगदम् औषधम् ।

5120204 yaTA ca nidAGena dagDasya santaptasya himAmBaH Sitalam udakaM
gaNgodakaM vA .
5120204 yathā ca nidāghena dagdhasya santaptasya himāmbhaḥ śitalam
udakaṃ gaṅgodakaṃ vā .
5120204 यथा च निदाघेन दग्धस्य सन्तप्तस्य हिमाम्भः शीतलम् उदकं गङ्गोदकं वा ।

5120205 taTA he brahman
5120205 tathā he brahman
5120205 तथा हे ब्रह्मन्

5120301a tasmAd BavantaM mama saMSayArTaM
5120301a tasmād bhavantaṃ mama saṃsayārthaṃ
5120301a तस्माद् भवन्तं मम संशयार्थं

5120301b prakzyAmi paScAd aDunA suboDam .
5120301b prakṣyāmi paścād adhunā subodham .
5120301b प्रक्ष्यामि पश्चाद् अधुना सुबोधम् ।

5120301c aDyAtma-yoga-graTitaM tavoktam
5120301c adhyātma-yoga-grathitaṃ tavoktam

5120301c अध्यात्म[-]योग[-]ग्रथितं तवोक्तम्

5120301d AKyAhi kOtUhala-cetaso me ..

5120301d ākhyāhi kautūhala-cetaso me ..

5120301d आख्याहि कौतूहल[-]चेतसो मे ॥

5120302 mama saMSaya-vizayam arTaM paScAt prakzyAmi .

5120302 mama saṁśaya-viṣayam arthaṁ paścāt prakṣyāmi .

5120302 मम संशय[-]विषयम् अर्थं पश्चात् प्रक्ष्यामि ।

5120303 aDunA tAvat tvad-uktaM vaco 'DyAtma-yogena graTitaM durboDaM
suboDaM yaTA Bavaty evaM vyAKyAhi .

5120303 adhunā tāvat tvad-uktaṁ vaco 'dhyātma-yogena grathitaṁ durbodhaṁ
subodhaṁ yathā bhavaty evaṁ vyākhyāhi .

5120303 अधुना तावत् त्वद्[-]उक्तं वचो ऽध्यात्म[-]योगेन ग्रथितं दुर्बोधं सुबोधं यथा भवत्य् एवं व्याख्याहि ।

5120304 kOtUhala-yuktaM ceto yasya tasya mama ..3..

5120304 kautūhala-yuktaṁ ceto yasya tasya mama ..3..

5120304 कौतूहल[-]युक्तं चेतो यस्य तस्य मम ॥३॥

5120401a yad Aha yogeSvara dṛṣyamAnaM

5120401a yad āha yogeśvara dṛśyamānaṁ

5120401a यद् आह योगेश्वर दृश्यमानं

5120401b kriyA-PalaM sad-vyavahAra-mUlam

5120401b kriyā-phalaṁ sad-vyavahāra-mūlam

5120401b क्रिया[-]फलं सद्[-]व्यवहार[-]मूलम्

5120401c na hy aYjasA tattva-vimarSanAya

5120401c na hy añjasā tattva-vimarśanāya

5120401c न ह्य् अञ्जसा तत्त्व[-]विमर्शनाय

5120401d BavAn amuzmin Bramate mano me ..

5120401d bhavān amuṣmin bhramate mano me ..

5120401d भवान् अमुष्मिन् भ्रमते मनो मे ॥

5120402 tvayoditaM vyaktam avipralabDam ity-Adina BAra-vahanAdi-kriyA
tat-PalaM ca SramAdi-pratyakṣAdiBir dṛṣyamAnaM sad-abADitam api
vyavahAra-mAtra-mUlam .

5120402 tvayoditaṁ vyaktam avipralabdham ity-ādinā bhāra-vahanādi-kriyā
tat-phalaṁ ca śramādi-pratyakṣādibhir dṛśyamānaṁ sad-abādhitam api
vyavahāra-mātra-mūlam .

5120402 त्वयोदितं व्यक्तम् अविप्रलब्धम् इत्यादि[-]आदिना भार[-]वहनादि[-]क्रिया तत्[-]फलं च श्रमादि[-]प्रत्यक्षादिभिर्
दृश्यमानं सद्[-]अबाधितम् अपि व्यवहार[-]मात्र[-]मूलम् ।

5120403 yad vA . sato 'bADita-vyavahArasya mUlaM kAraRam api, na hy
aYjasA tattva-vimarSanAya kzamam iti BavAn yad Aha -- amuzminn arTe mama
mano Bramati ..4..

5120403 yad vā . sato 'bādhita-vyavahārasya mūlaṃ kāraṇam api[,] na hy
añjasā tattva-vimarśanāya kṣamam iti bhavān yad āha -- amuṣminn arthe
mama mano bhramati ..4..

5120403 यद् वा । सतो ऽबाधित[-]व्यवहारस्य मूलं कारणम् अपि[,] न ह्य् अञ्जसा तत्त्व[-]विमर्शनाय क्षमम्
इति भवान् यद् आह [-][-] अमुष्मिन् अर्थे मम मनो भ्रमति ॥४॥

5120501 brAhmaRa uvAca
5120501 brāhmaṇa uvāca
5120501 ब्राह्मण उवाच

5120502a ayaM jano nAma calan pftivyaM
5120502a ayaṃ jano nāma calan pṛthivyāṃ
5120502a अयं जनो नाम चलन् पृथिव्यां

5120502b yaH pArTivaH pArTiva kasya hetoH
5120502b yaḥ pārthivaḥ pārthiva kasya hetoḥ
5120502b यः पार्थिवः पार्थिव कस्य हेतोः

5120502c tasyApi cANGryor aDi gulPa-jaNGA-
5120502c tasyāpi cāṅghryor adhi gulpha-jaṅghā-
5120502c तस्यापि चाङ्घ्र्योर् अधि गुल्फ[-]जङ्घा[-]

5120502d jAnUru-maDyora-SiroDarAMsAH ..
5120502d jānūru-madhyora-śīrodharāṃsāḥ ..
5120502d जानूरु[-]मध्योर[-]शिरोधरांसाः ॥

5120503 abADitatvam asidDam ity Aha he pArTiva . yaH pArTivo vikAraH sa
eva kasya hetoH kasmAc cit-kAraRAt pftivyaM calann ayaM BAra-vAhakAdir
jano nAma prasidDaH .
5120503 abādhitatvam asiddham ity āha he pārthiva . yaḥ pārthivo vikāraḥ
sa eva kasya hetoḥ kasmāc cit-kāraṇāt pṛthivyāṃ calann ayaṃ bhāra-
vāhakādir jano nāma prasiddhaḥ .
5120503 अबाधितत्वम् असिद्धम् इत्य् आह हे पार्थिव । यः पार्थिवो विकारः स एव कस्य हेतोः कस्माच् चित्[-]
]कारणात् पृथिव्यां चलन् अयं भार[-]वाहकादिर् जनो नाम प्रसिद्धः ।

5120504 yas tu na calati sa pAzARAdir ity etAvAn eva BedaH .
5120504 yas tu na calati sa pāṣāṇādir ity etāvān eva bhedah .
5120504 यस् तु न चलति स पाषाणादिर् इत्य् एतावान् एव भेदः ।

5120505 tasya ca jaqatvAn na BAraH SramaS ca .
5120505 tasya ca jaḍatvān na bhāraḥ śramaś ca .
5120505 तस्य च जडत्वान् न भारः श्रमश् च ।

5120506 kiM ca . Baved evaM yadi SramasyASrayo nirUpyeta, na tv etad
asti .
5120506 kiṃ ca . bhaved evaṃ yadi śramasyāśrayo nirūpyeta[,] na tv etad
asti .
5120506 किं च । भवेद् एवं यदि श्रमस्याश्रयो निरूप्येत[,] न त्व् एतद् अस्ति ।

5120507 avayava-vyatirekeRa SramAspadasyAvayavino 'nirUpaRAd ity ASayenAha .
 5120507 avayava-vyatirekeṇa śramāspadasyāṇavayavino 'nirūpaṇād ity āśayenāha .
 5120507 अवयव[-]व्यतिरेकेण श्रमास्पदस्यावयविनो ऽनिरूपणाद् इत्य् आशयेनाह ।

 5120508 tasyApi pfTvI-vikArasyApi .
 5120508 tasyāpi pṛthvī-vikārasyāpi .
 5120508 तस्यापि पृथ्वी[-]विकारस्यापि ।

 5120509 aNGryor aDy upary upari gulPAdayaH .
 5120509 aṅghryor adhy upary upari gulphādayaḥ .
 5120509 अङ्घ्र्योर् अद्य् उपर्य् उपरि गुल्फादयः ।

 5120510 urasaH sa-lopa ArzaH .
 5120510 urasaḥ sa-lopa ārṣaḥ .
 5120510 उरसः स[-]लोप आर्षः ।

 5120601a aMse 'Di dArvI SibikA ca yasyAM
 5120601a aṃse 'dhi dārvī śibikā ca yasyāṃ
 5120601a अंसे ऽधि दावी शिबिका च यस्यां

 5120601b sOvIra-rAjety apadeSa Aste
 5120601b sauvīra-rājety apadeśa āste
 5120601b सौवीर[-]राजेत्य् अपदेश आस्ते

 5120601c yasmin BavAn rUQa-nijABimAno
 5120601c yasmin bhavān rūḍha-nijābhimāno
 5120601c यस्मिन् भवान् रूढ[-]निजाभिमानो

 5120601d rAjAsmi sinDuzv iti durmadAnDaH ..
 5120601d rājāsmi sindhuṣv iti durmadāndhaḥ ..
 5120601d राजास्मि सिन्धुष्व् इति दुर्मदान्धः ॥

 5120602 SibikAyAm apy avayavI nAsti . tvayy api nAsti tad Aha .
 5120602 śibikāyām apy avayavī nāsti . tvayy api nāsti tad āha .
 5120602 शिबिकायाम् अप्य् अवयवी नास्ति । त्वय्य् अपि नास्ति तद् आह ।

 5120603 sOvIra-rAjety apadeSo nAma-mAtraM yasya sa pArTivo vikAra Aste .
 5120603 sauvīra-rājety apadeśo nāma-mātraṃ yasya sa pārthivo vikāra āste .
 5120603 सौवीर[-]राजेत्य् अपदेशो नाम[-]मात्रं यस्य स पार्थिवो विकार आस्ते ।

 5120604 rAjeti sanDir ArzaH .
 5120604 rājeti sandhir ārṣaḥ .
 5120604 राजेति सन्धिर् आर्षः ।

 5120605 yasmin BavAn nirUQAtmABimAnaH .
 5120605 yasmin bhavān nirūḍhātmābhimānaḥ .
 5120605 यस्मिन् भवान् निरूढात्माभिमानः ।

5120606 sinDuzu rAjAsmIti durmadenAnDaH san .
5120606 sindhuṣu rājāsmīti durmadenāndhaḥ san .
5120606 सिन्धुषु राजास्मीति दुर्मदेनान्धः सन् ।

5120701a SocyAn imAMs tvam aDikazwa-dInAn
5120701a śocyān imāms tvam adhikaṣṭa-dīnān
5120701a शोच्यान् इमांस् त्वम् अधिकष्ट[-]दीनान्

5120701b vizwyA nigfhRan niranugraho 'si
5120701b viṣṭyā nigṛhṇan niranugraho 'si
5120701b विष्ट्या निगृहणन् निरनुग्रहो ऽसि

5120701c janasya goptAsmi vikatTamAno
5120701c janasya goptāsmi vikatthamāno
5120701c जनस्य गोप्तास्मि विकत्थमानो

5120701d na SoBase vfdDa-saBAAsu DfzwaH ..
5120701d na śobhase vṛddha-sabhāsu dhṛṣṭaḥ ..
5120701d न शोभसे वृद्ध[-]सभासु धृष्टः ॥

5120702 SocyAn imAn vizwyA nigfhRan nizkfpo vartase . ato miTyEva
goptA'smIti SLAGamAno mahatAM saBAAsu na SoBase .
5120702 śocyān imān viṣṭyā nigṛhṇan niṣkrpo vartase . ato mithyaiva
goptā'smīti ślāghamāno mahatām sabhāsu na śobhase .
5120702 शोच्यान् इमान् विष्ट्या निगृहणन् निष्कृपो वर्तसे । अतो मिथ्यैव गोप्ताऽस्मीति श्लाघमानो महतां सभासु
न शोभसे ।

5120703 yato DfzwaH ..7..
5120703 yato dhṛṣṭaḥ ..7..
5120703 यतो धृष्टः ॥७॥

5120801a yadA kzitAv eva carAcarasya
5120801a yadā kṣitāv eva carācarasya
5120801a यदा क्षिताव् एव चराचरस्य

5120801b vidAma nizWAM praBavaM ca nityam
5120801b vidāma niṣṭhām prabhavaṃ ca nityam
5120801b विदाम निष्ठां प्रभवं च नित्यम्

5120801c tan nAmato 'nyad vyavahAra-mUlaM
5120801c tan nāmato 'nyad vyavahāra-mūlaṃ
5120801c तन् नामतो ऽन्यद् व्यवहार[-]मूलं

5120801d nirUpyatAM sat-kriyayAnumeyam ..
5120801d nirūpyatām sat-kriyayānumeyam ..
5120801d निरूप्यतां सत्[-]क्रिययानुमेयम् ॥

5120802 na cottarottarAvayava-BĀraH pUrva-pUrvAvayavAnAM Baved iti
vAcyam . tezAm apy anirUpaRAd ity ASayenAha -- yadeti .

5120802 na cottarottarāvayava-bhāraḥ pūrva-pūrvāvayavānām bhaved iti vācyam . teṣām apy anirūpaṇād ity āśayenāha -- yadeti .

5120802 न चोत्तरोत्तरावयव[-]भारः पूर्व[-]पूर्वावयवानां भवेद् इति वाच्यम् । तेषाम् अप्य् अनिरूपणाद् इत्य् आशयेनाह [-][-] यदेति ।

5120803 nizWAM nASaM praBavam utpattiM vidAma vidmas tat tadA kziter anyasya vikArasyABAvAn nAma-mAtrAd anyad vyavahArasya mUlaM kAraRam arTa-kriyayA sad ity anumeyaM nirUpyatAm .

5120803 niṣṭhām nāśaṃ prabhavam utpattiṃ vidāma vidmas tat tadā kṣiter anyasya vikāsyābhāvān nāma-mātrād anyad vyavahārasya mūlaṃ kāraṇam artha-kriyayā sad ity anumeyaṃ nirūpyatām .

5120803 निष्ठां नाशं प्रभवम् उत्पत्तिं विदाम विद्मस् तत् तदा क्षितेर् अन्यस्य विकारस्याभावान् नाम[-]मात्राद् अन्यद् व्यवहारस्य मूलं कारणम् अर्थ[-]क्रियया सद इत्य् अनुमेयं निरूप्यताम् ।

5120804 taTA ca SrutiH -- vAcAramBaRaM vikAro nAmaDeyaM mfttikety eva satyam iti ..8..

5120804 tathā ca śrutiḥ -- vācārambhaṇaṃ vikāro nāmadheyaṃ mṛttikety eva satyam iti ..8..

5120804 तथा च श्रुतिः [-][-] वाचारम्भणं विकारो नामधेयं मृत्तिकेत्य् एव सत्यम् इति ॥८॥

5120901a evaM niruktaM kziti-Sabda-vfttam

5120901a evaṃ niruktaṃ kṣiti-śabda-vṛttam

5120901a एवं निरुक्तं क्षिति[-]शब्द[-]वृत्तम्

5120901b asan niDAnAt paramARavo ye

5120901b asan nidhānāt paramāṇavo ye

5120901b असन् निधानात् परमाणवो ये

5120901c avidyayA manasA kalpitAs te

5120901c avidyayā manasā kalpitās te

5120901c अविद्यया मनसा कल्पितास् ते

5120901d yezAM samUhena kfto viSezaH ..

5120901d yeṣāṃ samūhena kṛto viśeṣaḥ ..

5120901d येषां समूहेन कृतो विशेषः ॥

5120902 tarhi kziteH satyatA syAt tatrAha .

5120902 tarhi kṣiteḥ satyatā syāt tatrāha .

5120902 तर्हि क्षितेः सत्यता स्यात् तत्राह ।

5120903 evaM kziti-SabdasyApi vfttaM vartanam arTaM vinEva niruktaM .

5120903 evaṃ kṣiti-śabdasyāpi vṛttaM vartanam arthaM vinaiva niruktaM .

5120903 एवं क्षिति[-]शब्दस्यापि वृत्तं वर्तनम् अर्थ विनैव निरुक्तम् ।

5120904 yad vA . kziti-Sabdasya vfttaM yasmiMs tad api miTyAtvena niruktaM ity arTaH .

5120904 yad vā . kṣiti-śabdasya vṛttaM yasmiṃs tad api mithyātvena niruktaM ity arthaḥ .

5120904 यद् वा । क्षिति[-]शब्दस्य वृत्तं यस्मिंस् तद् अपि मिथ्यात्वेन निरुक्तम् इत्य् अर्थः ।

5120905 kutaH .
 5120905 kutaḥ .
 5120905 कुतः ।

 5120906 asatsu sUkzmezu paramARuzu sva-kAraRa-BUtezu niDAnAl layAt .
 5120906 asatsu sūkṣmeṣu paramāṇuṣu sva-kāraṇa-bhūteṣu nidhānāl layāt .
 5120906 असत्सु सूक्ष्मेषु परमाणुषु स्व[-]कारण[-]भूतेषु निधानाल् लयात् ।

 5120907 ataH paramARu-vyatirekeRa kžitir nAstIty arTaH .
 5120907 ataḥ paramāṇu-vyatirekeṇa kṣitir nāstīty arthaḥ .
 5120907 अतः परमाणु[-]व्यतिरेकेण क्षितिर् नास्तीत्य् अर्थः ।

 5120908 paramARavas tarhi satyAH syus tatrAha .
 5120908 paramāṇavas tarhi satyāḥ syus tatrāha .
 5120908 परमाणवस् तर्हि सत्याः स्युस् तत्राह ।

 5120909 te manasA kAryAnupapattyA vAdiBiH kalpitAH .
 5120909 te manasā kāryānupapattyā vāḍibhiḥ kalpitāḥ .
 5120909 ते मनसा कार्यानुपपत्त्या वादिभिः कल्पिताः ।

 5120910 kalpanAbIjam Aha .
 5120910 kalpanābījam āha .
 5120910 कल्पनाबीजम् आह ।

 5120911 yezAM samUhena viSezaH kftas tezAM samUhaH pfTvI-budDyAlambanam
 ity arTaH .
 5120911 yeṣāṃ samūhena viśeṣaḥ kṛtas teṣāṃ samūhaḥ pṛthvī-
 buddhyālabanam ity arthaḥ .
 5120911 येषां समूहेन विशेषः कृतस् तेषां समूहः पृथ्वी[-]बुद्ध्यालम्बनम् इत्य् अर्थः ।

 5120912 avayavino nirastatvAt samUha-grahaRam .
 5120912 avayavino nirastatvāt samūha-graḥaṇam .
 5120912 अवयविनो निरस्तत्वात् समूह[-]ग्रहणम् ।

 5120913 taTApi satyAH syuH .
 5120913 tathāpi satyāḥ syuḥ .
 5120913 तथापि सत्याः स्युः ।

 5120914 na .
 5120914 na .
 5120914 न ।

 5120915 avidyayA prapaYcasya Bagavan-mAyAvilasitatvAd ajYAnena kalitAH .
 5120915 avidyayā prapañcasya bhagavan-māyāvilasitatvād ajñānena kalitāḥ .
 5120915 अविद्यया प्रपञ्चस्य भगवन्[-]मायाविलसितत्वाद् अज्ञानेन कलिताः ।

 5121001a evaM kfSaM sTulam aRur bfhad yad
 5121001a evaṃ kṛśaṃ sthūlam aṇur bṛhad yad
 5121001a एवं कृशं स्थूलम् अणुर् बृहद् यद्

5121001b asac ca saj jIvam ajIvam anyat
5121001b asac ca saj jīvam ajīvam anyat
5121001b असच् च सज् जीवम् अजीवम् अन्यत्

5121001c dravya-svaBAvASaya-kAla-karma-
5121001c dravya-svabhāvāśaya-kāla-karma-
5121001c द्रव्य[-]स्वभावाशय[-]काल[-]कर्म[-]

5121001d nAmnAjayAvehi kftaM dvitIyam ..
5121001d nāmnājayāvehi kṛtaṃ dvitīyam ..
5121001d नाम्नाजयावेहि कृतं द्वितीयम् ॥

5121002 evaM anyad api kfSatvAdi-DarmakaM budDyA pratItaM dvitIyaM
dvEtaM dravyAdinAm nopalakzitaYā'jayA mAyayA kftam avehi .
5121002 evaM anyad api kṛsatvādi-dharmakaṃ buddhyā pratītaṃ dvitīyaṃ
dvaitaṃ dravyādinām nopalakṣitayā'jayā māyayā kṛtaṃ avehi .
5121002 एवम् अन्यद् अपि कृशत्वादि[-]धर्मकं बुद्ध्या प्रतीतं द्वितीयं द्वैतं द्रव्यादिनाम् नोपलक्षितयाऽजया मायया
कृतम् अवेहि ।

5121003 tatra kfSaM hrasvaM sTulaM tat prati-yogi .
5121003 tatra kṛsaṃ hrasvaṃ sthūlaṃ tat prati-yogi .
5121003 तत्र कृशं ह्रस्वं स्थूलं तत् प्रति[-]योगि ।

5121004 aRubfhatoH pfTag upAdAnAt .
5121004 aṇubr̥hatoḥ pṛthag upādānāt .
5121004 अणुबृहतोः पृथग् उपादानात् ।

5121005 asat kAraRam .
5121005 asat kāraṇam .
5121005 असत् कारणम् ।

5121006 sat kAryam .
5121006 sat kāryam .
5121006 सत् कार्यम् ।

5121007 jIvaM cetanam . ajIvaM jaṇam ..10..
5121007 jīvaṃ cetanam . ajīvaṃ jaṇam ..10..
5121007 जीवं चेतनम् । अजीवं जडम् ॥१०॥

5121101a jYAnaM viSudDaM paramArTam ekam
5121101a jñānaṃ viśuddhaṃ paramārtham ekam
5121101a ज्ञानं विशुद्धं परमार्थम् एकम्

5121101b anantaraM tv abahir brahma satyam .
5121101b anantaṃ tv abahir brahma satyam .
5121101b अनन्तरं त्व अबहिर् ब्रह्म सत्यम् ।

5121101c pratyak praSAntaM Bagavac-Cabda-saMjYaM
5121101c pratyak praśāntaṃ bhagavac-chabda-saṃjñam

5121101c प्रत्यक् प्रशान्तं भगवच्-]छब्द[-]संज्ञं
 5121101d yad vAsudevaM kavayo vadanti ..
 5121101d yad vāsudevaṃ kavayo vadanti ..
 5121101d यद् वासुदेवं कवयो वदन्ति ॥

 5121102 tarhi kim .
 5121102 tarhi kim .
 5121102 तर्हि किम् ।

 5121103 tad Aha -- jYAnaM satyam .
 5121103 tad āha -- jñānaṃ satyam .
 5121103 तद् आह [-][-] ज्ञानं सत्यम् ।

 5121104 vyAvahArika-satyatvaM vyAvartayati -- paramArTam .
 5121104 vyāvahārika-satyatvaṃ vyāvartayati -- paramārtham .
 5121104 व्यावहारिक-]सत्यत्वं व्यावर्तयति [-][-] परमार्थम् ।

 5121105 vftti-jYAna-vyavacCedArTAni zaq-viSeznAni .
 5121105 vṛtti-jñāna-vyavacchedārthāni ṣaḍ-viśeṣnāni .
 5121105 वृत्ति[-]ज्ञान[-]व्यवच्छेदार्थानि षड्[-]विशेषणानि ।

 5121106 viSudDam . tattvAvidyakam .
 5121106 viśuddham . tattvāvidyakam .
 5121106 विशुद्धम् । तत्त्वाविद्यकम् ।

 5121107 ekam . tat tu nAnA-rUpam .
 5121107 ekam . tat tu nānā-rūpam .
 5121107 एकम् । तत् तु नाना[-]रूपम् ।

 5121108 anantaraM tv abahir bAhyAByantara-SUnyam . tat tu viparItam .
 5121108 anantaraṃ tv abahir bāhyābhyantara-śūnyam . tat tu viparītam .
 5121108 अनन्तरं त्व अबहिर् बाह्याभ्यन्तर[-]शून्यम् । तत् तु विपरीतम् ।

 5121109 brahma paripUrRam . tat tu paricCinnam .
 5121109 brahma paripūrṇam . tat tu paricchinnam .
 5121109 ब्रह्म परिपूर्णम् । तत् तु परिच्छिन्नम् ।

 5121110 pratyak . tat tu vizayAkAram .
 5121110 pratyak . tat tu viṣayākāram .
 5121110 प्रत्यक् । तत् तु विषयाकारम् ।

 5121111 praSAntaM nirvikAram .
 5121111 praśāntaṃ nirvikāram .
 5121111 प्रशान्तं निर्विकारम् ।

 5121112 tad evaM svarUpa-jYAnaM satyam ity uktam .
 5121112 tad evaṃ svarūpa-jñānaṃ satyam ity uktam .
 5121112 तद् एवं स्वरूप[-]ज्ञानं सत्यम् इत्य् उक्तम् ।

5121113 kIdfSaM tat .
5121113 kīdṛśaṃ tat .
5121113 कीदृशं तत् ।

5121114 ESvaryAdi-zaq-guRatvena Bagavac-CabdaH saMjYA yasya .
5121114 aiśvaryādi-ṣaḍ-guṇatvena bhagavac-chabdaḥ saṃjñā yasya .
5121114 ऐश्वर्यादि[-]षड्[-]गुणत्वेन भगवच्[-]छब्दः संज्ञा यस्य ।

5121115 yac ca jYAnaM vAsudevaM vadanti ..11..
5121115 yac ca jñānaṃ vāsudevaṃ vadanti ..11..
5121115 यच् च ज्ञानं वासुदेवं वदन्ति ॥११॥

5121201a rahUgaREtat tapasA na yAti
5121201a rahūgaṇaitat tapasā na yāti
5121201a रहूगणैतत् तपसा न याति

5121201b na cejyayA nirvapaRAAd gfhAd vA .
5121201b na cejyayā nirvapaṇād gṛhād vā .
5121201b न चेज्यया निर्वपणाद् गृहाद् वा ।

5121201c na cCandasA nEva jalAgni sUryEr
5121201c na cchandasā naiva jalāgni sūryair
5121201c न छन्दसा नैव जलाग्नि सूर्यैर्

5121201d vinA mahat pAda rajo Bizekam ..
5121201d vinā mahat pāda rajo bhiṣekam ..
5121201d विना महत् पाद रजो भिषेकम् ॥

5121202 etat prAptistu mahat-sevAM vinA na BavatIty Aha .
5121202 etat prāptistu mahat-sevāṃ vinā na bhavatīty āha .
5121202 एतत् प्राप्तिस्तु महत्[-]सेवां विना न भवतीत्य् आह ।

5121203 he rahUgaRa
5121203 he rahūgaṇa
5121203 हे रहूगण

5121204 ijjayA vEdika-karmaRA .
5121204 ijjayā vaidika-karmaṇā .
5121204 इज्यया वैदिक[-]कर्मणा ।

5121205 nirvapaRAAd annAdi-saMviBAgena gfhAd vA tan nimitta-paropakAreRa
.
5121205 nirvapaṇād annādi-saṃvibhāgena gṛhād vā tan nimitta-paropakāreṇa
.
5121205 निर्वपणाद् अन्नादि[-]संविभागेन गृहाद् वा तन् निमित्त[-]परोपकारेण ।

5121206 CandasA vedAByAsena .
5121206 chandasā vedābhyāsena .
5121206 छन्दसा वेदाभ्यासेन ।

5121207 jalAgny-AdiBir upAsiteH .
 5121207 jalāgny-ādibhir upāsitaiḥ .
 5121207 जलाग्न्य[-]आदिभिर् उपासितैः ।

5121301a yatrottamaSloka-guRAnuvAdaH
 5121301a yatrottamaśloka-guṇānuvādaḥ
 5121301a यत्रोत्तमश्लोक[-]गुणानुवादः

5121301b prastUyate grAmya-kaTA-viGAtaH .
 5121301b prastūyate grāmya-kathā-vighātaḥ .
 5121301b प्रस्तूयते ग्राम्य[-]कथा[-]विघातः ।

5121301c nizevyamARo 'nudinaM mumukzor
 5121301c niṣevyamāṇo 'nudinaṃ mumukṣor
 5121301c निषेव्यमाणो ऽनुदिनं मुमुक्षोर्

5121301d matiM satIM yacCati vAsudeve ..
 5121301d matiṃ satim yacchati vāsudeve ..
 5121301d मतिं सतीं यच्छति वासुदेवे ॥

5121302 mahat-sevAyAs tat prApty-upAyatAm Aha .
 5121302 mahat-sevāyās tat prāpty-upāyatām āha .
 5121302 महत्[-]सेवायास् तत् प्राप्त्यु[-]उपायताम् आह ।

5121303 yatra yezu mahatsu .
 5121303 yatra yeṣu mahatsu .
 5121303 यत्र येषु महत्सु ।

5121304 grAhya-kaTAnAM viGAto yasmAt .
 5121304 grāhya-kathānāṃ vighāto yasmāt .
 5121304 ग्राह्य[-]कथानां विघातो यस्मात् ।

5121401a ahaM purA Barato nAma rAjA
 5121401a ahaṃ purā bharato nāma rājā
 5121401a अहं पुरा भरतो नाम राजा

5121401b vimukta-dfzwa-Sruta-saNGa-banDaH .
 5121401b vimukta-dṛṣṭa-śruta-saṅga-bandhaḥ .
 5121401b विमुक्त[-]दृष्ट[-]श्रुत[-]सङ्ग[-]बन्धः ।

5121401c ArADanaM Bagavata IhamAno
 5121401c ārādhanam bhagavata ihamāno
 5121401c आराधनं भगवत् ईहमानो

5121401d mfgo 'BavaM mfga-saNgAd DatArTaH ..
 5121401d mṛgo 'bhavam mṛga-saṅgād dhatārthaḥ ..
 5121401d मृगो ऽभवं मृग[-]सङ्गाद् धतार्थः ॥

5121402 vizaya-saNgastu yoga-BraMSaka iti vadan kas tvaM nigUQaS
 carasIti praSnasyottaram Aha -- aham iti dvAByAm .

5121402 viṣaya-saṅgastu yoga-bhramśaka iti vadan kas tvaṃ nigūḍhaś
 carasīti praśnasyottaram āha -- aham iti dvābhyām .
 5121402 विषय[-]सङ्गस्तु योग[-]भ्रंशक इति वदन् कस् त्वं निगूढश् चरसीति प्रश्नस्योत्तरम् आह [-] [-] अहम् इति
 द्वाभ्याम् ।
 5121403 vimukto dfzwa-SrutAByAM saNga-nimitto banDo yena .
 5121403 vimukto dṛṣṭa-śrutābhyām saṅga-nimitto bandho yena .
 5121403 विमुक्तो दृष्ट[-]श्रुताभ्यां सङ्ग[-]निमित्तो बन्धो येन ।
 5121404 hato 'rTaH prayojanaM yasya .
 5121404 hato 'rthaḥ prayojanaṃ yasya .
 5121404 हतो ऽर्थः प्रयोजनं यस्य ।
 5121501a sA mAM smftir mfga-dehe 'pi vIra
 5121501a sā māṃ smṛtir mṛga-dehe 'pi vīra
 5121501a सा मां स्मृतिर् मृग[-]देहे ऽपि वीर
 5121501b kfzRArcana-praBavA no jahAti .
 5121501b kṛṣṇārcana-prabhavā no jahāti .
 5121501b कृष्णार्चन[-]प्रभवा नो जहाति ।
 5121501c aTo ahaM jana-saNgAd asaNgo
 5121501c atho ahaṃ jana-saṅgād asaṅgo
 5121501c अथो अहं जन[-]सङ्गाद् असङ्गो
 5121501d viSaNkamAno 'vivftaS carAmi ..
 5121501d viśaṅkamāno 'vivṛtaś carāmi ..
 5121501d विशङ्कमानो ऽविवृतश् चरामि ॥
 5121502 SrI-kfzRArcanaM Brazwam apy udDaratItY Aha -- seti .
 5121502 śrī-kṛṣṇārcanaṃ bhraṣṭam apy uddharatīty āha -- seti .
 5121502 श्री[-]कृष्णार्चनं भ्रष्टम् अप्य् उद्धरतीत्य् आह [-] [-] सेति ।
 5121503 jana-saNgAd viSaNkamAnaH .
 5121503 jana-saṅgād viśaṅkamānaḥ .
 5121503 जन[-]सङ्गाद् विशङ्कमानः ।
 5121504 avivfto 'prakawaH .
 5121504 avivṛto 'prakataḥ .
 5121504 अविवृतो ऽप्रकटः ।
 5121601a tasmAn naro 'saNga-susaNga-jAta-
 5121601a tasmān naro 'saṅga-susaṅga-jāta-
 5121601a तस्मान् नरो ऽसङ्ग[-]सुसङ्ग[-]जात[-]
 5121601b jYAnAsinehEva vivfkRa-mohaH .
 5121601b jñānāsinehaiva vivṛkṣa-mohaḥ .
 5121601b ज्ञानासिनेहैव विवृक्खण[-]मोहः ।
 5121601c hariM tad-IhA-kaTana-SrutAByAM

5121601c hariṃ tad-ihā-kathana-śrutābhyāṃ

5121601c हरिं तद्-ईहा-]कथन-]श्रुताभ्यां

5121601d labDa-smftir yAty atipAram aDvanaH ..

5121601d labdha-smṛtir yāty atipāram adhvanaḥ ..

5121601d लब्ध-]स्मृतिर् यात्य् अतिपारम् अध्वनः ॥

5121602 asaNgEr mahadBir yaH susaNgas tena jAtaM jYAnam evAsiH KaNgas
tena cCinna-mohaH san .

5121602 asaṅgair mahadbhir yaḥ susaṅgas tena jātaṃ jñānam evāsiḥ khaṅgas
tena cchinna-mohaḥ san .

5121602 असङ्गैर् महद्भिर् यः सुसङ्गस् तेन जातं ज्ञानम् एवासिः खङ्गस् तेन च्छिन्न-]मोहः सन् ।

5121603 aDvanaH saMsAra-mArgasyAtiSayitaM SrezwaM pAraM hariM yAti .

5121603 adhvanaḥ saṃsāra-mārgasyātiśayitaṃ śreṣṭhaṃ pāraṃ hariṃ yāti .

5121603 अध्वनः संसार-]मार्गस्यातिशयितं श्रेष्ठं पारं हरिं याति ।

5121604 yad vA . pAramati atikramya hariM yAti .

5121604 yad vā . pāramati atikramya hariṃ yāti .

5121604 यद् वा । पारमति अतिक्रम्य हरिं याति ।

5121605 atir atikramaRe ca

5121605 atir atikramaṇe ca

5121605 अतिर् अतिक्रमणे च

5121606 iti karma-pravacanIyatvAd dvitIyA .

5121606 iti karma-pravacanīyatvād dvitīyā .

5121606 इति कर्म-]प्रवचनीयत्वाद् द्वितीया ।

5121607 tasya harer IhAnAM kaTana-SrutiByAM labDA smftir yena saH .

5121607 tasya harer ihānāṃ kathana-śrutibhyāṃ labdhā smṛtir yena saḥ .

5121607 तस्य हरेर् ईहानां कथन-]श्रुतिभ्यां लब्धा स्मृतिर् येन सः ।

5121701 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe brAhmaRa-
rahUgaRa-saMvAde dvAdaSo 'DyAyaH .

5121701 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe brāhmaṇa-
rahūgaṇa-saṃvāde dvādaśo 'dhyāyaḥ .

5121701 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे ब्राह्मण-]रहूगण-]संवादे द्वादशोऽध्यायः ।

5121702 ..5.12..

5121702 ..5.12..

5121702 ॥५॥१२॥

5121703 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM dvAdaSo 'DyAyaH .

5121703 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ dvādaśo 'dhyāyaḥ .

5121703 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां द्वादशोऽध्यायः ।

5130001 aTa trayodaSo 'DyAyaH

5130001 atha trayodaśo 'dhyāyaḥ
 5130001 अथ त्रयोदशो ऽध्यायः

 5130002 brAhmaRa-rahUgaRa-saMvAde
 5130002 brāhmaṇa-rahūgaṇa-saṃvāde
 5130002 ब्राह्मण[-]रहूगण[-]संवादे

 5130101 brAhmaRa uvAca
 5130101 brāhmaṇa uvāca
 5130101 ब्राह्मण उवाच

 5130102a duratyaye 'Dvany ajayA niveSito
 5130102a duratyaye 'dhvany ajayā niveśito
 5130102a दुरत्यये ऽध्वन्य् अजया निवेशितो

 5130102b rajas-tamaH-sattva-viBakta-karmadfk .
 5130102b rajas-tamaḥ-sattva-vibhakta-karmadrk .
 5130102b रजस्[-]तमः[-]सत्त्व[-]विभक्त[-]कर्मदृक् ।

 5130102c sa eza sArTo 'rTa-paraH pariBraman
 5130102c sa eṣa sārtho 'rtha-paraḥ paribhraman
 5130102c स एष सार्थो ऽर्थ[-]परः परिभ्रमन्

 5130102d BavAwavIM yAti na Sarma vindati ..
 5130102d bhavāṭavīm yāti na śarma vindati ..
 5130102d भवाटवीं याति न शर्म विन्दति ॥

 5130103a trayodaSe viraktAya vfTA tattva-nirUpaRam .
 5130103a trayodaśe viraktāya vṛthā tattva-nirūpaṇam .
 5130103a त्रयोदशे विरक्ताय वृथा तत्त्व[-]निरूपणम् ।

 5130103c iti vErAgya-dArQyAya BavAwavy upavarRyate ..
 5130103c iti vairāgya-dārḍhyāya bhavāṭavy upavarṇyate ..
 5130103c इति वैराग्य[-]दार्ढ्याय भवाटव्य् उपवर्ण्यते ॥

 5130104 aDvanaH pAram ity uktam .
 5130104 adhvanah pāram ity uktam .
 5130104 अध्वनः पारम् इत्य् उक्तम् ।

 5130105 tam evADvAnaM prasidDa-mArga-rUpakeRa vErAgyAya prapaYcayati --
 duratyaye dustare 'Dvani pravftti-mArge .
 5130105 tam evādhvānaṃ prasiddha-mārga-rūpakeṇa vairāgyāya prapañcayati
 -- duratyaye dustare 'dhvani pravṛtti-mārge .
 5130105 तम् एवाध्वानं प्रसिद्ध[-]मार्ग[-]रूपकेण वैराग्याय प्रपञ्चयति [-][-] दुरत्यये दुस्तरे ऽध्वनि प्रवृत्ति[-]मार्गे ।

 5130106 rajas-tamaH-sattvEr viBaktAni karmARi kAryatayA paSyatIti taTA .
 5130106 rajas-tamaḥ-sattvair vibhaktāni karmāṇi kāryatayā paśyatīti
 tathā .
 5130106 रजस्[-]तमः[-]सत्त्वैर् विभक्तानि कर्माणि कार्यतया पश्यतीति तथा ।

5130107 sa eza prasidDaH sArTo jIva-samUho 'rTa-paraH suKArTaH san .
5130107 sa eṣa prasiddhaḥ sārtho jīva-samūho 'rtha-paraḥ sukhārthaḥ san .
5130107 स एष प्रसिद्धः सार्थो जीव[-]समूहो ऽर्थ[-]परः सुखार्थः सन् ।

5130108 yaTA vaRik sArTo 'rTArjanAya gacCann awavIM yAti tadvat .
5130108 yathā vaṇik sārtho 'rthārjanāya gacchann aṭavim yāti tadvat .
5130108 यथा वणिक् सार्थो ऽर्थार्जनाय गच्छन् अटवीं याति तद्वत् ।

5130109 asyADyAyasya vyAKyAna-rUpa uttarADyAyo 'sti . taTApi suKa-
pratipattaye kiYcit kiYcid vyAKyAyate ..1..
5130109 asyādhyāyasya vyākhyāna-rūpa uttarādhyāyo 'sti . tathāpi sukha-
pratipattaye kiñcit kiñcid vyākhyāyate ..1..
5130109 अस्याध्यायस्य व्याख्यान[-]रूप उत्तराध्यायो ऽस्ति । तथापि सुख[-]प्रतिपत्तये किञ्चित् किञ्चिद्
व्याख्यायते ॥१॥

5130201a yasyAm ime zaR nara-deva dasyavaH
5130201a yasyām ime ṣaṇ nara-deva dasyavaḥ
5130201a यस्याम् इमे षण् नर[-]देव दस्यवः

5130201b sArTaM vilumpanti kunAyakaM balAt .
5130201b sārthaṁ vilumpanti kunāyakaṁ balāt .
5130201b सार्थं विलुम्पन्ति कुनायकं बलात् ।

5130201c gomAyavo yatra haranti sArTikaM
5130201c gomāyavo yatra haranti sārthikaṁ
5130201c गोमायवो यत्र हरन्ति सार्थिकं

5130201d pramattam AviSyā yaToraRaM vfkAH ..
5130201d pramattam āviśyā yathoraṇaṁ vṛkāḥ ..
5130201d प्रमत्तम् आविश्य यथोरणं वृकाः ॥

5130202 yasyAM BavAwavyAm ime indriya-nAmAnaH zaq dasyavaS corAH .
5130202 yasyām bhavāṭavyām ime indriya-nāmānaḥ ṣaḍ dasyavaś corāḥ .
5130202 यस्यां भवाटव्याम् इमे इन्द्रिय[-]नामानः षड् दस्यवश् चोराः ।

5130203 kutsito nAyakaH sAraTir budDir yasya taM sArTaM vilumpanti .
5130203 kutsito nāyakaḥ sārathir buddhir yasya taṁ sārthaṁ vilumpanti .
5130203 कुत्सितो नायकः सारथिर् बुद्धिर् यस्य तं सार्थं विलुम्पन्ति ।

5130204 tasya DarmyaM Danam upaBogena muzRantIty arTaH .
5130204 tasya dharmyaṁ dhanam upabhogena muṣṇantīty arthaḥ .
5130204 तस्य धर्म्यं धनम् उपभोगेन मुष्णन्तीत्य् अर्थः ।

5130205 gomAyavaH SfgAla-tulyA dArApatyAdayas tvaM me BartA pitety evaM
praviSyā pramattaM sArTikaM sArTe sTitaM harantItas tata Akarzanti .
5130205 gomāyavaḥ śrgāla-tulyā dārāpatyādayas tvaṁ me bhartā pitety evaṁ
praviśyā pramattaṁ sārthikaṁ sārthe sthitaṁ harantītas tata ākarṣanti .
5130205 गोमायवः शृगाल[-]तुल्या दारापत्यादयस् त्वं मे भर्ता पितेत्य् एवं प्रविश्य प्रमत्तं सार्थिकं सार्थं स्थितं
हरन्तीतस् तत आकर्षन्ति ।

5130206 uraRaM meZam ..2..
5130206 uraṇaṃ meṣam ..2..
5130206 उरणं मेषम् ॥२॥

5130301a praBUta-vIrut-tfRa-gulma-gahvare
5130301a prabhūta-vīrut-trṇa-gulma-gahvare
5130301a प्रभूत[-]वीरुत[-]तृण[-]गुल्म[-]गह्वरे

5130301b kaWora-daMSEr maSakEr upadrutaH .
5130301b kaṭhora-daṃśair maśakair upadrutaḥ .
5130301b कठोर[-]दंशैर् मशकैर् उपद्रुतः ।

5130301c kvacit tu ganDarva-puraM prapaSyati
5130301c kvacit tu gandharva-puraṃ prapaśyati
5130301c क्वचित् तु गन्धर्व[-]पुरं प्रपश्यति

5130301d kvacit kvacic cASu-rayolmuka-graham ..
5130301d kvacit kvacic cāśu-rayolmuka-graham ..
5130301d क्वचित् क्वचिच् चाशु[-]रयोल्मुक[-]ग्रहम् ॥

5130302 vIruDo latAs tfRAni ca gulmAS ca latAdi-jAlAni praBUtEr etEr
gahvare duzpraveSe kzetre kaWorEs tIvrEr daMSEr makzikA-viSezES ca yaTA
kaScid upadruto Bavaty evaM kAma-karmAdiBir gahvare gfhASrame vartamAno
durjanEr upadruto BavatItY arTaH .
5130302 vīrudho latās trṇāni ca gulmās ca latādi-jālāni prabhūtair etair
gahvare duṣpraveśe kṣetre kaṭhorais tīvrair daṃśair makṣikā-viśeṣaiś ca
yathā kaścid upadruto bhavaty evaṃ kāma-karmādibhir gahvare ḡhāśrame
vartamāno durjanair upadruto bhavatīty arthaḥ .
5130302 वीरुधो लतास् तृणानि च गुल्माश् च लतादि[-]जालानि प्रभूतैर् एतैर् गह्वरे दुष्प्रवेशे क्षेत्रे कठोरैस् तीव्रैर्
दंशैर् मक्षिका[-]विशेषैश् च यथा कश्चिद् उपद्रुतो भवत्य् एवं काम[-]कर्मादिभिर् गह्वरे गृहाश्रमे वर्तमानो दुर्जनैर् उपद्रुतो
भवतीत्य् अर्थः ।

5130303 ganDarva-puravad aGawamAnam eva dehAdikaM prakarzeRa satyam
evedam iti paSyati .
5130303 gandharva-puravad aghaṭamānam eva dehādikaṃ prakarṣeṇa satyam
evedam iti paśyati .
5130303 गन्धर्व[-]पुरवद् अघटमानम् एव देहादिकं प्रकर्षेण सत्यम् एवेदम् इति पश्यति ।

5130304 kvacit kvacit kvApi kvApy ASu-rayo 'tivego ya ulmukAkAro grahaH
piSacas tat-tulyaM suvarRam upAdeyatvena prapaSyatItY arTaH ..3..
5130304 kvacit kvacit kvāpi kvāpy āśu-rayo 'tivego ya ulmukākāro grahaḥ
piśācas tat-tulyaṃ suvarṇam upādeyatvena prapaśyatīty arthaḥ ..3..
5130304 क्वचित् क्वचित् क्वापि क्वाप्य् आशु[-]रयो ऽतिवेगो य उल्मुकाकारो ग्रहः पिशाचस् तत्[-]तुल्यं सुवर्णम्
उपादेयत्वेन प्रपश्यतीत्य् अर्थः ॥३॥

5130401a nivAsa-toya-draviRAtma-budDis
5130401a nivāsa-toya-draviṇātma-buddhis
5130401a निवास[-]तोय[-]द्रविणात्म[-]बुद्धिस्

5130401b tatas tato DAvati Bo awavyAm .
5130401b tatas tato dhāvatī bho aṭavyām .
5130401b ततस् ततो धावति भो अटव्याम् ।

5130401c kvacī ca vAtyotTita-pAMsu-DUmrA
5130401c kvacī ca vātyotthita-pāmsu-dhūmrā
5130401c क्वचिच् च वात्योत्थित[-]पांसु[-]धूम्ना

5130401d diSo na jAnAti rajasvalAkzaH ..
5130401d diśo na jānāti rajasvalākṣaḥ ..
5130401d दिशो न जानाति रजस्वलाक्षः ॥

5130402 nivAsAdizv AtmA svaBAvo yasyAH sA budDir yasya sa tatas tato
DAvatItY uBayatra tAvAn evArTaH .
5130402 nivāsādiṣv ātmā svabhāvo yasyāḥ sā buddhir yasya sa tatas tato
dhāvatīty ubhayatra tāvān evārthaḥ .
5130402 निवासादिष्व् आत्मा स्वभावो यस्याः सा बुद्धिर् यस्य स ततस् ततो धावतीत्य् उभयत्र तावान् एवार्थः ।

5130403 vAtyA cakra-vAtas tasyAm utTitaH pAMsus tena DUmrA diSo
rajasvale rajo-vyApte akziRI yasya sa yaTA na jAnAti .
5130403 vātyā cakra-vātas tasyām utthitaḥ pāmsus tena dhūmrā diśo
rajasvale rajo-vyāpte akṣiṇī yasya sa yathā na jānāti .
5130403 वात्या चक्र[-]वातस् तस्याम् उत्थितः पांसुस् तेन धूम्ना दिशो रजस्वले रजो[-]व्याप्ते अक्षिणी यस्य स यथा
न जानाति ।

5130404 taTA vAtyeva BramayantI yA strI tasyAm udgatE rAgAdiBir
aprakASamAnA dig-devataH karma-sAkzi-BUtA na jAnAtItY arTaH ..4..
5130404 tathā vātyeva bhramayantī yā strī tasyām udgatai rāgādibhir
aprakāśamānā dig-devatāḥ karma-sākṣi-bhūtā na jānātīty arthaḥ ..4..
5130404 तथा वात्येव भ्रमयन्ती या स्त्री तस्याम् उदगतै रगादिभिर् अप्रकाशमाना दिगु[-]देवताः कर्म[-]साक्षि[-]भूता
न जानातीत्य् अर्थः ॥४॥

5130501a adfSya-JillI-svana-karRa-SUla
5130501a adṛśya-jhillī-svana-karṇa-śūla
5130501a अदृश्य[-]झिल्ली[-]स्वन[-]कर्ण[-]शूल

5130501b ulUka-vAgBir vyaTitAntarAtmA .
5130501b ulūka-vāgbhir vyathitāntarātmā .
5130501b उलूक[-]वाग्भिर् व्यथितान्तरात्मा ।

5130501c apuRya-vfkzAn Srayate kzuDArdito
5130501c apuṇya-vṛkṣān śrayate kṣudhārdito
5130501c अपुण्य[-]वृक्षान् श्रयते क्षुधार्दितो

5130501d marIci-toyAny aBiDAvati kvacit ..
5130501d marīci-toyāny abhidhāvatī kvacit ..
5130501d मरीचि[-]तोयान्य् अभिधावति क्वचित् ॥

5130502 adfSyAnAM JillInAM BfNgArikAsaMjYAnAM kiIwa-viSezARAM svanEH
karRayoH SUlo vyaTA yasya .

5130502 adrśyānām jhillīnām bhr̥ṅgārikāsaṃjñānām kīṭa-viśeṣāṇām svanaīḥ
karṇayoḥ śūlo vyathā yasya .

5130502 अदृश्यानां झिल्लीनां भृङ्गारिकासंज्ञानां कीट[-]विशेषाणां स्वनैः कर्णयोः शूलो व्यथा यस्य ।

5130503 ulUko GUkAs tezAM vAgBir vyaTito 'ntarAtmA mano yasya .

5130503 ulūko ghūkās teṣām vāgbhir vyathito 'ntarātmā mano yasya .

5130503 उलूको घूकास् तेषां वाग्भिर् व्यथितो ऽन्तरात्मा मनो यस्य ।

5130504 atra ca parokzam apriya-vaktAro JillI-tulyAH .

5130504 atra ca parokṣam apriya-vaktāro jhillī-tulyāḥ .

5130504 अत्र च परोक्षम् अप्रिय[-]वक्तारो झिल्ली[-]तुल्याः ।

5130505 pratyakzam apriya-vaktAro GUka-tulyAH .

5130505 pratyakṣam apriya-vaktāro ghūka-tulyāḥ .

5130505 प्रत्यक्षम् अप्रिय[-]वक्तारो घूक[-]तुल्याः ।

5130506 yezAM CAyApi pApa-hetus te apuRya-vfkzAs tat tulyAn aDarmikAn
sevate .

5130506 yeṣām chāyāpi pāpa-hetus te apuṇya-vṛkṣās tat tulyān adhārmikān
sevate .

5130506 येषां छायापि पाप[-]हेतुस् ते अपुण्य[-]वृक्षास् तत् तुल्यान् अधार्मिकान् सेवते ।

5130507 marIci-toyAnIti nizPalatvena vijYAtAn api vizayAn ..5..

5130507 marīci-toyānīti niṣphalatvena vijñātān api viṣayān ..5..

5130507 मरीचि[-]तोयानीति निष्फलत्वेन विज्ञातान् अपि विषयान् ॥५॥

5130601a kvacid vitoyAH sarito 'BiyAti

5130601a kvacid vitoyāḥ sarito 'bhiyāti

5130601a क्वचिद् वितोयाः सरितो ऽभियाति

5130601b parasparaM cAlazate niranDaH .

5130601b parasparaṃ cālaṣate nirandhaḥ .

5130601b परस्परं चालषते निरन्धः ।

5130601c AsAdya dAvaM kvacid agni-tapto

5130601c āsādyā dāvaṃ kvacid agni-tapto

5130601c आसाद्य दावं क्वचिद् अग्नि[-]तप्तो

5130601d nirvidyate kva ca yakzEr hftAsuH ..

5130601d nirvidyate kva ca yakṣair hṛtāsuḥ ..

5130601d निर्विद्यते क्व च यक्षैर् हृतासुः ॥

5130602 vitoyAsu saritsu patitasya gAtra-BaNgAt sadyo duHKaM Bavati . na
codaka-lABas tadvad iha ca paratra ca duHka-dAn pAKaRqAn aBiyAti .

5130602 vitoyāsu saritsu patitasya gātra-bhaṅgāt sadyo duḥkhaṃ bhavati .
na codaka-lābhas tadvad iha ca paratra ca duḥkha-dān pākhaṇḍān abhiyāti .

5130602 वितोयासु सरित्सु पतितस्य गात्र[-]भङ्गात् सद्यो दुःखं भवति । न चोदका[-]लाभस् तद्वद् इह च परत्र च
दुःख[-]दान् पाखण्डान् अभियाति ।

5130603 Alazate dAyAdAdiByo 'nnAdi vAYCati .

5130603 ālaṣate dāyādādibhyo 'nnādi vāñchatī .

5130603 आलषते दायादादिभ्यो ऽन्नादि वाञ्छति ।

5130604 uBayatrApi sa evArTaH .

5130604 ubhayatrāpi sa evārthaḥ .

5130604 उभयत्रापि स एवार्थः ।

5130605 dAvaM dAvAgni-tulyaM duHka-daM gfhaM prApya SokAgninA tapto
nirvidyate vizIdati .

5130605 dāvaṃ dāvāgni-tulyaṃ duḥkha-daṃ gṛhaṃ prāpya śokāgninā tapto
nirvidyate viṣīdati .

5130605 दावं दावाग्नि[-]तुल्यं दुःख[-]दं गृहं प्राप्य शोकाग्निना तप्तो निर्विद्यते विषीदति ।

5130606 tatra ca yakza-rAkzasa-tulyE rAjaBir hftam asuvat prezWaM DanaM
yasya sa nirvidyate ..6..

5130606 tatra ca yakṣa-rākṣasa-tulyai rājabhir hṛtam asuvat preṣṭhaṃ
dhanam yasya sa nirvidyate ..6..

5130606 तत्र च यक्ष[-]राक्षस[-]तुल्यै राजभिर् हृतम् असुवत् प्रेष्ठं धनं यस्य स निर्विद्यते ॥६॥

5130701a SUrEr hfta-svaH kva ca nirviRRa-cetAH

5130701a śūrain hṛta-svaḥ kva ca nirviṇṇa-cetāḥ

5130701a शूरैर् हृत[-]स्वः क्व च निर्विण्ण[-]चेताः

5130701b Socan vimuhyann upayAti kaSmalam .

5130701b śocan vimuhyann upayāti kaśmalam .

5130701b शोचन् विमुह्यन् उपयाति कश्मलम् ।

5130701c kvacic ca ganDarva-puraM pravizwaH

5130701c kvacic ca gandharva-puraṃ praviṣṭaḥ

5130701c क्वचिच् च गन्धर्व[-]पुरं प्रविष्टः

5130701d pramodate nirvftavan muhUrtam ..

5130701d pramodate nirvṛtavan muhūrtam ..

5130701d प्रमोदते निर्वृतवन् मुहूर्तम् ॥

5130702 anyES ca SUrEr hftaM svaM vittaM yasya .

5130702 anyaiś ca śūrain hṛtaṃ svaṃ vittaṃ yasya .

5130702 अन्यैश् च शूरैर् हृतं स्वं वित्तं यस्य ।

5130703 nirviRRaM vizaRRaM ceto yasya .

5130703 nirviṇṇaṃ viṣaṇṇaṃ ceto yasya .

5130703 निर्विण्णं विषण्णं चेतो यस्य ।

5130704 kaSmalaM mUrcCAm .

5130704 kaśmalaṃ mūrcchām .

5130704 कश्मलं मूर्च्छाम् ।

5130705 ganDarva-puraM iva mano-raTopagata-pitf-putrAdi-samAjaM
pravizwaH ..7..

5130705 gandharva-puram iva mano-rathopagata-pitr-putrādi-samājam
praviṣṭaḥ ..7..

5130705 गन्धर्व[-]पुरम् इव मनो[-]रथोपगत[-]पितृ[-]पुत्रादि[-]समाजं प्रविष्टः ॥७॥

5130801a calan kvacit kaRwaka-SarkarANGrir

5130801a calan kvacit kaṇṭaka-śarkarānghrir

5130801a चलन् क्वचित् कण्टक[-]शर्कराङ्घ्रिर्

5130801b nagArurukzur vimanA ivAste .

5130801b nagārurukṣur vimanā ivāste .

5130801b नगारुरूक्षुर् विमना इवास्ते ।

5130801c pade pade 'Byantara-vahninArditaH

5130801c pade pade 'bhyantara-vahninārditaḥ

5130801c पदे पदे sभ्यन्तर[-]वह्निनार्दितः

5130801d kOwumbikaH kruDyati vE janAya ..

5130801d kauṭumbikaḥ krudhyati vai janāya ..

5130801d कौटुम्बिकः कुध्यति वै जनाय ॥

5130802 kaRwakAdi-vidDANGrir iva viGnEr aBiBUtaH sann aga-tulyaM mahat-
karmAroQuM kartum icCur vimanA iva Aste .

5130802 kaṇṭakādi-viddhānghrir iva vighnair abhibhūtaḥ sann aga-tulyaṃ
mahat-karmāroḍhuṃ kartum icchur vimanā iva āste .

5130802 कण्टकादि[-]विद्धाङ्घ्रिर् इव विघ्नैर् अभिभूतः सन् अग[-]तुल्यं महत्[-]कर्मारोढुं कर्तुम् इच्छुर् विमना इव
आस्ते ।

5130803 pade pade kzaRe kzaRe .

5130803 pade pade kṣaṇe kṣaṇe .

5130803 पदे पदे क्षणे क्षणे ।

5130804 aByantareRa vahninA jAWARERa ..8..

5130804 abhyantareṇa vahninā jāṭhareṇa ..8..

5130804 अभ्यन्तरेण वह्निना जाठरेण ॥८॥

5130901a kvacin nigIrRo 'jagarAhinA jano

5130901a kvacin nigīrṇo 'jagarāhinā jano

5130901a क्वचिन् निगीर्णो sजगराहिना जनो

5130901b nAvEti kiYcid vipine 'pavidDaH .

5130901b nāvaiti kiñcid vipine 'paviddhaḥ .

5130901b नावैति किञ्चिद् विपिने sपविद्धः ।

5130901c dazwaH sma Sete kva ca danda-SUkEr

5130901c daṣṭaḥ sma śete kva ca danda-śūkair

5130901c दष्टः स्म शेते क्व च दन्द[-]शूकैर्

5130901d anDo 'nDa-kUpe patitas tamisre ..

5130901d andho 'ndha-kūpe patitas tamisre ..

5130901d अन्धो sन्ध[-]कूपे पतितस् तमिसे ॥

5130902 ajagarAhinA nidrA-rUpeRa gilito na vetti .
5130902 ajagarāhinā nidrā-rūpeṇa gilito na vetti .
5130902 अजगराहिना निद्रा[-]रूपेण गिलितो न वेत्ति ।

5130903 vipine tyaktaH Sava iva dandaSUKer hiMsrEr durjanEr dazwaH
pIqito 'nDo lupta-viveko 'nDa-kupe mohe patitas tamisre duHKe Sete lIyate
..9..

5130903 vipine tyaktaḥ śava iva dandaśūkair hiṃsrair durjanair daṣṭaḥ
pīḍito 'ndho lupta-viveko 'ndha-kupe mohe patitas tamisre duḥkhe śete
līyate ..9..

5130903 विपिने त्यक्तः शव इव दन्दशूकैर् हिंसैर् दुर्जनैर् दष्टः पीडितो सन्धो लुप्त[-]विवेको सन्ध[-]कुपे मोहे
पतितस् तमिसे दुःखे शेते लीयते ॥९॥

5131001a karhi sma cit kzudra-rasAn vicinvaMs
5131001a karhi sma cit kṣudra-rasān vicinvaṃs
5131001a कर्हि स्म चित् क्षुद्र[-]रसान् विचिन्वन्स्

5131001b tan-makzikABir vyaTito vimAnaH .
5131001b tan-makṣikābhir vyathito vimānaḥ .
5131001b तन्[-]मक्षिकाभिर् व्यथितो विमानः ।

5131001c tatrAtikfcCrAt pratilabDa-mAno
5131001c tatrātikṛccchrāt pratilabdha-māno
5131001c तत्रातिकृच्छ्रात् प्रतिलब्ध[-]मानो

5131001d balAd vilumpanty aTa taM tato 'nye ..
5131001d balād vilumpanty atha taṃ tato 'nye ..
5131001d बलाद् विलुम्पन्त्य अथ तं ततो सन्ये ॥

5131002 kzudra-rasAn para-yozAdIn vicinvan gavezayaMs tan makzikABir
yozAdi-svAmiBir vimAno 'vajYAtas tAqitaH san vyaTito Bavati .
5131002 kṣudra-rasān para-yoṣādīn vicinvan gaveṣayaṃs tan makṣikābhir
yoṣādi-svāmibhir vimāno 'vajñātas tāḍitaḥ san vyathito bhavati .
5131002 क्षुद्र[-]रसान् पर[-]योषादीन् विचिन्वन् गवेषयन्स् तन् मक्षिकाभिर् योषादि[-]स्वामिभिर् विमानो स्वज्ञातस्
ताडितः सन् व्यथितो भवति ।

5131003 yadi kaTaYcit tatrAtikleSena pratilabDa-mAnaH prApta-yozAdir
Bavati . tadA balAd anye 'paharanti .
5131003 yadi kathañcit tatrātikleśena pratilabdha-mānaḥ prāpta-yoṣādir
bhavati . tadā balād anye 'paharanti .
5131003 यदि कथञ्चित् तत्रातिक्लेशेन प्रतिलब्ध[-]मानः प्राप्त[-]योषादिर् भवति । तदा बलाद् अन्ये सपहरन्ति ।

5131004 tAn yadABiyuNkte . tadA tato 'py anye haranti ..10..
5131004 tān yadābhiyuṅkte . tadā tato 'py anye haranti ..10..
5131004 तान् यदाभियुङ्क्ते । तदा ततो सप्य अन्ये हरन्ति ॥१०॥

5131101a kvacic ca SItAtapa-vAṭa-varza-
5131101a kvacic ca śitātapa-vāṭa-varṣa-
5131101a क्वचिच् च शीतातप[-]वात[-]वर्ष[-]

5131101b pratikriyAM kartum anISa Aste .
 5131101b pratikriyām kartum anīśa āste .
 5131101b प्रतिक्रियां कर्तुम् अनीश आस्ते ।

5131101c kvacin miTo vipaRan yac ca kiYcid
 5131101c kvacin mitho vipaṇan yac ca kiñcid
 5131101c क्वचिन् मिथो विपणन् यच् च किञ्चिद्

5131101d vidvezam fcCaty uta vitta-SAWyAt ..
 5131101d vidveṣam ṛcchaty uta vitta-śāṭhyāt ..
 5131101d विद्वेषम् ऋच्छत्य् उत वित्त[-]शाठ्यात् ॥

5131102 yat kiYcid atyalpam api miTo vyavaharan kriyAdinA gfhRan .
 5131102 yat kiñcid atyalpam api mitho vyavaharan kriyādinā grṇan .
 5131102 यत् किञ्चिद् अत्यल्पम् अपि मिथो व्यवहरन् क्रियादिना गृहणन् ।

5131103 vitta-SAWyAd Dana-vaYcanAt ..11..
 5131103 vitta-śāṭhyād dhana-vañcanāt ..11..
 5131103 वित्त[-]शाठ्याद् धन[-]वञ्चनात् ॥११॥

5131201a kvacit kvacit kzIRa-Danas tu tasmin
 5131201a kvacit kvacit kṣīṇa-dhanas tu tasmin
 5131201a क्वचित् क्वचित् क्षीण[-]धनस् तु तस्मिन्

5131201b SayyAsana-sTAna-vihAra-hInaH .
 5131201b śayyāsana-sthāna-vihāra-hīnaḥ .
 5131201b शय्यासन[-]स्थान[-]विहार[-]हीनः ।

5131201c yAcan parAd apratilaBda-kAmaH
 5131201c yācan parād apratilaBdha-kāmaḥ
 5131201c याचन् पराद् अप्रतिलब्ध[-]कामः

5131201d pArakya-dfzwir laBate 'vamAnam ..
 5131201d pārakya-dṛṣṭir labhate 'vamānam ..
 5131201d पारक्य[-]दृष्टिर् लभते स्वमानम् ॥

5131202 SayyAdi-hInaH .
 5131202 śayyādi-hīnaḥ .
 5131202 शय्यादि[-]हीनः ।

5131203 Asyate 'sminn ity AsanaM kambalAdi .
 5131203 āsyate 'sminn ity āsanaṃ kambalādi .
 5131203 आस्यते sस्मिन् इत्य् आसनं कम्बलादि ।

5131204 sTIyate 'treti sTAnaM gfham .
 5131204 sthīyate 'treti sthānaṃ grḥam .
 5131204 स्थीयते sत्रेति स्थानं गृहम् ।

5131205 viharanty aneneti vihAro yAnAdi .

5131205 viharanty aneneti vihāro yānādi .

5131205 विहरन्त्य अनेनेति विहारो यानादि ।

5131206 yAcamAno 'pi yadA parasmAd aprApta-kAmāH . tadA parakIye vastuni
dfzvir aBilAzo yasya so 'vamAnaM prApnoti ..12..

5131206 yācamāno 'pi yadā parasmād aprāpta-kāmaḥ . tadā parakīye vastuni
dr̥ṣṭir abhilāṣo yasya so 'vamānaṃ prāpnoti ..12..

5131206 याचमानो ऽपि यदा परस्माद् अप्राप्त[-]कामः । तदा परकीये वस्तुनि दृष्टिर् अभिलाषो यस्य सो ऽवमानं
प्राप्नोति ॥१२॥

5131301a anyonya-vitta-vyatizaNga-vfdDa-

5131301a anyonya-vitta-vyatiṣaṅga-vṛddha-

5131301a अन्योन्य[-]वित्त[-]व्यतिषङ्ग[-]वृद्ध[-]

5131301b vErAnubanDo vivahan miTaS ca .

5131301b vairānubandho vivahan mithaś ca .

5131301b वैरानुबन्धो विवहन् मिथश् च ।

5131301c aDvany amuzminn uru-kfcCra-vitta-

5131301c adhvany amuṣminn uru-kṛcchra-vitta-

5131301c अध्वन्य् अमुष्मिन् उरु[-]कृच्छ्र[-]वित्त[-]

5131301d bADopasargEr viharan vipannaH ..

5131301d bādhopasargair viharan vipannaḥ ..

5131301d बाधोपसर्गैर् विहरन् विपन्नः ॥

5131302 evam anyonyaM vitta-vyatizaNgena Dana-vinimayena vivfdDo
vErAnubanDo yasya taTA-viDo 'pi parasparaM vivahan vivAhAdi-sambanDaM
kurvann uruBiH kfcCrEH SramEr vitta-bADER upasargES ca dvezAdiBir vipanno
mfta-prAyo Bavati ..13..

5131302 evam anyonyaṃ vitta-vyatiṣaṅgena dhana-vinimayena vivṛddho
vairānubandho yasya tathā-vidho 'pi parasparaṃ vivahan vivāhādi-
sambandhaṃ kurvann urubhiḥ kṛcchraiḥ śramair vitta-bādhair upasargaiś ca
dveṣādibhir vipanno mṛta-prāyo bhavati ..13..

5131302 एवम् अन्योन्यं वित्त[-]व्यतिषङ्गेन धन[-]विनिमयेन विवृद्धो वैरानुबन्धो यस्य तथा[-]विधो ऽपि परस्परं
विवहन् विवाहादि[-]सम्बन्धं कुर्वन् उरुभिः कृच्छ्रैः श्रमैर् वित्त[-]बाधैर् उपसर्गैश् च द्वेषादिभिर् विपन्नो मृत[-]प्रायो भवति
॥१३॥

5131401a tAMs tAn vipannAn sa hi tatra tatra

5131401a tāms tān vipannān sa hi tatra tatra

5131401a तांस् तान् विपन्नान् स हि तत्र तत्र

5131401b vihAya jAtaM parigfhyā sArTaH .

5131401b vihāya jātaṃ parigr̥hya sārthaḥ .

5131401b विहाय जातं परिग्रह्य सार्थः ।

5131401c Avartate 'dyApi na kaScid atra

5131401c āvartate 'dyāpi na kaścīd atra

5131401c आवर्तते ऽद्यापि न कश्चिद् अत्र

5131401d vIrADvanaH pAram upEti yogam ..
5131401d vīrādhvanaḥ pāram upaiti yogam ..
5131401d वीराध्वनः पारम् उपैति योगम् ॥

5131402 duratyayatvam aDvano darSayati .
5131402 duratyayatvam adhvano darśayati .
5131402 दुरत्ययत्वम् अध्वनो दर्शयति ।

5131403 tAMs tAn vipannAn mftAn vihAya jAtaM jAtaM parigfhya
viharanyataH prasTitas taM prati nAvartate .
5131403 tāms tān vipannān mṛtān vihāya jātaṃ jātaṃ parigrhya
viharanyataḥ prasthitas taṃ prati nāvartate .
5131403 तांस् तान् विपन्नान् मृतान् विहाय जातं जातं परिगृह्य विहरन्यतः प्रस्थितस् तं प्रति नावर्तते ।

5131404 he vIra
5131404 he vīra
5131404 हे वीर

5131405 atra sArTe .
5131405 atra sārthe .
5131405 अत्र सार्थे ।

5131406 kaScid atisamarTo 'pi ..14..
5131406 kaścid atisamartho 'pi ..14..
5131406 कश्चिद् अतिसमर्थो ऽपि ॥१४॥

5131501a manasvino nirjita-dig-gajendrA
5131501a manasvino nirjita-dig-gajendrā
5131501a मनस्विनो निर्जित[-]दिग[-]गजेन्द्रा

5131501b mameti sarve Buvi badDa-vErAH .
5131501b mameti sarve bhuvi baddha-vairāḥ .
5131501b ममेति सर्वे भुवि बद्ध[-]वैराः ।

5131501c mfDe SayIran na tu tad vrajanti
5131501c mṛdhe śayīran na tu tad vrajanti
5131501c मृधे शयीरन् न तु तद् व्रजन्ति

5131501d yan nyasta-daRqo gata-vEro 'BiyAti ..
5131501d yan nyasta-daṇḍo gata-vairo 'bhiyāti ..
5131501d यन् न्यस्त[-]दण्डो गत[-]वैरो ऽभियाति ॥

5131502 tad evAha -- manasvinaH SURAH nirjitA dig-gajendrA yEH .
5131502 tad evāha -- manasvinaḥ śūrāḥ nirjitā dig-gajendrā yaiḥ .
5131502 तद् एवाह [-][-] मनस्विनः शूराः निर्जिता दिग[-]गजेन्द्रा यैः ।

5131503 mameyaM BUr mameyam eti Buvi nimitta-BUtAyAM badDaM vEraM yEH .
5131503 mameyaṃ bhūr mameyam eti bhuvi nimitta-bhūtāyāṃ baddhaṃ vairaṃ yaiḥ .
5131503 ममेयं भूर् ममेयम् एति भुवि निमित्त[-]भूतायां बद्धं वैरं यैः ।

5131504 nyasta-daRqaH sannyAsI yad vizRoH padam aBiyAti tat tu na
 vrajanti ..15..
 5131504 nyasta-daṇḍaḥ sannyāsī yad viṣṇoḥ padam abhiyāti tat tu na
 vrajanti ..15..
 5131504 न्यस्त[-]दण्डः सन्न्यासी यद् विष्णोः पदम् अभियाति तत् तु न व्रजन्ति ॥१५॥

 5131601a prasajjati kvApi latA-BujASrayas
 5131601a prasajjati kvāpi latā-bhujāśrayas
 5131601a प्रसज्जति क्वापि लता[-]भुजाश्रयस्

 5131601b tad-ASrayAvyakta-pada-dviJa-spfhaH .
 5131601b tad-āśrayāvyakta-pada-dviJa-sprhaḥ .
 5131601b तद्[-]आश्रयाव्यक्त[-]पद[-]द्विज[-]स्पृहः ।

 5131601c kvacit kadAcid Dari-cakratas trasan
 5131601c kvacit kadācid dhari-cakratas trasan
 5131601c क्वचित् कदाचिद् धरि[-]चक्रतस् त्रसन्

 5131601d saKyaM viDatte baka-kaNka-gfDrEH ..
 5131601d sakhyam vidhatte baka-kaṅka-grḍhraiḥ ..
 5131601d सख्यं विधत्ते बक[-]कङ्क[-]गृध्रैः ॥

 5131602 siMhAvalokanena punar BavAwavIm evAnuvarRayati .
 5131602 siṃhāvalokanena punar bhavāṭavīm evānuvarṇayati .
 5131602 सिंहावलोकनेन पुनर् भवाटवीम् एवानुवर्णयति ।

 5131603 prasajjaty AsaktiM karoti .
 5131603 prasajjaty āsaktiṃ karoti .
 5131603 प्रसज्जत्य् आसक्तिं करोति ।

 5131604 kIdfSaH .
 5131604 kīḍṛśaḥ .
 5131604 कीदृशः ।

 5131605 latAnAM BujAh SAKAs tadvat sukumArA ye strIRAM BujAs tad-ASrayaH
 san .
 5131605 latānām bhujāḥ śākhās tadvat sukumārā ye strīṇām bhujās tad-
 āśrayaḥ san .
 5131605 लतानां भुजाह् शाखास् तद्वत् सुकुमारा ये स्त्रीणां भुजास् तद्[-]आश्रयः सन् ।

 5131606 tad-ASrayA avyakta-padA asPuWakzarAH kala-BAzino ye dvijAH
 pakziRas tat tulyezu strI-saNGa-prasaktezv apatyezu spfhA yasya tAdfSo
 BUTvA hari-cakraM siMha-samUhas tat-tulyAt kAla-cakra-nimittAj janma-
 maraRAdes trasaMs tat-parihArAya kEScit praloBito bakAdivad vaYcakhEH
 kzudrEH krUrES ca pAKaRqEH saha saKyaM karoti tezu praviSati ..16..
 5131606 tad-āśrayā avyakta-padā asphuṭākṣarāḥ kala-bhāśino ye dvijāḥ
 pakṣiṇas tat tulyeṣu strī-saṅga-prasakteṣv apatyēṣu sprhā yasya tādṛśo
 bhūtvā hari-cakraṃ siṃha-samūhas tat-tulyāt kāla-cakra-nimittāḥ janma-
 maraṇādes trasaṃs tat-parihārāya kaiścīt pralobhito bakādivad vañcakaiḥ
 kṣudraiḥ krūraiś ca pākhaṇḍaiḥ saha sakhyam karoti teṣu praviśati ..16..

5131606 तद्-]आश्रया अव्यक्त-]पदा अस्फुटाक्षराः कल-]भाषिनो ये द्विजाः पक्षिणस् तत् तुल्येषु स्त्री-]सङ्ग-]
]प्रसक्तेष्व् अपत्येषु स्पृहा यस्य तादृशो भूत्वा हरि-]चक्रं सिंह-]समूहस् तत्-]तुल्यात् काल-]चक्र-]निमित्ताज् जन्म-]
]मरणादेस् त्रसंस् तत्-]परिहाराय कैश्चित् प्रलोभितो बकादिवद् वञ्चकैः क्षुद्रैः क्रूरैश् च पाखण्डैः सह सख्यं करोति तेषु
प्रविशति ॥१६॥

5131701a tEr vaYcito haMsa-kulaM samAvisann
5131701a tair vañcito haṁsa-kulaṁ samāviśann
5131701a तैर् वञ्चितो हंस-]कुलं समाविशन्

5131701b arocayan śīlam upEti vAnarAn .
5131701b arocayan śīlam upaiti vānarān .
5131701b अरोचयन् शीलम् उपैति वानरान् ।

5131701c taj-jAti-rAsena sunirvftendriyaH
5131701c taj-jāti-rāsenā sunirvṛtendriyaḥ
5131701c तज्-]जाति-]रासेन सुनिर्वृतेन्द्रियः

5131701d parasparodvIkzaRa-vismftAvaDiH ..
5131701d parasparodvikṣaṇa-vismṛtāvadhiḥ ..
5131701d परस्परोद्वीक्षण-]विस्मृतावधिः ॥

5131702 tEr vaYcitas tatra PalABaVaM jYAtvA haMsAnAM brAhmaRAnAM kulaM
punaH praviSaMs tezAM śīlam prayaścitta-pūrvakaM punar upanayanAdy-AcAram
arocayann apriyaM paSyān vAnara-tulyān BrazwAcArAn SUDra-prAyAn upEti .
5131702 tair vañcitas tatra phalābhāvaṁ jñātvā haṁsānāṁ brāhmaṇānāṁ
kulaṁ punaḥ praviśaṁs teṣāṁ śīlaṁ prayaścitta-pūrvakaṁ punar upanayanādy-
ācāram arocayann apriyaṁ paśyan vānara-tulyān bhraṣṭācārān śūdra-prāyān
upaiti .
5131702 तैर् वञ्चितस् तत्र फलाभावं ज्ञात्वा हंसानां ब्राह्मणानां कुलं पुनः प्रविशंस् तेषां शीलं प्रयश्चित्त-]पूर्वकं पुनर्
उपनयनाद्य-]आचारम् अरोचयन् अप्रियं पश्यन् वानर-]तुल्यान् भ्रष्टाचारान् शूद्र-]प्रायान् उपैति ।

5131703 taj jAti-rAsena vAnara-jAti-krIqayA striyA miTunI-BUya
paraspara-muKodvIkzaRena vismfto jIvitAvaDir maraRa-kAlo yena ..17..
5131703 taj jāti-rāsenā vānara-jāti-kriḍayā striyā mithunī-bhūya
paraspara-mukhodvikṣaṇena vismṛto jīvitāvadhir maraṇa-kālo yena ..17..
5131703 तज् जाति-]रासेन वानर-]जाति-]क्रीडया स्त्रिया मिथुनी-]भूय परस्पर-]मुखोद्वीक्षणेन विस्मृतो
जीवितावधिर् मरण-]कालो येन ॥१७॥

5131801a drumezu raMsyan suta-dAra-vatsalo
5131801a drumeṣu raṁsyan suta-dāra-vatsalo
5131801a दुमेषु रंस्यन् सुत-]दार-]वत्सलो

5131801b vyavAya-dIno vivaSaH sva-banDane .
5131801b vyavāya-dīno vivaśaḥ sva-bandhane .
5131801b व्यवाय-]दीनो विवशः स्व-]बन्धने ।

5131801c kvacit pramAdAd giri-kandare patan
5131801c kvacit pramādād giri-kandare patan
5131801c क्वचित् प्रमादाद् गिरि-]कन्दरे पतन्

5131801d vallIM gfhItvA gaja-BIta AsTitaH ..
 5131801d vallīm gr̥hītvā gaja-bhīta āsthitaḥ ..
 5131801d वल्ली गृहीत्वा गज[-]भीत आस्थितः ॥

 5131802 drumavat kevala-dfzwArTezu gfhezu .
 5131802 drumavat kevala-dr̥ṣṭārtheṣu gr̥heṣu .
 5131802 द्रुमवत् केवल[-]दृष्टार्थेषु गृहेषु ।

 5131803 vyavAyadInaH suratecCayA kfpaRaH .
 5131803 vyavāyadīnaḥ surateccchayā kṛpaṇaḥ .
 5131803 व्यवायदीनः सुरतेच्छया कृपणः ।

 5131804 evaM svasya yad bandanaM prAptaM tasmin vivaSaH parihartum
 aSaktaH .
 5131804 evaṃ svasya yad bandhanaṃ prāptaṃ tasmin vivaśaḥ parihartum
 aśaktaḥ .
 5131804 एवं स्वस्य यद् बन्धनं प्राप्तं तस्मिन् विवशः परिहर्तुम् अशक्तः ।

 5131805 pAWAntare tu vane saMsAre carann ity arTaH .
 5131805 pāṭhāntare tu vane saṃsāre carann ity arthaḥ .
 5131805 पाठान्तरे तु वने संसारे चरन् इत्य् अर्थः ।

 5131806 giri-kandaravad atiBayAnake rogAdi-duHKe patan kandara-sTa-gaja-
 tulyAn mftyor BItaH san valli-tulyaM prAcInaM karmAvalambyAvasTito Bavati
 ..18..
 5131806 giri-kandaravad atibhayānake rogādi-duḥkhe patan kandara-stha-
 gaja-tulyān mṛtyor bhītaḥ san vallī-tulyaṃ prācīnaṃ karmāvalambyāvasthito
 bhavati ..18..
 5131806 गिरि[-]कन्दरवद् अतिभयानके रोगादि[-]दुःखे पतन् कन्दर[-]स्थ[-]गज[-]तुल्यान् मृत्योर् भीतः सन् वल्ली[-]
 ]तुल्यं प्राचीनं कर्मावलम्ब्यावस्थितो भवति ॥१८॥

 5131901a ataH kaTaYcit sa vimukta ApadaH
 5131901a ataḥ kathañcit sa vimukta āpadaḥ
 5131901a अतः कथञ्चित् स विमुक्त आपदः

 5131901b punaS ca sArTaM praviSaty arindama .
 5131901b punaś ca sārthaṃ praviśaty arindama .
 5131901b पुनश् च सार्थं प्रविशत्य् अरिन्दम ।

 5131901c aDvany amuzminn ajayA niveSito
 5131901c adhvany amuṣminn ajayā niveśito
 5131901c अध्वन्य् अमुष्मिन् अजया निवेशितो

 5131901d BramaY jano 'dyApi na veda kaScana ..
 5131901d bhramañ jano 'dyāpi na veda kaścana ..
 5131901d भ्रमञ् जनो ऽद्यापि न वेद कश्चन ॥

 5131902 sArTaM praviSati yaTA-pUrvaM pravftti-mArge ramate .
 5131902 sārthaṃ praviśati yathā-pūrvam pravṛtti-mārga ramate .

5131902 सार्थं प्रविशति यथा[-]पूर्वं प्रवृत्ति[-]मार्गे रमते ।
 5131903 na veda parama-puruzArTam ..19..
 5131903 na veda parama-puruṣārtham ..19..
 5131903 न वेद परम[-]पुरुषार्थम् ॥१९॥
 5132001a rahUgaRa tvam api hy aDvano 'sya
 5132001a rahūgaṇa tvam api hy adhvano 'sya
 5132001a रहूगण त्वम् अपि ह्य् अध्वनो ऽस्य
 5132001b sannyasta-daRqaH kfta-BUta-mEtraH .
 5132001b sannyasta-daṇḍaḥ kṛta-bhūta-maitraḥ .
 5132001b सन्न्यस्त[-]दण्डः कृत[-]भूत[-]मैत्रः ।
 5132001c asaj-jitAtmA hari-sevayA SitaM
 5132001c asaj-jitātmā hari-sevayā śitaṁ
 5132001c असज[-]जितात्मा हरि[-]सेवया शितं
 5132001d jYAnAsim AdAya tarAtipAram ..
 5132001d jñānāsim ādāya tarātipāram ..
 5132001d ज्ञानासिम् आदाय तरातिपारम् ॥
 5132002 tvam api aDvani niveSita ity anuzaNgaH .
 5132002 tvam api adhvani niveśita ity anuṣaṅgaḥ .
 5132002 त्वम् अपि अध्वनि निवेशित इत्य् अनुषङ्गः ।
 5132003 ato 'syADvanaH pAram atitara .
 5132003 ato 'syādhvanaḥ pāram atitara .
 5132003 अतो ऽस्याध्वनः पारम् अतितर ।
 5132004 asaj-jitAtmA vizayezv anaBiniveSita-cittaH san .
 5132004 asaj-jitātmā viṣayeṣv anabhiniveśita-cittaḥ san .
 5132004 असज[-]जितात्मा विषयेष्व् अनभिनिवेशित[-]चित्तः सन् ।
 5132005 hari-sevayA SitaM tIkzRI-kftam ..20..
 5132005 hari-sevayā śitaṁ tīkṣṇī-kṛtam ..20..
 5132005 हरि[-]सेवया शितं तीक्ष्णी[-]कृतम् ॥२०॥
 5132101 SrI-rAjoyAca
 5132101 śrī-rājovāca
 5132101 श्री[-]राजोवाच
 5132102a aho nf-janmAKila-janma-SoBanaM
 5132102a aho nṛ-janmākhila-janma-śobhanaṁ
 5132102a अहो नृ[-]जन्माखिल[-]जन्म[-]शोभनं
 5132102b kiM janmaBis tv aparEr apy amuzmin .
 5132102b kiṁ janmabhis tv aparair apy amuṣmin .
 5132102b किं जन्मभिस् त्व् अपरैर् अप्य् अमुष्मिन् ।

5132102c na yad DfzIkeSa-yaSaH-kftAtmanAM
5132102c na yad dhṛṣikeśa-yaśaḥ-kṛtātmanām
5132102c न यद् धृषीकेश[-]यशः[-]कृतात्मनां

5132102d mahAtmanAM vaH pracuraH samAgamaH ..
5132102d mahātmanām vaḥ pracuraḥ samāgamaḥ ..
5132102d महात्मनां वः प्रचुरः समागमः ॥

5132103 aKila-janmasu SoBanaM nf-janmEva .
5132103 akhila-janmasu śobhanaṃ nṛ-janmaiva .
5132103 अखिल[-]जन्मसु शोभनं नृ[-]जन्मैव ।

5132104 na paraM SrezWaM yeByo devAdi-janmaByas tEr api kim .
5132104 na paraṃ śreṣṭhaṃ yebhyo devādi-janmabhyas tair api kim .
5132104 न परं श्रेष्ठं येभ्यो देवादि[-]जन्मभ्यस् तैर् अपि किम् ।

5132105 (amuzmin svarge 'pi janmaBiH kim .)
5132105 [(]amuṣmin svarge 'pi janmabhiḥ kim .[)]
5132105 [(]अमुष्मिन् स्वर्गे ऽपि जन्मभिः किम् ।[)]

5132106 na kiYcit .
5132106 na kiñcit .
5132106 न किञ्चित् ।

5132107 yady ezu janmasu yatra svarge vA vo mahAtmanAM samAgamaH pracuro
na Bavati .
5132107 yady eṣu janmasu yatra svarge vā vo mahātmanām samāgamaḥ pracuro
na bhavati .
5132107 यद्य् एषु जन्मसु यत्र स्वर्गे वा वो महात्मनां समागमः प्रचुरो न भवति ।

5132108 hfzIkeSasya yaSasA kftaH SoDita AtmA yEs tezAm ..21..
5132108 hṛṣikeśasya yaśasā kṛtaḥ śodhita ātmā yais teṣām ..21..
5132108 हृषीकेशस्य यशसा कृतः शोधित आत्मा यैस् तेषाम् ॥२१॥

5132201a na hy adButaM tvac-caraRAbja-reRuBir
5132201a na hy adbhutaṃ tvac-caraṇābja-reṇubhir
5132201a न ह्य् अद्भुतं त्वच्[-]चरणाब्ज[-]रेणुभिर्

5132201b hatAMhaso Baktir aDokzaje 'malA .
5132201b hatāṃhaso bhaktir adhokṣaje 'malā .
5132201b हतांहसो भक्तिर् अधोक्षजे ऽमला ।

5132201c mOhUrtikAd yasya samAgamAc ca me
5132201c mauhūrtikād yasya samāgamāc ca me
5132201c मौहूर्तिकाद् यस्य समागमाच् च मे

5132201d dustarka-mUlo 'pahato 'vivekaH ..
5132201d dustarka-mūlo 'pahato 'vivekaḥ ..
5132201d दुस्तर्क[-]मूलो ऽपहतो ऽविवेकः ॥

5132202 santatam upAsitEs tvat-padAbja-reRuBir hatam aMho yasya
tasyADokzaje nirmalA Baktir BavatIti nEvAdButam .
5132202 santatam upāsitaīs tvat-padābja-reṇubhir hatam aṃho yasya
tasyādhokṣaje nirmalā bhaktir bhavatīti naivādbhutam .
5132202 सन्ततम् उपासितैस् त्वत्[-]पदाब्ज[-]रेणुभिर् हतम् अंहो यस्य तस्याधोक्षजे निर्मला भक्तिर् भवतीति
नैवाद्भुतम् ।

5132203 yasya tava muhUrta-mAtra-BavAt samAgama-mAtrAd api dustarkeRa
badDa-mUlo 'pi mamAviveko nazwaH ..22..
5132203 yasya tava muhūrta-mātra-bhavāt samāgama-mātrād api dustarkeṇa
baddha-mūlo 'pi mamāviveko naṣṭaḥ ..22..
5132203 यस्य तव मुहूर्त[-]मात्र[-]भवात् समागम[-]मात्राद् अपि दुस्तर्केण बद्ध[-]मूलो ऽपि ममाविवेको नष्टः ॥२२॥

5132301a namo mahadByo 'stu namaH SiSuByo
5132301a namo mahadbhyo 'stu namaḥ śiśubhyo
5132301a नमो महद्भ्यो ऽस्तु नमः शिशुभ्यो

5132301b namo yuvaByo nama A bawuByaH .
5132301b namo yuvabhyo nama ā baṭubhyaḥ .
5132301b नमो युवभ्यो नम आ बटुभ्यः ।

5132301c ye brAhmaRA gAm avaDUta-liNgAS
5132301c ye brāhmaṇā gām avadhūta-liṅgās
5132301c ये ब्राह्मणा गाम् अवधूत[-]लिङ्गाश्

5132301d caranti teByaH Sivam astu rAjYAm ..
5132301d caranti tebhyaḥ śivam astu rājñām ..
5132301d चरन्ति तेभ्यः शिवम् अस्तु राज्ञाम् ॥

5132302 brahma-vidaH kena rUpeRa vicarantIty ajYAnAt sarvAn namasyati --
nama iti .
5132302 brahma-vidaḥ kena rūpeṇa vicarantīty ajñānāt sarvān namasyati --
nama iti .
5132302 ब्रह्म[-]विदः केन रूपेण विचरन्तीत्य् अज्ञानात् सर्वान् नमस्यति [-][-] नम इति ।

5132303 ye bawavaH krIqAratatvAd aSradDeya-DOreyAs tAn apy aBivyApya
sarveByo nama ity arTaH .
5132303 ye baṭavaḥ kṛīḍāratatvād aśraddheya-dhaureyās tān apy abhivyāpya
sarvebhyo nama ity arthaḥ .
5132303 ये बटवः क्रीडारतत्वाद् अश्रद्धेय[-]धौरेयास् तान् अप्य् अभिव्याप्य सर्वेभ्यो नम इत्य् अर्थः ।

5132304 sva-dfzwAntena rAjYAM mahad avajYAM samBAvyAha -- rajYAM Sivam
astv iti ..23..
5132304 sva-dṛṣṭāntena rājñām mahad avajñām sambhāvyāha -- rājñām śivam
astv iti ..23..
5132304 स्व[-]दृष्टान्तेन राज्ञां महद् अवज्ञां सम्भाव्याह [-][-] राज्ञां शिवम् अस्त्व् इति ॥२३॥

5132401 SrI-Suka uvAca
5132401 śrī-śuka uvāca
5132401 श्री[-]शुक उवाच

5132402 ity evam uttarA-mAtaH sa vE brahmarzi-sutaH sinDu-pataya Atma-satattvaM vigaRayataH parAnuBAvaH parama-kARuRikatayopadiSyā rahUgaRena sakaruRam aBivandita-caraRa ApUrRARava iva niBfta-karaRormy-ASayo DaraRim imAM vicacAra .

5132402 ity evam uttarā-mātaḥ sa vai brahmarṣi-sutaḥ sindhu-pataya ātma-satattvaṃ vigaṇayataḥ parānubhāvaḥ parama-kāruṇikatayopadiśya rahūgaṇena sakaruṇam abhivandita-caraṇa āpūrṇārṇava iva nibhṛta-karaṇormy-āśayo dharaṇim imāṃ vicacāra .

5132402 इत्य एवम् उत्तरा[-]मातः स वै ब्रह्मर्षि[-]सुतः सिन्धु[-]पतय आत्म[-]सतत्त्वं विगणयतः परानुभावः परम[-]कारुणिकतयोपदिश्य रहूगणेन सकरुणम् अभिवन्दित[-]चरण आपूर्णार्णव इव निभृत्[-]करणोर्म्य[-]आशयो धरणिम् इमां विचचार ।

5132403 uttarA mAtA yasya . he uttarA-mAtaH

5132403 uttarā mātā yasya . he uttarā-mātaḥ

5132403 उत्तरा माता यस्य । हे उत्तरा[-]मातः

5132404 avamantary api parama-karuRAkaratvena sinDu-pataye Atma-tattvam upadiSyā .

5132404 avamantary api parama-karuṇākaratvena sindhu-pataye ātma-tattvam upadiśya .

5132404 अवमन्तर्य अपि परम[-]करुणाकरत्वेन सिन्धु[-]पतये आत्म[-]तत्त्वम् उपदिश्य ।

5132405 niBftAH SAntAH karaRAnAm Urmayo yasmin sa ASayo yasya ..24..

5132405 nibhṛtāḥ śāntāḥ karaṇānām ūrmayo yasmin sa āśayo yasya ..24..

5132405 निभृताः शान्ताः करणानाम् ऊर्मयो यस्मिन् स आशयो यस्य ॥२४॥

5132501 sOvIra-patir api sujana-samavagata-paramAtma-satattva Atmany avidyADyAropitAM ca dehAtma-matiM visasarja

5132501 sauvīra-patir api sujana-samavagata-paramātma-satattva ātmany avidyādhyāropitām ca dehātma-matiṃ visasarja

5132501 सौवीर[-]पतिर् अपि सुजन[-]समवगत[-]परमात्म[-]सतत्त्व आत्मन्य् अविद्याध्यारोपितां च देहात्म[-]मतिं विससर्ज

5132502 evaM hi nfpā Bagavad-ASritASritAnuBAvaH .

5132502 evaṃ hi nṛpā bhagavad-āsritāśritānubhāvaḥ .

5132502 एवं हि नृप भगवद्[-]आश्रिताश्रितानुभावः ।

5132503 sujanAt tasmAt samyag avagataM paramAtma-satattvaM yena taTA-BUtaH saMs tadAnIm eva dehe Atma-matiM ca visasarja .

5132503 sujanāt tasmāt samyag avagataṃ paramātma-satattvaṃ yena tathā-bhūtaḥ saṃs tadānīm eva dehe ātma-matiṃ ca visasarja .

5132503 सुजनात् तस्मात् सम्यग् अवगतं परमात्म[-]सतत्त्वं येन तथा[-]भूतः संस् तदानीम् एव देहे आत्म[-]मतिं च विससर्ज ।

5132504 he nfpā

5132504 he nṛpā

5132504 हे नृप

5132601 rAjoyAca

5132601 rājovāca

5132601 राजोवाच

5132602 yo ha vA iha bahu-vidA mahA-BAGavata tvayABihitaH parokzeRa vacasA jIva-loka-BavADvA sa hy Arya-manIzayA kalpita-vizayo nAYjasAvyutpanna-loka-samaDigamaH .

5132602 yo ha vā iha bahu-vidā mahā-bhāgavata tvayābhihitaḥ parokṣeṇa vacasā jīva-loka-bhavādhvā sa hy ārya-manīṣayā kalpita-viṣayo nāñjasāvyutpanna-loka-samadhigamaḥ .

5132602 यो ह वा इह बहु-]विदा महा-]भागवत त्वयाभिहितः परोक्षेण वचसा जीव-]लोक-]भवाध्वा स ह्य् आर्य-]मनीषया कल्पित-]विषयो नाञ्जसाव्युत्पन्न-]लोक-]समधिगमः ।

5132603 aTa tad evEtad duravagamaM samavetAnukalpena nirdiSyatAm iti .

5132603 atha tad evaitad duravagamaṁ samavetānukalpena nirdiśyatām iti .

5132603 अथ तद् एवैतद् दुरवगमं समवेतानुकल्पेन निर्दिश्यताम् इति ।

5132604 parokzeRa vaRik-sArTa-rUpakeRa .

5132604 parokṣeṇa vaṇik-sārtha-rūpakeṇa .

5132604 परोक्षेण वणिक्-]सार्थ-]रूपकेण ।

5132605 AryARAM vivekinAM manIzayEva dasyu-sTAnIyAnIndriyARi go-mAyu-sTAnIyAny apaty-AdInIty evaM kalpita-vizayaH .

5132605 āryāṇāṁ vivekināṁ manīṣayaiva dasyu-sthānīyānīndriyāṇi go-māyu-sthānīyāny apaty-ādīnīty evaṁ kalpita-viṣayaḥ .

5132605 आर्याणां विवेकिनां मनीषयैव दस्यु-]स्थानीयानीन्द्रियाणि गो-]मायु-]स्थानीयान्य् अपत्य-]आदीनीत्य् एवं कल्पित-]विषयः ।

5132606 avyutpannasya tu lokasya janasya samyag aDigamo na Bavati .

5132606 avyutpannasya tu lokasya janasya samyag adhigamo na bhavati .

5132606 अव्युत्पन्नस्य तु लोकस्य जनस्य सम्यग् अधिगमो न भवति ।

5132607 aTAtas tad etad eva BavADva-rUpaM samavetAnukalpena prastute tat-tad-anurUpArTopakalpanena ..26..

5132607 athātas tad etad eva bhavādhva-rūpaṁ samavetānukalpena prastute tat-tad-anurūpārthopakalpanena ..26..

5132607 अथातस् तद् एतद् एव भवाध्व-]रूपं समवेतानुकल्पेन प्रस्तुते तत्-]तद्-]अनुरूपार्थोपकल्पनेन ॥२६॥

5132701 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe brAhmaRa-rahUgaRa-saMvAde trayodaSo 'DyAyaH .

5132701 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe brāhmaṇa-rahūgaṇa-saṁvāde trayodaśo 'dhyāyaḥ .

5132701 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे ब्राह्मण-]रहूगण-]संवादे त्रयोदशोऽध्यायः ।

5132702 ..5.13..

5132702 ..5.13..

5132702 ॥५॥१३॥

5132703 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM wIkAyAM trayodaSo 'DyAyaH .

5132703 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ trayodaśo 'dhyāyaḥ .

5132703 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां त्रयोदशो ऽध्यायः ।

5000001 SrImad-BAgavata-mahA-purARam

5000001 śrīmad-bhāgavata-mahā-purāṇam

5000001 श्रीमद्-]भागवत-]महा-]पुराणम्

5000002 paYcamaH skanDaH . dvitIyo 'MSaH

5000002 pañcamaḥ skandhaḥ . dvitīyo 'ṃśaḥ

5000002 पञ्चमः स्कन्धः । द्वितीयो ऽंशः

5000003 aDyAyAH 14-26

5000003 adhyāyāḥ 14-26

5000003 अध्यायाः १४-]२६

5140001 aTa caturdaSo 'DyAyaH

5140001 atha caturdaśo 'dhyāyaḥ

5140001 अथ चतुर्दशो ऽध्यायः

5140002 BaratopAKyAnaM nAma

5140002 bharatopākhyānaṃ nāma

5140002 भरतोपाख्यानं नाम

5140101 sa hovAca

5140101 sa hovāca

5140101 स होवाच

5140102 sa eza dehAtma-mAninAM sattvAdi-guRa-viSeza-vikalpita-kuSalAku-
Sala-samavahAra-vinirmita-viviDa-dehAvaliBir viyoga-saMyogAdy-anAdi-
saMsArAnuBavasya dvAra-BUtena zaq-indriya-vargeRa tasmin durgADvavad
asugame 'Dvany Apatita ISvarasya Bagavato vizRor vaSa-vartinyA mAyaya
jIva-loko 'yaM yaTA vaRik-sArTo 'rTa-paraH sva-deha-nizpAdita-
karmAnuBavaH SmaSAnavad aSivatamAyAM saMsArAwavyAM gato nAdyApi viPala-
bahu-pratigyogehas tat-tApopaSamanIM hari-guru-caraRAravinda-
maDukarAnupadavIm avarunDe .

5140102 sa eṣa dehātma-mānināṃ sattvādi-guṇa-viśeṣa-vikalpita-kuśalāku-
śala-samavahāra-vinirmita-vividha-dehāvalibhir viyoga-saṃyogādy-anādi-
saṃsārānubhavasya dvāra-bhūtena ṣaḍ-indriya-vargeṇa tasmin durgādhvavad
asugame 'dhvany āpatita īśvarasya bhagavato viṣṇor vaśa-vartinyā māyayā
jīva-loko 'yaṃ yathā vaṇik-sārtho 'rtha-paraḥ sva-deha-niṣpādita-
karmānubhavaḥ śmaśānavad aśivatamāyāṃ saṃsārāṭavyāṃ gato nādyāpi viphalā-
bahu-pratigyogehas tat-tāpopaśamanīm hari-guru-caraṇāravinda-
madhukarānupadavīm avarundhe .

5140102 स एष देहात्म-]मानिनां सत्त्वादि-]गुण-]विशेष-]विकल्पित-]कुशलाकु-]शल-]समवहार-]विनिर्मित-]
]विविध-]देहावलिभिर् वियोग-]संयोगाद्य-]अनादि-]संसारानुभवस्य द्वार-]भूतेन षड्-]इन्द्रिय-]वर्गेण तस्मिन् दुर्गाध्ववद्
असुगमे ऽध्वन्य् आपतित ईश्वरस्य भगवतो विष्णोर् वश-]वर्तिन्या मायया जीव-]लोको ऽयं यथा वणिक्-]सार्थो ऽर्थ-]परः
स्व-]देह-]निष्पादित-]कर्मानुभवः श्मशानवद् अशिवतमायां संसाराटव्यां गतो नाद्यापि विफल-]बहु-]प्रतियोगेहस् तत्-]
]तापोपशमनीं हरि-]गुरु-]चरणारविन्द-]मधुकरानुपदवीम् अवरुन्धे ।

5140103a caturdaSe BavAraRya- rUpa-kavyAkftiH kftA .
5140103a caturdaSe bhavāraṇya- rūpa-kavyākṛtiḥ kṛtā .
5140103a चतुर्दशे भवारण्य[-] रूपा[-]कव्याकृतिः कृता ।

5140103c prastute tasya go-mAyu- maSakAdy-arTa-kalpanam ..
5140103c prastute tasya go-māyu- maśakādy-artha-kalpanam ..
5140103c प्रस्तुते तस्य गो[-]मायु[-] मशकाद्य[-]अर्थ[-]कल्पनम् ॥

5140104 yaH parIkzitA pfzwaH sa SrI-Suka uvAca heti sUtuktiH .
5140104 yaḥ parīkṣitā prṣṭaḥ sa śrī-śuka uvāca heti sūtuktiḥ .
5140104 यः परीक्षिता पृष्टः स श्री[-]शुक उवाच हेति सूतोक्तिः ।

5140105 duratyaye 'Dvany ajayA niveSita iti yad uktaM tad eva niveSana-
prakAra-kaTanena prapaYcayati .
5140105 duratyaye 'dhvany ajayā niveśita iti yad uktaṁ tad eva niveśana-
prakāra-kathanena prapañcayati .
5140105 दुरत्यये सध्वन्य् अजया निवेशित इति यद् उक्तं तद् एव निवेशन[-]प्रकार[-]कथनेन प्रपञ्चयति ।

5140106 ya eza prasidDo jIva-loko 'yaM vizRor mAyayA'sugame 'Dvany
Apatito BavAwavIM gataH san hari-rUpasya guroS caraRAravinde ye maDukarAH
sevakAs tezAm anupadavIM tEr anuzWitaM Bakti-mArgamadyApi nAvarunDe na
saMprApnotIty anvayaH .
5140106 ya eṣa prasiddho jīva-loko 'yaṁ viṣṇor māyayā'sugame 'dhvany
āpatito bhavāṭavīm gataḥ san hari-rūpasya guroś caraṇāravinde ye
madhukarāḥ sevakās teṣāṁ anupadavīm tair anuṣṭhitaṁ bhakti-mārgamadyāpi
nāvarundhe na saṁprāpnotīty anvayaḥ .
5140106 य एष प्रसिद्धो जीव[-]लोको ऽयं विष्णोर् माययाऽसुगमे सध्वन्य् आपतितो भवाटवीं गतः सन् हरि[-]रूपस्य
गुरोश् चरणारविन्दे ये मधुकराः सेवकास् तेषाम् अनुपदवीं तैर् अनुष्ठितं भक्ति[-]मार्गमद्यापि नावरुन्धे न संप्राप्नोतीत्य्
अन्वयः ।

5140107 mAyAyAH sva-kArya-dvAreRa saMsAra-mArge pAta-hetutvam Aha .
5140107 māyāyāḥ sva-kārya-dvāreṇa saṁsāra-mārga pāta-hetutvam āha .
5140107 मायायाः स्व[-]कार्य[-]द्वारेण संसार[-]मार्गे पात[-]हेतुत्वम् आह ।

5140108 dehAtma-mAninAM sattvAdi-guRa-viSezEr vikalpitAni viBaktAni yAni
kuSalAkuSala-vimiSra-karmARi tEr vinirmitABir viviDa-dehAvaliBir viyoga-
saMyogAdir yo 'nadiH saMsAras tad anuBavasya dvAra-BUtena zaq-indriya-
vargeRa tasmin saMsAra-rUpe durga-mArga-vadasugame 'Dvany Apatito yaTA
vaRijAM sArTaH samUho 'rTArjana-paraH .
5140108 dehātma-mānināṁ sattvādi-guṇa-viśeṣair vikalpitāni vibhaktāni
yāni kuśalākuśala-vimīśra-karmāṇi tair vinirmitābhir vividha-dehāvalibhir
viyoga-saṁyogādir yo 'nadiḥ saṁsāras tad anubhavasya dvāra-bhūtena ṣaḍ-
indriya-vargeṇa tasmin saṁsāra-rūpe durga-mārga-vadasugame 'dhvany
āpatito yathā vaṇijāṁ sārthaḥ samūho 'rthārjana-paraḥ .
5140108 देहात्म[-]मानिनां सत्त्वादि[-]गुणा[-]विशेषैर् विकल्पितानि विभक्तानि यानि कुशलाकुशल[-]विमिश्रा[-]कर्माणि
तैर् विनिर्मिताभिर् विविधा[-]देहावलिभिर् वियोग[-]संयोगादिर् यो ऽनदिः संसारस् तद् अनुभवस्य द्वार[-]भूतेन षड्-
[इन्द्रिय[-]वर्गेण तस्मिन् संसार[-]रूपे दुर्गा[-]मार्गा[-]वदसुगमे सध्वन्य् आपतितो यथा वणिजां सार्थः समूहो र्थार्जन[-]परः ।

5140109 sva-deha-nizpAditAnAM karmaRAM Pala-dvAreRAnuBavo yasya .
5140109 sva-deha-niṣpāditānāṁ karmaṇāṁ phala-dvāreṇānubhavo yasya .

5140109 स्वा[-]देह[-]निष्पादितानां कर्मणां फल[-]द्वारेणानुभवो यस्य ।

5140110 viPalAS ca bahu-pratīyogA bahu-viGnAS ca IhAS cezWA yasya saH .
tasyAM saMsArAwavyAM ye tApAs tezAM upaSamanIM nASanIm .

5140110 viphalās ca bahu-pratīyogā bahu-vighnās ca ihās ceṣṭā yasya saḥ .
tasyām saṃsārāṭavyām ye tāpās teṣām upaśamanīm nāśanīm .

5140110 विफलाश् च बहु[-]प्रतियोगा बहु[-]विघ्नाश् च ईहाश् चेष्टा यस्य सः । तस्यां संसाराटव्यां ये तापास् तेषाम्
उपशमनीं नाशनीम् ।

5140111 yasyAM ity-Adi vyAcazwe .

5140111 yasyām ity-ādi vyācaṣṭe .

5140111 यस्याम् इत्यु[-]आदि व्याचष्टे ।

5140112 yasyAM BavAwavyAM ..1..

5140112 yasyām bhavāṭavyām ..1..

5140112 यस्यां भवाटव्याम् ॥१॥

5140201 yasyAM u ha vA ete zaq-indriya-nAmAnaH karmaRA dasyava eva te;
tad yaTA puruzasya DanaM yat kiYcid DarmOpayikaM bahu-kfcCrADigataM
sAkzAt parama-puruzArADana-lakzaRo yo 'sO Dharma taM tu sAmparAya
udAharanti; tad-DarmyaM DanaM darSana-sparSana-SravaRAsvAdanAvaGrARa-
saNkalpa-vyavasAya-gfha-grAmyopaBogena kunATasyAjitAtmano yaTA sArTasya
vilum-panti .

5140201 yasyām u ha vā ete ṣaḍ-indriya-nāmāṇaḥ karmaṇā dasyava eva te[;]
tad yathā puruṣasya dhanaṃ yat kiñcid dharmāupayikaṃ bahu-kṛcchrādhigataṃ
sākṣāt parama-puruṣārādhana-lakṣaṇo yo 'sau dharmas taṃ tu sāmparāya
udāharanti[;] tad-dharmyaṃ dhanaṃ darśana-sparśana-
śravaṇāsvādanāvaghrāṇa-saṅkalpa-vyavasāya-gr̥ha-grāmyopabhogena
kunāthasyājītātmano yathā sārthasya vilum-panti .

5140201 यस्याम् उ ह वा एते षड्[-]इन्द्रिय[-]नामानः कर्मणा दस्यव एव ते[;] तद् यथा पुरुषस्य धनं यत्
किञ्चिद् धर्मोपयिकं बहु[-]कृच्छ्राधिगतं साक्षात् परम[-]पुरुषाराधन[-]लक्षणो यो ऽसौ धर्मस् तं तु साम्पराय उदाहरन्ति[;]
तदु[-]धर्म्यं धनं दर्शन[-]स्पर्शन[-]श्रवणास्वादनावघ्राण[-]सङ्कल्प[-]व्यवसाय[-]गृह[-]ग्राम्योपभोगेन कुनाथस्याजितात्मनो यथा
सार्थस्य विलुम्बु[-]पन्ति ।

5140202 dasyu-tulyaM tezAM karma darSayati -- tad yaTeti .

5140202 dasyu-tulyaṃ teṣām karma darśayati -- tad yatheti .

5140202 दस्यु[-]तुल्यं तेषां कर्म दर्शयति [-]तद् यथेति ।

5140203 DarmOpayikaM Darma-kAraRam .

5140203 dharmāupayikaṃ dharma-kāraṇam .

5140203 धर्मोपयिकं धर्म[-]कारणम् ।

5140204 tam eva svABipretaM Darmam Aha -- sAkzAd iti .

5140204 tam eva svābhipretaṃ dharmam āha -- sākṣād iti .

5140204 तम् एव स्वाभिप्रेतं धर्मम् आह [-]साक्षाद् इति ।

5140205 taM tu sAMparAye para-lokArTam udAharanti .

5140205 taṃ tu sāmparāye para-lokārtham udāharanti .

5140205 तं तु सांपराये पर[-]लोकार्थम् उदाहरन्ति ।

5140206 tad DarmyaM DarmArhaM Danam .
5140206 tad dharmyaṃ dharmārhaṃ dhanam .
5140206 तद् धर्म्यं धर्मार्हं धनम् ।

5140207 darSanAdyAH paYca jYAnendriyARAM vfttayaH; saNkalpa-
vyavasAyAvantaH karaRasya . etEr gfhe yo grAmya upaBogas tena kunATasya
ku-budDer ajitAtmano vilumpanti yaTA corAH kupAlakasyAnavahitAtmanaH
sArTasya DanaM haranti tadvat ..2..

5140207 darśanādyāḥ pañca jñānendriyāṇāṃ vṛttayaḥ[;] saṅkalpa-
vyavasāyāvantāḥ karaṇasya . etair gr̥he yo grāmya upabhogas tena
kunāthasya ku-buddher ajitātmano vilumpanti yathā corāḥ
kupālakasyānavahitātmanāḥ sārthasya dhanam haranti tadvat ..2..

5140207 दर्शनाद्याः पञ्च ज्ञानेन्द्रियाणां वृत्तयः[;] सङ्कल्प[.]व्यवसायावन्तः करणस्य । एतैर् गृहे यो ग्राम्य
उपभोगस् तेन कुनाथस्य कु[.]बुद्धेर् अजितात्मनो विलुम्पन्ति यथा चोराः कुपालकस्यानवहितात्मनः सार्थस्य धनं हरन्ति
तद्वत् ॥२॥

5140301 aTa ca yatra kOwumbika dArApatyAdayo nAmnA karmaRA vfka-sfgAlA
evAnicCato 'pi kadaryasya kuwumbina uraRakavat saMrakzyamARaM mizato 'pi
haranti .

5140301 atha ca yatra kauṭumbikā dārāpatyādayo nāmnā karmaṇā vṛka-sṛgālā
evānicchato 'pi kadaryasya kuṭumbina uraṇakavat saṃrakṣyamāṇam miṣato 'pi
haranti .

5140301 अथ च यत्र कौटुम्बिका दारापत्यादयो नाम्ना कर्मणा वृक[.]सृगाला एवानिच्छतो ऽपि कदर्यस्य कुटुम्बिन
उरणकवत् संरक्ष्यमाणं मिषतो ऽपि हरन्ति ।

5140302 gomAyavo yatrety etad vyAcazwe .
5140302 gomāyavo yatrety etad vyācaṣṭe .
5140302 गोमायवो यत्रेत्य एतद् व्याचष्टे ।

5140303 aTa cety arTAntaropanyAse .
5140303 atha cety arthāntaropanyāse .
5140303 अथ चेत्य अर्थान्तरोपन्यासे ।

5140304 karmaRA te tu vfkaH sfgAlAS ca .
5140304 karmaṇā te tu vṛkāḥ sṛgālāś ca .
5140304 कर्मणा ते तु वृकाः सृगालाश् च ।

5140305 kadaryasya atilubDasya ..3..
5140305 kadaryasya atilubdhasya ..3..
5140305 कदर्यस्य अतिलुब्धस्य ॥३॥

5140401 yaTA hy anuvatsaraM kfzyamARam apy adagDa-bIjaM kzetraM punar
evAvapana-kAle gulma-tfRa-vIrudBir gahvaram iva Bavaty evam eva
gfhaSramaH karma-kzetraM yasmin na hi karmARy utsIdanti yad ayaM kAma-
karaRqa eza AvasaTaH .

5140401 yathā hy anuvatsaram kṛṣyamāṇam apy adagdha-bījaṃ kṣetram punar
evāvapana-kāle gulma-tr̥ṇa-vīrudbhīr gahvaram iva bhavaty evam eva
gr̥hāśramaḥ karma-kṣetram yasmin na hi karmāṇy utsīdanti yad ayaṃ kāma-
karaṇa eṣa āvasathaḥ .

5140401 यथा ह्य् अनुवत्सरं कृष्यमाणम् अप्य् अदग्धा-[-]बीजं क्षेत्रं पुनर् एवावपन-[-]काले गुल्म-[-]तृण-[-]वीरुद्भिर्
गह्वरम् इव भवत्य् एवम् एव गृहाश्रमः कर्म-[-]क्षेत्रं यस्मिन् न हि कर्माण्य् उत्सीदन्ति यद् अयं काम-[-]करण्ड एष
आवसथः ।

5140402 praBUtavIrut tfRa-gulma-gahvaram ity etad vyAcazwe -- yaTA hIti .

5140402 prabhūtavīrut tṛṇa-gulma-gahvaram ity etad vyācaṣṭe -- yathā
hīti .

5140402 प्रभूतवीरुत् तृण-[-]गुल्म-[-]गह्वरम् इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] यथा हीति ।

5140403 na dagDAṇi bIjAni yasmin .

5140403 na dagdhāni bijāni yasmin .

5140403 न दग्धानि बीजानि यस्मिन् ।

5140404 yad yasmAd yo 'yam AvasaTa ASrama eza kAmAnAM karaRqaH .

5140404 yad yasmād yo 'yam āvasatha āśrama eṣa kāmānām karaṇḍaḥ .

5140404 यद् यस्माद् यो स्यम् आवसथ आश्रम एष कामानां करण्डः ।

5140405 yaTA karpUra-BAjane karpUra-kzaye 'pi parimalo na kzIyate evam
atra vAsanAnAm akzIRatvAn na karmARy utsIdantIty arTaH ..4..

5140405 yathā karpūra-bhājane karpūra-kṣaye 'pi parimalo na kṣīyate evam
atra vāsanānām akṣīṇatvān na karmāṇy utsīdantīty arthaḥ ..4..

5140405 यथा कर्पूर-[-]भाजने कर्पूर-[-]क्षये सपि परिमलो न क्षीयते एवम् अत्र वासनानाम् अक्षीणत्वान् न कर्माण्य्
उत्सीदन्तीत्य् अर्थः ॥४॥

5140501 tatra gato daMSa-maSaka-samApasadEr manujEH SalaBa-Sakunta-
taskara-mUzakAdiBir uparuDyamAna-bahiH-prARaH kvacit parivartamAno 'sminn
aDvany avidyA-kAma-karmaBir uparakta-manasAnupapannArTaM nara-lokaM
ganDarva-nagaram upapannam iti miTyA-dfzwir anupaSyati .

5140501 tatra gato daṁśa-maśaka-samāpasadair manujaiḥ śalabha-śakunta-
taskara-mūṣakādibhir uparudhyamāna-bahiḥ-prāṇaḥ kvacit parivartamāno
'sminn adhvanī avidyā-kāma-karmabhir uparakta-manasānupapannārthaṁ nara-
lokaṁ gandharva-nagaram upapannam iti mithyā-dṛṣṭir anupaśyati .

5140501 तत्र गतो दंश-[-]मशक-[-]समापसदैर् मनुजैः शलभ-[-]शकुन्त-[-]तस्कर-[-]मूषकादिभिर् उपरुध्यमान-[-]बहिः-[-]प्राणः
क्वचित् परिवर्तमानो सस्मिन् अध्वन्य् अविद्या-[-]काम-[-]कर्मभिर् उपरक्त-[-]मनसानुपपन्नार्थं नर-[-]लोकं गन्धर्व-[-]नगरम्
उपपन्नम् इति मिथ्या-[-]दृष्टिर् अनुपश्यति ।

5140502 daMSa-maSaka-tulyEr apasadEr nIceH SalaBAdiBiS coparuDyamAnaH
pIqyamAno bahiH-prARo vittaM yasya taTA-viDo 'py asminn aDvani
pariBramann aDvani pariBramann avidyAdiBir uparaktena manasA ganDarva-
pura-tulyam aGawamAnaM nara-lokaM satyatayA miTyA-dfzwir anupaSyati ..5..

5140502 daṁśa-maśaka-tulyair apasadair nīcaiḥ śalabhādibhiś
coparudhyamānaḥ pīḍyamāno bahiḥ-prāṇo vittaṁ yasya tathā-vidho 'py asminn
adhvani paribhramann adhvani paribhramann avidyādibhir uparaktena manasā
gandharva-pura-tulyam aghaṭamānaṁ nara-lokaṁ satyatayā mithyā-dṛṣṭir
anupaśyati ..5..

5140502 दंश-[-]मशक-[-]तुल्यैर् अपसदैर् नीचैः शलभादिभिश् चोपरुध्यमानः पीड्यमानो बहिः-[-]प्राणो वित्तं यस्य
तथा-[-]विधो स्य् अस्मिन् अध्वनि परिभ्रमन् अध्वनि परिभ्रमन् अविद्यादिभिर् उपरक्तेन मनसा गन्धर्व-[-]पुरा-[-]तुल्यम्
अघटमानं नर-[-]लोकं सत्यतया मिथ्या-[-]दृष्टिर् अनुपश्यति ॥५॥

5140601 tatra ca kvacid Atapodaka-niBAn vizayAn upaDAvati pAna-Bojana-vyavAyAdi-vyasana-lolupaH .

5140601 tatra ca kvacid ātapodaka-nibhān viṣayān upadhāvati pāna-bhojana-vyavāyādi-vyasana-lolupaḥ .

5140601 तत्र च क्वचिद् आतपोदक[-]निभान् विषयान् उपधावति पान[-]भोजन[-]व्यवायादि[-]व्यसन[-]लोलुपः ।

5140602 prapaSyatIti pra-Sabda-sUcitam arTAntaraM darSayati .

5140602 prapaśyatīti pra-śabda-sūcitam arthāntaraṃ darśayati .

5140602 प्रपश्यतीति प्र[-]शब्द[-]सूचितम् अर्थान्तरं दर्शयति ।

5140603 tatra ca ganDarva-pure kvacid AtapodakaM mfga-tfzRA-jalaM tat tulyAn vizayAn upaDAvatIti ..6..

5140603 tatra ca gandharva-pure kvacid ātapodakaṃ mṛga-tṛṣṇā-jalaṃ tat tulyān viṣayān upadhāvatīti ..6..

5140603 तत्र च गन्धर्व[-]पुरे क्वचिद् आतपोदकं मृग[-]तृष्णा[-]जलं तत् तुल्यान् विषयान् उपधावतीति ॥६॥

5140701 kvacic cASeza-doza-nizadanaM purIza-viSezaM tad-varRa-guRa-nirmita-matiH suvarRam upAditsaty agni-kAma-kAtara ivolmuka-piSACam .

5140701 kvacic cāśeṣa-doṣa-niṣadanaṃ puriṣa-viśeṣaṃ tad-varṇa-guṇa-nirmita-matiḥ suvarṇaṃ upāditsaty agni-kāma-kātara ivolmuka-piśācam .

5140701 क्वचिच् चाशेष[-]दोष[-]निषदनं पुरीष[-]विशेषं तद्[-]वर्ण[-]गुण[-]निर्मित[-]मतिः सुवर्णम् उपादित्सत्य अग्नि[-]काम[-]कातर इवोल्मुक[-]पिशाचम् ।

5140702 kvacit kvacic cASurayolmuka-graham ity etad vyAcazwe .

5140702 kvacit kvacic cāsurayolmuka-graham ity etad vyācaṣṭe .

5140702 क्वचित् क्वचिच् चाशुरयोल्मुक[-]ग्रहम् इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5140703 kvacic cASezARAM dozARAM nizadanaM sTAnaM purIza-viSezam agner vizWA tasya purIzasyeva lohito varRo yasya rajo-guRasya tena nirmitA tad vizayA matir yasya sa suvarRam upAdAtum icCati .

5140703 kvacic cāśeṣāṇaṃ doṣāṇaṃ niṣadanaṃ sthānaṃ puriṣa-viśeṣaṃ agner viṣṭhā tasya puriṣasyeva lohito varṇo yasya rajo-guṇasya tena nirmitā tad viṣayā matir yasya sa suvarṇaṃ upādātum icchati .

5140703 क्वचिच् चाशेषाणां दोषाणां निषदनं स्थानं पुरीष[-]विशेषम् अग्नेर् विष्ठा तस्य पुरीषस्येव लोहितो वर्णो यस्य रजो[-]गुणस्य तेन निर्मिता तद् विषया मतिर् यस्य स सुवर्णम् उपादातुम् इच्छति ।

5140704 agni-kAmena kAtaraH para-vaSa ulmuka-sadfSaM piSACam iva .

5140704 agni-kāmena kātaraḥ para-vaśa ulmuka-sadrśaṃ piśācam iva .

5140704 अग्नि[-]कामेन कातरः पर[-]वश उल्मुक[-]सदृशं पिशाचम् इव ।

5140705 SIItAturo hy araRye 'gni-vaj jAjvalyamAnaM tatas tato DAvantam ulmuka-piSACam agni-budDyAnuDAvati . na tu taM prApnoti .

5140705 śītāturo hy araṇye 'gni-vaj jājvalyamānaṃ tatas tato dhāvantam ulmuka-piśācam agni-buddhyānudhāvati . na tu taṃ prāpnoti .

5140705 शीतातुरो ह्य् अरण्ये ऽग्नि[-]वज् जाज्वल्यमानं ततस् ततो धावन्तम् उल्मुक[-]पिशाचम् अग्नि[-]बुद्ध्यनुधावति । न तु तं प्राप्नोति ।

5140706 kaTaYcit prAptaS cet . tarhi tena BakzitaH san mriyate .

5140706 kathañcit prāptaś cet . tarhi tena bhakṣitaḥ san mriyate .

5140706 कथञ्चित् प्राप्तश् चेत् । तर्हि तेन भक्षितः सन् म्रियते ।

5140707 evaM suvarRam anuDavan apIty arTaH ..7..

5140707 evaṃ suvarṇam anudhāvan apīty arthaḥ ..7..

5140707 एवं सुवर्णम् अनुधावन् अपीत्य् अर्थः ॥७॥

5140801 aTa kadAcin nivAsa-pAnIya-draviRAdy-anekAtmopajIvanABiniveSa
etasyAM saMsArAwavyAM itas tataH pariDAvati .

5140801 atha kadācin nivāsa-pāniya-draviṇādy-anekātmopajīvanābhiniveśa
etasyāṃ saṃsārāṭavyām itas tataḥ paridhāvati .

5140801 अथ कदाचिन् निवास[-]पानीय[-]द्रविणाद्य्[-]अनेकात्मोपजीवनाभिनिवेश एतस्यां संसाराटव्याम् इतस् ततः
परिधावति ।

5140802 nivAsa-toya-draviRety etad vyAcazwe -- aTeti .

5140802 nivāsa-toya-draviṇety etad vyācaṣṭe -- atheti .

5140802 निवास[-]तोय[-]द्रविणेत्य् एतद् व्याचष्टे [-][+] अथेति ।

5140803 nivAsAdizv aneketzv Atmana upajIvyezv aBiniveSo yasya ..8..

5140803 nivāsādiṣv anekēṣv ātmana upajīvyēṣv abhiniveśo yasya ..8..

5140803 निवासादिष्व् अनेकेष्व् आत्मन उपजीव्येष्व् अभिनिवेशो यस्य ॥८॥

5140901 kvacic ca vAtyOpamyayA pramadayAroham Aropitas tat-kAla-rajasa
rajanI-BUta ivAsADu-maryAdo rajas-valAkzo 'pi dig-devatA atirajas-vala-
matir na vijAnAti .

5140901 kvacic ca vātyaupamyayā pramadayāroham āropitas tat-kāla-rajasā
rajanī-bhūta ivāsādhu-maryādo rajas-valākṣo 'pi dig-devatā atirajas-vala-
matir na vijānāti .

5140901 क्वचिच् च वात्यौपम्यया प्रमदयारोहम् आरोपितस् तत्[-]काल[-]रजसा रजनी[-]भूत इवासाधु[-]मर्यादो रजस्-
]वलाक्षो ऽपि दिग्[-]देवता अतिरजस्[-]वल[-]मतिर् न विजानाति ।

5140902 kvacic ca vAtyotTitety etad vyAcazwe -- kvacic ceti .

5140902 kvacic ca vātyotthitety etad vyācaṣṭe -- kvacic ceti .

5140902 क्वचिच् च वात्योत्थितेत्य् एतद् व्याचष्टे [-][+] क्वचिच् चेति ।

5140903 Aroham aNkam .

5140903 āroham aṅkam .

5140903 आरोहम् अङ्कम् ।

5140904 tasmin kAle yad rajo rAgas tena sva-dfzwyAvarakeRa rajanyAM
rAtrO BUta iva .

5140904 tasmin kāle yad rajo rāgas tena sva-dṛṣṭyāvarakeṇa rajanyāṃ
rātrau bhūtā iva .

5140904 तस्मिन् काले यद् रजो रागस् तेन स्व[-]दृष्ट्यावरकेण रजन्यां रात्रौ भूता इव ।

5140905 hrasva-paWe rajani-BUtas tamo-maya ivAtIva rajasa Canna-matiH .
ata eva rajo-vyApta-cakzur iva dikzu sTitA maryAdAtikrama-sAkzi-ButA
devatA na jAnAti ..9..

5140905 hrasva-paṭhe rajani-bhūtas tamo-maya ivātīva rajasā channa-matiḥ
. ata eva rajo-vyāpta-cakṣur iva dikṣu sthitā maryādātikrama-sākṣi-bhūtā
devatā na jānāti ..9..

5140905 ह्रस्व[-]पठे रजनि[-]भूतस् तमो[-]मय इवातीव रजसा छन्न[-]मतिः । अत एव रजो[-]व्याप्त[-]चक्षुर इव दिक्षु स्थिता मर्यादातिक्रम[-]साक्षि[-]भुता देवता न जानाति ॥९॥

5141001 kvacit sakfd avagata-vizaya-vEtaTyaH svayaM parABiDyAnena viBraMSita-smftis tayEva marIci-toya-prAyAMs tAn evABiDAvati .
5141001 kvacit sakṛd avagata-viṣaya-vaitathyaḥ svayaṃ parābhidyānena vibhraṃśita-smṛtis tayaiva marīci-toya-prāyāṃs tān evābhidhāvati .
5141001 क्वचित् सकृद् अवगत[-]विषय[-]वैतथ्यः स्वयं पराभिध्यानेन विभ्रंशित[-]स्मृतिस् तयैव मरीचि[-]तोय[-]प्रायांस तान् एवाभिधावति ।

5141002 anupAdeyam evopAdeyatayA gfhRAIti prakrama-sAjAtyAd uttara-Sloka-caturTa-pAdaM praTamaM vyAcazwe -- kvacit sakfd iti .
5141002 anupādeyam evopādeyatayā gṛhṇātīti prakrama-sājātyād uttara-śloka-caturtha-pādaṃ prathamam vyācaṣṭe -- kvacit sakṛd iti .
5141002 अनुपादेयम् एवोपादेयतया गृह्णातीति प्रक्रम[-]साजात्याद् उत्तर[-]श्लोक[-]चतुर्थ[-]पादं प्रथमं व्याचष्टे [-][-]क्वचित् सकृद् इति ।

5141003 kvacid Atapodaka-niBAn ity atra miTyA-vizayezu lampawatvam uktam .
5141003 kvacid ātapodaka-nibhān ity atra mithyā-viṣayeṣu lampāṭatvam uktam .
5141003 क्वचिद् आतपोदक[-]निभान् इत्य् अत्र मिथ्या[-]विषयेषु लम्पटत्वम् उक्तम् ।

5141004 nivAsa-toya-
5141004 nivāsa-toya-
5141004 निवास[-]तोय[-]

5141005 ity atra tad-arjana-prayAsa uktaH .
5141005 ity atra tad-arjana-prayāsa uktaḥ .
5141005 इत्य् अत्र तद्[-]अर्जन[-]प्रयास उक्तः ।

5141006 atra tu bADitezv api punaH pravfttir ucyata ity apOnaruktyam .
5141006 atra tu bādhiteṣv api punaḥ pravṛttir ucyata ity apaunaruktyam .
5141006 अत्र तु बाधितेष्व् अपि पुनः प्रवृत्तिर् उच्यत इत्य् अपौनरुक्त्यम् ।

5141007 svayam eva sakfd avagataM vizayARAM vEtaTyaM viPalatvaM yena .
5141007 svayam eva sakṛd avagataṃ viṣayāṇāṃ vaitathyaṃ viphalatvaṃ yena .
5141007 स्वयम् एव सकृद् अवगतं विषयाणां वैतथ्यं विफलत्वं येन ।

5141008 parABiDyAnena dehABiniveSena viBraMSita smftir yasya .
5141008 parābhidyānena dehābhiniveśena vibhraṃśitā smṛtir yasya .
5141008 पराभिध्यानेन देहाभिनिवेशेन विभ्रंशिता स्मृतिर् यस्य ।

5141009 tayEva viBraMSitayA smftyA smfti-BraMSAd evety arTaH ..10..
5141009 tayaiva vibhraṃśitayā smṛtyā smṛti-bhraṃśād evety arthaḥ ..10..
5141009 तयैव विभ्रंशितया स्मृत्या स्मृति[-]भ्रंशाद् एवेत्य् अर्थः ॥१०॥

5141101 kvacid ulUka-JillI-svanavad atiparuza-raBasAwopaM pratyakzaM parokzaM vA ripu-rAja-kula-nirBartsitenAtivyaTita-karRa-mUla-hfdayaH .

5141101 kvacid ulūka-jhillī-svanavad atiparuṣa-rabhasātopaṃ pratyakṣaṃ
parokṣaṃ vā ripu-rāja-kula-nirbhartsitenāativyathita-karṇa-mūla-hṛdayaḥ .

5141101 क्वचिद् उलूक[-]झिल्ली[-]स्वनवद् अतिपरुष[-]रभसाटोपं प्रत्यक्षं परोक्षं वा रिपु[-]राज[-]कुल[-]
]निर्भर्त्सितेनातिव्यथित[-]कर्ण[-]मूल[-]हृदयः ।

5141102 adfSya-Jillī-svana-

5141102 adṛśya-jhillī-svana-

5141102 अदृश्य[-]झिल्ली[-]स्वन[-]

5141103 ity etad vyAcazwe -- kvacid ulUketi .

5141103 ity etad vyācaṣṭe -- kvacid ulūketi .

5141103 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] क्वचिद् उलूकेति ।

5141104 atiparuzo raBasa utsAhas tenAwopaH saMBramo yaTA Bavaty evaM
ripURAM rAja-kulasya ca nirBartsitenAti-vyaTitaM karRa-mUlaM hfdayaM ca
yasya ..11..

5141104 atiparuṣo rabhasa utsāhas tenātopaḥ saṃbhramo yathā bhavaty evaṃ
ripūṇāṃ rāja-kulasya ca nirbhartsitenāti-vyathitaṃ karṇa-mūlaṃ hṛdayaṃ ca
yasya ..11..

5141104 अतिपरुषो रभस उत्साहस् तेनाटोपः संभ्रमो यथा भवत्य् एवं रिपूणां राज[-]कुलस्य च निर्भर्त्सितेनाति[-]
]व्यथितं कर्ण[-]मूलं हृदयं च यस्य ॥११॥

5141201 sa yadA dugDa-pUrva-sukftas tadA kAraskara-kAkatuRqAdy-apuRya-
druma-latA-vizoda-pAnavad uBayArTa-SUnya-draviRAn jIvan-mftAn svayaM
jIvan-mriyamARa upaDAvati .

5141201 sa yadā dugdha-pūrva-sukṛtas tadā kāraskara-kākatuṇḍādy-apuṇya-
druma-latā-viṣoda-pānavad ubhayārtha-śūnya-draviṇān jīvan-mṛtān svayaṃ
jīvan-mriyamāṇa upadhāvati .

5141201 स यदा दुग्ध[-]पूर्व[-]सुकृतस् तदा कारस्कर[-]काकतुण्डाद्य[-]अपुण्य[-]द्रुम[-]लता[-]विषोद[-]पानवद् उभयार्थ[-]
]शून्य[-]द्रविणान् जीवन्[-]मृतान् स्वयं जीवन्[-]म्रियमाण उपधावति ।

5141202 apuRya-vfkzAn

5141202 apuṇya-vṛkṣān

5141202 अपुण्य[-]वृक्षान्

5141203 ity etad vyAcazwe -- sa yadeti .

5141203 ity etad vyācaṣṭe -- sa yadeti .

5141203 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] स यदेति ।

5141204 dugDam upaBuktaM pUrva-sukftaM yena .

5141204 dugdham upabhuktaṃ pūrva-sukṛtaṃ yena .

5141204 दुग्धम् उपभुक्तं पूर्व[-]सुकृतं येन ।

5141205 tadA kAraskaro viza-tindus tat pramuKA ye 'puRya-drumAs taTA-
viDA latAS ca vizodapAnAS ca viza-kUpAs tat-tulyAn dfzwAdfzwa-prayojana-
SUnya-DanAn ..12..

5141205 tadā kāraskaro viṣa-tindus tat pramukhā ye 'puṇya-drumās tathā-
vidhā latās ca viṣodapānās ca viṣa-kūpās tat-tulyān dṛṣṭādṛṣṭa-prayojana-
śūnya-dhanān ..12..

5141205 तदा कारस्करो विष[-]तिन्दुस् तत् प्रमुखा ये sपुण्य[-]द्रुमास् तथा[-]विधा लताश् च विषोदपानाश् च विष[-]
[कूपास् तत्-]तुल्यान् दृष्टादृष्ट[-]प्रयोजन[-]शून्य[-]धनान् ॥१२॥

5141301 ekadAsat-prasaNgAn nikfta-matir vyudaka-srotaH-sKalanavad
uBayato 'pi duHKadaM pAKaRqam aBiyAti .
5141301 ekadāsat-prasaṅgān nikṛta-matir vyudaka-srotaḥ-skhalanavad
ubhayato 'pi duḥkhadaṃ pākhaṇḍam abhiyāti .
5141301 एकदासत[-]प्रसङ्गान् निकृत[-]मतिर् व्युदक[-]स्रोतः[-]स्खलनवद् उभयतो sपि दुःखदं पाखण्डम् अभियाति ।

5141302 kvacid vitoyAH sarita
5141302 kvacid vitoyāḥ sarita
5141302 क्वचिद् वितोयाः सरित्

5141303 ity etad vyAcazwe .
5141303 ity etad vyācaṣṭe .
5141303 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5141304 ekadA kvacid asatAM prasaNgAn nikftA vaYcitA matir yasya saH .
5141304 ekadā kvacid asatāṃ prasaṅgān nikṛtā vañcitā matir yasya saḥ .
5141304 एकदा क्वचिद् असतां प्रसङ्गान् निकृता वञ्चिता मतिर् यस्य सः ।

5141305 nirudaka-nadI-garta-pAte yaTA sadyaH SiraH sPuwati . paScAd api
tad vedanAnuvartate, evam iha paratra ca duHKadam ..13..
5141305 nirudaka-nadī-garta-pāte yathā sadyaḥ śiraḥ sphuṭati . paścād
api tad vedanānuvartate[,] evam iha paratra ca duḥkhadam ..13..
5141305 निरुदक[-]नदी[-]गर्त[-]पाते यथा सद्यः शिरः स्फुटति । पश्चाद् अपि तद् वेदनानुवर्तते[,] एवम् इह परत्र
च दुःखदम् ॥१३॥

5141401 yadA tu para-bADayAnDa Atmane nopanamati tadA hi pitf-putra-
barhizmataH pitf-putrAn vA sa Kalu Bakzayati .
5141401 yadā tu para-bādhayāndha ātmane nopanamati tadā hi pitṛ-putra-
barhiṣmataḥ pitṛ-putrān vā sa khalu bhakṣayati .
5141401 यदा तु पर[-]बाधयान्ध आत्मने नोपनमति तदा हि पितृ[-]पुत्र[-]बर्हिष्मतः पितृ[-]पुत्रान् वा स खलु भक्षयति
।

5141402a parasparaM cAlazate niranDaH
5141402a parasparaṃ cālaṣate nirandhaḥ
5141402a परस्परं चालषते निरन्धः

5141403 ity etad vyAcazwe -- yadA tv iti .
5141403 ity etad vyācaṣṭe -- yadā tv iti .
5141403 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] यदा त्व इति ।

5141404 anDo 'nnaM nopanamati nopatizWati .
5141404 andho 'nnaṃ nopanamati nopatiṣṭhati .
5141404 अन्धो sन्नं नोपनमति नोपतिष्ठति ।

5141405 pitf-putrARAM barhiH kuSas tadvataH .
5141405 pitṛ-putrāṇāṃ barhiḥ kuśas tadvataḥ .

5141405 पितृ-]पुत्राणां बर्हिः कुशस् तद्वतः ।

5141406 pituH putrARAM vA kuSAdi-tfRa-mAtram api yezu paSyati . tAn
Bakzayati bAData ity arTaH .

5141406 pituḥ putrāṇām vā kuśādi-tṛṇa-mātram api yeṣu paśyati . tān
bhakṣayati bādhata ity arthaḥ .

5141406 पितुः पुत्राणां वा कुशादि-]तृण-]मात्रम् अपि येषु पश्यति । तान् भक्षयति बाधत इत्य् अर्थः ।

5141407 pitf-putra-barhizWAn iti tu pAWaH sugamaH ..14..

5141407 pitṛ-putra-barhiṣṭhān iti tu pāṭhaḥ sugamaḥ ..14..

5141407 पितृ-]पुत्र-]बर्हिष्ठान् इति तु पाठः सुगमः ॥१४॥

5141501 kvacid AsAdya gfhaM dAvavat priyArTa-viDuram asuKodarkaM
SokAgninA dahyamAno BfSaM nirvedam upagacCati .

5141501 kvacid āsādyā gṛhaṃ dāvavat priyārtha-vidhuram asukhodarkaṃ
śokāgninā dahyamāno bhr̥ṣaṃ nirvedam upagacchati .

5141501 क्वचिद् आसाद्य गृहं दाववत् प्रियार्थ-]विधुरम् असुखोदर्कं शोकाग्निना दह्यमानो भृशं निर्वेदम् उपगच्छति
।

5141502 AsAdya dAvam

5141502 āsādyā dāvam

5141502 आसाद्य दावम्

5141503 ity etad vyAcazwe -- kvacid AsAdyeti ..15..

5141503 ity etad vyācaṣṭe -- kvacid āsādyeti ..15..

5141503 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-] [-] क्वचिद् आसादयेति ॥१५॥

5141601 kvacit kAla-viza-mita-rAja-kula-rakzasApahfta-priyatama-DanAsuH
pramftaka iva vigata-jIva-lakzaRa Aste .

5141601 kvacit kāla-viṣa-mita-rāja-kula-rakṣasāpahṛta-priyatama-dhanāsuḥ
pramṛtaka iva vigata-jīva-lakṣaṇa āste .

5141601 क्वचित् काल-]विष-]मित-]राज-]कुल-]रक्षसापहृता-]प्रियतम-]धनासुः प्रमृतक इव विगत-]जीव-]लक्षण
आस्ते ।

5141602 kva ca yakzEr hftAsur

5141602 kva ca yakṣair hṛtāsur

5141602 क्व च यक्षैर् हृतासुर्

5141603 ity etad vyAcazwe .

5141603 ity etad vyācaṣṭe .

5141603 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5141604 kvacit kAlena viza-mitaM pratikUlatAM nItaM yad rAja-kulaM tad
eva rakzas tenApahftAH priyatama-Dana-rUpA asavo yasya .

5141604 kvacit kālena viṣa-mitaṃ pratikūlatāṃ nītaṃ yad rāja-kulaṃ tad
eva rakṣas tenāpahṛtāḥ priyatama-dhana-rūpā asavo yasya .

5141604 क्वचित् कालेन विष-]मितं प्रतिकूलतां नीतं यद् राज-]कुलं तद् एव रक्षस् तेनापहृताः प्रियतम-]धन-]रूपा
असवो यस्य ।

5141605 vigatAni jIva-lakzaRani harzAdIni yasya .

5141605 vigatāni jīva-lakṣaṇāni harṣādīni yasya .

5141605 विगतानि जीव[-]लक्षणानि हर्षादीनि यस्य ।

5141606 SUrEr hfta-sva ity apy anenEva vyAKyAtam ..16..

5141606 śūrain hr̥ta-sva ity apy anenaiva vyākhyātam ..16..

5141606 शूरैर् हर्ता[-]स्व इत्य् अप्य् अनेनैव व्याख्यातम् ॥१६॥

5141701 kadAcin manoraTopagata-pitf-pitAmahAdy asat sad iti svapna-nirvfti-lakṣaṇam anubhavati .

5141701 kadācin manorathopagata-pitr̥-pitāmahādy asat sad iti svapna-nirvṛti-lakṣaṇam anubhavati .

5141701 कदाचिन् मनोरथोपगत[-]पितृ[-]पितामहाद्य् असत् सद् इति स्वप्न[-]निर्वृति[-]लक्षणम् अनुभवति ।

5141703 ity etad vyAcazwe .

5141703 ity etad vyācaṣṭe .

5141703 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5141704 kadAcin mano-raTa-prAptaM pitrAdy asad eva sad iti matvA pUrvaM ganDarva-puravad aGawamAna-darSanam uktam . idAnIM tan-nimitta-suKAsaktir ucyata iti BedaH ..17..

5141704 kadācin mano-ratha-prāptaṁ pitrādy asad eva sad iti matvā pūrvaṁ gandharva-puravad aghaṭamāna-darśanam uktam . idānīm tan-nimitta-sukhāsaktir ucyata iti bhedaḥ ..17..

5141704 कदाचिन् मनो[-]रथ[-]प्राप्तं पित्राद्य् असद् एव सद् इति मत्वा पूर्वं गन्धर्वा[-]पुरवद् अघटमान[-]दर्शनम् उक्तम् । इदानीं तन्[-]निमित्त[-]सुखासक्तिर् उच्यत इति भेदः ॥१७॥

5141801 kvacid gfhASrama-karma-codanAtiBara-girim ArurukzamARo loka-vyasana-karzita-manAH kaRwaka-SarkarA-kzetraM praviSann iva sIdati .

5141801 kvacid gr̥hāśrama-karma-codanātibhara-girim ārurukṣamāṇo loka-vyasana-karṣita-manāḥ kaṇṭaka-śarkarā-kṣetraṁ praviśann iva sīdati .

5141801 क्वचिद् गृहाश्रम[-]कर्म[-]चोदनातिभर[-]गिरिम् आरुरुक्षमाणो लोक[-]व्यसन[-]कर्षित[-]मनाः कण्टक[-]शर्करा[-]क्षेत्रं प्रविशन्न् इव सीदति ।

5141802 calan kvacid

5141802 calan kvacid

5141802 चलन् क्वचिद्

5141803 ity etad vyAcazwe .

5141803 ity etad vyācaṣṭe .

5141803 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5141804 kvacid gfhASrame yAH karma-codanAs tAsAm atiBaro 'tivistAraH sa eva giriH . tam ArurukzaMs tad-antaM gantum icCan ..18..

5141804 kvacid gr̥hāśrame yāḥ karma-codanās tāsām atibharo 'tivistāraḥ sa eva giriḥ . tam ārurukṣaṁs tad-antaṁ gantum icchan ..18..

5141804 क्वचिद् गृहाश्रमे याः कर्म[-]चोदनास् तासाम् अतिभरो ऽतिविस्तारः स एव गिरिः । तम् आरुरुक्षंस् तद्[-]अन्तं गन्तुम् इच्छन् ॥१८॥

5141901 kvacic ca duHsahena kAyAByantara-vahninA gfhIta-sAraH sva-kuwumbAya kruDyati .

5141901 kvacic ca duḥsahena kāyābhyantara-vahninā gr̥hīta-sāraḥ sva-
kuṭumbāya krudhyati .

5141901 क्वचिच् च दुःसहेन कायाभ्यन्तर[-]वह्निना गृहीत[-]सारः स्वा[-]कुटुम्बाय क्रुध्यति ।

5141902 pade pade 'Byantara-vahninA

5141902 pade pade 'bhyantara-vahninā

5141902 पदे पदे sभ्यन्तर[-]वह्निना

5141903 iti vyAcazwe -- kvacic ca duḥsaheneti ..19..

5141903 iti vyācaṣṭe -- kvacic ca duḥsaheneti ..19..

5141903 इति व्याचष्टे [-][-] क्वचिच् च दुःसहेनेति ॥१९॥

5142001 sa eva punar nidrA jagara-gfHItO 'nDe tamasi magnaH SUnyAraRya
iva Sete nAnyat-kiYcana veda Sava ivApavidDaH .

5142001 sa eva punar nidrājagara-gr̥hīto 'ndhe tamasi magnaḥ śūnyāraṇya
iva śete nānyat-kiñcana veda śava ivāpavidhaḥ .

5142001 स एव पुनर् निद्राजगर[-]गृहीतो sन्धे तमसि मग्नः शून्यारण्य इव शेते नान्यत्[-]किञ्चन वेद शव
इवापविद्धः ।

5142002 kvacin nigIrRa

5142002 kvacin nigīrṇa

5142002 क्वचिन् निगीर्ण

5142003 ity etad vyAcazwe -- sa eveti ..20..

5142003 ity etad vyācaṣṭe -- sa eveti ..20..

5142003 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] स एवेति ॥२०॥

5142101 kadAcid Bagna-mAna-daMzwro durjana-danda-SUkEr alabDa-nidrA-
kzaRo vyaTita-hfdayenAnukzIyamARa-vijYAno 'nDa-kUpe 'nDavat patati .

5142101 kadācid bhagna-māna-daṁṣṭro durjana-danda-śūkair alabdha-nidrā-
kṣaṇo vyathita-hṛdayenānukṣīyamāṇa-vijñāno 'ndha-kūpe 'ndhavat patati .

5142101 कदाचिद् भग्न[-]मान[-]दंष्ट्रो दुर्जन[-]दन्द[-]शूकैर् अलब्ध[-]निद्रा[-]क्षणो व्यथित[-]हृदयेनानुक्षीयमाण[-]
]विज्ञानो sन्ध[-]कूपे sन्धवत् पतति ।

5142102 dazwaH sma Sete

5142102 daṣṭaḥ sma śete

5142102 दष्टः स्म शेते

5142103 iti vyAcazwe -- kadAcid iti .

5142103 iti vyācaṣṭe -- kadācid iti .

5142103 इति व्याचष्टे [-][-] कदाचिद् इति ।

5142104 mAno garva eva daMzwrA para-pIqAkaratvAt . Bagna mAna-daMzwrA
yasya .

5142104 māno garva eva daṁṣṭrā para-piḍākaratvāt . bhagnā māna-daṁṣṭrā
yasya .

5142104 मानो गर्व एव दंष्ट्रा पर[-]पीडाकरत्वात् । भग्ना मान[-]दंष्ट्रा यस्य ।

5142105 ata eva na labDo nidrAyAH kzaRo 'pi yena ..21..

5142105 ata eva na labdho nidrāyāḥ kṣaṇo 'pi yena ..21..

5142105 अत एव न लब्धो निद्रायाः क्षणो ऽपि येन ॥२१॥

5142201 karhi sma cit kAma-maDu-lavAn vicinvan yadA para-dAra-para-drav-
yARy avarunDAno rAjYA svAmiBir vA nihataH pataty apAre niraye .

5142201 karhi sma cit kāma-madhu-lavān vicinvan yadā para-dāra-para-
drav-yāṇy avarundhāno rājñā svāmibhir vā nihataḥ pataty apāre niraye .

5142201 कर्हि स्म चित् काम[-]मधु[-]लवान् विचिन्वन् यदा पर[-]दार[-]पर[-]द्रव[-]याण्य् अवरुन्धानो राज्ञा स्वामिभिर्
वा निहतः पतत्य् अपारे निरये ।

5142202 karhi sma cit kzudra-rasAn

5142202 karhi sma cit kṣudra-rasān

5142202 कर्हि स्म चित् क्षुद्रा[-]रसान्

5142203 ity etad vyAcazwe -- karhi sma cit kAma-maDu-lavAn iti .

5142203 ity etad vyācaṣṭe -- karhi sma cit kāma-madhu-lavān iti .

5142203 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-] [-] कर्हि स्म चित् काम[-]मधु[-]लवान् इति ।

5142204 yadA nihato Bavati . tadA sadya eva niraye patati ..22..

5142204 yadā nihato bhavati . tadā sadya eva niraye patati ..22..

5142204 यदा निहतो भवति । तदा सद्य एव निरये पतति ॥२२॥

5142301 aTa ca tasmAd uBayaTApi hi karmAsminn AtmanaH saMsArAvapanam
udAharanti .

5142301 atha ca tasmād ubhayathāpi hi karmāsminn ātmanah saṁsārāvapanam
udāharanti .

5142301 अथ च तस्माद् उभयथापि हि कर्मास्मिन् आत्मनः संसारावपनम् उदाहरन्ति ।

5142302 prasaNgAt pravfttasya karmaRaH saMsAra-hetutvaM sPuwayati -- aTa
ceti .

5142302 prasaṅgāt pravṛttasya karmaṇah saṁsāra-hetutvaṁ sphuṭayati --
atha ceti .

5142302 प्रसङ्गात् प्रवृत्तस्य कर्मणः संसार[-]हेतुत्वं स्फुटयति [-] [-] अथ चेति ।

5142303 yasmAd evaM tasmAt .

5142303 yasmād evaṁ tasmāt .

5142303 यस्माद् एवं तस्मात् ।

5142304 aTa anantaram eva .

5142304 atha anantaram eva .

5142304 अथ अनन्तरम् एव ।

5142305 uBayaTA iha ca paratra ca .

5142305 ubhayathā iha ca paratra ca .

5142305 उभयथा इह च परत्र च ।

5142306 asmin pravftti-mArge .

5142306 asmin pravṛtti-mārgē .

5142306 अस्मिन् प्रवृत्ति[-]मार्गे ।

5142307 saMsArasyAvapanaM janma-kzetraM karmodAharanti ..23..

5142307 saṃsārasyāvapanaṃ janma-kṣetraṃ karmodāharanti ..23..

5142307 संसारस्यावपनं जन्म[-]क्षेत्रं कर्मोदाहरन्ति ॥२३॥

5142401 muktas tato yadi bandAd devadatta upAcCinatti tasmAd api
vizRumitra ity anavasTitiH .

5142401 muktas tato yadi bandhād devadatta upācchinatti tasmād api
viṣṇumitra ity anavasthitiḥ .

5142401 मुक्तस् ततो यदि बन्धाद् देवदत्त उपाच्छिनत्ति तस्माद् अपि विष्णुमित्र इत्य् अनवस्थितिः ।

5142402a tatrAtikfcCrAt pratilabDa-mAnaH

5142402a tatrātikṛccchrāt pratilabdha-mānaḥ

5142402a तत्रातिकृच्छ्रात् प्रतिलब्ध[-]मानः

5142403 ity etad vyAcawe -- mukta iti .

5142403 ity etad vyācaṣṭe -- mukta iti .

5142403 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] मुक्त इति ।

5142404 yadi bandAn mukto Bavati . tarhi tataH sakASAd anyo harati,
tasmAd apy anyaH, na tv asO BoktuM laBata ity arTaH ..24..

5142404 yadi bandhān mukto bhavati . tarhi tataḥ sakāśād anyo harati[,]
tasmād apy anyāḥ[,]
na tv asau bhoktuṃ labhata ity arthaḥ ..24..

5142404 यदि बन्धान् मुक्तो भवति । तर्हि ततः सकाशाद् अन्यो हरति[,]
तस्माद् अप्य् अन्यः[,]
न त्व् असौ भोक्तुं लभत इत्य् अर्थः ॥२४॥

5142501 kvacic ca SIta-vAtAdy-anekADidEvika-BOTikAtmIyAnAM daSAnAM
pratinivAraRe 'kalpo duranta-cintayA vizaRRa Aste .

5142501 kvacic ca śita-vātādy-anekādhidaivika-bhautikātmīyānām daśānām
pratinivāraṇe 'kalpo duranta-cintayā viṣaṇṇa āste .

5142501 क्वचिच् च शीत[-]वाताद्य[-]अनेकाधिदैविका[-]भौतिकात्मीयानां दशानां प्रतिनिवारणे ऽकल्पो दुरन्त[-]चिन्तया
विषण्ण आस्ते ।

5142502 kvacic ca SItAtapa-

5142502 kvacic ca śitātapa-

5142502 क्वचिच् च शीतातप[-]

5142503 ity etad vyAcawe -- kvacic ceti .

5142503 ity etad vyācaṣṭe -- kvacic ceti .

5142503 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] क्वचिच् चेति ।

5142504 SItAdayo 'neka ADidEvikAdyA yA daSA duHKAvastAs tAsAm ..25..

5142504 śitādayo 'nekā ādhidaivikādyā yā daśā duḥkhāvasthās tāsām ..25..

5142504 शीतादयो ऽनेका आधिदैविकाद्या या दशा दुःखावस्थास् तासाम् ॥२५॥

5142601 kvacin miTo vyavaharan yat kiYcid Danam anyeByo vA kAkIRikA-
mAttram apy apaharan yat kiYcid vA vidvezam eti vitta-SAWyAt .

5142601 kvacin mitho vyavaharan yat kiñcid dhanam anyebhyo vā kākīṇikā-
mātram apy apaharan yat kiñcid vā vidveṣam eti vitta-śāṭhyāt .

5142601 क्वचिन् मिथो व्यवहरन् यत् किञ्चिद् धनम् अन्येभ्यो वा काकिणिका[-]मात्रम् अप्य् अपहरन् यत् किञ्चिद्
वा विद्वेषम् एति वित्त[-]शाट्यात् ।

5142602 kvacin miTaH
5142602 kvacin mithaḥ
5142602 क्वचिन् मिथः

5142603 ity etad vyAcazwe .
5142603 ity etad vyācaṣṭe .
5142603 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5142604 kvacin miTo yat kiYcid DanaM vyavaharan kAkiRikA-mAtraM .
viMSati-kapardaka-mAtraM, tato 'pi nyUnaM vA yat kiYcid apaharan vidvezam
eti ..26..

5142604 kvacin mitho yat kiñcid dhanam vyavaharan kākiṇikā-mātram .
viṃśati-kapardaka-mātram[,] tato 'pi nyūnam vā yat kiñcid apaharan
vidveṣam eti ..26..

5142604 क्वचिन् मिथो यत् किञ्चिद् धनं व्यवहरन् काकिणिका[-]मात्रं । विंशति[-]कपर्दक[-]मात्रं[,] ततो ऽपि न्यूनं
वा यत् किञ्चिद् अपहरन् विद्वेषम् एति ॥२६॥

5142701 aDvany amuzminn ima upasargAs taTA suKa-duHKA-rAga-dveza-
BayABimAna-pramAdonmAda-Soka-moha-loBa-mAtsaryerzyAva-mAna-kzut-pipAsADi-
vyADi-janma-jarA-maraRAdayaH .

5142701 adhvany amuṣminn ima upasargās tathā sukha-duḥkha-rāga-dveṣa-
bhayābhimāna-pramādonmāda-śoka-moha-lobha-mātsaryerṣyāva-māna-kṣut-
pipāsādhi-vyādhi-janma-jarā-maraṇādayaḥ .

5142701 अध्वन्य् अमुष्मिन् इम उपसर्गास् तथा सुख[-]दुःख[-]राग[-]द्वेष[-]भयाभिमान[-]प्रमादोन्माद[-]शोक[-]मोह[-]
]लोभ[-]मात्सर्येष्याव[-]मान[-]क्षुत्-]पिपासाधि[-]व्याधि[-]जन्म[-]जरा[-]मरणादयः ।

5142702 aDvany amuzminn uru-kfcCra-vitta-bADopasargEH
5142702 adhvany amuṣminn uru-kṛcchra-vitta-bādhopasargaiḥ
5142702 अध्वन्य् अमुष्मिन् उरु[-]कृच्छ्र[-]वित्त[-]बाधोपसर्गैः

5142703 ity uktAn upasargAn prapaYcayati .
5142703 ity uktān upasargān prapañcayati .
5142703 इत्य् उक्तान् उपसर्गान् प्रपञ्चयति ।

5142704 aDvany amuzminn ime uru-kfcCra-vitta-bADAdayas taTA suKa-
duHKAdayaS ca .
5142704 adhvany amuṣminn ime uru-kṛcchra-vitta-bādhādayas tathā sukha-
duḥkhādayaś ca .
5142704 अध्वन्य् अमुष्मिन् इमे उरु[-]कृच्छ्र[-]वित्त[-]बाधादयस् तथा सुख[-]दुःखादयश् च ।

5142705a vyutkramEH punar uktES ca nAnA-pAWEr ataH param .
5142705a vyutkramaiḥ punar uktaiś ca nānā-pāṭhair ataḥ param .
5142705a व्युत्क्रमैः पुनर् उक्तैश् च नाना[-]पाठैर् अतः परम् ।

5142705c durgamo 'pi BavADvAyaM saMpradAyena tIryate ..27..
5142705c durgamo 'pi bhavādhvāyam saṃpradāyena tīryate ..27..
5142705c दुर्गमो ऽपि भवाध्वायं संप्रदायेन तीर्यते ॥२७॥

5142801 kvApi deva-mAyayA striyA Buja-latopagUQaH praskanna-viveka-
vijYAno yad-vihAra-gfhAramBAkula-hfdayas tad-ASrayAvasakta-suta-duhitf-

kalatra-BAzitAvaloka-vicezwitApahfta-hfdaya AtmAnam ajitAtmApAre 'nDe
tamasi prahiRoti .

5142801 kvāpi deva-māyayā striyā bhuja-latopagūḍhaḥ praskanna-viveka-
vijñāno yad-vihāra-grhārambhākula-hṛdayas tad-āśrayāvasakta-suta-duhitṛ-
kalatra-bhāṣitāvaloka-viceṣṭitāpahṛta-hṛdaya ātmānam ajitātmāpāre 'ndhe
tamasi prahiṇoti .

5142801 क्वापि देव[-]मायया स्त्रिया भुज[-]लतोपगूढः प्रस्कन्न[-]विवेक[-]विज्ञानो यद्[-]विहार[-]गृहारम्भाकुल[-]हृदयस्
तद्[-]आश्रयावसक्त[-]सुत[-]दुहितृ[-]कलत्र[-]भाषितावलोक[-]विचेष्टितापहृत[-]हृदय आत्मानम् अजितात्मापारे ऽन्धे तमसि
प्रहिणोति ।

5142802 tatra prasajjati kvApItY-AdinA siMhAvalokana-nyAyenoktam arTam
apakfzya krameRa vyAcazwe -- kvApi deva-mAyayeti .

5142802 tatra prasajjati kvāpīty-ādinā siṃhāvalokana-nyāyenoktam artham
apakṛṣya krameṇa vyācaṣṭe -- kvāpi deva-māyayeti .

5142802 तत्र प्रसज्जति क्वापीत्यु[-]आदिना सिंहावलोकन[-]न्यायेनोक्तम् अर्थम् अपकृष्य क्रमेण व्याचष्टे [-][-]
क्वापि देव[-]माययेति ।

5142803 praskannam apagataM viveka-vijYAnaM yasya .

5142803 praskannam apagataṃ viveka-vijñānaṃ yasya .

5142803 प्रस्कन्नम् अपगतं विवेक[-]विज्ञानं यस्य ।

5142804 yasyA striyA vihAra-gfhaM krIqA-gfhaM tad-AramBe AkulaM hfdayaM
yasya .

5142804 yasyā striyā vihāra-grhaṃ kṛiḍā-grhaṃ tad-ārambhe ākulaṃ hṛdayaṃ
yasya .

5142804 यस्या स्त्रिया विहार[-]गृहं क्रीडा[-]गृहं तद्[-]आरम्भे आकुलं हृदयं यस्य ।

5142805 anena prasajjatIti vyAKyAtam .

5142805 anena prasajjatīti vyākhyātam .

5142805 अनेन प्रसज्जतीति व्याख्यातम् ।

5142806 tad-ASrayety-Adi vyAcazwe .

5142806 tad-āśrayety-ādi vyācaṣṭe .

5142806 तद्[-]आश्रयेत्यु[-]आदि व्याचष्टे ।

5142807 tasyA ASraye 'vasaktAH saMlagnAH suta duhitaraS ca kalatraM ca
sEva strI tezAM BAZitAdiBir apahftaM hfdayaM yasya .

5142807 tasyā āśraye 'vasaktāḥ saṃlagnāḥ sutā duhitaraś ca kalatraṃ ca
saiva strī teṣāṃ bhāṣitādibhir apahṛtaṃ hṛdayaṃ yasya .

5142807 तस्या आश्रये ऽवसक्ताः संलग्नाः सुता दुहितरश् च कलत्रं च सैव स्त्री तेषां भाषितादिभिर् अपहृतं हृदयं
यस्य ।

5142808 prahiRoti prakzipati ..28..

5142808 prahiṇoti prakṣipati ..28..

5142808 प्रहिणोति प्रक्षिपति ॥२८॥

5142901 kadAcid ISvarasya Bagavato vizRoS cakrAt paramARv-Adi-dvi-
parArDapavarga-kAlopalakzaRAṭ parivartitena vayasA raMhasA harata
Abrahma-tfRa-stambAdInAM BUtAnAm animizato mizatAM vitrasta-hfdayas tam
eveSvaraM kAla-cakra-nijAyuDaM sAkzAd BagavantaM yajYa-puruzam anAdftya

pAKaRqa-devatAH kaNka-gfDra-baka-vawa-prAyA Arya-samaya-parihftAH
sANKetyenABiDatte .
5142901 kadācid īśvarasya bhagavato viṣṇoś cakrāt paramāṇv-ādi-dvi-
parārdhāpavarga-kālopalakṣaṇāt parivartitena vayasā raṁhasā harata
ābrahma-tṛṇa-stambādīnām bhūtānām animiṣato miṣatām vitrasta-hṛdayas tam
eveśvaraṁ kāla-cakra-nijāyudhaṁ sāksād bhagavantaṁ yajña-puruṣam anādr̥tya
pākhaṇḍa-devatāḥ kaṅka-gṛdhra-baka-vaṭa-prāyā ārya-samaya-parihṛtāḥ
sāṅketyenābhidhatte .

5142901 कदाचिद् ईश्वरस्य भगवतो विष्णोश् चक्रात् परमाण्व-]आदि-]द्वि-]परार्धापवर्ग-]कालोपलक्षणात्
परिवर्तितेन वयसा रंहसा हरत आब्रह्म-]तृण-]स्तम्बादीनां भूतानाम् अनिमिषतो मिषतां वित्रस्ता-]हृदयस् तम् एवेश्वरं
काल-]चक्र-]निजायुधं साक्षाद् भगवन्तं यज-]पुरुषम् अनादृत्य पाखण्ड-]देवताः कङ्क-]गृध्रा-]बक-]वट-]प्राया आर्य-
]समय-]परिहृताः साङ्केत्येनाभिधत्ते ।

5142903 ity etad vyAcazwe -- kadAcid ISvarasyeti .
5142903 ity etad vyācaṣṭe -- kadācid īśvarasyeti .
5142903 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-]-] कदाचिद् ईश्वरस्येति ।

5142904 paramARur Adir dvi-parArDo 'pavargo 'ntaH tad evopalakzaRaM
yasya tasmAt .
5142904 paramāṇur ādir dvi-parārdho 'pavargo 'ntaḥ tad evopalakṣaṇam
yasya tasmāt .
5142904 परमाणुर् आदिर् द्वि-]परार्धो ऽपवर्गो ऽन्तः तद् एवोपलक्षणं यस्य तस्मात् ।

5142905 kAlopalakzaRAD iti pfTak padatvena pAWe kAla-svarUpAd ity arTaH
.
5142905 kālopalakṣaṇād iti pṛthak padatvena pāṭhe kāla-svarūpād ity
arthah .
5142905 कालोपलक्षणाद् इति पृथक् पदत्वेन पाठे काल-]स्वरूपाद् इत्य् अर्थः ।

5142906 raMhasA SIGreRa parivartitena pariBramaRena vayasA bAlyAdi-
krameRa .
5142906 raṁhasā śīghreṇa parivartitena paribhramaṇena vayasā bālyādi-
krameṇa .
5142906 रंहसा शीघ्रेण परिवर्तितेन परिभ्रमणेन वयसा बाल्यादि-]क्रमेण ।

5142907 brahmARam aBivyApya tFRa-stambAdIni BUtAni harataS cakrataH
sakASAd vitrasta-hfdayaH san pAKaRqa-devatA .
5142907 brahmāṇam abhivyāpya tṛṇa-stambādīni bhūtāni harataś cakrataḥ
sakāśād vitrasta-hṛdayaḥ san pākhaṇḍa-devatā .
5142907 ब्रह्माणम् अभिव्याप्य तृण-]स्तम्बादीनि भूतानि हरतश् चक्रतः सकाशाद् वित्रस्ता-]हृदयः सन् पाखण्ड-
]देवता ।

5142908 ABimuKyena Datta ity anvayaH .
5142908 ābhimukhyena dhatta ity anvayaḥ .
5142908 आभिमुख्येन धत्त इत्य् अन्वयः ।

5142909 animizato nimezam akurvataH . aramattAd ity arTaH .
5142909 animiṣato nimeṣam akurvataḥ . aramattād ity arthaḥ .
5142909 अनिमिषतो निमेषम् अकुर्वतः । अरमत्ताद् इत्य् अर्थः ।

5142910 mizatAM pratikartum aSaktAnAm ity arTaH .
 5142910 miṣatām pratikartum aśaktānām ity arthaḥ .
 5142910 मिषतां प्रतिकर्तुम् अशक्तानाम् इत्य् अर्थः ।

 5142911 karmaRi zazWyaH .
 5142911 karmaṇi śaṣṭhyaḥ .
 5142911 कर्मणि षष्ठ्यः ।

 5142912 kAla-cakraM nijaM nityam AyuDaM yasya .
 5142912 kāla-cakraṃ nijaṃ nityam āyudhaṃ yasya .
 5142912 काल[-]चक्रं निजं नित्यम् आयुधं यस्य ।

 5142913 sANketyena mUla-pramARa-SUnyena pAKaRqAgamena ..29..
 5142913 sāṅketyena mūla-pramāṇa-śūnyena pākhaṇḍāgamena ..29..
 5142913 साङ्केत्येन मूल[-]प्रमाण[-]शून्येन पाखण्डागमेन ॥२९॥

 5143001 yadA tu pAKaRqiBir Atma-vaYcitEs tEr uru vaYcito brahma-kulaM
 samAvasaMs tezAM SiIam upanayanAdi-SrOta-smArta-karmAnuzWA-nena Bagavato
 yajYa-puruzasyArADanam eva tad arocayan SUDra-kulaM Bajate nigamAcAre
 'SudDito yasya miTunI-BAvaH kuwumba-BaraRaM yaTA vAnara-jAteH .
 5143001 yadā tu pākhaṇḍibhir ātma-vañcитайs tair uru vañcito brahma-
 kulaṃ samāvasaṃs teṣāṃ śīlam upanayanādi-śrauta-smārta-karmānuṣṭhā-nena
 bhagavato yajña-puruṣasyārādhanam eva tad arocayan śūdra-kulaṃ bhajate
 nigamācāre 'śuddhito yasya mithunī-bhāvaḥ kuṭumba-bharaṇaṃ yathā vānara-
 jāteḥ .
 5143001 यदा तु पाखण्डिभिर् आत्म[-]वञ्चितैस् तैर् उरु वञ्चितो ब्रह्म[-]कुलं समावसंस् तेषां शीलम् उपनयनादि[-]
 ]श्रौत[-]स्मार्त[-]कर्मनुष्ठा[-]नेन भगवतो यज्ञ[-]पुरुषस्याराधनम् एव तद् अरोचयन् शूद्र[-]कुलं भजते निगमाचारे शुद्धितो
 यस्य मिथुनी[-]भावः कुटुम्बा[-]भरणं यथा वानर[-]जातेः ।

 5143002 tEr vaYcita
 5143002 tair vañcita
 5143002 तैर् वञ्चित

 5143003 ity etad vyAcazwe -- yadA tv iti .
 5143003 ity etad vyācaṣṭe -- yadā tv iti .
 5143003 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] यदा त्व इति ।

 5143004 AtmanA vaYcitEr uru aDikaM vaYcitaH san .
 5143004 ātmanā vañcitair uru adhikaṃ vañcitaḥ san .
 5143004 आत्मना वञ्चितैर् उरु अधिकं वञ्चितः सन् ।

 5143005 tezAM brAhmaRAnAM yac CiIam upanayanAdi tad arocayan SUDra-vad
 vartate .
 5143005 teṣāṃ brāhmaṇānām yac chīlam upanayanādi tad arocayan śūdra-vad
 vartate .
 5143005 तेषां ब्राह्मणानां यच् छीलम् उपनयनादि तद् अरोचयन् शूद्र[-]वद् वर्तते ।

 5143006 nigamoktAcAre aSudDitaH svasya SudDy-aBAvAt .
 5143006 nigamoktācāre aśuddhitaḥ svasya śuddhy-abhāvāt .
 5143006 निगमोक्ताचारे अशुद्धितः स्वस्य शुद्ध्या[-]अभावात् ।

5143007 yasya SUDrasya kevalaM miTunI-BAvAH kuwumba-BaraRaM ca vyApAro
nAgni-hotrAdiH ..30..

5143007 yasya sūdrasya kevalaṃ mithunī-bhāvaḥ kuṭumba-bharaṇaṃ ca
vyāpāro nāgni-hotrādiḥ ..30..

5143007 यस्य शूद्रस्य केवलं मिथुनी[-]भावः कुटुम्ब[-]भरणं च व्यापारो नाग्नि[-]होत्रादिः ॥३०॥

5143101 tatrApi niravarodaH svEreRa viharann ati-kfpaRa-budDir anyonya-
muKa-nirIkzaRAdinA grAmya-karmaREva vismfta-kAlAvaDiH .

5143101 tatrāpi niravarodhaḥ svaireṇa viharann ati-kṛpaṇa-buddhir
anyonya-mukha-nirīkṣaṇādinā grāmya-karmaṇaiva vismṛta-kālāvadhiḥ .

5143101 तत्रापि निरवरोधः स्वैरेण विहरन्न् अति[-]कृपण[-]बुद्धिर् अन्योन्य[-]मुख[-]निरीक्षणादिना ग्राम्य[-]कर्मणैव
विस्मृत[-]कालावधिः ।

5143102 taj-jAti-rAsena

5143102 taj-jāti-rāsena

5143102 तज्[-]जाति[-]रासेन

5143103 ity-Adi vyAcazwe .

5143103 ity-ādi vyācaṣṭe .

5143103 इत्य्[-]आदि व्याचष्टे ।

5143104 tatrApi niravarodaH pratibanda-rahitaH .

5143104 tatrāpi niravarodhaḥ pratibandha-rahitaḥ .

5143104 तत्रापि निरवरोधः प्रतिबन्ध[-]रहितः ।

5143105 svEreRa svecCayA krIqan vismfta-mftyu-kAlaH san ..31..

5143105 svaireṇa svecchayā krīḍan vismṛta-mṛtyu-kālaḥ san ..31..

5143105 स्वैरेण स्वेच्छया क्रीडन् विस्मृत[-]मृत्यु[-]कालः सन् ॥३१॥

5143201 kvacid drumavad EhikArTezu gfhezu raMsyan yaTA vAnaraH suta-
dAra-vatsalo vyavAya-kzaRaH .

5143201 kvacid drumavad aihikārtheṣu grheṣu raṃsyan yathā vānaraḥ suta-
dāra-vatsalo vyavāya-kṣaṇaḥ .

5143201 क्वचिद् द्रुमवद् ऐहिकार्थेषु गृहेषु रंस्यन् यथा वानरः सुत[-]दार[-]वत्सलो व्यवाय[-]क्षणः ।

5143202 drumezu raMsyann

5143202 drumeṣu raṃsyann

5143202 द्रुमेषु रंस्यन्

5143203 ity etad vyAcazwe -- kvacid drumavad iti .

5143203 ity etad vyācaṣṭe -- kvacid drumavad iti .

5143203 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-] [-] क्वचिद् द्रुमवद् इति ।

5143204 vyavAya-kzaRo mETunotsavo Bavati ..32..

5143204 vyavāya-kṣaṇo maithunotsavo bhavati ..32..

5143204 व्यवाय[-]क्षणो मैथुनोत्सवो भवति ॥३२॥

5143301 evam aDvany avarunDAno mftyu-gaja-BayAt tamasi giri-kandara-
prAye .

5143301 evam adhvany avarundhāno mṛtyu-gaja-bhayāt tamasi giri-kandara-prāye .

5143301 एवम् अध्वन्य् अवरुन्धानो मृत्यु[-]गज[-]भयात् तमसि गिरि[-]कन्दर[-]प्राये ।

5143302 kvacit pramAdAd

5143302 kvacit pramādād

5143302 क्वचित् प्रमादाद्

5143303 ity etad vyAcazwe .

5143303 ity etad vyācaṣṭe .

5143303 इत्य् एतद् व्याचष्टे ।

5143304 evam aDvani suKa-duHKAdy-avarunDano giri-kandara-prāye tamasi rogAdy-Āpadi patatIti SezaH ..33..

5143304 evam adhvani sukha-duḥkhādy-avarundhāno giri-kandara-prāye tamasi rogādy-āpadi patatīti śeṣaḥ ..33..

5143304 एवम् अध्वनि सुख[-]दुःखाद्य[-]अवरुन्धानो गिरि[-]कन्दर[-]प्राये तमसि रोगाद्य[-]आपदि पततीति शेषः
॥३३॥

5143401 kvacic CIta-vAtAdy-aneka-dEvika-BOTikAtmIyAnAM duHKAAnAM

pratinivAraRe 'kalpo duranta-vizaya-vizaRRa Aste .

5143401 kvacic chīta-vātādy-aneka-daivika-bhautikātmīyānām duḥkhānām

pratinivāraṇe 'kalpo duranta-viṣaya-viṣaṇṇa āste .

5143401 क्वचिच् छीत[-]वाताद्य[-]अनेक[-]दैविक[-]भौतिकात्मीयानां दुःखानां प्रतिनिवारणे स्कल्पो दुरन्त[-]विषय[-]
]विषण्ण आस्ते ।

5143402 kvacic CIta-vAtety-Adi-pUrvasmAd aDikoktiH .

5143402 kvacic chīta-vātety-ādi-pūrvasmād adhikoktiḥ .

5143402 क्वचिच् छीत[-]वातेत्य[-]आदि[-]पूर्वस्माद् अधिकोक्तिः ।

5143403 rogAdy-Āpadi patitaH san SItAdiBiH kliSyann Asta ity arTaH ..34..

5143403 rogādy-āpadi patitaḥ san śītādibhiḥ kliśyann āsta ity arthaḥ ..34..

5143403 रोगाद्य[-]आपदि पतितः सन् शीतादिभिः क्लिश्यन् आस्त इत्य् अर्थः ॥३४॥

5143501 kvacin miTo vyavaharan yat kiYcid Danam upayAti vitta-SAWyena .

5143501 kvacin mitho vyavaharan yat kiñcid dhanam upayāti vitta-śāṭhyena .

5143501 क्वचिन् मिथो व्यवहरन् यत् किञ्चिद् धनम् उपयाति वित्त[-]शाठ्येन ।

5143502 tad evaM siMhAvalokana-nyāyenoktam arTaM yaTA-sTAnam apakfzya vyAKyAya krama-sTam anuvartayituM purvoktam evAnuvadati -- kvacin miTa iti .

5143502 tad evaṃ siṃhāvalokana-nyāyenoktam arthaṃ yathā-sthānam apakṛṣya vyākhyāya krama-stham anuvartayituṃ purvoktam evānuvadati -- kvacin mitha iti .

5143502 तद् एवं सिंहावलोकन[-]न्यायेनोक्तम् अर्थ यथा[-]स्थानम् अपकृष्य व्याख्याय क्रम[-]स्थम् अनुवर्तयितुं
पूर्वोक्तम् एवानुवदति [-][-] क्वचिन् मिथ इति ।

5143503 vitta-SAWyena kadAcid yat kiYcid Danam upayAti ..35..
5143503 vitta-sāṭhyena kadācid yat kiñcid dhanam upayāti ..35..
5143503 वित्त[-]शाठ्येन कदाचिद् यत् किञ्चिद् धनम् उपयाति ॥३५॥

5143601 kvacit kzIRa-DanaH SayyAsanASanAdy-upaBoga-vihIno yAvad
apratilabDa-manoraTopagatAdAne 'vasita-matis tatas tato 'vamAnAdIni janAd
aBilaBate .

5143601 kvacit kṣīṇa-dhanaḥ śayyāsanāśanādy-upabhoga-vihīno yāvad
apratilabdha-manorathopagatādāne 'vasita-matis tatas tato 'vamānādīni
janād abhilabhate .

5143601 क्वचित् क्षीण[-]धनः शय्यासनाशनाद्य[-]उपभोग[-]विहीनो यावद् अप्रतिलब्ध[-]मनोरथोपगतादाने स्वसित[-]
]मतिस् ततस् ततो स्वमानादीनि जनाद् अभिलभते ।

5143602 kvacit kvacit kzIRa-Danas tu
5143602 kvacit kvacit kṣīṇa-dhanas tu
5143602 क्वचित् क्वचित् क्षीण[-]धनस् तु

5143603 iti vyAcazwe . kvacit kzIRa-Dana iti .
5143603 iti vyācaṣṭe . kvacit kṣīṇa-dhana iti .
5143603 इति व्याचष्टे । क्वचित् क्षीण[-]धन इति ।

5143604 apratilabDaM yan manoraTenopagataM vAYCitaM tasyAdAne svIkAre
niScita-matiH san ..36..
5143604 apratilabdham yan manorathenopagataṁ vāñchitaṁ tasyādāne svikāre
niścita-matiḥ san ..36..
5143604 अप्रतिलब्धं यन् मनोरथेनोपगतं वाञ्छितं तस्यादाने स्वीकारे निश्चित[-]मतिः सन् ॥३६॥

5143701 evaM vitta-vyatizaNga-vivfdDa-vErAnubanDo 'pi pUrva-vAsanayA
miTa udvahaty aTApavahati .
5143701 evaṁ vitta-vyatiṣaṅga-vivṛddha-vairānubandho 'pi pūrva-vāsanayā
mitha udvahaty athāpavahati .
5143701 एवं वित्त[-]व्यतिषङ्ग[-]विवृद्ध[-]वैरानुबन्धो ऽपि पूर्व[-]वासनया मिथ उद्वहत्य् अथापवहति ।

5143702 anyonya-vitta-vyatizaNgena
5143702 anyonya-vitta-vyatiṣaṅgena
5143702 अन्योन्य[-]वित्त[-]व्यतिषङ्गेन

5143703 ity etad vyAcazwe -- evaM vitta-vyatizaNgeti .
5143703 ity etad vyācaṣṭe -- evaṁ vitta-vyatiṣaṅgeti .
5143703 इत्य् एतद् व्याचष्टे [-][-] एवं वित्त[-]व्यतिषङ्गेति ।

5143704 apavahati tyajati ..37..
5143704 apavahati tyajati ..37..
5143704 अपवहति त्यजति ॥३७॥

5143801 etasmin saMsArADvani nAnA-kleSopasarga-bADita Apanna-vipanno
yatra yas tam u ha vAvetaras tatra visfjya jAtaM jAtam upAdAya Socan
muhyān biByad-vivadan krandaṁ saMhṛzayan gAyan nahyamAnaH sADu-varjito
nEvAvartate 'dyApi yata ArabDa eza nara-loka-sArTo yam aDvanaH pAram
upadiSanti .

5143801 etasmin saṃsārādhvani nānā-kleśopasarga-bādhita āpanna-vipanno
yatra yas tam u ha vāvetaras tatra viśṛjya jātaṃ jātaṃ upādāya śocan
muhyan bibhyad-vivadan krandan saṃhr̥ṣyan gāyan nahyamānaḥ sādhu-varjito
naivāvartate 'dyāpi yata ārabdha eṣa nara-loka-sārtho yam adhvanaḥ pāram
upadiśanti .

5143801 एतस्मिन् संसाराध्वनि नाना[-]क्लेशोपसर्ग[-]बाधित आपन्न[-]विपन्नो यत्र यस् तम् उ ह वावेतरस् तत्र
विसृज्य जातं जातम् उपादाय शोचन् मुह्यन् बिभ्यद्[-]विवदन् क्रन्दन् संहृष्यन् गायन् नह्यमानः साधु[-]वर्जितो नैवावर्तते
ऽद्यापि यत आरब्ध एष नर[-]लोक[-]सार्थो यम् अध्वनः पारम् उपदिशन्ति ।

5143802 aDvany amuzminn
5143802 adhvany amuṣminn
5143802 अध्वन्य् अमुष्मिन्

5143803 ity-Adi vyAcazte -- etasminn iti .
5143803 ity-ādi vyācaṣte -- etasminn iti .
5143803 इत्यादि व्याचष्टे [-]एतस्मिन् इति ।

5143804 Apanna ApadaM prAptaH vipanno vinazwo vA yatra yas tam itaras
tatra visfjya .
5143804 āpanna āpadaṃ prāptaḥ vipanno vinaṣṭo vā yatra yas tam itaras
tatra viśṛjya .
5143804 आपन्न आपदं प्राप्तः विपन्नो विनष्टो वा यत्र यस् तम् इतरस् तत्र विसृज्य ।

5143805 na hy amAno baDyamAnaH .
5143805 na hy amāno badhyamānaḥ .
5143805 न ह्य् अमानो बध्यमानः ।

5143806 na hy amAno baDyamAnaH .
5143806 na hy amāno badhyamānaḥ .
5143806 न ह्य् अमानो बध्यमानः ।

5143901 yad idaM yogAnuSAsanaM na vA etad avarunDate yan nyasta-daRqA
munaya upaSama-SīlA uparatAtmAnaH samavagacCanti .
5143901 yad idaṃ yogānuśāsanaṃ na vā etad avarundhate yan nyasta-daṇḍā
munaya upaśama-śīlā uparatātmānaḥ samavagacchanti .
5143901 यद् इदं योगानुशासनं न वा एतद् अवरुन्धते यन् न्यस्त[-]दण्डा मुनय उपशम[-]शीला उपरतात्मानः
समवगच्छन्ति ।

5143902 anAvfttO hetum Aha -- yad idam iti ..39..
5143902 anāvṛttau hetum āha -- yad idam iti ..39..
5143902 अनावृत्तौ हेतुम् आह [-]यद् इदम् इति ॥३९॥

5144001 yad api dig-iBa-jayino yajvino ye vE rAjarzayaH kiM tu paraM
mfDe SayIrann asyAm eva mameyam iti kfta-vErAnubanDAyAM visfjya svayam
upasaMhftAH .
5144001 yad api dig-ibha-jayino yajvino ye vai rājarṣayaḥ kiṃ tu paraṃ
mr̥dhe śayīrann asyām eva mameyam iti kṛta-vairānubandhāyāṃ viśṛjya svayam
upasaṃhr̥tāḥ .
5144001 यद् अपि दिग्[-]इभ[-]जयिनो यज्विनो ये वै राजर्षयः किं तु परं मृधे शयीरन् अस्याम् एव ममेयम् इति
कृत[-]वैरानुबन्धायां विसृज्य स्वयम् उपसंहताः ।

5144002 manasvina
5144002 manasvina
5144002 मनस्विन

5144003 ity-Adi vyAcazwe -- yad apIti .
5144003 ity-ādi vyācaṣṭe -- yad apīti .
5144003 इत्या-]आदि व्याचष्टे [-][-] यद् अपीति ।

5144004 ye vE rAjarzayaH . te 'pi nAvarunDate, kintu paraM kevalaM mfDe
SayIran ..40..
5144004 ye vai rājarṣayaḥ . te 'pi nāvarundhate[,] kintu paraṃ kevalaṃ
mṛdhe śayīran ..40..
5144004 ये वै राजर्षयः । ते ऽपि नावरुन्धते[,] किन्तु परं केवलं मृधे शयीरन् ॥४०॥

5144101 karma-vallIm avalambya tata ApadaH kaTaYcin narakAd vimuktaH
punar apy evaM saMsArADvani vartamAno nara-loka-sArTam upayAti evam upari
gato 'pi .
5144101 karma-vallīm avalambya tata āpadaḥ kathañcin narakād vimuktaḥ
punar apy evaṃ saṃsārādhvani vartamāno nara-loka-sārtham upayāti evam
upari gato 'pi .
5144101 कर्म-]वल्लीम् अवलम्ब्य तत आपदः कथञ्चिन् नरकाद् विमुक्तः पुनर् अप्य् एवं संसाराध्वनि वर्तमानो
नर-]लोक-]सार्थम् उपयाति एवम् उपरि गतो ऽपि ।

5144102 prasajjati
5144102 prasajjati
5144102 प्रसज्जति

5144103 ity-Adi giri-kandara ity antam apakfzya vyAKyAtaM granTam
atikramya vallIM gfhItvety-Adi-granTaM vyAcazwe -- karma-vallIm iti .
5144103 ity-ādi giri-kandara ity antam apakṛṣya vyākhyātaṃ grantham
atikramya vallīm gr̥hītvety-ādi-grantham vyācaṣṭe -- karma-vallīm iti .
5144103 इत्या-]आदि गिरि-]कन्दर इत्य् अन्तम् अपकृष्य व्याख्यातं ग्रन्थम् अतिक्रम्य वल्लीं गृहीत्वेत्या-]आदि-
]ग्रन्थं व्याचष्टे [-][-] कर्म-]वल्लीम् इति ।

5144104 evam upari svargaM gato 'pi nara-loka-sArTam evopayAti ..41..
5144104 evam upari svargaṃ gato 'pi nara-loka-sārtham evopayāti ..41..
5144104 एवम् उपरि स्वर्गं गतो ऽपि नर-]लोक-]सार्थम् एवोपयाति ॥४१॥

5144201 tasyedam upagAyanti -- --
5144201 tasyedam upagāyanti -- --
5144201 तस्येदम् उपगायन्ति [-][-] [-][-]

5144202a ArzaBasyeha rAjarzer manasApi mahAtmanaH .
5144202a ārṣabhasyeha rājarṣer manasāpi mahātmanaḥ .
5144202a आर्षभस्येह राजर्षे मनसापि महात्मनः ।

5144202c nAnuvartmArhati nfpo makzikeva garutmataH ..
5144202c nānuvartmārhati nṛpo makṣikeva garutmataḥ ..
5144202c नानुवर्तमर्हति नृपो मक्षिकेव गरुत्मतः ॥

5144203 tad evaM BaratoktiM vyAKyAya tac carita-saNgraha-SlokAn Aha .
 5144203 tad evaṃ bharatoktiṃ vyākhyāya tac carita-saṅgraha-ślokān āha .
 5144203 तद् एवं भरतोक्तिं व्याख्याय तच् चरित[-]सङ्ग्रह[-]श्लोकान् आह ।

 5144204 tasyedaM karma SlokEr upagAyanti .
 5144204 tasyedaṃ karma ślokair upagāyanti .
 5144204 तस्येदं कर्म श्लोकैर् उपगायन्ति ।

 5144205 ArzaBasya fzaBa-putrasya anyo nfpo 'nuvartma nArhati
 vartmAnugantuM Saknoti ..42..
 5144205 ārṣabhasya ṛṣabha-putrasya anyo nṛpo 'nuvartma nārhati
 vartmānugantuṃ śaknoti ..42..
 5144205 आर्षभस्य ऋषभ[-]पुत्रस्य अन्यो नृपो ऽनुवर्त्म नार्हति वर्त्मानुगन्तुं शक्नोति ॥४२॥

 5144301a yo dustyajAn dAra-sutAn suhfd rAjyaM hfdi-spfSaH .
 5144301a yo dustyajān dāra-sutān suhṛd rājyaṃ hṛdi-sprśaḥ .
 5144301a यो दुस्त्यजान् दार[-]सुतान् सुहृद् राज्यं हृदि[-]स्पृशः ।

 5144301c jahO yuvEva malavad uttamaSloka-lAlasaH..
 5144301c jahau yuvaiva malavad uttamaśloka-lālasaḥ ..
 5144301c जहौ युवैव मलवद् उत्तमश्लोक[-]लालसः ॥

 5144302 tatra hetum Aha -- ya iti .
 5144302 tatra hetum āha -- ya iti .
 5144302 तत्र हेतुम् आह [-] य इति ।

 5144303 suhfd-rAjyayor dvandvEkyaM .
 5144303 suhṛd-rājyayor dvandvaikyam .
 5144303 सुहृद्[-]राज्ययोर् द्वन्द्वैक्यम् ।

 5144304 yo dustyajAn dArAdIn vizWAM iva jahO tasyArzaBasyeti saMbanDaH .
 5144304 yo dustyajān dārādīn viṣṭhām iva jahau tasyārṣabhasyeti
 saṃbandhaḥ .
 5144304 यो दुस्त्यजान् दारादीन् विष्ठाम् इव जहौ तस्यार्षभस्येति संबन्धः ।

 5144305 dustyajatve hetuH . hfdi-spfSo mano-jYAn tyAge hetuH, uttama-
 Sloke lAlasA lampawatvaM yasya .
 5144305 dustyajatve hetuḥ . hṛdi-sprśo mano-jñān tyāge hetuḥ[,] uttama-
 śloke lālasā lampāṭatvaṃ yasya .
 5144305 दुस्त्यजत्वे हेतुः । हृदि[-]स्पृशो मनो[-]ज्ञान् त्यागे हेतुः[,] उत्तम[-]श्लोके लालसा लम्पटत्वं यस्य ।

 5144401a yo dustyajAn kziti-suta-svajjanArTa-dArAn
 5144401a yo dustyajān kṣiti-suta-svajjanārtha-dārān
 5144401a यो दुस्त्यजान् क्षिति[-]सुत[-]स्वजनार्थ[-]दारान्

 5144401b prArTyAM SriyaM sura-varEH sadayAvalokAm .
 5144401b prārthyāṃ śriyaṃ sura-varaiḥ sadayāvalokām .
 5144401b प्रार्थ्या श्रियं सुर[-]वरैः सदयावलोकाम् ।

5144401c nEcCan nfpas tad-ucitaM mahatAM maDudviw-
5144401c naicchan nṛpas tad-ucitaṃ mahatām madhudviṭ-
5144401c नैच्छन् नृपस् तद्-उचितं महतां मधुद्वि-]

5144401d sevAnurakta-manasAm aBavo 'pi PalguH ..
5144401d sevānurakta-manasām abhavo 'pi phalguḥ ..
5144401d सेवानुरक्त-]मनसाम् अभवो ऽपि फल्गुः ॥

5144402 tasyEvaM vizaya-tyAgo na citram ity Aha .
5144402 tasyaivam viṣaya-tyāgo na citram ity āha .
5144402 तस्यैवं विषय-]त्यागो न चित्रम् इत्य् आह ।

5144403 ya evaM-BUto 'sO nfpaH sa kzity-AdIn nEcCad iti yat tad ucitam .
5144403 ya evam-bhūto 'sau nṛpaḥ sa kṣity-ādīn naicchad iti yat tad
ucitam .
5144403 य एवं-]भूतो ऽसौ नृपः स क्षित्य-]आदीन् नैच्छद् इति यत् तद् उचितम् ।

5144404 sadayAvalokAM Baratasya dayA yaTA Bavaty evam avaloko yasyA iti
parijanAvalokaH SriyAm upacaryate .
5144404 sadayāvalokām bharatasya dayā yathā bhavaty evam avaloko yasyā
iti parijanāvalokaḥ śriyām upacaryate .
5144404 सदायावलोकं भरतस्य दया यथा भवत्य् एवम् अवलोको यस्या इति परिजनावलोकः श्रियाम् उपचर्यते ।

5144405 yato maDu-dvizaH sevAyAm anuraktaM mano yezAM tezAM mahatAm
aBavo mokzo 'pi Palgus tucCa eva ..44..
5144405 yato madhu-dviṣaḥ sevāyām anuraktaṃ mano yeṣām teṣām mahatām
abhavo mokṣo 'pi phalgus tuccha eva ..44..
5144405 यतो मधु-]द्विषः सेवयाम् अनुरक्तं मनो येषां तेषां महताम् अभवो मोक्षो ऽपि फल्गुस् तुच्छ एव ॥४४॥

5144501a yajYaya Darma-pataye viDi-nEpuRaya
5144501a yajñāya dharma-pataye vidhi-naipuṇāya
5144501a यज्ञाय धर्म-]पतये विधि-]नैपुणाय

5144501b yogAya sANKya-Sirase prakftISvarAya .
5144501b yogāya sāṅkhyā-śirase prakṛtīśvarāya .
5144501b योगाय साङ्ख्य-]शिरसे प्रकृतीश्वराय ।

5144501c nArAyaRaya haraye nama ity udAraM
5144501c nārāyaṇāya haraye nama ity udāraṃ
5144501c नारायणाय हरये नम इत्य् उदारं

5144501d hAsyan mfgatvam api yaH samudAjahAra ..
5144501d hāsyān mṛgatvam api yaḥ samudājahāra ..
5144501d हास्यन् मृगत्वम् अपि यः समुदाजहार ॥

5144502 tasya sevAnurAgam evAha -- yajYAyeti .
5144502 tasya sevānurāgam evāha -- yajñāyeti .
5144502 तस्य सेवानुरागम् एवाह [-][-] यज्ञायति ।

5144503 yajYa-rUpAya Darma-pataye yajYAdi-Pala-dAtre .

- 5144503 yajña-rūpāya dharma-pataye yajñādi-phala-dātre .
 5144503 यज्ञ[-]रूपाय धर्म[-]पतये यज्ञादि[-]फल[-]दात्रे ।
- 5144504 viDO nEpuRyaM yasya tasmE DarmAnuzWatre .
 5144504 vidhau naipunyaṃ yasya tasmai dharmānuṣṭhātre .
 5144504 विधौ नैपुण्यं यस्य तस्मै धर्मानुष्ठात्रे ।
- 5144505 yogo 'zwANgas tasmE .
 5144505 yogo 'ṣṭāṅgas tasmai .
 5144505 योगो षष्टाङ्गस् तस्मै ।
- 5144506 sANKyaM jYAnaM tac-CiraH praDAnaM PalaM yasya tasmE .
 5144506 sāṅkhyam jñānam tac-chiraḥ pradhānam phalam yasya tasmai .
 5144506 साङ्ख्यं ज्ञानं तच्[-]छिरः प्रधानं फलं यस्य तस्मै ।
- 5144507 yogAya prakftISvarAya mAyA-niyantre .
 5144507 yogāya prakṛtiśvarāya māyā-niyantre .
 5144507 योगाय प्रकृतीश्वराय माया[-]नियन्त्रे ।
- 5144508 ata eva nAraM jIva-samUhaH so 'yanam ASrayo yasya sarva-jIva-niyantre .
 5144508 ata eva nāraṃ jīva-samūhaḥ so 'yanam āśrayo yasya sarva-jīva-niyantre .
 5144508 अत एव नारं जीव[-]समूहः सो ऽयनम् आश्रयो यस्य सर्व[-]जीव[-]नियन्त्रे ।
- 5144509 evaM karma-jYAna-devatA-kARqEH pratipAditAya haraye nama ity udAram uccEr yaH samyag uccAritavAn .
 5144509 evaṃ karma-jñāna-devatā-kāṇḍaiḥ pratipāditāya haraye nama ity udāram uccair yaḥ samyag uccāritavān .
 5144509 एवं कर्म[-]ज्ञान[-]देवता[-]काण्डैः प्रतिपादिताय हरये नम इत्य् उदारम् उच्चैर् यः सम्यग् उच्चारितवान् ।
- 5144510 mfgatvaM mfga-deham api hAsyan tyakzyan .
 5144510 mṛgatvaṃ mṛga-deham api hāsyān tyakṣyan .
 5144510 मृगत्वं मृग[-]देहम् अपि हास्यन् त्यक्ष्यन् ।
- 5144511 ya evaMBUtas tasya tad ucitam iti vA tasyAnuvartmanArhatIti vA sambanDaH ..45..
 5144511 ya evaṃbhūtas tasya tad ucitam iti vā tasyānuvartmanārhatīti vā sambandhaḥ ..45..
 5144511 य एवंभूतस् तस्य तद् उचितम् इति वा तस्यानुवर्त्मनार्हतीति वा सम्बन्धः ॥४५॥
- 5144601 ya idaM BAgaavata-saBAjitAvadAta-guRa-karmaRo rAjarzer BaratasyAnucaritaM svasty-ayanam AyuzyaM DanyaM yaSasyaM svargyApavargyaM vAnuSfRoty AKyAsyaty aBinandati ca sarvA evASiza Atmana ASaste na kAYcana parata iti .
 5144601 ya idaṃ bhāgavata-sabhājitaavadāta-guṇa-karmaṇo rājarṣer bharatasyānucaritaṃ svasty-ayanam āyusyaṃ dhanyaṃ yaśasyaṃ svargyāpavargyaṃ vānuśṛṇoty ākhyāsyaty abhinandati ca sarvā evāśiṣa ātmana āśāste na kāñcana parata iti .

5144601 य इदं भागवत[-]सभाजितावदात[-]गुण[-]कर्मणो राजर्षेर् भरतस्यानुचरितं स्वस्त्य[-]अयनम् आयुष्यं धन्यं यशस्यं स्वर्ग्यापवर्ग्यं वानुशृणोत्य् आख्यास्यत्य् अभिनन्दति च सर्वा एवाशिष आत्मन आशास्ते न काञ्चन परत इति ।

5144602 Barata-carita-SravaRAdi-Palam Aha -- ya idam iti .

5144602 bharata-carita-śravaṇādi-phalam āha -- ya idam iti .

5144602 भरत[-]चरित[-]श्रवणादि[-]फलम् आह [-][-] य इदम् इति ।

5144603 BAGavateEH saBAjita avadAtAH SudDA guRAH karmARi ca yasya tasya BaratasyAnucaritaM yo 'nuSfRoti sa Atmana eva sakASAt sarvA ASiza ASaste svata eva prApnoti natu kAYcid api parasmAd apekzata ity arTaH ..46..

5144603 bhāgavatāiḥ sabhājitā avadātāḥ śuddhā guṇāḥ karmāṇi ca yasya tasya bharatasyānucaritaṃ yo 'nuśṛṇoti sa ātmana eva sakāśāt sarvā āśiṣa āśāste svata eva prāpnoti natu kāñcid api parasmād apekṣata ity arthaḥ ..46..

5144603 भागवतैः सभाजिता अवदाताः शुद्धा गुणाः कर्माणि च यस्य तस्य भरतस्यानुचरितं यो ऽनुशृणोति स आत्मन एव सकाशात् सर्वा आशिष आशास्ते स्वत एव प्राप्नोति नतु काञ्चिद् अपि परस्माद् अपेक्षत इत्य् अर्थः ॥४६॥

5144701 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BaratopAKyAnaM nAma caturdaSo 'DyAyaH .

5144701 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe bharatopākhyānaṃ nāma caturdaśo 'dhyāyaḥ .

5144701 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भरतोपाख्यानं नाम चतुर्दशो ऽध्यायः ।

5144702 ..5.14..

5144702 ..5.14..

5144702 ॥५१४॥

5144703 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM wIkAyAM caturdaSo 'DyAyaH .

5144703 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ caturdaśo 'dhyāyaḥ .

5144703 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां चतुर्दशो ऽध्यायः ।

5150001 aTa paYcadaSo 'DyAyaH

5150001 atha pañcadaśo 'dhyāyaḥ

5150001 अथ पञ्चदशो ऽध्यायः

5150002 priyavrata-vaMSAnukIrtanaM

5150002 priyavrata-vaṃśānukīrtanaṃ

5150002 प्रियव्रत[-]वंशानुकीर्तनं

5150101 SrI-Suka uvAca

5150101 śrī-śuka uvāca

5150101 श्री[-]शुक उवाच

5150102 BaratasyAtmajah sumatir nAmABihito yam u ha vAva kecit pAKaRqina fzaBa-padavIm anuvartamAnaM cAnAryA aveda-samAmnAtAM devatAM sva-manIzaya pApIyasyA kalO kalpayizyanti .

5150102 bharatasyātmajaḥ sumatir nāmābhihito yam u ha vāva kecit
pākhaṇḍina ṛṣabha-padavīm anuvartamānaṃ cānāryā aveda-samāmnātām devatām
sva-manīṣayā pāpīyasyā kalau kalpayiṣyanti .

5150102 भरतस्यात्मजः सुमतिर् नामाभिहितो यम् उ ह वाव केचित् पाखण्डिन ऋषभ[-]पदवीम् अनुवर्तमानं चानार्या
अवेद[-]समाम्नातां देवतां स्व[-]मनीषया पापीयस्या कलौ कल्पयिष्यन्ति ।

5150103a evam aztaBir aDyAyEr Baratasyoktam Ihitam .

5150103a evam aṣṭabhir adhyāyair bharatasyoktam ihitam .

5150103a एवम् अष्टभिर् अध्यायैर् भरतस्योक्तम् ईहितम् ।

5150103c tataH paYcadaSe tasya kIrtyante vaMSa-jA nfpAH ..

5150103c tataḥ pañcadaśe tasya kīrtyante vaṃśa-jā nṛpāḥ ..

5150103c ततः पञ्चदशे तस्य कीर्त्यन्ते वंश[-]जा नृपाः ॥

5150104 fzaBa-padavIM jIvan-mukta-mArgam anuvartamAnaM yaM dfzwveti
SezaH .

5150104 ṛṣabha-padavīm jīvan-mukta-mārgam anuvartamānaṃ yaṃ dṛṣṭveti
śeṣaḥ .

5150104 ऋषभ[-]पदवीं जीवन[-]मुक्त[-]मार्गम् अनुवर्तमानं यं दृष्ट्वेति शेषः ।

5150105 yad vA . yaM sumatim aveda-samAmnAtAM devatAM kalpayizyanti .

5150105 yad vā . yaṃ sumatim aveda-samāmnātām devatām kalpayiṣyanti .

5150105 यद् वा । यं सुमतिम् अवेद[-]समाम्नातां देवतां कल्पयिष्यन्ति ।

5150106 budDo 'yaM sAkzAd avatIrRa iti maMsyanta ity arTaH ...1..

5150106 buddho 'yaṃ sāksād avatīrṇa iti maṃsyanta ity arthaḥ ...1..

5150106 बुद्धो ऽयं साक्षाद् अवतीर्ण इति मंस्यन्त इत्य् अर्थः ॥१॥

5150201 tasmAd vfdDasenAyAM devatAjin-nAma putro 'Bavat .

5150201 tasmād vṛddhasenāyāṃ devatājin-nāma putro 'bhavat .

5150201 तस्माद् वृद्धसेनायां देवताजिन्[-]नाम पुत्रो ऽभवत् ।

5150301 aTAsuryAM tat-tanayo devadyumnas tato DenumatyAM sutaH paramezWI
tasya suvarcalAyAM pratiha upajAtaH .

5150301 athāsuryām tat-tanayo devadyumnas tato dhenumatyām sutaḥ
parameṣṭhī tasya suvarcalāyām pratiha upajātaḥ .

5150301 अथासुर्या तत्[-]तनयो देवद्युम्नस् ततो धेनुमत्यां सुतः परमेष्ठी तस्य सुवर्चलायां प्रतीह उपजातः ।

5150302 tat tanayo devatAjitah putrah ..3..

5150302 tat tanayo devatājitaḥ putraḥ ..3..

5150302 तत् तनयो देवताजितः पुत्रः ॥३॥

5150401 ya Atma-vidyAM AKyAya svayaM saMSudDo mahA-puruzam anusasmAra .

5150401 ya ātma-vidyām ākhyāya svayaṃ saṃśuddho mahā-puruṣam anusasmāra
.

5150401 य आत्मा[-]विद्याम् आख्याय स्वयं संशुद्धो महा[-]पुरुषम् अनुसस्मार ।

5150402 Atma-vidyAM bahuBya AKyAya vyAKyAnenEva svayaM saMSudDo
'nusasmAra aparokzatayAnuBUTavAn ..4..

5150402 ātma-vidyām bahubhya ākhyāya vyākhyānenaiva svayaṃ saṃśuddho
'nusasmāra aparokṣatayānubhūtavān ..4..

5150402 आत्म[-]विद्यां बहुभ्य आख्याय व्याख्यानेनैव स्वयं संशुद्धो ऽनुसस्मार अपरोक्षतयानुभूतवान् ॥४॥

5150501 pratihAt suvarcalAyAM pratihartrAdayas traya Asann ijjA-kovidAH
sUnavaH pratihartuH stutyAm aja-BUMAnAv ajanizAtAm .

5150501 pratihāt suvarcalāyām pratihartrādayas traya āsann ijjā-kovidāḥ
sūnavaḥ pratihartuḥ stutyām aja-bhūmānāv ajaniṣātām .

5150501 प्रतीहात् सुवर्चलायां प्रतिहर्त्रादयस् त्रय आसन् इज्या[-]कोविदाः सूनवः प्रतिहर्तुः स्तुत्याम् अज[-]भूमानाव्
अजनिषाताम् ।

5150502 pratihartA prastotA udgAteti trayo yajYa-nipuRAH sUnava Asan .

5150502 pratihartā prastotā udgātetī trayo yajña-nipuṇāḥ sūnava āsan .

5150502 प्रतिहर्ता प्रस्तोता उद्गातेति त्रयो यज्ञ[-]निपुणाः सूनव आसन् ।

5150503 ajanizAtAM jAtO ..5..

5150503 ajaniṣātām jātau ..5..

5150503 अजनिषातां जातौ ॥५॥

5150601 BUMna fzi-kulyAyAm udgITas tataH prastAvo devakulyAyAM prastAvAn
niyutsAyAM hfdayaaja AsId viBur viBo ratyAM ca pfTuzeRas tasmAn nakta
AkUtyAM jajYe naktAd druti-putro gayo rAjarzi-pravara udAra-SravA ajAyata
sAkzAd Bagavato vizRor jagad-rirakzizayA gfhIta-sattvasya
kalAtmavattvAdi-lakzaRena mahA-puruzatAM prAptaH .

5150601 bhūmna ṛṣi-kulyāyām udgīthas tataḥ prastāvo devakulyāyām
prastāvān niyutsāyām hṛdayaja āsīd vibhur vibho ratyām ca pṛthuṣeṇas
tasmān nakta ākūtyām jajñe naktād druti-putro gayo rājarṣi-pravara udāra-
śravā ajāyata sākṣād bhagavato viṣṇor jagad-rirakṣiṣayā grhīta-sattvasya
kalātmavattvādi-lakṣaṇena mahā-puruṣatām prāptaḥ .

5150601 भूम्न ऋषि[-]कुल्यायाम् उद्गीथस् ततः प्रस्तावो देवकुल्यायां प्रस्तावान् नियुत्सायां हृदयज आसीद् विभुर्
विभो रत्यां च पृथुषेणस् तस्मान् नक्त आकूत्यां जज्ञे नक्ताद् दुति[-]पुत्रो गयो राजर्षि[-]प्रवर उदार[-]श्रवा अजायत साक्षाद्
भगवतो विष्णोर् जगद्[-]रिरक्षिषया गृहीत[-]सत्त्वस्य कलात्मवत्त्वादि[-]लक्षणेन महा[-]पुरुषतां प्राप्तः ।

5150602 hfdaya-jaH putraH .

5150602 hṛdaya-jaḥ putraḥ .

5150602 हृदय[-]जः पुत्रः ।

5150603 jagato rirakzizayA rakzitim icCayA gfhItaM sattvaM yena tasya
vizRoH kalAMSaH san ..6..

5150603 jagato rirakṣiṣayā rakṣitim icchayā grhītaṃ sattvaṃ yena tasya
viṣṇoḥ kalāṃśaḥ san ..6..

5150603 जगतो रिरक्षिषया रक्षितुम् इच्छया गृहीतं सत्त्वं येन तस्य विष्णोः कलांशः सन् ॥६॥

5150701 sa vE sva-DarmeRa prajA-pAlana-pozaRa-prIRanopalAlanAnuSAsana-
lakzaRenejyAdinA ca Bagavati mahA-puruze parAvare brahmaRi
sarvAtmanArpita-paramArTa-lakzaRena brahmavica-caraRAnusevayApAdita-
Bagavad-Bakti-yogena cABIkzRaSaH pariBAvitAtiSudDa-matir uparatAnAtmya
Atmani svayam upalaByamAna-brahmAtmAnuBavo 'pi niraBimAna evAvanim
ajUgapat .

5150701 sa vai sva-dharṇeṇa prajā-pālana-poṣaṇa-prīṇanopalālanānuśāsana-
lakṣaṇenejyādinā ca bhagavati mahā-puruṣe parāvare brahmaṇi

sarvātmanārpita-paramārtha-lakṣaṇena brahmavic-caraṇānusevayāpādita-
bhagavad-bhakti-yogena cābhikṣaṇaṣaḥ paribhāvitātiśuddha-matir
uparatānātmya ātmani svayam upalabhyamāna-brahmātmānubhavo 'pi
nirabhimāna evāvanim ajūgapat .

5150701 स वै स्वा[-]धर्मेण प्रजा[-]पालन[-]पोषण[-]प्रीणनोपलालनानुशासन[-]लक्षणेनेज्यादिना च भगवति महा[-]पुरुषे
परावरे ब्रह्मणि सर्वात्मनार्पित[-]परमार्थ[-]लक्षणेन ब्रह्मविच्[-]चरणानुसेवयापादित[-]भगवद्[-]भक्ति[-]योगेन चाभीक्षणशः
परिभावितातिशुद्ध[-]मतिर् उपरतानात्म्य आत्मनि स्वयम् उपलभ्यमान[-]ब्रह्मात्मानुभवो ऽपि निरभिमान एवावनिम्
अजूगुपत् ।

5150702 mahA-puruzatvam evAha -- sa vE iti .

5150702 mahā-puruṣatvam evāha -- sa vai iti .

5150702 महा[-]पुरुषत्वम् एवाह [-][-] स वै इति ।

5150703 Darmas tasya dvi-viDaH . aBizaktitvAt prajA-pAlanAdir ekaH,
gfhasTatvAd iJyAdiS cAparaH .

5150703 dharmas tasya dvi-vidhaḥ . abhiṣaktitvāt prajā-pālanādir ekaḥ[,]
gr̥hasthatvād iJyādiś cāparaḥ .

5150703 धर्मस् तस्य द्वि[-]विधः । अभिषक्तित्वात् प्रजा[-]पालनादिर् एकः[,] गृहस्थत्वाद् इज्यादिश् चापरः ।

5150704 dvi-viDo 'pi Bagavati sarvAtmanArpitaH san paramArTa-lakzaRas
tena pariBAvita saMskftA'ti-SudDA matir yasya .

5150704 dvi-vidho 'pi bhagavati sarvātmanārpitaḥ san paramārtha-lakṣaṇas
tena paribhāvitā saṃskṛtā'ti-śuddhā matir yasya .

5150704 द्वि[-]विधो ऽपि भगवति सर्वात्मनार्पितः सन् परमार्थ[-]लक्षणस् तेन परिभाविता संस्कृतास्ति[-]शुद्धा मतिर्
यस्य ।

5150705 ata evoparatam anAtmya-dehAdy ahaM BAvo yasmiMs tasminn Atmani
citte svayam evopalaByamAne brahmaRy AtmAnuBavo yasya tAdfSo 'pi
niraBimAna evAvanim ajUgupat pAlayAm Asa ..7..

5150705 ata evoparatam anātmya-dehādy ahaṃ bhāvo yasmiṃs tasminn ātmani
citte svayam evopalabhyamāne brahmaṇy ātmānubhavo yasya tādr̥śo 'pi
nirabhimāna evāvanim ajūgupat pālayām āsa ..7..

5150705 अत एवोपरतम् अनात्म्य[-]देहाद्य् अहं भावो यस्मिंस् तस्मिन् आत्मनि चित्ते स्वयम् एवोपलभ्यमाने
ब्रह्मण्य् आत्मानुभवो यस्य तादृशो ऽपि निरभिमान एवावनिम् अजूगुपत् पालयाम् आस ॥७॥

5150801 tasyemAM gATAM pARqaveya purAvida upagAyanti .

5150801 tasyemāṃ gāthāṃ pāṇḍaveya purāvida upagāyanti .

5150801 तस्येमां गाथां पाण्डवेय पुराविद उपगायन्ति ।

5150901a gayaM nfpaH kaH pratiyAti karmaBir

5150901a gayam̐ nṛpaḥ kaḥ pratiyāti karmabhir

5150901a गयं नृपः कः प्रतियाति कर्मभिर्

5150901b yajvABimAnI bahuvid Darma-goptA .

5150901b yajvābhimānī bahuvid dharma-goptā .

5150901b यज्वाभिमानो बहुविद् धर्म[-]गोप्ता ।

5150901c samAgata-SrIH sadasas-patiH satAM

5150901c samāgata-śrīḥ sadasas-patiḥ satām

5150901c समागत[-]श्रीः सदसस्[-]पतिः सतां

5150901d sat-sevako 'nyo Bagavat-kalAm fte ..

5150901d sat-sevako 'nyo bhagavat-kalām ṛte ..

5150901d सत्[-]सेवको ऽन्यो भगवत्[-]कलाम् ऋते ॥

5150902 karmaBir gayaM kaH pratiyAty anukaroti na ko 'pi .

5150902 karmabhir gayaṃ kaḥ pratiyāty anukaroti na ko 'pi .

5150902 कर्मभिर् गयं कः प्रतियात्य् अनुकरोति न को ऽपि ।

5150903 atra hetuH -- yajvAdi-rUpo Bagavat-kalAM gayam fte 'nyaH ka ity anuzaNgaH .

5150903 atra hetuḥ -- yajvādi-rūpo bhagavat-kalām gayam ṛte 'nyaḥ ka ity anuṣaṅgaḥ .

5150903 अत्र हेतुः [-][-] यज्वादि[-]रूपो भगवत्[-]कलां गयम् ऋते ऽन्यः क इत्य् अनुषङ्गः ।

5150904 aBimAnI sarvato mAnAspadaM manasvIti vA .

5150904 abhimānī sarvato mānāspadaṃ manasvīti vā .

5150904 अभिमानी सर्वतो मानास्पदं मनस्वीति वा ।

5150905 samAgatA saMprAptA SrIr yena yam iti vA .

5150905 samāgatā saṃprāptā śrīr yena yam iti vā .

5150905 समागता संप्राप्ता श्रीर् येन यम् इति वा ।

5150906 satAM sadasaH saBAyAH patiH satAM sadasaH saBAyAH patiH satAM sevakaH .

5150906 satām sadasaḥ sabhāyāḥ patiḥ satām sadasaḥ sabhāyāḥ patiḥ satām sevakaḥ .

5150906 सतां सदसः सभायाः पतिः सतां सदसः सभायाः पतिः सतां सेवकः ।

5150907 yad vA . yajvAdi-rUpo 'pi Bagavat-kalAmfte gayaM ko 'nyaH pratiyAtIty anvayaH ..9..

5150907 yad vā . yajvādi-rūpo 'pi bhagavat-kalāmṛte gayaṃ ko 'nyaḥ pratiyātīty anvayaḥ ..9..

5150907 यद् वा । यज्वादि[-]रूपो ऽपि भगवत्[-]कलामृते गयं को ऽन्यः प्रतियातीत्य् अन्वयः ॥९॥

5151001a yam aByaziYcan parayA mudA satIH

5151001a yam abhyaṣiñcan parayā mudā satīḥ

5151001a यम् अभ्यषिञ्चन् परया मुदा सतीः

5151001b satyASizo dakza-kanyAH saridBiH .

5151001b satyāśiṣo dakṣa-kanyāḥ saridbhiḥ .

5151001b सत्याशिषो दक्ष[-]कन्याः सरिद्धिः ।

5151001c yasya prajAnAM duduhe DarASizo

5151001c yasya prajānām duduhe dharāśiṣo

5151001c यस्य प्रजानां दुदुहे धराशिषो

5151001d nirASizo guRa-vatsa-snutoDAH ..

5151001d nirāśiṣo guṇa-vatsa-snutodhāḥ ..

5151001d निराशिषो गुण[-]वत्स[-]स्नुतोधाः ॥

5151002 satIH satyaH .
5151002 satih satyah .
5151002 सतीः सत्यः ।

5151003 satyA ASizo yAsAM tAH .
5151003 satyā āśiṣo yāsām tāḥ .
5151003 सत्या आशिषो यासां ताः ।

5151004 dakza-kanyAH SradDA-mEtrI-dayety-AdyAH .
5151004 dakṣa-kanyāḥ śraddhā-maitrī-dayety-ādyāḥ .
5151004 दक्ष[-]कन्याः श्रद्धा[-]मैत्री[-]दयेत्य[-]आद्याः ।

5151005 nirASizo 'pi yasya prajAnAm ASizaH kAmAn DarA duduhe .
5151005 nirāśiṣo 'pi yasya prajānām āśiṣaḥ kāmān dharā duduhe .
5151005 निराशिषो ऽपि यस्य प्रजानाम् आशिषः कामान् धरा दुदुहे ।

5151006 tasya guRA eva vatsas tena snuta-mUDo yasyAH pfTivyAH .
5151006 tasya guṇā eva vatsas tena snuta-mūdhō yasyāḥ pṛthivyāḥ .
5151006 तस्य गुणा एव वत्सस् तेन स्नुत[-]मूधो यस्याः पृथिव्याः ।

5151007 yac CabdAnAM tam gayaM kaH pratiyAtIti saMbanDaH ..10..
5151007 yac chabdānām tam gayaṁ kaḥ pratiyātīti saṁbandhaḥ ..10..
5151007 यच् छब्दानां तम् गयं कः प्रतियातीति संबन्धः ॥१०॥

5151101a CandAMsy akAmasya ca yasya kAmAn
5151101a chandāṁsy akāmasya ca yasya kāmān
5151101a छन्दांस्य् अकामस्य च यस्य कामान्

5151101b dudUhur Ajahrur aTo baliM nfpAH .
5151101b dudūhur ājahrur atho baliṁ nṛpāḥ .
5151101b दुदुहर् आजहूर् अथो बलिं नृपाः ।

5151101c pratyaYcitA yuDi DarmerA viprA
5151101c pratyañcitā yudhi dharmeṇa viprā
5151101c प्रत्यञ्चिता युधि धर्मेण विप्रा

5151101d yadASizAM zazWam aMSaM paretya ..
5151101d yadāśiṣām ṣaṣṭham aṁśaṁ paretya ..
5151101d यदाशिषां षष्ठम् अंशं परेत्य ॥

5151102 CandAMsi vedAs tad vihita-karmARi ca .
5151102 chandāṁsi vedās tad vihita-karmāṇi ca .
5151102 छन्दांसि वेदास् तद् विहित[-]कर्मणि च ।

5151103 dudUhur duduhuH .
5151103 dudūhur duduhuḥ .
5151103 दुदुहर् दुदुहुः ।

5151104 yuDi pratyaycitA bAREH pratipUjita nfpA yasya balim Ajahrur
arpayAm AsuH .
5151104 yudhi pratyāñcitā bāṇaiḥ pratipūjitā nṛpā yasya balim ājahrur
arpayām āsuḥ .

5151104 युधि प्रत्यञ्चिता बाणैः प्रतिपूजिता नृपा यस्य बलिम् आजहृर् अर्पयाम् आसुः ।

5151105 DarmerA pAlanena dakziRAdiBiS ca yadA pratyaycitA viprAs tadA
paretya lokAntare ASizAM Darma-PalAnAm zazWam aMSam AjahruH .
5151105 dharmēṇa pālanena dakṣiṇādibhiś ca yadā pratyāñcitā viprās tadā
paretya lokāntare āśiṣām dharmā-phalānām ṣaṣṭham aṁśam ājahruḥ .

5151105 धर्मेण पालनेन दक्षिणादिभिश् च यदा प्रत्यञ्चिता विप्रास् तदा परेत्य लोकान्तरे आशिषां धर्म-]फलानाम्
षष्ठम् अंशम् आजहुः ।

5151106 puRya-zaq-BAGam Adatte nyAyena paripAlayan iti smfteH ..11..
5151106 puṇya-ṣaḍ-bhāgam ādatte nyāyena paripālayan iti smṛteḥ ..11..
5151106 पुण्या-]षड्-]भागम् आदत्ते न्यायेन परिपालयन् इति स्मृतेः ॥११॥

5151201a yasyADvare BagavAn aDvarAtmA
5151201a yasyādhvare bhagavān adhvarātma
5151201a यस्याध्वरे भगवान् अध्वरात्मा

5151201b maGoni mAdyaty uru-soma-pITe .
5151201b maghoni mādyaty uru-soma-pīthe .
5151201b मघोनि माद्यत्य् उरु-]सोम-]पीथे ।

5151201c SradDA-viSudDAcala-Bakti-yoga-
5151201c śraddhā-viśuddhācala-bhakti-yoga-
5151201c श्रद्धा-]विशुद्धाचल-]भक्ति-]योग-]

5151201d samarpitejyA-Palam AjahAra ..
5151201d samarpitejyā-phalam ājahāra ..
5151201d समर्पितेज्या-]फलम् आजहार ॥

5151202 uru-soma-pITe bahu-soma-pAne 'Dvare maGoni indre mAdyati madaM
prApnuvati sati . SradDayA viSudDo yo 'calo Bakti-yogaH, tena samarpitam
ijyA-Palam AjahAra .

5151202 uru-soma-pīthe bahu-soma-pāne 'dhvare maghoni indre mādyati
madam prāpnuvati sati . śraddhayā viśuddho yo 'calo bhakti-yogaḥ[,] tena
sarpitam iyyā-phalam ājahāra .

5151202 उरु-]सोम-]पीथे बहु-]सोम-]पाने सध्वरे मघोनि इन्द्रे माद्यति मदं प्राप्नुवति सति । श्रद्धया विशुद्धो यो
सचलो भक्ति-]योगः[,] तेन समर्पितम् इज्या-]फलम् आजहार ।

5151203 arhaRam iva pratyakzataH svI-kftavAn ity arTaH ..12..
5151203 arhaṇam iva pratyakṣataḥ svī-kṛtavān ity arthaḥ ..12..
5151203 अर्हणम् इव प्रत्यक्षतः स्वी-]कृतवान् इत्य् अर्थः ॥१२॥

5151301a yat-prIRanAd barhizi deva-tiryaN-
5151301a yat-prīṇanād barhiṣi deva-tiryañ-
5151301a यत्-]प्रीणनाद् बर्हिषि देव-]तिर्यङ्-]

5151301b manuzya-vIrut-tfRam AviriYcAt .
5151301b manuṣya-vīrut-trṇam āviriñcāt .
5151301b मनुष्य[-]वीरुत[-]तृणम् आविरिञ्चात् ।

5151301c prIyeta sadyaH sa ha viSva-jIvaH
5151301c prīyeta sadyaḥ sa ha viśva-jīvaḥ
5151301c प्रीयेत सद्यः स ह विश्व[-]जीवः

5151301d prItaH svayaM prItim agAd gayasya ..
5151301d prītaḥ svayaṁ prītim agād gayasya ..
5151301d प्रीतः स्वयं प्रीतिम् अगाद् गयस्य ॥

5151302 yasya BagavataH prIRanAt .
5151302 yasya bhagavataḥ prīṇanāt .
5151302 यस्य भगवतः प्रीणनात् ।

5151303 devAdInAM dvandvEkyam .
5151303 devādināṁ dvandvaikyam .
5151303 देवादीनां द्वन्द्ववैक्यम् ।

5151304 tat sadyaH prIyeta prItim gacCet .
5151304 tat sadyaḥ prīyeta prītim gacchet .
5151304 तत् सद्यः प्रीयेत प्रीतिं गच्छेत् ।

5151305 sa viSva-jIvaH sarvAntaryAmI svayaM prIta-rUpa eva barhizi yajYe
gayasya .
5151305 sa viśva-jīvaḥ sarvāntaryāmī svayaṁ prīta-rūpa eva barhiṣi yajñe
gayasya .
5151305 स विश्व[-]जीवः सर्वान्तर्यामी स्वयं प्रीत[-]रूप एव बर्हिषि यज्ञे गयस्य ।

5151306 ha sPuwaM prItim agAt tfpto 'smIti pratyakzaM prItim AvizkftavAn
ity arTaH ..13..
5151306 ha sphuṭaṁ prītim agāt trpto 'smīti pratyakṣaṁ prītim
āviṣkṛtavān ity arthaḥ ..13..
5151306 ह स्फुटं प्रीतिम् अगात् तृप्तो ऽस्मीति प्रत्यक्षं प्रीतिम् आविष्कृतवान् इत्य् अर्थः ॥१३॥

5151401 gayAd gayantyAM citraraTaH sugatir avaroDana iti trayaH putra
baBUvuS citraraTAd UrRAYAM samrAq ajanizwa; tata utkalAyAM marIcir
marIcer bindumatyAM bindum Anudapadyata tasmAt saraGAYAM maDur nAmABavan
maDoH sumanasi vIravratas tato BojAYAM manTu-pramanTU jajYate manToH
satyAYAM BOvanas tato dUzaRAYAM tvazwAjanizwa tvazwur virocanAYAM virajo
virajasya Satajit-pravaraM putra-SataM kanyA ca vizUcyAM kila jAtam .
5151401 gayād gayantyaṁ citrarathaḥ sugatir avarodhana iti trayaḥ putrā
babhūvuś citrarathād ūrṇāyāṁ samrāḍ ajanīṣṭa[;] tata utkalāyāṁ marīcir
marīcer bindumatyāṁ bindum ānudapadyata tasmāt saraghāyāṁ madhur
nāmābhavan madhoḥ sumanasi vīravratas tato bhojāyāṁ manthu-pramanthū
jajñāte manthoḥ satyāyāṁ bhauvanas tato dūṣaṇāyāṁ tvaṣṭājaniṣṭa tvaṣṭur
virocanāyāṁ virajo virajasya śatajit-pravaraṁ putra-śataṁ kanyā ca
viṣūcyāṁ kila jātam .

5151401 गयाद् गयन्त्यां चित्ररथः सुगतिर् अवरोधन इति त्रयः पुत्रा बभूवुश् चित्ररथाद् ऊर्णायां सम्राड् अजनिष्ट[;]
तत उत्कलायां मरीचिर् मरीचेर् बिन्दुमत्यां बिन्दुम् आनुदपद्यत तस्मात् सरघायां मधुर् नामाभवन् मधोः सुमनसि

वीरव्रतस् ततो भोजायां मन्थु[-]प्रमन्थू जज्ञाते मन्थोः सत्यायां भौवनस् ततो दूषणायां त्वष्टाजनिष्ट त्वष्टुर् विरोचनायां
विरजो विरजस्य शतजित्[-]प्रवरं पुत्र[-]शतं कन्या च विषूच्यां किल जातम् ।

5151402 sumanasi striyAm ..14..

5151402 sumanasi striyām ..14..

5151402 सुमनसि स्त्रियाम् ॥१४॥

5151501 tatrAyaM SlokaH --

5151501 tatrāyaṃ ślokaḥ --

5151501 तत्रायं श्लोकः [-][-]

5151502a prEyavrataM vaMSam imaM virajaS caramodBavaH .

5151502a praiyavrataṃ vaṃśam imaṃ virajaś caramodbhavaḥ .

5151502a प्रैयव्रतं वंशम् इमं विरजश् चरमोद्भवः ।

5151502c akarod aty-alaM kIrtyA vizRuH sura-gaRaM yaTA ..

5151502c akarod aty-alaṃ kīrtyā viṣṇuḥ sura-gaṇaṃ yathā ..

5151502c अकरोद् अत्यु[-]अलं कीर्त्या विष्णुः सुर[-]गणं यथा ॥

5151503 kIrtyA atiSayenAlam akarod BUzitavAn .

5151503 kīrtyā atīsayenālam akarod bhūṣitavān .

5151503 कीर्त्या अतिशयेनालम् अकरोद् भूषितवान् ।

5151601 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe priyavrata-
vaMSAnukIrtanaM nAma paYcadaSo 'DyAyaH .

5151601 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe priyavrata-
vaṃśānukīrtanaṃ nāma pañcadaśo 'dhyāyaḥ .

5151601 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे प्रियव्रत[-]वंशानुकीर्तनं नाम पञ्चदशोऽध्यायः ।

5151602 ..5.15..

5151602 ..5.15..

5151602 ॥५॥१५॥

5151603 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM paYcadaSo 'DyAyaH .

5151603 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyaṃ ṭīkāyaṃ pañcadaśo 'dhyāyaḥ .

5151603 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां पञ्चदशोऽध्यायः ।

5160001 zoqaSo 'DyAyaH

5160001 ṣoḍaśo 'dhyāyaḥ

5160001 षोडशोऽध्यायः

5160002 Buvana-koSa-varRane

5160002 bhuvana-kośa-varṇane

5160002 भुवन[-]कोश[-]वर्णने

5160101 uktas tvayA BU-maRqalAyAma-viSezo yAvad Adityas tapati yatra
cAsO jyotizAM gaRES candramA vA saha dfSyate .

5160101 uktas tvayā bhū-maṇḍalāyāma-viśeṣo yāvad ādityas tapati yatra
cāsau jyotiṣāṃ gaṇaiś candramā vā saha dṛśyate .
5160101 उक्तस् त्वया भू[-]मण्डलायाम[-]विशेषो यावद् आदित्यस् तपति यत्र चासौ ज्योतिषां गणैश् चन्द्रमा वा सह
दृश्यते ।

5160102 pUrvokta-dvIpa-sinDv-Adi- mAna-cihna-svarUpataH
5160102 pūrvokta-dvīpa-sindhv-ādi- māna-cihna-svarūpataḥ
5160102 पूर्वोक्त[-]द्वीप[-]सिन्ध्व[-]आदि[-] मान[-]चिह्न[-]स्वरूपतः

5160103 spazwaM pravaktum ArabDA paYcADyAyI tataH param
5160103 spaṣṭaṃ pravaktum ārabdhā pañcādhyāyī tataḥ param
5160103 स्पष्टं प्रवक्तुम् आरब्धा पञ्चाध्यायी ततः परम्

5160104 zoqaSe 'Das taTA corDvaM paritaH sanniveSataH
5160104 ṣoḍaśe 'dhas tathā cordhvaṃ paritaḥ sanniveśataḥ
5160104 षोडशे ऽधस् तथा चोर्ध्व परितः सन्निवेशतः

5160105 metoH sTitir mahI-kaYja-karRika copavarRyate
5160105 metoḥ sthitir mahī-kañja-karṇikā copavarṇyate
5160105 मेतोः स्थितिर् मही[-]कज्ज[-]कर्णिका चोपवर्ण्यते

5160106 priyavrata-caritroktO yoktA dvIpAdi-kalpanA
5160106 priyavrata-caritroktau yoktā dvīpādi-kalpanā
5160106 प्रियव्रत[-]चरित्रोक्तौ योक्ता द्वीपादि[-]कल्पना

5160107 tad viSeza-vijijYAsuH kaTAnte paripfCati
5160107 tad viśeṣa-vijijñāsuḥ kathānte paripṛchati
5160107 तद् विशेष[-]विजिज्ञासुः कथान्ते परिपृच्छति

5160108 ukta iti kiM paryantam uktas tad Aha .
5160108 ukta iti kiṃ paryantam uktas tad āha .
5160108 उक्त इति किं पर्यन्तम् उक्तस् तद् आह ।

5160109 yAvad Adityas tapati . yatra cAsO Sukla-kfzRa-pakzayor nakzatra-
gaREH saha candramA vA dfSyate tAvat ..1..
5160109 yāvad ādityas tapati . yatra cāsau śukla-kṛṣṇa-pakṣayor
nakṣatra-gaṇaiḥ saha candramā vā dṛśyate tāvat ..1..
5160109 यावद् आदित्यस् तपति । यत्र चासौ शुक्ल[-]कृष्ण[-]पक्षयोर् नक्षत्र[-]गणैः सह चन्द्रमा वा दृश्यते तावत्
॥१॥

5160201 tatrApi priyavrata-raTa-caraRa-pariKAtEH saptaBiH sapta sinDava
upakxptA yata etasyAH sapta-dvIpa-viSeza-vikalpas tvayA Bagavan Kalu
sUCita etad evAKilam ahaM mAnato lakzaRataS ca sarvaM vi-jijYAsAmi .
5160201 tatrāpi priyavrata-ratha-caraṇa-parikhātaiḥ saptabhiḥ sapta
sindhava upakṛptā yata etasyāḥ sapta-dvīpa-viśeṣa-vikalpas tvayā bhagavan
khalu sūcita etad evākhilam ahaṃ mānato lakṣaṇataś ca sarvaṃ vi-jijñāsāmi
.
5160201 तत्रापि प्रियव्रत[-]रथ[-]चरणा[-]परिखातैः सप्तभिः सप्त सिन्धव उपकृप्ता यत एतस्याः सप्त[-]द्वीप[-]
]विशेष[-]विकल्पस् त्वया भगवन् खलु सूचित एतद् एवाखिलम् अहं मानतो लक्षणतश् च सर्वं वि[-]जिज्ञासामि ।

5160202 yato yeByaH sinDuBya etasyA BuvaH .
5160202 yato yebhyaḥ sindhubhya etasyā bhuvah .
5160202 यतो येभ्यः सिन्धुभ्य एतस्या भुवः ।

5160203 sUcitaH saNkzepato darSataH ..2..
5160203 sūcitaḥ saṅkṣepato darśataḥ ..2..
5160203 सूचितः सङ्क्षेपतो दर्शतः ॥२॥

5160301 Bagavato guRamaye sTula-rUpa AveSitaM mano hy aguRe 'pi
sUkzmatama Atma-jyotizi pare brahmaRi Bagavati vAsudevAKye kzamam
AveSituM tad u hEtad guro 'rhasy anuvarRayitum iti .
5160301 bhagavato guṇamaye sthūla-rūpa āveśitaṁ mano hy aguṇe 'pi
sūkṣmatama ātma-jyotiṣi pare brahmaṇi bhagavati vāsudevākhye kṣamam
āveśituṁ tad u haitad guro 'rhasy anuvarṇayitum iti .
5160301 भगवतो गुणमये स्थूल[-]रूप आवेशितं मनो ह्य अगुणे ऽपि सूक्ष्मतम आत्म[-]ज्योतिषि परे ब्रह्मणि
भगवति वासुदेवाख्ये क्षमम् आवेशितुं तद् उ हैतद् गुरो ऽहस्य अनुवर्णयितुम् इति ।

5160302 jijYAsAyAH Palam Aha -- Bagavata iti ..3..
5160302 jijñāsāyāḥ phalam āha -- bhagavata iti ..3..
5160302 जिज्ञासायाः फलम् आह [-][-] भगवत इति ॥३॥

5160401 fzir uvAca
5160401 ṛṣir uvāca
5160401 ऋषिर् उवाच

5160402 na vE mahArAja Bagavato mAyA-guRa-viBUteH kAzWAM manasA vacasA
vADigantum alaM vibuDAYuzApi puruzas tasmAt prADAn-yenEva BU-golaka-
viSezaM nAma-rUpa-mAna-lakzaRato vyAKyAsyAmaH .
5160402 na vai mahārāja bhagavato māyā-guṇa-vibhūteḥ kāṣṭhāṁ manasā
vacasā vādhigantum alaṁ vibudhāyusāpi puruṣas tasmāt prādhān-yenaiva bhū-
golaka-viśeṣaṁ nāma-rūpa-māna-lakṣaṇato vyākhyāsyāmaḥ .
5160402 न वै महाराज भगवतो माया[-]गुण[-]विभूतेः काष्ठां मनसा वचसा वाधिगन्तुम् अलं विबुधायुषापि पुरुषस्
तस्मात् प्राधान[-]येनैव भू[-]गोलक[-]विशेषं नाम[-]रूप[-]मान[-]लक्षणतो व्याख्यास्यामः ।

5160403 yA mAyA-guna-viBUtis tasyAH .
5160403 yā māyā-guṇa-vibhūtis tasyāḥ .
5160403 या माया[-]गुण[-]विभूतिस् तस्याः ।

5160404 kAzWAM antam .
5160404 kāṣṭhāṁ antam .
5160404 काष्ठां अन्तम् ।

5160405 rUpaM sanniveSaH .
5160405 rūpaṁ sanniveśaḥ .
5160405 रूपं सन्निवेशः ।

5160406 lakzaRaM cihnam ..4..
5160406 lakṣaṇaṁ cihnam ..4..
5160406 लक्षणं चिह्नम् ॥४॥

5160501 yo vAyaM dvIpaH kuvalaya-kamala-koSAByantara-koSo niyuta-yojana-
viSAlaH samavartulo yaTA puzkara-patram .

5160501 yo vāyaṃ dvīpaḥ kuvalaya-kamala-kośābhyantara-kośo niyuta-
yojana-viśālaḥ samavartulo yathā puṣkara-patram .

5160501 यो वायं द्वीपः कुवलय[-]कमल[-]कोशाभ्यन्तर[-]कोशो नियुत[-]योजन[-]विशालः समवर्तुलो यथा पुष्कर[-]
]पत्रम् ।

5160502 kuvalayaM BU-maRqalaM tad eva kamalaM tasya koSAH sapta-dvIpAs
tezv aByantara-koSaH praTamo jambU-dvIpo niyuta-yojana-viSAla lakza-
yojana-vistIrRaH ..5..

5160502 kuvalayaṃ bhū-maṇḍalaṃ tad eva kamalaṃ tasya kośāḥ sapta-dvīpās
teṣv abhyantara-kośaḥ prathamo jambū-dvīpo niyuta-yojana-viśālo lakṣa-
yojana-vistīrṇaḥ ..5..

5160502 कुवलयं भू[-]मण्डलं तद् एव कमलं तस्य कोशः सप्त[-]द्वीपास् तेष्व् अभ्यन्तर[-]कोशः प्रथमो जम्बू[-]
]द्वीपो नियुत[-]योजन[-]विशालो लक्ष[-]योजन[-]विस्तीर्णः ॥५॥

5160601 yasmin nava varzARi nava-yojana-sahasrAyAmAny azwaBir maryAdA-
giriBiH suviBaktAni Bavanti .

5160601 yasmin nava varṣāṇi nava-yojana-sahasrāyāmāny aṣṭabhir maryādā-
giribhiḥ suvibhaktāni bhavanti .

5160601 यस्मिन् नव वर्षाणि नव[-]योजन[-]सहस्रायामान्य् अष्टभिर् मर्यादा[-]गिरिभिः सुविभक्तानि भवन्ति ।

5160602 nava-yojana-sahasram AyAmo yezAm .

5160602 nava-yojana-sahasram āyāmo yeṣām .

5160602 नव[-]योजन[-]सहस्रम् आयामो येषाम् ।

5160603 AyAmo 'tra vistAraH .

5160603 āyāmo 'tra vistāraḥ .

5160603 आयामो सत्र विस्तारः ।

5160604 etac ca BadrASva-ketumAla-vyatirekeRa razwavyam .

5160604 etac ca bhadraśva-ketumāla-vyatirekeṇa raṣṭavyam .

5160604 एतच् च भद्राश्व[-]केतुमाल[-]व्यतिरेकेण रष्टव्यम् ।

5160605 tayoS catus-triMSad-yojana-sahasrAyAmatvAt .

5160605 tayōś catus-triṃśad-yojana-sahasrāyāmatvāt .

5160605 तयोश् चतुस[-]त्रिंशद्[-]योजन[-]सहस्रायामत्वात् ।

5160606 kecit tu nIla-nizaDayoH saMlagnAgrayoH samudra-praveSam
aNgIkftya tayor api saNkucitatvena nava-sahasrAyAmatvaM sampAdayanti .

5160606 kecit tu nīla-niṣadhayoḥ saṃlagnāgrayoḥ samudra-praveśam
aṅgikṛtya tayor api saṅkucitatvena nava-sahasrāyāmatvaṃ sampādayanti .

5160606 केचित् तु नील[-]निषधयोः संलग्नाग्रयोः समुद्र[-]प्रवेशम् अङ्गीकृत्य तयोर् अपि सङ्कुचितत्वेन नव[-]
]सहस्रायामत्वं सम्पादयन्ति ।

5160607 sanniveSaS ca vAyunoktaH .

5160607 sanniveśaś ca vāyunoktaḥ .

5160607 सन्निवेशश् च वायुनोक्तः ।

5160608a Danurvāt saMsTite jYeye dve varse dakziRottare .

5160608a dhanurvat samstHITE jñeye dve varse dakṣiṇottare .

5160608a धनुर्वत् संस्थिते ज्ञेये द्वे वर्से दक्षिणोत्तरे ।

5160608c dIrGARi tatra catvAri caturasram ilAvftam ..

5160608c dīrghāṇi tatra catvāri caturasram ilāvṛtam ..

5160608c दीर्घाणि तत्र चत्वारि चतुरस्रम् इलावृतम् ॥

5160609 iti ..6..

5160609 iti ..6..

5160609 इति ॥६॥

5160701 ezAM maDye ilAvftaM nAmAByantara-varzaM yasya nAByAM avasTitaH sarvataH sOvarRaH kula-giri-rAjo merur dvIpAyAma-samunnAhaH karRikA-BUtaH kuvalaya-kamalasya mUrDani dvA-triMSat sahasra-yojana-vitato mUle zoqaSa-sahasraM tAvat Antar-BUmyAM pravizwaH .

5160701 eṣāṃ madhye ilāvṛtaṃ nāmābhyantara-varṣaṃ yasya nābhyāṃ avasthitaḥ sarvataḥ sauvarṇaḥ kula-giri-rājo merur dvīpāyāma-samunnāhaḥ karṇikā-bhūtaḥ kuvalaya-kamalasya mūrdhani dvā-triṃśat sahasra-yojana-vitato mūle ṣoḍaśa-sahasraṃ tāvat āntar-bhūmyāṃ praviṣṭaḥ .

5160701 एषां मध्ये इलावृतं नामाभ्यन्तर[-]वर्ष यस्य नाभ्याम् अवस्थितः सर्वतः सौवर्णः कुल[-]गिरि[-]राजो मेरुर्द्वीपायाम[-]समुन्नाहः कर्णिका[-]भूतः कुवलय[-]कमलस्य मूर्धनि द्वा[-]त्रिंशत् सहस्र[-]योजन[-]विततो मूले षोडश[-]सहस्रं तावत् आन्तर[-]भूम्यां प्रविष्टः ।

5160702 nAByAM maDye .

5160702 nābhyāṃ madhye .

5160702 नाभ्यां मध्ये ।

5160703 dvIpasyAyAmo lakza-yojana-pramAnaM tAvAn samunnAha ucCrAyo yasya .

5160703 dvīpasyāyāmo lakṣa-yojana-pramānaṃ tāvān samunnāha ucchrāyo yasya .

5160703 द्वीपस्यायामो लक्ष[-]योजन[-]प्रमानं तावान् समुन्नाह उच्छ्रायो यस्य ।

5160704 mUle zoqaSa-yojana-sahasraM vitataH .

5160704 mūle ṣoḍaśa-yojana-sahasraṃ vitataḥ .

5160704 मूले षोडश[-]योजन[-]सहस्रं विततः ।

5160705 tAvatA zoqaSa-yojana-sahasra-mAnena .

5160705 tāvatā ṣoḍaśa-yojana-sahasra-mānena .

5160705 तावता षोडश[-]योजन[-]सहस्र[-]मानेन ।

5160706 caturaSIti-yojana-sahasramAnena ca bahir dfSyate .

5160706 caturaśīti-yojana-sahasramānena ca bahir dṛśyate .

5160706 चतुरशीति[-]योजन[-]सहस्रमानेन च बहिर् दृश्यते ।

5160707 evaM lakza-yojanonnAhaH ..7..

5160707 evaṃ lakṣa-yojanonnāhaḥ ..7..

5160707 एवं लक्ष[-]योजनोन्नाहः ॥७॥

5160801 uttarottareRelAvftaM nIlaH SvetaH SfNgavAn iti trayo ramyaka-
hiraRmaya-kurURAM varzARAM maryAdA-girayaH prAg-AyatA uBayataH
kzArodAvaDayo dvi-sahasra-pfTava ekEkaSaH pUrvasmAt pUrvasmAd uttara
uttaro daSAMSADikAMSena dErGya eva hrasanti .

5160801 uttarottareṇelāvṛtaṃ nīlaḥ śvetaḥ śṛṅgavān iti trayo ramyaka-
hiraṇmaya-kurūṇaṃ varṣāṇaṃ maryādā-girayaḥ prāg-āyatā ubhayataḥ
kṣārodāvadhayo dvi-sahasra-pṛthava ekaikaśaḥ pūrvasmāt pūrvasmād uttara
uttaro daśāṃśādhikāṃśena dairghya eva hrasanti .

5160801 उत्तरोत्तरेणेलावृतं नीलः श्वेतः शृङ्गवान् इति त्रयो रम्यक[-]हिरण्मय[-]कुरूणां वर्षाणां मर्यादा[-]गिरयः
प्राग[-]आयता उभयतः क्षारोदावधयो द्वि[-]सहस्र[-]पृथव एकैकशः पूर्वस्मात् पूर्वस्माद् उत्तर उत्तरो दशांशाधिकांशेन दैर्घ्य
एव हसन्ति ।

5160802 uttarottareRelAvftam ilAvftasyottarottarataH krameRa nIlAdayas
trayo maryAdA-girayaH .

5160802 uttarottareṇelāvṛtam ilāvṛtasyottarottarataḥ krameṇa nīlādayas
trayo maryādā-girayaḥ .

5160802 उत्तरोत्तरेणेलावृतम् इलावृतस्योत्तरोत्तरतः क्रमेण नीलादयस् त्रयो मर्यादा[-]गिरयः ।

5160803 prAg-AyatAH pUrvato dIrGAH .

5160803 prāg-āyatāḥ pūrvato dīrghāḥ .

5160803 प्राग[-]आयताः पूर्वतो दीर्घाः ।

5160804 kzAroda evAvaDir yezAm .

5160804 kṣāroda evāvādhir yeṣām .

5160804 क्षारोद एवावधिर् येषाम् ।

5160805 dvi-sahasra-yojana-vistIrRAH .

5160805 dvi-sahasra-yojana-vistīrṇāḥ .

5160805 द्वि[-]सहस्र[-]योजन[-]विस्तीर्णाः ।

5160806 daSAMSAd Izad aDiko yo 'MSas tena dErDya eva hrasanti na
tUccatve pfTutve vA .

5160806 daśāṃśād iṣad adhiko yo 'ṃśas tena dairdhya eva hrasanti na
tūccatve pṛthutve vā .

5160806 दशांशाद् ईषद् अधिको यो ंशस् तेन दैर्घ्य एव हसन्ति न तूच्चत्वे पृथुत्वे वा ।

5160807 yaToktaM vizRu-purARe --

5160807 yathoktaṃ viṣṇu-purāṇe --

5160807 यथोक्तं विष्णु[-]पुराणे [-][-]

5160808a lakza-pramARO dvO maDye daSa-hInAs taTApare .

5160808a lakṣa-pramāṇau dvau madhye daśa-hīnās tathāpare .

5160808a लक्षा[-]प्रमाणौ द्वौ मध्ये दश[-]हीनास् तथापरे ।

5160809 iti .

5160809 iti .

5160809 इति ।

5160810 etac ca sTula-dfzwyEvoktam .

5160810 etac ca sthūla-drṣṭyaivoktam .

5160810 एतच् च स्थूल[-]दृष्ट्यैवोक्तम् ।

5160811 taylor api yaTA-van maDyamatvABAvana lakza-pramARatvABAvAt ..8..

5160811 taylor api yathā-van madhyamatvābhāvena lakṣa-pramāṇatvābhāvāt ..8..

5160811 तयोर् अपि यथा[-]वन् मध्यमत्वाभावेन लक्ष[-]प्रमाणत्वाभावात् ॥८॥

5160901 evaM dakziRenelAvftaM nizaDo hemakUwo himAlaya iti prAg-AyatA yaTA nIlAdayo 'yuta-yojanotseDA hari-varza-kimpuruza-BARatAnAM yaTA-saNKyam .

5160901 evaṃ dakṣiṇenelāvṛtaṃ niṣadho hemakūṭo himālaya iti prāg-āyatā yathā nīlādayo 'yuta-yojanotsedhā hari-varṣa-kimpuruṣa-bhāratānāṃ yathā-saṅkhyam .

5160901 एवं दक्षिणेनेलावृतं निषधो हेमकूटो हिमालय इति प्राग[-]आयता यथा नीलादयो ऽयुत[-]योजनोत्सेधा हरि[-]वर्ष[-]किम्पुरुष[-]भारतानां यथा[-]सङ्ख्यम् ।

5160902 ayuta-yojana utseDa ucCrAyo yezAm .

5160902 ayuta-yojana utsedha ucchrāyo yeṣām .

5160902 अयुत[-]योजन उत्सेध उच्छ्रायो येषाम् ।

5160903 ayaM cotseDo nIlAdInAm api drazwavyaH .

5160903 ayaṃ cotsedho nīlādīnām api draṣṭavyaḥ .

5160903 अयं चोत्सेधो नीलादीनाम् अपि द्रष्टव्यः ।

5160904 nIlAdi-pfTutvaM cEzAm api drazwavyam .

5160904 nīlādi-prṭhutvaṃ caiṣām api draṣṭavyam .

5160904 नीलादि[-]पृथुत्वं चैषाम् अपि द्रष्टव्यम् ।

5160905 yaTA-saNKyaM maryAdA-giraya iti SezaH ..9..

5160905 yathā-saṅkhyam maryādā-giraya iti śeṣaḥ ..9..

5160905 यथा[-]सङ्ख्यं मर्यादा[-]गिरय इति शेषः ॥९॥

5161001 taTEvelAvftam apareRa pUrveRa ca mAlyavad-ganDamAdanAv AnIla-nizaDAYatO dvi-sahasraM papraTatuH ketumAla-BadrASvayoH sImAnaM vidaDATE .

5161001 tathaivelāvṛtam apareṇa pūrveṇa ca mālyavad-gandhamādanāv ānīla-niṣadhāyatau dvi-sahasraṃ paprathatuḥ ketumāla-bhadrāśvayoḥ sīmānaṃ vidadhāte .

5161001 तथैवेलावृतम् अपरेण पूर्वेण च माल्यवद[-]गन्धमादनाव् आनील[-]निषधायतौ द्वि[-]सहस्रं पप्रथतुः केतुमाल[-]भद्राश्वयोः सीमानं विदधाते ।

5161002 A-nIla-nizaDAYatO uttarato nIla-paryantaM dakziRato nizaDa-paryantaM ca dIrGO .

5161002 ā-nīla-niṣadhāyatau uttarato nīla-paryantaṃ dakṣiṇato niṣadha-paryantaṃ ca dīrghau .

5161002 आ[-]नील[-]निषधायतौ उत्तरतो नील[-]पर्यन्तं दक्षिणतो निषध[-]पर्यन्तं च दीर्घौ ।

5161003 papraTatur vistIrRO BavataH .

5161003 paprathatur vistīrṇau bhavataḥ .

5161003 पप्रथतुर् विस्तीर्णो भवतः ।

5161004 tAv eva ketumAla-BadrASvayor varzayoH sImAnaM kurvAte .
 5161004 tāv eva ketumāla-bhadrāśvayor varṣayoḥ sīmānaṃ kurvāte .
 5161004 ताव् एव केतुमाल[-]भद्राश्वयोर् वर्षयोः सीमानं कुर्वते ।

5161005 nanv evaM sati pUrvApara-reKAYaM ilAvfta-vezwito merur maDye .
 tataH pUrvAparato giri-dvayaM varza-dvayaM ca nAtaH kiYcid asti .
 5161005 nanv evaṃ sati pūrvāpara-rekhāyāṃ ilāvṛta-veṣṭito merur madhye .
 tataḥ pūrvāparato giri-dvayaṃ varṣa-dvayaṃ ca nātaḥ kiñcid asti .
 5161005 नन्व् एवं सति पूर्वापर[-]रेखायाम् इलावृत[-]वेष्टितो मेरुर् मध्ये । ततः पूर्वापरतो गिरि[-]द्वयं वर्ष[-]द्वयं च
 नातः किञ्चिद् अस्ति ।

5161006 dakziRottara-reKAYaM tu taTEvelAvfta-vezwito maDye meruH .
 uBayatas trIRi trIRi varzARi girayaS ca zaw .
 5161006 dakṣiṇottara-rekhāyāṃ tu tathaivelāvṛta-veṣṭito madhye meruḥ .
 ubhayatas trīṇi trīṇi varṣāṇi girayaś ca ṣaṭ .
 5161006 दक्षिणोत्तर[-]रेखायां तु तथैवेलावृत[-]वेष्टितो मध्ये मेरुः । उभयतस् त्रीणि त्रीणि वर्षाणि गिरयश् च षट् ।

5161007 tat kaTaM sarvato lakza-pramARatvaM jambU-dvIpasya .
 5161007 tat kathaṃ sarvato lakṣa-pramāṇatvaṃ jambū-dvīpasya .
 5161007 तत् कथं सर्वतो लक्ष[-]प्रमाणत्वं जम्बू[-]द्वीपस्य ।

5161008 ucyate -- meroH zoqaSa sahasrARi .
 5161008 ucyate -- meroḥ ṣoḍaśa sahasrāṇi .
 5161008 उच्यते [-][ ] मेरोः षोडश सहस्राणि ।

5161009 sarvataH sTitatvAd ilAvftasyAzwAdaSa .
 5161009 sarvataḥ sthitatvād ilāvṛtasyāṣṭādaśa .
 5161009 सर्वतः स्थितत्वाद् इलावृतस्याष्टादश ।

5161010 anyezAM zaRRAM catuz-paYcASat .
 5161010 anyeṣāṃ ṣaṇṇāṃ catuṣ-pañcāśat .
 5161010 अन्येषां षण्णां चतुष्[-]पञ्चाशत् ।

5161011 girIRAM zaRRAM dvAdaSety evaM dakziRottara-reKAYaM tAval lakzam .
 5161011 girīṇāṃ ṣaṇṇāṃ dvādaśety evaM dakṣiṇottara-rekhāyāṃ tāval lakṣam .
 5161011 गिरीणां षण्णां द्वादशेत्य् एवम् दक्षिणोत्तर[-]रेखायां तावल् लक्षम् ।

5161012 pUrvApara-reKAYaM api sa-meror ilAvftasya catus-triMSat .
 5161012 pūrvāpara-rekhāyāṃ api sa-meror ilāvṛtasya catus-triṃśat .
 5161012 पूर्वापर[-]रेखायाम् अपि स[-]मेरोर् इलावृतस्य चतुस[-]त्रिंशत् ।

5161013 giryoS catvAri .
 5161013 giryoś catvāri .
 5161013 गिर्योश् चत्वारि ।

5161014 SezARi dvi-zazwi-sahasrARi pUrvApara-varzayor A-samudraM dErGye
 drazwavyAnyato na viroDaH ..10..

5161014 śeṣāṇi dvi-ṣaṣṭi-sahasrāṇi pūrvāpara-varṣayor ā-samudraṃ
dairghye draṣṭavyānyato na virodhaḥ ..10..

5161014 शेषाणि द्वि-षष्टि-सहस्राणि पूर्वापर-वर्षयोर् आ-समुद्रं दैर्घ्यं द्रष्टव्यान्यतो न विरोधः ॥१०॥

5161101 mandaro merumandaraH supArSvaH kumuda ity ayuta-yojana-
vistAronnAhA meroS catur-diSam avazwamBa-giraya upakxptAH .

5161101 mandaro merumandaraḥ supārśvaḥ kumuda ity ayuta-yojana-
vistāronnāhā meroś catur-diśam avaṣṭambha-giraya upakṣptāḥ .

5161101 मन्दरो मेरुमन्दरः सुपार्श्वः कुमुद इत्य् अयुत-योजन-विस्तारोन्नाहा मेरोश् चतुर्-दिशम् अवष्टम्भ-
गिरय उपकृप्ताः ।

5161102 ayuta-yojana-pramARO vistAronnAhO yezAm .

5161102 ayuta-yojana-pramāṇau vistāronnāhau yeṣām .

5161102 अयुत-योजन-प्रमाणौ विस्तारोन्नाहौ येषाम् ।

5161103 vistIrRa-mUrDno meror avazwamBatvAt pUrva-paScimO giri
dakziRottara-vistArO . dakzIRottarO ca pUrvApara-vistArO drazwavyO .

5161103 vistīrṇa-mūrdhno meror avaṣṭambhatvāt pūrva-pāścimau girī
dakṣiṇottara-vistārau . dakṣiṇottarau ca pūrvāpara-vistārau draṣṭavyau .

5161103 विस्तीर्ण-मूर्ध्नो मेरोर् अवष्टम्भत्वात् पूर्वा-पश्चिमौ गिरी दक्षिणोत्तर-विस्तारौ । दक्षिणोत्तरौ च पूर्वापर-
विस्तारौ द्रष्टव्यौ ।

5161104 sarvato daSa-yojana-sahasra-vistArANgIkAre tv ilAvfta-lopAt
pUrveRelAvftam upaplAvayatItY-Adi-viroDaH syAt ..11..

5161104 sarvato daśa-yojana-sahasra-vistārāṅgikāre tv ilāvṛta-lopāt
pūrveṇelāvṛtam upaplāvayatīty-ādi-virodhaḥ syāt ..11..

5161104 सर्वतो दश-योजन-सहस्र-विस्ताराङ्गीकारे त्व इलावृत-लोपात् पूर्वेणोलावृतम् उपप्लावयतीत्य-आदि-
विरोधः स्यात् ॥११॥

5161201 caturzv etezu cUta-jambU-kadamba-nyagroDAS catvAraH pAdapa-
pravarAH parvata-ketava ivADi-sahasra-yojanonnAhAs tAvad viwapa-vitatayaH
Sata-yojana-pariRAhAH .

5161201 caturṣv eteṣu cūta-jambū-kadamba-nyagrodhāś catvāraḥ pādapa-
pravarāḥ parvata-ketava ivādhi-sahasra-yojanonnāhās tāvad viṭapa-
vitatayaḥ śata-yojana-pariṇāhāḥ .

5161201 चतुर्ष्व एतेषु चूत-जम्बू-कदम्ब-न्यग्रोधाश् चत्वारः पादप-प्रवराः पर्वत-केतव इवाधि-सहस्र-
योजनोन्नाहास् तावद् विटप-विततयः शत-योजन-परिणाहाः ।

5161202 aDi sahasram ekAdaSa-SatAni unnAho yezAm .

5161202 adhi sahasram ekādaśa-śatāni unnāho yeṣām .

5161202 अधि सहस्रम् एकादश-शतानि उन्नाहो येषाम् ।

5161203 tAvat-pramARA viwapa-vitatir yezAm . Sata-yojanaM pariRAho
vistAro yezAm ..12..

5161203 tāvat-pramāṇā viṭapa-vitatir yeṣām . śata-yojanaṃ pariṇāho
vistāro yeṣām ..12..

5161203 तावत्-प्रमाणा विटप-विततिर् येषाम् । शत-योजनं परिणाहो विस्तारो येषाम् ॥१२॥

5161301 hradAS catvAraH payo-maDv-ikzurasa-mfzwa-jalA yad-upasparSina
upadeva-gaRA yogESvaryARi svABAvikAni BaratarzaBa DArayanti

5161301 hradās catvāraḥ payo-madhv-ikṣurasa-mṛṣṭa-jalā yad-upasparśina
upadeva-gaṇā yogaiśvaryāṇi svābhāvikāni bharatarṣabha dhārayanti

5161301 ह्रदाश् चत्वारः पयो[-]मध्व[-]इक्षुरस[-]मृष्ट[-]जला यद्[-]उपस्पर्शिन उपदेव[-]गणा योगैश्वर्याणि स्वाभाविकानि
भरतर्षभ धारयन्ति

5161302 yad upasparśino yat sevinaH ..13..

5161302 yad upasparśino yat sevinaḥ ..13..

5161302 यद् उपस्पर्शिनो यत् सेविनः ॥१३॥

5161401 devodyAnAni ca Bavanti catvAri nandanaM cEtraraTaM vEBraJakaM
sarvatoBadram iti .

5161401 devodyānāni ca bhavanti catvāri nandanaṃ caitrarathaṃ
vaibhrājakaṃ sarvatobhadram iti .

5161401 देवोद्यानानि च भवन्ति चत्वारि नन्दनं चैत्ररथं वैभ्राजकं सर्वतोभद्रम् इति ।

5161501 yezv amara-parivfQAH saha sura-lalanA-lalAma-yUTa-pataya
upadeva-gaREr upagIyamAna-mahimAnaH kila viharanti .

5161501 yeṣv amara-parivṛḍhāḥ saha sura-lalanā-lalāma-yūtha-pataya
upadeva-gaṇair upagīyamāna-mahimānaḥ kila viharanti .

5161501 येष्व अमर[-]परिवृढाः सह सुर[-]ललना[-]ललामा[-]यूथा[-]पतय उपदेव[-]गणैर् उपगीयमाना[-]महिमानः किल
विहरन्ति ।

5161502 lalAmo BUzaRam .

5161502 lalāmo bhūṣaṇam .

5161502 ललामो भूषणम् ।

5161503 sura-lalanAnAM BUzaRa-BUtaH SrezWA yAH striyaH . tAsAM yUTasya
patayaH saha samBUya yezu viharanti ..15..

5161503 sura-lalanānām bhūṣaṇa-bhūtāḥ śreṣṭhā yāḥ striyaḥ . tāsām
yūthasya patayaḥ saha sambhūya yeṣu viharanti ..15..

5161503 सुर[-]ललनानां भूषण[-]भूताः श्रेष्ठा याः स्त्रियः । तासां यूथस्य पतयः सह सम्भूय येषु विहरन्ति ॥१५॥

5161601 mandarotsaNga ekAdaSa-Sata-yojanottuNga-devacUta-SirasO giri-
SiKara-STULAni PalAny amfta-kalpAni patanti .

5161601 mandarotsaṅga ekādaśa-śata-yojanottuṅga-devacūta-śirasO giri-
śikhara-sthūlāni phalāny amṛta-kalpāni patanti .

5161601 मन्दरोत्सङ्ग एकादश[-]शत[-]योजनोत्तुङ्ग[-]देवचूत[-]शिरसो गिरि[-]शिखर[-]स्थूलानि फलान्य् अमृत[-]
]कल्पानि पतन्ति ।

5161602 ekAdaSa-Sata-yojanam uttuNga yo deva-cUtas tasya SirasaH sakASat
.

5161602 ekādaśa-śata-yojanam uttuṅga yo deva-cūtas tasya śirasaḥ sakāśāt
.

5161602 एकादश[-]शत[-]योजनम् उत्तुङ्गो यो देव[-]चूतस् तस्य शिरसः सकाशात् ।

5161603 Pala-pramARam uktaM vAyu-purARe --

5161603 phala-pramāṇam uktaṃ vāyu-purāṇe --

5161603 फल[-]प्रमाणम् उक्तं वायु[-]पुराणे [-][-]

5161604a aratnInAM SatAny azwAv eka-zazwy-aDikAni ca .

5161604a aratnīnām śatāny aṣṭāv eka-ṣaṣṭy-adhikāni ca .

5161604a अरत्नीनां शतान्य् अष्टाव् एक[-]षष्ट्य[-]अधिकानि च ।

5161604c Pala-pramARam AKyAtam fziBis tattva-darSiBiH ..

5161604c phala-pramāṇam ākhyātam ṛṣibhis tattva-darśibhiḥ ..

5161604c फल[-]प्रमाणम् आख्यातम् ऋषिभिस् तत्त्व[-]दर्शिभिः ॥

5161605 iti ..16..

5161605 iti ..16..

5161605 इति ॥१६॥

5161701 tezAM viSIryamARAnAm ati-maDura-suraBi-suganDi-bahulAruRa-rasodenAruRodA nAma nadI mandara-giri-SiKarAn nipatantI pUr-veRelAvftam upaplAvayati .

5161701 teṣāṃ viśīryamāṇānām ati-madhura-surabhi-sugandhi-bahulāruṇa-rasodenāruṇodā nāma nadī mandara-giri-śikharān nipatantī pūr-veṇelāvṛtam upaplāṇayati .

5161701 तेषां विशीर्यमाणानाम् अति[-]मधुर[-]सुरभि[-]सुगन्धि[-]बहुलारुण[-]रसोदेनारुणोदा नाम नदी मन्दर[-]गिरि[-]शिखरान् निपतन्ती पूर[-]वेणोलावृतम् उपप्लावयति ।

5161702 atimaDuraS cAsO svataH suraBiS ca suganDiS ca .

5161702 atimadhuraś cāsau svataḥ surabhiś ca sugandhiś ca .

5161702 अतिमधुरश् चासौ स्वतः सुरभिश् च सुगन्धिश् च ।

5161703 na cAnyezAM ganDEr aDivAsitaH bahulaS cAruRaS ca rasaH sa eva udam udakaM tena ..17..

5161703 na cānyeṣāṃ gandhair adhivāsitaḥ bahulaś cāruṇaś ca rasaḥ sa eva udam udakaṃ tena ..17..

5161703 न चान्येषां गन्धैर् अधिवासितः बहुलश् चारुणश् च रसः स एव उदम् उदकं तेन ॥१७॥

5161801 yad-upajozaRAD BavAnyA anucarIRAM puRya-jana-vaDUnAm avayava-sparSa-suganDa-vAto daSa-yojanaM samantAd anuvAsayati .

5161801 yad-upajoṣaṇād bhavānyā anucarīṇām puṇya-jana-vadhūnām avayava-sparśa-sugandha-vāto daśa-yojanaṃ samantād anuvāsayati .

5161801 यद्[-]उपजोषणाद् भवान्या अनुचरीणां पुण्या[-]जन[-]वधूनाम् अवयव[-]स्पर्श[-]सुगन्ध[-]वातो दश[-]योजनं समन्ताद् अनुवासयति ।

5161802 yad-upajozaRAD yasya rasasya sevanAt ..18..

5161802 yad-upajoṣaṇād yasya rasasya sevanāt ..18..

5161802 यद्[-]उपजोषणाद् यस्य रसस्य सेवनात् ॥१८॥

5161901 evaM jambU-PalAnAm atyucca-nipAta-viSIrRAnAm anasTi-prAyARAM iBa-kAya-niBAnAM rasena jambU nAma nadI meru-mandara-SiKarAd ayuta-yojanAd avani-tale nipatantI dakziRenAtmAnaM yAvad ilAvftam upasyandayati .

5161901 evaṃ jambū-phalānām atyucca-nipāta-viśīrṇānām anashti-prāyāṇām ibha-kāya-nibhānām rasena jambū nāma nadī meru-mandara-śikharād ayuta-yojanād avani-tale nipatantī dakṣiṇenātmānaṃ yāvad ilāvṛtam upasyandayati .

5161901 एवं जम्बू[-]फलानाम् अत्युच्च[-]निपात[-]विशीर्णानाम् अनस्थि[-]प्रायाणाम् इभ[-]काय[-]निभानां रसेन जम्बू
नाम नदी मेरु[-]मन्दर[-]शिखराद् अयुत[-]योजनाद् अवनि[-]तले निपतन्ती दक्षिणेनात्मानं यावद् इलावृतम् उपस्यन्दयति ।

5161902 anasTi-prAyARAm atisUkzma-bIjAnAm .

5161902 anasthi-prāyāṇām atisūkṣma-bījānām .

5161902 अनस्थि[-]प्रायाणाम् अतिसूक्ष्म[-]बीजानाम् ।

5161903 yatra nipatati tataS cAraByAtmano dakziRataH sarvam ilAvftaM
vyApya vahatIty arTaH ..19..

5161903 yatra nipatati tataś cārabhyātmano dakṣiṇataḥ sarvam ilāvṛtaṁ
vyāpya vahatīty arthaḥ ..19..

5161903 यत्र निपतति ततश् चारभ्यात्मनो दक्षिणतः सर्वम् इलावृतं व्याप्य वहतीत्य् अर्थः ॥१९॥

5162001 tAvad uBayor api roDasor yA mfttikA tad-rasenAnuviDyamAnA vAyv-
arka-saMyoga-vipAkena sadAmara-lokABaraRaM jAmbU-nadaM nAma suvarRaM
Bavati;

5162001 tāvad ubhayor api rodhasor yā mṛttikā tad-rasenānuvidhyamānā
vāyv-arka-saṁyoga-vipākena sadāmara-lokābharaṇaṁ jāmbū-nadaṁ nāma
suvarṇaṁ bhavati[;]

5162001 तावद् उभयोर् अपि रोधसोर् या मृत्तिका तद्[-]रसेनानुविध्यमाना वाय्व[-]अर्क[-]संयोग[-]विपाकेन सदामर[-]
]लोकाभरणं जाम्बू[-]नदं नाम सुवर्णं भवति[;]

5162002 yad u ha vAva vibuDAdayaH saha yuvatiBir mukuwa-kawaka-kawi-
sUtrAdy-ABaraRa-rUpeRa Kalu DARayanti .

5162002 yad u ha vāva vibudhādayaḥ saha yuvatibhir mukuṭa-kaṭaka-kaṭi-
sūtrādy-ābharaṇa-rūpeṇa khalu dhārayanti .

5162002 यद् उ ह वाव विबुधादयः सह युवतिभिर् मुकुट[-]कटक[-]कटि[-]सूत्राद्य[-]आभरण[-]रूपेण खलु धारयन्ति ।

5162003 tAvat sarvataH roDasos tawayoH ..20..

5162003 tāvat sarvataḥ rodhasos taṭayoḥ ..20..

5162003 तावत् सर्वतः रोधसोस् तटयोः ॥२०॥

5162004 AyAmo 'tra vyAmaH .

5162004 āyāmo 'tra vyāmaḥ .

5162004 आयामो सत्र व्यामः ।

5162005 sa ca . vyAmo bAhvoH sakarayos tatayos tiryag antaraM ity ukta-
lakzaRaH .

5162005 sa ca . vyāmo bāhvoḥ sakarayos tatayos tiryag antaram ity ukta-
lakṣaṇaḥ .

5162005 स च । व्यामो बाहवोः सकरयोस् ततयोस् तिर्यग् अन्तरं इत्य् उक्त[-]लक्षणः ।

5162006 paYca vyAmAH pariRAhaH sTOlyam yAsAm ity arTaH .

5162006 pañca vyāmāḥ pariṇāhaḥ sthauilyaṁ yāsām ity arthaḥ .

5162006 पञ्च व्यामाः परिणाहः स्थौल्यं यासाम् इत्य् अर्थः ।

5162007 kecit tu paYca-vyAma-pariRAha ity eva paWanti ..21..

5162007 kecit tu pañca-vyāma-pariṇāhā ity eva paṭhanti ..21..

5162007 केचित् तु पञ्च[-]व्याम[-]परिणाहा इत्य् एव पठन्ति ॥२१॥

5162101 yas tu mahA-kadambaH supArSva-nirUQo yAs tasya kowareByo
viniHsftAH paYcA-yAma-pariRAhAH paYca maDu-DARAH supArSva-SiKarAt
patantyo 'pareRAtmAnam ilAvftam anumodayanti .
5162101 yas tu mahā-kadambaḥ supārśva-nirūḍho yās tasya koṭarebhyo
viniḥsṛtāḥ pañcā-yāma-pariṇāhāḥ pañca madhu-dhārāḥ supārśva-śikharāt
patantyo 'pareṇātmanam ilāvṛtam anumodayanti .
5162101 यस तु महा[-]कदम्बः सुपार्श्व[-]निरूढो यास् तस्य कोटरेभ्यो विनिःसृताः पञ्चा[-]याम[-]परिणाहाः पञ्च
मधु[-]धाराः सुपार्श्व[-]शिखरात् पतन्त्योऽपरेणात्मानम् इलावृतम् अनुमोदयन्ति ।

5162201 yA hy upayuYjAnAnAM muKa-nirvAsito vAyuH samantAc Cata-yojanam
anuvAsayati .
5162201 yā hy upayuñjānānām mukha-nirvāsito vāyuḥ samantāc chata-yojanam
anuvāsayati .
5162201 या ह्य् उपयुञ्जानानां मुख[-]निर्वासितो वायुः समन्ताच् छत[-]योजनम् अनुवासयति ।

5162301 evaM kumuda-nirUQo yaH SatavalSo nAma vawas tasya skanDeByo
nIcInAH payo-daDi-maDu-Gfta-guṇAnnAdy-ambara-SayyAsanABaraRAdayaH sarva
eva kAma-duGA nadAH kumudAgrAt patantas tam uttareRelAvftam upayojayanti
.
5162301 evaṃ kumuda-nirūḍho yaḥ śatavalśo nāma vaṭas tasya skandhebhyo
nīcīnāḥ payo-dadhi-madhu-ghṛta-guḍānnādy-ambara-śayyāsanābharaṇādayaḥ
sarva eva kāma-dughā nadāḥ kumudāgrāt patantas tam uttareṇelāvṛtam
upayojayanti .
5162301 एवं कुमुद[-]निरूढो यः शतवल्शो नाम वटस् तस्य स्कन्धेभ्यो नीचीनाः पयो[-]दधि[-]मधु[-]घृत[-]
]गुडान्नाद्या[-]अम्बर[-]शय्यासनाभरणादयः सर्व एव काम[-]दुघा नदाः कुमुदाग्रात् पतन्तस् तम् उत्तरेणैलावृतम्
उपयोजयन्ति ।

5162302 nIcInA aDo-muKAH ..24..
5162302 nīcīnā adho-mukhāḥ ..24..
5162302 नीचीना अधो[-]मुखाः ॥२४॥

5162401 yAn upajuzARAnAM na kadAcid api prajAnAM valI-palita-klama-
sveda-dOrganDya-jarAmaya-mftyu-SItOzRa-vEvarRyopasargAdayas tApa-viSezA
Bavanti yAvaj jIvaM suKaM niratiSayam eva .
5162401 yān upajuṣāṇānām na kadācid api prajānām valī-palita-klama-
sveda-daurgandhya-jarāmaya-mṛtyu-śītoṣṇa-vaivarṇyopasargādayas tāpa-
viśeṣā bhavanti yāvaj jīvaṃ sukhāṃ niratīsayam eva .
5162401 यान् उपजुषाणानां न कदाचिद् अपि प्रजानां वली[-]पलित[-]क्लम[-]स्वेद[-]दौर्गन्ध्य[-]जरामय[-]मृत्यु[-]
]शीतोष्ण[-]वैवर्ण्योपसर्गादयस् ताप[-]विशेषा भवन्ति यावज् जीवं सुखं निरतिशयम् एव ।

5162501 kuraNga-kurara-kusumBa-vEkaNka-trikUwa-SiSira-pataNga-rucaka-
nizaDa-SinIvAsa-kapila-SaNka-vEdUrya-jAruDi-haMsa-fzaBa-nAga-kAlaYjara-
nAradAdayo viMSati-girayo meroH karRikAyA iva kesara-BUta mUla-deSe
parita upakxptAH .
5162501 kuraṅga-kurara-kusumbha-vaikaṅka-trikūṭa-śīśira-pataṅga-rucaka-
niṣadha-śinīvāsa-kapila-śaṅkha-vaidūrya-jārudhi-ḥaṃsa-ṛṣabha-nāga-
kālaṅjara-nāradādayo viṃśati-girayo meroḥ karṇikāyā iva kesara-bhūtā
mūla-deśe parita upakṣptāḥ .

5162501 कुरङ्ग[-]कुर[-]कुसुम्भ[-]वैकङ्क[-]त्रिकूट[-]शिशिर[-]पतङ्ग[-]रुचक[-]निषध[-]शिनीवास[-]कपिल[-]शङ्ख[-]
वैदूर्य[-]जारुधि[-]हंस[-]ऋषभ[-]नाग[-]कालञ्जर[-]नारदादयो विंशति[-]गिरयो मेरोः कर्णिकाया इव केसर[-]भूता मूल[-]देशे
परित उपक्लृप्ताः ।

5162601 jaWara-devakUwO meruM pUrveRAzwAdaSa-yojana-sahasram udagAyatO
dvi-sahasraM pFTu-tuNgO BavataH; evam apareRa pavana-pAriyAtrO dakziRena
kElAsa-karavIrO prAg-AyatAv evam uttaratas triSfNga-makarAv azwaBir etEH
parisfto 'gnir iva paritaS cakAsti kAYcana-giriH .

5162601 jaṭhara-devakūṭau meruṃ pūrvenāṣṭādaśa-yojana-sahasram
udagāyatau dvi-sahasraṃ prṭhu-tuṅgau bhavataḥ[;] evam apareṇa pavana-
pāriyātrau dakṣiṇena kailāsa-karavīrau prāg-āyatāv evam uttaratas
triśṛṅga-makarāv aṣṭabhir etaiḥ parisṛto 'gnir iva paritaś cakāsti
kāñcana-giriḥ .

5162601 जठर[-]देवकूटौ मेरुं पूर्वेणाष्टादश[-]योजन[-]सहस्रम् उदगायतौ द्वि[-]सहस्रं पृथु[-]तुङ्गौ भवतः[;] एवम्
अपरेण पवन[-]पारियात्रौ दक्षिणेन कैलास[-]करवीरौ प्राग्[-]आयताव एवम् उत्तरतस् त्रिशृङ्ग[-]मकराव अष्टभिर् एतैः
परिसृतो सगिर् इव परितश् चकास्ति काञ्चना[-]गिरिः ।

5162602 catur-dikzu meru-mUlAd yojana-sahasraM tyaktvA'gneH paritaH
pariDaya iva jaWara-deva-kUwAdayas tizWanti .

5162602 catur-dikṣu meru-mūlād yojana-sahasraṃ tyaktvā'gneḥ paritaḥ
paridhaya iva jaṭhara-deva-kūṭādayas tiṣṭhanti .

5162602 चतुर्[-]दिक्षु मेरु[-]मूलाद् योजन[-]सहस्रं त्यक्त्वाग्नेः परितः परिधय इव जठर[-]देव[-]कूटादयस् तिष्ठन्ति ।

5162603 ato 'zwAdaSa-yojana-sahasraM pramARam atroktam --

5162603 ato 'ṣṭādaśa-yojana-sahasraṃ pramāṇam atroktam --

5162603 अतो ष्टादश[-]योजन[-]सहस्रं प्रमाणम् अत्रोक्तम् [-][-]

5162604a vEzRavAdi-purARezu parimARAdi yat punaH .

5162604a vaiṣṇavādi-purāṇeṣu parimāṇādi yat punaḥ .

5162604a वैष्णवादि[-]पुराणेषु परिमाणादि यत् पुनः ।

5162604c anyaTA varRitaM tat tu kalpa-BedAdy-apekzayA ..

5162604c anyathā varṇitaṃ tat tu kalpa-bhedādy-apekṣayā ..

5162604c अन्यथा वर्णितं तत् तु कल्प[-]भेदाद्या[-]अपेक्षया ॥

5162605 dvi-sahasraM pFTU ca tuNgO ca ..27..

5162605 dvi-sahasraṃ prṭhū ca tuṅgau ca ..27..

5162605 द्वि[-]सहस्रं पृथू च तुङ्गौ च ॥२७॥

5162701 meror mUrDani Bagavata Atma-yoner maDyata upakxptAM purIm ayuta-
yojana-sAhasrIM sama-caturasrAM SAtakOmBIM vadanti .

5162701 meror mūrdhani bhagavata ātma-yoner madhyata upakṣptāṃ purīm
ayuta-yojana-sāhasrīm sama-caturasrām śātakauṃbhīm vadanti .

5162701 मेरोर् मूर्धनि भगवत आत्म[-]योनेर् मध्यत उपक्लृप्तां पुरीम् अयुत[-]योजन[-]साहस्रीं समा[-]चतुरस्रं
शातकौम्भीं वदन्ति ।

5162801 tAm anuparito loka-pAlAnAm azwAnAM yaTA-diSaM yaTA-rUpaM turIya-
mAnena puro 'zwAv upakxptAH ..

5162801 tām anuparito loka-pālānām aṣṭānām yathā-diśaṃ yathā-rūpaṃ
turiya-mānena puro 'ṣṭāv upakṣptāḥ ..

5162801 ताम् अनुपरितो लोक[-]पालानाम् अष्टानां यथा[-]दिशं यथा[-]रूपं तुरीय[-]मानेन पुरो ऽष्टाव् उपकृप्ताः ॥
 5162802 yaTA-diSaM prAcyAdi-dikzu .
 5162802 yathā-diśaṃ prācyādi-dikṣu .
 5162802 यथा[-]दिशं प्राच्यादि[-]दिक्षु ।
 5162803 yaTA-rUpam indrAdi-varRAnatikrameRa .
 5162803 yathā-rūpam indrādi-varṇānatikrameṇa .
 5162803 यथा[-]रूपम् इन्द्रादि[-]वर्णानतिक्रमेण ।
 5162804 turIya-mAnena sArDa-dvi-sahasra-pramARena .
 5162804 turīya-mānena sārdha-dvi-sahasra-pramāṇena .
 5162804 तुरीय[-]मानेन सार्ध[-]द्वि[-]सहस्र[-]प्रमाणेन ।
 5162805 nAmAni purARAntarAj jYAtavyAni . yaToktam --
 5162805 nāmāni purāṇāntarāj jñātavyāni . yathoktam --
 5162805 नामानि पुराणान्तराज् ज्ञातव्यानि । यथोक्तम् [-][-]
 5162806a merO nava-purARi syur manovaty amarAvatI .
 5162806a merau nava-purāṇi syur manovaty amarāvati .
 5162806a मेरौ नव[-]पुराणि स्युर् मनोवत्य् अमरावती ।
 5162806c tejovatI saMyamanI taTA kfzRANganA sarA ..
 5162806c tejovati saṃyamanī tathā kṛṣṇāṅganā sarā ..
 5162806c तेजोवती संयमनी तथा कृष्णाङ्गना सरा ॥
 5162807a SraddDAvatI ganDavati taTA cAnyA mahodayA .
 5162807a śraddhāvatī gandhavatī tathā cānyā mahodayā .
 5162807a श्रद्धावती गन्धवती तथा चान्या महोदया ।
 5162807c yaSovatI ca brahmendra-vahny-AdInAM yaTA-kramam ..
 5162807c yaśovati ca brahmendra-vahny-ādīnām yathā-kramam ..
 5162807c यशोवती च ब्रह्मेन्द्र[-]वहन्य[-]आदीनां यथा[-]क्रमम् ॥
 5162808 iti ..29..
 5162808 iti ..29..
 5162808 इति ॥२९॥
 5162901 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe Buvana-koSa-
 varRane zoqaSo 'DyAyaH .
 5162901 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe bhuvana-kośa-
 varṇane ṣoḍaśo 'dhyāyaḥ .
 5162901 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भुवन[-]कोश[-]वर्णने षोडशो ऽध्यायः ।
 5162902 ..5.16..
 5162902 ..5.16..
 5162902 ॥५॥१६॥
 5162903 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM zoqaSo 'DyAyaH .

5162903 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ ṣoḍaśo 'dhyāyaḥ .

5162903 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां षोडशोऽध्यायः ।

5170001 aTa saptadaSo 'DyAyaH
5170001 atha saptadaśo 'dhyāyaḥ
5170001 अथ सप्तदशोऽध्यायः

5170002 Buvana-koSaH
5170002 bhuvana-kośaḥ
5170002 भुवन-]कोशः

5170101 SrI-Suka uvAca
5170101 śrī-śuka uvāca
5170101 श्री-]शुक उवाच

5170102 tatra ha BagavataH sAkzAd yajYa-liNgasya vizRor vikramato vAma-
pAdANguzWa-naKa-nirBinnorDvARqa-kawAha-vivareRantaH-pravizwA yA bAhya-
jala-DARa tac-caraRa-paNkajAvanejanAruRa-kiYjalkoparaYjitAKila-jagad-aGa-
malApahopasparSanAmalA sAkzAd Bagavat-padItY anupalakzita-vaco
'BiDIyamAnAti-mahatA kAlena yuga-sahasropalakzaRena divo mUrDany
avatataRa yat tad vizRu-padam AhuH .

5170102 tatra ha bhagavataḥ sākṣād yajña-liṅgasya viṣṇor vikramato vāma-
pādānguṣṭha-nakha-nirbhinnordhvāṇḍa-kaṭāha-vivareṇāntaḥ-praviṣṭā yā
bāhya-jala-dhārā tac-caraṇa-paṅkajāvanejanāruṇa-kiñjalkoparañjitākḥila-
jagad-aga-malāpahopasparśanāmālā sākṣād bhagavat-padīty anupalakṣita-
vaco 'bhīdhiyamānāti-mahatā kālena yuga-sahasropalakṣaṇena divo mūrdhany
avatatāra yat tad viṣṇu-padam āhuḥ .

5170102 तत्र ह भगवतः साक्षाद् यज्ञ-]लिङ्गस्य विष्णोर् विक्रमतो वाम-]पादाङ्गुष्ठ-]नख-]निर्भिन्नोर्ध्वाण्ड-
]कटाह-]विवरेणान्तः-]प्रविष्टा या बाह्य-]जल-]धारा तच्-]चरण-]पङ्कजावनेजनारुण-]किञ्जल्कोपरञ्जिताखिल-]जगद्-
]अघ-]मलापहोपस्पर्शनामला साक्षाद् भगवत्-]पदीत्य् अनुपलक्षित-]वचोऽभिधीयमानाति-]महता कालेन युग-
]सहस्रोपलक्षणेन दिवो मूर्धन्य् अवततार यत् तद् विष्णु-]पदम् आहुः ।

5170103a tataH saptadaSe gaNgA- gamanaM tac catur-diSam .
5170103a tataḥ saptadaśe gaṅgā- gamanaṃ tac catur-diśam .
5170103a ततः सप्तदशे गङ्गा-] गमनं तच् चतुर-]दिशम् ।

5170103c ilAvate ca rudreRa saNkarzaRa-nizevaRam ..
5170103c ilāvate ca rudreṇa saṅkarṣaṇa-niṣevaṇam ..
5170103c इलावते च रुद्रेण सङ्कर्षण-]निषेवणम् ॥

5170104 BuvaM krAntvA vAma-padam utkzipato vAma-pAdANguzWa-naKena
nirBinnam UrDvam upari-BAGo yasyARqa-kawAhasya tasya vivareRantaH
pravizwA yA bAhya-jala-DARa sA divo mUrDany avatatAretY anvayaH .
5170104 bhuvam krāntvā vāma-padam utkṣipato vāma-pādānguṣṭha-nakhena
nirbhinnam ūrdhvam upari-bhāgo yasyāṇḍa-kaṭāhasya tasya vivareṇāntaḥ
praviṣṭā yā bāhya-jala-dhārā sA divo mūrdhany avatatāretY anvayaḥ .
5170104 भुवं क्रान्त्वा वाम-]पदम् उत्क्षिपतो वाम-]पादाङ्गुष्ठ-]नखेन निर्भिन्नम् ऊर्ध्वम् उपरि-]भागो यस्याण्ड-
]कटाहस्य तस्य विवरेणान्तः प्रविष्टा या बाह्य-]जल-]धारा सा दिवो मूर्धन्य् अवततारेत्य् अन्वयः ।

5170105 tasya yac caraRa-paNkajaM tasyAvanejanena kzAlanenAruRaM tad gataM kuNkumaM . tad eva kiYjalkAs tEr uparaYjitA, ata evAkHilasya jagatOGa-malApaham upasparSanaM, yasyAs taTApY amalA tan-mala-saNga-SUNyA sAkzAd Bagavat-padIti yad anupalakzitaM jAhnavi-BAGIraTity-Ady-upalakzaRantara-rahitaM vaco nAma tenABiDIyamAnA .

5170105 tasya yac caraṇa-paṅkajaṃ tasyāvanejanena kṣālanenāruṇaṃ tad gataṃ kuṅkumaṃ . tad eva kiñjalkās tair uparañjitā[,] ata evākṣhilasya jagataugha-malāpaham upasparśanaṃ[,] yasyās tathāpy amalā tan-mala-saṅga-śūnyā sāksād bhagavat-padīti yad anupalakṣitaṃ jāhnavī-bhāgīrathīty-ādy-upalakṣaṇāntara-rahitaṃ vaco nāma tenābhidhīyamānā .

5170105 तस्य यच् चरण[-]पङ्कजं तस्यावनेजनेन क्षालनेनारुणं तद् गतं कुङ्कुमं । तद् एव किञ्जल्कास् तैर् उपरञ्जिता[,] अत एवाकःइलस्य जगतौघ[-]मलापहम् उपस्पर्शनं[,] यस्यास् तथाप्य् अमला तन्[-]मल[-]सङ्ग[-]शून्या साक्षाद् भगवत्[-]पदीति यद् अनुपलक्षितं जाह्नवी[-]भागीरथीत्यु[-]आद्यु[-]उपलक्षणान्तर[-]रहितं वचो नाम तेनाभिधीयमाना ।

5170106 tasmin samaye Bagavat-padI nAma . paScAn nAmAntarARi jAtAnItY arTaH .

5170106 tasmin samaye bhagavat-padī nāma . paścān nāmāntarāṇi jātānīty arthaḥ .

5170106 तस्मिन् समये भगवत्[-]पदी नाम । पश्चान् नामान्तराणि जातानीत्य् अर्थः ।

5170107 ko 'sO divo mUrDA .

5170107 ko 'sau divo mūrdhā .

5170107 को sसौ दिवो मूर्धा ।

5170108 tam Aha -- yad iti ..1..

5170108 tam āha -- yad iti ..1..

5170108 तम् आह [-][-] यद् इति ॥१॥

5170201 yatra ha vAva vIra-vrata OttAnapAdiH parama-BAGavato 'smat-kula-devatA-caraRARavindodakam iti yAm anusavanam utkfzyamARa-Bagavad-Bakti-yogena dfQaM klidyamAnAntar-hfdaya OtkarWya-vivaSAmIlita-locana-yugala-kuḡmala-vigalitAmala-bAzpa-kalayABivyaJyamAna-roma-pulaka-kulako 'DunApi paramAdareRa SirasA biBarti .

5170201 yatra ha vāva vīra-vrata auttānapādiḥ parama-bhāgavato 'smat-kula-devatā-caraṇāravindodakam iti yām anusavanam utkṛṣyamāṇa-bhagavad-bhakti-yogena dṛḡhaṃ klidyamānāntar-hṛdaya autkaṇṭhya-vivaśāmīlita-locana-yugala-kuḍmala-vigalitāmala-bāṣpa-kalayābhivyaJyamāna-roma-pulaka-kulako 'dhunāpi paramādareṇa śirasā bibharti .

5170201 यत्र ह वाव वीर[-]व्रत औत्तानपादिः परम[-]भागवतो ऽस्मत्[-]कुल[-]देवता[-]चरणारविन्दोदकम् इति याम् अनुसवनम् उत्कृष्यमाण[-]भगवद्[-]भक्ति[-]योगेन दृढं क्लिद्यमानान्तर[-]हृदय औत्कण्ठ्य[-]विवशामीलित[-]लोचन[-]युगल[-]कुङ्मल[-]विगलितामल[-]बाष्प[-]कलयाभिव्यज्यमान[-]रोम[-]पुलक[-]कुलको ऽधुनापि परमादरेण शिरसा बिभर्ति ।

5170202 kiM tad vizRu-padaM .

5170202 kiṃ tad viṣṇu-padaṃ .

5170202 किं तद् विष्णु[-]पदं ।

5170203 tad Aha -- yatreti .

5170203 tad āha -- yatreti .

5170203 तद् आह [-][-] यत्रेति ।

5170204 vIra-vrato dfQa-saNkalpaH . asmat-kula-devatAyA hares
caraRAravindodakam iti hetoH paramAdareRa biBartIty anvayaH .
5170204 vīra-vrato dṛḍha-saṅkalpaḥ . asmat-kula-devatāyā hareś
caraṇāravindodakam iti hetoḥ paramādareṇa bibhartīty anvayaḥ .
5170204 वीर[-]व्रतो दृढ[-]सङ्कल्पः । अस्मत्[-]कुल[-]देवताया हरेश् चरणारविन्दोदकम् इति हेतोः परमादरेण
बिभर्तीत्य् अन्वयः ।

5170205 kaTaM-BUtaH san .
5170205 katham-bhūtāḥ san .
5170205 कथं[-]भूताः सन् ।

5170206 pratikzaRaM varDamAnena Bagavad-Bakti-yogena dfQam atyantaM
klidyamAnam antar-hfdayaM yasya .
5170206 pratikṣaṇaṁ vardhamānena bhagavad-bhakti-yogena dṛḍham atyantam
klidyamānam antar-hṛdayaṁ yasya .
5170206 प्रतिक्षणं वर्धमानेन भगवद्[-]भक्ति[-]योगेन दृढम् अत्यन्तं क्लिद्यमानम् अन्तर्[-]हृदयं यस्य ।

5170207 ata evOtkarWyena vivaSam AmIlitaM yal locana-yugalaM . tad eva
kuṣmale tAByAM vigalitam amalaM bAzpaM, tasya kalayA sahABivyaJyamAnaM
roma-pulakAnaM kulaM yasya ..2..
5170207 ata evautkaṇṭhyena vivaśam āmilitaṁ yal locana-yugalaṁ . tad eva
kuṣmale tābhyāṁ vigalitam amalaṁ bāṣpaṁ[,] tasya kalayā
sahābhivyaJyamānaṁ roma-pulakānāṁ kulaṁ yasya ..2..
5170207 अत एवौत्कण्ठ्येन विवशम् आमीलितं यत् लोचन[-]युगलं । तद् एव कुङ्मले ताभ्यां विगलितम् अमलं
बाष्पं[,] तस्य कलया सहाभिव्यज्यमानं रोम[-]पुलकानां कुलं यस्य ॥२॥

5170301 tataH sapta fzayas tat praBAvABijYA yAM nanu tapasa AtyantikI
sidDir etAvatI Bagavati sarvAtmani vAsudeve 'nuparata-Bakti-yoga-
lABenEvopekzitAnyArTatma-gatayo muktim ivAgatAM mumukzava iva sabahu-
mAnam adyApi jawA-jUwEr udvahanti .
5170301 tataḥ sapta ṛṣayas tat prabhāvābhijñā yāṁ nanu tapasa ātyantikī
siddhir etāvatī bhagavati sarvātmani vāsudeve 'nuparata-bhakti-yoga-
lābhenaivopekṣitānyārthātma-gatayo muktim ivāgatāṁ mumukṣava iva sabahu-
mānam adyāpi jaṭā-jūṭair udvahanti .
5170301 ततः सप्त ऋषयस् तत् प्रभावाभिज्ञा यां ननु तपस आत्यन्तिकी सिद्धिर् एतावती भगवति सर्वात्मनि
वासुदेवे ऽनुपस्ता[-]भक्ति[-]योग[-]लाभेनैवोपेक्षितान्यार्थात्म[-]गतयो मुक्तिम् इवागतां मुमुक्षव इव सबहु[-]मानम् अद्यापि
जटा[-]जूटैर् उद्वहन्ति ।

5170302 tataH sapta-rzayas tasyA gaNgAyAH praBAvABijYAH santo yAM jawA-
jUwEr udvahantIty anvayaH .
5170302 tataḥ sapta-rṣayas tasyā gaṅgāyāḥ prabhāvābhijñāḥ santo yāṁ
jaṭā-jūṭair udvahantīty anvayaḥ .
5170302 ततः सप्त[-]र्षयस् तस्या गङ्गायाः प्रभावाभिज्ञाः सन्तो यां जटा[-]जूटैर् उद्वहन्तीत्य् अन्वयः ।

5170303 etAvaty eva nAto 'DikAstItY aBiprAyavantaH .
5170303 etāvaty eva nāto 'dhikāstīty abhiprāyavantaḥ .
5170303 एतावत्य् एव नातो ऽधिकास्तीत्य् अभिप्रायवन्तः ।

5170304 tatra hetuH -- Bagavati santataM Bakti-yoga-lABenEvopekzita anye puruzArTA Atma-jYAnaM ca yEh .

5170304 tatra hetuḥ -- bhagavati santataṃ bhakti-yoga-lābhenaivopekṣitā anye puruṣārthā ātma-jñānaṃ ca yaiḥ .

5170304 तत्र हेतुः [-]भगवति सन्ततं भक्ति[-]योग[-]लाभेनैवोपेक्षिता अन्ये पुरुषार्था आत्म[-]ज्ञानं च यैः ।

5170305 kAm iva ka iva DArayanti .

5170305 kām iva ka iva dhārayanti .

5170305 काम् इव क इव धारयन्ति ।

5170306 pratyakzaM muktim iva tAm AgatAm .

5170306 pratyakṣaṃ muktim iva tām āgatām .

5170306 प्रत्यक्षं मुक्तिम् इव ताम् आगताम् ।

5170307 mumukzavo janA iva te ..3..

5170307 mumukṣavo janā iva te ..3..

5170307 मुमुक्षवो जना इव ते ॥३॥

5170401 tato 'neka-sahasra-kowi-vimAnAnIka-saNkula-deva-yAnenAvatarantIndu-maRqalam AvArya brahma-sadane nipatati .

5170401 tato 'neka-sahasra-koṭi-vimānānika-saṅkula-deva-yānenāvatarantīndu-maṇḍalam āvārya brahma-sadane nipatati .

5170401 ततो सनेक[-]सहस्र[-]कोटि[-]विमानानीक[-]सङ्कुल[-]देव[-]यानेनावतरन्तीन्दु[-]मण्डलम् आवार्य ब्रह्म[-]सदने निपतति ।

5170402 tato 'neka-sahasra-kowInAM vimAnAnAm anIkEH saNkulena deva-yAnenAkASa-mArgeRAvataranti .

5170402 tato 'neka-sahasra-koṭinām vimānānām anīkaiḥ saṅkulena deva-yānenākāśa-mārgeṇāvataranti .

5170402 ततो सनेक[-]सहस्र[-]कोटीनां विमानानाम् अनीकैः सङ्कुलेन देव[-]यानेनाकाश[-]मार्गेणावतरन्ती ।

5170403 saptarziByo 'rvAg eva prAyaSaH karmiRAM gatir iti tato 'rvAg eva saNkulatvam uktam .

5170403 saptarṣibhyo 'rvāg eva prāyaśaḥ karminām gatir iti tato 'rvāg eva saṅkulatvam uktam .

5170403 सप्तर्षिभ्यो सर्वाग् एव प्रायशः कर्मिणां गतिर् इति ततो सर्वाग् एव सङ्कुलत्वम् उक्तम् ।

5170404 AvArya AplAvya .

5170404 āvārya āplāvyā .

5170404 आवार्य आप्लाव्य ।

5170405 meru-mUrDa-sTe brahma-sadane nipatati ..4..

5170405 meru-mūrdha-sṭhe brahma-sadane nipatati ..4..

5170405 मेरु[-]मूर्धा[-]स्थे ब्रह्म[-]सदने निपतति ॥४॥

5170501 tatra caturDA BidyamAnA caturBir nAmaBiS catur-diSam aBispendantI nada-nadI-patim evABiniviSati sItAlakanandA cakzur Badreti .

5170501 tatra caturdhā bhidyamānā caturbhir nāmabhiś catur-diśam abhispendantī nada-nadī-patim evābhiniviśati sītālahanandā cakṣur bhadreti .

5170501 तत्र चतुर्धा भिद्यमाना चतुर्भिर् नामभिश् चतुर्[-]दिशम् अभिस्पन्दन्ती नद[-]नदी[-]पतिम् एवाभिनिविशति
सीतालकनन्दा चक्षुर भद्रेति ।

5170502 aBispendantI aBito gacCantI ..5..
5170502 abhispendanti abhito gacchanti ..5..
5170502 अभिस्पन्दन्ती अभितो गच्छन्ती ॥५॥

5170601 sItA tu brahma-sadanAt kesarAcalAdi-giri-SiKareByo 'Do 'DaH
prasravantiI ganDamAdana-mUrDasu patitvAntareRa BadrASva-varzaM prAcyAM
diSi kzAra-samudram aBipraviSati .
5170601 sītā tu brahma-sadanāt kesarācalādi-giri-śikharebhyo 'dho 'dhaḥ
prasravantiI gandhamādana-mūrdhasu patitvāntareṇa bhadrāsva-varṣaṃ prācyāṃ
diśi kṣāra-samudram abhipraviśati .
5170601 सीता तु ब्रह्म[-]सदनात् केसराचलादि[-]गिरि[-]शिखरेभ्यो ऽधो ऽधः प्रस्रवन्ती गन्धमादन[-]मूर्धसु
पतित्वान्तरेण भद्राश्व[-]वर्ष प्राच्यां दिशि क्षार[-]समुद्रम् अभिप्रविशति ।

5170602 kesarAcalAnAM meru-samAnocCrAyatvAt praTamaM tezAM Adi-SiKarezu
muKya-SfNgezu patati tatas teByo 'Do 'DaH prasravantiI satI ..6..
5170602 kesarācalānām meru-samānocchrāyatvāt prathamam teṣām ādi-
śikhareṣu mukhya-śrṅgeṣu patati tatas tebhyo 'dho 'dhaḥ prasravantiI satī
..6..
5170602 केसराचलानां मेरु[-]समानोच्छ्रायत्वात् प्रथमं तेषाम् आदि[-]शिखरेषु मुख्य[-]शृङ्गेषु पतति ततस् तेभ्यो ऽधो
ऽधः प्रस्रवन्ती सती ॥६॥

5170701 evaM mAlyavac-CiKarAn nizpatantiI tato 'nuparata-vegA ketumAlam
aBi cakzuH pratIcyAM diSi sarit-patiM praviSati .
5170701 evaṃ mālyavac-chikharān niṣpatantiI tato 'nuparata-vegā ketumālam
abhi cakṣuḥ pratīcyāṃ diśi sarit-patiṃ praviśati .
5170701 एवं माल्यवच्[-]छिखरान् निष्पतन्ती ततो ऽनुपरत[-]वेगा केतुमालम् अभि चक्षुः प्रतीच्यां दिशि सरित्[-]पतिं
प्रविशति ।

5170702 mAlyavac-CiKarAt ketumAlABimuKaM nizpatantiI .
5170702 mālyavac-chikharāt ketumālābhimukhaṃ niṣpatantiI .
5170702 माल्यवच्[-]छिखरात् केतुमालाभिमुखं निष्पतन्ती ।

5170703 cakzuH saMjYA ..7..
5170703 cakṣuḥ saṃjñā ..7..
5170703 चक्षुः संज्ञा ॥७॥

5170801 BadrA cottarato meru-Siraso nipatitA giri-SiKarAd giri-SiKaram
atihAya SfNgavataH SfNgAd avasyandamAnA uttarAMs tu kurUn aBita udIcyAM
diSi jalaDim aBipraviSati .
5170801 bhadra cottarato meru-śirasō nipatitā giri-śikharād giri-
śikharam atihāya śrṅgavataḥ śrṅgād avasyandamānā uttarāṃs tu kurūn abhita
udīcyāṃ diśi jaladhī abhipraviśati .
5170801 भद्रा चोत्तरतो मेरु[-]शिरसो निपतिता गिरि[-]शिखराद् गिरि[-]शिखरम् अतिहाय शृङ्गवतः शृङ्गाद्
अवस्यन्दमाना उत्तरांस् तु कुरुन् अभित उदीच्यां दिशि जलधिम् अभिप्रविशति ।

5170802 giri-SiKarAd iti .
5170802 giri-śikharād iti .

5170802 गिरि[-]शिखराद् इति ।

5170803 kumuda-SiKarAd uccalitA nīla-SiKaraM tata uccalitA Sveta-SeKaraM
tad apy atihāya SfNgavataH SfNgAd aDaH sravanti ..8..

5170803 kumuda-śikharād uccalitā nīla-śikharaṃ tata uccalitā śveta-
śekharaṃ tad apy atihāya śṛṅgavataḥ śṛṅgād adhaḥ sravanti ..8..

5170803 कुमुद[-]शिखराद् उच्चलिता नील[-]शिखरं तत उच्चलिता श्वेत[-]शेखरं तद् अप्य् अतिहाय शृङ्गवतः शृङ्गाद्
अधः स्रवन्ती ॥८॥

5170901 taTEvAlakanandA dakziRena brahma-sadanAd bahUni giri-kUwAny
atikramya hemakUwAd DEmakUwAny ati-raBasatara-raMhasA luWayanti BARatam
aBivarzaM dakziRasyAM diSi jalaDim aBipraviSati yasyAM snAnArTaM
cAgacCataH puMsaH pade pade 'SvameDa-rAjasUyAdInAM PalaM na durlaBam iti

5170901 tathaivālakanandā dakṣiṇena brahma-sadanād bahūni giri-kūṭāny
atikramya hemakūṭād dhaimakūṭāny ati-rabhasatara-raṃhasā luṭhayanti
bhāratam abhivarṣaṃ dakṣiṇasyāṃ diśi jaladhīm abhipraviśati yasyāṃ
snānārthaṃ cāgacchataḥ pūṃsaḥ pade pade 'śvamedha-rājasūyādināṃ phalaṃ na
durlabham iti .

5170901 तथैवालकनन्दा दक्षिणेन ब्रह्म[-]सदनाद् बहूनि गिरि[-]कूटान्य् अतिक्रम्य हेमकूटाद् धैमकूटान्य् अति[-]
[रभसतर[-]रंहसा लुठयन्ती भारतम् अभिवर्ष दक्षिणस्यां दिशि जलधिम् अभिप्रविशति यस्यां स्नानार्थं चागच्छतः पुंसः पदे
पदे श्वमेधा[-]राजसूयादीनां फलं न दुर्लभम् इति ।

5170902 atiraBasatara-raMhasA asKalita-tIvratara-vegena ..9..

5170902 atirabhasatara-raṃhasā askhalita-tīvratara-vegena ..9..

5170902 अतिरभसतर[-]रंहसा अस्खलित[-]तीव्रतर[-]वेगेन ॥९॥

5171001 anye ca nadA nadyaS ca varze varze santi bahuSo merv-Adi-giri-
duhitaraH SataSaH .

5171001 anye ca nadā nadyaś ca varṣe varṣe santi bahuśo merv-ādi-giri-
duhitaraḥ śataśaḥ .

5171001 अन्ये च नदा नद्यश् च वर्षे वर्षे सन्ति बहुशो मेर्व[-]आदि[-]गिरि[-]दुहितरः शतशः ।

5171002 bahuSo bahu-viDAH .

5171002 bahuśo bahu-vidhāḥ .

5171002 बहुशो बहु[-]विधाः ।

5171003 mervAdi-girIRAM duhitaras tat prasUtAH ..10..

5171003 mervādi-giriṇām duhitaras tat prasūtāḥ ..10..

5171003 मेर्वादि[-]गिरीणां दुहितरस् तत् प्रसूताः ॥१०॥

5171101 tatrApi BARatam eva varzaM karma-kzetram anyAny azwa varzARi
svargiRAM puRya-SezopaBoga-sTAnAni BOMAni svarga-padAni vyapadiSanti .

5171101 tatrāpi bhāratam eva varṣaṃ karma-kṣetram anyāny aṣṭa varṣāṇi
svargiṇām puṇya-śeṣopabhoga-sthānāni bhaumāni svarga-padāni vyapadiśanti

5171101 तत्रापि भारतम् एव वर्ष कर्म[-]क्षेत्रम् अन्यान्य् अष्ट वर्षाणि स्वर्गिणां पुण्या[-]शेषोपभोग[-]स्थानानि भौमानि
स्वर्ग[-]पदानि व्यपदिशन्ति ।

5171102 divya-BOMa-bila-BedAt tri-viDaH svargaH .

5171102 divya-bhauma-bila-bhedāt tri-vidhaḥ svargaḥ .

5171102 दिव्य[-]भौम[-]बिल[-]भेदात् त्रि[-]विधः स्वर्गः ।

5171103 tatra BOma-svargasya padAni sTAnAni vyapadiSanti ..11..

5171103 tatra bhauma-svargasya padāni sthānāni vyapadiśanti ..11..

5171103 तत्र भौम[-]स्वर्गस्य पदानि स्थानानि व्यपदिशन्ति ॥११॥

5171201 ezu puruzARAm ayuta-puruzAyur-varzARAM deva-kalpAnAM nAgAyuta-prARAnAM vajra-saMhanana-bala-vayo-moda-pramudita-mahA-sOrata-miTuna-vyavAyApavarga-varza-DftEka-garBa-kalatrARAM tatra tu tretA-yuga-samaH kAlO vartate .

5171201 eṣu puruṣāṇām ayuta-puruṣāyur-varṣāṇām deva-kalpānām nāgāyuta-prāṇānām vajra-saṃhanana-bala-vayo-moda-pramudita-mahā-saurata-mithuna-vyavāyāpavarga-varṣa-dhṛtaika-garbha-kalatrāṇām tatra tu tretā-yuga-samaḥ kālo vartate .

5171201 एषु पुरुषाणाम् अयुत[-]पुरुषायुर्[-]वर्षाणां देव[-]कल्पानां नागायुत[-]प्राणानां वज्र[-]संहनन[-]बल[-]वयो[-]मोद[-]प्रमुदित[-]महा[-]सौरत[-]मिथुन[-]व्यवायापवर्ग[-]वर्ष[-]धृतैक[-]गर्भ[-]कलत्राणां तत्र तु त्रेता[-]युग[-]समः कालो वर्तते ।

5171202 ayutaM puruza-mAnena Ayur-varzARi yezAm .

5171202 ayutaṃ puruṣa-mānena āyur-varṣāṇi yeṣām .

5171202 अयुतं पुरुष[-]मानेन आयुर्[-]वर्षाणि येषाम् ।

5171203 vajravad dfQaM saMhananaM SarIraM tasmin bala-vayo-modAs tEH pramuditAni yAni mahA-sOratAni miTunAni tezAM vyavAyApavarge saMBogAvasAne eka-varza-Seze Ayuzi Dfta eko garBo yEs tAdfSAni kalatrARi yezAm .

5171203 vajravad dṛḍhaṃ saṃhananaṃ śarīraṃ tasmin bala-vayo-modās taiḥ pramuditāni yāni mahā-sauratāni mithunāni teṣāṃ vyavāyāpavarge saṃbhogāvasāne eka-varṣa-śeṣe āyuzi dhṛta eko garbho yais tādṛśāni kalatrāṇi yeṣām .

5171203 वज्रवद् दृढं संहननं शरीरं तस्मिन् बल[-]वयो[-]मोदास् तैः प्रमुदितानि यानि महा[-]सौरतानि मिथुनानि तेषां व्यवायापवर्गे संभोगावसाने एक[-]वर्ष[-]शेषे आयुषि धृत एको गर्भो यैस् तादृशानि कलत्राणि येषाम् ।

5171204 tretA-yuga-samaH vizaya-suKotkarzAt .

5171204 tretā-yuga-samaḥ viṣaya-sukhotkarṣāt .

5171204 त्रेता[-]युग[-]समः विषय[-]सुखोत्कर्षात् ।

5171205 kfta-yuge hi sarve DyAna-nizWAH .

5171205 kṛta-yuge hi sarve dhyāna-niṣṭhāḥ .

5171205 कृत[-]युगे हि सर्वे ध्यान[-]निष्ठाः ।

5171206 dvAparAdO duHKA-bahulAH ..12..

5171206 dvāparādaḥ duḥkha-bahulāḥ ..12..

5171206 द्वापरादौ दुःख[-]बहुलाः ॥१२॥

5171301 yatra ha deva-patayaH svEH svEr gaRa-nAyakEr vihita-mahArhaRAH sarvartu-kusuma-stabaka-Pala-kisalaya-SriyAnamyamAna-viwapa-lata-viwapiBir upaSumBamAna-rucira-kAnanASramAyatana-varza-giri-droRIzu taTA cAmala-jalASayezu vikaca-viviDa-nava-vanaruhAmoda-mudita-rAja-haMsa-jala-kukkuwa-kAraRqava-sArasa-cakravAkAdiBir maDukara-nikarAkftiBir

upakUjitezu jala-krIqAdiBir vicitra-vinodeEH sulalita-sura-sundarIRAM
kAma-kalila-vilAsa-hAsa-lilAvalokAkfzwa-mano-dfzwayaH svEraM viharanti .
5171301 yatra ha deva-patayaḥ svaiḥ svair gaṇa-nāyakair viḥita-
mahārhaṇāḥ sarvartu-kusuma-stabaka-phala-kisalaya-śriyānamyamāna-viṭapa-
latā-viṭapibhir upaśumbhamāna-rucira-kānanāśramāyatana-varṣa-giri-droṇiṣu
tathā cāmala-jalāśayeṣu vikaca-vividha-nava-vanaruhāmoda-mudita-rāja-
haṃsa-jala-kukkuṭa-kāraṇḍava-sārasa-cakravākādibhir madhukara-
nikarākṛtibhir upakūjiteṣu jala-kṛdādibhir vicitra-vinodaiḥ sulalita-
sura-sundarīṇāṃ kāma-kalila-vilāsa-hāsa-lilāvalokākṛṣṭa-mano-dṛṣṭayaḥ
svairam viharanti .

5171301 यत्र ह देव[-]पतयः स्वैः स्वैर् गण[-]नायकैर् विहित[-]महार्हणाः सर्वर्तु[-]कुसुम[-]स्तबक[-]फल[-]किसलय[-]
]श्रियानम्यमान[-]विटप[-]लता[-]विटपिभिर् उपशुम्भमान[-]रुचिर[-]काननाश्रमायतन[-]वर्ष[-]गिरि[-]द्रोणीषु तथा चामल[-]
]जलाशयेषु विकच[-]विविध[-]नव[-]वनरुहामोद[-]मुदित[-]राज[-]हंस[-]जल[-]कुक्कुट[-]कारण्डव[-]सारस[-]चक्रवाकादिभिर्
मधुकर[-]निकराकृतिभिर् उपकूजितेषु जल[-]क्रीडादिभिर् विचित्र[-]विनोदैः सुललित[-]सुर[-]सुन्दरीणां काम[-]कलिल[-]विलास[-]
]हास[-]लीलावलोककृष्ट[-]मनो[-]दृष्टयः स्वैरं विहरन्ति ।

5171302 yatra ha yezu hi varzezu deva-patayaH svEH svEH sevaka-gaRezu
muKyEH kfta-mahopacArAH santaH svEraM viharantItY anvayaH .
5171302 yatra ha yeṣu hi varṣeṣu deva-patayaḥ svaiḥ svaiḥ sevaka-gaṇeṣu
mukhyaiḥ kṛta-mahopacārāḥ santaḥ svairam viharantItY anvayaḥ .
5171302 यत्र ह येषु हि वर्षेषु देव[-]पतयः स्वैः स्वैः सेवक[-]गणेषु मुख्यैः कृत[-]महोपचाराः सन्तः स्वैरं विहरन्तीत्य्
अन्वयः ।

5171303 kezu sTAnezu .
5171303 keṣu sthāneṣu .
5171303 केषु स्थानेषु ।

5171304 sarvezu ftuzu kusuma-stavakAdInAM SriyA samfdDyAtyantaM
namyamAnA viwapAs tad-ASritA latAS ca yezu . tEr viwapaBir upaSumBamAnAni
SoBamAnAni rucirARi kAnanAni yezu, tezv ASramAyatanezu varza-giri-droRizu
ca, taTA amalezu jalASayezu vikacAni vikASIni viviDAni navAni ca yAni
vana-ruhARi nIrajAni, tezAm Amodena muditeH rAja-haMsAdiBir maDukara-
nikarARAM cAkftiBir jAti-viSezEr upakUjitezu .
5171304 sarveṣu ṛtuṣu kusuma-stavakādīnāṃ śriyā samṛddhyātyantaṃ
namyamānā viṭapās tad-āśritā latās ca yeṣu . tair viṭapabhir
upaśumbhamānāni śobhamānāni rucirāṇi kānanāni yeṣu[,] teṣv āśramāyataneṣu
varṣa-giri-droṇiṣu ca[,] tathā amaleṣu jalāśayeṣu vikacāni vikāsīni
vividhāni navāni ca yāni vana-ruhāṇi nīrajāni[,] teṣāṃ āmodena muditaiḥ
rāja-haṃsādibhir madhukara-nikarāṇāṃ cākṛtibhir jāti-viśeṣair upakūjiteṣu
.

5171304 सर्वेषु ऋतुषु कुसुम[-]स्तवकादीनां श्रिया समृद्ध्यात्यन्तं नम्यमाना विटपास् तद्[-]आश्रिता लताश् च येषु ।
तैर् विटपभिर् उपशुम्भमानानि शोभमानानि रुचिराणि काननानि येषु[,] तेष्व् आश्रमायतनेषु वर्ष[-]गिरि[-]द्रोणीषु च[,]
तथा अमलेषु जलाशयेषु विकचानि विकासीनि विविधानि नवानि च यानि वन[-]रुहाणि नीरजानि[,] तेषाम् आमोदेन
मुदितैः राज[-]हंसादिभिर् मधुकर[-]निकराणां चाकृतिभिर् जाति[-]विशेषैर् उपकूजितेषु ।

5171305 kAmena kalilEH kzuBitEr vilAsAdiBir AkfzwaM mano dfzwiS ca yezAM
te ..13..
5171305 kāmēna kalilaiḥ kṣubhitair vilāsādibhir ākrṣṭaṃ mano dṛṣṭiś ca
yeṣāṃ te ..13..
5171305 कामेन कलिलैः क्षुभितैर् विलासादिभिर् आकृष्टं मनो दृष्टिश् च येषां ते ॥१३॥

5171401 navasv api varzezu BagavAn nArAyaRo mahA-puruzaH puruzARAM tad-anugrahAyAtma-tattva-vyUhenAtmanAdyApi sannidIyate .
 5171401 navasv api varṣeṣu bhagavān nārāyaṇo mahā-puruṣaḥ puruṣāṇām tad-anugrahāyātma-tattva-vyūhenātmanādyāpi sannidhīyate .
 5171401 नवस्व अपि वर्षेषु भगवान् नारायणो महा-]पुरुषः पुरुषाणां तद्-]अनुग्रहायात्म-]तत्त्वा-]व्यूहेनात्मनाद्यापि सन्निधीयते ।

5171402 navasv api varzezu ye puruzAs tezAM tad-anugrahAya sa cAsO vakzyamARo 'nugrahas tad-arTam Atma-tattva-vyUhena sva-mUrti-samUhena sannidIyate sannihito Bavati ..14..
 5171402 navasv api varṣeṣu ye puruṣās teṣām tad-anugrahāya sa cāsau vakṣyamāṇo 'nugrahas tad-artham ātma-tattva-vyūhena sva-mūrti-samūhena sannidhīyate sannihito bhavati ..14..
 5171402 नवस्व अपि वर्षेषु ये पुरुषास् तेषां तद्-]अनुग्रहाय स चासौ वक्ष्यमाणो ऽनुग्रहस् तद्-]अर्थम् आत्म-]तत्त्वा-]व्यूहेन स्व-]मूर्ति-]समूहेन सन्निधीयते सन्निहितो भवति ॥१४॥

5171501 ilAvfte tu BagavAn Bava eka eva pumAn na hy anyas tatrAparo nirviSati BavAnyAH SApā-nimitta-jYō yat-pravekzyataH strI-BAvas tat paScAd vakzyAmi .
 5171501 ilāvṛte tu bhagavān bhava eka eva pumān na hy anyas tatrāparo nirviśati bhavānyāḥ śāpā-nimitta-jñō yat-pravekṣyataḥ strī-bhāvas tat paścād vakṣyāmi .
 5171501 इलावृते तु भगवान् भव एक एव पुमान् न ह्य् अन्यस् तत्रापरो निर्विशति भवान्याः शाप-]निमित्त-]जो यत्-]प्रवेक्ष्यतः स्त्री-]भावस् तत् पश्चाद् वक्ष्यामि ।

5171502 aparō 'rvAcInaH .
 5171502 aparō 'rvācīnaḥ .
 5171502 अपरो ऽर्वाचीनः ।

5171503 paScAt navama-skanDe ..15..
 5171503 paścāt navama-skandhe ..15..
 5171503 पश्चात् नवमा-]स्कन्धे ॥१५॥

5171601 BavAnInATEH strI-gaRArbuda-sahasrEr avaruDyamAno BagavataS caturmUrter mahA-puruzasya turIyAM tAmasIM mUrtiM prakftim AtmanaH saNkarzaRa-saMjYAm Atma-samADi-rUpeRa sannidApyEtad aBigfRan Bava upaDAvati .
 5171601 bhavānīnāthaiḥ strī-gaṇārbuda-sahasrair avarudhyamāno bhagavataś caturmūrter mahā-puruṣasya turīyām tāmasīm mūrtim prakṛtim ātmanāḥ saṅkarṣaṇa-saṃjñām ātma-samādhī-rūpeṇa sannidhāpyaitad abhigṛṇan bhava upadhāvati .
 5171601 भवानीनाथैः स्त्री-]गणार्बुद-]सहस्रैर् अवरुध्यमानो भगवतश् चतुर्मूर्तेर् महा-]पुरुषस्य तुरीयां तामसीं मूर्तिं प्रकृतिम् आत्मनः सङ्कर्षण-]संज्ञाम् आत्म-]समाधि-]रूपेण सन्निधाप्यैतद् अभिगृणन् भव उपधावति ।

5171602 BavAnI-nATaH svAminI yezAM tEH strI-gARAnAm arbuda-sahasrEr avaruDyamAnaH sarvataH sevyamAnaH .
 5171602 bhavānī-nāthaḥ svāminī yeṣām taiḥ strī-gaṇānām arbuda-sahasrair avarudhyamānaḥ sarvataḥ sevyamānaḥ .
 5171602 भवानी-]नाथः स्वामिनी येषां तैः स्त्री-]गणानाम् अर्बुद-]सहस्रैर् अवरुध्यमानः सर्वतः सेव्यमानः ।

5171603 AtmanaH prakftiM kAraRam .
 5171603 ātmanaḥ prakṛtiṃ kāraṇam .
 5171603 आत्मनः प्रकृतिं कारणम् ।

5171604 Atmani samADir DyAnaM yasya tena rUpeRa .
 5171604 ātmani samādhir dhyānaṃ yasya tena rūpeṇa .
 5171604 आत्मनि समाधिर् ध्यानं यस्य तेन रूपेण ।

5171605 etad vakzyamARaM mantrAdikam aBigfRan japan ..16..
 5171605 etad vakṣyamāṇaṃ mantrādikam abhigṛṇan japan ..16..
 5171605 एतद् वक्ष्यमाणं मन्त्रादिकम् अभिगृणन् जपन् ॥१६॥

5171701 SrI-BagavAn uvAca
 5171701 śrī-bhagavān uvāca
 5171701 श्री[-]भगवान् उवाच

5171702 oM namo Bagavate mahA-puruzAya
 5171702 om namo bhagavate mahā-puruṣāya
 5171702 ॐ नमो भगवते महा[-]पुरुषाय

5171703 sarva-guRa-saNKyAnAyAnantAyAvyaktAya nama iti .
 5171703 sarva-guṇa-saṅkhyānāyānantāyāvyaktāya nama iti .
 5171703 सर्व[-]गुण[-]सङ्ख्यानायानन्तायाव्यक्ताय नम इति ।

5171704 sarvezAM guRAnAM saNKyAnaM prakASo yasmAt .
 5171704 sarveṣāṃ guṇānāṃ saṅkhyānaṃ prakāśo yasmāt .
 5171704 सर्वेषां गुणानां सङ्ख्यानं प्रकाशो यस्मात् ।

5171705 svayaM tv avyaktAyAprameyAya ..17..
 5171705 svayaṃ tv avyaktāyāprameyāya ..17..
 5171705 स्वयं त्व् अव्यक्तायाप्रमेयाय ॥१७॥

5171801a Baje BajanyAraRa-pAda-paNkajaM
 5171801a bhaje bhajanyāraṇa-pāda-paṅkajaṃ
 5171801a भजे भजन्यारण[-]पाद[-]पङ्कजं

5171801b Bagasya kftsnasya paraM parAyaRam .
 5171801b bhagasya kṛtsnasya paraṃ parāyaṇam .
 5171801b भगस्य कृत्स्नस्य परं परायणम् ।

5171801c Baktezv alaM BAvita-BUta-BAvanaM
 5171801c bhakteṣv alaṃ bhāvita-bhūta-bhāvanaṃ
 5171801c भक्तेष्व् अलं भावित[-]भूत[-]भावनं

5171801d BavApahaM tvA Bava-BAvam ISvaram ..
 5171801d bhavāpahaṃ tvā bhava-bhāvam īśvaram ..
 5171801d भवापहं त्वा भव[-]भावम् ईश्वरम् ॥

5171802 he Bajanya BajanIya . tvA tvAM parameSvaraM Baje ity anvayaH .

5171802 he bhajanya bhajaniya . tvā tvām parameśvaram bhaje ity anvayaḥ .
5171802 हे भजन्य भजनीय । त्वा त्वां परमेश्वरं भजे इत्य् अन्वयः ।

5171803 araRaM SaraRaM pAda-paNkajaM yasya .
5171803 araṇaṃ śaraṇaṃ pāda-paṅkajaṃ yasya .
5171803 अरणं शरणं पाद[-]पङ्कजं यस्य ।

5171804 kftsnasya BagasyESvaryAdi-zAq-guRyasya param ayanam ASrayam .
5171804 kṛtsnasya bhagasyaiśvaryādi-śāḍ-guṇyasya param ayanam āśrayam .
5171804 कृत्स्नस्य भगस्यैश्वर्यादि[-]षाड्[-]गुण्यस्य परम् अयनम् आश्रयम् ।

5171805 Baktezv alam aty-arTaM BAvitaM prakawitaM BUta-BAvanaM svarUpaM yena .
5171805 bhakteṣv alam aty-arthaṃ bhāvitaṃ prakaṭitaṃ bhūta-bhāvanaṃ svarūpaṃ yena .
5171805 भक्तेष्व् अलम् अत्यु[-]अर्थं भावितं प्रकटितं भूत[-]भावनं स्वरूपं येन ।

5171806 BavApahaM saMsAra-haram .
5171806 bhavāpahaṃ saṃsāra-haram .
5171806 भवापहं संसार[-]हरम् ।

5171807 Baktezv ity anuzaNgaH .
5171807 bhakteṣv ity anuṣaṅgaḥ .
5171807 भक्तेष्व् इत्य् अनुषङ्गः ।

5171808 BavaM BAvayatIti taTA tam .
5171808 bhavaṃ bhāvayatīti tathā tam .
5171808 भवं भावयतीति तथा तम् ।

5171809 arTAd aBaktezv iti drazwavyam ..18..
5171809 arthād abhakteṣv iti draṣṭavyam ..18..
5171809 अर्थाद् अभक्तेष्व् इति द्रष्टव्यम् ॥१८॥

5171901a na yasya mAyA-guRa-citta-vfttiBir
5171901a na yasya māyā-guṇa-citta-vṛttibhir
5171901a न यस्य माया[-]गुण[-]चित्त[-]वृत्तिभिर्

5171901b nirIkzato hy aRv api dfzwir ajyate .
5171901b nirīkṣato hy aṇv api dṛṣṭir ajyate .
5171901b निरीक्षतो ह्य् अण्व् अपि दृष्टिर् अज्यते ।

5171901c ISe yaTA no 'Yjita-manyu-raMhasAM
5171901c īse yathā no 'ñjita-manyu-raṃhasāṃ
5171901c ईशे यथा नो ऽज्जित[-]मन्यु[-]रंहसां

5171901d kas taM na manyeta jigIzur AtmanaH ..
5171901d kas taṃ na manyeta jigīṣur ātmanaḥ ..
5171901d कस् तं न मन्येत जिगीषुर् आत्मनः ॥

5171902 ISvaratvam upapAdayaMs tAmasatvena prasaktam anAdaraM vArayati -
- na yasyeti .

5171902 iśvaratvam upapādayaṃs tāmasatvena prasaktam anādaraṃ vārayati -
- na yasyeti .

5171902 ईश्वरत्वम् उपपादयंस् तामसत्वेन प्रसक्तम् अनादरं वारयति [-][ ] न यस्येति ।

5171903 yasya nirIkzamARasyApi dfzwir mAyA-guREr vizayES citta-vfttiBiH
karaRES cARv apIzad api nAjyate na lipyate .

5171903 yasya nirīkṣamāṇasyāpi dṛṣṭir māyā-guṇair viṣayaiś citta-
vṛttibhiḥ karaṇaiś cāṇv apīśad api nājyate na lipyate .

5171903 यस्य निरीक्षमाणस्यापि दृष्टिर् माया[-]गुणैर् विषयैश् चित्त[-]वृत्तिभिः करणैश् चाण्व अपीषद् अपि नाज्यते
न लिप्यते ।

5171904 kim-arTaM nirIkzamARasya .

5171904 kim-arthaṃ nirīkṣamāṇasya .

5171904 किम्[-]अर्थ निरीक्षमाणस्य ।

5171905 ISe ISanAya niyamanAya .

5171905 iśe iśanāya niyamanāya .

5171905 ईशे ईशनाय नियमनाय ।

5171906 ISanam Iw .

5171906 iśanam iṭ .

5171906 ईशनम् ईट् ।

5171907 sampadAditvAd BAve kvip .

5171907 sampadāditvād bhāve kvip .

5171907 सम्पदादित्वाद् भावे क्विप् ।

5171908 atra vEDarmye dfzwAntaH .

5171908 atra vaidharmye dṛṣṭāntaḥ .

5171908 अत्र वैधर्म्ये दृष्टान्तः ।

5171909 yaTA ajita-kroDa-vegAnAM no 'smAkaM dfzwir ajyate na taTeti .

5171909 yathā ajita-krodha-vegānāṃ no 'smākaṃ dṛṣṭir ajyate na tatheti .

5171909 यथा अजित[-]क्रोध[-]वेगानां नो ऽस्माकं दृष्टिर् अज्यते न तथेति ।

5171910 ata Atmana indriyARi jigIzur jetum icCur mumukzus taM ko na
manyeta nAdriyeta ..19..

5171910 ata ātmana indriyāṇi jigīṣur jetum icchur mumukṣus taṃ ko na
manyeta nādriyeta ..19..

5171910 अत आत्मन इन्द्रियाणि जिगीषुर् जेतुम् इच्छुर् मुमुक्षुस् तं को न मन्येत नाद्रियेत ॥१९॥

5172001a asad-dfSo yaH pratiBAti mAyayA

5172001a asad-dṛśo yaḥ pratibhāti māyayā

5172001a असद्[-]दृशो यः प्रतिभाति मायया

5172001b kzIbeva maDv-Asava-tAmra-locanaH .

5172001b kṣībeva madhv-āsava-tāmra-locanaḥ .

5172001b क्षीबेव मध्व[-]आसव[-]ताम्र[-]लोचनः ।

5172001c na nAga-vaDvo 'rhaRa ISire hriyA
5172001c na nāga-vadhvo 'rhaṇa īsire hriyā
5172001c न नाग[-]वध्वो ऽर्हण ईशिरे ह्रिया

5172001d yat-pAdayoH sparSana-DarzitendriyAH ..
5172001d yat-pādayoḥ sparśana-dharṣitendriyāḥ ..
5172001d यत्[-]पादयोः स्पर्शन[-]धर्षितेन्द्रियाः ॥

5172002 nanu surAmadyABYAM mat tasya kuto dfzwir nAjyate .
5172002 nanu surāmadyābhyāṃ mat tasya kuto dṛṣṭir nājyate .
5172002 ननु सुरामद्याभ्यां मत् तस्य कुतो दृष्टिर् नाज्यते ।

5172003 tatrAha -- asatI dfzwir yasya tasya sva-mAyayA kzIbA matta iva
yo BayaNkaraH pratiBAti .
5172003 tatrāha -- asatī dṛṣṭir yasya tasya sva-māyayā kṣībā matta iva
yo bhayaṅkaraḥ pratibhāti .
5172003 तत्राह [-] असती दृष्टिर् यस्य तस्य स्वा[-]मायया क्षीबा मत्त इव यो भयङ्करः प्रतिभाति ।

5172004 maDv-AsavABYAM tAmra-locana iva ca .
5172004 madhv-āsavābhyāṃ tāmra-locana iva ca .
5172004 मध्व[-]आसवाभ्यां ताम्रा[-]लोचन इव च ।

5172005 nAga-vaDU-vimohanena taTA pratiBAnaM yuktam ity Aha -- neti .
5172005 nāga-vadhū-vimohanena tathā pratibhānaṃ yuktam ity āha -- neti .
5172005 नाग[-]वधू[-]विमोहनेन तथा प्रतिभानं युक्तम् इत्य् आह [-] नेति ।

5172006 pAdArcane yasya pAdayoH sparSanena DarzitaM mohitam indriyaM
mano yAsAM tAH hriyA lajjayA BUjAdy-arhaRe na ISire na SekuH .
5172006 pādārcane yasya pādayoḥ sparśanena dharṣitaṃ mohitam indriyaṃ
mano yāsāṃ tāḥ hriyā lajjayā bhūjādy-arhaṇe na īsire na śekuḥ .
5172006 पादार्चने यस्य पादयोः स्पर्शनेन धर्षितं मोहितम् इन्द्रियं मनो यासां ताः ह्रिया लज्जया भूजाद्य[-]अर्हणे न
ईशिरे न शेकुः ।

5172007 kas taM na manyeteti pUrveREvAnvayaH ..20..
5172007 kas taṃ na manyeteti pūrveṇaivānvayaḥ ..20..
5172007 कस् तं न मन्येतेति पूर्वैवान्वयः ॥२०॥

5172101a yam Ahur asya sTiti-janma-saMyamaM
5172101a yam āhur asya sthiti-janma-saṃyamaṃ
5172101a यम् आहूर् अस्य स्थिति[-]जन्म[-]संयमं

5172101b triBir vihinAM yam anantam fzayaH .
5172101b tribhir vihināṃ yam anantam ṛṣayaḥ .
5172101b त्रिभिर् विहीनं यम् अनन्तम् ऋषयः ।

5172101c na veda sidDArTam iva kvacit sTitaM
5172101c na veda siddhārtham iva kvacit sthitaṃ
5172101c न वेद सिद्धार्थम् इव क्वचित् स्थितं

5172101d BU-maRqalaM mUrDa-sahasra-Dāmasu ..
 5172101d bhū-maṇḍalaṃ mūrdha-sahasra-dhāmasu ..
 5172101d भू[-]मण्डलं मूर्धा[-]सहस्र[-]धामसु ॥

 5172102 asu viśvasya sTiti-janma-saMyama-hetuM yam AhuH .
 5172102 asu viśvasya sthiti-janma-saṃyama-hetuṃ yam āhuḥ .
 5172102 असु विश्वस्य स्थिति[-]जन्म[-]संयम[-]हेतुं यम् आहुः ।

 5172103 ata eva triBiH sTity-AdiBir vihinam anantaM ca yam AhuH .
 5172103 ata eva tribhiḥ sthity-ādibhir vihinam anantaṃ ca yam āhuḥ .
 5172103 अत एव त्रिभिः स्थित्यु[-]आदिभिर् विहीनम् अनन्तं च यम् आहुः ।

 5172104 fzayo mantrAH .
 5172104 ṛṣayo mantrāḥ .
 5172104 ऋषयो मन्त्राः ।

 5172105 CandonuroCena dIrGa-pAWe fkAro deva-mAtA lakzmIH sA ca fzayaS
 cety arTaH .
 5172105 chandonurochena dīrgha-pāṭhe ṛkāro deva-mātā lakṣmīḥ sā ca
 ṛṣayaś cety arthaḥ .
 5172105 छन्दोनुरोछेन दीर्घ[-]पाठे ऋकारो देव[-]माता लक्ष्मीः सा च ऋषयश् चेत्य् अर्थः ।

 5172106 anantatvaM darSayati .
 5172106 anantatvaṃ darśayati .
 5172106 अनन्तत्वं दर्शयति ।

 5172107 mUrDa-sahasram eva DAmAni sTAnAni tezu kvacid ekadeSa-sTitaM BU-
 maRqalaM yo na veda .
 5172107 mūrdha-sahasram eva dhāmāni sthānāni teṣu kvacid ekadeśa-sthitaṃ
 bhū-maṇḍalaṃ yo na veda .
 5172107 मूर्धा[-]सहस्रम् एव धामानि स्थानानि तेषु क्वचिद् एकदेश[-]स्थितं भू[-]मण्डलं यो न वेद ।

 5172108 sidDarTaM sarzapam iva tasmE nama iti caturTenAnvayaH ..21..
 5172108 siddhārthaṃ sarṣapam iva tasmai nama iti caturthenānvayaḥ ..21..
 5172108 सिद्धार्थं सर्षपम् इव तस्मै नम इति चतुर्थेनान्वयः ॥२१॥

 5172201a yasyAdya AsId guRa-vigraho mahAn
 5172201a yasyādyā āsīd guṇa-vigraho mahān
 5172201a यस्याद्य आसीद् गुण[-]विग्रहो महान्

 5172201b vijYAna-DizRyo BagavAn ajaH kila .
 5172201b vijñāna-dhiṣṇyo bhagavān ajaḥ kila .
 5172201b विज्ञान[-]धिष्ण्यो भगवान् अजः किल ।

 5172201c yat-samBavo 'haM tri-vftA sva-tejasA
 5172201c yat-sambhavo 'haṃ tri-vṛtā sva-tejasā
 5172201c यत्[-]सम्भवो sहं त्रि[-]वृता स्वा[-]तेजसा

 5172201d vEkArikaM tAmasam EndriyaM sfje ..
 5172201d vaikārikaṃ tāmasam aindriyaṃ sṛje ..

5172201d वैकारिकं तामसम् ऐन्द्रियं सृजे ॥

5172202a ete vayaM yasya vaSe mahAtmanaH

5172202a ete vyaṃ yasya vaśe mahātmanaḥ

5172202a एते वयं यस्य वशे महात्मनः

5172202b sTitAH SakuntA iva sUtra-yantritAH .

5172202b sthitāḥ śakuntā iva sūtra-yantritāḥ .

5172202b स्थिताः शकुन्ता इव सूत्र[-]यन्त्रिताः ।

5172202c mahAn ahaM vEkfta-tAmasendriyAH

5172202c mahān ahaṃ vaikṛta-tāmasendriyāḥ

5172202c महान् अहं वैकृता[-]तामसेन्द्रियाः

5172202d sfjAma sarve yad-anugrahAd idam ..

5172202d sṛjāma sarve yad-anugrahād idam ..

5172202d सृजाम सर्वे यदा[-]अनुग्रहाद् इदम् ॥

5172203 tatra janma-hetutvaM mahad-Adi-dvAreRa prapaYcayati .

5172203 tatra janma-hetutvaṃ mahad-ādi-dvāreṇa prapañcayati .

5172203 तत्र जन्म[-]हेतुत्वं महदा[-]आदि[-]द्वारेण प्रपञ्चयति ।

5172204 yasya guRa-nimitto mahAn nAma vigraha AsIt .

5172204 yasya guṇa-nimitto mahān nāma vigraha āsīt .

5172204 यस्य गुण[-]निमित्तो महान् नाम विग्रह आसीत् ।

5172205 vijYAnaM tattvaM DizRyam ASrayo yasya saH .

5172205 vijñānaṃ tattvaṃ dhiṣṇyam āśrayo yasya saḥ .

5172205 विज्ञानं तत्त्वं धिष्ण्यम् आश्रयो यस्य सः ।

5172206 tasya citta-rUpatvena sattva-praDAnatvAt .

5172206 tasya citta-rūpatvena sattva-pradhānatvāt .

5172206 तस्य चित्त[-]रूपत्वेन सत्त्व[-]प्रधानत्वात् ।

5172207 sa eva kilADidEvo vAsudevABeda-vivakzayA .

5172207 sa eva kilādhidaivo vāsudevābheda-vivakṣayā .

5172207 स एव किलाधिदैवो वासुदेवाभेदा[-]विवक्षया ।

5172208 BagavAn ajo brahma yat saMBavo yasmAd brahmaRaH saMBUto 'haM
rudraH .

5172208 bhagavān ajo brahmā yat saṃbhavo yasmād brahmaṇaḥ saṃbhūto 'haṃ
rudraḥ .

5172208 भगवान् अजो ब्रह्मा यत् संभवो यस्माद् ब्रह्मणः संभूतो संह रुद्रः ।

5172209 tri-vftA tri-guRena sva-tejasA sva-viBUti-rUpeRAhaNkAreRa
vEkArikaM devatA-vargaM tAmasaM BUta-vargam Endriyam indriya-vargaM ca
sfje sfjAmi ..22..

5172209 tri-vṛtā tri-guṇena sva-tejasā sva-vibhūti-rūpeṇāhaṅkāreṇa
vaikārikaṃ devatā-vargaṃ tāmasaṃ bhūta-vargam aindriyam indriya-vargaṃ ca
sṛje sṛjāmi ..22..

5172209 त्रि[-]वृता त्रि[-]गुणेन स्व[-]तेजसा स्व[-]विभूति[-]रूपेणाहङ्कारेण वैकारिकं देवता[-]वर्गं तामसं भूत[-]वर्गम्
ऐन्द्रियम् इन्द्रिया[-]वर्गं च सृजे सृजामि ॥२२॥

5172210 kiM ca ete vayaM mahad-AdayaH sarve yasyAnugrahAd idaM
brahmARqaM sfjAmaH .

5172210 kiṃ ca ete vayaṃ mahad-ādayaḥ sarve yasyānugrahād idaṃ
brahmāṇḍaṃ sṛjāmaḥ .

5172210 किं च एते वयं महद्[-]आदयः सर्वे यस्यानुग्रहाद् इदं ब्रह्माण्डं सृजामः ।

5172211 kaTaM-BUtaH .

5172211 kathaṃ-bhūtāḥ .

5172211 कथं[-]भूताः ।

5172212 yasya mahAtmano vaSe sTitAH santaH .

5172212 yasya mahātmano vaśe sthitāḥ santaḥ .

5172212 यस्य महात्मनो वशे स्थिताः सन्तः ।

5172213 yataH sUtreRa kriyA-SaktyA yantritAH protAH SakuntaH pakziRa iva
lOkikena sUtreRa vayam ity uktaM tAn evAha .

5172213 yataḥ sūtreṇa kriyā-śaktyā yantritāḥ protāḥ śakuntāḥ pakṣiṇa iva
laukikena sūtreṇa vayam ity uktaṃ tān evāha .

5172213 यतः सूत्रेण क्रिया[-]शक्त्या यन्त्रिताः प्रोताः शकुन्ताः पक्षिण इव लौकिकेन सूत्रेण वयम् इत्य् उक्तं तान्
एवाह ।

5172214 mahAn ahaNkAraS ca vEkftAdayaH pUrvoktA vargAS ca ..23..

5172214 mahān ahaṅkāraś ca vaikṛtādayaḥ pūrvoktā vargāś ca ..23..

5172214 महान् अहङ्कारश् च वैकृतादयः पूर्वोक्ता वर्गाश् च ॥२३॥

5172301a yan-nirmitAM karhy api karma-parvaRIM

5172301a yan-nirmitāṃ karhy api karma-parvaṇīm

5172301a यन्[-]निर्मितां कर्ह्य अपि कर्म[-]पर्वणी

5172301b mAyAM jano 'yaM guRa-sarga-mohitaH .

5172301b māyāṃ jano 'yaṃ guṇa-sarga-mohitaḥ .

5172301b मायां जनो स्य गुण[-]सर्ग[-]मोहितः ।

5172301c na veda nistAraRa-yogam aYjasA

5172301c na veda nistāraṇa-yogam añjasā

5172301c न वेद निस्तारण[-]योगम् अञ्जसा

5172301d tasmE namas te vilayodayAtmane ..

5172301d tasmai namas te vilayodayātmane ..

5172301d तस्मै नमस् ते विलयोदयात्मने ॥

5172302 sTiti-laya-hetutvaM darSayan praRamati .

5172302 sthiti-laya-hetutvaṃ darśayan praṇamati .

5172302 स्थिति[-]लय[-]हेतुत्वं दर्शयन् प्रणमति ।

5172303 yena nirmitAm etAM mAyAm evAYaM jano 'YjasA veda . na tu tan
nistAraRa-yogam upAYaM karhicid api vedeti sTiti-hetutvaM darSatam .

5172303 yena nirmitām etām māyām evāyaṃ jano 'ñjasā veda . na tu tan
nistāraṇa-yogam upāyaṃ karhicid api vedeti sthiti-hetutvaṃ darśatam .
5172303 येन निर्मिताम् एतां मायाम् एवायं जनो ऽञ्जसा वेद । न तु तन् निस्तारण[-]योगम् उपायं कर्हिचिद् अपि
वेदेति स्थिति[-]हेतुत्वं दर्शतम् ।

5172304 kIdfSIm .
5172304 kīdṛśīm .
5172304 कीदृशीम् ।

5172305 karmARy eva parvARi granTa-yastAni nayati prApayatIti taTA tAm .
5172305 karmāṇy eva parvāṇi grantha-yastāni nayati prāpayatīti tathā tām .
5172305 कर्मण्य् एव पर्वाणि ग्रन्थ[-]यस्तानि नयति प्रापयतीति तथा ताम् ।

5172306 pralaya-hetutvam Aha -- vilIyate 'sminn iti vilayaH .
5172306 pralaya-hetutvam āha -- vilīyate 'sminn iti vilayaḥ .
5172306 प्रलय[-]हेतुत्वम् आह [-][-] विलीयते ऽस्मिन् इति विलयः ।

5172307 udety asmAd ity udayaH .
5172307 udety asmād ity udayaḥ .
5172307 उदेत्य् अस्माद् इत्य् उदयः ।

5172308 vilayaS codayaS cAtmA svarUpaM yasya . tasmE namaH ..24..
5172308 vilayaś codayaś cātmā svarūpaṃ yasya . tasmai namaḥ ..24..
5172308 विलयश् चोदयश् चात्मा स्वरूपं यस्य । तस्मै नमः ॥२४॥

5172401 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe Buvana-koSe
saptadaSo 'DyAyaH .
5172401 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe bhuvana-kośe
saptadaśo 'dhyāyaḥ .
5172401 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भुवन[-]कोशे सप्तदशो ऽध्यायः ।

5172402 ..5.17..
5172402 ..5.17..
5172402 ॥५॥१७॥

5172403 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM saptadaSo 'DyAyaH .
5172403 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ saptadaśo 'dhyāyaḥ .
5172403 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां सप्तदशो ऽध्यायः ।

5180001 aTAzwAdaSo 'DyAyaH
5180001 athāṣṭādaśo 'dhyāyaḥ
5180001 अथाष्टादशो ऽध्यायः

5180002 Buvana-koSe varza-deva-stutir nAma
5180002 bhuvana-kośe varṣa-deva-stutir nāma
5180002 भुवन[-]कोशे वर्ष[-]देव[-]स्तुतिर् नाम

5180101 SrI-Suka uvAca
5180101 śrī-śuka uvāca
5180101 श्री[-]शुक उवाच

5180102 taTA ca BadraSravA nAma Darma-sutas tat-kula-patayaH puruza
BadrASva-varze sAkzAd Bagavato vAsudevasya priyAM tanuM DarmamayIM
hayaSIrzaBiDAnAM parameRa samADinA sannidApyedam aBigfRanta upaDAvanti .
5180102 tathā ca bhadraśravā nāma dharma-sutas tat-kula-patayaḥ puruṣā
bhadraśva-varṣe sākṣād bhagavato vāsudevasya priyāṃ tanuṃ dharmamayīm
hayaśīrṣābhīdhānāṃ parameṇa samādhinā sannidhāpyedam abhigr̥ṇanta
upadhāvanti .

5180102 तथा च भद्रश्रवा नाम धर्म[-]सुतस् तत्[-]कुल[-]पतयः पुरुषा भद्राश्व[-]वर्षे साक्षाद् भगवतो वासुदेवस्य प्रियां
तनुं धर्ममयीं हयशीर्षाभिधानां परमेण समाधिना सन्निधाप्येदम् अभिगृणन्त उपधावन्ति ।

5180103a azwAdaSe tato meroH pUrvAdi-kramatas trizu .
5180103a aṣṭādaśe tato meroḥ pūrvādi-kramatas triṣu .
5180103a अष्टादशे ततो मेरोः पूर्वादि[-]क्रमतस् त्रिषु ।

5180103c trizu cottara-varzezu sevya-sevaka-varRanam ..
5180103c triṣu cottara-varṣeṣu sevya-sevaka-varṇanam ..
5180103c त्रिषु चोत्तर[-]वर्षेषु सेव्य[-]सेवक[-]वर्णनम् ॥

5180104 BadraSravA varzapatiH tasya kula-patayaH sevaka-muKyAS ca ..1..
5180104 bhadraśravā varṣapatiḥ tasya kula-patayaḥ sevaka-mukhyāś ca
..1..
5180104 भद्रश्रवा वर्षपतिः तस्य कुल[-]पतयः सेवक[-]मुख्याश् च ॥१॥

5180201 BadraSravasa UcuH
5180201 bhadraśravasa ūcuḥ
5180201 भद्रश्रवस ऊचुः

5180202 oM namo Bagavate DarmAyAtma-viSoDanAya nama iti .
5180202 om namo bhagavate dharmāyātma-viśodhanāya nama iti .
5180202 ॐ नमो भगवते धर्मायात्म[-]विशोधनाय नम इति ।

5180203 BadraSravasa Ucur iti .
5180203 bhadraśravasa ūcur iti .
5180203 भद्रश्रवस ऊचुर् इति ।

5180204 prARa-Bfta upadaDAti itivad gaRa-lakzaRayA tad yogAd gaRizu
liNga-samavAya-nyAvena bahu-vacanam ..2..
5180204 prāṇa-bhṛta upadadhāti itivad gaṇa-lakṣaṇayā tad yogād gaṇiṣu
liṅga-samavāya-nyāyena bahu-vacanam ..2..
5180204 प्राण[-]भृत् उपदधाति इतिवद् गण[-]लक्षणया तद् योगाद् गणिषु लिङ्ग[-]समवाय[-]न्यायेन बहु[-]वचनम्
॥२॥

5180301a aho vicitraM Bagavad-vicezwitaM
5180301a aho vicitraṃ bhagavad-viceṣṭitaṃ
5180301a अहो विचित्रं भगवद्[-]विचेष्टितं

5180301b GnantaM jano 'yaM hi mizan na paSyati .
5180301b ghnantaṃ jano 'yaṃ hi miṣaṇ na paśyati .
5180301b घनन्तं जनो ऽयं हि मिषन् न पश्यति ।

5180301c DyAyann asad yarhi vikarma sevitum
5180301c dhyāyann asad yarhi vikarma sevitum
5180301c ध्यायन् असद् यर्हि विकर्म सेवितुं

5180301d nirhftya putraM pitaraM jijIvizati ..
5180301d nirhṛtya putraṃ pitaraṃ jijīviṣati ..
5180301d निर्हृत्य पुत्रं पितरं जिजीविषति ॥

5180302 ayaM jano mizann api paSyann api GnantaM hiMsantaM na paSyati
nAlocayatIti Bagavad-vicezwitam eva .
5180302 ayaṃ jano miṣann api paśyann api ghnantaṃ hiṃsantaṃ na paśyati
nālocayatīti bhagavad-viceṣṭitam eva .
5180302 अयं जनो मिषन् अपि पश्यन् अपि घनन्तं हिंसन्तं न पश्यति नालोचयतीति भगवद्[-]विचेष्टितम् एव ।

5180303 tac ca vicitram .
5180303 tac ca vicitram .
5180303 तच् च विचित्रम् ।

5180304 adarSane liNgam .
5180304 adarśane liṅgam .
5180304 अदर्शने लिङ्गम् ।

5180305 putraM bAlaM pitaraM vfdDaM mftaM nirhftya dagDvA svayaM tad
uBaya-DanEr jijIvizati jIvitum icCati .
5180305 putraṃ bālaṃ pitaraṃ vṛddhaṃ mṛtaṃ nirhṛtya dagdhvā svayaṃ tad
ubhaya-dhanair jijīviṣati jīvitum icchatī .
5180305 पुत्रं बालं पितरं वृद्धं मृतं निर्हृत्य दग्ध्वा स्वयं तद् उभय[-]धनैर् जिजीविषति जीवितुम् इच्छति ।

5180306 pAWAntare tu CandaH-sAmayjasyam .
5180306 pāṭhāntare tu chandaḥ-sāmañjasyam .
5180306 पाठान्तरे तु छन्दः[-]सामञ्जस्यम् ।

5180307 kiM DarmAdy-arTam .
5180307 kiṃ dharmādy-artham .
5180307 किं धर्माद्य[-]अर्थम् ।

5180308 na .
5180308 na .
5180308 न ।

5180309 yarhi yato 'sat tucCaM vizaya-suKaM sevitum vikarma pApam eva
DyAyan ..3..
5180309 yarhi yato 'sat tucchaṃ viṣaya-sukhaṃ sevitum vikarma pāpam eva
dhyāyan ..3..
5180309 यर्हि यतो ऽसत् तुच्छं विषय[-]सुखं सेवितुं विकर्म पापम् एव ध्यायन् ॥३॥

5180401a vadanti viSvaM kavayaH sma naSvaraM
5180401a vadanti viśvaṃ kavayaḥ sma naśvaraṃ
5180401a वदन्ति विश्वं कवयः स्म नश्वरं

5180401b paSyanti cADyAtmavido vipaScitaH .
5180401b paśyanti cādhyātmavido vipaścitaḥ .
5180401b पश्यन्ति चाध्यात्मविदो विपश्चितः ।

5180401c taTApi muhyanti tavAja māyayA
5180401c tathāpi muhyanti tavāja māyayā
5180401c तथापि मुह्यन्ति तवाज मायया

5180401d suvismitaM kftyam ajaM nato 'smi tam ..
5180401d suvismitaṃ kṛtyam ajaṃ nato 'smi tam ..
5180401d सुविस्मितं कृत्यम् अजं नतो ऽस्मि तम् ॥

5180402 nanv avidvAn na paSyati kim atra citraM .
5180402 nanv avidvān na paśyati kim atra citraṃ .
5180402 नन्व् अविद्वान् न पश्यति किम् अत्र चित्रं ।

5180403 tatrAha .
5180403 tatrāha .
5180403 तत्राह ।

5180404 naSvaraM vadanti sma SAstrataH .
5180404 naśvaraṃ vadanti sma śāstrataḥ .
5180404 नश्वरं वदन्ति स्म शास्त्रतः ।

5180405 paSyanti ca samADO .
5180405 paśyanti ca samādhau .
5180405 पश्यन्ति च समाधौ ।

5180406 he aja
5180406 he aja
5180406 हे अज

5180407 etac ca tava kftyaM cezwithaM suvismitam ati-citram . ataH
SAstrAdi-SramaM vihAya taM tvAm ajaM nato 'smi ..4..
5180407 etac ca tava kṛtyaṃ ceṣṭitaṃ suvismitam ati-citram . ataḥ
śāstrādi-śramaṃ vihāya taṃ tvām ajaṃ nato 'smi ..4..
5180407 एतच् च तव कृत्यं चेष्टितं सुविस्मितम् अति-चित्रम् । अतः शास्त्रादि-श्रमं विहाय तं त्वाम् अजं नतो
ऽस्मि ॥४॥

5180501a viSvodBava-sTAna-niroDa-karma te
5180501a viśvodbhava-sthāna-nirodha-karma te
5180501a विश्वोद्भव-स्थान-निरोध-कर्म ते

5180501b hy akartur aNgIkftam apy apAvftaH .
5180501b hy akartur aṅgikṛtam apy apāvṛtaḥ .
5180501b ह्य् अकर्तुर् अङ्गीकृतम् अप्य् अपावृतः ।

5180501c yuktaM na citraM tvayi kArya-kAraRe
5180501c yuktaṃ na citraṃ tvayi kārya-kāraṇe
5180501c युक्तं न चित्रं त्वयि कार्य[-]कारणे

5180501d sarvAtmani vyatirikte ca vastutaH ..
5180501d sarvātmani vyatirikte ca vastutaḥ ..
5180501d सर्वात्मनि व्यतिरिक्ते च वस्तुतः ॥

5180502 idam aparaM citravat pratIyamAnam api tvayi na citram ity Aha .
5180502 idam aparaṃ citravat pratīyamānam api tvayi na citram ity āha .
5180502 इदम् अपरं चित्रवत् प्रतीयमानम् अपि त्वयि न चित्रम् इत्य् आह ।

5180503 viSvodBavAdi-karmAkartur apy apagata Avfd AvaraRaM yasmAt .
tAdfSasyApi te 'NgIkftaM vedena .
5180503 viśvodbhavādi-karmākartur apy apagatā āvṛd āvaraṇaṃ yasmāt .
tādṛśasyāpi te 'ṅgīkṛtaṃ vedena .
5180503 विश्वोद्भवादि[-]कर्माकर्तुर् अप्य् अपगता आवृद् आवरणं यस्मात् । तादृशस्यापि ते ऽङ्गीकृतं वेदेन ।

5180504 tvayi tan na citram .
5180504 tvayi tan na citram .
5180504 त्वयि तन् न चित्रम् ।

5180505 yato mAyayA sarvAtmani kAryasya kAraRe srazwari karma yuktam .
5180505 yato māyayā sarvātmani kāryasya kāraṇe sraṣṭari karma yuktam .
5180505 यतो मायया सर्वात्मनि कार्यस्य कारणे स्रष्टरि कर्म युक्तम् ।

5180506 vastutaH sarva-vyatirikte nirupADAv anAvftatvam akartftvaM ca
yuktam ..5..
5180506 vastutaḥ sarva-vyatirikte nirupādhāv anāvṛtatvam akartṛtvaṃ ca
yuktam ..5..
5180506 वस्तुतः सर्वा[-]व्यतिरिक्ते निरुपाधाव् अनावृतत्वम् अकर्तृत्वं च युक्तम् ॥५॥

5180601a vedAn yugAnte tamasa tiraskftAn
5180601a vedān yugānte tamasā tiraskṛtān
5180601a वेदान् युगान्ते तमसा तिरस्कृतान्

5180601b rasAtalAd yo nf-turaNga-vigrahaH .
5180601b rasātalād yo nṛ-turaṅga-vigrahaḥ .
5180601b रसातलाद् यो नृ[-]तुरङ्ग[-]विग्रहः ।

5180601c pratyAdade vE kavaye 'BiyAcate
5180601c pratyādade vai kavaye 'bhiyācate
5180601c प्रत्याददे वै कवये ऽभियाचते

5180601d tasmE namas te 'vitaTehitAyeti ..
5180601d tasmai namas te 'vitathehitāyeti ..
5180601d तस्मै नमस् ते ऽवितथेहितायेति ॥

5180602 parameSvaratvena stutvA prastutAvatAra-caritam Aha -- vedAn iti .
5180602 parameśvaratvena stutvā prastutāvatāra-caritam āha -- vedān iti .
5180602 परमेश्वरत्वेन स्तुत्वा प्रस्तुतावतार[-]चरितम् आह [-][-] वेदान् इति ।

5180603 tamasA dEtya-rUpeRa tiraskftAn apanItAn .
5180603 tamasā daitya-rūpeṇa tiraskṛtān apanītān .
5180603 तमसा दैत्य[-]रूपेण तिरस्कृतान् अपनीतान् ।

5180604 nA ca turaNgaS ca nf-turaNgO tad-rUpo vighraho yasya .
5180604 nā ca turaṅgaś ca nṛ-turaṅgau tad-rūpo vighraho yasya .
5180604 ना च तुरङ्गश् च नृ[-]तुरङ्गौ तद्[-]रूपो विग्रहो यस्य ।

5180605 kavaye brahmaRe .
5180605 kavaye brahmaṇe .
5180605 कवये ब्रह्मणे ।

5180606 tad-arTam avitaTehitAya satya-saNkalpAya ..6..
5180606 tad-artham avitathehitāya satya-saṅkalpāya ..6..
5180606 तद्[-]अर्थम् अवितथेहिताय सत्य[-]सङ्कल्पाय ॥६॥

5180701 hari-varze cApi BagavAn nara-hari-rUpeRAste; tad-rUpa-grahaRa-nimittam uttaratrABiDAsye; tad dayitaM rUpaM mahA-puruza-guRa-BAjano mahA-BAGavato dEtya-dAnava-kula-tIrTikaraRa-SiLA-caritaH prahlAdo 'vyavaDAnAnanya-Bakti-yogena saha tad-varza-puruzEr upAste idaM codAharati .
5180701 hari-varṣe cāpi bhagavān nara-hari-rūpeṇāste[;] tad-rūpa-graṇa-nimittam uttaratrābhidhāsyē[;] tad dayitaṁ rūpaṁ mahā-puruṣa-guṇa-bhājano mahā-bhāgavato daitya-dānava-kula-tīrthīkaraṇa-śilā-caritaḥ prahlādo 'vyavadhānānanya-bhakti-yogena saha tad-varṣa-puruṣair upāste idaṁ codāharati .
5180701 हरि[-]वर्षे चापि भगवान् नर[-]हरि[-]रूपेणास्ते[;] तद्[-]रूप[-]ग्रहण[-]निमित्तम् उत्तरत्राभिधास्ये[;] तद् दयितं रूपं महा[-]पुरुष[-]गुण[-]भाजनो महा[-]भागवतो दैत्य[-]दानव[-]कुल[-]तीर्थीकरण[-]शीला[-]चरितः प्रह्लादो ऽव्यवधानानन्य[-]भक्ति[-]योगेन सह तद्[-]वर्ष[-]पुरुषैर् उपास्ते इदं चोदाहरति ।

5180702 uttaratra prahrAda-caritre .
5180702 uttaratra prahrāda-caritre .
5180702 उत्तरत्र प्रह्लाद[-]चरित्रे ।

5180703 mahA-puruzasya guRAnAM BAjana ASrayaH .
5180703 mahā-puruṣasya guṇānāṁ bhājana āśrayaḥ .
5180703 महा[-]पुरुषस्य गुणानां भाजन आश्रयः ।

5180704 dEtyakAnava-kulasya tIrTI-karaRaM SiLAM AcaritaM ca yasya .
5180704 daityakānava-kulasya tīrthī-karaṇaṁ śilam ācaritaṁ ca yasya .
5180704 दैत्यकानव[-]कुलस्य तीर्थी[-]करणं शीलम् आचरितं च यस्य ।

5180705 Pala-saNkalpena vyavaDAna-SUnyaS cAsAv ananyaS cAvyaBicArI yo Bakti-yogas tenopAste sevate ..7..

5180705 phala-saṅkalpena vyavadhāna-sūnyaś cāsāv ananyaś cāvyabhicārī yo bhakti-yogas tenopāste sevate ..7..

5180705 फल[-]सङ्कल्पेन व्यवधान[-]शून्यश् चासाव् अनन्यश् चाव्यभिचारी यो भक्ति[-]योगस् तेनोपास्ते सेवते ॥७॥

5180801 oM namo Bagavate narasiMhAya namas tejas-tejase Avir-AvirBava vajra-naKa vajra-daMzwra karmASayAn ranDaya ranDaya tamō grasa grasa oM svAhA; aBayam aBayam Atmani BUyizWA oM kZrOm .

5180801 om namo bhagavate narasiṃhāya namas tejas-tejase āvir-āvirbhava vajra-nakha vajra-daṃṣṭra karmāsayān randhaya randhaya tamō grasa grasa om svāhā[;] abhayam abhayam ātmani bhūyiṣṭhā om kṣraum .

5180801 ॐ नमो भगवते नरसिंहाय नमस् तेजस्[-]तेजसे आविर्[-]आविर्भव वज्र[-]नख वज्र[-]दंष्ट्र कर्माशयान् रन्धय रन्धय तमो ग्रस ग्रस ॐ स्वाहा[;] अभयम् अभयम् आत्मनि भूयिष्ठा ॐ क्षौम् ।

5180802 tejasAm api tejase .

5180802 tejasām api tejase .

5180802 तेजसाम् अपि तेजसे ।

5180803 Avir-AviH ati-prakawo Bava .

5180803 āvir-āviḥ ati-prakaṭo bhava .

5180803 आविर्[-]आविः अति[-]प्रकटो भव ।

5180804 vIpsA vA .

5180804 vīpsā vā .

5180804 वीप्सा वा ।

5180805 karmASayAn karma-vAsanAH .

5180805 karmāsayān karma-vāsanāḥ .

5180805 कर्माशयान् कर्म[-]वासनाः ।

5180806 karmASrayAn iti pAWe rAgAdIn ranDaya nirdaha .

5180806 karmāśrayān iti pāṭhe rāgādīn randhaya nirdaha .

5180806 कर्माश्रयान् इति पाठे रागादीन् रन्धय निर्दह ।

5180807 BUyizWAH BUyAH .

5180807 bhūyiṣṭhāḥ bhūyāḥ .

5180807 भूयिष्ठाः भूयाः ।

5180901a svasty astu viSvasya KalaH prasIdatAM

5180901a svasty astu viśvasya khalah prasīdatām

5180901a स्वस्त्य् अस्तु विश्वस्य खलः प्रसीदतां

5180901b DyAyantu BUtAni SivaM miTo DiyA .

5180901b dhyāyantu bhūtāni śivaṃ mitho dhiyā .

5180901b ध्यायन्तु भूतानि शिवं मिथो धिया ।

5180901c manaS ca BadraM BajatAd aDokzaje

5180901c manaś ca bhadraṃ bhajatād adhokṣaje

5180901c मनश् च भद्रं भजताद् अधोक्षजे

5180901d AveSyatAM no matir apy ahEtukI ..

5180901d āveśyatām no matir apy ahaitukī ..

5180901d आवेश्यतां नो मतिर् अप्य् अहैतुकी ॥

5180902 viśvasya svasti-prārTane KalasyApi Bavet . tac ca sADu-pIqAM
vinA na syAt, anyonyam amaNgalaM DyAyatAM ca BUtAnAM anyonya-DAtaM vinA
na Baved ity ASaNkyAha .

5180902 viśvasya svasti-prārthane khalasyāpi bhavet . tac ca sādhu-pīḍām
vinā na syāt[,] anyonyam amaṅgalaṃ dhyāyatām ca bhūtānām anyonya-dhātaṃ
vinā na bhaved ity āśaṅkyāha .

5180902 विश्वस्य स्वस्ति-]प्रार्थने खलस्यापि भवेत् । तच् च साधु-]पीडां विना न स्यात्[,] अन्योन्यम् अमङ्गलं
ध्यायतां च भूतानाम् अन्योन्य-]धातं विना न भवेद् इत्य् आशङ्क्याह ।

5180903 KalaH prasIdatAM prasIdatu krOryaM tyajatu .

5180903 khalah prasīdatām prasīdatu krauryaṃ tyajatu .

5180903 खलः प्रसीदतां प्रसीदतु क्रौर्यं त्यजतु ।

5180904 BUtAni ca miTaH Sivam eva DyAyantu .

5180904 bhūtāni ca mithaḥ śivam eva dhyāyantu .

5180904 भूतानि च मिथः शिवम् एव ध्यायन्तु ।

5180905 tezAM manaS ca Badram upaSamAdikaM Bajatu .

5180905 teṣāṃ manaś ca bhadram upaśamādikaṃ bhajatu .

5180905 तेषां मनश् च भद्रम् उपशमादिकं भजतु ।

5180906 no 'smAkam api matir api SabdAd BUtAnAM ca matir ahEtukI nizkAmA
sati ..9..

5180906 no 'smākam api matir api śabdād bhūtānām ca matir ahaitukī
niṣkā mā satī ..9..

5180906 नो ऽस्माकम् अपि मतिर् अपि शब्दाद् भूतानां च मतिर् अहैतुकी निष्कामा सती ॥९॥

5181001a mAgAra-dArAtmaja-vitta-banDuzu

5181001a māgāra-dārātmaja-vitta-bandhuṣu

5181001a मागार-]दारात्मज-]वित्त-]बन्धुषु

5181001b saNgo yadi syAd Bagavat-priyezu naH .

5181001b saṅgo yadi syād bhagavat-priyeṣu naḥ .

5181001b सङ्गो यदि स्याद् भगवत्-]प्रियेषु नः ।

5181001c yaH prARa-vfttyA parituzwa AtmavAn

5181001c yaḥ prāṇa-vṛttyā parituṣṭa ātmavān

5181001c यः प्राण-]वृत्त्या परितुष्ट आत्मवान्

5181001d sidDyaty adUrAn na taTendriya-priyaH ..

5181001d siddhyaty adūrān na tathendriya-priyaḥ ..

5181001d सिद्ध्यत्य् अदूरान् न तथेन्द्रिया-]प्रियः ॥

5181002 naH saNgaH kvApi mA syAt .

5181002 naḥ saṅgaḥ kvāpi mā syāt .

5181002 नः सङ्गः क्वापि मा स्यात् ।

5181003 yadi kaTaYcit syAt tarhy agArAdizu mA syAt kintu Bagavat-priyezv
eva .

5181003 yadi kathañcit syāt tarhy agārādiṣu mā syāt kintu bhagavat-
priyeṣv eva .

5181003 यदि कथञ्चित् स्यात् तर्ह्य् अगारादिषु मा स्यात् किन्तु भगवत्-]प्रियेष्व् एव ।

5181004 agArAdi-saNge dozam Aha -- ya iti .

5181004 agārādi-saṅge doṣam āha -- ya iti .

5181004 अगारादि-]सङ्गे दोषम् आह -] य इति ।

5181005 indriya-priyo gfhAdy-AsaktaH ..10..

5181005 indriya-priyo gṛhādy-āsaktaḥ ..10..

5181005 इन्द्रिय-]प्रियो गृहाद्य-]आसक्तः ॥१०॥

5181101a yat-saNga-labDaM niJa-vIrya-vEBavaM

5181101a yat-saṅga-labdhaṁ niJa-vīrya-vaibhavaṁ

5181101a यत्-]सङ्ग-]लब्धं निज-]वीर्य-]वैभवं

5181101b tIrTaM muhuH saMspfSatAM hi mAnasam .

5181101b tīrthaṁ muhuḥ saṁsprśatām hi mānasam .

5181101b तीर्थं मुहुः संस्पृशतां हि मानसम् ।

5181101c haraty ajo 'ntaH SrutiBir gato 'NgajaM

5181101c haraty ajo 'ntaḥ śrutibhir gato 'ṅgajaṁ

5181101c हरत्य् अजो ऽन्तः श्रुतिभिर् गतो ऽङ्गजं

5181101d ko vE na seveta mukunda-vikramam ..

5181101d ko vai na seveta mukunda-vikramam ..

5181101d को वै न सेवेत मुकुन्द-]विक्रमम् ॥

5181102 Bagavat-priya-saNge guRam Aha .

5181102 bhagavat-priya-saṅge guṇam āha .

5181102 भगवत्-]प्रिया-]सङ्गे गुणम् आह ।

5181103 yezAM Bagavat-priyARAM saNgAl labDaM mukunda-vikramaM SrutiBiH
SravaRAdiBiH saMspfSatAM sevamAnAnAM puMsAm antar-gato 'jo mAnasaM malaM
harati .

5181103 yeṣāṁ bhagavat-priyāṇāṁ saṅgāl labdhaṁ mukunda-vikramaṁ
śrutibhiḥ śravaṇādibhiḥ saṁsprśatām sevamānānāṁ puṁsām antar-gato 'jo
mānasaṁ malaṁ harati .

5181103 येषां भगवत्-]प्रियाणां सङ्गाल् लब्धं मुकुन्द-]विक्रमं श्रुतिभिः श्रवणादिभिः संस्पृशतां सेवमानानां पुंसाम्
अन्तर-]गतो ऽजो मानसं मलं हरति ।

5181104 kaTaM-BUtaM vikramam .

5181104 kathaṁ-bhūtaṁ vikramam .

5181104 कथं-]भूतं विक्रमम् ।

5181105 nijam asADARAraM vIrya-vEBavaM praBAvAtiSayo yasya .

5181105 nijam asādhāraṇaṁ vīrya-vaibhavaṁ prabhāvātīśayo yasya .

5181105 निजम् असाधारणं वीर्य-]वैभवं प्रभावातिशयो यस्य ।

5181106 tIrTaM tu gaNgAdi muhuH saMspfSatAm aNgajaM malaM kevalaM harati . na tu vAsanAH .

5181106 tīrthaṃ tu gaṅgādi muhuḥ saṃspṛśatām aṅgajaṃ malaṃ kevalaṃ harati . na tu vāsanāḥ .

5181106 तीर्थं तु गङ्गादि मुहुः संस्पृशताम् अङ्गजं मलं केवलं हरति । न तु वासनाः ।

5181107 tAn ko vE na seveta .

5181107 tān ko vai na seveta .

5181107 तान् को वै न सेवेत ।

5181108 ity anvayaH ..11..

5181108 ity anvayaḥ ..11..

5181108 इत्य् अन्वयः ॥११॥

5181201 yasyAsti Baktir Bagavaty akiYcanA

5181201 yasyāsti bhaktir bhagavaty akiñcanā

5181201 यस्यास्ति भक्तिर् भगवत्य् अकिञ्चना

5181202 sarvEr guREs tatra samAsate surAH

5181202 sarvair guṇais tatra samāsate surāḥ

5181202 सर्वैर् गुणैस् तत्र समासते सुराः

5181203 harAv aBaktasya kuto mahad guRA

5181203 harāv abhaktasya kuto mahad guṇā

5181203 हराव् अभक्तस्य कुतो महद् गुणा

5181204 mano raTenAsati DAvato bahiH

5181204 mano rathenāsati dhāvato bahiḥ

5181204 मनो रथेनासति धावतो बहिः

5181205 mAnasa-malApagama-Palam Aha -- yasyeti .

5181205 mānasa-malāpagama-phalam āha -- yasyeti .

5181205 मानस[-]मलापगम[-]फलम् आह [-][-] यस्येति ।

5181206 akiYcanA nizkAmA .

5181206 akiñcanā niṣkāma .

5181206 अकिञ्चना निष्कामा ।

5181207 manaH-SudDO harer Baktir Bavati . tataS ca tat-prasAde sati sarve devAH sarvEr guREr Darma-jYAnAdiBiH saha tatra samyag Asate nityaM vasanti, gfhAdy-Asaktasya tu hari-Bakty-asamBavAt .

5181207 manaḥ-suddhau harer bhaktir bhavati . tataś ca tat-prasāde sati sarve devāḥ sarvair guṇair dharma-jñānādibhiḥ saha tatra samyag āsate nityaṃ vasanti[,] grhādy-āsaktasya tu hari-bhakty-asambhavāt .

5181207 मनः[-]शुद्धौ हरेर् भक्तिर् भवति । ततश् च तत्[-]प्रसादे सति सर्वे देवाः सर्वैर् गुणैर् धर्म[-]ज्ञानादिभिः सह तत्र सम्यग् आसते नित्यं वसन्ति[,] गृहाद्या[-]आसक्तस्य तु हरि[-]भक्त्यु[-]असम्भवात् ।

5181208 kuto mahatAM guRA jYAna-vErAgyAdayo Bavanti .

5181208 kuto mahatām guṇā jñāna-vairāgyādayo bhavanti .

5181208 कुतो महतां गुणा ज्ञान[-]वैराग्यादयो भवन्ति ।

5181209 asati vizaya-suKe mano-raTena bahir DAvataH ..12..

5181209 asati viṣaya-sukhe mano-rathena bahir dhāvataḥ ..12..

5181209 असति विषय[-]सुखे मनो[-]रथेन बहिर् धावतः ॥१२॥

5181301a harir hi sAkzAd BagavAn SarIriRAm

5181301a harir hi sākṣād bhagavān śarīriṇām

5181301a हरिर् हि साक्षाद् भगवान् शरीरिणाम्

5181301b AtmA JazARAm iva toyam Ipsitam .

5181301b ātmā jhaṣāṇām iva toyam īpsitam .

5181301b आत्मा झषाणाम् इव तोयम् ईप्सितम् ।

5181301c hitvA mahAMs taM yadi sajjate gfhe

5181301c hitvā mahāms taṃ yadi sajjate gṛhe

5181301c हित्वा महांस तं यदि सज्जते गृहे

5181301d tadA mahattvaM vayasA dampatInAm ..

5181301d tadā mahattvaṃ vayasā dampatīnām ..

5181301d तदा महत्त्वं वयसा दम्पतीनाम् ॥

5181302 nanu hari-vimuKasya gfhAdy-AsaktasyApi loke mahattvaM dfSyate .
satyaM dfSyate, tat tUpahAsAspadam iti sa-hetukam Aha -- harir hIti .

5181302 nanu hari-vimukhasya gṛhādy-āsaktasyāpi loke mahattvaṃ dṛśyate .
satyaṃ dṛśyate[,] tat tūpahāsāspadam iti sa-hetukam āha -- harir hīti .

5181302 ननु हरि[-]विमुखस्य गृहाद्य[-]आसक्तस्यापि लोके महत्त्वं दृश्यते । सत्यं दृश्यते[,] तत् तूपहासास्पदम्
इति स[-]हेतुकम् आह [-][-] हरिर् हीति ।

5181303 yaTA JazARAM mInAnAm IpsitaM toyam evAtmA . tena vinA
jivanABAvAt mahAn ati-prasidDo 'pi gfhe yadi sajjate tadA dam-patInAM
miTunAnAM SUdrAdizv api prasidDaM vayasEva kevalaM yan mahattvaM tad eva
tasya Bavati, na tu jYAnAdina .

5181303 yathā jhaṣāṇām mīnānām īpsitaṃ toyam evātmā . tena vinā
jivanābhāvāt mahān ati-prasiddho 'pi gṛhe yadi sajjate tadā dam-patīnām
mithunānām śūdrādiṣv api prasiddhaṃ vayasaiḥ kevalaṃ yan mahattvaṃ tad
eva tasya bhavati[,] na tu jñānādinā .

5181303 यथा झषाणां मीनानाम् ईप्सितं तोयम् एवात्मा । तेन विना जिवनाभावात् महान् अति[-]प्रसिद्धो ऽपि गृहे
यदि सज्जते तदा दम्पतीनां मिथुनानां शूद्रादिष्व् अपि प्रसिद्धं वयसैव केवलं यन् महत्त्वं तद् एव तस्य भवति[,] न
तु ज्ञानादिना ।

5181304 miTunezu pUjyamAnezu strIByaH puMsAM mahattvaM bAla-miTuneByaS
ca vfdDa-miTunAnAM mahattvaM yaTety arTaH ..13..

5181304 mithuneṣu pūjyamāneṣu strībhyāḥ puṃsām mahattvaṃ bāla-
mithunebhyāś ca vṛddha-mithunānām mahattvaṃ yathety arthaḥ ..13..

5181304 मिथुनेषु पूज्यमानेषु स्त्रीभ्यः पुंसां महत्त्वं बाल[-]मिथुनेभ्यश् च वृद्ध[-]मिथुनानां महत्त्वं यथेत्य् अर्थः

॥१३॥

5181401a tasmAd rajo-rAga-vizAda-manyu-

5181401a tasmād rajo-rāga-viṣāda-manyu-

5181401a तस्माद् रजो[-]राग[-]विषाद[-]मन्यु[-]

5181401b mAna-spfhA-BayadEnyADimUlam .

5181401b māna-sprhā-bhayadainyādhimūlam .

5181401b मान[-]स्पृहा[-]भयदैन्याधिमूलम् ।

5181401c hitvA gfhaM saMsfti-cakravAlaM

5181401c hitvā grhaṃ saṃsṛti-cakravālaṃ

5181401c हित्वा गृहं संसृति[-]चक्रवालं

5181401d nfsiMha-pAdaM BajatAkutoBayam iti ..

5181401d nṛsiṃha-pādaṃ bhajatākutobhayam iti ..

5181401d नृसिंह[-]पादं भजताकुतोभयम् इति ॥

5181402 yasmAd evaM tasmAd gfhaM hitvA akuto-BayaM nfsiMha-pAdaM

Bajatety asurAn upadiSati .

5181402 yasmād evaṃ tasmād grhaṃ hitvā akuto-bhayaṃ nṛsiṃha-pādaṃ
bhajatety asurān upadiśati .

5181402 यस्माद् एवं तस्माद् गृहं हित्वा अकुतो[-]भयं नृसिंह[-]पादं भजतेत्य् असुरान् उपदिशति ।

5181403 kIqfSaM gfham .

5181403 kīḍṛśaṃ grham .

5181403 कीडृशं गृहम् ।

5181404 rajaH tfzRA . rAgo 'BiniveSaH .

5181404 rajaḥ tṛṣṇā . rāgo 'bhiniveśaḥ .

5181404 रजः तृष्णा । रागो ऽभिनिवेशः ।

5181405 raja-AdInAM mUlam kAraRam ata eva saMsftInAM janma-maraRAInAM
cakravAlaM maRqalam avicCedo yasmat ..14..

5181405 raja-ādinām mūlam kāraṇam ata eva saṃsṛtinām janma-maraṇādinām
cakravālaṃ maṇḍalam avicchedo yasmat ..14..

5181405 रज[-]आदीनां मूलम् कारणम् अत एव संसृतीनां जन्म[-]मरणादीनां चक्रवालं मण्डलम् अविच्छेदो यस्मत्
॥१४॥

5181501 ketumAle 'pi BagavAn kAmadeva-svarUpeRa lakzmyAH priya-cikIrzayA
prajApater duhitFRAM putrARAM tad-varza-patInAM puruzAyuzAho-rAtra-
parisaNkyAnAnAM yAsAM garBA mahA-puruza-mahAstra-tejasodvejita-manasAM
viDvastA vyasavaH saMvatsarAnte nipatanti .

5181501 ketumāle 'pi bhagavān kāmadeva-svarūpeṇa lakṣmyāḥ priya-
cikīrṣayā prajāpater duhitṛṇām putrāṇām tad-varṣa-patīnām puruṣāyusāho-
rātra-parisaṅkhyānānām yāsāṃ garbhā mahā-puruṣa-mahāstra-tejasodvejita-
manasāṃ vidhvastā vyasavaḥ saṃvatsarānte nipatanti .

5181501 केतुमाले ऽपि भगवान् कामदेव[-]स्वरूपेण लक्ष्म्याः प्रिय[-]चिकीर्षया प्रजापतेर् दुहितृणां पुत्राणां तद्[-]वर्ष[-]
पतीनां पुरुषायुषाहो[-]रात्र[-]परिसङ्ख्यानानां यासां गर्भा महा[-]पुरुष[-]महास्त्र[-]तेजसोद्वेजित[-]मनसां विध्वस्ता व्यसवः
संवत्सरान्ते निपतन्ति ।

5181502 ketumAle 'pi kAmadeva-svarUpeRAsta iti SezaH .

5181502 ketumāle 'pi kāmadeva-svarūpeṇāsta iti śeṣaḥ .

5181502 केतुमाले ऽपि कामदेव[-]स्वरूपेणास्त इति शेषः ।

5181503 kim arTam Aste .
 5181503 kim artham āste .
 5181503 किम् अर्थम् आस्ते ।

 5181504 ata Aha -- lakzmyA iti .
 5181504 ata āha -- lakṣmyā iti .
 5181504 अत आह [-][-] लक्ष्म्या इति ।

 5181505 prajA-patiH saMvatsaraH .
 5181505 prajā-patiḥ saṃvatsaraḥ .
 5181505 प्रजा[-]पतिः संवत्सरः ।

 5181506 saMvatsaro vE prajA-patiH iti SruteH .
 5181506 saṃvatsaro vai prajā-patiḥ iti śruteḥ .
 5181506 संवत्सरो वै प्रजा[-]पतिः इति श्रुतेः ।

 5181507 tasya duhitaro rAtry-aBimAninyo devatAH . putrA divasABimAnino
 devAH, tezAM ca priya-cikIrzayA .
 5181507 tasya duhitaro rātry-abhimāninyo devatāḥ . putrā divasābhimānino
 devāḥ[,] teṣāṃ ca priya-cikīrṣayā .
 5181507 तस्य दुहितरो रात्र्यु[-]अभिमानिन्यो देवताः । पुत्रा दिवसाभिमानिनो देवाः[,] तेषां च प्रिय[-]चिकीर्षया ।

 5181508 puruzAyuzA varza-Satena yAny aho-rAtrARi . tEH parisaNkyAnaM
 gaRanA yezAM, zaw-triMSat-sahasrARAM ity arTaH .
 5181508 puruṣāyusā varṣa-śatena yāny aho-rātrāṇi . taiḥ parisankhyānaṃ
 gaṇanā yeṣāṃ[,] ṣaṭ-triṃśat-sahasrāṇām ity arthaḥ .
 5181508 पुरुषायुषा वर्ष[-]शतेन यान्य अहो[-]रात्राणि । तैः परिसङ्ख्यानं गणना येषाम्[,] षट्[-]त्रिंशत्[-]सहस्राणाम्
 इत्यर्थः ।

 5181509 yAsAM duhitFRAM .
 5181509 yāsāṃ duhitṛṇām .
 5181509 यासां दुहितृणाम् ।

 5181510 mahA-puruzasya mahAstraM cakram tasya tejasA ..15..
 5181510 mahā-puruṣasya mahāstraṃ cakram tasya tejasā ..15..
 5181510 महा[-]पुरुषस्य महास्त्रं चक्रं तस्य तेजसा ॥१५॥

 5181601 atIva sulalita-gati-vilAsa-vilasita-rucira-hAsa-leSAvaloka-
 lIlayA kiYcid-uttamBita-sundara-BrU-maRqala-suBaga-vadanAravinda-SriyA
 ramAM ramayann indriyARi ramayate .
 5181601 atīva sulalita-gati-vilāsa-vilasita-rucira-hāsa-leśāvaloka-
 līlayā kiñcid-uttambhita-sundara-bhrū-maṇḍala-subhaga-vadanāravinda-śriyā
 ramāṃ ramayann indriyāṇi ramayate .
 5181601 अतीव सुललित[-]गति[-]विलास[-]विलसित[-]रुचिर[-]हास[-]लेशावलोक[-]लीलया किञ्चिद्[-]उत्तम्भित[-]
 ]सुन्दर[-]भ्रू[-]मण्डल[-]सुभग[-]वदनारविन्द[-]श्रिया रमां रमयन् इन्द्रियाणि रमयते ।

 5181602 ramAM ramayan svIyAnIndriyARi ramayate .
 5181602 ramāṃ ramayan svīyānīndriyāṇi ramayate .
 5181602 रमां रमयन् स्वीयानीन्द्रियाणि रमयते ।

5181603 kena sADanena ramayan .
5181603 kena sādhanena ramayan .
5181603 केन साधनेन रमयन् ।

5181604 tad Aha -- atIva sulalitayA gatyA yo vilAsaH . tena vilasito
ruciro hAsa-leSo manda-smitaM, tat-sahito 'valoka eva lIlA, tayA kiYcid
uttamBitam uttuNgitaM sundaraM yad BrU-maRqalaM, tena suBagaM yadvad
anAravindaM, tasya SriyA ..16..
5181604 tad āha -- atīva sulalitayā gatyā yo vilāsaḥ . tena vilasito
ruciro hāsa-leśo manda-smitaṃ[,] tat-sahito 'valoka eva līlā[,] tayā
kiñcid uttambhitam uttuṅgitaṃ sundaraṃ yad bhrū-maṇḍalaṃ[,] tena subhagaṃ
yadvad anāravindaṃ[,] tasya śriyā ..16..
5181604 तद् आह [-][ ] अतीव सुललितया गत्या यो विलासः । तेन विलसितो रुचिरो हास[-]लेशो मन्द[-]स्मितं[,]
तत्[-]सहितो ऽवलोक एव लीला[,] तथा किञ्चिद् उत्तम्भितम् उत्तुङ्गितं सुन्दरं यद् भू[-]मण्डलं[,] तेन सुभगं यद्वद्
अनारविन्दं[,] तस्य श्रिया ॥१६॥

5181701 tad Bagavato mAyAmayaM rUpaM parama-samADi-yogena ramA devI
saMvatsarasya rAtrizu prajApater duhitfBir upetAhaHsu ca tad-BartfBir
upAste idaM codAharati .
5181701 tad bhagavato māyāmayaṃ rūpaṃ parama-samādhi-yogena ramā devī
saṃvatsarasya rātriṣu prajāpater duhitṛbhir upetāhaḥsu ca tad-bhartṛbhir
upāste idaṃ codāharati .
5181701 तद् भगवतो मायामयं रूपं परम[-]समाधि[-]योगेन रमा देवी संवत्सरस्य रात्रिषु प्रजापतेर् दुहितृभिर्
उपेताहःसु च तद्[-]भर्तृभिर् उपास्ते इदं चोदाहरति ।
5181702 tad BartfBir divasADizWAtfBir upetA ..17..
5181702 tad bhartṛbhir divasādhiṣṭhātṛbhir upetā ..17..
5181702 तद् भर्तृभिर् दिवसाधिष्ठातृभिर् उपेता ॥१७॥

5181801 oM hrAM hrIM hrUM oM namo Bagavate hfzIkeSAya sarva-guRa-viSezEr
vilakzitaAtmane AkUtInAM cittInAM cetasaM viSezARAM cADipataye zoqaSa-
kalAya cCando-mayAyAnna-mayAyAmfta-mayAya sarva-mayAya sahase ojase
balAya kAntAya kAmAya namas te uBayatra BUyAt .
5181801 om hrām hrīm hrūm om namo bhagavate hṛṣīkeśāya sarva-guṇa-
viśeṣair vilakṣitātmane ākūtīnām cittīnām cetasām viśeṣāṇām cādhipataye
ṣoḍaśa-kalāya cchando-mayāyānna-mayāyāmṛta-mayāya sarva-mayāya sahase
ojase balāya kāntāya kāmāya namas te ubhayatra bhūyāt .
5181801 ॐ हां हीं हूं ॐ नमो भगवते हृषीकेशाय सर्व[-]गुण[-]विशेषैर् विलक्षितात्मने आकूतीनां चित्तीनां चेतसां
विशेषाणां चाधिपतये षोडश[-]कलाय च्छन्दो[-]मयायान्न[-]मयायामृत[-]मयाय सर्व[-]मयाय सहसे ओजसे बलाय कान्ताय
कामाय नमस् ते उभयत्र भूयात् ।

5181802 sarvEr guRa-viSezEH SrezWa-vastuBir vilakzito lakzI-kfta AtmA
yasya .
5181802 sarvair guṇa-viśeṣaiḥ śreṣṭha-vastubhir vilakṣito lakṣī-kṛta
ātmā yasya .
5181802 सर्वैर् गुण[-]विशेषैः श्रेष्ठ[-]वस्तुभिर् विलक्षितो लक्षी[-]कृत आत्मा यस्य ।

5181803 AkUtInAM kriyARAm .
5181803 ākūtīnām kriyāṇām .

5181803 आकूतीनां क्रियाणाम् ।
 5181804 cittInAM jYAnAnAm .
 5181804 cittinām jñānānām .
 5181804 चित्तीनां ज्ञानानाम् ।
 5181805 cetasaM saNkalpADyavasAyAdInAm .
 5181805 cetasām saṅkalpādhyaवासāyādīnām .
 5181805 चेतसां सङ्कल्पाध्यवसायादीनाम् ।
 5181806 viSezARAM tat tad vizayARAm .
 5181806 viśeṣāṇām tat tad viṣayāṇām .
 5181806 विशेषाणां तत् तद् विषयाणाम् ।
 5181807 zoqaSa-kalA aMSA ekAdaSendriya-paYca-vizaya-lakzaRA yasya .
 5181807 ṣoḍaśa-kalā aṁśā ekādaśendriya-pañca-viṣaya-lakṣaṇā yasya .
 5181807 षोडश[-]कला अंशा एकादशेन्द्रिय[-]पञ्च[-]विषय[-]लक्षणा यस्य ।
 5181808 Cando-mayAya vedokta-karma-prApyAya .
 5181808 chando-mayāya vedokta-karma-prāpyāya .
 5181808 छन्दो[-]मयाय वेदोक्त[-]कर्म[-]प्राप्याय ।
 5181809 anna-mayAyAnnopazwaByatvAt .
 5181809 anna-mayāyānnopaṣṭabhyatvāt .
 5181809 अन्न[-]मयायान्नोपष्टभ्यत्वात् ।
 5181810 amfta-mayAyaM paramAnandAvizkAratvAt .
 5181810 amṛta-mayāyaṁ paramānandāviṣkārātāt .
 5181810 अमृत[-]मयायं परमानन्दाविष्कारत्वात् ।
 5181811 sarva-mayAya sarva-vizayatvAt .
 5181811 sarva-mayāya sarva-viṣayatvāt .
 5181811 सर्व[-]मयाय सर्व[-]विषयत्वात् ।
 5181812 sahase ojase balAya tad-DetutvAt ..18..
 5181812 sahase ojase balāya tad-dhetutvāt ..18..
 5181812 सहसे ओजसे बलाय तद्[-]धेतुत्वात् ॥१८॥
 5181901a striyo vratEs tvA hfzIkeSvaraM svato
 5181901a striyo vratais tvā hṛṣīkeśvaraṁ svato
 5181901a स्त्रियो व्रतैस् त्वा हृषीकेश्वरं स्वतो
 5181901b hy ArADya loke patim ASAsate 'nyam .
 5181901b hy ārādhyā loke patim āśāsate 'nyam .
 5181901b ह्य् आराध्य लोके पतिम् आशासते सन्यम् ।
 5181901c tAsAM na te vE paripAnty apatyaM
 5181901c tāsām na te vai paripānty apatyam
 5181901c तासां न ते वै परिपान्त्य् अपत्यं

5181901d priyaM DanAyUMzi yato 'sva-tantrAH ..
 5181901d priyaṃ dhanāyūṃṣi yato 'sva-tantrāḥ ..
 5181901d प्रियं धनायूंषि यतो ऽस्व[-]तन्त्राः ॥

5181902 tat kAmenEva tvat-sevakatvAd ahaM kftArTo 'smi .
 5181902 tat kāmēnaiva tvat-sevakatvād ahaṃ kṛtārtho 'smi .
 5181902 तत् कामेनैव त्वत्[-]सेवकत्वाद् अहं कृतार्थो ऽस्मि ।

5181903 anya-kAmanayA tu tvAm arcantyo na paripUrRa-mano-raTAH syur ity
 Aha -- striya iti .
 5181903 anya-kāmanayā tu tvām arcantyo na paripūrṇa-mano-rathāḥ syur ity
 āha -- striya iti .
 5181903 अन्य[-]कामनया तु त्वाम् अर्चन्त्यो न परिपूर्णा[-]मनो[-]रथाः स्युर् इत्य् आह [-][-] स्त्रिय इति ।

5181904 vata eva hfzIkARAM ISvaraM patiM santaM tvAm ArADya yAH striyo
 'nyaM patiM prArTayante .
 5181904 vata eva hr̥ṣīkāṇām īśvaraṃ patiṃ santaṃ tvām ārādhya yāḥ striyo
 'nyaṃ patiṃ prārthayante .
 5181904 वत एव हृषीकाणाम् ईश्वरं पतिं सन्तं त्वाम् आराध्य याः स्त्रियो ऽन्यं पतिं प्रार्थयन्ते ।

5181905 pati-kAmAnAM hi kAmArADanaM vratesu prasidDam .
 5181905 pati-kāmānām hi kāmārādhanam vratesu prasiddham .
 5181905 पति[-]कामानां हि कामाराधनं व्रतेषु प्रसिद्धम् ।

5181906 tAsAm apaty-AdIni te patayo na pAtuM SaktAH ..19..
 5181906 tāsām apaty-ādīni te patayo na pātuṃ śaktāḥ ..19..
 5181906 तासाम् अपत्य[-]आदीनि ते पतयो न पातुं शक्ताः ॥१९॥

5182001a sa vE patiH syAd akutoBayaH svayaM
 5182001a sa vai patiḥ syād akutobhayaḥ svayaṃ
 5182001a स वै पतिः स्याद् अकुतोभयः स्वयं

5182001b samantataH pAti BayAturaM janam .
 5182001b samantataḥ pāti bhayāturaṃ janam .
 5182001b समन्ततः पति भयातुरं जनम् ।

5182001c sa eka evetaraTA miTo BayaM
 5182001c sa eka evetarathā mitho bhayaṃ
 5182001c स एक एवेतरथा मिथो भयं

5182001d nEvAtmalABAd aDi manyate param ..
 5182001d naivātmalābhād adhi manyate param ..
 5182001d नैवात्मलाभाद् अधि मन्यते परम् ॥

5182002 atas te pataya eva na BavantIty Aha -- sa vA iti .
 5182002 atas te pataya eva na bhavantīty āha -- sa vā iti .
 5182002 अतस् ते पतय एव न भवन्तीत्य् आह [-][-] स वा इति ।

5182003 sa cEvaM-BUtaH patir BavAn eka eva nAnyAH .
 5182003 sa caivaṃ-bhūtaḥ patir bhavān eka eva nānyaḥ .

5182003 स चैवं[-]भूतः पतिर् भवान् एक एव नान्यः ।

5182004 yo BavAn Atma-lABAt param anyad aDikaM na manyate .

5182004 yo bhavān ātma-lābhāt param anyad adhikaṃ na manyate .

5182004 यो भवान् आत्म[-]लाभात् परम् अन्यद् अधिकं न मन्यते ।

5182005 itaraTAnyADIna-suKasya na svatantratA . svatantra-nAnAtve ca
maRqaleSvarARAm iva miTo BayaM syAd ity arTaH ..20..

5182005 itarathānyādhīna-sukhasya na svatantratā . svatantra-nānāṭve ca
maṇḍaleśvarāṇām iva mitho bhayaṃ syād ity arthaḥ ..20..

5182005 इतरथान्याधीन[-]सुखस्य न स्वतन्त्रता । स्वतन्त्र[-]नानात्वे च मण्डलेश्वराणाम् इव मिथो भयं स्याद् इत्य्
अर्थः ॥२०॥

5182101a yA tasya te pAda-saroruhArhaRaM

5182101a yā tasya te pāda-saroruhārhaṇaṃ

5182101a या तस्य ते पाद[-]सरोरुहार्हणं

5182101b nikAmayet sAKila-kAma-lampawA .

5182101b nikāmayet sākhila-kāma-lampaṭā .

5182101b निकामयेत् साखिल[-]काम[-]लम्पटा ।

5182101c tad eva rAsIpsitam Ipsito 'rcito

5182101c tad eva rāsipsitam īpsito 'rcito

5182101c तद् एव रासीप्सितम् ईप्सितो ऽर्चितो

5182101d yad-Bagna-yAcYA Bagavan pratapyate ..

5182101d yad-bhagna-yācñā bhagavan pratapyate ..

5182101d यद्[-]भग्न[-]याच्ञा भगवन् प्रतप्यते ॥

5182102 kiM ca . nizkAma-Bajane 'prArTitA eva sarve kAmA Bavanti .

5182102 kiṃ ca . niṣkāma-bhajane 'prārthitā eva sarve kāmā bhavanti .

5182102 किं च । निष्काम[-]भजने ऽप्रार्थिता एव सर्वे कामा भवन्ति ।

5182103 sakAma-Bajane tu kAmita-mAtram anityaM cety Aha .

5182103 sakāma-bhajane tu kāmīta-mātram anityaṃ cety āha .

5182103 सकाम[-]भजने तु कामित[-]मात्रम् अनित्यं चेत् आह ।

5182104 yA strI tasyokta-lakzaRasya tava pAda-saroruhasyArhaRaM pUjAm
eva kAmayet . na PalAntaraM, sAKilezu kAmezu lampawA sarvAn kAmAn
prApnotIty arTaH .

5182104 yā strī tasyokta-lakṣaṇasya tava pāda-saroruhasyārhaṇaṃ pūjām
eva kāmayet . na phalāntaraṃ[,] sākḥileṣu kāmeṣu lampaṭā sarvān kāmān
prāpnotīty arthaḥ .

5182104 या स्त्री तस्योक्त[-]लक्षणस्य तव पाद[-]सरोरुहस्यार्हणं पूजाम् एव कामयेत् । न फलान्तरं[,] साखिलेषु
कामेषु लम्पटा सर्वान् कामान् प्राप्नोतीत्य् अर्थः ।

5182105 Ipsitam IpsitaH .

5182105 īpsitam īpsitaḥ .

5182105 ईप्सितम् ईप्सितः ।

5182106 PalAntaram Aptum apekzitaH sann arcitaS cet tarhi tad evEkaM
rAsi dadAsi .
5182106 phalāntaram āptum apekṣitaḥ sann arcitaś cet tarhi tad evaikaṃ
rāsi dadāsi .

5182106 फलान्तरम् आप्तुम् अपेक्षितः सन् अर्चितश् चेत् तर्हि तद् एवैकं रासि ददासि ।

5182107 kiM ca . yad yataH Pala-BogAnantaraM BagnA yAcYA yAcito 'rTo
yasyAH sA pratapyate duHKaM prApnoti, tad eva rAsi na tu nityam ..21..
5182107 kiṃ ca . yad yataḥ phala-bhogānantaraṃ bhagnā yācñā yācito 'rtho
yasyāḥ sā pratapyate duḥkhaṃ prāpnoti[,] tad eva rāsi na tu nityam ..21..
5182107 किं च । यद् यतः फल[-]भोगानन्तरं भग्ना याच्ना याचितो ऽर्थो यस्याः सा प्रतप्यते दुःखं प्राप्नोति[,]
तद् एव रासि न तु नित्यम् ॥२१॥

5182201a mat-prAptaye 'jeSa-surAsurAdayas
5182201a mat-prāptaye 'jeśa-surāsurādayas
5182201a मत्[-]प्राप्तये ऽजेश[-]सुरासुरादयस्

5182201b tapyanta ugraM tapa Endriye DiyaH .
5182201b tapyanta ugraṃ tapa aindriye dhiyaḥ .
5182201b तप्यन्त उग्रं तप ऐन्द्रिये धियः ।

5182201c fte Bavat-pAda-parAyaRAn na mAM
5182201c ṛte bhavat-pāda-parāyaṇān na māṃ
5182201c ऋते भवत्[-]पाद[-]परायणान् न मां

5182201d vindanty ahaM tvad-DfdayA yato 'jita ..
5182201d vindanty ahaṃ tvad-dhṛdayā yato 'jita ..
5182201d विन्दन्त्य् अहं त्वद्[-]धृदया यतो ऽजित ॥

5182202 nanu mamArhaRe kutaH sarva-kAma-prAptiH .
5182202 nanu māmārhaṇe kutaḥ sarva-kāma-prāptiḥ .
5182202 ननु ममार्हणे कुतः सर्वा[-]काम[-]प्राप्तिः ।

5182203 tvam eva kAmArTiBiH sevyase 'ta Aha -- mat-prAptaye brahmAdayas
tapas tapyante kurvanti .
5182203 tvam eva kāmārthibhiḥ sevyase 'ta āha -- mat-prāptaye
brahmādayas tapas tapyante kurvanti .
5182203 त्वम् एव कामार्थिभिः सेव्यसे ऽत आह [-][-] मत्[-]प्राप्तये ब्रह्मादयस् तपस् तप्यन्ते कुर्वन्ति ।

5182204 kaTaM-BUtaH .
5182204 kathaṃ-bhūtāḥ .
5182204 कथं[-]भूताः ।

5182205 Endriya-suKe DIr yezaM .
5182205 aindriya-sukhe dhīr yeṣaṃ .
5182205 ऐन्द्रिया[-]सुखे धीर् येषं ।

5182206 aluk-samAsaH .
5182206 aluk-samāsaḥ .
5182206 अलुक्[-]समासः ।

5182207 taTApi Bagavat-pAda-parAyaRAd fte mAM na vindanti .
5182207 tathāpi bhagavat-pāda-parāyaṇād ṛte mām na vindanti .
5182207 तथापि भगवत्-]पाद-]परायणाद् ऋते मां न विन्दन्ति ।

5182208 mat-kawAkza-vilasitA viBUtIr na laBanta ity arTaH .
5182208 mat-kaṭākṣa-vilasitā vibhūtīr na labhanta ity arthaḥ .
5182208 मत्-]कटाक्ष-]विलसिता विभूतीर् न लभन्त इत्य् अर्थः ।

5182209 yatas tvayy eva hfdayaM yasyAH sAhaM tvat-para-tantratvAt tvad-
anuvartinam eva vilokayAmi nAnyam ity arTaH ..22..
5182209 yatas tvayy eva hṛdayaṃ yasyāḥ sāhaṃ tvat-para-tantratvāt tvad-
anuvartinam eva vilokayāmi nānyam ity arthaḥ ..22..
5182209 यतस् त्वय्य् एव हृदयं यस्याः साहं त्वत्-]पर-]तन्त्रत्वात् त्वद्-]अनुवर्तिनम् एव विलोकयामि नान्यम् इत्य्
अर्थः ॥२२॥

5182301a sa tvaM mamApy acyuta SIrZrI vanditaM
5182301a sa tvaṃ mamāpy acyuta śīrṣṇi vanditaṃ
5182301a स त्वं ममाप्य् अच्युत शीर्ष्णि वन्दितं

5182301b karAmbujaM yat tvad-aDAYi sAtvatAm .
5182301b karāmbujaṃ yat tvad-adhāyi sātvatām .
5182301b कराम्बुजं यत् त्वद्-]अधायि सात्वताम् ।

5182301c biBarzi mAM lakzma vareRya mAyayA
5182301c bibharṣi mām lakṣma vareṇya māyayā
5182301c बिभर्षि मां लक्ष्म वरेण्य मायया

5182301d ka ISvarasyehitam UhituM viBuH ..
5182301d ka īśvarasyehitam ūhituṃ vibhuḥ ..
5182301d क ईश्वरस्येहितम् ऊहितुं विभुः ॥

5182302 iti .
5182302 iti .
5182302 इति ।

5182303 idAnIM kfpAM prArTayate -- sa tvam iti .
5182303 idānīm kṛpām prārthayate -- sa tvam iti .
5182303 इदानीं कृपां प्रार्थयते [-] स त्वम् इति ।

5182304 yad-BajanaM vinA na kaScit puruzArTaH . sa tvam .
5182304 yad-bhajanaṃ vinā na kaścīt puruṣārthaḥ . sa tvam .
5182304 यद्-]भजनं विना न कश्चित् पुरुषार्थः । स त्वम् ।

5182305 tvad iti tvayA yat karAmbujaM sAtvatAM BaktAnAM SIrZRy aDAYi
kfpayA nyastaM . tan mamApi SIrZrI niDehIti SezaH .
5182305 tvad iti tvayā yat karāmbujaṃ sātvatām bhaktānām śīrṣṇy adhāyi
kṛpayā nyastaṃ . tan mamāpi śīrṣṇi nidhehīti śeṣaḥ .
5182305 त्वद् इति त्वया यत् कराम्बुजं सात्वतां भक्तानां शीर्ष्ण्य् अधायि कृपया न्यस्तं । तन् ममापि शीर्ष्णि
निधेहीति शेषः ।

5182306 kaTaM-BUtaH .
 5182306 kathaṃ-bhūtaḥ .
 5182306 कथं[-]भूतः ।

 5182307 vanditaM sarva-kAma-varzitaṇa sadBiH stutam .
 5182307 vanditaṃ sarva-kāma-varṣitaṇa sadbhiḥ stutam .
 5182307 वन्दितं सर्व[-]काम[-]वर्षित्वेन सद्भिः स्तुतम् ।

 5182308 na ca mayi tavAn AdaraH .
 5182308 na ca mayi tavān ādaraḥ .
 5182308 न च मयि तवान् आदरः ।

 5182309 yato he vareRya
 5182309 yato he vareṇya
 5182309 यतो हे वरेण्य

 5182310 aho citram etan mayi kevalam Adara-mAtraM Baktezu tu paramA kfpA
 .
 5182310 aho citram etan mayi kevalam ādara-mātraṃ bhakteṣu tu paramā
 kṛpā .
 5182310 अहो चित्रम् एतन् मयि केवलम् आदर[-]मात्रं भक्तेषु तु परमा कृपा ।

 5182311 ata ISvarasya tava yan māyayA IhitaM tat ko vitarkayituM
 samarTaH ..23..
 5182311 ata īsvarasya tava yan māyayā ihitaṃ tat ko vitarkayituṃ
 samarthaḥ ..23..
 5182311 अत ईश्वरस्य तव यन् मायया ईहितं तत् को वितर्कयितुं समर्थः ॥२३॥

 5182401 ramyake ca BagavataH priyatamaM mAtsyam avatAra-rUpaM tad-varza-
 puruzasya manoH prAk-pradarSitaM sa idAnIm api mahatA Bakti-
 yogenArADayatIdaM codAharati .
 5182401 ramyake ca bhagavataḥ priyatamaṃ mātśyam avatāra-rūpaṃ tad-
 varṣa-puruṣasya manoḥ prāk-pradarśitaṃ sa idānīm api mahatā bhakti-
 yogenārādhayatīdaṃ codāharati .
 5182401 रम्यके च भगवतः प्रियतमं मात्स्यम् अवतार[-]रूपं तद्[-]वर्ष[-]पुरुषस्य मनोः प्राक्[-]प्रदर्शितं स इदानीम्
 अपि महता भक्ति[-]योगेनाराधयतीदं चोदाहरति ।

 5182402 na vyAKyAtam .
 5182402 na vyākhyātam .
 5182402 न व्याख्यातम् ।

 5182501 oM namo Bagavate muKyatamAya namaH; sattvAya prARAYOjase sahase
 balAya mahA-matsyAya nama iti .
 5182501 om namo bhagavate mukhyatamāya namaḥ[;] sattvāya prāṇāyaujase
 sahase balāya mahā-matsyāya nama iti .
 5182501 ॐ नमो भगवते मुख्यतमाय नमः[;] सत्त्वाय प्राणायौजसे सहसे बलाय महा[-]मत्स्याय नम इति ।

 5182502 sattvAya sattva-praDAnAya .
 5182502 sattvāya sattva-pradhānāya .

5182502 सत्त्वाय सत्त्व[-]प्रधानाय ।

5182503 muKyatamAya prARaya sUtrAtmane ..25..

5182503 mukhyatamāya prāṇāya sūtrātmane ..25..

5182503 मुख्यतमाय प्राणाय सूत्रात्मने ॥२५॥

5182601a antar bahiS cAKila-loka-pAlakEr

5182601a antar bahiś cākhila-loka-pālakair

5182601a अन्तर् बहिश् चाखिल[-]लोक[-]पालकैर्

5182601b adfzwa-rUpo vicarasy uru-svanaH .

5182601b adrṣṭa-rūpo vicarasy uru-svanah .

5182601b अदृष्ट[-]रूपो विचरस्य उरु[-]स्वनः ।

5182601c sa ISvaras tvaM ya idaM vaSe 'nayan

5182601c sa īsvaras tvam ya idam vaśe 'nayan

5182601c स ईश्वरस् त्वं य इदं वशे ऽनयन्

5182601d nAmnA yaTA dArumayIM naraH striyam ..

5182601d nāmnā yathā dārumayīm narah striyam ..

5182601d नाम्ना यथा दारुमयी नरः स्त्रियम् ॥

5182602 uruH svano vedAtmako nAdo yasya .

5182602 uruḥ svano vedātmako nādo yasya .

5182602 उरुः स्वनो वेदात्मको नादो यस्य ।

5182603 ya idaM viSvaM brAhmaRAdi-nAmnA viDi-nizeDALambana-BUtena vaSe
'nayan niyमितavAn sa tvam ISvaraH .

5182603 ya idam viśvam brāhmaṇādi-nāmnā vidhi-niṣedhā lambana-bhūtena
vaśe 'nayan niyमितavān sa tvam īśvaraḥ .

5182603 य इदं विश्वं ब्राह्मणादि[-]नाम्ना विधि[-]निषेधालम्बन[-]भूतेन वशे ऽनयन् नियमितवान् स त्वम् ईश्वरः ।

5182604 taTA ca SrutiH -- tasya vAk-tantir nAmAni dAmAni iti ..26..

5182604 tathā ca śrutiḥ -- tasya vāk-tantir nāmāni dāmāni iti ..26..

5182604 तथा च श्रुतिः [-] तस्य वाक्[-]तन्तिर् नामानि दामानि इति ॥२६॥

5182701a yaM loka-pAlAH kila matsara-jvarA

5182701a yaṃ loka-pālāḥ kila matsara-jvarā

5182701a यं लोक[-]पालाः किल मत्सर[-]ज्वरा

5182701b hitvA yatanto 'pi pfTak sametya ca .

5182701b hitvā yatanto 'pi pṛthak sametya ca .

5182701b हित्वा यतन्तो ऽपि पृथक् समेत्य च ।

5182701c pAtuM na Sekur dvi-padaS catuz-padaH

5182701c pātuṃ na śekur dvi-padaś catuṣ-padaḥ

5182701c पातुं न शेकुर् द्वि[-]पदश् चतुष्[-]पदः

5182701d sarIsfpaM sTARu yad atra dfSyate ..

5182701d sarīsrpaṃ sthāṇu yad atra drśyate ..

5182701d सरीसृपं स्थाणु यद् अत्र दृश्यते ॥

5182702 nanv indrAdayo vaSaM nayanti loka-pAlatvAt kuto 'haM .

5182702 nanv indrādayo vaśaṃ nayanti loka-pālatvāt kuto 'haṃ .

5182702 नन्व् इन्द्रादयो वशं नयन्ति लोक[-]पालत्वात् कुतो sहं ।

5182703 tatrAha -- yam iti .

5182703 tatrāha -- yam iti .

5182703 तत्राह [-][-] यम् इति ।

5182704 matsara eva jvaro yezAM te yaM hitvA dvi-padaS catuz-padaH
sarIsfpaM jaNgamaM sTARu sTAvaram ca yad atra dSsyate tat kiYcid api
pAtuM na SaktAH .

5182704 matsara eva jvaro yeṣāṃ te yaṃ hitvā dvi-padaś catuṣ-padaḥ
sarīsrpaṃ jaṅgamaṃ sthāṇu sthāvaram ca yad atra dṛśyate tat kiñcid api
pātuṃ na śaktāḥ .

5182704 मत्सर एव ज्वरो येषां ते यं हित्वा द्वि[-]पदश् चतुष्[-]पदः सरीसृपं जङ्गमं स्थाणु स्थावरं च यद् अत्र
दृश्यते तत् किञ्चिद् अपि पातुं न शक्ताः ।

5182705 sa tvam eva prARa-rUpeRa pAlaka ISvaraS cety arTaH .

5182705 sa tvam eva prāṇa-rūpeṇa pālaka īśvaraś cety arthaḥ .

5182705 स त्वम् एव प्राण[-]रूपेण पालक ईश्वरश् चेत्य् अर्थः ।

5182706 taTA ca SrutiH -- tA ahiMsantAham ukam asmy aham ukam asmi ity-
Adi ..27..

5182706 tathā ca śrutiḥ -- tā ahiṃsantāham ukam asmy aham ukam asmi ity-
ādi ..27..

5182706 तथा च श्रुतिः [-][-] ता अहिंसन्ताहम् उकम् अस्म्य् अहम् उकम् अस्मि इत्यु[-]आदि ॥२७॥

5182801a BavAn yugAntArRava Urmi-mAlini

5182801a bhavān yugāntārṇava ūrmi-mālini

5182801a भवान् युगान्तार्णव ऊर्मि[-]मालिनि

5182801b kzoRIm imAm ozaDi-vIruDAM niDim .

5182801b kṣoṇīm imām oṣadhi-vīrudhāṃ nidhim .

5182801b क्षोणीम् इमाम् ओषधि[-]वीरुधां निधिम् ।

5182801c mayA sahoru kramate 'ja ojasA

5182801c mayā sahoru kramate 'ja ojasā

5182801c मया सहोरु क्रमते sज ओजसा

5182801d tasmE jagat-prARa-gaRAAtmane namaH ..

5182801d tasmai jagat-prāṇa-gaṇātmane namaḥ ..

5182801d तस्मै जगत्[-]प्राण[-]गणात्मने नमः ॥

5182802 iti .

5182802 iti .

5182802 इति ।

5182803 avatAra-caritam Aha .

5182803 avatāra-caritam āha .
 5182803 अवतार[-]चरितम् आह ।
 5182804 BavAn imAM kzeRIM mayA manunA saha mat-sahitAM Dftvety aDyAhAraH .
 5182804 bhavān imāṃ kṣeṇīm mayā manunā saha mat-sahitām dhṛtvety adhyāhāraḥ .
 5182804 भवान् इमां क्षेणीं मया मनुना सह मत[-]सहितां धृत्वेत्य् अध्याहारः ।
 5182805 Urmi-mAlAvati pralayArRave ojasA kramate vicarati .
 5182805 ūrmi-mālāvati pralayārṇave ojasā kramate vicarati .
 5182805 ऊर्मि[-]मालावति प्रलयार्णवे ओजसा क्रमते विचरति ।
 5182806 yad vA . pAtum ity asyAnuzaNgaH .
 5182806 yad vā . pātum ity asyānuṣaṅgaḥ .
 5182806 यद् वा । पातुम् इत्य् अस्यानुषङ्गः ।
 5182807 kzoRIM pAtuM kramate .
 5182807 kṣoṇīm pātum kramate .
 5182807 क्षोणीं पातुं क्रमते ।
 5182808 utsahata ity arTaH .
 5182808 utsahata ity arthaḥ .
 5182808 उत्सहत् इत्य् अर्थः ।
 5182809 yato 'jaH .
 5182809 yato 'jaḥ .
 5182809 यतो सजः ।
 5182810 kIdfSIm .
 5182810 kīdṛśīm .
 5182810 कीदृशीम् ।
 5182811 ozaDInAM vIruDAM ca niDim ASraya-BUtaM .
 5182811 oṣadhīnām vīrudhām ca nidhim āśraya-bhūtām .
 5182811 ओषधीनां वीरुधां च निधिम् आश्रय[-]भूताम् ।
 5182812 tasmE namaH .
 5182812 tasmai namaḥ .
 5182812 तस्मै नमः ।
 5182813 jagato yaH prARa-gaRas tasyAtmane niyantre ..28..
 5182813 jagato yaḥ prāṇa-gaṇas tasyātmane niyantre ..28..
 5182813 जगतो यः प्राण[-]गणस् तस्यात्मने नियन्त्रे ॥२८॥
 5182901 hiraRmaye 'pi BagavAn nivasati kUrma-tanuM biBrARas tasya tat priyatamAM tanuM aryamA saha varza-puruzEH pitf-gaRADipatir upaDAvati mantram imaM cAnujapati .

5182901 hiraṇmaye 'pi bhagavān nivasati kūrma-tanuṃ bibhrāṇas tasya tat priyatamāṃ tanuṃ aryamā saha varṣa-puruṣaiḥ pitṛ-gaṇādhīpatir upadhāvati mantram imaṃ cānujapati .

5182901 हिरण्मये ऽपि भगवान् निवसति कूर्म[-]तनुं बिभ्राणस् तस्य तत् प्रियतमां तनुम् अर्यमा सह वर्ष[-]पुरुषैः पितृ[-]गणाधिपतिर् उपधावति मन्त्रम् इमं चानुजपति ।

5182902 tat priyatamAM tAM priyatamAm ..29..

5182902 tat priyatamāṃ tām priyatamām ..29..

5182902 तत् प्रियतमां तां प्रियतमाम् ॥२९॥

5183001 oM namo Bagavate akUpArAya sarva-sattva-guRa-viSezaRAyAnu-palakzita-sTAnAya namo varzmaRe namo BUmne namo namo 'vastTAnAya namas te .

5183001 om namo bhagavate akūpārāya sarva-sattva-guṇa-viśeṣaṇāyānu-palakṣita-sthānāya namo varṣmaṇe namo bhūmne namo namo 'vasthānāya namas te .

5183001 ॐ नमो भगवते अकूपाराय सर्व[-]सत्त्व[-]गुण[-]विशेषणायानु[-]पलक्षित[-]स्थानाय नमो वर्ष्मणे नमो भूमने नमो नमो ऽवस्थानाय नमस् ते ।

5183002 akUpArAya kUrmAya .

5183002 akūpārāya kūrmāya .

5183002 अकूपाराय कूर्माय ।

5183003 sarvaH saMpUrRaH sattva-guRo viSezaRaM yasya .

5183003 sarvaḥ saṃpūrṇaḥ sattva-guṇo viśeṣaṇaṃ yasya .

5183003 सर्वः संपूर्णः सत्त्व[-]गुणो विशेषणं यस्य ।

5183004 na upalakzitaM sTAnaM yasya vAri-caratvAt .

5183004 na upalakṣitaṃ sthānaṃ yasya vāri-caratvāt .

5183004 न उपलक्षितं स्थानं यस्य वारि[-]चरत्वात् ।

5183005 varzmaRe varzIyase kAlAn avacCinnAya .

5183005 varṣmaṇe varṣīyase kālān avacchinnāya .

5183005 वर्ष्मणे वर्षीयसे कालान् अवच्छिन्नाय ।

5183006 BUmne sarva-gatAya .

5183006 bhūmne sarva-gatāya .

5183006 भूमने सर्व[-]गताय ।

5183007 avastTAnAyADArAya ..30..

5183007 avasthānāyādhārāya ..30..

5183007 अवस्थानायाधाराय ॥३०॥

5183101a yad-rUpam etan nija-mAyayArpitam

5183101a yad-rūpam etan nija-māyayārpitam

5183101a यद्[-]रूपम् एतन् निज[-]माययार्पितम्

5183101b arTa-svarUpaM bahu-rUpa-rUpitam .

5183101b artha-svarūpaṃ bahu-rūpa-rūpitam .

5183101b अर्थ[-]स्वरूपं बहु[-]रूप[-]रूपितम् ।

5183101c saNkyA na yasyAsty ayaTopalamBanAt
5183101c saṅkhyā na yasyāsty ayathopalambhanāt
5183101c सङ्ख्या न यस्यास्त्य् अयथोपलम्भनात्

5183101d tasmE namas te 'vyapadeSa-rUpiRe ..
5183101d tasmai namas te 'vyapadeśa-rūpiṇe ..
5183101d तस्मै नमस् ते ऽव्यपदेश[-]रूपिणे ॥

5183102 nija-mAyayArpitaM prakASitam etad arTa-svarUpaM dfSyam pfTivy-
Adi yasyEvaM-rUpaM yataH pfTak nAsti .
5183102 nija-māyayārpitaṁ prakāśitam etad artha-svarūpaṁ dṛśyaṁ pṛthivy-
ādi yasyaivaṁ-rūpaṁ yataḥ pṛthak nāsti .
5183102 निज[-]माययार्पितं प्रकाशितम् एतद् अर्था[-]स्वरूपं दृश्यं पृथिव्या[-]आदि यस्यैवां[-]रूपं यतः पृथक् नास्ति ।

5183103 kaTaM-BUtaH .
5183103 kathaṁ-bhūtaḥ .
5183103 कर्था[-]भूतः ।

5183104 bahuBI rUpE rUpitaM nirUpitam .
5183104 bahubhī rūpai rūpitaṁ nirūpitaṁ .
5183104 बहुभी रूपै रूपितं निरूपितम् ।

5183105 yasya ca saNkyA nAsti .
5183105 yasya ca saṅkhyā nāsti .
5183105 यस्य च सङ्ख्या नास्ति ।

5183106 kutaH .
5183106 kutaḥ .
5183106 कुतः ।

5183107 ayaTA miTyEvopalamBanAt .
5183107 ayathā mithyaivopalambhanāt .
5183107 अयथा मिथ्यैवोपलम्भनात् ।

5183108 na hi marIci-jalam etAvad iti saNkyAtuM Sakyate .
5183108 na hi marīci-jalam etāvad iti saṅkhyātuṁ śakyate .
5183108 न हि मरीचि[-]जलम् एतावद् इति सङ्ख्यातुं शक्यते ।

5183109 avyapadeSa-rUpiRe 'nirukta-prapaYcAkArAya ..31..
5183109 avyapadeśa-rūpiṇe 'nirukta-prapañcākārāya ..31..
5183109 अव्यपदेश[-]रूपिणे ऽनिरुक्ता[-]प्रपञ्चाकाराय ॥३१॥

5183201a jarAyujaM svedajam aRqajodBidaM
5183201a jarāyujaṁ svedajam aṇḍajodbhidaṁ
5183201a जरायुजं स्वेदजम् अण्डजोद्भिदं

5183201b carAcaraM devarzi-pitf-BUtam Endriyam .
5183201b carācaraṁ devarṣi-pitr-bhūtaṁ aindriyam .
5183201b चराचरं देवर्षि[-]पितृ[-]भूतम् ऐन्द्रियम् ।

5183201c dyOH KaM kzitiH SEla-sarit-samudra-
5183201c dyauḥ khaṃ kṣitiḥ śaila-sarit-samudra-
5183201c द्यौः खं क्षितिः शैल[-]सरित्[-]समुद्रा[-]

5183201d dvIpa-graharkzety aBiDeya ekaH ..
5183201d dvīpa-graharkṣety abhidheya ekaḥ ..
5183201d द्वीप[-]ग्रहर्क्षेत्य् अभिधेय एकः ॥

5183202 bahu-rUpatvaM darSayaMs tasyeSvarAd avyatiirekam Aha -- jarAyuJam
iti .
5183202 bahu-rūpatvaṃ darśayaṃs tasyeśvarād avyatiirekam āha -- jarāyuJam
iti .
5183202 बहु[-]रूपत्वं दर्शयंस् तस्येश्वराद् अव्यतिरेकम् आह [-][-] जरायुजम् इति ।

5183203 dvIpa-graharkzam ity aBiDeyEs tvam evEko na tvad-vyatirikto 'sti
.
5183203 dvīpa-graharkṣam ity abhidheyais tvam evaiko na tvad-vyatirikto
'sti .
5183203 द्वीप[-]ग्रहर्क्षम् इत्य् अभिधेयैस् त्वम् एवैको न त्वद्[-]व्यतिरिक्तो ऽस्ति ।

5183204 sarvaM Kalv idaM brahma ity-Adi-Sruter ity arTaH ..32..
5183204 sarvaṃ khalv idaṃ brahma ity-ādi-śruter ity arthaḥ ..32..
5183204 सर्वं खल्व् इदं ब्रह्म इत्या[-]आदि[-]श्रुतेर् इत्य् अर्थः ॥३२॥

5183301a yasminn asaṆKyeya-viSeza-nAma-
5183301a yasminn asaṅkhyeya-viśeṣa-nāma-
5183301a यस्मिन्न् असङ्ख्येय[-]विशेष[-]नाम[-]

5183301b rUpAkftO kaviBiH kalpiteyam .
5183301b rūpākṛtau kavibhiḥ kalpiteyam .
5183301b रूपाकृतौ कविभिः कल्पितेयम् ।

5183301c saṆKyA yayA tattva-dfSApanIyate
5183301c saṅkhyā yayā tattva-dṛśāpanīyate
5183301c सङ्ख्या यया तत्त्व[-]दृशापनीयते

5183301d tasmE namaH saṆKyA-nidarSanAya te ..
5183301d tasmai namaḥ sāṅkhyā-nidarśanāya te ..
5183301d तस्मै नमः साङ्ख्य[-]निदर्शनाय ते ॥

5183302 iti .
5183302 iti .
5183302 इति ।

5183303 sara-paYcatAm anUdya tan nirAsena praRamati . yasminn iti .
5183303 sara-pañcatām anūdyā tan nirāsenā praṇamati . yasminn iti .
5183303 सर[-]पञ्चताम् अनूद्य तन् निरासेन प्रणमति । यस्मिन्न् इति ।

5183304 asaNKyeyA ananta viSeza yezAM tAni nAmAni rUpARy AkftayaS ca
yasya tAdfSe yasmIMs tvayi kaviBiH kapilAdiBir iyaM catur-viMSaty-Adi-
saNKyA kalpitA satI yayA tattva-dfSA yena tattva-jYAnenApanIyate tasmE te
sANKya-siddhAnta-rUpAya namaH .

5183304 asaṅkhyeyā anantā viśeṣā yeṣāṃ tāni nāmāni rūpāṇy ākṛtayaś ca
yasya tādr̥ṣe yasmims tvayi kavibhiḥ kapilādibhir iyaṃ catur-viṃśaty-ādi-
saṅkhyā kalpitā satī yayā tattva-dṛśā yena tattva-jñānenāpanīyate tasmai
te sāṅkhyā-siddhānta-rūpāya namaḥ .

5183304 असङ्ख्येया अनन्ता विशेषा येषां तानि नामानि रूपाण्य् आकृतयश् च यस्य तादृशे यस्मिंस् त्वयि कविभिः
कपिलादिभिर् इयं चतुर्-विंशत्य्-आदि-सङ्ख्या कल्पिता सती यया तत्त्व-दृशा येन तत्त्व-ज्ञानेनापनीयते तस्मै ते
साङ्ख्य-सिद्धान्त-रूपाय नमः ।

5183305 paramArTa-jYAna-rUpAyeti vA ..33..

5183305 paramārtha-jñāna-rūpāyeti vā ..33..

5183305 परमार्थ-ज्ञान-रूपायेति वा ॥३३॥

5183401 uttarezu ca kuruzu BagavAn yajYa-puruzaH kfta-varAha-rUpa Aste
taM tu devI hEzA BUH saha kuruBir asKalita-Bakti-yogenopaDAvati imAM ca
paramAm upanizadam Avartayati .

5183401 uttareṣu ca kuruṣu bhagavān yajña-puruṣaḥ kṛta-varāha-rūpa āste
taṃ tu devī haiṣā bhūḥ saha kurubhir askhalita-bhakti-yogenopadhāvati
imāṃ ca paramām upaniṣadam āvartayati .

5183401 उत्तरेषु च कुरुषु भगवान् यज्ञ-पुरुषः कृत-वराह-रूप आस्ते तं तु देवी हैषा भूः सह कुरुभिर् अस्खलिता-
भक्ति-योगेनोपधावति इमां च परमाम् उपनिषदम् आवर्तयति ।

5183402 ezA BUr upaDAvati hetY anvayaH ..34..

5183402 eṣā bhūr upadhāvati hetY anvayaḥ ..34..

5183402 एषा भूर् उपधावति हेत्य् अन्वयः ॥३४॥

5183501 oM namo Bagavate mantra-tattva-liNgAya yajYa-kratave mahA-
DvarAvayavAya mahA-puruzAya namaH karma-SuklAya tri-yugAya namas te .

5183501 om namo bhagavate mantra-tattva-līṅgāya yajña-kratave mahā-
dhvarāvayavāya mahā-puruṣāya namaḥ karma-śuklāya tri-yugāya namas te .

5183501 ॐ नमो भगवते मन्त्र-तत्त्व-लिङ्गाय यज्ञ-क्रतवे महा-ध्वरावयवाय महा-पुरुषाय नमः कर्म-शुक्लाय
त्रि-युगाय नमस् ते ।

5183502 mantrEs tattvena liNgYata iti taTA tasmE .

5183502 mantrais tattvena līṅgyata iti tathā tasmai .

5183502 मन्त्रैस् तत्त्वेन लिङ्गयत इति तथा तस्मै ।

5183503 yajYA ayUpAH . kratavaH sayUpAs tad-rUpAya .

5183503 yajñā ayūpāḥ . kratavaḥ sayūpās tad-rūpāya .

5183503 यज्ञा अयूपाः । क्रतवः सयूपास् तद्-रूपाय ।

5183504 ata eva mahAnto 'DvarA avayava-BUta yasya .

5183504 ata eva mahānto 'dhvarā avayava-bhūtā yasya .

5183504 अत एव महान्तो ध्वरा अवयव-भूता यस्य ।

5183505 karmaRA SuklAya SudDAya yajYAnuzWAtre .

5183505 karmaṇā śuklāya śuddhāya yajñānuṣṭhātre .

5183505 कर्मणा शुक्लाय शुद्धाय यज्ञानुष्ठात्रे ।

5183506 tri-yugAya kfta-yuge yajYABAvAt .
5183506 tri-yugāya kṛta-yuge yajñābhāvāt .
5183506 त्रि[-]युगाय कृत[-]युगे यज्ञाभावात् ।

5183507 yad vA . kali-yuge CannatvAt ..35..
5183507 yad vā . kali-yuge channatvāt ..35..
5183507 यद् वा । कलि[-]युगे छन्नत्वात् ॥३५॥

5183601a yasya svarUpaM kavayo vipaScito
5183601a yasya svarūpaṃ kavayo vipaścito
5183601a यस्य स्वरूपं कवयो विपश्चितो

5183601b guRezu dAruzv iva jAta-vedasam .
5183601b guṇeṣu dāruṣv iva jāta-vedasam .
5183601b गुणेषु दारुष्व् इव जात[-]वेदसम् ।

5183601c maTnanti maTnA manasA didfkzavo
5183601c mathnanti mathnā manasā didṛkṣavo
5183601c मथ्नन्ति मथ्ना मनसा दिदृक्षवो

5183601d gUQaM kriyArTEr nama IritAtmane ..
5183601d gūḍhaṃ kriyārthair nama īritātmane ..
5183601d गूढं क्रियार्थैर् नम ईरितात्मने ॥

5183602 kavayo vidvAMso vipaScito nipuRA guRezu dehendriyAdizu maTnanti
vicinvanti .
5183602 kavayo vidvāṃso vipaścito nipuṇā guṇeṣu dehendriyādiṣu mathnanti
vicinvanti .
5183602 कवयो विद्वांसो विपश्चितो निपुणा गुणेषु देहेन्द्रियादिषु मथ्नन्ति विचिन्वन्ति ।

5183603 maTnA viveka-sADanena manasA .
5183603 mathnā viveka-sāadhanena manasā .
5183603 मथ्ना विवेक[-]साधनेन मनसा ।

5183604 kriyArTEH karmaBis tat-PalES ca gUQaM aprakASamAnaM didfkzavaH .
5183604 kriyārthaiḥ karmabhis tat-phalaiś ca gūḍhaṃ aprakāśamānaṃ
didṛkṣavaḥ .
5183604 क्रियार्थैः कर्मभिस् तत्त[-]फलैश् च गूढं अप्रकाशमानं दिदृक्षवः ।

5183605 evaM maTane IritaH prakawita AtmA svarUpaM yasya tasmE namaH
..36..
5183605 evaṃ mathane īritaḥ prakāṭita ātmā svarūpaṃ yasya tasmai namaḥ
..36..
5183605 एवं मथने ईरितः प्रकटित आत्मा स्वरूपं यस्य तस्मै नमः ॥३६॥

5183701a dravya-kriyA-hetv-ayaneSa-kartfBir
5183701a dravya-kriyā-hetv-ayaneśa-kartṛbhir
5183701a द्रव्य[-]क्रिया[-]हेत्व[-]अयनेश[-]कर्तृभिर्

5183701b mAyA-guREr vastu-nirIkzitAtmane .
5183701b mĀyā-guṇair vastu-nirīkṣitātmane .
5183701b माया[-]गुणैर् वस्तु[-]निरीक्षितात्मने ।

5183701c anvIkzayANgAtiSayAtma-budDiBir
5183701c anvīkṣayāṅgātīśayātma-buddhibhir
5183701c अन्वीक्षयाङ्गातिशयात्म[-]बुद्धिभिर्

5183701d nirasta-mAyAkftaye namo namaH ..
5183701d nirasta-māyākṛtaye namo namaḥ ..
5183701d निरस्ता[-]मायाकृतये नमो नमः ॥

5183702 maTanam eva darSayanty Aha -- dravyeti .
5183702 mathanam eva darśayanty āha -- dravyeti .
5183702 मथनम् एव दर्शयन्त्य् आह [-][-] द्रव्येति ।

5183703 dravyaM vizayaH .
5183703 dravyaṃ viṣayaḥ .
5183703 द्रव्यं विषयः ।

5183704 kriyA indriya-vyApAraH .
5183704 kriyā indriya-vyāpāraḥ .
5183704 क्रिया इन्द्रिय[-]व्यापारः ।

5183705 hetur devatA .
5183705 hetur devatā .
5183705 हेतुर् देवता ।

5183706 ayanaM dehaH .
5183706 ayaṇaṃ dehaḥ .
5183706 अयनं देहः ।

5183707 ISaH kAlaH .
5183707 īśaḥ kālāḥ .
5183707 ईशः कालः ।

5183708 kartA ahaNkAraH .
5183708 kartā ahaṅkāraḥ .
5183708 कर्ता अहङ्कारः ।

5183709 etEr mAyAyA guREH kAryEr upalakzaREr vastutvena nirIkzito ya
AtmA tasmE .
5183709 etair mĀyāyā guṇaiḥ kāryair upalakṣaṇair vastutvena nirīkṣito ya
ātmā tasmai .
5183709 एतैर् मायाया गुणैः कार्यैर् उपलक्षणैर् वस्तुत्वेन निरीक्षितो य आत्मा तस्मै ।

5183710 anvIkzayA vicAreRANgEr yama-niyamAdiBir atiSayAtmA niScayavati
budDir yezAM tEr nirastA mAyA-nimittA Akftir yasmAt tasmE ..37..

5183710 anvīkṣayā vicāreṇāṅgair yama-niyamādibhir atīśayātmā niścayavatī
buddhir yeṣāṃ tair nirastā māyā-nimittā ākṛtir yasmāt tasmai ..37..

5183710 अन्वीक्षया विचारेणाङ्गैर् यम[-]नियमादिभिर् अतिशयात्मा निश्चयवती बुद्धिर् येषां तैर् निरस्ता माया[-]
]निमित्ता आकृतिर् यस्मात् तस्मै ॥३७॥

5183801a karoti viSva-sTiti-saMyamodayaM
5183801a karoti viśva-sthiti-saṃyamodayaṃ
5183801a करोति विश्व[-]स्थिति[-]संयमोदयं

5183801b yasyepsitaM nepsitam Ikzitur guREH .
5183801b yasyepsitaṃ nepsitam īkṣitur guṇaiḥ .
5183801b यस्येप्सितं नेप्सितम् ईक्षितुर् गुणैः ।

5183801c māyA yaTAyo Bramate tad-ASrayaM
5183801c māyā yathāyo bhramate tad-āśrayaṃ
5183801c माया यथायो भ्रमते तद्[-]आश्रयं

5183801d grAvRo namas te guRa-karma-sAkziRe ..
5183801d grāvṇo namas te guṇa-karma-sākṣiṇe ..
5183801d ग्राव्णो नमस् ते गुण[-]कर्म[-]साक्षिणे ॥

5183802 tad evaM nirguRa-rUpeRa natvA parameSvara-rUpeRa praRamati .
karotIti .
5183802 tad evaṃ nirguṇa-rūpeṇa natvā parameśvara-rūpeṇa praṇamati .
karotīti .
5183802 तद् एवं निर्गुण[-]रूपेण नत्वा परमेश्वर[-]रूपेण प्रणमति । करोतीति ।

5183803 yasyekzitur jIvArTam Ipsitam .
5183803 yasyekṣitur jīvārtham īpsitam .
5183803 यस्येक्षितुर् जीवार्थम् ईप्सितम् ।

5183804 atyantAnicCAyAm IkzaRAyogAt .
5183804 atyantānicchāyām īkṣaṇāyogāt .
5183804 अत्यन्तानिच्छायाम् ईक्षणायोगात् ।

5183805 svArTaM tu nepsitam .
5183805 svārthaṃ tu nepsitam .
5183805 स्वार्थं तु नेप्सितम् ।

5183806 viSva-sTity-Adi-sva-guREr māyA karoti .
5183806 viśva-sthity-ādi-sva-guṇair māyā karoti .
5183806 विश्व[-]स्थित्य[-]आदि[-]स्व[-]गुणैर् माया करोति ।

5183807 tasyA jaqatvepISvara-sanniDAnAt pravfttiM dfzwAntenAha --
yaTA'yo lohaM grAvRo 'yaskAntAn nimittAd Bramati .
5183807 tasyā jaqatvepīśvara-sannidhānāt pravṛttiṃ dṛṣṭāntenāha --
yathā'yo lohaṃ grāvṇo 'yaskāntān nimittād bhramati .
5183807 तस्या जडत्वेपीश्वर[-]सन्निधानात् प्रवृत्तिं दृष्टान्तेनाह [-][-] यथाऽयो लोहं ग्राव्णो ऽयस्कान्तान् निमित्ताद्
भ्रमति ।

5183808 tad-aSrayaM tad-aBimuKaM sat .
5183808 tad-āśrayaṃ tad-abhimukhaṃ sat .
5183808 तद्-]आश्रयं तद्-]अभिमुखं सत् ।

5183809 ato guRAnAM karmaRAM jIvAdfzwAnAM ca sAkziRe tasmE te namaH
..38..
5183809 ato guṇānāṃ karmaṇāṃ jīvādr̥ṣṭānāṃ ca sākṣiṇe tasmai te namaḥ
..38..
5183809 अतो गुणानां कर्मणां जीवादृष्टानां च साक्षिणे तस्मै ते नमः ॥३८॥

5183901a pramaTya dEtyaM prativAraRaM mfDe
5183901a pramathya daityaṃ prativāraṇaṃ mṛdhe
5183901a प्रमथ्य दैत्यं प्रतिवारणं मृधे

5183901b yo mAM rasAyA jagad-Adi-sUkaraH .
5183901b yo māṃ rasāyā jagad-ādi-sūkaraḥ .
5183901b यो मां रसाया जगद्-]आदि-]सूकरः ।

5183901c kftvAgra-daMzwre niragAd udanvataH
5183901c kṛtvāgra-daṃṣṭre niragād udanvataḥ
5183901c कृत्वाग्रा-]दंष्ट्रे निरगाद् उदन्वतः

5183901d krIqann iveBaH praRatAsmi taM viBum ..
5183901d kṛīḍann ivebhaḥ praṇatāsmi taṃ vibhum ..
5183901d क्रीडन् इवेभः प्रणतास्मि तं विभुम् ॥

5183902 iti .
5183902 iti .
5183902 इति ।

5183903 avatAra-caritam Aha -- pramaTyeti .
5183903 avatāra-caritam āha -- pramathyeti .
5183903 अवतार-]चरितम् आह [-] प्रमथ्येति ।

5183904 yo jagatAm AdiH kAraRa-BUtaH sUkaro mAM pfTvIm agra-daMzwre
daMzwrAgre kftvA rasAtalAd AraByodanvataH pralayArRavAd iBo gaja iva
niragAt .
5183904 yo jagatām ādiḥ kāraṇa-bhūtaḥ sūkaro māṃ pṛthvīm agra-daṃṣṭre
daṃṣṭrāgre kṛtvā rasātalād ārabhyodanvataḥ pralayārṇavād ibho gaja iva
niragāt .
5183904 यो जगताम् आदिः कारण-]भूतः सूकरो मां पृथ्वीम् अग्रा-]दंष्ट्रे दंष्ट्राग्रे कृत्वा रसातलाद् आरभ्योदन्वतः
प्रलयार्णवाद् इभो गज इव निरगात् ।

5183905 tataS ca prati-gaja-tulyaM dEtyaM pramaTya yaH krIqan sTitas taM
viBuM praRatA'smIty anvayaH ..39..
5183905 tataś ca prati-gaja-tulyaṃ daityaṃ pramathya yaḥ kṛīḍan sthitas
taṃ vibhuṃ praṇatā'smīty anvayaḥ ..39..
5183905 ततश् च प्रति-]गज-]तुल्यं दैत्यं प्रमथ्य यः क्रीडन् स्थितस् तं विभुं प्रणताऽस्मीत्य् अन्वयः ॥३९॥

5184001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARE paYcama-skanDe Buvana-koSe
varza-deva-stutir nAma azwAdaSo 'DyAyaH .
5184001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe bhuvana-koṣe
varṣa-deva-stutir nāma aṣṭādaśo 'dhyāyaḥ .
5184001 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भुवन-]कोशे वर्ष-]देव-]स्तुतिर् नाम अष्टादशो sध्यायः
।

5184002 ..5.18..
5184002 ..5.18..
5184002 ॥५।१८॥

5184003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARE paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAm azwAdaSo 'DyAyaH .
5184003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ aṣṭādaśo 'dhyāyaḥ .
5184003 इति श्रीमद्-]भागवते महा-]पुराणे पञ्चम-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायाम् अष्टादशो sध्यायः ।

5190001 ekonaviMSo 'DyAyaH
5190001 ekonaviṃśo 'dhyāyaḥ
5190001 एकोनविंशो sध्यायः

5190002 jambUdvIpa-varRanam
5190002 jambūdviṇṇa-varṇanam
5190002 जम्बूद्वीप-]वर्णनम्

5190101 SrI-Suka uvAca
5190101 śrī-śuka uvāca
5190101 श्री-]शुक उवाच

5190102 kimpuruze varze Bagavantam Adi-puruzaM lakzmaRAgrajaM
sItABirAmaM rAmaM tac-caraRa-sannikarzaBirataH parama-BAGavato hanumAn
saha kimpuruzEr avirata-Baktir upAste ..
5190102 kimpuruṣe varṣe bhagavantam ādi-puruṣaṃ lakṣmaṇāgrajaṃ
sītābhirāmaṃ rāmaṃ tac-caraṇa-sannikarṣābhirataḥ parama-bhāgavato hanumān
saha kimpuruṣair avirata-bhaktir upāste ..
5190102 किम्पुरुषे वर्षे भगवन्तम् आदि-]पुरुषं लक्ष्मणाग्रजं सीताभिरामं रामं तच्-]चरण-]सन्निकर्षाभिरतः परम-
]भागवतो हनुमान् सह किम्पुरुषैर् अविरत-]भक्तिर् उपास्ते ॥

5190103 UnaviMSe kimpuruze BArate copavarRyate .
5190103 ūnaviṃśe kimpuruṣe bhārate copavarṇyate .
5190103 ऊनविंशे किम्पुरुषे भारते चोपवर्ण्यते ।

5190104 sevyā-sevaka-BAvāS ca BArata-SrEzWyam eva ca ..1..
5190104 sevyā-sevaka-bhāvaś ca bhārata-śraiṣṭhyam eva ca ..1..
5190104 सेव्य-]सेवक-]भावश् च भारत-]श्रैष्ठ्यम् एव च ॥१॥

5190201 ArzwiseRena saha ganDarvEr anugIyamAnAM parama-kalyARIM Bartf-
Bagavat-kaTAM samupaSfRoti svayaM cedaM gAyati ..
5190201 ārṣṭiṣeṇena saha gandharvair anugīyamānāṃ parama-kalyāṇīm
bhartr̥-bhagavat-kathāṃ samupaśr̥ṇoti svayaṃ cedaṃ gāyati ..

5190201 आर्षिषेणेन सह गन्धर्वेर् अनुगीयमानां परम[-]कल्याणीं भर्तु[-]भगवत्[-]कथां समुपशृणोति स्वयं चेदं गायति
॥

5190202 BartA cAsO BagavAMS ca tasya kaTAm ..2..
5190202 bhartā cāsau bhagavāṁś ca tasya kathām ..2..
5190202 भर्ता चासौ भगवांश् च तस्य कथाम् ॥२॥

5190301 oM namo Bagavate uttamaSlokAya nama Arya-lakzaRa-Sila-vratAya
nama upaSikzitAtmana upAsita-lokAya namaH sADu-vAda-nikazaRAYa namo
brahmaRYa-devAya mahA-puruzAya mahA-rAjAya nama iti ..
5190301 om namo bhagavate uttamaślokāya nama ārya-lakṣaṇa-śila-vratāya
nama upaśikṣitātmana upāsita-lokāya namaḥ sādhu-vāda-nikaṣaṇāya namo
brahmaṇya-devāya mahā-puruṣāya mahā-rājāya nama iti ..
5190301 ॐ नमो भगवते उत्तमश्लोकाय नम आर्य[-]लक्षण[-]शील[-]व्रताय नम उपशिक्षितात्मन उपासित[-]लोकाय
नमः साधु[-]वाद[-]निकषणाय नमो ब्रह्मण्य[-]देवाय महा[-]पुरुषाय महा[-]राजाय नम इति ॥

5190302 AryARi lakzaRAni SilaM vrataM ca yasmin .
5190302 āryāṇi lakṣaṇāni śīlaṁ vrataṁ ca yasmin .
5190302 आर्याणि लक्षणानि शीलं व्रतं च यस्मिन् ।

5190303 upaSikzitAtmane saMyata-cittAya .
5190303 upaśikṣitātmane saṁyata-cittāya .
5190303 उपशिक्षितात्मने संयत[-]चित्ताय ।

5190304 upAsito 'nusfto loko yena sADu-vAdaH sADutva-prasidDis tasya
nikazaRAYa nikazASmavan nirDara-sTAnAya parama-sImna ity arTaH ..3..
5190304 upāsito 'nusṛto loko yena sādhu-vādaḥ sādhutva-prasiddhis tasya
nikaṣaṇāya nikaṣāśmavan nirdhāra-sthānāya parama-simna ity arthaḥ ..3..
5190304 उपासितो ऽनुसृतो लोको येन साधु[-]वादः साधुत्व[-]प्रसिद्धिस् तस्य निकषणाय निकषाश्मवन् निर्धार[-]
]स्थानाय परम[-]सीम्न इत्य् अर्थः ॥३॥

5190401a yat tad viSudDAnuBava-mAtram ekaM
5190401a yat tad viśuddhānubhava-mātram ekaṁ
5190401a यत् तद् विशुद्धानुभवा[-]मात्रम् एकं

5190401b sva-tejasA Dvasta-guRa-vyavasTam .
5190401b sva-tejasā dhvasta-guṇa-vyavastham .
5190401b स्व[-]तेजसा ध्वस्त[-]गुण[-]व्यवस्थम् ।

5190401c pratyak praSAntaM suDiyopalamBanaM
5190401c pratyak praśāntaṁ sudhiyopalambhaṇaṁ
5190401c प्रत्यक् प्रशान्तं सुधियोपलम्भनं

5190401d hy anAma-rUpaM nirahaM prapadye ..
5190401d hy anāma-rūpaṁ nirahaṁ prapadye ..
5190401d ह्य् अनाम[-]रूपं निरहं प्रपद्ये ॥

5190402 SrI-rAmaM paramArTa-rUpeRa praRamati .
5190402 śrī-rāmaṁ paramārtha-rūpeṇa praṇamati .

- 5190402 श्री[-]रामं परमार्थ[-]रूपेण प्रणमति ।
- 5190403 yad ekaM vedAntezu prasidDaM tattvaM tat prapadye .
 5190403 yad ekaṃ vedānteṣu prasiddhaṃ tattvaṃ tat prapadye .
 5190403 यद् एकं वेदान्तेषु प्रसिद्धं तत्त्वं तत् प्रपद्ये ।
- 5190404 tat kaTamBUtam .
 5190404 tat kathambhūtam .
 5190404 तत् कथम्भूतम् ।
- 5190405 viSudDaS cAsAv anuBavaS ca sa eva mAtrA svarUpaM yasya .
 5190405 viśuddhaś cāsāv anubhavaś ca sa eva mātṛā svarūpaṃ yasya .
 5190405 विशुद्धश् चासाव् अनुभवश् च स एव मात्रा स्वरूपं यस्य ।
- 5190406 viSudDatve hetuH -- praSAntam .
 5190406 viśuddhatve hetuḥ -- praśāntam .
 5190406 विशुद्धत्वे हेतुः [-][-] प्रशान्तम् ।
- 5190407 tatrApi hetuH -- sva-tejasA svarUpa-prakASena Dvasta guRAnAM
 viviDA jAgrad-Ady-avasta yasmin .
 5190407 tatrāpi hetuḥ -- sva-tejasā svarūpa-prakāśena dhvastā guṇānāṃ
 vividhā jāgrad-ādy-avasthā yasmin .
 5190407 तत्रापि हेतुः [-][-] स्वा[-]तेजसा स्वरूप[-]प्रकाशेन ध्वस्ता गुणानां विविधा जाग्रद्[-]आद्य[-]अवस्था यस्मिन् ।
- 5190408 anuBava-mAtratve hetuH -- pratyag-dfSyAd anyat .
 5190408 anubhava-mātratve hetuḥ -- pratyag-dṛśyād anyat .
 5190408 अनुभवा[-]मात्रत्वे हेतुः [-][-] प्रत्यग[-]दृश्याद् अन्यत् ।
- 5190409 tat kutaH .
 5190409 tat kutaḥ .
 5190409 तत् कुतः ।
- 5190410 anAma-rUpam .
 5190410 anāma-rūpam .
 5190410 अनाम[-]रूपम् ।
- 5190411 nanu vastuta evamBUTasyApi jIvasyokta-sarva-viparyayo dfSyate
 tatrAha -- niraham .
 5190411 nanu vastuta evambhūtasypāpi jīvasyokta-sarva-viparyayo dṛśyate
 tatrāha -- niraham .
 5190411 ननु वस्तुत एवम्भूतस्यापि जीवस्योक्त[-]सर्व[-]विपर्ययो दृश्यते तत्राह [-][-] निरहम् ।
- 5190412 ahaNkArABAvAn na taTA vEparItiyam ity arTaH .
 5190412 ahaṅkārahāvān na tathā vaiparītyam ity arthaḥ .
 5190412 अहङ्काराभावान् न तथा वैपरीत्यम् इत्य् अर्थः ।
- 5190413 nanu SrI-rAmasya svarUpaM nEvaM pratiYate tatrAha -- suDiyA
 puMsA upalaByata ity upalamBanam .
 5190413 nanu śrī-rāmasya svarūpaṃ naivaṃ pratiyate tatrāha -- sudhiyā
 puṃsā upalabhyata ity upalambhanam .

5190413 ननु श्री[-]रामस्य स्वरूपं नैवं प्रतीयते तत्राह [-][-] सुधिया पुंसा उपलभ्यत इत्य् उपलम्भनम् ।

5190414 SudDa-cittena brahmatvenEvopalaByata ity arTaH ..4..
5190414 śuddha-cittena brahmatvenaivopalabhyata ity arthaḥ ..4..
5190414 शुद्ध[-]चित्तेन ब्रह्मत्वेनैवोपलभ्यत इत्य् अर्थः ॥४॥

5190501a martyAvatAras tv iha martya-SikzaRaM
5190501a martyāvatāras tv iha martya-śikṣaṇaṃ
5190501a मर्त्यावतारस् त्व इह मर्त्या[-]शिक्षणं

5190501b rakzo-vaDAyEva na kevalaM viBoH .
5190501b rakṣo-vadhāyaiva na kevalaṃ vibhoḥ .
5190501b रक्षो[-]वधायैव न केवलं विभोः ।

5190501c kuto 'nyaTA syAd ramataH sva AtmanaH
5190501c kuto 'nyathā syād ramataḥ sva ātmanaḥ
5190501c कुतो ऽन्यथा स्याद् रमतः स्व आत्मनः

5190501d sItA-kftAni vyasanAnISvarasya ..
5190501d sītā-kṛtāni vyasanāniśvarasya ..
5190501d सीता[-]कृतानि व्यसनानीश्वरस्य ॥

5190502 kaTaM tarhi daSaraTa-putratvam .
5190502 kathaṃ tarhi daśaratha-putratvam .
5190502 कथं तर्हि दशरथ[-]पुत्रत्वम् ।

5190503 tatrAha -- viBor martyAvatAras tu rakzaso rAvaRasya vaDAya .
tasya manuzyAd anyto 'vaDyatvAt .
5190503 tatrāha -- vibhor martyāvatāras tu rakṣaso rāvaṇasya vadhāya .
tasya manuṣyād anyto 'vadhyatvāt .
5190503 तत्राह [-][-] विभोर् मर्त्यावतारस् तु रक्षसो रावणस्य वधाय । तस्य मनुष्याद् अन्यतो ऽवध्यत्वात् ।

5190504 na kevalam etAvat kiM tu iha saMsAre strI-saNgAdi-kftaM duHKaM
durvAram iti martyAnAM SikzaRAM ca .
5190504 na kevalam etāvat kiṃ tu iha saṃsāre strī-saṅgādi-kṛtaṃ duḥkhaṃ
durvāram iti martyānāṃ śikṣaṇāṃ ca .
5190504 न केवलम् एतावत् किं तु इह संसारे स्त्री[-]सङ्गादि[-]कृतं दुःखं दुर्वारम् इति मर्त्यानां शिक्षणां च ।

5190505 SikzArTam apIty arTaH .
5190505 śikṣārtham apīty arthaḥ .
5190505 शिक्षार्थम् अपीत्य् अर्थः ।

5190506 anyata Ke svarUpe ramamARasya jagad-AtmanaH sItA-viraha-kftAni
vyasanAnIti kutaH syAt ..5..
5190506 anyathā khe svarūpe ramamāṇasya jagad-ātmanaḥ sītā-viraha-kṛtāni
vyasanānīti kutaḥ syāt ..5..
5190506 अन्यथा खे स्वरूपे रममाणस्य जगद्[-]आत्मनः सीता[-]विरह[-]कृतानि व्यसनानीति कुतः स्यात् ॥५॥

5190601a na vE sa AtmAtmavatAM suhfttamaH
5190601a na vai sa ātmātmavatāṃ suhṛttamaḥ

5190601a न वै स आत्मात्मवतां सुहृत्तमः

5190601b saktas tri-lokyAM BagavAn vAsudevaH .

5190601b saktas tri-lokyām bhagavān vāsudevaḥ .

5190601b सक्तस् त्रि[-]लोक्यां भगवान् वासुदेवः ।

5190601c na strI-kftaM kaSmalam aSnuvIta

5190601c na strī-kṛtaṃ kaśmalam aśnuvīta

5190601c न स्त्री[-]कृतं कश्मलम् अश्नुवीत

5190601d na lakzmaRaM cApi vihAtum arhati ..

5190601d na lakṣmaṇaṃ cāpi vihātum arhati ..

5190601d न लक्ष्मणं चापि विहातुम् अर्हति ॥

5190602 vizayAsakty-aBAvena vyasanAnarhatvam upapAdayati .

5190602 viśayāśakty-abhāvena vyasanānarhatvam upapādayati .

5190602 विषयासक्त्य[-]अभावेन व्यसनानर्हत्वम् उपपादयति ।

5190603 na vE sa BagavAMs trilokyAM kvApi saktaH .

5190603 na vai sa bhagavāms trilokyām kvāpi saktaḥ .

5190603 न वै स भगवांस् त्रिलोक्यां क्वापि सक्तः ।

5190604 yata AtmavatAM DIRARAM AtmA suhfttamaS ca .

5190604 yata ātmavatām dhīrāṇām ātmā suhṛttamaś ca .

5190604 यत आत्मवतां धीराणाम् आत्मा सुहृत्तमश् च ।

5190605 ato na strI-kftaM mohaM prāpnuyAt .

5190605 ato na strī-kṛtaṃ mohaṃ prāpnuyāt .

5190605 अतो न स्त्री[-]कृतं मोहं प्राप्नुयात् ।

5190606 na lakzmaRaM ceti .

5190606 na lakṣmaṇaṃ ceti .

5190606 न लक्ष्मणं चेति ।

5190607 deva-dUtena SrI-rAmaM saMmantrayataA vijYApitam atrAgatas tvayA
vaDya iti tadEva dvAri sTitaM lakzmaRaM durvAsasam AgataM vijYApayituM
pravizwaM hantum udyato vasizWa-vAkyAt tatyAja tac ca na yujyetety arTaH
..6..

5190607 deva-dūtena śrī-rāmaṃ saṃmantrayatā vijñāpitam atrāgatas tvayā
vadhya iti tadaiva dvāri sthitaṃ lakṣmaṇaṃ durvāsasam āgataṃ vijñāpayituṃ
praviṣṭaṃ hantum udyato vasiṣṭha-vākyāt tatyāja tac ca na yujyetety
arthah ..6..

5190607 देव[-]दूतेन श्री[-]रामं संमन्त्रयता विज्ञापितम् अत्रागतस् त्वया वध्य इति तदैव द्वारि स्थितं लक्ष्मणं
दुर्वाससम् आगतं विज्ञापयितुं प्रविष्टं हन्तुम् उद्यतो वसिष्ठ[-]वाक्यात् तत्याज तच् च न युज्येतेत्य् अर्थः ॥६॥

5190701a na janma nUnaM mahato na sOBagaM

5190701a na janma nūnaṃ mahato na saubhagaṃ

5190701a न जन्म नूनं महतो न सौभगं

5190701b na vAN na budDir nAkftis toza-hetuH .

5190701b na vān na buddhir nākṛtis toṣa-hetuḥ .

5190701b न वाङ् न बुद्धिर् नाकृतिस् तोषा-हेतुः ।

5190701c tEr yad visfzwAn api no vanOkasaS

5190701c tair yad visṛṣṭān api no vanaukasaś

5190701c तैर् यद् विसृष्टान् अपि नो वनौकसश्

5190701d cakAra saKye bata lakzmaRAgrajaH ..

5190701d cakāra sakhye bata lakṣmaṇāgrajaḥ ..

5190701d चकार सख्ये बत लक्ष्मणाग्रजः ॥

5190702 ataH SrI-rAma eva sarvEH sevyā iti vaktuM na tasya toṣa-hetuH
sat-kula-janmAdi . kintu Baktir evety Aha -- na janmeti .

5190702 ataḥ śrī-rāma eva sarvaiḥ sevyā iti vaktuṃ na tasya toṣa-hetuḥ
sat-kula-janmādi . kintu bhaktir evety āha -- na janmeti .

5190702 अतः श्री[-]राम एव सर्वैः सेव्य इति वक्तुं न तस्य तोषा[-]हेतुः सत्[-]कुल[-]जन्मादि । किन्तु भक्तिर् एवेत्य्
आह [-]न जन्मेति ।

5190703 mahataH puruzAj janma .

5190703 mahataḥ puruṣāj janma .

5190703 महतः पुरुषाज् जन्म ।

5190704 mahataH SrI-rAmasyeti vA .

5190704 mahataḥ śrī-rāmasyeti vā .

5190704 महतः श्री[-]रामस्येति वा ।

5190705 sOBagaM sOndaryam .

5190705 saubhagaṃ saundaryam .

5190705 सौभगं सौन्दर्यम् ।

5190706 Akftir jAtiH .

5190706 ākṛtir jātiḥ .

5190706 आकृतिर् जातिः ।

5190707 yad yasmAt tEr janmAdiBir visfzwAMs tyaktAn api no vana-carAn
bata aho lakzmaRasyAgraje 'pi saKitve kftavAn ..7..

5190707 yad yasmāt tair janmādibhir visṛṣṭāms tyaktān api no vana-carān
bata aho lakṣmaṇasyāgraje 'pi sakhitve kṛtavān ..7..

5190707 यद् यस्मात् तैर् जन्मादिभिर् विसृष्टांस् त्यक्तान् अपि नो वन[-]चरान् बत अहो लक्ष्मणस्याग्रजे ऽपि
सखित्वे कृतवान् ॥७॥

5190801a suro 'suro vApy aTa vAnaro naraH

5190801a suro 'suro vāpy atha vānaro naraḥ

5190801a सुरो ऽसुरो वाप्य् अथ वानरो नरः

5190801b sarvAtmanA yaH sukftajYam uttamam .

5190801b sarvātmanā yaḥ sukṛtajñam uttamam .

5190801b सर्वात्मना यः सुकृतज्ञम् उत्तमम् ।

5190801c Bajeta rAmAM manujAkftiM hariM

5190801c bhajeta rāmaṃ manujākṛtiṃ harim

5190801c भजेत रामं मनुजाकृतिं हरिं

5190801d ya uttarAn anayat kosalaAn divam ..

5190801d ya uttarān anayat kosalān divam ..

5190801d य उत्तरान् अनयत् कोसलान् दिवम् ॥

5190802 iti .

5190802 iti .

5190802 इति ।

5190803 tasmAt suro vAnyo vA yaH ko 'pi SrI-rAmam eva sarva-prakAreRa
Bajet .

5190803 tasmāt suro vānyo vā yaḥ ko 'pi śrī-rāmam eva sarva-prakāreṇa
bhajet .

5190803 तस्मात् सुरो वान्यो वा यः को ऽपि श्री-]रामम् एव सर्व-]प्रकारेण भजेत् ।

5190804 sukfta-jYam alpiYasy api Bajane bahu-mAninam .

5190804 sukr̥ta-jñam alpiyasy api bhajane bahu-māninam .

5190804 सुकृत्-]जम् अल्पीयस्य अपि भजने बहु-]मानिनम् ।

5190805 uttarAn koSalAn ayoDyA-vAsinaH ..8..

5190805 uttarān kośalān ayodhyā-vāsinaḥ ..8..

5190805 उत्तरान् कोशलान् अयोध्या-]वासिनः ॥८॥

5190901 BArate 'pi varze BagavAn nara-nArAyaRAKya AkalpAntam upacita-
Darma-jYAna-vErAgYESvaryopaSamoparamAtmopalambanam anugrahAyAtmavatAm
anukampayA tapo 'vyakta-gatiS carati ..

5190901 bhārate 'pi varṣe bhagavān nara-nārāyaṇākhyā ākalpāntam upacita-
dharma-jñāna-vairāgyaiśvaryopāśamoparamātmopalambhanam anugrahāyātmavatām
anukampayā tapo 'vyakta-gatiś carati ..

5190901 भारते ऽपि वर्षे भगवान् नर-]नारायणाख्य आकल्पान्तम् उपचित-]धर्म-]ज्ञान-

]वैराग्यैश्वर्योपशमोपरमात्मोपलम्भनम् अनुग्रहायात्मवताम् अनुकम्पया तपो ऽव्यक्त-]गतिश् चरति ॥

5190902 upacitEr DarmAdiBir AtmopalaByate yena tat tapaS carati .

5190902 upacitair dharmādibhir ātmopalabhyate yena tat tapas carati .

5190902 उपचितैर् धर्मादिभिर् आत्मोपलभ्यते येन तत् तपश् चरति ।

5190903 tatropaSama indriyARAM saMyamaH uparamo nirahaNkAratA .

5190903 tatropaśama indriyāṇām saṃyamaḥ uparamo nirahāṅkāratā .

5190903 तत्रोपशम इन्द्रियाणां संयमः उपरमो निरहङ्कारता ।

5190904 Atma-vatAm anugrahAya na svArTam . ISvaratvAt ..9..

5190904 ātma-vatām anugrahāya na svārtham . īśvaratvāt ..9..

5190904 आत्म-]वताम् अनुग्रहाय न स्वार्थम् । ईश्वरत्वात् ॥९॥

5191001 taM BagavAn nArado varRASramavatIBir BAratIBiH prajABir Bagavat-
proktAByAM sANKya-yogAByAM Bagavad-anuBAvopavarRanaM sAvarRer
upadekzyamARaH parama-Bakti-BAvenopasarati idaM cABigfRAti ..

5191001 taṃ bhagavān nārado varṇāśramavatībhir bhāratībhiḥ prajābhir
bhagavat-proktābhyāṃ sāṅkhya-yogābhyāṃ bhagavad-anubhāvopavarṇanaṃ
sāvarṇer upadekṣyamāṇaḥ parama-bhakti-bhāvenopasarati idaṃ cābhigrṇāti ..

5191001 तं भगवान् नारदो वर्णाश्रमवतीभिर् भारतीभिः प्रजाभिर् भगवत्-]प्रोक्ताभ्यां साङ्ख्य-]योगाभ्यां भगवद्-
]अनुभावोपवर्णनं सावर्णे उपदेक्ष्यमाणः परम-]भक्ति-]भावेनोपसरति इदं चाभिगृणाति ॥

5191002 Bagavad-anuBAva upavarRyate yena paYcarAtreRa tat .

5191002 bhagavad-anubhāva upavarṇyate yena pañcarātrena tat .

5191002 भगवद्-]अनुभाव उपवर्ण्यते येन पञ्चरात्रेण तत् ।

5191003 sAvarRer manoH .

5191003 sāvarṇer manoḥ .

5191003 सावर्णे मनोः ।

5191004 upasarati sevate ..10..

5191004 upasarati sevate ..10..

5191004 उपसरति सेवते ॥१०॥

5191101 oM namo Bagavate upaSama-SilAyoparatAnAtmyAya namo 'kiYcana-
vittAya fzi-fzaBAya nara-nArAyaRAYa paramahaMsa-parama-gurave
AtmArAmADipataye namo nama iti ..

5191101 om namo bhagavate upaśama-śilāyoparatānātmyāya namo 'kiñcana-
vittāya ṛṣi-ṛṣabhāya nara-nārāyaṇāya paramahaṃsa-parama-gurave
ātmārāmādhipataye namo nama iti ..

5191101 ॐ नमो भगवते उपशम-]शीलायोपरतानात्म्याय नमो sकिञ्चन-]वित्ताय ऋषि-]ऋषभाय नर-]नारायणाय
परमहंस-]परम-]गुरवे आत्मारामाधिपतये नमो नम इति ॥

5191102 uparatAnAtmyAya nirahaNkArAya ..11..

5191102 uparatānātmyāya nirahāṅkāyā ..11..

5191102 उपरतानात्म्याय निरहङ्काराय ॥११॥

5191201 gAyati cedam --

5191201 gāyati cedam --

5191201 गायति चेदम् [-][-]

5191202a kartAsya sargAdizu yo na baDyate

5191202a kartāsyā sargādiṣu yo na badhyate

5191202a कर्तास्य सर्गादिषु यो न बध्यते

5191202b na hanyate deha-gato 'pi dEhikeH .

5191202b na hanyate deha-gato 'pi daihikaiḥ .

5191202b न हन्यते देह-]गतो sपि दैहिकैः ।

5191202c drazwur na dfg yasya guREr vidUzyate

5191202c draṣṭur na dṛg yasya guṇair vidūṣyate

5191202c द्रष्टुर् न दृग् यस्य गुणैर् विदूष्यते

5191202d tasmE namo 'sakta-vivikta-sAkziRe ..

5191202d tasmai namo 'sakta-vivikta-sākṣiṇe ..

5191202d तस्मै नमो sसक्त-]विविक्त-]साक्षिणे ॥

5191203 asaktaS cAsO viviktaS ca sAkzI ca tasmE namaH .
 5191203 asaktaś cāsau viviktaś ca sākṣī ca tasmai namaḥ .
 5191203 असक्तश् चासौ विविक्तश् च साक्षी च तस्मै नमः ।

 5191204 asaktatvaM darSayati .
 5191204 asaktatvaṃ darśayati .
 5191204 असक्तत्वं दर्शयति ।

 5191205 asya viSvasya sargAdizu kartApi yo na baDyate 'haM karteti na manyate .
 5191205 asya viśvasya sargādiṣu kartāpi yo na badhyate 'haṃ karteti na manyate .
 5191205 अस्य विश्वस्य सर्गादिषु कर्तापि यो न बध्यते sहं कर्तेति न मन्यते ।

 5191206 viviktatvam Aha .
 5191206 viviktatvam āha .
 5191206 विविक्तत्वम् आह ।

 5191207 deha-gato 'pi dEhikEH kzut-pipAsAdiBir yo na hanyate nABiBUyate .
 5191207 deha-gato 'pi daihikaiḥ kṣut-pipāsādibhir yo na hanyate nābhibhūyate .
 5191207 देह[-]गतो ऽपि दैहिकैः क्षुत्[-]पिपासादिभिर् यो न हन्यते नाभिभूयते ।

 5191208 sAkzitvam Aha .
 5191208 sākṣitvam āha .
 5191208 साक्षित्वम् आह ।

 5191209 yasya drazwur api sato dfzwi-guREr dfSyEr na vidUzyate na vikriyate ..12..
 5191209 yasya draṣṭur api sato dṛṣṭi-guṇair dṛśyair na vidūṣyate na vikriyate ..12..
 5191209 यस्य द्रष्टुर् अपि सतो दृष्टि[-]गुणैर् दृश्यैर् न विदूष्यते न विक्रियते ॥१२॥

 5191301a idaM hi yogeSvara yoga-nEpuRaM
 5191301a idaṃ hi yogeśvara yoga-naipuṇaṃ
 5191301a इदं हि योगेश्वर योग[-]नैपुणं

 5191301b hiraRyagarBo BagavAY jagAda yat .
 5191301b hiraṇyagarbho bhagavāñ jagāda yat .
 5191301b हिरण्यगर्भो भगवाञ् जगाद यत् ।

 5191301c yad anta-kAle tvayi nirguRe mano
 5191301c yad anta-kāle tvayi nirguṇe mano
 5191301c यद् अन्त[-]काले त्वयि निर्गुणे मनो

 5191301d BaktyA daDItoJjita-duzkalevaraH ..
 5191301d bhaktyā dadhītojjhita-duṣkalevarah ..
 5191301d भक्त्या दधीतोज्झित[-]दुष्कलेवरः ॥

5191302 yoga-kOSalaM nirUpayan yogaM prArTayate -- idam iti triBiH .
 5191302 yoga-kausalam nirUpayan yogam prArthayate -- idam iti tribhiḥ .
 5191302 योग[-]कौशलं निरूपयन् योगं प्रार्थयते [-][-] इदम् इति त्रिभिः ।

 5191303 he yogesvara
 5191303 he yogeśvara
 5191303 हे योगेश्वर

 5191304 idam eva tat .
 5191304 idam eva tat .
 5191304 इदम् एव तत् ।

 5191305 kim .
 5191305 kim .
 5191305 किम् ।

 5191306 janma-praBfti BaktyAnta-kAle pumAMs tvayi mano DARayed iti yat .
 5191306 janma-prabhṛti bhaktyānta-kāle pumāṃs tvayi mano dhārayed iti yat .
 5191306 जन्म[-]प्रभृति भक्त्यान्त[-]काले पुमांस् त्वयि मनो धारयेद् इति यत् ।

 5191307 kaTaM-BUtaH san .
 5191307 katham-bhūtaḥ san .
 5191307 कथं[-]भूतः सन् ।

 5191308 ujJitaM duzkalevaraM tad aBimAno yena ..13..
 5191308 ujjhitam duṣkalevaraṃ tad abhimāno yena ..13..
 5191308 उज्जितं दुष्कलेवरं तद् अभिमानो येन ॥१३॥

 5191401a yaTEhikAmuzmika-kAma-lampawaH
 5191401a yathaihi kāmūṣmika-kāma-lampaṭaḥ
 5191401a यथैहिकामुष्मिक[-]काम[-]लम्पटः

 5191401b sutezu dArezu Danezu cintayan .
 5191401b suteṣu dāreṣu dhaneṣu cintayan .
 5191401b सुतेषु दारेषु धनेषु चिन्तयन् ।

 5191401c SaNketa vidvAn kukalevarAtyayAd
 5191401c śaṅketa vidvān kukalevarātyayād
 5191401c शङ्केत विद्वान् कुकलेवरात्ययाद्

 5191401d yas tasya yatnaH Srama eva kevalam ..
 5191401d yas tasya yatnaḥ śrama eva kevalam ..
 5191401d यस् तस्य यत्नः श्रम एव केवलम् ॥

 5191402 anyaTA tasya SAstrAByAsAdi-Sramo vyarTa ity Aha --
 yaTEhikAmuzmika-kAmezu lampawo mUrKaH sutAdizu yoga-kzemaM cintayan
 kutsitasya kalevarasyAtyayAn mftyoH SaNkate .

5191402 anyathā tasya śāstrābhyāsādi-śramo vyartha ity āha --
yathaihi kāmūṣmika-kāmeṣu lampāṭo mūrkhah sutādiṣu yoga-kṣemaṃ cintayan
kutsitasya kalevarasyātyayān mṛtyoḥ śāṅkate .

5191402 अन्यथा तस्य शास्त्राभ्यासादि-]श्रमो व्यर्थ इत्य् आह [-] यथैहिकामुष्मिक-]कामेषु लम्पटो मूर्खः सुतादिषु
योग-]क्षेमं चिन्तयन् कुत्सितस्य कलेवरस्यात्ययान् मृत्योः शङ्कते ।

5191403 taTA vidvAn api san yaH SaNketa tasya yatnaH SAstra-SravaRAdiH
Srama eva ..14..

5191403 tathā vidvān api san yaḥ śāṅketa tasya yatnaḥ śāstra-śravaṇādiḥ
śrama eva ..14..

5191403 तथा विद्वान् अपि सन् यः शङ्केत तस्य यत्नः शास्त्र-]श्रवणादिः श्रम एव ॥१४॥

5191501a tan naH praBo tvaM kukalevarArpitAM

5191501a tan naḥ prabho tvaṃ kukalevarārpitāṃ

5191501a तन् नः प्रभो त्वं कुकलेवरार्पितां

5191501b tvan-mAyayAhaM-mamatAm aDokzaja .

5191501b tvan-māyayāhaṃ-mamatām adhokṣaja .

5191501b त्वन्-]माययाहं-]ममताम् अधोक्षज ।

5191501c BindyAma yenASu vayaM sudurBidAM

5191501c bhindyāma yenāsu vayaṃ sudurbhidāṃ

5191501c भिन्द्याम येनाशु वयं सुदुर्भिदां

5191501d viDehi yogaM tvayi naH svaBAvam ..

5191501d vidhehi yogaṃ tvayi naḥ svabhāvam ..

5191501d विधेहि योगं त्वयि नः स्वभावम् ॥

5191502 iti .

5191502 iti .

5191502 इति ।

5191503 yasmAd viduzo 'pIyam eva daSA . tat tasmAt, he praBo aDokzaja,
tvam eva no yogaM viDehi .

5191503 yasmād viduṣo 'pīyam eva daśā . tat tasmāt[,] he prabho
adhokṣaja[,] tvam eva no yogaṃ vidhehi .

5191503 यस्माद् विदुषो ऽपीयम् एव दशा । तत् तस्मात्[,] हे प्रभो अधोक्षज[,] त्वम् एव नो योगं विधेहि ।

5191504 kIdfSam .

5191504 kīdṛśam .

5191504 कीदृशम् ।

5191505 tvayi svaBAvaM sahaja-vAsanA-rUpam .

5191505 tvayi svabhāvaṃ sahaja-vāsanā-rūpam .

5191505 त्वयि स्वभावं सहज-]वासना-]रूपम् ।

5191506 yena yogena vayaM tvan-mAyayA naH kukalevare 'rpitAm . ahaM-
mamatAm SIGram BindyAma tyajema .

5191506 yena yogena vayaṃ tvan-māyayā naḥ kukalevare 'rpitām . ahaṃ-
mamatām śīghram bhindyāma tyajema .

5191506 येन योगेन वयं त्वन[-]मायया नः कुक्लेवरे ऽर्पिताम् । अहं[-]ममताम् शीघ्रम् भिन्द्याम त्यजेम ।

5191507 sudurBidAm upAyAntarEH sarvaTA tyaktum aSakyAm ..15..

5191507 sudurbhidām upāyāntaraiḥ sarvathā tyaktum aśakyām ..15..

5191507 सुदुर्भिदाम् उपायान्तरैः सर्वथा त्यक्तुम् अशक्याम् ॥१५॥

5191601 BArate 'py asmin varze saric-CElAH santi bahavo malayo maNgala-prasTo mEnAkas trikUwa fzaBaH kUwakaH kollakaH sahyo devagirir fzyamUkaH SrI-SElo veNkawo mahendro vAriDAro vinDyaH SuktimAn fkzagiriH pAriyAtro droRaS citrakUwo govarDano rEvatakaH kakuBo nIlo gokAmuKa indrakIlaH kAmagirir iti cAnye ca Sata-sahasraSaH SElAs tezAM nitamba-praBavA nadA nadyaS ca santy asaNKyAtAH ..

5191601 bhārate 'py asmin varṣe saric-chailāḥ santi bahavo malayo maṅgala-prastho mainākas trikūṭa ṛṣabhaḥ kūṭakaḥ kollakaḥ sahyo devagirir ṛṣyamūkaḥ śrī-śailo veṅkaṭo mahendro vāridhāro vindhyaḥ śuktimān ṛkṣagiriḥ pāriyātro droṇaś citrakūṭo govardhano raivatakaḥ kakubho nīlo gokāmukha indrakīlaḥ kāmagirir iti cānye ca śata-sahasraśaḥ śailās teṣāṃ nitamba-prabhavā nadā nadyaś ca santy asaṅkhyātāḥ ..

5191601 भारते ऽप्य् अस्मिन् वर्षे सरिच्[-]छैलाः सन्ति बहवो मलयो मङ्गल[-]प्रस्थो मैनाकस् त्रिकूट ऋषभः कूटकः कोल्लकः सहयो देवगिरिर् ऋष्यमूकः श्री[-]शैलो वेङ्कटो महेन्द्रो वारिधारो विन्ध्यः शुक्तिमान् ऋक्षगिरिः पारियात्रो द्रोणश् चित्रकूटो गोवर्धनो रैवतकः ककुभो नीलो गोकामुख इन्द्रकीलः कामगिरिर् इति चान्ये च शत[-]सहस्रशः शैलास् तेषां नितम्ब[-]प्रभवा नदा नद्यश् च सन्त्य् असङ्ख्याताः ॥

5191602 ilAvftavad asminn api varze saritaH SElAS ca santi .

5191602 ilāvṛtavad asminn api varṣe saritaḥ śailāś ca santi .

5191602 इलावृतवद् अस्मिन् अपि वर्षे सरितः शैलाश् च सन्ति ।

5191603 nitamba-praBavAs taweByaH saMBUtAH ..16..

5191603 nitamba-prabhavās taṭebhyaḥ saṃbhūtāḥ ..16..

5191603 नितम्ब[-]प्रभवास् तटेभ्यः संभूताः ॥१६॥

5191701 etAsAm apo BAratyaH prajA nAmaBir eva punantInAm AtmanA copaspfSanti -- candravasa tAmraparRI avawoda kftamAlA vEhAyasI kAverI veRI payasvinI SarkarAvara tuNGaBadrA kfzRAveRYa BImaraTI godAvari nirvinDya payozRI tApI revA surasa narmada carmaRvatI sinDur anDaH SoRaS ca nado mahAnadi vedasmftir fzikulyA trisAmA kOSikI mandAkinI yamuna sarasvatI dfzadvati gomati sarayU roDasvati saptavati suzomA SatadrUS candraBAGa marudvFDA vitasta asikni viSveti mahA-nadyaH ..

5191701 etāsām apo bhāratyaḥ prajā nāmabhir eva punantīnām ātmanā copasprśanti -- candravasā tāmrparṇī avaṭodā kṛtamālā vaihāyasī kāverī veṇī payasvinī śarkarāvartā tuṅgabhadrā kṛṣṇāveṇyā bhīmarathī godāvarī nirvindhyā payoṣṇī tāpī revā surasā narmadā carmaṇvatī sindhur andhaḥ śoṇaś ca nadau mahānadi vedasmṛtir ṛṣikulyā trisāmā kauśikī mandākinī yamunā sarasvatī dṛṣadvatī gomatī sarayū rodhasvatī saptavatī suṣomā śatadrūś candrabhāgā marudvṛdhā vitastā asiknī viśveti mahā-nadyaḥ ..

5191701 एतासाम् अपो भारत्यः प्रजा नामभिर् एव पुनन्तीनाम् आत्मना चोपस्पृशन्ति [-] [-] चन्द्रवसा तामपर्णी अवटोदा कृतमाला वैहायसी कावेरी वेणी पयस्विनी शर्करावर्ता तुङ्गभद्रा कृष्णावेण्या भीमरथी गोदावरी निर्विन्ध्या पयोष्णी तापी रेवा सुरसा नर्मदा चर्मण्वती सिन्धुर् अन्धः शोणश् च नदी महानदी वेदस्मृतिर् ऋषिकुल्या त्रिसामा कौशिकी मन्दाकिनी यमुना सरस्वती दृषद्वती गोमती सरयू रोधस्वती सप्तवती सुषोमा शतद्रूश् चन्द्रभागा मरुद्वृधा वितस्ता असिक्नी विश्वेति महा[-]नद्यः ॥

5191702 AtmanA ca dehenApy upaspfSanti ..17..

5191702 ātmanā ca dehenāpy upaspr̥santi ..17..

5191702 आत्मना च देहेनाप्य् उपस्पृशन्ति ॥१७॥

5191801 asminn eva varze puruzEr labDa-janmaBiH Sukla-lohita-kfzRa-varRena svArabDena karmaRA divya-mAnuza-nAraka-gatayo bahvya Atmana AnupUrvyeRa sarvA hy eva sarvezAM viDIyante yaTA-varRa-viDAnam apavargaS cApi Bavati ..

5191801 asminn eva varṣe puruṣair labdha-janmabhiḥ śukla-lohita-kṛṣṇa-varṇena svārabdhena karmaṇā divya-mānuṣa-nāraka-gatayo bahvya ātmana ānupūrvyeṇa sarvā hy eva sarveṣāṃ vidhīyante yathā-varṇa-vidhānam apavargaś cāpi bhavati ..

5191801 अस्मिन् एव वर्षे पुरुषैर् लब्ध[-]जन्मभिः शुक्ल[-]लोहित[-]कृष्ण[-]वर्णेन स्वारब्धेन कर्मणा दिव्य[-]मानुष[-]नारक[-]गतयो बह्व्य आत्मन आनुपूर्व्येण सर्वा ह्य् एव सर्वेषां विधीयन्ते यथा[-]वर्ण[-]विधानम् अपवर्गश् चापि भवति ॥

5191802 labDaM janma yEs tEH puruzEH sAttvikAdinaA sva-kftena karmaRA divyAdi-gataya Atmano viDIyante sADyante .

5191802 labdham janma yais taiḥ puruṣaiḥ sāttvikādinā sva-kṛtena karmaṇā divyādi-gataya ātmano vidhīyante sādhyante .

5191802 लब्धं जन्म यैस् तैः पुरुषैः सात्त्विकादिना स्वा[-]कृतेन कर्मणा दिव्यादि[-]गतय आत्मनो विधीयन्ते साध्यन्ते ।

5191803 hi yasmAt .

5191803 hi yasmāt .

5191803 हि यस्मात् ।

5191804 sarvA eva gatayaH karmAnusAreRa sarvezAM Bavanti .

5191804 sarvā eva gatayaḥ karmānusāreṇa sarveṣāṃ bhavanti .

5191804 सर्वा एव गतयः कर्मानुसारेण सर्वेषां भवन्ति ।

5191805 yasya varRasya yad viDAnaM mokza-prakAraH sannyAsa-vana-sTatvAdiH . tad anatikrameRAsminn eva varze nFRAM apavargaS ca Bavati .

5191805 yasya varṇasya yad vidhānam mokṣa-prakāraḥ sannyāsa-vana-sthatvādiḥ . tad anatikrameṇāsminn eva varṣe nṛṇām apavargaś ca bhavati .

5191805 यस्य वर्णस्य यद् विधानं मोक्ष[-]प्रकारः सन्न्यास[-]वन[-]स्थत्वादिः । तद् अनतिक्रमेणास्मिन् एव वर्षे नृणाम् अपवर्गश् च भवति ।

5191806 etac ca karmAdi-bahu-sADana-samBavABiprAyeRoktaM . na tv anyatrApavargABAvana tad-upary api bAdarAyaRaH samBavAd iti devAnAm api mokzasya sUCitatvAt ..18..

5191806 etac ca karmādi-bahu-sādhana-sambhavābhiprāyeṇoktaṃ . na tv anyatrāpavargābhāvena tad-upary api bādarāyaṇaḥ sambhavād iti devānām api mokṣasya sūcitativāt ..18..

5191806 एतच् च कर्मादि[-]बहु[-]साधन[-]सम्भवाभिप्रायेणोक्तं । न त्व् अन्यत्रापवर्गभावेन तद्[-]उपर्य् अपि बादरायणः सम्भवाद् इति देवानाम् अपि मोक्षस्य सूचितत्वात् ॥१८॥

5191901 yo 'sO Bagavati sarva-BUAtmany anAtmye 'nirukte 'nilayane paramAtmani vAsudeve 'nanya-nimitta-Bakti-yoga-lakzaRo nAnA-gati-

nimittAvidyA-granTi-ranDana-dvAreRa yadA hi mahA-puruza-puruza-prasaNgaH

..

5191901 yo 'sau bhagavati sarva-bhūtātmany anātmye 'nirukte 'nilayane
paramātmani vāsudeve 'nanya-nimitta-bhakti-yoga-lakṣaṇo nānā-gati-
nimittāvidyā-granThi-randhana-dvāreṇa yadā hi mahā-puruṣa-puruṣa-
prasaṅgaḥ ..

5191901 यो ससौ भगवति सर्व[-]भूतात्मन्य् अनात्म्ये सनिरुक्ते सनिलयने परमात्मनि वासुदेवे सनन्य[-]निमित्त[-]
]भक्ति[-]योग[-]लक्षणो नाना[-]गति[-]निमित्ताविद्या[-]ग्रन्थि[-]रन्धन[-]द्वारेण यदा हि महा[-]पुरुष[-]पुरुष[-]प्रसङ्गः ॥

5191902 apavarga-svarUpam Aha -- yo 'sAv iti .

5191902 apavarga-svarūpam āha -- yo 'sāv iti .

5191902 अपवर्ग[-]स्वरूपम् आह [-][-] यो ससाव् इति ।

5191903 anAtmye Atmani Bavam AtmyaM rAgAdi tad rahite .

5191903 anātmye ātmani bhavam ātmyaṃ rāgādi tad rahite .

5191903 अनात्म्ये आत्मनि भवम् आत्म्यं रागादि तद् रहिते ।

5191904 anirukte vAcAm agocare anilayane anADAre .

5191904 anirukte vācām agocare anilayane anādhāre .

5191904 अनिरुक्ते वाचाम् अगोचरे अनिलयने अनाधारे ।

5191905 ananya-nimitto 'hEtuko Bakti-yoga eva lakzaRaM svarUpaM yasya .

5191905 ananya-nimitto 'haituko bhakti-yoga eva lakṣaṇaṃ svarūpaṃ yasya .

.

5191905 अनन्य[-]निमित्तो सैतुको भक्ति[-]योग एव लक्षणं स्वरूपं यस्य ।

5191906 kaTaM Bavati .

5191906 kathaṃ bhavati .

5191906 कथं भवति ।

5191907 nAnA-gatInAM nimittaM yo 'vidyA-granTis tasya ranDanaM CedanaM
tad-dvAreRa .

5191907 nānā-gatīnām nimittaṃ yo 'vidyā-granthis tasya randhanaṃ
chedanaṃ tad-dvāreṇa .

5191907 नाना[-]गतीनां निमित्तं यो सविद्या[-]ग्रन्थिस् तस्य रन्धनं छेदनं तद[-]द्वारेण ।

5191908 mahA-puruza-puruṣA vizRu-BaktAH . tEH prakfzwaH saMyogo yadA
Bavati, tadA ..20..

5191908 mahā-puruṣa-puruṣā viṣṇu-bhaktāḥ . taiḥ prakṛṣṭaḥ saṃyogo yadā
bhavati[,] tadā ..20..

5191908 महा[-]पुरुष[-]पुरुषा विष्णु[-]भक्ताः । तैः प्रकृष्टः संयोगो यदा भवति[,] तदा ॥२०॥

5192001 etad eva hi devA gAyanti --

5192001 etad eva hi devā gāyanti --

5192001 एतद् एव हि देवा गायन्ति [-][-]

5192002a aho amIzAM kim akAri SoBanaM

5192002a aho amīṣām kim akāri śobhanaṃ

5192002a अहो अमीषां किम् अकारि शोभनं

5192002b prasanna ezAM svid uta svayaM hariH .
 5192002b prasanna eṣāṃ svid uta svayaṃ hariḥ .
 5192002b प्रसन्न एषां सिद् उत् स्वयं हरिः ।

5192002c yEr janma labDaM nfzu BAratAjire
 5192002c yair janma labdhaṃ nṛṣu bhāratājire
 5192002c यैर् जन्म लब्धं नृषु भारताजिरे

5192002d mukunda-sevOpayikaM spfhA hi naH ..
 5192002d mukunda-sevaupayikaṃ sprhā hi naḥ ..
 5192002d मुकुन्द[-]सेवौपयिकं स्पृहा हि नः ॥

5192003 etad eva mānuzyam eva sarva-puruzArTa-sADanaM gAyanti .
 5192003 etad eva mānuṣyam eva sarva-puruṣārtha-sādhanaṃ gāyanti .
 5192003 एतद् एव मानुष्यम् एव सर्व[-]पुरुषार्थ[-]साधनं गायन्ति ।

5192004 amIzAm eBiH .
 5192004 amiṣāṃ ebhiḥ .
 5192004 अमीषाम् एभिः ।

5192005 uta svid aTavA svayam eva sADanaM vinEva harir ezAM prasanno
 'BUt .
 5192005 uta svid athavā svayam eva sādhanam vinaiva harir eṣāṃ prasanno
 'bhūt .
 5192005 उत् सिद् अथवा स्वयम् एव साधनं विनैव हरिर् एषां प्रसन्नो ऽभूत् ।

5192006 evaM-BUtasya puRyasya duzkaratvAt .
 5192006 evaṃ-bhūtasya puṇyasya duṣkaratvāt .
 5192006 एवं[-]भूतस्य पुण्यस्य दुष्करत्वात् ।

5192007 BAratAjire BAratANgaRe naH kevalaM spfhEva .
 5192007 bhāratājire bhāratāṅgaṇe naḥ kevalaṃ sprhaiva .
 5192007 भारताजिरे भारताङ्गणे नः केवलं स्पृहैव ।

5192008 yatra tan mukunda-sevopayogi nfzu janma yEr labDam ..21..
 5192008 yatra tan mukunda-sevopayogi nṛṣu janma yair labdham ..21..
 5192008 यत्र तन् मुकुन्द[-]सेवोपयोगि नृषु जन्म यैर् लब्धम् ॥२१॥

5192101a kiM duzkarEr naH kratuBis tapo-vratEr
 5192101a kiṃ duṣkarair naḥ kratubhis tapo-vratair
 5192101a किं दुष्करैर् नः क्रतुभिस् तपो[-]व्रतैर्

5192101b dAnAdiBir vA dyujayena PalgunA .
 5192101b dānādibhir vā dyujayena phalgunā .
 5192101b दानादिभिर् वा द्युजयेन फल्गुना ।

5192101c na yatra nArAyaRa-pAda-paNkaja-
 5192101c na yatra nārāyaṇa-pāda-paṅkaja-
 5192101c न यत्र नारायण[-]पाद[-]पङ्कज[-]

5192101d smftiH pramuzwAtiSayendriyotsavAt ..
 5192101d smṛtiḥ pramuṣṭātiśayendriyotsavāt ..
 5192101d स्मृतिः प्रमुष्टातिशयेन्द्रियोत्सवात् ॥

5192102 spfhAm evAhuH -- kim ity-Adi-saptaBiH .
 5192102 sprhām evāhuḥ -- kim ity-ādi-saptabhiḥ .
 5192102 स्पृहाम् एवाहुः [-][ ] किम् इत्या[-]आदि[-]सप्तभिः ।

5192103 duzkarEH kratv-AdiBir naH PalgunA tucCena dyu-jayena svarga-
 prAptyA kim .
 5192103 duṣkaraiḥ kratv-ādibhir naḥ phalgunā tucchena dyu-jayena svarga-
 prāptyā kim .
 5192103 दुष्करैः क्रत्वा[-]आदिभिर् नः फल्गुना तुच्छेन द्यु[-]जयेन स्वर्ग[-]प्राप्त्या किम् ।

5192104 na kiYcit Palam .
 5192104 na kiñcit phalam .
 5192104 न किञ्चित् फलम् ।

5192105 kutaH .
 5192105 kutaḥ .
 5192105 कुतः ।

5192106 yatra nArAyaRa-pAda-paNkaja-smftir nAsti .
 5192106 yatra nārāyaṇa-pāda-paṅkaja-smṛtir nāsti .
 5192106 यत्र नारायण[-]पादा[-]पङ्कजा[-]स्मृतिर् नास्ति ।

5192107 pratyutAtiSayitAd indriyARAM utsavAd BogAt pramuzwABUt ..22..
 5192107 pratyutātiśayitād indriyāṇām utsavād bhogāt pramuṣṭābhūt ..22..
 5192107 प्रत्युतातिशयिताद् इन्द्रियाणाम् उत्सवाद् भोगात् प्रमुष्टाभूत् ॥२२॥

5192201a kalpAyuzAM sTAnajayAt punar-BavAt
 5192201a kalpāyusām sthānajayāt punar-bhavāt
 5192201a कल्पायुषां स्थानजयात् पुनर्[-]भवात्

5192201b kzaRAYuzAM BARata-BUjayo varam .
 5192201b kṣaṇāyusām bhārata-bhūjayo varam .
 5192201b क्षणायुषां भारत[-]भूजयो वरम् ।

5192201c kzaRena martyena kftaM manasvinaH
 5192201c kṣaṇena martyena kṛtaṃ manasvinaḥ
 5192201c क्षणेन मर्त्येन कृतं मनस्विनः

5192201d sannasya saMyAnty aBayaM padaM hareH ..
 5192201d sannasya saṃyānty abhayaṃ padaṃ hareḥ ..
 5192201d सन्न्यस्य संयान्त्य अभयं पदं हरेः ॥

5192202 kzaRam alpam evAyur yezAm .
 5192202 kṣaṇam alpam evāyur yeṣām .
 5192202 क्षणम् अल्पम् एवायुर् येषाम् ।

5192203 varatve hetuH . martyenApi dehena kzaReneva kAlena kftaM karma
sannyasya hareH padaM samyag yAntī ..23..

5192203 varatve hetuḥ . martyenāpi dehena kṣaṇeneva kālena kṛtaṃ karma
sannyasya hareḥ padaṃ samyag yānti ..23..

5192203 वरत्वे हेतुः । मर्त्येनापि देहेन क्षणेनेव कालेन कृतं कर्म सन्न्यस्य हरेः पदं सम्यग् यान्ति ॥२३॥

5192301a na yatra vEkuRWa-kaTA-suDApagA

5192301a na yatra vaikunṭha-kathā-sudhāpagā

5192301a न यत्र वैकुण्ठ[-]कथा[-]सुधापगा

5192301b na sADavo BAḡavatAs tadASrayAH .

5192301b na sādhave bhāḡavatās tadāśrayāḥ .

5192301b न साधवो भागवतास् तदाश्रयाः ।

5192301c na yatra yajYeSa-maKA mahotsavAH

5192301c na yatra yajñeśa-makhā mahotsavāḥ

5192301c न यत्र यज्ञेश[-]मखा महोत्सवाः

5192301d sureSa-loko 'pi na vE sa sevyatAm ..

5192301d sureśa-loko 'pi na vai sa sevyatām ..

5192301d सुरेश[-]लोको ऽपि न वै स सेव्यताम् ॥

5192302 ato yatra vEkuRWa-kaTAmfta-nadyo na santi .

5192302 ato yatra vaikunṭha-kathāmṛta-nadyo na santi .

5192302 अतो यत्र वैकुण्ठ[-]कथामृत[-]नद्यो न सन्ति ।

5192303 tad-ASrayAH kaTApagASrayAH .

5192303 tad-āśrayāḥ kathāpagāśrayāḥ .

5192303 तद[-]आश्रयाः कथापगाश्रयाः ।

5192304 mahAnto nftyAdy-utsavA yezu tAdfSA yajYeSasya maKAS ca pUjAH .

5192304 mahānto nṛtyādy-utsavā yeṣu tādṛśā yajñeśasya makhāś ca pūjāḥ .

5192304 महान्तो नृत्याद्या[-]उत्सवा येषु तादृशा यज्ञेशस्य मखाश् च पूजाः ।

5192305 sa sureSasya brahmaRo 'pi loko na sevyatAm ..24..

5192305 sa sureśasya brahmaṇo 'pi loko na sevyatām ..24..

5192305 स सुरेशस्य ब्रह्मणो ऽपि लोको न सेव्यताम् ॥२४॥

5192401a prAptA nf-jAtiM tv iha ye ca jantavo

5192401a prāptā nṛ-jātiṃ tv iha ye ca jantavo

5192401a प्राप्ता नृ[-]जातिं त्व इह ये च जन्तवो

5192401b jYAna-kriyA-dravya-kalApa-samBftAm .

5192401b jñāna-kriyā-dravya-kalāpa-sambhṛtām .

5192401b ज्ञान[-]क्रिया[-]द्रव्य[-]कलाप[-]सम्भृताम् ।

5192401c na vE yaterann apunar-BavAya te

5192401c na vai yaterann apunar-bhavāya te

5192401c न वै यतेरन्न् अपुनर्[-]भवाय ते

5192401d BUyo vanOkA iva yAnti banDanam ..
5192401d bhūyo vanaukā iva yānti bandhanam ..
5192401d भूयो वनौका इव यान्ति बन्धनम् ॥

5192402 amumukzUn narAn nindati . prAptA iti .
5192402 amumukṣūn narān nindati . prāptā iti .
5192402 अमुमुक्षून् नरान् निन्दति । प्राप्ता इति ।

5192403 jYAnaM ca tad arTAH kriyAS ca tad arTAni dravyARi ca tezAM
kalApena saMBftAM pUrRAM .
5192403 jñānaṃ ca tad arthāḥ kriyās ca tad arthāni dravyāṇi ca teṣāṃ
kalāpena saṃbhṛtāṃ pūrṇāṃ .
5192403 ज्ञानं च तद् अर्थाः क्रियाश् च तद् अर्थानि द्रव्याणि च तेषां कलापेन संभृतां पूर्णाम् ।

5192404 apunar-BavAya mokzAya vanOkA iva .
5192404 apunar-bhavāya mokṣāya vanaukā iva .
5192404 अपुनर्[-]भवाय मोक्षाय वनौका इव ।

5192405 vanOkasaH pakziRo yaTA lubDakAn muktA api punar yadi tasminn eva
vfkze pramattA viharanti tarhi yaTA baDyante tadvat ..25..
5192405 vanaukasaḥ pakṣiṇo yathā lubdhakān muktā api punar yadi tasminn
eva vṛkṣe pramattā viharanti tarhi yathā badhyante tadvat ..25..
5192405 वनौकसः पक्षिणो यथा लुब्धकान् मुक्ता अपि पुनर् यदि तस्मिन् एव वृक्षे प्रमत्ता विहरन्ति तर्हि यथा
बध्यन्ते तद्वत् ॥२५॥

5192501a yEH SradDayA barhizi BAgaSo havir
5192501a yaiḥ śraddhayā barhiṣi bhāgaśo havir
5192501a यैः श्रद्धया बर्हिषि भागशो हविर्

5192501b niruptam izwaM viDi-mantra-vastutaH .
5192501b niruptam iṣṭaṃ vidhi-mantra-vastutaḥ .
5192501b निरुप्तम् इष्टं विधि[-]मन्त्र[-]वस्तुतः ।

5192501c ekaH pfTaN-nAmaBir Ahuto mudA
5192501c ekaḥ pṛthaṇ-nāmabhir āhuto mudā
5192501c एकः पृथङ्[-]नामभिर् आहुतो मुदा

5192501d gfhRAti pUrRaH svayam ASizAM praBuH ..
5192501d ḡrḥṇāti pūrṇaḥ svayam āśiṣāṃ prabhuh ..
5192501d गृह्णाति पूर्णः स्वयम् आशिषां प्रभुः ॥

5192502 aho BARata-vAsinAM BAgyam ity AhuH -- yEr iti .
5192502 aho bhārata-vāsināṃ bhāgyam ity āhuḥ -- yair iti .
5192502 अहो भारत[-]वासिनां भाग्यम् इत्य् आहुः [-] यैर् इति ।

5192503 agnaye juzwaM nirvapAmi . indrAya juztaM nirvapAmi ity evaM
BAgaSo niruptam pfTak kftam .
5192503 agnaye juṣṭaṃ nirvapāmi . indrāya juṣṭaṃ nirvapāmi ity evaṃ
bhāgaśo niruptam pṛthak kṛtam .
5192503 अग्नये जुष्टं निर्वपामि । इन्द्राय जुष्टं निर्वपामि इत्य् एवं भागशो निरुप्तम् पृथक् कृतम् ।

5192504 kaTam .
5192504 katham .
5192504 कथम् ।

5192505 viDinA prakAreRa mantreRa ca vastutaS caru-puroqASAdi-Bedena
cezwaM devatAm uddiSya tyaktaM niruptaM ca mamedam iti svIkftya
tyAgAnantaram aSnAtIty arTaH .
5192505 vidhinā prakāreṇa mantreṇa ca vastutaś caru-puroḍāsādi-bhedena
ceṣṭaṃ devatām uddiśya tyaktaṃ niruptaṃ ca mamedam iti svikṛtya
tyāgānantaram aśnātīty arthaḥ .
5192505 विधिना प्रकारेण मन्त्रेण च वस्तुतश् चरु[-]पुरोडाशादि[-]भेदेन चेष्टं देवताम् उद्दिश्य त्यक्तं निरुप्तं च
ममेदम् इति स्वीकृत्य त्यागानन्तरम् अश्नातीत्य् अर्थः ।

5192506 pfTag indrAdinAm aBir Ahuta AhUtaH .
5192506 pṛthag indrādinām abhir āhuta āhūtaḥ .
5192506 पृथग् इन्द्रादिनाम् अभिर् आहुत आहूतः ।

5192507 ASizAM praBuH svayaM pUrRo 'pi hariH ..26..
5192507 āśiṣāṃ prabhuh svayaṃ pūrṇo 'pi hariḥ ..26..
5192507 आशिषां प्रभुः स्वयं पूर्णो ऽपि हरिः ॥२६॥

5192601a satyaM diSaty arTitam arTito nFRAM
5192601a satyaṃ diśaty arthitam arthito nṛṇām
5192601a सत्यं दिशत्य् अर्थितम् अर्थितो नृणां

5192601b nEvArTado yat punar arTitA yataH .
5192601b naivāarthado yat punar arthitā yataḥ .
5192601b नैवार्थदो यत् पुनर् अर्थिता यतः ।

5192601c svayaM viDatte BajatAm anicCatAm
5192601c svayaṃ vidhatte bhajatām anicchatām
5192601c स्वयं विधत्ते भजताम् अनिच्छताम्

5192601d icCApiDAnaM nija-pAda-pallavam ..
5192601d icchāpidhānaṃ nija-pāda-pallavam ..
5192601d इच्छापिधानं निज[-]पाद[-]पल्लवम् ॥

5192602 tatrApi nizkAmAH kftArTA ity AhuH -- satyam iti .
5192602 tatrāpi niṣkāmaḥ kṛtārthā ity āhuḥ -- satyam iti .
5192602 तत्रापि निष्कामाः कृतार्था इत्य् आहुः [-][-] सत्यम् इति ।

5192603 prArTito dadAtIti satyaM . taTApi paramArTa-do na Bavaty eva .
5192603 prārthito dadātīti satyaṃ . tathāpi paramārtha-do na bhavaty eva .
5192603 प्रार्थितो ददातीति सत्यं । तथापि परमार्थ[-]दो न भवत्य् एव ।

5192604 yad yasmAt . yato dattAd anantaraM punar apy arTitA Bavati .
5192604 yad yasmāt . yato dattād anantaraṃ punar apy arthitā bhavati .
5192604 यद् यस्मात् । यतो दत्ताद् अनन्तरं पुनर् अप्य् अर्थिता भवति ।

5192605 nanu nArTitaS cet kim api na dadyAt .
5192605 nanu nārthitaś cet kim api na dadyāt .
5192605 ननु नार्थितश् चेत् किम् अपि न दद्यात् ।

5192606 ity ASaNkyAhuH -- anicCatAM nizkAmAnAM tu icCAnAM piDAnam
AcCAdakaM sarva-kAma-paripUrakaM niJa-pAda-pallavaM svayam eva
saMpAdayati ..27..
5192606 ity āsaṅkyāhuḥ -- anicchatām niṣkāmanām tu icchānām pidhānam
ācchādakaṃ sarva-kāma-paripūrakaṃ niJa-pāda-pallavaṃ svayam eva
saṃpādayati ..27..
5192606 इत्य् आशङ्क्याहुः [-][ ] अनिच्छतां निष्कामानां तु इच्छानां पिधानम् आच्छादकं सर्व[-]काम[-]परिपूरकं
निज[-]पाद[-]पल्लवं स्वयम् एव संपादयति ॥२७॥

5192701a yady atra naH svarga-suKAvasezitaM
5192701a yady atra naḥ svarga-sukhāvaśeṣitaṃ
5192701a यद्य् अत्र नः स्वर्ग[-]सुखावशेषितं

5192701b svizwasya sUktasya kftasya SoBanam .
5192701b sviṣṭasya sūktasya kṛtasya śobhanam .
5192701b स्विष्टस्य सूक्तस्य कृतस्य शोभनम् ।

5192701c tenAjanABe smftimaj janma naH syAd
5192701c tenājanābhe smṛtimaj janma naḥ syād
5192701c तेनाजनाभे स्मृतिमज् जन्म नः स्याद्

5192701d varze harir yad-BajatAM SaM tanoti ..
5192701d varṣe harir yad-bhajātām śaṃ tanoti ..
5192701d वर्षे हरिर् यद्[-]भजतां शं तनोति ॥

5192702 svizwasya samyag janasya .
5192702 sviṣṭasya samyag janasya .
5192702 स्विष्टस्य सम्यग् जनस्य ।

5192703 sUktasya pravacanasya kftasyAnyasyApi karmaRaH .
5192703 sūktasya pravacanasya kṛtasyānyasyāpi karmaṇaḥ .
5192703 सूक्तस्य प्रवचनस्य कृतस्यान्यस्यापि कर्मणः ।

5192704 svarga-suKAd upaBuktAd avaSezitaM yadi kiYcid asti . tenAjanABe
varze no 'smAkaM janma syAt .
5192704 svarga-sukhād upabhuktād avaśeṣitaṃ yadi kiñcid asti .
tenājanābhe varṣe no 'smākaṃ janma syāt .
5192704 स्वर्ग[-]सुखाद् उपभुक्ताद् अवशेषितं यदि किञ्चिद् अस्ति । तेनाजनाभे वर्षे नो ऽस्माकं जन्म स्यात् ।

5192705 kIdfSam .
5192705 kīdṛśam .
5192705 कीदृशम् ।

5192706 smftimat harir eva sevya ity anusandAnayuktam .
5192706 smṛtimat harir eva sevya ity anusandhānayuktam .

5192706 स्मृतिमत् हरिर् एव सेव्य इत्य् अनुसन्धानयुक्तम् ।

5192707 yato harir BajatAM SaM suKaM tanoti ..28..

5192707 yato harir bhajatām śaṃ sukhaṃ tanoti ..28..

5192707 यतो हरिर् भजतां शं सुखं तनोति ॥२८॥

5192801 SrI-Suka uvAca

5192801 śrī-śuka uvāca

5192801 श्री[-]शुक उवाच

5192802 jambUdvIpasya ca rAjann upadvIpAn azwO hEka upadiSanti
sagarAtmajEr aSvAnvezaRa imAM mahIM parito niKanadBir upakalpitAn ..

5192802 jambūdvīpasya ca rājann upadvīpān aṣṭau haika upadiśanti
sagarātmajair aśvānveṣaṇa imāṃ mahīṃ parito nikhanadbhir upakalpitān ..

5192802 जम्बूद्वीपस्य च राजन् उपद्वीपान् अष्टौ हैक उपदिशन्ति सगरात्मजैर् अश्वान्वेषण इमां महीं परितो
निखनद्भिर् उपकल्पितान् ॥

5192803 na vyAKyAtam .

5192803 na vyākhyātam .

5192803 न व्याख्यातम् ।

5192901 tad yaTA svarRaprasTaS candraSukla Avartano ramaRako mandara-
hariRaH pAYcajanyaH siMhalo laNketi .

5192901 tad yathā svarṇaprasthaś candraśukla āvartano ramaṇako mandara-
hariṇaḥ pāñcajanyaḥ siṃhalo laṅketi .

5192901 तद् यथा स्वर्णप्रस्थश् चन्द्रशुक्ल आवर्तनो रमणको मन्दर[-]हरिणः पाञ्चजन्यः सिंहलो लङ्केति ।

5192902 evaM tava BAratottama jambUdvIpa-varza-viBAgo yaTopadeSam
upavarRita iti ..

5192902 evaṃ tava bhāratottama jambūdvīpa-varṣa-vibhāgo yathopadeśam
upavarṇita iti ..

5192902 एवं तव भारतोत्तम जम्बूद्वीप[-]वर्ष[-]विभागो यथोपदेशम् उपवर्णित इति ॥

5193001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe jambUdvIpa-
varRanaM nAma ekonaviMSo 'DyAyaH .

5193001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe jambūdvīpa-
varṇanaṃ nāma ekonaviṃśo 'dhyāyaḥ .

5193001 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे जम्बूद्वीप[-]वर्णनं नाम एकोनविंशो ऽध्यायः ।

5193002 ..5.19..

5193002 ..5.19..

5193002 ॥५।१९॥

5193003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAm ekonaviMSo 'DyAyaH .

5193003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ ekonaviṃśo 'dhyāyaḥ .

5193003 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायाम् एकोनविंशो ऽध्यायः ।

5200001 aTa viMSo 'DyAyaH

5200001 atha viṃśo 'dhyāyaḥ

5200001 अथ विंशो ऽध्यायः

5200002 samudre dvīpa-varṇanam

5200002 samudre dvīpa-varṇanam

5200002 समुद्रे द्वीप[-]वर्णनम्

5200101 Srī-Suka uvāca

5200101 śrī-śuka uvāca

5200101 श्री[-]शुक उवाच

5200102 ataḥ paraṁ plakzAdInAM pramāra-lakzara-saMSTAnato varza-viBaga upavarṇate .

5200102 ataḥ paraṁ plakṣādīnāṁ pramāṇa-lakṣaṇa-saṁsthānato varṣa-vibhāga upavarṇate .

5200102 अतः परं प्लक्षादीनां प्रमाण[-]लक्षण[-]संस्थानतो वर्ष[-]विभाग उपवर्ण्यते ।

5200103a viMSe plakzAdi-zaq-dvīpa-sTitim Aha sahArRavEH .

5200103a viṃśe plakṣādi-ṣaḍ-dvīpa-sThitim āha sahārṇavaiḥ .

5200103a विंशे प्लक्षादि[-]षड्[-]द्वीप[-]स्थितिम् आह सार्हर्णवैः ।

5200103c lokAloka-sTitiS cAntar-bahir-BAGAdi-mAnataH ..

5200103c lokāloka-sThitiś cāntar-bahir-bhāgādi-mānataḥ ..

5200103c लोकालोक[-]स्थितिश् चान्तर[-]बहिर्[-]भागादि[-]मानतः ॥

5200201 jambUdvīpo 'yaM yAvat-pramāra-vistAras tAvatA kzArodaDina parivezwito yaTA merur jambv-AKyena lavaRodaDir api tato dvi-guRa-viSAlena plakzAKyena parikzipto yaTA pariKA bAhyopavanena plakzo jambU-pramARo dvIpAKyAkaro hiraRmaya utTito yatrAgnir upAste sapta-jihvas tasyADipatiH priyavratAtmaja iDmajihvaH svaM dvIpaM sapta-varzARi viBajya sapta-varza-nAmaBya AtmaJeBya Akalayya svayam Atma-yogenopararAma .

5200201 jambūdvīpo 'yaṁ yāvat-pramāṇa-vistāras tāvatā kṣārodadhinā pariveṣṭito yathā merur jambv-ākhyena lavaṇodadhir api tato dvi-guṇa-viśālena plakṣākhyena parikṣipto yathā parikhā bāhyopavanena plakṣo jambū-pramāṇo dvīpākhyākaro hiraṇmaya utthito yatrāgnir upāste sapta-jihvas tasyādhipatiḥ priyavratātmaja idhmajihvaḥ svaṁ dvīpaṁ sapta-varṣāṇi vibhajya sapta-varṣa-nāmabhya ātmajebhya ākalayya svayam ātma-yogenopararāma .

5200201 जम्बूद्वीपो ऽयं यावत्[-]प्रमाण[-]विस्तारस् तावता क्षारोदधिना परिवेष्टितो यथा मेरुर् जम्बू[-]आख्येन लवणोदधिर् अपि ततो द्वि[-]गुण[-]विशालेन प्लक्षाख्येन परिक्षिप्तो यथा परिखा बाह्योपवनेन प्लक्षो जम्बू[-]प्रमाणो द्वीपाख्याकरो हिरण्मय उत्थितो यत्राग्निर् उपास्ते सप्त[-]जिहवस् तस्याधिपतिः प्रियव्रतात्मज इध्मजिह्वः स्वं द्वीपं सप्त[-]वर्षाणि विभज्य सप्त[-]वर्ष[-]नामभ्य आत्मजेभ्य आकलय्य स्वयम् आत्म[-]योगेनोपरराम ।

5200202 tAvatA lakza-vistAreRa parikziptaH parivezwitaH upAste tizWati .

5200202 tāvatā lakṣa-vistāreṇa parikṣiptaḥ pariveṣṭitaḥ upāste tiṣṭhati .

5200202 तावता लक्ष[-]विस्तारेण परिक्षिप्तः परिवेष्टितः उपास्ते तिष्ठति ।

5200203 Akalayya samarpya ..2..

5200203 ākalayya samarpya ..2..

5200203 आकलय्य समर्प्य ॥२॥

5200301 SivaM yavasaM suBadraM SAntaM kzemam amftam aBayam iti varzARi
tezu girayo nadyaS ca saptEvABijYAtAH

5200301 śivaṃ yavaśaṃ subhadraṃ śāntaṃ kṣemam amṛtam abhayam iti varṣāṇi
teṣu girayo nadyaś ca saptaivābhijñātāḥ

5200301 शिवं यवसं सुभद्रं शान्तं क्षेमम् अमृतम् अभयम् इति वर्षाणि तेषु गिरयो नद्यश् च सप्तैवाभिजाताः

5200302 aBijYAtAH prasidDAH saptEva .

5200302 abhijñātāḥ prasiddhāḥ saptaiva .

5200302 अभिजाताः प्रसिद्धाः सप्तैव ।

5200303 anye ca parvata nadyaS ca sahasraSaH santIty arTaH .

5200303 anye ca parvatā nadyaś ca sahasraśaḥ santīty arthaḥ .

5200303 अन्ये च पर्वता नद्यश् च सहस्रशः सन्तीत्य् अर्थः ।

5200304 mAnasottarasya maRqalAkAratvokter etezu plakzAdi-paYca-dvIpezu
varzAd rayas tiryag reKAKArAH . uBayato 'bDi-spfSa iti gamyate .

5200304 mānasottarasya maṇḍalākāratvokter eteṣu plakṣādi-pañca-dvīpeṣu
varṣād rayas tiryag rekhākārāḥ . ubhayato 'bdhi-sprśa iti gamyate .

5200304 मानसोत्तरस्य मण्डलाकारत्वोक्तेर् एतेषु प्लक्षादि[-]पञ्च[-]द्वीपेषु वर्षाद् रयस् तिर्यग् रेखाकाराः । उभयतो
ऽब्धि[-]स्पृश इति गम्यते ।

5200305 anyaTA saptaBiH sapta-varza-viBAGAsamBavAt .

5200305 anyathā saptabhiḥ sapta-varṣa-vibhāgāsambhavāt .

5200305 अन्यथा सप्तभिः सप्त[-]वर्ष[-]विभागासम्भवात् ।

5200306 vEzRave varzARAM pUrvAdi-kramokteS ca ..3..

5200306 vaiṣṇave varṣāṇāṃ pūrvādi-kramokteś ca ..3..

5200306 वैष्णवे वर्षाणां पूर्वादि[-]क्रमोक्तेश् च ॥३॥

5200401 maRikUwo vajrakUwa indraseno jyotizmaN suparRo hiraRyazWivo
meGamAla iti setu-SElAH aruRA nfmRANGirasI sAvitrI suptaBAAtA ftamBarA
satyamBarA iti mahA-nadyaH

5200401 maṇikūṭo vajrakūṭa indraseno jyotiṣmān suparṇo hiraṇyaṣṭhīvo
meghamāla iti setu-śailāḥ aruṇā ṇmṇāṅgirasī sāvitṛī suptabhātā ṛtambharā
satyambharā iti mahā-nadyaḥ

5200401 मणिकूटो वज्रकूट इन्द्रसेनो ज्योतिष्मान् सुपर्णो हिरण्यष्ठीवो मेघमाल इति सेतु[-]शैलाः अरुणा

नृम्णाङ्गिरसी सावित्री सुप्तभाता ऋतम्भरा सत्यम्भरा इति महा[-]नद्यः

5200402 yAsAM jalopasparSana-vidUta-rajasa-tamaso haMsa-pataNgorDvAyana-
satyANga-saMjYAS catvAro varRAH sahasrAyuzo vibuDopama-sandarSana-
prajananAH svarga-dvAraM trayyA vidyayA BagavantaM trayImayaM sUryam
AtmAnaM yajante .

5200402 yāsāṃ jalopasparśana-vidhūta-rajasa-tamaso haṃsa-
pataṅgordhvāyana-satyāṅga-saṃjñāś catvāro varṇāḥ sahasrāyuṣo vibudhopama-
sandarśana-prajananāḥ svarga-dvāraṃ trayyā vidyayā bhagavantaṃ trayīmayam
sūryam ātmānaṃ yajante .

5200402 यासां जलोपस्पर्शन[-]विधूत[-]रजस[-]तमसो हंस[-]पतङ्गोर्ध्वायन[-]सत्याङ्ग[-]संज्ञाश् चत्वारो वर्णाः

सहस्रायुषो विबुधोपम[-]सन्दर्शन[-]प्रजननाः स्वर्ग[-]द्वारं त्रय्या विद्यया भगवन्तं त्रयीमयं सूर्यम् आत्मानं यजन्ते ।

5200403 jalopasparSanena viDUtaM rajas tamaS ca yezAm .
 5200403 jalopasparśanena vidhūtaṃ rajas tamaś ca yeṣām .
 5200403 जलोपस्पर्शनेन विधूतं रजस् तमश् च येषाम् ।

 5200404 haMsAdayo brAhmaRAdi-sTAnIyAH .
 5200404 haṃsādayo brāhmaṇādi-sthānīyāḥ .
 5200404 हंसादयो ब्राह्मणादि[-]स्थानीयाः ।

 5200405 vibuDopamaM sandarSanaM klama-svedAdi-rahitaM rUpaM prajananam
 apatyotpAdanaM ca yezAm ..4..
 5200405 vibudhopamaṃ sandarśanaṃ klama-svedādi-rahitaṃ rūpaṃ prajananam
 apatyotpādanaṃ ca yeṣām ..4..
 5200405 विबुधोपमं सन्दर्शनं क्लम[-]स्वेदादि[-]रहितं रूपं प्रजननम् अपत्योत्पादनं च येषाम् ॥४॥

 5200501a pratnasya vizRo rUpaM yat satyasyartasya brahmaRaH .
 5200501a pratnasya viṣṇo rūpaṃ yat satyasyartasya brahmaṇaḥ .
 5200501a प्रत्नस्य विष्णो रूपं यत् सत्यस्यर्तस्य ब्रह्मणः ।

 5200501c amftasya ca mftyoS ca sUryam AtmAnam ImahIti ..
 5200501c amṛtasya ca mṛtyoś ca sūryam ātmānam imahīti ..
 5200501c अमृतस्य च मृत्योश् च सूर्यम् आत्मानम् ईमहीति ॥

 5200502 vigItA api dvIpa-mantrA vyAKyAyante .
 5200502 vigītā api dvīpa-mantrā vyākhyāyante .
 5200502 विगीता अपि द्वीप[-]मन्त्रा व्याख्यायन्ते ।

 5200503 pratnasya purARa-puruzasya .
 5200503 pratnasya purāṇa-puruṣasya .
 5200503 प्रत्नस्य पुराण[-]पुरुषस्य ।

 5200504 vizRor yad rUpaM taM sUryam Imahi SaraRaM vrajema .
 5200504 viṣṇor yad rūpaṃ taṃ sūryam imahi śaraṇaṃ vrajema .
 5200504 विष्णोर् यद् रूपं तं सूर्यम् ईमहि शरणं व्रजेम ।

 5200505 kaTaM-BUtam .
 5200505 kathaṃ-bhūtam .
 5200505 कथं[-]भूतम् ।

 5200506 satyAdInAm AtmAnam aDizWAtAram .
 5200506 satyādinām ātmānam adhiṣṭhātāram .
 5200506 सत्यादीनाम् आत्मानम् अधिष्ठातारम् ।

 5200507 tatra satyam anuzWIyamAno DarmaH .
 5200507 tatra satyam anuṣṭhiyamāno dharmah .
 5200507 तत्र सत्यम् अनुष्ठीयमानो धर्मः ।

 5200508 ftaM pramIyamARo DarmaH .
 5200508 ṛtaṃ pramīyamāno dharmah .
 5200508 ऋतं प्रमीयमाणो धर्मः ।

5200509 brahmaRas tad-boDakasya vedasya .
5200509 brahmaṇas tad-bodhakasya vedasya .
5200509 ब्रह्मणस् तद-]बोधकस्य वेदस्य ।

5200510 amftasya SuBa-Palasya mftyor aSuBa-Palasya ..5..
5200510 amṛtasya śubha-phalasya mṛtyor aśubha-phalasya ..5..
5200510 अमृतस्य शुभ-]फलस्य मृत्योर् अशुभ-]फलस्य ॥५॥

5200601 plakzAdizu paYcasu puruzARAM Ayur indriyam ojaH saho balaM
budDir vikrama iti ca sarvezAm OtpattikI sidDir aviSezeRa vartate .
5200601 plakṣādiṣu pañcasu puruṣāṇām āyur indriyam ojaḥ saho balaṁ
buddhir vikrama iti ca sarveṣām autpattikī siddhir aviśeṣeṇa vartate .
5200601 प्लक्षादिषु पञ्चसु पुरुषाणाम् आयुर् इन्द्रियम् ओजः सहो बलं बुद्धिर् विक्रम इति च सर्वेषाम् औत्पत्तिकी
सिद्धिर् अविशेषेण वर्तते ।

5200701 plakzaH sva-samAnenekzu-rasodenAvfto yaTA taTA dvIpo 'pi SAlmalo
dvi-guRa-viSAlaH samAnena surodenAvftaH parivfNkte .
5200701 plakṣaḥ sva-samānenekṣu-rasodenāvṛto yathā tathā dvīpo 'pi
śālmalo dvi-guṇa-viśālaḥ samānena surodenāvṛtaḥ parivṛṅkte .
5200701 प्लक्षः स्वा-]समानेनेक्षु-]रसोदेनावृतो यथा तथा द्वीपो ऽपि शाल्मलो द्वि-]गुण-]विशालः समानेन
सुरोदेनावृतः परिवृङ्क्ते ।

5200702 na vyAKyAtam .
5200702 na vyākhyātam .
5200702 न व्याख्यातम् ।

5200801 yatra ha vE SAlmalI plakzAyAmA yasyAM vAva kila nilayam Ahur
BagavataS CandaH-stutaH patattri-rAjasya sA dvIpa-hUtaye upalakzyate .
5200801 yatra ha vai śālmali plakṣāyāmā yasyām vāva kila nilayam āhur
bhagavataś chandaḥ-stutaḥ patattri-rājasya sā dvīpa-hūtaye upalakṣyate .
5200801 यत्र ह वै शाल्मली प्लक्षायामा यस्यां वाव किल निलयम् आहुर् भगवतश् छन्दः-]स्तुतः पतत्रि-]राजस्य
सा द्वीप-]हूतये उपलक्ष्यते ।

5200802 superRo 'si garutmAn tri-vftte SiraH ity-Adi-SruteS CandoBiH
svAvayava-BUteH SrI-vizRuM stOtIti CandaH stut tasya garuḡasya nilayanaM
sTAnam .
5200802 superṇo 'si garutmān tri-vṛtte śiraḥ ity-ādi-śruteś chandobhiḥ
svāvayava-bhūtaiḥ śrī-viṣṇuṁ stautīti chandaḥ stut tasya garuḡasya
nilayanaṁ sthānam .
5200802 सुपर्णो ऽसि गरुत्मान् त्रि-]वृत्ते शिरः इत्या-]आदि-]श्रुतेश् छन्दोभिः स्वावयव-]भूतैः श्री-]विष्णुं स्तौतीति
छन्दः स्तुत् तस्य गरुडस्य निलयनं स्थानम् ।

5200803 sA SAlmalI .
5200803 sā śālmali .
5200803 सा शाल्मली ।

5200804 dvIpasya hUtaye vyapadeSAya ..8..
5200804 dvīpasya hūtaye vyapadeśāya ..8..
5200804 द्वीपस्य हूतये व्यपदेशाय ॥८॥

5200901 tad-dvIpADipatiH priyavratAtmajō yajYabAhuH sva-suteByaH
 saptaByas tan-nAmAni sapta-varzARi vyaBajat surocanaM sOmanasyaM
 ramaRakaM deva-varzaM pARiBadram ApyAyanam avijYAtam iti .
 5200901 tad-dvipādhīpatiḥ priyavratātmajo yajñabāhuḥ sva-sutebhyaḥ
 saptabhyas tan-nāmāni sapta-varṣāṇi vyabhajat surocanam saumanasyam
 ramanakam deva-varṣam pāribhadram āpyāyanam avijñātam iti .
 5200901 तद्-]द्वीपाधिपतिः प्रियव्रतात्मजो यज्ञबाहुः स्वा-]सुतेभ्यः सप्तभ्यस् तन्-]नामानि सप्त-]वर्षाणि व्यभजत्
 सुरोचनं सौमनस्यं रमणकं देव-]वर्षं पारिभद्रम् आप्यायनम् अविज्ञातम् इति ।

5201001 tezu varzAdrayo nadyaS ca saptEvABijYAtAH svarasaH SataSfNgo
 vAmadevaH kundo mukundaH puzpa-varzaH sahasra-Srutir iti anumatiH
 sinIvAlI sarasvatI kuhU rajanI nandA rAketi .
 5201001 teṣu varṣādrayo nadyaś ca saptāivābhijñātāḥ svarasaḥ śataśṅgo
 vāmadevaḥ kundo mukundaḥ puṣpa-varṣaḥ sahasra-śrutir iti anumatiḥ
 sinīvālī sarasvatī kuhū rajanī nandā rāketi .
 5201001 तेषु वर्षाद्रयो नद्यश् च सप्तैवाभिजाताः स्वरसः शतशृङ्गो वामदेवः कुन्दो मुकुन्दः पुष्प-]वर्षः सहस्र-
 ]श्रुतिर् इति अनुमतिः सिनीवाली सरस्वती कुहू रजनी नन्दा राकेति ।

5201101 tad-varza-puruzAH SrutaDara-vIryaDara-vasunDarezanDara-saMjYA
 BagavantaM vedamayaM somam AtmAnaM vedena yajante .
 5201101 tad-varṣa-puruṣāḥ śrutadhara-vīryadhara-vasundhareṣandhara-
 samjñā bhagavantaṁ vedamayaṁ somam ātmānaṁ vedena yajante .
 5201101 तद्-]वर्ष-]पुरुषाः श्रुतधरा-]वीर्यधरा-]वसुन्धरेषन्धरा-]संज्ञा भगवन्तं वेदमयं सोमम् आत्मानं वेदेन यजन्ते ।

5201201a sva-goBiH pitf-deveByo viBajan kfzRa-SuklayoH .
 5201201a sva-gobhiḥ pitṛ-devebhyo vibhajan kṛṣṇa-śuklayoḥ .
 5201201a स्वा-]गोभिः पितृ-]देवेभ्यो विभजन् कृष्ण-]शुक्लयोः ।

5201201c prajAnAM sarvAsAM rAjAnDaH somo na Astv iti ..
 5201201c prajānām sarvāsām rājāndhaḥ somo na āstv iti ..
 5201201c प्रजानां सर्वासां राजान्धः सोमो न आस्त्व इति ॥

5201202 sva-goBiH sva-raSmīBiH .
 5201202 sva-gobhiḥ sva-raśmibhiḥ .
 5201202 स्वा-]गोभिः स्वा-]रश्मिभिः ।

5201203 anDo 'nnam .
 5201203 andho 'nnam .
 5201203 अन्धो सन्नम् ।

5201204 somo no rAjA Astu ABimuKyena Bavatu .
 5201204 somo no rājā āstu ābhimukhyena bhavatu .
 5201204 सोमो नो राजा आस्तु आभिमुख्येन भवतु ।

5201205 hrasva-pAWe tv avivakzayA sanDy-aBAvaH ..12..
 5201205 hrasva-pāṭhe tv avivakṣayā sandhy-abhāvaḥ ..12..
 5201205 ह्रस्व-]पाठे त्व अविवक्षया सन्ध्या-]अभावः ॥१२॥

5201301 evaM surodAd bahis tad-dvi-guRaH samAnenAvfto Gftodena yaTA-
pUrvaH kuSa-dvIpo yasmin kuSa-stambo deva-kftas tad-dvIpAKyAkaro jvalana
ivAparaH sva-Sazpa-rocizA diSo virAjayati .
5201301 evaṃ surodād bahis tad-dvi-guṇaḥ samānenāvr̥to ghr̥todena yathā-
pūrvāḥ kuśa-dvīpo yasmin kuśa-stambo deva-kṛtas tad-dvīpākhyākaro jvalana
ivāparaḥ sva-śaṣpa-rociṣā diśo virājayati .
5201301 एवं सुरोदाद् बहिस् तद्-]द्वि-]गुणः समानेनावृतो घृतोदेन यथा-]पूर्वः कुश-]द्वीपो यस्मिन् कुश-]स्तम्बो
देव-]कृतस् तद्-]द्वीपाख्याकरो ज्वलन इवापरः स्व-]शष्प-]रोचिषा दिशो विराजयति ।

5201302 evaM surodAd bahir-GftodenAvftaH kuSadvIpa ity anvayaH .
5201302 evaṃ surodād bahir-ghṛtodenaṁvr̥taḥ kuśadvīpa ity anvayaḥ .
5201302 एवं सुरोदाद् बहिर्-]घृतोदेनावृतः कुशद्वीप इत्य् अन्वयः ।

5201303 sva-SazpARi sva-komala-SiKAs tezAM rocizA ..13..
5201303 sva-śaṣpāṇi sva-komala-śikhās teṣāṃ rociṣā ..13..
5201303 स्व-]शष्पाणि स्व-]कोमल-]शिखास् तेषां रोचिषा ॥१३॥

5201401 tad-dvIpa-patiH prEyavrato rAjan hiraRyaretA nAma svaM dvIpaM
saptaByaH sva-putreByo yaTA-BAGaM viBajya svayaM tapa AtizWata vasu-
vasudAna-dfQaruci-nABigupta-stutyavrata-vivikta-vAmadeva-nAmaByaH .
5201401 tad-dvīpa-patiḥ praiyavrato rājan hiraṇyaretā nāma svaṃ dvīpaṃ
saptabhyaḥ sva-putrebhyo yathā-bhāgaṃ vibhajya svayaṃ tapa ātiṣṭhata
vasu-vasudāna-dṛḍharuci-nābhigupta-stutyavrata-vivikta-vāmadeva-nāmaḥ
.
5201401 तद्-]द्वीप-]पतिः प्रैयव्रतो राजन् हिरण्यरेता नाम स्वं द्वीपं सप्तभ्यः स्व-]पुत्रेभ्यो यथा-]भागं विभज्य
स्वयं तप आतिष्ठत वसु-]वसुदान-]दृढरुचि-]नाभिगुप्त-]स्तुत्यव्रत-]विविक्त-]वामदेव-]नामभ्यः ।

5201501 tezAM varzezu sImA-girayo nadyaS cABijYAtAH sapta saptEva cakras
catuHSfNgaH kapilaS citrakUwo devAnIka UrDvaromA draviRa iti rasakulyA
maDukulyA mitravindA SrutavindA devagarBA GftacyutA mantramAleti .
5201501 teṣāṃ varṣeṣu sīmā-girayo nadyāś cābhijñātāḥ sapta saptaiva
cakras catuḥśṛṅgaḥ kapilāś citrakūṭo devānika ūrdhvaromā draviṇa iti
rasakulyā madhukulyā mitravindā śrutavindā devagarbhā ghr̥tacyutā
mantramāleti .
5201501 तेषां वर्षेषु सीमा-]गिरयो नद्यश् चाभिज्ञाताः सप्त सप्तैव चक्रश् चतुःशृङ्गः कपिलश् चित्रकूटो देवानीक
ऊर्ध्वरोमा द्रविण इति रसकुल्या मधुकुल्या मित्रविन्दा श्रुतविन्दा देवगर्भा घृतच्युता मन्त्रमालेति ।

5201601 yAsAM payoBiH kuSadvIpOkasaH kuSala-kovidABiyukta-kulaka-saMjYA
BagavantaM jAtaveda-sarUpiRaM karma-kOSalena yajante .
5201601 yāsāṃ payobhiḥ kuśadvīpaukasāḥ kuśala-kovidābhiyukta-kulaka-
saṃjñā bhagavantaṃ jātaveda-sarūpiṇaṃ karma-kaśalena yajante .
5201601 यासां पयोभिः कुशद्वीपौकसः कुशल-]कोविदाभियुक्त-]कुलक-]संज्ञा भगवन्तं जातवेद-]सरूपिणं कर्म-
]कौशलेन यजन्ते ।

5201701a parasya brahmaRaH sAkzAj jAta-vedo 'si havyavAw .
5201701a parasya brahmaṇaḥ sākṣāj jāta-vedo 'si havyavāt .
5201701a परस्य ब्रह्मणः साक्षाज् जात-]वेदो ऽसि हव्यवाट् ।

5201701c devAnAM puruzANgAnAM yajYena puruzaM yajeti ..
5201701c devānāṃ puruṣāṅgānāṃ yajñena puruṣaṃ yajeti ..

5201701c देवानां पुरुषाङ्गानां यजेन पुरुषं यजेति ॥

5201702 he jAta-vedaH

5201702 he jāta-vedaḥ

5201702 हे जात[-]वेदः

5201703 ato devAnAM yajYena puruzaM harim eva yaja .

5201703 ato devānām yajñena puruṣaṁ harim eva yaja .

5201703 अतो देवानां यजेन पुरुषं हरिम् एव यज ।

5201704 aNgAnAM nAmnA dattam aNginge samarpayety arTaH ..17..

5201704 aṅgānām nāmnā dattam aṅginge samarpayety arthaḥ ..17..

5201704 अङ्गानां नाम्ना दत्तम् अङ्गिने समर्पयेत्य् अर्थः ॥१७॥

5201801 taTA GftodAd bahiH krOYcadvIpo dvi-guRaH sva-mAnena kzIrodena
parita upakxpto vfto yaTA kuSadvIpo Gftodena yasmin krOYco nAma parvata-
rAjo dvIpa-nAma-nirvartaka Aste .

5201801 tathā ghṛtodād bahiḥ krauñcadvīpo dvi-guṇaḥ sva-mānena kṣīrodena
parita upakṣpto vṛto yathā kuśadvīpo ghṛtodena yasmin krauñco nāma
parvata-rājo dvīpa-nāma-nirvartaka āste .

5201801 तथा घृतोदाद् बहिः क्रौञ्चद्वीपो द्वि[-]गुणः स्व[-]मानेन क्षीरोदेन परित उपकृप्तो वृतो यथा कुशद्वीपो
घृतोदेन यस्मिन् क्रौञ्चो नाम पर्वत[-]राजो द्वीप[-]नाम[-]निर्वर्तक आस्ते ।

5201802 upakxpto vezwitaH .

5201802 upakṣpto veṣṭitaḥ .

5201802 उपकृप्तो वेष्टितः ।

5201803 yaTA kuSa-dvIpo Gftodena vftaH ..18..

5201803 yathā kuśa-dvīpo ghṛtodena vṛtaḥ ..18..

5201803 यथा कुश[-]द्वीपो घृतोदेन वृतः ॥१८॥

5201901 yo 'sO guha-praharaRonmaTita-nitamba-kuYjo 'pi kzIrodenA-
sicyamAno Bagavata varuRenABigupto viBayo baBUva .

5201901 yo 'sau guha-praharaṇonmathita-nitamba-kuñjo 'pi kṣīrodenā-
sicyamāno bhagavatā varuṇenābhigupto vibhayo babhūva .

5201901 यो sसौ गुह[-]प्रहरणोन्मथित[-]नितम्बा[-]कुञ्जो sपि क्षीरोदेना[-]सिच्यमानो भगवता वरुणेनाभिगुप्तो विभयो
बभूव ।

5201902 guhasya kArtikeyasya praharaRenAyuDenonmaTitA nitambAH kuYjAni
ca yasya ..19..

5201902 guhasya kārṭikeyasya praharaṇenāyudhenonmathitā nitambāḥ kuñjāni
ca yasya ..19..

5201902 गुहस्य कार्तिकेयस्य प्रहरणेनायुधेनोन्मथिता नितम्बाः कुञ्जानि च यस्य ॥१९॥

5202001 tasminn api prEyavrato GftapfzWo nAmADipatiH sve dvIpe varzARi
sapta viBajya tezu putra-nAmasu sapta rikTAdAn varzapAn niveSyA svayaM
BagavAn BagavataH parama-kalyARa-yaSasa Atma-BUTasya hareS caraRAravindam
upajagAma .

5202001 tasminn api praiyavrato ghṛtaprṣṭho nāmādhīpatiḥ sve dvīpe
varṣāṇi sapta vibhajya teṣu putra-nāmasu sapta rikthādān varṣapān niveśya

svayaṃ bhagavān bhagavataḥ parama-kalyāṇa-yaśasa ātma-bhūtasya hareś
caraṇāravindam upajagāma .

5202001 तस्मिन् अपि प्रैयत्रतो घृतपृष्ठो नामाधिपतिः स्वे द्वीपे वर्षाणि सप्त विभज्य तेषु पुत्र[-]नामसु सप्त
रिक्तादान् वर्षपान् निवेश्य स्वयं भगवान् भगवतः परम[-]कल्याण[-]यशस आत्म[-]भूतस्य हरेश् चरणारविन्दम् उपजगाम ।

5202002 svayaM BagavAn jYAnI .

5202002 svayaṃ bhagavān jñānī .

5202002 स्वयं भगवान् ज्ञानी ।

5202003 parama-kalyARaM yaSo yasya ..20..

5202003 parama-kalyāṇaṃ yaśo yasya ..20..

5202003 परम[-]कल्याणं यशो यस्य ॥२०॥

5202101 Amo maDuruho meGapfzWaH suDAmA BrAjizWo lohitArRo vanaspatir iti
GftapfzWa-sutAs tezAM varza-girayaH sapta saptEva nadyaS cABiKyAtAH Suklo
varDamAno Bojana upabarhiRo nando nandanaH sarvatoBadra iti aBayA amftOGA
AryakA tIrTavatI rUpavatI pavitravatI Sukleti .

5202101 āmo madhuruho meghapṛṣṭhaḥ sudhāmā bhrājīṣṭho lohitārṇo
vanaspatir iti ghṛtapṛṣṭha-sutās teṣāṃ varṣa-girayaḥ sapta saptaiva
nadyaś cābhikhyātāḥ śuklo vardhamāno bhojana upabarhiṇo nando nandanaḥ
sarvatobhadra iti abhayā amṛtaughā āryakā tīrthavatī rūpavatī pavitravatī
śukleti .

5202101 आमो मधुरुहो मेघपृष्ठः सुधामा भ्राजिष्ठो लोहितार्णो वनस्पतिर् इति घृतपृष्ठ[-]सुतास् तेषां वर्ष[-]गिरयः
सप्त सप्तैव नद्यश् चाभिख्याताः शुक्लो वर्धमानो भोजन उपबर्हिणो नन्दो नन्दनः सर्वतोभद्र इति अभया अमृतौघा
आर्यका तीर्थवती रूपवती पवित्रवती शुक्लेति ।

5202201 yAsAm amBaH pavitram amalam upayuYjAnAH puruza-fzaBa-draviRa-
devaka-saMjYA varza-puruza ApomayaM devam apAM pUrRenAYjalinA yajante .

5202201 yāsām ambhaḥ pavitram amalam upayuñjānāḥ puruṣa-rṣabha-draviṇa-
devaka-saṃjñā varṣa-puruṣā āpomayaṃ devam apāṃ pūrṇenāñjalinā yajante .

5202201 यासाम् अम्भः पवित्रम् अमलम् उपयुञ्जानाः पुरुष[-]ऋषभ[-]द्रविण[-]देवक[-]संज्ञा वर्ष[-]पुरुषा आपोमयं देवम्
अपां पूर्णनाञ्जलिना यजन्ते ।

5202202 Apo-mayam ammayam ..21..

5202202 āpo-mayam ammayam ..21..

5202202 आपो[-]मयम् अम्मयम् ॥२१॥

5202301 ApaH puruza-vIryAH sTa punantIr BUr-BuvaH-suvaH

5202301 āpaḥ puruṣa-vīryāḥ stha punantīr bhūr-bhuvaḥ-suvaḥ

5202301 आपः पुरुष[-]वीर्याः स्थ पुनन्तीर् भूर्[-]भुवः[-]सुवः

5202302 tA naH punItAmIva-GnIH spfSatAm AtmanA Buva iti

5202302 tā naḥ punītāmīva-ghnīḥ spṛṣatām ātmanā bhuva iti

5202302 ता नः पुनीतामीव[-]घ्नीः स्पृशताम् आत्मना भुव इति

5202303 he ApaH

5202303 he āpaḥ

5202303 हे आपः

5202304 ata eva BUr BuvaH svas trElokyAM punantyas tA BavatyO no 'smAkAM spfSatAM sparSanaM kurvatAM BuvaH SarIrARi punantu .

5202304 ata eva bhūr bhuvaḥ svas trailokyam punantyas tā bhavatyO no 'smākaṃ spr̥ṣatām sparśanaṃ kurvatām bhuvaḥ śarīrāṇi punantu .

5202304 अत एव भूर भुवः स्वस् त्रैलोक्यं पुनन्त्यस् ता भवत्यो नो ऽस्माकं स्पृशतां स्पर्शनं कुर्वतां भुवः शरीराणि पुनन्तु ।

5202305 yata AtmanA svarUpeREvAmIva-GnIH pApa-hantryaH ..23..

5202305 yata ātmanā svarūpeṇaivāmiva-ghnīḥ pāpa-hantryaḥ ..23..

5202305 यत आत्मना स्वरूपेणैवामीव[-]घ्नीः पाप[-]हन्त्र्यः ॥२३॥

5202401 evaM purastAt kzIrodAt parita upaveSitaH SAKadvIpo dvAtriMSal-lakza-yojanAyAmaH samAnena ca daDi-maRqodena parItO yasmin SAko nAma mahIruhaH sva-kzetra-vyapadeSako yasya ha mahA-suraBi-ganDas taM dvIpam anuvAsayati .

5202401 evaṃ purastāt kṣīrodāt parita upaveśitaḥ śākadvīpo dvātriṃśal-lakṣa-yojanāyāmaḥ samānena ca dadhi-maṇḍodena parīto yasmin śāko nāma mahīruhaḥ sva-kṣetra-vyapadeśako yasya ha mahā-surabhi-gandhas taṃ dvīpam anuvāsayati .

5202401 एवं पुरस्तात् क्षीरोदात् परित उपवेशितः शाकद्वीपो द्वात्रिंशल[-]लक्ष[-]योजनायामः समानेन च दधि[-]मण्डोदेन परीतो यस्मिन् शाको नाम महीरुहः स्व[-]क्षेत्र[-]व्यपदेशको यस्य ह महा[-]सुरभि[-]गन्धस् तं द्वीपम् अनुवासयति ।

5202402 daDno maRqaM rasaH sa evodakaM yasya .

5202402 dadhno maṇḍaṃ rasaḥ sa evodakaṃ yasya .

5202402 दध्नो मण्डं रसः स एवोदकं यस्य ।

5202403 yasya parRAny antaH Kara-sparSAni bahir mfdU-sparSAni sa SAko nAma vfkzaH ..24..

5202403 yasya parṇāny antaḥ khara-sparśāni bahir mṛdu-sparśāni sa śāko nāma vṛkṣaḥ ..24..

5202403 यस्य पर्णान्य अन्तः खर[-]स्पर्शानि बहिर् मृदु[-]स्पर्शानि स शाको नाम वृक्षः ॥२४॥

5202501 tasyApi prEyavrata evADipatir nAmnA meDAtiTiH so 'pi viBajya sapta varzARi putra-nAmAni tezu svAtmajAn purojava-manojava-pavamAna-DUMrAnIka-citrarePa-bahurUpa-viSvaDara-saMjYAn niDApyADipatIn svayaM Bagavaty ananta A-veSita-matis tapovanaM praviveSa .

5202501 tasyāpi praiyavrata evādhīpatir nāmnā medhātithiḥ so 'pi vibhajya sapta varṣāṇi putra-nāmāni teṣu svātmajān purojava-manojava-pavamāna-dhūmrāṇika-citrarepha-bahurūpa-viśvadhāra-saṃjñān nidhāpyādhīpatīn svayaṃ bhagavaty ananta ā-veśita-matis tapovanaṃ praviveśa .

5202501 तस्यापि प्रैयव्रत एवाधिपतिर् नाम्ना मेधातिथिः सो ऽपि विभज्य सप्त वर्षाणि पुत्र[-]नामानि तेषु स्वात्मजान् पुरोजव[-]मनोजव[-]पवमान[-]धूम्रानीक[-]चित्ररेफ[-]बहुरूप[-]विश्वधार[-]संज्ञान् निधाप्याधिपतीन् स्वयं भगवत्य् अनन्त आ[-]वेशित[-]मतिस् तपोवनं प्रविवेश ।

5202601 etezAM varza-maryAdA-girayo nadyaS ca sapta saptEva ISAna uruSfNgo balaBadraH SatakesaraH sahasrasroto devapAlo mahAnasa iti anaGayurda uBayaspfzwir aparAjita paYcapadI sahasrasrutir nijaDftir iti .

5202601 eteṣāṃ varṣa-maryādā-girayo nadyaś ca sapta saptaiva īśāna
uruśṛṅgo balabhadraḥ śatakesaraḥ sahasrasroto devapālo mahānasa iti
anaghāyurdā ubhayasprṣṭir aparājitā pañcapadī sahasrasrutir nijadhṛtir
iti .

5202601 एतेषां वर्ष[-]मर्यादा[-]गिरयो नद्यश् च सप्त सप्तैव ईशान उरुशृङ्गो बलभद्रः शतकेसरः सहस्रोतो देवपालो
महानस इति अनघायुर्दा उभयस्पृष्टिर् अपराजिता पञ्चपदी सहस्रस्रुतिर् निजधृतिर् इति ।

5202701 tad-varza-puruzA ftavrata-satyavrata-dAnavratAnuvrata-nAmAno
BagavantaM vAyv-Atmakam prARAYama-viDUta-rajas-tamasaH parama-samADina
yajante .

5202701 tad-varṣa-puruṣā ṛtavrata-satyavrata-dānavratānuvrata-nāmāno
bhagavantaṃ vāyv-ātmakaṃ prāṇāyāma-vidhūta-rajas-tamasaḥ parama-samādhinā
yajante .

5202701 तद्[-]वर्ष[-]पुरुषा ऋतव्रत[-]सत्यव्रत[-]दानव्रतानुव्रत[-]नामानो भगवन्तं वाय्व[-]आत्मकं प्राणायाम[-]विधूत[-]
[रजस्]-[तमसः परम[-]समाधिना यजन्ते ।

5202702 Atma-ketuBiH prARAdi-vfttiBiH ..27..

5202702 ātma-ketubhiḥ prāṇādi-vṛttibhiḥ ..27..

5202702 आत्म[-]केतुभिः प्राणादि[-]वृत्तिभिः ॥२७॥

5202801a antaH-praviSyA BUtAni yo biBarty Atma-ketuBiH .

5202801a antaḥ-praviśya bhūtāni yo bibharty ātma-ketubhiḥ .

5202801a अन्तः[-]प्रविश्य भूतानि यो बिभर्त्य आत्म[-]केतुभिः ।

5202801c antaryAmISvaraH sAkzAt pAtu no yad-vaSe sPuwam ..

5202801c antaryāmīśvaraḥ sākṣāt pātu no yad-vaśe sphuṭam ..

5202801c अन्तर्यामीश्वरः साक्षात् पातु नो यद्[-]वशे स्फुटम् ॥

5202802 na vyAKyAtam .

5202802 na vyākhyātam .

5202802 न व्याख्यातम् ।

5202901 evam eva daDi-maRgodAt parataH puzkaradvIpas tato dvi-guRAYamaH
samantata upakalpitaH samAnena svAdUdakena samudreRa bahir Avfto yasmin
bḥhat-puzkaraM jvalana-SiKAmala-kanaka-patrAyutAyutaM BagavataH
kamalAsanasyADyAsanaM parikalpitam .

5202901 evam eva dadhi-maṇḍodāt parataḥ puṣkaradvīpas tato dvi-guṇāyāmaḥ
samantata upakalpitaḥ samānena svādūdakena samudreṇa bahir āvṛto yasmin
bṛhat-puṣkaraṃ jvalana-śikhāmala-kanaka-patrāyutāyutaṃ bhagavataḥ
kamalāsanasyādhyāsaṇaṃ parikalpitam .

5202901 एवम् एव दधि[-]मण्डोदात् परतः पुष्करद्वीपस् ततो द्वि[-]गुणायामः समन्तत उपकल्पितः समानेन
स्वादूदकेन समुद्रेण बहिर् आवृतो यस्मिन् बृहत्[-]पुष्करं ज्वलन[-]शिखामल[-]कनक[-]पत्रायुतायुतं भगवतः
कमलासनस्याध्यासनं परिकल्पितम् ।

5202902 jvalana-SiKAvad-amalAnAM kanaka-patrARAM ayutAnAm ayutAni yasya
tat ..29..

5202902 jvalana-śikhāvad-amalānām kanaka-patrāṇām ayutānām ayutāni yasya
tat ..29..

5202902 ज्वलन[-]शिखावद्[-]अमलानां कनक[-]पत्राणाम् अयुतानाम् अयुतानि यस्य तत् ॥२९॥

5203001 tad-dvIpa-maDye mAnasottara-nAmEka evArvAcIna-parAcIna-varzayor
maryAdAcalo 'yuta-yojanocCrAyAyAmo yatra tu catasfzu dikzu catvAri purARi
loka-pAlAnAm indrAdInAM yad-uparizwAt sUrya-raTasya meruM pariBramataH
saMvatsarAtmakaM cakram devAnAm aho-rAtrABYAM pariBramati .

5203001 tad-dvipa-madhye mānasottara-nāmaika evārvācīna-parācīna-
varṣayor maryādācalo 'yuta-yojanocchrāyāyāmo yatra tu catasṛṣu dikṣu
catvāri purāṇi loka-pālānām indrādīnām yad-upariṣṭāt sūrya-rathasya meruM
paribhramataḥ saṃvatsarātmakaM cakram devānām aho-rātrābhyāM paribhramati
.

5203001 तद्[-]द्वीप[-]मध्ये मानसोत्तर[-]नामैक एवार्वाचीन[-]पराचीन[-]वर्षयोर् मर्यादाचलो ऽयुत[-]योजनोच्छ्रयायामो
यत्र तु चतसृषु दिक्षु चत्वारि पुराणि लोक[-]पालानाम् इन्द्रादीनां यद्[-]उपरिष्ठात् सूर्य[-]रथस्य मेरुं परिभ्रमतः संवत्सरात्मकं
चक्रं देवानाम् अहो[-]रात्राभ्यां परिभ्रमति ।

5203002 devAnAm aho-rAtrABYAm uttara-dakziRAYanABYAm ity arTaH ..30..

5203002 devānām aho-rātrābhyām uttara-dakṣiṇāyanābhyām ity arthaḥ ..30..

5203002 देवानाम् अहो[-]रात्राभ्याम् उत्तर[-]दक्षिणायनाभ्याम् इत्य् अर्थः ॥३०॥

5203101 tad-dvIpasyApy aDipatiH prEyavrato vItihotro nAmEtasyAtmajO
ramaRaka-DAtaki-nAmAnO varza-patI niyujya sa svayaM pUrvajavad-Bagavat-
karma-Sila evAste .

5203101 tad-dvipasyāpy adhipatiḥ praiyavrato vītihotro nāmaitasyātmajau
ramaṇaka-dhātaki-nāmānau varṣa-patī niyujya sa svayaM pūrvajavad-
bhagavat-karma-śīla evāste .

5203101 तद्[-]द्वीपस्याप्य् अधिपतिः प्रैयव्रतो वीतिहोत्रो नामैतस्यात्मजौ रमणक[-]धातकि[-]नामानौ वर्ष[-]पती
नियुज्य स स्वयं पूर्वजवद्[-]भगवत्[-]कर्म[-]शील एवास्ते ।

5203201 tad-varza-puruzA BagavantaM brahma-rUpiRaM sakarmakeRa
karmaRARADayantIdaM codAharanti .

5203201 tad-varṣa-puruṣā bhagavantaM brahma-rūpiṇaM sakarmakeṇa
karmaṇārādhayantidaM codāharanti .

5203201 तद्[-]वर्ष[-]पुरुषा भगवन्तं ब्रह्म[-]रूपिणं सकर्मकेण कर्मणाराधयन्तीदं चोदाहरन्ति ।

5203202 brahma-rUpiRaM kamalAsana-mUrtim .

5203202 brahma-rūpiṇaM kamalāsana-mūrtim .

5203202 ब्रह्म[-]रूपिणं कमलासन[-]मूर्तिम् ।

5203203 sa-karmakena brahma-sAlokyAdi-sADanena ..32..

5203203 sa-karmakena brahma-sālokyādi-sādhanena ..32..

5203203 स[-]कर्मकेन ब्रह्म[-]सालोक्यादि[-]साधनेन ॥३२॥

5203301a yat tat karma-mayaM liNGaM brahma-liNGaM jano 'rcayet .

5203301a yat tat karma-mayaM liṅgaM brahma-liṅgaM jano 'rcayet .

5203301a यत् तत् कर्म[-]मयं लिङ्गं ब्रह्म[-]लिङ्गं जनो ऽर्चयेत् ।

5203301c ekAntam advayaM SAntaM tasmE Bagavate namaH ..

5203301c ekāntam advayaM śāntaM tasmai bhagavate namaḥ ..

5203301c एकान्तम् अद्वयं शान्तं तस्मै भगवते नमः ॥

5203302 iti .

5203302 iti .

5203302 इति ।

5203303 karma-mayaM karma-Pala-rUpam .

5203303 karma-mayaṃ karma-phala-rūpam .

5203303 कर्म[-]मयं कर्म[-]फल[-]रूपम् ।

5203304 brahma liNGyate yasmAt .

5203304 brahma liṅgyate yasmāt .

5203304 ब्रह्म लिङ्ग्यते यस्मात् ।

5203305 ekasminn eva parameSvare 'anto nizWA yasya tat . ata eva vastuto
'dvEtam ..33..

5203305 ekasminn eva parameśvare 'anto niṣṭhā yasya tat . ata eva
vastuto 'dvaitam ..33..

5203305 एकस्मिन् एव परमेश्वरे ऽअन्तो निष्ठा यस्य तत् । अत एव वस्तुतो ऽद्वैतम् ॥३३॥

5203401 tataH parastAl lokAloka-nAmAcalo lokAlokayor antarAle parita
upakziptaH .

5203401 tataḥ parastāl lokāloka-nāmācalo lokālokayor antarāle parita
upakṣiptaḥ .

5203401 ततः परस्ताल् लोकालोक[-]नामाचलो लोकालोकयोर् अन्तराले परित उपक्षिप्तः ।

5203402 tataH SudDodAt parastAt .

5203402 tataḥ śuddhodāt parastāt .

5203402 ततः शुद्धोदात् परस्तात् ।

5203403 lokaH sUryAdy-AlokavAn deSaH alokas tad rahitas tayor antarAle
maDye .

5203403 lokaḥ sūryādy-ālokavān deśaḥ alokas tad rahitas tayor antarāle
madhye .

5203403 लोकः सूर्याद्या[-]आलोकवान् देशः अलोकस् तद् रहितस् तयोर् अन्तराले मध्ये ।

5203404 tayor viBAgArTam ity arTaH ..34..

5203404 tayor vibhāgārtham ity arthaḥ ..34..

5203404 तयोर् विभागार्थम् इत्य् अर्थः ॥३४॥

5203501 yAvan mAnasottara-mervor antaraM tAvatI BUmiH kAYcany anyAdarSa-
talopamA yasyAM prahitaH padArTo na kaTaYcit punaH pratyupalaByate tasmAt
sarva-sattva-parihftAsIt .

5203501 yāvan mānasottara-mervor antaraṃ tāvatī bhūmiḥ kāñcany
anyādarśa-talopamā yasyāṃ prahitaḥ padārtho na kathañcit punaḥ
pratyupalabhyate tasmāt sarva-sattva-parihṛtāsīt .

5203501 यावन् मानसोत्तर[-]मेवोर् अन्तरं तावती भूमिः काञ्चन्य् अन्यादर्श[-]तलोपमा यस्यां प्रहितः पदार्थो न
कथञ्चित् पुनः प्रत्युपलभ्यते तस्मात् सर्व[-]सत्त्व[-]परिहृतासीत् ।

5203502 tataH parastAd ity uktaM tad eva kiyatAntareRety apekzAyAM tad
antar-vartinIM BUmim Aha -- yAvan mAnasottara-mervor antaraM sArDa-sapta-
lakzottara-sArDa-kowi-parimitaM tAvatI BUH SudDodAt parA'sti .

5203502 tataḥ parastād ity uktaṃ tad eva kiyatāntareṇety apekṣāyāṃ tad
antar-vartinīm bhūmim āha -- yāvan mānasottara-mervor antaraṃ sārdha-
sapta-lakṣottara-sārdha-koṭi-parimitaṃ tāvatī bhūḥ śuddhodāt parā'sti .

5203502 ततः परस्ताद् इत्य् उक्तं तद् एव कियतान्तरेणेत्य् अपेक्षायां तद् अन्तर्[-]वर्तिनीं भूमिम् आह [-][-] यावन् मानसोत्तर[-]मेवोर् अन्तरं सार्ध[-]सप्त[-]लक्षोत्तर[-]सार्ध[-]कोटि[-]परिमितं तावती भूः शुद्धोदात् परास्ति ।

5203503 tatra ca prARino 'pi santi . tataH kAYcanI BUmir anyAstIty arTaH .

5203503 tatra ca prāṇino 'pi santi . tataḥ kāñcanī bhūmir anyāstity arthaḥ .

5203503 तत्र च प्राणिनो ऽपि सन्ति । ततः काञ्चनी भूमिर् अन्यास्तीत्य् अर्थः ।

5203504 sA cEkona-catvAriMSa-lakzottara-kowy-azwaka-parimitA jYeyA .

5203504 sā caikona-catvāriṃśa-lakṣottara-koṭy-aṣṭaka-parimitā jñeyā .

5203504 सा चैकोन[-]चत्वारिंश[-]लक्षोत्तर[-]कोट्यु[-]अष्टक[-]परिमिता ज्ञेया ।

5203505 evaM hi sati meru-lokAlokayor antaraM sArDa-dvAdaSa-kowi-parimitaM vakzyamARam upapannaM Bavati .

5203505 evaṃ hi sati meru-lōkālokayor antaram sārdha-dvādaśa-koṭi-parimitaṃ vakṣyamāṇam upapannaṃ bhavati .

5203505 एवं हि सति मेरु[-]लोकालोकयोर् अन्तरं सार्ध[-]द्वादश[-]कोटि[-]परिमितं वक्ष्यमाणम् उपपन्नं भवति ।

5203506 etad eva SEva-tantrezUktam --

5203506 etad eva śaiva-tantreṣūktam --

5203506 एतद् एव शैव[-]तन्त्रेषूक्तम् [-][-]

5203507a kowi-dvayaM tri-paYcA-Sal-lakzARi ca tataH param .

5203507a koṭi-dvayaṃ tri-pañcā-śal-lakṣāṇi ca tataḥ param .

5203507a कोटि[-]द्वयं त्रि[-]पञ्चा[-]शल[-]लक्षाणि च ततः परम् ।

5203507c paYcA-Sac ca sahasrARi sapta-dvIpAH sa-sAgarAH ..

5203507c pañcā-śac ca sahasrāṇi sapta-dvīpāḥ sa-sāgarāḥ ..

5203507c पञ्चा[-]शच् च सहस्राणि सप्त[-]द्वीपाः स[-]सागराः ॥

5203508a tato hema-mayI BUmir daSa-kowyo varAnane .

5203508a tato hema-mayī bhūmir daśa-koṭyo varānane .

5203508a ततो हेम[-]मयी भूमिर् दश[-]कोट्यो वरानने ।

5203508c devAnAM krIqanArTaya lokAlokaS tataH param ..

5203508c devānāṃ kṛīḍanārthāya lōkālokaS tataḥ param ..

5203508c देवानां क्रीडनार्थाय लोकालोकस् ततः परम् ॥

5203509 iti .

5203509 iti .

5203509 इति ।

5203510 atra ca daSa-kowitvaM pUrvokta-BUmyA saha drazwavyam .

5203510 atra ca daśa-koṭitvaṃ pūrvokta-bhūmyā saha draṣṭavyam .

5203510 अत्र च दश[-]कोटित्वं पूर्वोक्त[-]भूम्या सह द्रष्टव्यम् ।

5203511 sarva-sattva-parihfteti deva-vyatirekeReti vijYeyam . devAnAM krIqanArTAyety uktatvAt ..35..

5203511 sarva-sattva-parihṛteti deva-vyatireketi vijñeyam . devānāṃ
kriḍanārthāyety uktatvāt ..35..

5203511 सर्व[-]सत्त्व[-]परिहृतेति देव[-]व्यतिरेकेति विज्ञेयम् । देवानां क्रीडनार्थायेत्य् उक्तत्वात् ॥३५॥

5203601 lokAloka iti samAKyA yad anenAcalena lokAlokasyAntar-
vartinAvasTApate .

5203601 lokāloka iti samākhyā yad anenācalena lokālokasyāntar-
vartināvasthāpyate .

5203601 लोकालोक इति समाख्या यद् अनेनाचलेन लोकालोकस्यान्तर[-]वर्तिनावस्थाप्यते ।

5203602 nanv antaryAmiRantaH-sTenEva sarvaM kartuM SakyaM . kiM tasya
bahiH samantAd avasTAnena .

5203602 nanv antaryāmiṇāntaḥ-sthenaiva sarvaṃ kartuṃ śakyaṃ . kiṃ tasya
bahiḥ samantād avasthānena .

5203602 नन्व् अन्तर्यामिणान्तः[-]स्थेनैव सर्वं कर्तुं शक्यं । किं तस्य बहिः समन्ताद् अवस्थानेन ।

5203603 ity ASaNkya tasyArTaM svayam eva vyAcazwe .

5203603 ity āsaṅkya tasyārthaṃ svayam eva vyācaṣṭe .

5203603 इत्य् आशङ्क्य तस्यार्थं स्वयम् एव व्याचष्टे ।

5203604 Atmano yoga-mAyayA viracitA yA viviDa-loka-yAtrA . tasyA
gopITaYa rakzaRaya eza BagavAn evaM-BUtam AkalpaM vezaM gato lIlayA
prApta iti samantAd Asta ity asyArTaH ..36..

5203604 ātmano yoga-māyayā viracitā yā vividha-loka-yātrā . tasyā
gopīthāya rakṣaṇāya eṣa bhagavān evaṃ-bhūtam ākalpaṃ veṣaṃ gato līlayā
prāpta iti samantād āsta ity asyārthaḥ ..36..

5203604 आत्मनो योग[-]मायया विरचिता या विविध[-]लोक[-]यात्रा । तस्या गोपीथाय रक्षणाय एष भगवान् एवं-
]भूतम् आकल्पं वेषं गतो लीलया प्राप्त इति समन्ताद् आस्त इत्य् अस्यार्थः ॥३६॥

5203701 sa loka-trayAnte parita ISvareRa vihito yasmAt sUryAdInAM
DruvApavargARAM jyotir-gaRAnAM gaBastayo 'rvAcInAMs trIn lokAn AvitanvAnA
na kadAcit parAcInA Bavitum utsahante tAvad un-nahanAyAmaH .

5203701 sa loka-trayānte parita īsvareṇa vihito yasmāt sūryādīnāṃ
dhruvāpavargāṇāṃ jyotir-gaṇānāṃ gabhastayo 'rvācīnāṃs trīn lokān
āvitānvānā na kadācit parācīnā bhavitum utsahante tāvad un-nahanāyāmaḥ .

5203701 स लोक[-]त्रयान्ते परित ईश्वरेण विहितो यस्मात् सूर्यादीनां ध्रुवापवर्गाणां ज्योतिर्[-]गणानां गभस्तयो
सर्वचीनांस् त्रीन् लोकान् आवितन्वाना न कदाचित् पराचीना भवितुम् उत्सहन्ते तावद् उन्-]नहनायामः ।

5203702 loka-trayasyAnte parito maryAdA-rUpo vihitaH .

5203702 loka-trayasyānte parito maryādā-rūpo vihitaḥ .

5203702 लोक[-]त्रयस्यान्ते परितो मर्यादा[-]रूपो विहितः ।

5203703 yasmAt pratibanDakAt .

5203703 yasmāt pratibandhakāt .

5203703 यस्मात् प्रतिबन्धकात् ।

5203704 sUrya Adir yezAm .

5203704 sūrya ādir yeṣām .

5203704 सूर्य आदिर् येषाम् ।

5203705 Druvo 'pavargo 'nto yezAm .
5203705 dhruvo 'pavargo 'nto yeṣām .
5203705 ध्रुवो ऽपवर्गो ऽन्तो येषाम् ।

5203706 AvitanvAnAH samantAt prakASayantaH parato gantuM na Saknuvanti
tAvad unnahanam utseDas tad-anurUpa AyAmAS ca vistAro yasya .
5203706 āvitanvānāḥ samantāt prakāśayantaḥ parato gantuṃ na śaknuvanti
tāvad unnahanam utsedhas tad-anurūpa āyāmaś ca vistāro yasya .
5203706 आवितन्वानाः समन्तात् प्रकाशयन्तः परतो गन्तुं न शक्नुवन्ति तावद् उन्नहनम् उत्सेधस् तद्-]अनुरूप
आयामश् च विस्तारो यस्य ।

5203707 DruvAd apy ucCritatvAt trilokI-maryAdA-BUta ity arTaH ..37..
5203707 dhruvād apy ucchritatvāt trilokī-maryādā-bhūta ity arthaḥ ..37..
5203707 ध्रुवाद् अप्य् उच्छ्रितत्वात् त्रिलोकी-]मर्यादा-]भूत इत्य् अर्थः ॥३७॥

5203801 etAvAn loka-vinyAso mAna-lakzaRa-saMstABir vicintitaH kaviBiH sa
tu paYcASat-kowi-gaRitasya BU-golasya turIya-BAGo 'yaM lokAlokAcalaH .
5203801 etāvān loka-vinyāso māna-lakṣaṇa-saṃsthābhīr vicintitaḥ kavibhiḥ
sa tu pañcāśat-koṭi-gaṇitasya bhū-golasya turīya-bhāgo 'yaṃ lokālokācalaḥ
.
5203801 एतावान् लोक-]विन्यासो मान-]लक्षण-]संस्थाभिर् विचिन्तितः कविभिः स तु पञ्चाशत्-]कोटि-]गणितस्य
भू-]गोलस्य तुरीय-]भागो ऽयं लोकालोकाचलः ।

5203802 so 'yaM tu lokAlokAcalas turIya-BAGaS caturTo 'MSaH sArDa-
dvAdaSa-kowyaH .
5203802 so 'yaṃ tu lokālokācalas turīya-bhāgaś caturtho 'ṃsaḥ sārda-
dvādaśa-koṭyaḥ .
5203802 सो ऽयं तु लोकालोकाचलस् तुरीय-]भागश् चतुर्थो ऽंशः सार्ध-]द्वादश-]कोटयः ।

5203803 meror ekata iti drazwavyam ..38..
5203803 meror ekata iti draṣṭavyam ..38..
5203803 मेरोर् एकत इति द्रष्टव्यम् ॥३८॥

5203901 tad-uparizwAc catasfzv ASAsvAtma-yoninAKila-jagad-
guruRADiniveSita ye dvirada-pataya fzaBaH puzkaracUqo vAmano 'parAjita
iti sakala-loka-sTititi-hetavaH .
5203901 tad-upariṣṭāc catasṛṣv āśāsvātma-yoninākhila-jagad-
guruṇādhiniveśitā ye dvirada-pataya ṛṣabhaḥ puṣkaracūḍo vāmano 'parājita
iti sakala-loka-sthiti-hetavaḥ .
5203901 तद्-]उपरिष्ठाच् चतसृष्व् आशास्वात्म-]योनिनाखिल-]जगद्-]गुरुणाधिनिवेशिता ये द्विरद-]पतय ऋषभः
पुष्करचूडो वामनो ऽपराजित इति सकल-]लोक-]स्थिति-]हेतवः ।

5203902 ASAsu dikzu ye 'DiniveSitAs te Asate ..39..
5203902 āśāsu dikṣu ye 'dhiniveśitās te āsate ..39..
5203902 आशासु दिक्षु ये ऽधिनिवेशितास् ते आसते ॥३९॥

5204001 tezAM sva-viBUtInAM loka-pAlAnAM ca viviDa-vIryopabfMhaRAYa
BagavAn parama-mahA-puruzo mahA-viBUti-patir antaryAmy Atmano viSudDa-
sattvaM Darma-jYAna-vErAgyESvaryAdy-azwa-mahA-sidDy-upalakzaRaM
vizvaksenAdiBiH sva-pArzada-pravarEH parivArito nija-varAyuDopaSoBitEr

nija-Buja-daRqEH sanDArayamARas tasmin giri-vare samantAt sakala-loka-svastaya Aste .

5204001 teṣāṃ sva-vibhūtināṃ loka-pālānāṃ ca vividha-vīryopabrṃhaṇāya bhagavān parama-mahā-puruṣo mahā-vibhūti-patir antaryāmy ātmano viśuddha-sattvaṃ dharma-jñāna-vairāgyaiśvaryādy-aṣṭa-mahā-siddhy-upalakṣaṇaṃ viśvakṣeṇādibhiḥ sva-pārṣada-pravaraiḥ parivārito nija-varāyudhopaśobhitair nija-bhuja-daṇḍaiḥ sandhārayamāṇas tasmin giri-vare samantāt sakala-loka-svastaya āste .

5204001 तेषां स्व[-]विभूतीनां लोक[-]पालानां च विविध[-]वीर्योपबृंहणाय भगवान् परम[-]महा[-]पुरुषो महा[-]विभूति[-]पतिर् अन्तर्याम्य् आत्मनो विशुद्ध[-]सत्त्वं धर्म[-]ज्ञान[-]वैराग्यैश्वर्याद्या[-]अष्ट[-]महा[-]सिद्ध्या[-]उपलक्षणं विश्वक्सेनादिभिः स्व[-]पार्षद[-]प्रवरैः परिवारितो निज[-]वरायुधोपशोभितैर् निज[-]भुज[-]दण्डैः सन्धारयमाणस् तस्मिन् गिरि[-]वरे समन्तात् सकल[-]लोक[-]स्वस्तय आस्ते ।

5204002 tezAM dig-gajAnAM sva-viBUtInAM svAMSa-BUtanAM mahendrAdInAM ca viviDa-vIryopabfMhaRAya sakala-loka-svastaye ca BagavAMs tasminn Aste ity anvayaH .

5204002 teṣāṃ dig-gajānāṃ sva-vibhūtināṃ svāmśa-bhūtānāṃ mahendrādīnāṃ ca vividha-vīryopabrṃhaṇāya sakala-loka-svastaye ca bhagavāṃs tasminn āste ity anvayaḥ .

5204002 तेषां दिग्गजानां स्व[-]विभूतीनां स्वांश[-]भूतानां महेन्द्रादीनां च विविध[-]वीर्योपबृंहणाय सकल[-]लोक[-]स्वस्तये च भगवांस् तस्मिन् आस्ते इत्य् अन्वयः ।

5204003 kiM kurvan .

5204003 kiṃ kurvan .

5204003 किं कुर्वन् ।

5204004 AtmanaH svasya yad viSudDaM sattvaM . tat sanDArayamARa Avizkurvan .

5204004 ātmanaḥ svasya yad viśuddhaṃ sattvaṃ . tat sandhārayamāṇa āviṣkurvan .

5204004 आत्मनः स्वस्य यद् विशुद्धं सत्त्वं । तत् सन्धारयमाण आविष्कुर्वन् ।

5204005 kIdfSam .

5204005 kīdṛśam .

5204005 कीदृशम् ।

5204006 Darma-jYAnAdIny azwa-mahA-sidDayaS copalakzaRaM yasya tat .

5204006 dharma-jñānādīny aṣṭa-mahā-siddhayaś copalakṣaṇaṃ yasya tat .

5204006 धर्म[-]ज्ञानादीन्य् अष्ट[-]महा[-]सिद्धयश् उपलक्षणं यस्य तत् ।

5204007 dor-daRqEr upalakzitaH san mahA-viBUteH paramESvaryasya patitvAd ekayEva mUrtyA samantAd Aste ..40..

5204007 dor-daṇḍair upalakṣitaḥ san mahā-vibhūteḥ paramaiśvaryasya patitvād ekayaiva mūrtyā samantād āste ..40..

5204007 दोर्[-]दण्डैर् उपलक्षितः सन् महा[-]विभूतेः परमैश्वर्यस्य पतित्वाद् एकयैव मूर्त्या समन्ताद् आस्ते ॥४०॥

5204101 Akalpam evaM vezaM gata eza BagavAn Atma-yogamAyayA viracita-viviDa-loka-yAtrA-gopIyAyety arTaH .

5204101 ākalpam evaṃ veṣaṃ gata eṣa bhagavān ātma-yogamāyayā viracita-vividha-loka-yātrā-gopīyāyety arthaḥ .

5204101 आकल्पम् एवं वेषं गत एष भगवान् आत्म[-]योगमायया विरचित[-]विविध[-]लोक[-]यात्रा[-]गोपीयायेत्य् अर्थः ।

5204102 nanv antaryAmiRAntaH-sTenEva sarvaM kartuM SakyaM kiM tasya bahiH samantAd avasTAnena .

5204102 nanv antaryāmiṇāntaḥ-sthenaiva sarvaṃ kartuṃ śakyaṃ kiṃ tasya bahiḥ samantād avasthānena .

5204102 नन्व् अन्तर्यामिणान्तः[-]स्थेनैव सर्वं कर्तुं शक्यं किं तस्य बहिः समन्ताद् अवस्थानेन ।

5204103 ity ASaNkya tasyArTaM svayam eva vyAcazwe .

5204103 ity āśaṅkya tasyārthaṃ svayam eva vyācaṣṭe .

5204103 इत्य् आशङ्क्य तस्यार्थं स्वयम् एव व्याचष्टे ।

5204104 Atmano yoga-mAyayA viracitA yA viviDa-loka-yAtrA tasyA gopITaya rakzaRAYa eza BagavAn evaM-BUtam AkalpaM vezaM gato lIlayA prApta iti samantAd Asta ity asyArTaH ..41..

5204104 ātmano yoga-māyayā viracitā yā vividha-loka-yātrā tasyā gopīthāya rakṣaṇāya eṣa bhagavān evaṃ-bhūtam ākalpaṃ veṣaṃ gato līlayā prāpta iti samantād āsta ity asyārthaḥ ..41..

5204104 आत्मनो योग[-]मायया विरचिता या विविध[-]लोक[-]यात्रा तस्या गोपीथाय रक्षणाय एष भगवान् एवं[-]भूतम् आकल्पं वेषं गतो लीलया प्राप्त इति समन्ताद् आस्त इत्य् अस्यार्थः ॥४१॥

5204201 yo 'ntar-vistAra etena hy aloka-parimARaM ca vyAKyAtaM yad bahir lokAlokAcalAt tataH parastAd yogeSvara-gatiM viSudDAm udAharanti .

5204201 yo 'ntar-vistāra etena hy aloka-parimāṇaṃ ca vyākhyātaṃ yad bahir lokālokācalāt tataḥ parastād yogeśvara-gatiṃ viśuddhām udāharanti .

5204201 यो ऽन्तर[-]विस्तार एतेन ह्य् अलोक[-]परिमाणं च व्याख्यातं यद् बहिर् लोकालोकाचलात् ततः परस्ताद् योगेश्वर[-]गतिं विशुद्धाम् उदाहरन्ति ।

5204202 aloka-parimARaM ca meror ekataH sArDa-dvAdaSa-kowyaH tato lokAlokAt .

5204202 aloka-parimāṇaṃ ca meror ekataḥ sārdha-dvādaśa-koṭyaḥ tato lokālokāt .

5204202 अलोक[-]परिमाणं च मेरोर् एकतः सार्ध[-]द्वादश[-]कोट्यः ततो लोकालोकात् ।

5204203 alokAd vA parastAt .

5204203 alokād vā parastāt .

5204203 अलोकाद् वा परस्तात् ।

5204204 viSudDAM dvija-putrAnayane 'rjunasya SrI-kfzRena pradarSitAm ..42..

5204204 viśuddhām dvija-putrānayane 'rjunasya śrī-kṛṣṇena pradarśitām ..42..

5204204 विशुद्धां द्विज[-]पुत्रानयने ऽर्जुनस्य श्री[-]कृष्णेन प्रदर्शिताम् ॥४२॥

5204301a aRqa-maDya-gataH sUryo dyAv-ABUmyor yad antaram .

5204301a aṇḍa-madhyā-gataḥ sūryo dyāv-ābhūmyor yad antaram .

5204301a अण्ड[-]मध्य[-]गतः सूर्यो द्याव[-]आभूम्योर् यद् अन्तरम् ।

5204301c sUryARqa-golayor maDye kowyaH syuH paYca-viMSatiH ..

5204301c sūryāṇḍa-golayor madhye koṭyaḥ syuḥ pañca-viṁśatiḥ ..

5204301c सूर्याण्ड[-]गोलयोर मध्ये कोट्यः स्युः पञ्च[-]विंशतिः ॥

5204302 vistareRoktaM brahmARqa-mAnaM sarvato 'pi nirUpayati -- aRqa-maDya-gataH .

5204302 vistareṇoktaṁ brahmāṇḍa-mānaṁ sarvato 'pi nirūpayati -- aṇḍa-madhya-gataḥ .

5204302 विस्तरेणोक्तं ब्रह्माण्ड[-]मानं सर्वतो ऽपि निरूपयति [-][-] अण्ड[-]मध्य[-]गतः ।

5204303 kiM tan-maDyaM .

5204303 kiṁ tan-madhyam .

5204303 किं तन्[-]मध्यं ।

5204304 tad Aha -- dyAv-ABUmyoH pUrvottara-kapAlayor yad antaraM maDya-sTAnam .

5204304 tad āha -- dyāv-ābhūmyoḥ pūrvottara-kapālayor yad antaram madhya-sthānam .

5204304 तद् आह [-][-] द्याव[-]आभूम्योः पूर्वोत्तर[-]कपालयोर यद् अन्तरं मध्य[-]स्थानम् ।

5204305 sarvataH paYca-viMSati-kowyaH ..43..

5204305 sarvataḥ pañca-viṁśati-koṭyaḥ ..43..

5204305 सर्वतः पञ्च[-]विंशति[-]कोट्यः ॥४३॥

5204401 mfte 'Rqa eza etasmin yad aBUt tato mArtaRqa iti vyapadeSaH

5204401 mṛte 'ṇḍa eṣa etasmin yad abhūt tato mārtanḍa iti vyapadeśaḥ

5204401 मृते ऽण्ड एष एतस्मिन् यद् अभूत् ततो मार्तण्ड इति व्यपदेशः

5204402 hiraRyagarBa iti yad DiraRyARqa-samudBavaH .

5204402 hiraṇyagarbha iti yad dhiraṇyāṇḍa-samudbhavaḥ .

5204402 हिरण्यगर्भ इति यद् धिरण्याण्ड[-]समुद्भवः ।

5204403 aRqa-maDyAvastTane kAraRaM tan-nAma-nirvacanenAha .

5204403 aṇḍa-madhyāvasthāne kāraṇam tan-nāma-nirvacanenāha .

5204403 अण्ड[-]मध्यावस्थाने कारणं तन्[-]नाम[-]निर्वचनेनाह ।

5204404 mfte 'cetane eza sUryo vErAja-rUpeRa yasmAt pravizwaH ..44..

5204404 mṛte 'cetane eṣa sūryo vairāja-rūpeṇa yasmāt praviṣṭaḥ ..44..

5204404 मृते ऽचेतने एष सूर्यो वैराज[-]रूपेण यस्मात् प्रविष्टः ॥४४॥

5204501a sUryeRa hi viBajyante diSaH KaM dyOr mahI BidA .

5204501a sūryeṇa hi vibhajyante diśaḥ khaṁ dyaur mahī bhidā .

5204501a सूर्येण हि विभज्यन्ते दिशः खं द्यौर मही भिदा ।

5204501c svargApavargO narakA rasOkAMsi ca sarvaSaH ..

5204501c svargāpavargau narakā rasaukāṁsi ca sarvaśaḥ ..

5204501c स्वर्गापवर्गौ नरका रसौकांसि च सर्वशः ॥

5204502 kiM ca . sUryeREva viBajyante diSaH .

5204502 kiṁ ca . sūryeṇaiva vibhajyante diśaḥ .

5204502 किं च । सूर्येणैव विभज्यन्ते दिशः ।

5204503 svam antarikzam .
 5204503 svam antarikṣam .
 5204503 स्वम् अन्तरिक्षम् ।

 5204504 BidA anyo 'pi viBAgaH .
 5204504 bhidā anyo 'pi vibhāgaḥ .
 5204504 भिदा अन्यो ऽपि विभागः ।

 5204505 svargApavargO Boga-mokza-deSO .
 5204505 svargāpavargau bhoga-mokṣa-deśau .
 5204505 स्वर्गापवर्गो भोग[-]मोक्ष[-]देशौ ।

 5204506 rasOkAMsy atalAdIni ..45..
 5204506 rasaukāṃsy atalādīni ..45..
 5204506 रसौकांस्य् अतलादीनि ॥४५॥

 5204601a deva-tiryaN-manuzyARAM sarIsfpa-savIruDAm .
 5204601a deva-tiryaṅ-manuṣyāṇām sarīsr̥pa-savīrudhām .
 5204601a देव[-]तिर्यङ्[-]मनुष्याणां सरीसृप[-]सवीरुधाम् ।

 5204601c sarva-jIva-nikAyAnAM sUrya AtmA dfg-ISvaraH ..
 5204601c sarva-jīva-nikāyānām sūrya ātmā dṛg-iśvaraḥ ..
 5204601c सर्व[-]जीव[-]निकायानां सूर्य आत्मा दृग्-ईश्वरः ॥

 5204602 upAsanArTam Aha .
 5204602 upāsanārtham āha .
 5204602 उपासनार्थम् आह ।

 5204603 devAdInAM sUrya AtmA dfg ISvaro netrADizWAtA ca ..46..
 5204603 devādīnām sūrya ātmā dṛg iśvaro netrādhiṣṭhātā ca ..46..
 5204603 देवादीनां सूर्य आत्मा दृग् ईश्वरो नेत्राधिष्ठाता च ॥४६॥

 5204701 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe samudre dvIpA-
 varRanaM nAma viMSO 'DyAyaH .
 5204701 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe samudre dvīpā-
 varṇanaṃ nāma viṃśo 'dhyāyaḥ .
 5204701 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे समुद्रे द्वीपा[-]वर्णनं नाम विंशो ऽध्यायः ।

 5204702 ..5.20..
 5204702 ..5.20..
 5204702 ॥५।२०॥

 5204703 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM viMSO 'DyAyaH .
 5204703 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ viṃśo 'dhyāyaḥ .
 5204703 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां विंशो ऽध्यायः ।

 5210001 ekaviMSO 'DyAyaH

5210001 ekaviṃśo 'dhyāyaḥ
 5210001 एकविंशो ऽध्यायः

 5210002 jyotiS-cakre sUrya-raTa-varRanaM
 5210002 jyotiś-cakre sūrya-ratha-varṇanaṃ
 5210002 ज्योतिष्-चक्रे सूर्य-रथा-वर्णनं

 5210101 SrI-Suka uvAca
 5210101 śrī-śuka uvāca
 5210101 श्री-शुक उवाच

 5210102 etAvAn eva BU-valayasya sanniveSaH pramARa-lakzaRato vyAKyAtaH .
 5210102 etāvān eva bhū-valayasya sanniveśaḥ pramāṇa-lakṣaṇato vyākhyātaḥ .
 5210102 एतावान् एव भू-वलयस्य सन्निवेशः प्रमाण-लक्षणतो व्याख्यातः ।

 5210103a evam aDyAya-viSatyA BU-maryAdA nirUpita .
 5210103a evam adhyāya-viśatyā bhū-maryādā nirūpitā .
 5210103a एवम् अध्याय-विशत्या भू-मर्यादा निरूपिता ।

 5210103c ataH paraM dyu-maryAdA- pAlanaM triBir ucyate ..
 5210103c ataḥ paraṃ dyu-maryādā- pālanam tribhir ucyate ..
 5210103c अतः परं द्यु-मर्यादा-पालनं त्रिभिर् उच्यते ॥

 5210104a ekaviMSe raveH kAla- cakreRa Bramato 'nv aham .
 5210104a ekaviṃśe raveḥ kāla- cakreṇa bhramato 'nv aham .
 5210104a एकविंशे रवेः काल-चक्रेण भ्रमतो ऽन्व अहम् ।

 5210104c sva-gatyA rASi-saMcArEr loka-yAtrA nirUpyate ..
 5210104c sva-gatyā rāśi-saṃcārair loka-yātrā nirūpyate ..
 5210104c स्व-गत्या राशि-संचारैर् लोक-यात्रा निरूप्यते ॥

 5210105 etAvAn vistAreRa kowyaH paYcA-Sat .
 5210105 etāvān vistāreṇa koṭyaḥ pañcā-śat .
 5210105 एतावान् विस्तारेण कोट्यः पञ्चा-शत् ।

 5210106 utseDena paYca-viMSatiH ..1..
 5210106 utsedhena pañca-viṃsatiḥ ..1..
 5210106 उत्सेधेन पञ्च-विंशतिः ॥१॥

 5210201 etena hi divo maRqala-mAnaM tad-vida upadiSanti yaTA dvi-dalayor
 nizpAvAdInAM te antareRAntarikzaM tad-uBaya-sanDitam .
 5210201 etena hi divo maṇḍala-mānaṃ tad-vida upadiśanti yathā dvi-
 dalayor niṣpāvādīnāṃ te antareṇāntarikṣaṃ tad-ubhaya-sandhitam .
 5210201 एतेन हि दिवो मण्डल-मानं तद-विद उपदिशन्ति यथा द्वि-दलयोर् निष्पावादीनां ते अन्तरेणान्तरिक्षं
 तद-उभय-सन्धितम् ।

 5210202 dvi-dalayor maDye yaTEkasya mAnenAparasya mAnam upadiSyate
 tadvat .

5210202 dvi-dalayor madhye yathaikasya mānenāparasya mānam upadiśyate tadvat .

5210202 द्वि-दलयोर् मध्ये यथैकस्य मानेनापरस्य मानम् उपदिश्यते तद्वत् ।

5210203 te antareRa tayor maDye tad uBaya-sanDitaM tAByAm uBayataH saMlagnam ..2..

5210203 te antareṇa tayor madhye tad ubhaya-sandhitam tābhyām ubhayataḥ saṁlagnam ..2..

5210203 ते अन्तरेण तयोर् मध्ये तद् उभय-सन्धितं ताभ्याम् उभयतः संलग्नम् ॥२॥

5210301 yan-maDya-gato BagavAMs tapatAM patis tapana Atapena tri-lokIM pratapaty avaBASayaty Atma-BAsA sa eza udagayana-dakziRAyana-vEzuvata-saMjYABir mAndya-SEGrya-samAnABir gatiBir ArohaRAvarohaRa-samAna-sTAnezu yaTA-savanam aBipadyamAno makarAdizu rASizv aho-rAtrARi dIrGa-hrasva-samAnAni viDatte .

5210301 yan-madhya-gato bhagavāms tapatām patis tapana ātapena tri-lokīm pratapaty avabhāsayaty ātma-bhāsā sa eṣa udagayana-dakṣiṇāyana-vaiśuvata-saṁjñābhir māndya-śaighrya-samānābhir gatibhir ārohaṇāvarohaṇa-samāna-sthāneṣu yathā-savanam abhipadyamāno makarādiṣu rāśiṣv aho-rātrāṇi dīrgha-hrasva-samānāni vidhatte .

5210301 यन्-मध्य-गतो भगवांस तपतां पतिस् तपन आतपेन त्रि-लोकीं प्रतपत्य अवभासयत्य् आत्म-भासा स एष उदगयन-दक्षिणायन-वैषुवत-संज्ञाभिर् मान्द्य-शैघ्र्य-समानाभिर् गतिभिर् आरोहणावरोहण-समान-स्थानेषु यथा-सवनम् अभिपद्यमानो मकरादिषु राशिष्व अहो-रात्राणि दीर्घ-ह्रस्व-समानानि विधत्ते ।

5210302 udagayanAdi-saMjYABir manda-kzipra-samagatiBir yaTA-kAlam ArohaRAdi-sTAnezv ArohaRAdy-aBipadyamAno makarAdizv aho-rAtrARi dIrGa-hrasva-samAnAni viDatte ..3..

5210302 udagayanādi-saṁjñābhir manda-kṣipra-samagatibhir yathā-kālam ārohaṇādi-sthāneṣv ārohaṇādy-abhipadyamāno makarādiṣv aho-rātrāṇi dīrgha-hrasva-samānāni vidhatte ..3..

5210302 उदगयनादि-संज्ञाभिर् मन्दा-क्षिप्र-समगतिभिर् यथा-कालम् आरोहणादि-स्थानेष्व आरोहणाद्या-अभिपद्यमानो मकरादिष्व अहो-रात्राणि दीर्घ-ह्रस्व-समानानि विधत्ते ॥३॥

5210401 yadA meza-tulayor vartate tadAho-rAtrARi samAnAni Bavanti yadA vfzaBAdizu paYcasu ca rASizu carati tadAhAny eva varDante hrasati ca mAsi mAsy ekEkA GawikA rAtrizu .

5210401 yadā meṣa-tulayor vartate tadāho-rātrāṇi samānāni bhavanti yadā vṛṣabhādiṣu pañcasu ca rāśiṣu carati tadāhāny eva vardhante hrasati ca māsi māsy ekaikā ghaṭikā rātriṣu .

5210401 यदा मेष-तुलयोर् वर्तते तदाहो-रात्राणि समानानि भवन्ति यदा वृषभादिषु पञ्चसु च राशिषु चरति तदाहान्य एव वर्धन्ते हसति च मासि मास्य् एकैका घटिका रात्रिषु ।

5210402 tat prapaYcayati -- yadeti .

5210402 tat prapañcayati -- yadeti .

5210402 तत् प्रपञ्चयति [-] यदेति ।

5210403 atyanta-vEzamyABAvAt samAnAnIty uktam .

5210403 atyanta-vaiśamyābhāvāt samānānity uktam .

5210403 अत्यन्त-वैषम्याभावात् समानानीत्य् उक्तम् ।

- 5210404 sarvaTA sAmyaM tv ekasyEvAho-rAtrasya .
 5210404 sarvathā sāmyaṃ tv ekasyaivāho-rātrasya .
 5210404 सर्वथा साम्यं त्व एकस्यैवाहो[-]रात्रस्य ।
- 5210405 yadyapi vfzaBa-miTunayor evAhnAM vfdDiH karkawAdizu hrAsas
 taTApi rAtry-apekzayA'DikatvAd varDanta ity uktam .
 5210405 yadyapi vṛṣabha-mithunayor evāhnām vṛddhiḥ karkaṭādiṣu hrāsas
 tathāpi rātry-apekṣayā'dhikatvād vardhanta ity uktam .
 5210405 यद्यपि वृषभ[-]मिथुनयोर् एवाहनां वृद्धिः कर्कटादिषु हासस् तथापि रात्र्यु[-]अपेक्षयाऽधिकत्वाद् वर्धन्त इत्युक्तम् ।
- 5210406 evaM rAtri-vfdDAV api dinApekzayA hrasatIty uktam .
 5210406 evaṃ rātri-vṛddhāv api dināpekṣayā hrasatīty uktam .
 5210406 एवं रात्रि[-]वृद्धाव अपि दिनापेक्षया हसतीत्युक्तम् ।
- 5210407 ekEketi sTula-dfzwyoktam .
 5210407 ekaiketi sthūla-dṛṣṭyoktam .
 5210407 एकैकेति स्थूल[-]दृष्ट्युक्तम् ।
- 5210408 vfdDi-hrAsayoH pratimAsa-vEzamyAt ..4..
 5210408 vṛddhi-hrāsayoḥ pratimāsa-vaiṣamyāt ..4..
 5210408 वृद्धि[-]हासयोः प्रतिमास[-]वैषम्यात् ॥४॥
- 5210501 yadA vfScikAdizu paYcasu vartate tadAho-rAtrARi viparyayARi
 Bavanti .
 5210501 yadā vṛścikādiṣu pañcasu vartate tadāho-rātrāṇi viparyayāṇi
 bhavanti .
 5210501 यदा वृश्चिकादिषु पञ्चसु वर्तते तदाहो[-]रात्राणि विपर्ययाणि भवन्ति ।
- 5210502 viparyARIti .
 5210502 viparyāṇīti .
 5210502 विपर्याणीति ।
- 5210503 ahAni nyUnAni rAtrayo 'DikA ity arTaH ..5..
 5210503 ahāni nyūnāni rātrayo 'dhikā ity arthaḥ ..5..
 5210503 अहानि न्यूनानि रात्रयो ऽधिका इत्यु अर्थः ॥५॥
- 5210601 yAvad dakziRAyanam ahAni varDante yAvad udagayanaM rAtrayaH .
 5210601 yāvad dakṣiṇāyanam ahāni vardhante yāvad udagayanaṃ rātrayaḥ .
 5210601 यावद् दक्षिणायनम् अहानि वर्धन्ते यावद् उदगयनं रात्रयः ।
- 5210602 tad vfDi-hrAsa-kAlam Aha -- yAvad iti ..6..
 5210602 tad vṛdhi-hrāsa-kālam āha -- yāvad iti ..6..
 5210602 तद् वृद्धि[-]हास[-]कालम् आह [-][-] यावद् इति ॥६॥
- 5210701 evaM nava kowaya eka-paYcASal-lakzARi yojanAnAM mAnasottara-
 giri-parivartanasyopadiSanti tasminn EndrIM purIM pUrvasmAn meror
 devaDAnIM nAma dakziRato yAmyAM saMyamanIM nAma paScAd vAruRIM nimlocanIM
 nAma uttarataH sOMyAM viBAvarIM nAma tAsUdaya-maDyAhnAstamaya-niSITAnIti
 BUtAnAM pravftti-nivftti-nimittAni samaya-viSezeRa meroS catur-diSam .

5210701 evaṃ nava koṭaya eka-pañcāśal-lakṣāṇi yojanānām mānasottara-giri-parivartanasyopadiśanti tasminn aindrīm purīm pūrvasmān meror devadhānīm nāma dakṣiṇato yāmyām saṃyamanīm nāma paścād vāruṇīm nimlocanīm nāma uttarataḥ saumyām vibhāvarīm nāma tāsūdaya-madhyāhnāstamaya-niśīthānīti bhūtānām pravṛtti-nivṛtti-nimittāni samaya-viśeṣeṇa meroś catur-diśam .

5210701 एवं नव कोटय एक[-]पञ्चाशल[-]लक्षाणि योजनानां मानसोत्तर[-]गिरि[-]परिवर्तनस्योपदिशन्ति तस्मिन् एन्द्रिं पुरीं पूर्वस्मान् मेरोर् देवधानीं नाम दक्षिणतो याम्यां संयमनीं नाम पश्चाद् वारुणीं निम्लोचनीं नाम उत्तरतः सौम्यां विभावरीं नाम तासूदय[-]मध्याह्नास्तमय[-]निशीथानीति भूतानां प्रवृत्ति[-]निवृत्ति[-]निमित्तानि समय[-]विशेषेण मेरोश् चतुर्[-]दिशम् ।

5210702 evaM mandAdi-gatiBiH .

5210702 evaṃ mandādi-gatibhiḥ .

5210702 एवं मन्दादि[-]गतिभिः ।

5210703 nava-kowaya iti .

5210703 nava-koṭaya iti .

5210703 नव[-]कोटय इति ।

5210704 meror uBayato mAnasottarasyAntar-vistAreRa paYcadaSa-lakzADika-kowi-traya-parimitenedaM parimaRqala-mAnam unneyam .

5210704 meror ubhayato mānasottarasyāntar-vistāreṇa pañcadaśa-lakṣādhika-koṭi-traya-parimitenedaṃ parimaṇḍala-mānam unneyam .

5210704 मेरोर् उभयतो मानसोत्तरस्यान्तर[-]विस्तारेण पञ्चदश[-]लक्षाधिक[-]कोटि[-]त्रय[-]परिमितेनदं परिमण्डल[-]मानम् उन्नेयम् ।

5210705 evaM paYcadaSaBir GawikABir ity-Adizv api trErASika-gaRitena tat-tan-mAnam unneyam .

5210705 evaṃ pañcadaśabhir ghaṭikābhir ity-ādiṣv api trairāśika-gaṇitena tat-tan-mānam unneyam .

5210705 एवं पञ्चदशभिर् घटिकाभिर् इत्यु[-]आदिष्व अपि त्रैराशिक[-]गणितेन तत्[-]तन्[-]मानम् उन्नेयम् ।

5210706 atrApekzito viSezaH purARAntarAd avagantavayaH .

5210706 atrāpekṣito viśeṣaḥ purāṇāntarād avagantavayaḥ .

5210706 अत्रापेक्षितो विशेषः पुराणान्तराद् अवगन्तवयः ।

5210707 tatrArohaRAdi-sTAnAni vAyu-purARe darSitAni --

5210707 tatrārohaṇādi-sthānāni vāyu-purāṇe darśitāni --

5210707 तत्रारोहणादि[-]स्थानानि वायु[-]पुराणे दर्शितानि [-][-]

5210708a sarva-grahARAM trIRy eva sTAnAni dvija-sattamAH .

5210708a sarva-grahāṇām trīṇy eva sthānāni dvija-sattamāḥ .

5210708a सर्व[-]ग्रहाणां त्रीण्य एव स्थानानि द्विज[-]सत्तमाः ।

5210708c sTAnaM jaradgavaM maDyaM taTErAvatam uttaram ..

5210708c sthānaṃ jaradgavaṃ madhyaṃ tathairāvatam uttaram ..

5210708c स्थानं जरदगवं मध्यं तथैरावतम् उत्तरम् ॥

5210709a vESvAnaram dakziRato nirdizwam iha tattvataH ..

5210709a vaiśvānaraṃ dakṣiṇato nirdiṣṭam iha tattvataḥ ..

5210709a वैश्वानरं दक्षिणतो निर्दिष्टम् इह तत्त्वतः ॥

5210710 iti .

5210710 iti .

5210710 इति ।

5210711 tad eva maDyamottara-dakziRa-mArga-trayaM pratyekaM vITI-trayeRa triDA Bidyate .

5210711 tad eva madhyamottara-dakṣiṇa-mārga-trayaṃ pratyekaṃ vīthi-trayeṇa tridhā bhidyate .

5210711 तद् एव मध्यमोत्तर[-]दक्षिण[-]मार्ग[-]त्रयं प्रत्येकं वीथी[-]त्रयेण त्रिधा भिद्यते ।

5210712 triBis triBir aSviny-Adi-nakzatrEr nAga-vITI gaja-vITI ErAvatI cety uttara-mArge vITI-trayam .

5210712 tribhis tribhir aśviny-ādi-nakṣatrair nāga-vīthī gaja-vīthī airāvatī cety uttara-mārga vīthī-trayam .

5210712 त्रिभिस् त्रिभिर् अश्विन्यु[-]आदि[-]नक्षत्रैर् नाग[-]वीथी गज[-]वीथी ऐरावती चेत्य उत्तर[-]मार्गे वीथी[-]त्रयम् ।

5210713 ArzaBI go-vITI jaradgavI ceti vEzuvate maDyama-mArge vITI-trayam .

5210713 āṛṣabhī go-vīthī jaradgavī ceti vaiṣuvate madhyama-mārga vīthī-trayam .

5210713 आर्षभी गो[-]वीथी जरद्गवी चेति वैषुवते मध्यम[-]मार्गे वीथी[-]त्रयम् ।

5210714 aja-vITI mfga-vITI vESvAnarI ceti dakziRa-Marge vITI-trayam .

5210714 aja-vīthī mṛga-vīthī vaiśvānarī ceti dakṣiṇa-mārga vīthī-trayam .

5210714 अज[-]वीथी मृग[-]वीथी वैश्वानरी चेति दक्षिण[-]मार्गे वीथी[-]त्रयम् ।

5210715 tad apy uktaM tatrEva --

5210715 tad apy uktaṃ tatraiva --

5210715 तद् अप्य् उक्तं तत्रैव [-] [-]

5210716a aSvinI kfttika yAmyA nAga-vITIti SabditA .

5210716a aśvinī kṛttikā yāmyā nāga-vīthīti śabditā .

5210716a अश्विनी कृत्तिका याम्या नाग[-]वीथीति शब्दिता ।

5210716c rohiRy-ArdrAmfga-Siro gaja-vITy-aBiDIyate ..

5210716c rohiṇy-ārdṛāmṛga-śiro gaja-vīthy-abhidhīyate ..

5210716c रोहिण्यु[-]आर्द्रामृग[-]शिरो गज[-]वीथ्यु[-]अभिधीयते ॥

5210717a puzyASlezA taTAdityA vITI cErAvatI smftA .

5210717a puṣyāśleṣā tathādityā vīthī cairāvatī smṛtā .

5210717a पुष्याश्लेषा तथादित्या वीथी चैरावती स्मृता ।

5210717c etAs tu vITayas tisra uttaro mArga ucyate ..

5210717c etās tu vīthayas tisra uttaro mārga ucyate ..

5210717c एतास् तु वीथयस् तिस्र उत्तरो मार्ग उच्यते ॥

5210718a taTA dve cApi PAlgunyO maGA cEvArzaBI matA .

5210718a tathā dve cāpi phālgunyau maghā caivārṣabhī matā .

5210718a तथा द्वे चापि फाल्गुन्यौ मघा चैवार्षभी मता ।

5210718c hastaS citrA taTA svAtI go-vITIti tu SabdatA ..

5210718c hastaś citrā tathā svātī go-vīthīti tu śabdatā ..

5210718c हस्तश् चित्रा तथा स्वाती गो-]वीथीति तु शब्दता ॥

5210719a jyezWA viSAKANurADA vITI jAradgavI matA .

5210719a jyeṣṭhā viśākhānurādhā vīthī jārādgavī matā .

5210719a ज्येष्ठा विशाखानुराधा वीथी जारदगवी मता ।

5210719c etAs tu vITayas tisro maDyamo mArga ucyate ..

5210719c etās tu vīthayas tisro madhyamo mārga ucyate ..

5210719c एतास् तु वीथयस् तिस्रो मध्यमो मार्ग उच्यते ॥

5210720a mUlAzAQottarAzAQA aja-vITy aBiSabditA .

5210720a mūlāṣāḍhottarāṣāḍhā aja-vīthy abhiśabditā .

5210720a मूलाषाढोत्तराषाढा अज-]वीथ्य् अभिशब्दिता ।

5210720c SravaRaM ca DanizWA ca mArgI Sata-Bizas taTA ..

5210720c śravaṇam ca dhaniṣṭhā ca mārgī śata-bhiṣas tathā ..

5210720c श्रवणं च धनिष्ठा च मार्गी शत-]भिषस् तथा ॥

5210721a vESvAnarI BAdrapade revatI cEva kIrtitA .

5210721a vaiśvānarī bhādrapade revatī caiva kīrtitā .

5210721a वैश्वानरी भाद्रपदे रेवती चैव कीर्तिता ।

5210721c etAs tu vITayas tisro dakziRo mArga ucyate ..

5210721c etās tu vīthayas tisro dakṣiṇo mārga ucyate ..

5210721c एतास् तु वीथयस् तिस्रो दक्षिणो मार्ग उच्यते ॥

5210722 iti .

5210722 iti .

5210722 इति ।

5210723 yAmyA BaraRI . AdityA aditi-devatAkA punar vasuH mArgI mfga-vITI
evaM sTite uttarAyaRe Druvena yugAkza-kowi-nibadDa-vAYu-pASa-dvayAkarzaRe
raTasyArohaRam .

5210723 yāmyā bharaṇī . ādityā aditi-devatākā punar vasuḥ mārgī mṛga-
vīthī evaṁ sthite uttarāyaṇe dhruvena yugākṣa-koṭi-nibaddha-vāyu-pāśa-
dvayākarṣaṇe rathasyārohaṇam .

5210723 याम्या भरणी । आदित्या अदिति-]देवताका पुनर् वसुः मार्गी मृग-]वीथी एवं स्थिते उत्तरायणे ध्रुवेन
युगाक्ष-]कोटि-]निबद्ध-]वायु-]पाश-]द्वयकार्षणे रथस्यारोहणम् ।

5210724 tadAByantara-maRqala-praveSo gati-mAndyaM ceti dina-vfdDi-rAtri-
hrAsaS ca .

5210724 tadābhyantara-maṇḍala-praveśo gati-māndyaṁ ceti dina-vṛddhi-
rātri-hrāsaś ca .

5210724 तदाभ्यन्तर-]मण्डल-]प्रवेशो गति-]मान्द्यं चेति दिन-]वृद्धि-]रात्रि-]हासश् च ।

5210725 dakziRAYane ca pASa-preraRAd avarohaRe bahir-maRqala-praveSo
gati-SEGryaM cety aho-rAtrayor viparyayaH .
5210725 dakṣiṇāyane ca pāśa-preraṇād avarohaṇe bahir-maṇḍala-praveśo
gati-śaighryaṃ cety aho-rātrayor viparyayaḥ .
5210725 दक्षिणायने च पाश[-]प्रेरणाद् अवरोहणे बहिर[-]मण्डल[-]प्रवेशो गति[-]शैघ्र्यं चेत् अहो[-]रात्रयोर् विपर्ययः ।

5210726 vEzuvate tu pASa-sAmyAt samAvasTane maDya-maRqala-praveSo gati-
sAmyaM cety aho-rAtrayoH sAmyam iti .
5210726 vaiṣuvate tu pāśa-sāmyāt samāvasthāne madhya-maṇḍala-praveśo
gati-sāmyaṃ cety aho-rātrayoḥ sāmyam iti .
5210726 वैषुवते तु पाश[-]साम्यात् समावस्थाने मध्य[-]मण्डल[-]प्रवेशो गति[-]साम्यं चेत् अहो[-]रात्रयोः साम्यम् इति
।

5210727 taTA ca purARAntaram --
5210727 tathā ca purāṇāntaram --
5210727 तथा च पुराणान्तरम् [-][-]

5210728a Akfzyeti yadA tO tu DruveRa samaDizWitO .
5210728a ākrṣyēti yadā tau tu dhruveṇa samadhiṣṭhitau .
5210728a आकृष्येति यदा तौ तु ध्रुवेण समधिष्ठितौ ।

5210728c tadAByantaratāH sUryo Bramate maṇḍalāni tu ..
5210728c tadābhyantarataḥ sūryo bhramate maṇḍalāni tu ..
5210728c तदाभ्यन्तरतः सूर्यो भ्रमते मण्डलानि तु ॥

5210729a DruveRa mucyamAnena punA raSmi-yugena tu .
5210729a dhruveṇa mucyamānena punā raśmi-yugena tu .
5210729a ध्रुवेण मुच्यमानेन पुना रश्मि[-]युगेन तु ।

5210729c taTEva bAhyataH sUryo Bramate maRqalāni ca ..
5210729c tathaiva bāhyataḥ sūryo bhramate maṇḍalāni ca ..
5210729c तथैव बाह्यतः सूर्यो भ्रमते मण्डलानि च ॥

5210730 iti .
5210730 iti .
5210730 इति ।

5210731 tad etad uktam . yadA meza-tulayor ity-AdinA .
5210731 tad etad uktam . yadā meṣa-tulayor ity-ādinā .
5210731 तद् एतद् उक्तम् । यदा मेष[-]तुलयोर् इत्या[-]आदिना ।

5210732 udayAstAdikaM vaktum Aha .
5210732 udayāstādikaṃ vaktum āha .
5210732 उदयास्तादिकं वक्तुम् आह ।

5210733 tasmin mAnasottare meroH pUrvata EndrIM purIm upadiSantIty
anuzaNgaH .
5210733 tasmin mānasottare meroḥ pūrvata aindrīm purīm upadiśantīty
anuṣaṅgaḥ .
5210733 तस्मिन् मानसोत्तरे मेरोः पूर्वत ऐन्द्रीं पुरीम् उपदिशन्तीत्य् अनुषङ्गः ।

5210734 tAsu purIzUdayAdIny upadiSanti .
 5210734 tāsu puriṣūdayādīny upadiśanti .
 5210734 तासु पुरीषूदयादीन्य् उपदिशन्ति ।

5210735 catur-diSam ity ukte ye meror dakziRe deSe tezAM EndrIm AraBya
 pUrvAdayaH .
 5210735 catur-diśam ity ukte ye meror dakṣiṇe deśe teṣāṃ aindrīm ārabhya
 pūrvādayaḥ .
 5210735 चतुर्[-]दिशम् इत्य् उक्ते ये मेरोर् दक्षिणे देशे तेषाम् ऐन्द्रीम् आरभ्य पूर्वादयः ।

5210736 ye paScime tezAM yAmyAm AraBya ya uttare tezAM vAruRIm AraBya .
 5210736 ye paścime teṣāṃ yāmyām ārabhya ya uttare teṣāṃ vāruṇīm ārabhya
 .
 5210736 ये पश्चिमे तेषां याम्याम् आरभ्य य उत्तरे तेषां वारुणीम् आरभ्य ।

5210737 ye pUrve tezAM sOmyAm AraBya ..7..
 5210737 ye pūrve teṣāṃ saumyām ārabhya ..7..
 5210737 ये पूर्वे तेषां सौम्याम् आरभ्य ॥७॥

5210801 tatratyAnAM divasa-maDyaNgata eva sadAdityas tapati savyenAcalaM
 dakziRena karoti .
 5210801 tatratyānām divasa-madhyaṅgata eva sadādityas tapati
 savyenācalaṃ dakṣiṇena karoti .
 5210801 तत्रत्यानां दिवस[-]मध्यङ्गत एव सदादित्यस् तपति सव्येनाचलं दक्षिणेन करोति ।

5210802 tatratyAnAM meru-sTAnAm .
 5210802 tatratyānām meru-sthānām .
 5210802 तत्रत्यानां मेरु[-]स्थानाम् ।

5210803 savyeneti .
 5210803 savyeneti .
 5210803 सव्येनेति ।

5210804 nakzatrABimuKatayA sva-gatyA meruM vAmataH kurvann api
 pradakziRAvarta-pravahAKya-vAyu-BrAmyamARA-jyotiS-cakra-vaSAṭ praty ahaM
 dakziRataH karoti .
 5210804 nakṣatrābhimukhatayā sva-gatyā meruṃ vāmataḥ kurvann api
 pradakṣiṇāvarta-pravahākhyā-vāyu-bhrāmyamāṇa-jyotiś-cakra-vaśāt praty
 ahaṃ dakṣiṇataḥ karoti .
 5210804 नक्षत्राभिमुखतया स्व[-]गत्या मेरुं वामतः कुर्वन् अपि प्रदक्षिणावर्त[-]प्रवहाख्य[-]वायु[-]भ्राम्यमाण[-]
 ज्योतिश[-]चक्र[-]वशात् प्रत्य् अहं दक्षिणतः करोति ।

5210805 ataS cakra-gati-vaSAd ati-dUrato BU-saMlagnasyeva darSanam
 udayaH .
 5210805 ataś cakra-gati-vaśād ati-dūrato bhū-saṃlagnasyeva darśanam
 udayaḥ .
 5210805 अतश् चक्र[-]गति[-]वशाद् अति[-]दूरतो भू[-]संलग्नस्येव दर्शनम् उदयः ।

5210806 AkASam ArUQasyeva darSanaM maDyAhnaH .
 5210806 ākāśam ārūḍhasyeva darśanaṃ madhyāhnaḥ .

5210806 आकाशम् आरूढस्येव दर्शनं मध्याह्नः ।

5210807 BUmiM pravizwasyeva darSanam asta-mayaH .
5210807 bhūmiṃ praviṣṭasyeva darśanam asta-mayaḥ .
5210807 भूमिं प्रविष्टस्येव दर्शनम् अस्त[-]मयः ।

5210808 tato 'tIva dUra-gamane niSITa iti .
5210808 tato 'tīva dūra-gamane niśītha iti .
5210808 ततो स्तीव दूर[-]गमने निशीथ इति ।

5210809 samudra-tIra-sTa-dfzwyA ca -- adByo vA eza prAtar-udety apaH
sAyaM praviSati iti Sruti-vyavahAro .
5210809 samudra-tīra-stha-dṛṣṭyā ca -- adbhyo vā eṣa prātar-udety apaḥ
sāyaṃ praviśati iti śruti-vyavahāro .
5210809 समुद्र[-]तीर[-]स्थ[-]दृष्ट्या च [-][-] अद्भ्यो वा एष प्रातर[-]उदेत्य् अपः सायं प्रविशति इति श्रुति[-]व्यवहारो
।

5210810 na vastutaH .
5210810 na vastutaḥ .
5210810 न वस्तुतः ।

5210811 tad uktaM vEzRave --
5210811 tad uktaṃ vaiṣṇave --
5210811 तद् उक्तं वैष्णवे [-][-]

5210812a udayAsta-maye cEva sarva-kAlaM tu sammuKe .
5210812a udayāsta-maye caiva sarva-kālaṃ tu sammukhe .
5210812a उदयास्त[-]मये चैव सर्व[-]कालं तु सम्मुखे ।

5210812c vidiSAsu tv aSezAsu taTA brahman diSAsu ca ..
5210812c vidiśāsu tv aśeśāsu tathā brahman diśāsu ca ..
5210812c विदिशासु त्व अशेषासु तथा ब्रह्मन् दिशासु च ॥

5210813a mEtreyā dfSyate BAsvAn sa tezAm udayaH smftaH .
5210813a maitreya dṛśyate bhāsvān sa teṣām udayaḥ smṛtaḥ .
5210813a मैत्रेय दृश्यते भास्वान् स तेषाम् उदयः स्मृतः ।

5210813c tiroBAvaM ca yatrEti tatrEvAstamanaM raveH ..
5210813c tirobhāvaṃ ca yatraiti tatraivāstamanaṃ raveḥ ..
5210813c तिरोभावं च यत्रैति तत्रैवास्तमनं रवेः ॥

5210814a nEvAstamanam arkasya nodayaH sarvadA sataH .
5210814a naivāstamanam arkasya nodayaḥ sarvadā sataḥ .
5210814a नैवास्तमनम् अर्कस्य नोदयः सर्वदा सतः ।

5210814c udayAstamanAKyaM hi darSanAdarSanaM raveH ..
5210814c udayāstamanākhyam hi darśanādarśanam raveḥ ..
5210814c उदयास्तमनाख्यं हि दर्शनादर्शनं रवेः ॥

5210815a SakrAdInAM pure tizWan spfSaty eza pura-trayam .

5210815a śakrādīnām pure tiṣṭhan spr̥saty eṣa pura-trayam .

5210815a शक्रादीनां पुरे तिष्ठन् स्पृशत्य् एष पुर[-]त्रयम् ।

5210815c vikoRO dvO vikoRasTas trIn koRAn dve pure taTA ..

5210815c vikoṇau dvau vikoṇasthas trīn koṇān dve pure tathā ..

5210815c विकोणौ द्वौ विकोणस्थस् त्रीन् कोणान् द्वे पुरे तथा ॥

5210816 iti .

5210816 iti .

5210816 इति ।

5210817 ata eva tatrEvoktam --

5210817 ata eva tatraivoktam --

5210817 अत एव तत्रैवोक्तम् [-][-]

5210818a tasmAd diSy uttarasyAM vE divA-rAtriH sadEva hi .

5210818a tasmād diśy uttarasyām vai divā-rātriḥ sadaiva hi .

5210818a तस्माद् दिश्य उत्तरस्यां वै दिवा[-]रात्रिः सदैव हि ।

5210818c sarvezAM dvIpa-varzARAM meror uttarataH sTitiH ..

5210818c sarveṣām dvīpa-varṣāṇām meror uttarataḥ sthitiḥ ..

5210818c सर्वेषां द्वीप[-]वर्षाणां मेरोर् उत्तरतः स्थितिः ॥

5210819 iti .

5210819 iti .

5210819 इति ।

5210820 yato yatra yaH paSyati sEva tasya prAcI .

5210820 yato yatra yaḥ paśyati saiva tasya prācī .

5210820 यतो यत्र यः पश्यति सैव तस्य प्राची ।

5210821 tasya ca vAmato merus tizWatIti ..8..

5210821 tasya ca vāmato merus tiṣṭhatīti ..8..

5210821 तस्य च वामतो मेरुस् तिष्ठतीति ॥८॥

5210901 yatrodeti tasya ha samAna-sUtra-nipAte nimlocati yatra kvacana syandenABitapati tasya hEzasamAna-sUtra-nipAte prasvApayati tatra gataM na paSyanti ye taM samanupaSyeraṇ .

5210901 yatrodeti tasya ha samāna-sūtra-nipāte nimlocati yatra kvacana syandenābhitapati tasya haiṣa samāna-sūtra-nipāte prasvāpayati tatra gataṃ na paśyanti ye taṃ samanupaśyeraṇ .

5210901 यत्रोदेति तस्य ह समान[-]सूत्र[-]निपाते निम्लोचति यत्र क्वचन स्यन्देनाभितपति तस्य हैष समान[-]सूत्र[-]निपाते प्रस्वापयति तत्र गतं न पश्यन्ति ये तं समनुपश्येरन् ।

5210902 yaToktam udayAstam anAdy aniyamaM darSayati -- yatrodetIty-AdinaA .

5210902 yathoktam udayāstam anādy aniyamaṃ darśayati -- yatrodetīty-ādinā .

5210902 यथोक्तम् उदयास्तम् अनाद्य् अनियमं दर्शयति [-][-] यत्रोदेतीत्यु[-]आदिना ।

5210903 syandena svedodgamena .
5210903 syandena svedodgamena .
5210903 स्यन्देन स्वेदोदगमेन ।

5210904 prasvApayati niSITaM karoti .
5210904 prasvāpayati niśīthaṃ karoti .
5210904 प्रस्वापयति निशीथं करोति ।

5210905 ye taM samanupaSyeraṇ prasvĀpa-samĀna-sŪtra-sTHāḥ ..9..
5210905 ye taṃ samanupaśyeraṇ prasvāpa-samāna-sūtra-sthāḥ ..9..
5210905 ये तं समनुपश्येरन् प्रस्वाप[-]समान[-]सूत्र[-]स्थाः ॥९॥

5211001 yadA cEndryAH puryaH pracalate paYcadaSa-GawikABir yAmyAM
sapAda-kowi-dvayaM yojanAnAM sArDa-dvAdaSa-lakzARi sADikAni copayAti .
5211001 yadā caindryāḥ puryāḥ pracalate pañcadaśa-ghaṭikābhir yāmyāṃ
sapāda-koṭi-dvayaṃ yojanānāṃ sārda-dvādaśa-lakṣāṇi sādhikāni copayāti .
5211001 यदा चैन्द्र्याः पुर्याः प्रचलते पञ्चदश[-]घटिकाभिर् याम्यां सपाद[-]कोटि[-]द्वयं योजनानां सार्ध[-]द्वादश[-]
लक्षाणि साधिकानि चोपयाति ।

5211002 sADikAni paYcaviMSati-sahasrADikAni ..9..
5211002 sādhikāni pañcaviṃśati-sahasrādhikāni ..9..
5211002 साधिकानि पञ्चविंशति[-]सहस्राधिकानि ॥९॥

5211101 evaM tato vAruRIM sOmyAm EndrIM ca punas taTAnye ca grahAH
somAdayo nakzatrEH saha jyotiS-cakre samaByudyanti saha vA nimlocanti .
5211101 evaṃ tato vāruṇīm saumyāṃ aindriṃ ca punas tathānye ca grahāḥ
somādayo nakṣatraiḥ saha jyotiś-cakre samabhyudyanti saha vā nimlocanti .
5211101 एवं ततो वारुणीं सौम्याम् ऐन्द्रीं च पुनस् तथान्ये च ग्रहाः सोमादयो नक्षत्रैः सह ज्योतिश्[-]चक्रे
समभ्युद्यन्ति सह वा निम्लोचन्ति ।

5211102 sahavA sahEva .
5211102 sahavā sahaiva .
5211102 सहवा सहैव ।

5211103 yadyapi vastutaH sUryasyApi nakzatrEH sahEvodayAsta-mayO .
taTApi tasya tat-sAhityAdarSanAt somAdInAm eva tat-sAhityam uktam ..11..
5211103 yadyapi vastutaḥ sūryasyāpi nakṣatraiḥ sahaivodayāsta-mayau .
tathāpi tasya tat-sāhityādarśanāt somādinām eva tat-sāhityam uktam ..11..
5211103 यद्यपि वस्तुतः सूर्यस्यापि नक्षत्रैः सहैवोदयास्त[-]मयौ । तथापि तस्य तत्[-]साहित्यादर्शनात् सोमादीनाम्
एव तत्[-]साहित्यम् उक्तम् ॥११॥

5211201 evaM muhUrtena catus-triMSal-lakza-yojanAny azwa-SatADikAni sOro
raTas trayImayo 'sO catasfzu parivartate purIzu .
5211201 evaṃ muhūrtena catus-triṃśal-lakṣa-yojanāny aṣṭa-śatādhikāni
sauro rathas trayimayo 'sau catasṛṣu parivartate puriṣu .
5211201 एवं मुहूर्तेन चतुर्स[-]त्रिंशल[-]लक्षा[-]योजनान्य अष्ट[-]शताधिकानि सौरो रथस् त्रयीमयो ससौ चतसृषु परिवर्तते
पुरीषु ।

5211202 trayI-maya ity-Ady-upAsanArTam ..12..
5211202 trayī-maya ity-ādy-upāsanārtham ..12..

5211202 त्रयी[-]मय इत्य[-]आद्य[-]उपासनार्थम् ॥१२॥

5211301 yasyEkaM cakraM dvAdaSAraM zaR-nemi tri-RABi saMvatsarAtmakaM
samAmananti tasyAkzo meror mUrDani kfto mAnasottare kftetara-Bago yatra
protam ravi-raTa-cakraM tEla-yantra-cakravad Braman mAnasottara-girO
pariBramati .

5211301 yasyaikaṃ cakram dvādaśāraṃ ṣaṇ-nemi tri-ṇābhi saṃvatsarātmakaṃ
samāmananti tasyākṣo meror mūrdhani kṛto mānasottare kṛtetara-bhāgo yatra
protam ravi-ratha-cakram taila-yantra-cakravad bhraman mānasottara-girau
paribhramati .

5211301 यस्यैकं चक्रं द्वादशारं षण्[-]नेमि त्रि[-]णाभि संवत्सरात्मकं समामनन्ति तस्याक्षो मेरोर् मूर्धनि कृतो
मानसोत्तरे कृतेतर[-]भागो यत्र प्रोतं रवि[-]रथ[-]चक्रं तैल[-]यन्त्र[-]चक्रवद् भ्रमन् मानसोत्तर[-]गिरौ परिभ्रमति ।

5211302 dvAdaSa-mAsA arA yasya .

5211302 dvādaśa-māsā arā yasya .

5211302 द्वादश[-]मासा अरा यस्य ।

5211303 zaq-ftavo nemayo yasya .

5211303 ṣaḍ-ṛtavo nemayo yasya .

5211303 षड्[-]ऋतवो नेमयो यस्य ।

5211304 trIRi cAturmAsyAni nABayo yasya .

5211304 trīṇi cāturmāsyāni nābhayo yasya .

5211304 त्रीणि चातुर्मास्यानि नाभयो यस्य ।

5211305 kfta itara-BAgO yasya .

5211305 kṛta itara-bhāgo yasya .

5211305 कृत इतर[-]भागो यस्य ।

5211306 mAnasottara-girO lakzArDAd upari vAyu-badDa-BUmAv iti drazwavyam .

5211306 mānasottara-girau lakṣārdhād upari vāyu-baddha-bhūmāv iti
draṣṭavyam .

5211306 मानसोत्तर[-]गिरौ लक्षार्धाद् उपरि वायु[-]बद्ध[-]भूमाव् इति द्रष्टव्यम् ।

5211307 cakram vA tAvad ucCritam iti mantavyam .

5211307 cakram vā tāvad ucchritam iti mantavyam .

5211307 चक्रम् वा तावद् उच्छ्रितम् इति मन्तव्यम् ।

5211308 anyaTA'yuta-mAtroCrAyatvAn mAnasottarasya meroS catur-aSity-
ucCrAyatva-dakzasya sAmyAnupapatteH ..13..

5211308 anyathā'yuta-mātrochrāyatvān mānasottarasya meroś catur-aśīty-
ucchrāyatva-dakṣasya sāmānupapatteḥ ..13..

5211308 अन्यथाऽयुत[-]मात्रोच्चायत्वान् मानसोत्तरस्य मेरोश् चतुर[-]अशीत्य[-]उच्छ्रायत्व[-]दक्षस्य साम्यानुपपत्तेः

॥१३॥

5211401 tasminn akze kftamUlo dvitIyo 'kzas turyamAnena sammitas tEla-
yantrAkzavad Druve kftopari-BAGaH .

5211401 tasminn akṣe kṛtamūlo dvitīyo 'kṣas turyamānena sammitas taila-
yantrākṣavad dhruve kṛtopari-bhāgaḥ .

5211401 तस्मिन् अक्षे कृतमूलो द्वितीयो ऽक्षस् तुर्यमानेन सम्मितस् तैल[-]यन्त्राक्षवद् ध्रुवे कृतोपरि[-]भागः ।

5211402 tasminn akze cakra-prAnte kfta-mUlo nibadDa-pUrva-BAGaH
praTamAkzo meru-mAnasottarAyataH sArDa-sata-lakzADika-sArDa-kowi-pramARas
tasya turya-mAnena sArDa-sapta-triMSat-sahasrADikEkona-catvAriMSal-lakza-
mAnena .

5211402 tasminn akṣe cakra-prānte kṛta-mūlo nibaddha-pūrva-bhāgaḥ
prathamākṣo meru-mānasottarāyataḥ sārdha-sata-lakṣādhika-sārdha-koṭi-
pramāṇas tasya turya-mānena sārdha-sapta-triṃśat-sahasrādhikaikona-
catvāriṃśal-lakṣa-mānena .

5211402 तस्मिन् अक्षे चक्र[-]प्रान्ते कृत[-]मूलो निबद्ध[-]पूर्व[-]भागः प्रथमाक्षो मेरु[-]मानसोत्तरायतः सार्ध[-]सत[-]
लक्षाधिक[-]सार्ध[-]कोटि[-]प्रमाणस् तस्य तुर्य[-]मानेन सार्ध[-]सप्त[-]त्रिंशत्[-]सहस्राधिकैकोन[-]चत्वारिंशल[-]लक्ष[-]मानेन ।

5211403 Druve kfto vAyu-pASena nibadDa upari-BAGo yasya ..14..

5211403 dhruve kṛto vāyu-pāśena nibaddha upari-bhāgo yasya ..14..

5211403 ध्रुवे कृतो वायु[-]पाशेन निबद्ध उपरि[-]भागो यस्य ॥१४॥

5211501 raTa-nIqas tu zaw-triMSal-lakza-yojanAyatas tat-turiYa-BAGa-
viSAlas tAvAn ravi-raTa-yugo yatra hayAS Cando-nAmAnaH saptAruRa-yojita
vahanti devam Adityam .

5211501 ratha-nīḍas tu ṣaṭ-triṃśal-lakṣa-yojanāyatas tat-turiya-bhāga-
viśālas tāvān ravi-ratha-yugo yatra hayāś chando-nāmānaḥ saptāruṇa-yojitā
vahanti devam ādityam .

5211501 रथ[-]नीडस् तु षट्[-]त्रिंशल[-]लक्ष[-]योजनायतस् तत्[-]तुरीय[-]भाग[-]विशालस् तावान् रवि[-]रथ[-]युगो यत्र
हयाश् छन्दो[-]नामानः सप्तारुण[-]योजिता वहन्ति देवम् आदित्यम् ।

5211502 nIqa upaveSa-sTAnam .

5211502 nīḍa upaveśa-sthānam .

5211502 नीड उपवेश[-]स्थानम् ।

5211503 gAyatry-Adi-cCando-nAmAnaH .

5211503 gāyatry-ādi-cchando-nāmānaḥ .

5211503 गायत्र्यु[-]आदि[-]छन्दो[-]नामानः ।

5211504 aruRena yojitAH santo devaM vahanti ..15..

5211504 aruṇena yojitāḥ santo devaṃ vahanti ..15..

5211504 अरुणेन योजिताः सन्तो देवं वहन्ति ॥१५॥

5211601 purastAt savitur aruRaH paScAc ca niyuktaH sOtye karmaRi kilAste
.

5211601 purastāt savitur aruṇaḥ paścāc ca niyuktaḥ sautye karmaṇi
kilāste .

5211601 पुरस्तात् सवितुर् अरुणः पश्चाच् च नियुक्तः सौत्ये कर्मणि किलास्ते ।

5211602 purastAt sTito 'pi paScAt pratyaN muKa Aste .

5211602 purastāt sthito 'pi paścāt pratyaṇ mukha āste .

5211602 पुरस्तात् स्थितो ऽपि पश्चात् प्रत्यङ् मुख आस्ते ।

5211603 yad vA . yat sUryasya purastAt tasya vE paScimatvAt paScAd ity
uktam .

5211603 yad vā . yat sūryasya purastāt tasya vai paścimatvāt paścād ity
uktam .

5211603 यद् वा । यत् सूर्यस्य पुरस्तात् तस्य वै पश्चिमत्वात् पश्चाद् इत्य् उक्तम् ।

5211604 aSva-sTAnaM ca vAyunoktam --

5211604 aśva-sthānaṃ ca vāyunoktam --

5211604 अश्वा-स्थानं च वायुनोक्तम् [-][-]

5211605a saptASva-rUpaS CandAMsi vahante vAmato ravim .

5211605a saptāśva-rūpaś chandāṃsi vahante vāmato ravim .

5211605a सप्ताश्व[-]रूपश् छन्दांसि वहन्ते वामतो रविम् ।

5211605c cakra-pakza-nibadDAni cakre cAkzaH samAhitaH ..

5211605c cakra-pakṣa-nibaddhāni cakre cākṣaḥ samāhitaḥ ..

5211605c चक्र[-]पक्ष[-]निबद्धानि चक्रे चाक्षः समाहितः ॥

5211606 iti ..16..

5211606 iti ..16..

5211606 इति ॥१६॥

5211701 taTA vAliKilyA fzayo 'NguzWa-parva-mAtrAH zazwi-sahasrARi
purataH sUryaM sUkta-vAkAya niyuktAH saMstuvanti .

5211701 tathā vālikhilyā ṛṣayo 'nguṣṭha-parva-mātrāḥ ṣaṣṭi-sahasrāṇi
purataḥ sūryaṃ sūkta-vākāya niyuktāḥ saṃstuvanti .

5211701 तथा वालिखिल्या ऋषयो ऽङ्गुष्ठ[-]पर्व[-]मात्राः षष्टि[-]सहस्राणि पुरतः सूर्य सूक्ता[-]वाकाय नियुक्ताः
संस्तुवन्ति ।

5211702 sUkta-vAkAya suBAzitAya ..17..

5211702 sūkta-vākāya subhāṣitāya ..17..

5211702 सूक्ता[-]वाकाय सुभाषिताय ॥१७॥

5211801 taTAnye ca fzayo ganDarvApsaraso nAgA grAmaRyo yAtuDAnA devA ity
ekEkaSo gaRAH sapta caturdaSa mAsi mAsi BagavantaM sUryam AtmAnaM nAnA-
nAmAnaM pFTaTn-nAnA-nAmAnaH pFTak-karmaBir dvandvaSa upAsate .

5211801 tathānye ca ṛṣayo gandharvāpsaraso nāgā grāmaṇyo yātudhānā devā
ity ekaikaśo gaṇāḥ sapta caturdaśa māsi māsi bhagavantaṃ sūryam ātmānaṃ
nānā-nāmānaṃ pṛthaṇ-nānā-nāmānaḥ pṛthak-karmabhir dvandvaśa upāsate .

5211801 तथान्ये च ऋषयो गन्धर्वाप्सरसो नागा ग्रामण्यो यातुधाना देवा इत्य् एकैकशो गणाः सप्त चतुर्दश मासि
मासि भगवन्तं सूर्यम् आत्मानं नाना[-]नामानं पृथङ्[-]नाना[-]नामानः पृथक्[-]कर्मभिर् द्वन्द्वश उपासते ।

5211802 ekEkaSaS caturdaSa-dvandvaSaH sapta-gaRAH santo mAsi mAsy
upAsata ity anvayaH ..18..

5211802 ekaikaśaś caturdaśa-dvandvaśaḥ sapta-gaṇāḥ santo māsi māsy
upāsata ity anvayaḥ ..18..

5211802 एकैकशश् चतुर्दश[-]द्वन्द्वशः सप्त[-]गणाः सन्तो मासि मास्य् उपासत इत्य् अन्वयः ॥१८॥

5211901 lakzottara-sARDa-nava-kowi-yojana-parimaRqalaM BU-valayasya
kzaRena sa-gavyUty-uttaraM dvi-sahasra-yojanAni sa BuNkte .

5211901 lakṣottara-sārdha-nava-koṭi-yojana-parimaṇḍalaṃ bhū-valayasya
kṣaṇena sa-gavyūty-uttaraṃ dvi-sahasra-yojanāni sa bhuṅkte .

5211901 लक्षोत्तर[-]सार्ध[-]नव[-]कोटि[-]योजन[-]परिमण्डलं भू[-]वल्यस्य क्षणेन स[-]गव्यूत्य[-]उत्तरं द्वि[-]सहस्र[-]
]योजनानि स भुङ्क्ते ।

5211902 gavyUtiH kroSa-dvayam .

5211902 gavyūtiḥ krośa-dvayam .

5211902 गव्यूतिः क्रोश[-]द्वयम् ।

5211903 sa-gavyUty-uttaram yaTA Bavati taTA ..19..

5211903 sa-gavyūty-uttaraṃ yathā bhavati tathā ..19..

5211903 स[-]गव्यूत्य[-]उत्तरं यथा भवति तथा ॥१९॥

5212001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe jyotiS-cakre
sUrya-raTa-varRanaM ekaviMSo 'DyAyaH .

5212001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe jyotiś-cakre
sūrya-ratha-varṇanaṃ ekaviṃśo 'dhyāyaḥ .

5212001 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ज्योतिश[-]चक्रे सूर्य[-]रथ[-]वर्णनं एकविंशो sध्यायः ।

5212002 ..5.21..

5212002 ..5.21..

5212002 ॥५।२१॥

5212003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAm ekaviMSo 'DyAyaH .

5212003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyaṃ ṭikāyaṃ ekaviṃśo 'dhyāyaḥ .

5212003 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायाम् एकविंशो sध्यायः ।

5220001 aTa dvAviMSo 'DyAyaH

5220001 atha dvāviṃśo 'dhyāyaḥ

5220001 अथ द्वाविंशो sध्यायः

5220002 jyotiS-cakra-varRane

5220002 jyotiś-cakra-varṇane

5220002 ज्योतिश[-]चक्र[-]वर्णने

5220101 rAjoVAcā

5220101 rājovāca

5220101 राजोवाच

5220102 yad etad Bagavata Adityasya meruM DruvaM ca pradakziRena
parikrAmato rASInAm aBimuKaM pracalitaM cApradakziRaM BagavatopavarRitam
amuzya vayaM kaTam anumimImahIti .

5220102 yad etad bhagavata ādityasya meruṃ dhruvaṃ ca pradakṣiṇena
parikrāmato rāśīnām abhimukhaṃ pracalitaṃ cāpradakṣiṇaṃ
bhagavatopavarṇitaṃ amuṣya vayaṃ katham anumimīmahīti .

5220102 यद् एतद् भगवत आदित्यस्य मेरुं ध्रुवं च प्रदक्षिणेन परिक्रामतो राशीनाम् अभिमुखं प्रचलितं चाप्रदक्षिणं
भगवतोपवर्णितम् अमुष्य वयं कथम् अनुमिमीमहीति ।

5220103a dvAviMSe soma-SukrAdeH sTAna-mAhottarottaram .

5220103a dvāviṃśe soma-śukrādeḥ sthāna-māhottarottaram .

5220103a द्वाविंशे सोम[-]शुक्रादेः स्थान[-]माहोत्तरोत्तरम् ।

5220103c tat tad gaty-anusAreRa izwAnizwe taTA nfRAm ..

5220103c tat tad gaty-anusāreṇa iṣṭāniṣṭe tathā nṛṇām ..

5220103c तत् तद् गत्य[-]अनुसारेण इष्टानिष्टे तथा नृणाम् ॥

5220104 rASInAm aBimuKam apradakziRaM copavarRitaM savyena calan
dakziRena karotIti vadatA .

5220104 rāśinām abhimukham apradakṣiṇaṃ copavarṇitaṃ savyena calan
dakṣiṇena karotīti vadatā .

5220104 राशीनाम् अभिमुखम् अप्रदक्षिणं चोपवर्णितं सव्येन चलन् दक्षिणेन करोतीति वदता ।

5220105 amuzya vayaM kaTam anumimImahi etat kaTaM jYAsyAmo . virudDatvAd
ity arTaH ..1..

5220105 amuṣya vayaṃ katham anumimīmahī etat katham jñāsyāmo .
viruddhatvād ity arthaḥ ..1..

5220105 अमुष्य वयं कथम् अनुमिमीमहि एतत् कथं ज्ञास्यामो । विरुद्धत्वाद् इत्य् अर्थः ॥१॥

5220201 sa hovAca

5220201 sa hovāca

5220201 स होवाच

5220202 yaTA kulAla-cakreRa BramatA saha BramatAM tad-ASrayARAM
pipIlikAdInAM gatiR anyEva pradeSAntarezv apy upalaByamAnatvAd evaM
nakzatra-rASiBir upalakzitenā kAla-cakreRa DruvaM meruM ca pradakziRena
pariDAvata saha pariDAvamAnAnAM tad-ASrayARAM sUryAdInAM grahARAM gatiR
anyEva nakzatrAntare rASy-antare copalaByamAnatvAt .

5220202 yathā kulāla-cakreṇa bhramatā saha bhramatām tad-āśrayāṇām
pipīlikādīnām gatiR anyaiṇa pradeśāntareṣv apy upalabhyamānatvād evaṃ
nakṣatra-rāśibhir upalakṣitena kāla-cakreṇa dhruvaṃ meruṃ ca pradakṣiṇena
paridhāvatā saha paridhāvamānānām tad-āśrayāṇām sūryādīnām grahāṇām gatiR
anyaiṇa nakṣatrāntare rāśy-antare copalabhyamānatvāt .

5220202 यथा कुलाल[-]चक्रेण भ्रमता सह भ्रमतां तद्[-]आश्रयाणां पिपीलिकादीनां गतिर् अन्यैव प्रदेशान्तरेष्व अप्य्
उपलभ्यमानत्वाद् एवं नक्षत्र[-]राशिभिर् उपलक्षितेन काल[-]चक्रेण ध्रुवं मेरुं च प्रदक्षिणेन परिधावता सह परिधावमानानां
तद्[-]आश्रयाणां सूर्यादीनां ग्रहाणां गतिर् अन्यैव नक्षत्रान्तरे राश्या[-]अन्तरे चोपलभ्यमानत्वात् ।

5220203 cakra-vaSAAt svataSca gati-dvayam avirudDam iti parihArArTaH
..2..

5220203 cakra-vaśāt svataś ca gati-dvayam aviruddham iti parihārārthaḥ
..2..

5220203 चक्र[-]वशात् स्वतश् च गति[-]द्वयम् अविरुद्धम् इति परिहारार्थः ॥२॥

5220301 sa eza BagavAn Adi-puruza eva sAkzAn nArAyaRo lokAnAM svastaya
AtmAnaM trayIMayaM karma-viSudDi-nimittaM kaviBir api ca vedena
vijijYAsyamAno dvAdaSaDA viBajya zawsu vasantAdizv ftuzu yaTopa-jozam
ftu-guRAn vidaDAti .

5220301 sa eṣa bhagavān ādi-puruṣa eva sākṣān nārāyaṇo lokānām svastaya
ātmānaṃ trayīmayam karma-viśuddhi-nimittaṃ kavibhir api ca vedena
vijijñāsyamāno dvādaśadhā vibhajya ṣaṭsu vasantādiṣv ṛtuṣu yathopa-jōṣam
ṛtu-guṇān vidadhāti .

5220301 स एष भगवान् आदि[-]पुरुष एव साक्षान् नारायणो लोकानां स्वस्त्य आत्मानं त्रयीमयं कर्म[-]विशुद्धि[-]
]निमित्तं कविभिर् अपि च वेदेन विजिज्ञास्यमानो द्वादशधा विभज्य षट्सु वसन्तादिष्व ऋतुषु यथोप[-]जोषम् ऋतु[-]
]गुणान् विदधाति ।

5220302 tat-tat-kAla-niyamena karmaRAM viSudDeH sAd-guRyasya nimitta-
BUtam AtmAnaM viBajya .

5220302 tat-tat-kāla-niyamena karmaṇām viśuddheḥ sād-guṇasya nimitta-
bhūtam ātmānaṁ vibhajya .

5220302 तत्[-]तत्[-]काल[-]नियमेन कर्मणां विशुद्धेः साद्[-]गुण्यस्य निमित्त[-]भूतम् आत्मानं विभज्य ।

5220303 vijijYAsyamAno vitarkyamARaH .

5220303 vijijñāsyamāno vitarkyamāṇaḥ .

5220303 विजिज्ञास्यमानो वितर्क्यमाणः ।

5220304 yaTopajozam yaTA-karma-Bogam .

5220304 yathopajoṣaṁ yathā-karma-bhogam .

5220304 यथोपजोषं यथा[-]कर्म[-]भोगम् ।

5220305 ftu-guRAn SItozRAIn ..3..

5220305 ṛtu-guṇān śītoṣṇādīn ..3..

5220305 ऋतु[-]गुणान् शीतोष्णादीन् ॥३॥

5220401 tam etam iha puruzAs trayyA vidyayA varRASramAcArAnupaTA
uccAvacEH karmaBir AmnAtEr yoga-vitAnES ca SradDayA yajanto 'Yjasa SreyaH
samaDigacCanti .

5220401 tam etam iha puruṣās trayyā vidyayā varṇāśramācārānupathā
uccāvacaīḥ karmabhir āmnātair yoga-vitānaiś ca śraddhayā yajanto 'ñjasā
śreyaḥ samadhigacchanti .

5220401 तम् एतम् इह पुरुषास् त्रय्या विद्यया वर्णाश्रमाचारानुपथा उच्चावचैः कर्मभिर् आम्नातैर् योग[-]वितानैश् च
श्रद्धया यजन्तो सञ्जसा श्रेयः समधिगच्छन्ति ।

5220402 varRASramAcArAnuvartinaH puruzAs trayyA AmnAtEH karmaBir
indrAdi-rUpaM yoga-vitAnES ca DyAnAdiBir antaryAmi-rUpaM pUjayantaH ..4..

5220402 varṇāśramācārānuvartinaḥ puruṣās trayyā āmnātaiḥ karmabhir
indrādi-rūpaṁ yoga-vitānaiś ca dhyānādibhir antaryāmi-rūpaṁ pūjayantaḥ
..4..

5220402 वर्णाश्रमाचारानुवर्तिनः पुरुषास् त्रय्या आम्नातैः कर्मभिर् इन्द्रादि[-]रूपं योग[-]वितानैश् च ध्यानादिभिर्
अन्तर्यामि[-]रूपं पूजयन्तः ॥४॥

5220501 aTa sa eza AtmA lokAnAM dyAv-Apftivyor antareRa naBo-valayasya
kAlacakra-gato dvAdaSa mAsAn BuNkte rASi-saMjYAn saMvatsarAvayavAn mAsaH
pakza-dvayaM divA naktaM ceti sapAdarkza-dvayam upadiSanti yAvata zazWam
aMSaM BuYjIta sa vE ftur ity upadiSyate saMvatsarAvayavaH .

5220501 atha sa eṣa ātmā lokānāṁ dyāv-āpṛthivyor antareṇa nabho-
valayasya kālacakra-gato dvādaśa māsān bhuṅkte rāśi-saṁjñān
saṁvatsarāvayavān māsāḥ pakṣa-dvayaṁ divā naktaṁ ceti sapādarkṣa-dvayam
upadiśanti yāvatā ṣaṣṭham aṁśaṁ bhuñjīta sa vai ṛtur ity upadiśyate
saṁvatsarāvayavaḥ .

5220501 अथ स एष आत्मा लोकानां द्यावा-]आपृथिव्योर् अन्तरेण नभो-]वल्यस्य कालचक्र-]गतो द्वादश मासान्
भुङ्क्ते राशि-]संज्ञान् संवत्सरावयवान् मासः पक्ष-]द्वयं दिवा नक्तं चेति सपादर्क्ष-]द्वयम् उपदिशन्ति यावता षष्ठम् अंशं
भुञ्जीत स वै ऋतुर् इत्य् उपदिश्यते संवत्सरावयवः ।

5220502 sa eva sva-gatyA mAsAdi-vyavahAra-kAraRam ity Aha .

5220502 sa eva sva-gatyā māsādi-vyavahāra-kāraṇam ity āha .

5220502 स एव स्वा-]गत्या मासादि-]व्यवहार-]कारणम् इत्य् आह ।

5220503 sa eza lokAnAm AtmA .

5220503 sa eṣa lokānām ātmā .

5220503 स एष लोकानाम् आत्मा ।

5220504 dyAv-Apftivyor antareRa maDye yan naBo-valayam antarikzaM tasya
maDye yat kAla-cakraM tad gataH rASiBir mezAdiBiH saMjYA yezAm .

5220504 dyāv-āpṛthivyor antareṇa madhye yan nabho-valayam antarikṣam
tasya madhye yat kāla-cakraṁ tad gataḥ rāsibhir meṣādibhiḥ saṁjñā yeṣām .

5220504 द्यावा-]आपृथिव्योर् अन्तरेण मध्ये यन् नभो-]वल्यम् अन्तरिक्षं तस्य मध्ये यत् काल-]चक्रं तद् गतः
राशिभिर् मेषादिभिः संज्ञा येषाम् ।

5220505 cEtrAdi-saMjYAs tu cAndra-mAsAnAm .

5220505 caitrādi-saṁjñās tu cāndra-māsānām .

5220505 चैत्रादि-]संज्ञास् तु चान्द्र-]मासानाम् ।

5220506 mAsam Aha -- pakza-dvayaM mAsa iti cAndreRa mAnena .

5220506 māsam āha -- pakṣa-dvayaṁ māsā iti cāndreṇa mānena .

5220506 मासम् आह -]पक्ष-]द्वयं मास इति चान्द्रेण मानेन ।

5220507 sa-pAdaM mahA-nakzatra-dvayaM sOreRa . divA-naktaM cAho-rAtram
iti pEtryeRa .

5220507 sa-pādaṁ mahā-nakṣatra-dvayaṁ saureṇa . divā-naktaṁ cāho-rātram
iti paitryeṇa .

5220507 स-]पादं महा-]नक्षत्र-]द्वयं सौरेण । दिवा-]नक्तं चाहो-]रात्रम् इति पैत्र्येण ।

5220508 zazWam aMSaM rASi-dvayam ..5..

5220508 ṣaṣṭham aṁśam rāsi-dvayam ..5..

5220508 षष्ठम् अंशं राशि-]द्वयम् ॥५॥

5220601 aTa ca yAvatArDena naBo-vITyAM pracarati taM kAlam ayanam
Acakzate .

5220601 atha ca yāvatārdhena nabho-vīthyāṁ pracarati taṁ kālam ayanam
ācakṣate .

5220601 अथ च यावतार्धेन नभो-]वीथ्यां प्रचरति तं कालम् अयनम् आचक्षते ।

5220602 na vyAKyAtam .

5220602 na vyākhyātam .

5220602 न व्याख्यातम् ।

5220701 aTa ca yAvan naBo-marQalaM saha dyAv-Apftivyor maRqalAByAM
kArtsnyena sa ha BuYjIta taM kAlaM saMvatsaraM parivatsaram iqAvatsaram
anuvatsaraM vatsaram iti BAnor mAndya-SEGrya-sama-gatiBiH samAmananti .

5220701 atha ca yāvan nabho-maṇḍalaṃ saha dyāv-āpṛthivyor maṇḍalābhyāṃ
kārtsnyena sa ha bhuñjīta taṃ kālāṃ saṃvatsaraṃ parivatsaram iḍāvatsaram
anuvatsaraṃ vatsaram iti bhānor māndya-śaighrya-sama-gatibhiḥ samāmananti
.

5220701 अथ च यावन् नभो[-]मण्डलं सह द्यावा[-]आपृथिव्योर् मण्डलाभ्यां कात्स्नर्येन स ह भुञ्जीत तं कालं
संवत्सरं परिवत्सरम् इडावत्सरम् अनुवत्सरं वत्सरम् इति भानोर् मान्दय[-]शैघ्य[-]सम[-]गतिभिः समामनन्ति ।

5220702 maṇḍalābhyāṃ saha bhuñjīta .
5220702 maṇḍalābhyāṃ saha bhuñjīta .
5220702 मण्डलाभ्यां सह भुञ्जीत ।

5220703 sa ha sa hi sūryaH .
5220703 sa ha sa hi sūryaḥ .
5220703 स ह स हि सूर्यः ।

5220704 yadA Sukla-pratipadi saNkrAntir Bavati tadA sOra-cAndrayor
mAsayor yuga-pad upakramo Bavati sa saMvatsaraH .
5220704 yadā śukla-pratipadi saṅkrāntir bhavati tadā saura-cāndrayor
māsayor yuga-pad upakramo bhavati sa saṃvatsaraḥ .
5220704 यदा शुक्ल[-]प्रतिपदि सङ्क्रान्तिर् भवति तदा सौर[-]चान्द्रयोर् मासयोर् युग[-]पद् उपक्रमो भवति स
संवत्सरः ।

5220705 tataH sOra-mAnena varze zaw dinAni varDante cAndra-mAne zaw
hrasantIti dvAdaSa-dina-vyavaDAnAd uBayor agra-paScAd BAvo Bavati .
5220705 tataḥ saura-mānena varṣe ṣaṭ dināni vardhante cāndra-māne ṣaṭ
hrasantīti dvādaśa-dina-vyavadhānād ubhayor agra-paścād bhāvo bhavati .
5220705 ततः सौर[-]मानेन वर्षे षट् दिनानि वर्धन्ते चान्द्र[-]माने षट् हसन्तीति द्वादश[-]दिन[-]व्यवधानाद् उभयोर्
अग्र[-]पश्चाद् भावो भवति ।

5220706 evaM paYca-varzARi gacCanti tan maDye dvO mala-mASO BavataH .
5220706 evaṃ pañca-varṣāṇi gacchanti tan madhye dvau mala-māsau bhavataḥ
.
5220706 एवं पञ्च[-]वर्षाणि गच्छन्ति तन् मध्ये द्वौ मल[-]मासौ भवतः ।

5220707 tataH punaH zazWaH saMvatsaro Bavati tad evam avAntara-Bedena
saMvatsarAdi-paYcakaM samAmananti ..7..
5220707 tataḥ punaḥ ṣaṣṭhaḥ saṃvatsaro bhavati tad evam avāntara-bhedena
saṃvatsarādi-pañcakaṃ samāmananti ..7..
5220707 ततः पुनः षष्ठः संवत्सरो भवति तद् एवम् अवान्तर[-]भेदेन संवत्सरादि[-]पञ्चकं समामनन्ति ॥७॥

5220801 evaM candramA arka-gaBastiBya uparizwAl lakza-yojanata
upalaByamAno 'rkasya saMvatsara-BuktiM pakzABYAM mAsa-BuktiM
sapAdarkzABYAM dinenEva pakza-Buktim agracArI drutatara-gamano BuNkte .
5220801 evaṃ candramā arka-gabhastibhya upariṣṭāl lakṣa-yojanata
upalabhyamāno 'rkasya saṃvatsara-bhuktiṃ pakṣābhyāṃ māsa-bhuktiṃ
sapādarkṣābhyāṃ dinenaiva pakṣa-bhuktim agracārī drutatara-gamano bhuṅkte
.

5220801 एवं चन्द्रमा अर्क[-]गभस्तिभ्य उपरिष्ठात् लक्ष[-]योजनत उपलभ्यमानो ऽर्कस्य संवत्सर[-]भुक्तिं पक्षाभ्यां
मास[-]भुक्तिं सपादक्षाभ्यां दिनेनैव पक्ष[-]भुक्तिम् अग्रचारी द्रुततर[-]गमनो भुङ्क्ते ।

5220802 somAdInAm api sTAnaM kAryaM cAha -- evaM candramA iti .
 5220802 somādīnām api sthānaṃ kāryaṃ cāha -- evaṃ candramā iti .
 5220802 सोमादीनाम् अपि स्थानं कार्यं चाह [-][-] एवं चन्द्रमा इति ।

 5220803 arka-gaBastiByo maRqala-rUpeByaH .
 5220803 arka-gabhastibhyo maṇḍala-rūpebhyaḥ .
 5220803 अर्क[-]गभस्तिभ्यो मण्डल[-]रूपेभ्यः ।

 5220804 sa-pAdarkzABYAM sa-pAda-dina-dvayena ..8..
 5220804 sa-pādarksābhyām sa-pāda-dina-dvayena ..8..
 5220804 स[-]पादर्क्षाभ्यां स[-]पाद[-]दिन[-]द्वयेन ॥८॥

 5220901 aTa cApUryamARABiS ca kalABir amarARAM kzIyamARABiS ca kalABiH
 pitFRAM aho-rAtrARi pUrva-pakzApara-pakzABYAM vitanvAnaH sarva-jIva-
 nivaha-prARo jIvaS cEkam ekaM nakzatraM triMSaTA muhUrTEr BuNkte .
 5220901 atha cāpūryamānābhiś ca kalābhir amarāṇaṃ kṣīyamānābhiś ca
 kalābhiḥ pitṛṇām aho-rātrāṇi pūrva-pakṣāpara-pakṣābhyām vitanvānaḥ sarva-
 jīva-nivaha-prāṇo jīvaś caikam ekaṃ nakṣatraṃ triṃśatā muhūrtair bhuṅkte
 .
 5220901 अथ चापूर्यमाणाभिश् च कलाभिर् अमराणां क्षीयमाणाभिश् च कलाभिः पितृणाम् अहो[-]रात्राणि पूर्वा-
 ]पक्षापर[-]पक्षाभ्यां वितन्वानः सर्व[-]जीव[-]निवह[-]प्राणो जीवश् चैकम् एकं नक्षत्रं त्रिंशता मुहूर्तैर् भुङ्क्ते ।

 5220902 sarvezAM jIva-nivahAnAM prARaH anna-mayatvAd amfta-mayatvAc ca .
 5220902 sarveṣāṃ jīva-nivahānām prāṇaḥ anna-mayatvād amṛta-mayatvāc ca .
 5220902 सर्वेषां जीव[-]निवहानां प्राणः अन्न[-]मयत्वाद् अमृत[-]मयत्वाच् च ।

 5220903 ata eva jIvana-hetutvAj jIvaS ca ..9..
 5220903 ata eva jīvana-hetutvāj jīvaś ca ..9..
 5220903 अत एव जीवन[-]हेतुत्वाज् जीवश् च ॥९॥

 5221001 ya eza zoqaSa-kalaH puruzo BagavAn manomayo 'nnamayo 'mftamayo
 deva-pitf-manuzya-BUta-paSu-pakzi-sarIsfpa-vIruDAM prARApY Ayana-SilAtvAt
 sarvamaya iti varRayanti .
 5221001 ya eṣa ṣoḍaśa-kalaḥ puruṣo bhagavān manomayo 'nnamayo 'mṛtamayo
 deva-pitṛ-manuṣya-bhūta-paśu-pakṣi-sarīsrpa-vīrudhām prāṇāpy āyana-
 śīlatvāt sarvamaya iti varṇayanti .
 5221001 य एष षोडश[-]कलः पुरुषो भगवान् मनोमयो ऽन्नमयो ऽमृतमयो देव[-]पितृ[-]मनुष्य[-]भूत[-]पशु[-]पक्षि[-]
 ]सरीसृप[-]वीरुधां प्राणाप्य् आयन[-]शीलत्वात् सर्वमय इति वर्णयन्ति ।

 5221002 tad evAha -- ya eza iti ..10..
 5221002 tad evāha -- ya eṣa iti ..10..
 5221002 तद् एवाह [-][-] य एष इति ॥१०॥

 5221101 tata uparizwAd dvi-lakza-yojanato nakzatrARi meruM dakziRenEva
 kAlAyana ISvara-yojitAni sahABijitAzwa-viMSatiH .
 5221101 tata upariṣṭād dvi-lakṣa-yojanato nakṣatrāṇi meruṃ dakṣiṇenaiva
 kālāyana īśvara-yojitāni sahābhijitāṣṭā-viṃśatiḥ .
 5221101 तत उपरिष्टाद् द्वि[-]लक्ष[-]योजनतो नक्षत्राणि मेरुं दक्षिणेनैव कालायन ईश्वर[-]योजितानि सहाभिजिताष्टा[-]
 ]विंशतिः ।

5221102 dakziRenEva na tu tezAM pfTag anyA gatiR astItY arTaH .
 5221102 dakṣiṇenaiva na tu teṣāṃ pṛthag anyā gatiR astItY arthaḥ .
 5221102 दक्षिणेनैव न तु तेषां पृथग् अन्या गतिर् अस्तीत्य् अर्थः ।

 5221103 kAlAyane kAla-cakre .
 5221103 kālāyane kāla-cakre .
 5221103 कालायने काल[-]चक्रे ।

 5221104 uttarAzAQASravaRa-sanDAv aBijin-nakzatraM Pala-viSezeRa pfTak
 kalpitaM tena saha .
 5221104 uttarāṣāḍhāśravaṇa-sandhāv abhijin-nakṣatram phala-viśeṣeṇa
 pṛthak kalpitaṃ tena saha .
 5221104 उत्तराषाढाश्रवण[-]सन्धाव् अभिजिन्[-]नक्षत्रं फल[-]विशेषेण पृथक् कल्पितं तेन सह ।

 5221105 taTA ca SrutiH -- aBijin-nAma-nakzatraM uparizwAd azAQAnAm
 aDastAc CroRAyAH iti ..11..
 5221105 tathā ca śrutiḥ -- abhijin-nāma-nakṣatram upariṣṭād aṣāḍhānām
 adhastāc chroṇāyāḥ iti ..11..
 5221105 तथा च श्रुतिः [-]अभिजिन्[-]नाम[-]नक्षत्रम् उपरिष्ठाद् अषाढानाम् अधस्ताच् छ्रोणायाः इति ॥११॥

 5221201 tata uparizwAd uSanA dvi-lakza-yojanata upalaByate purataH
 paScAt sahEva vArkasya SEGrya-mAndya-sAmyABir gatiBir arkavac carati
 lokAnAM nityadAnukUla eva prAyeRa varzayaMS cAreRAnumIyate sa vfzwi-
 vizwamBa-grahopaSamanaH .
 5221201 tata upariṣṭād uśanā dvi-lakṣa-yojanata upalabhyate purataḥ
 paścāt sahaiva vārkasya śaighrya-māndya-sāmyābhir gatibhir arkavac carati
 lokānām nityadānukūla eva prāyeṇa varṣayaṃś cāreṇānumīyate sa vṛṣṭi-
 viṣṭambha-grahopasamanah .
 5221201 तत उपरिष्ठाद् उशना द्वि[-]लक्षा[-]योजनत उपलभ्यते पुरतः पश्चात् सहैव वार्कस्य शैघ्र्य[-]मान्द्य[-]
 ]साम्याभिर् गतिभिर् अर्कवच् चरति लोकानां नित्यदानुकूल एव प्रायेण वर्षयंश् चारेणानुमीयते स वृष्टि[-]विष्टम्भ[-]
 ]ग्रहोपशमनः ।

 5221202 purataH sUryeRa BokzyamARe nakzatre .
 5221202 purataḥ sūryeṇa bhokṣyamāṇe nakṣatre .
 5221202 पुरतः सूर्येण भोक्ष्यमाणे नक्षत्रे ।

 5221203 paScAd Bukte .
 5221203 paścād bhukte .
 5221203 पश्चाद् भुक्ते ।

 5221204 sahEva BUjyamAne cAreRa krama-sTana-kzatrAdy-atikrameRa .
 5221204 sahaiva bhūjyamāṇe cāreṇa krama-sthana-kṣatrādy-atikrameṇa .
 5221204 सहैव भूज्यमाने चारेण क्रम[-]स्थान[-]क्षत्राद्या[-]तिक्रमेण ।

 5221205 vfzwer vizwamBaH stamBanaM yasmAd grahAt tam upaSamayatIti taTA
 ..12..
 5221205 vṛṣṭer viṣṭambhaḥ stambhanaṃ yasmād grahāt tam upasamayatīti
 tathā ..12..
 5221205 वृष्टेर् विष्टम्भः स्तम्भनं यस्माद् ग्रहात् तम् उपशमयतीति तथा ॥१२॥

5221301 uSanasA buDo vyAKyAtas tata uparizwAd dvi-lakza-yojanato buDaH
soma-suta upalaByamAnaH prAyeRa SuBa-kfd yadArkAd vyatiricyeta
tadAtivAtABra-prAyaAvfzwy-Adi-Bayam ASaMsate .
5221301 uśanasā budho vyākhyātas tata upariṣṭād dvi-lakṣa-yojanato
budhaḥ soma-suta upalabhyamānaḥ prāyeṇa śubha-kṛd yadārkād vyatiricyeta
tadātivātābhra-prāyānāvṛṣṭy-ādi-bhayam āśaṃsate .
5221301 उशनसा बुधो व्याख्यातस् तत उपरिष्टाद् द्वि[-]लक्ष[-]योजनतो बुधः सोम[-]सुत उपलभ्यमानः प्रायेण शुभ[-]
]कृद् यदार्काद् व्यतिरिच्येत तदातिवाताम्[-]प्रायानावृष्ट्यु[-]आदि[-]भयम् आशंसते ।

5221302 buDo vyAKyAtaH purataH paScAt sahEva vA caratIti kiYcid viSezaM
cAha -- tata ity-Adina .
5221302 budho vyākhyātaḥ purataḥ paścāt sahaiva vā caratīti kiñcid
viśeṣaṃ cāha -- tata ity-ādinā .
5221302 बुधो व्याख्यातः पुरतः पश्चात् सहैव वा चरतीति किञ्चिद् विशेषं चाह [-][-] तत इत्या[-]आदिना ।

5221303 ASaMsate sUcayati ..13..
5221303 āśaṃsate sūcayati ..13..
5221303 आशंसते सूचयति ॥१३॥

5221401 ata UrDvam aNgArako 'pi yojana-lakza-dvitaya upalaByamAnas
triBis triBiH pakzEr ekEkaSo rASIn dvAdaSAnuBuNkte yadi na
vakreRABivartate prAyeRASuBa-graho 'Ga-SaMsaH .
5221401 ata ūrdhvam aṅgārako 'pi yojana-lakṣa-dvitaya upalabhyamānas
tribhis tribhiḥ pakṣair ekaikaśo rāśin dvādaśānubhūṅkte yadi na
vakreṇābhivartate prāyeṇāśubha-graho 'gha-śaṃsaḥ .
5221401 अत ऊर्ध्वम् अङ्गारको ऽपि योजन[-]लक्ष[-]द्वितय उपलभ्यमानस् त्रिभिस् त्रिभिः पक्षैर् एकैकशो राशीन्
द्वादशानुभुङ्क्ते यदि न वक्रेणाभिवर्तते प्रायेणाशुम्[-]ग्रहो ऽघ[-]शंसः ।

5221402 aGa-SaMso duHKA-sUcakaH .
5221402 agha-śaṃso duḥkha-sūcakaḥ .
5221402 अघ[-]शंसो दुःख[-]सूचकः ।

5221403 yadi na vakreRABivartate tarhi triBis triBiH pakzEH ..14..
5221403 yadi na vakreṇābhivartate tarhi tribhis tribhiḥ pakṣaiḥ ..14..
5221403 यदि न वक्रेणाभिवर्तते तर्हि त्रिभिस् त्रिभिः पक्षैः ॥१४॥

5221501 tata uparizwAd dvi-lakza-yojanAntara-gatA BagavAn bhaspatir
ekEkasmin rASO parivatsaraM parivatsaraM carati yadi na vakraH syAt
prAyeRAnukUlo brAhmaRa-kulasya .
5221501 tata upariṣṭād dvi-lakṣa-yojanāntara-gatā bhagavān bṛhaspatir
ekaikasmin rāśau parivatsaraṃ parivatsaraṃ carati yadi na vakraḥ syāt
prāyeṇānukūlo brāhmaṇa-kulasya .
5221501 तत उपरिष्टाद् द्वि[-]लक्ष[-]योजनान्तर[-]गता भगवान् बृहस्पतिर् एकैकस्मिन् राशौ परिवत्सरं परिवत्सरं
चरति यदि न वक्रः स्यात् प्रायेणानुकूलो ब्राह्मण[-]कुलस्य ।

5221502 yadi na vakraH syAt . tarhi parivatsaram ..15..
5221502 yadi na vakraḥ syāt . tarhi parivatsaram ..15..
5221502 यदि न वक्रः स्यात् । तर्हि परिवत्सरम् ॥१५॥

5221601 tata uparizwAd yojana-lakza-dvayAt pratIyamAnaH SanEScara
ekEkasmin rASO triMSan mAsAn vilambamAnaH sarvAn evAnuparyeti tAvadBir
anuvatsarEH prAyeRa hi sarvezAm aSAntikaraH .
5221601 tata upariṣṭād yojana-lakṣa-dvayāt pratiyamānaḥ śanaiścara
ekaikasmin rāśau triṃśan māsān vilambamānaḥ sarvān evānuparyeti tāvadbhir
anuvatsaraiḥ prāyeṇa hi sarveṣām aśāntikaraḥ .
5221601 तत उपरिष्टाद् योजन[-]लक्ष[-]द्वयात् प्रतीयमानः शनैश्चर एकैकस्मिन् राशौ त्रिंशन् मासान् विलम्बमानः
सर्वान् एवानुपर्येति तावद्भिर् अनुवत्सरैः प्रायेण हि सर्वेषाम् अशान्तिकरः ।

5221602 na vyAKyAtam .
5221602 na vyākhyātam .
5221602 न व्याख्यातम् ।

5221701 tata uttarasmAd fzaya ekAdaSa-lakza-yojanAntara upalaByante ya
eva lokAnAM Sam anuBAvayanto Bagavato vizRor yat paramaM padaM
pradakziRaM prakramanti .
5221701 tata uttarasmād ṛṣaya ekādaśa-lakṣa-yojanāntara upalabhyante ya
eva lokānām śam anubhāvayanto bhagavato viṣṇor yat paramaṃ padaṃ
pradakṣiṇaṃ prakramanti .
5221701 तत उत्तरस्माद् ऋषय एकादश[-]लक्ष[-]योजनान्तर उपलभ्यन्ते य एव लोकानां शम् अनुभावयन्तो भगवतो
विष्णोर् यत् परमं पदं प्रदक्षिणं प्रक्रमन्ति ।

5221702 na vyAKyAtam .
5221702 na vyākhyātam .
5221702 न व्याख्यातम् ।

5221801 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe jyotiScakra-
varRane dvAviMSO 'DyAyaH .
5221801 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe jyotiścakra-
varṇane dvāviṃśo 'dhyāyaḥ .
5221801 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे ज्योतिश्चक्र[-]वर्णने द्वाविंशोऽध्यायः ।

5221802 ..5.22..
5221802 ..5.22..
5221802 ॥५॥२२॥

5221803 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM dvAviMSO 'DyAyaH .
5221803 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyām ṭikāyām dvāviṃśo 'dhyāyaḥ .
5221803 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां द्वाविंशोऽध्यायः ।

5230001 trayoviMSO 'DyAyaH
5230001 trayoviṃśo 'dhyāyaḥ
5230001 त्रयोविंशोऽध्यायः

5230002 SiSumAra-saMsTAnam
5230002 śiśumāra-saṃsthānam
5230002 शिशुमार[-]संस्थानम्

5230101 SrI-Suka uvAca
5230101 śrī-śuka uvāca
5230101 श्री[-]शुक उवाच

5230102 aTa tasmAt paratas trayodaSa-lakza-yojanAntarato yat tad vizRoH
paramaM padam aBivadanti yatra ha mahA-BAGavato Druva OttAnapAdir
agninendreRa prajApatinA kaSyapena DarmaRa ca samakAla-yugBiH sabahu-
mAnaM dakziRataH kriyamARa idAnIm api kalpa-jIvinAm AjIvya upAste
tasyehAnuBAva upavarRitaH .

5230102 atha tasmāt paratas trayodaśa-lakṣa-yojanāntarato yat tad viṣṇoḥ
paramaṃ padam abhivadanti yatra ha mahā-bhāgavato dhruva auttānapādir
agninendreṇa prajāpatinā kaśyapena dharmēṇa ca samakāla-yugbhiḥ sabahu-
mānaṃ dakṣiṇataḥ kriyamāṇa idānīm api kalpa-jīvinām ājīvya upāste
tasyehānubhāva upavarṇitaḥ .

5230102 अथ तस्मात् परतस् त्रयोदश[-]लक्ष[-]योजनान्तरतो यत् तद् विष्णोः परमं पदम् अभिवदन्ति यत्र ह महा[-]
]भागवतो ध्रुव औत्तानपादिर् अग्निनेन्द्रेण प्रजापतिना कश्यपेन धर्मेण च समकाल[-]युग्भिः सबहु[-]मानं दक्षिणतः
क्रियमाण इदानीम् अपि कल्प[-]जीविनाम् आजीव्य उपास्ते तस्येहानुभाव उपवर्णितः ।

5230103a trayoviMSe Druva-sTAnaM jyotiS cakrASrayaM tataH .
5230103a trayoviṃśe dhruva-sthānaṃ jyotiś cakrāśrayaṃ tataḥ .
5230103a त्रयोविंशे ध्रुव[-]स्थानं ज्योतिश् चक्राश्रयं ततः ।

5230103c SiSumAra-svarUpEra hareS ca sTitir ucyate ..1..
5230103c śiśumāra-svarūpeṇa hareś ca sthitir ucyate ..1..
5230103c शिशुमार[-]स्वरूपेण हरेश् च स्थितिर् उच्यते ॥१॥

5230104 yat tat prasidDaM vizRoH padam .
5230104 yat tat prasiddhaṃ viṣṇoḥ padam .
5230104 यत् तत् प्रसिद्धं विष्णोः पदम् ।

5230105 yatra Druva upAste tizWatItY anvayaH .
5230105 yatra dhruva upāste tiṣṭhatīty anvayaḥ .
5230105 यत्र ध्रुव उपास्ते तिष्ठतीत्य् अन्वयः ।

5230106 samakAlam eva yujyanta iti taTA tEr nakzatra-rUpEH ..1..
5230106 samakālam eva yujyanta iti tathā tair nakṣatra-rūpaiḥ ..1..
5230106 समकालम् एव युज्यन्त इति तथा तैर् नक्षत्र[-]रूपैः ॥१॥

5230201 sa hi sarvezAM jyotir-gaRAnAM graha-nakzatrAdInAm
animizeRAvyakta-raMhasA Bagavata kAlena BrAmyamARAnAM sTARur ivAvazwamBa
ISvareRa vihitaH SaSvad avaBASate .

5230201 sa hi sarveṣāṃ jyotir-gaṇānāṃ graha-nakṣatrādinām
animiṣeṇāvyakta-raṃhasā bhagavatā kālena bhrāmyamānānām sthāṇur
ivāvaṣṭambha īsvareṇa vihitaḥ śāsavad avabhāṣate .

5230201 स हि सर्वेषां ज्योतिर्[-]गणानां ग्रह[-]नक्षत्रादीनाम् अनिमिषेणाव्यक्त[-]रंहसा भगवता कालेन भ्राम्यमाणानां
स्थाणुर् इवावष्टम्भ ईश्वरेण विहितः शश्वद् अवभासते ।

5230202 na vyAKyAtam .
5230202 na vyākhyātam .
5230202 न व्याख्यातम् ।

5230301 yaTA meQIstamBa AkramaRa-paSavaH saMyojitAs triBis triBiH
savanEr yaTA-sTAnaM maRgalAni caranty evaM BagaRA grahAdaya etasminn
antar-bahir-yogena kAla-cakra AyojitA Druvam evAvalambya vAyunodIryamARA
AkalpAntaM paricaN kramanti naBasi yaTA meGAH SyenAdayo vAyu-vaSAH karma-
sAraTayaH parivartante evaM jyotirgaRAH prakfti-puruza-saMyogAnugfhItAH
karma-nirmita-gatayo Buvi na patanti .

5230301 yathā meḍhistambha ākramaṇa-paśavaḥ saṃyojitās tribhis tribhiḥ
savanair yathā-sthānaṃ maṇḍalāni caranty evaṃ bhagaṇā grahādaya etasminn
antar-bahir-yogena kāla-cakra āyojitā dhruvam evāvalambya vāyunodīryamāṇā
ākālpāntaṃ paricaṇ kramanti nabhasi yathā meghāḥ śyenādayo vāyu-vaśāḥ
karma-sārathayaḥ parivartante evaṃ jyotirgaṇāḥ prakṛti-puruṣa-
saṃyogānugṛhītāḥ karma-nirmita-gatayo bhuvī na patanti .

5230301 यथा मेढीस्तम्भ आक्रमण[-]पशवः संयोजितास् त्रिभिस् त्रिभिः सवनैर् यथा[-]स्थानं मण्डलानि चरन्त्य् एवं
भगणा ग्रहादय एतस्मिन् अन्तर्[-]बहिर्[-]योगेन काल[-]चक्र आयोजिता ध्रुवम् एवावलम्ब्य वायुनोदीर्यमाणा आकल्पान्तं
परिचङ् क्रमन्ति नभसि यथा मेघाः श्येनादयो वायु[-]वशाः कर्म[-]सारथयः परिवर्तन्ते एवं ज्योतिर्गणाः प्रकृति[-]पुरुष[-]
]संयोगानुगृहीताः कर्म[-]निर्मित[-]गतयो भुवि न पतन्ति ।

5230302 meQI-stamBe badDA DAnyAkramaRa-paSavo balIvardAH .

5230302 meḍhī-stambhe baddhā dhānyākramaṇa-paśavo balīvardāḥ .

5230302 मेढी[-]स्तम्भे बद्धा धान्याक्रमण[-]पशवो बलीवर्दाः ।

5230303 karma sAraTiH sahAyo yezAm ..3..

5230303 karma sārathiḥ sahāyo yeṣām ..3..

5230303 कर्म सारथिः सहायो येषाम् ॥३॥

5230401 kecanEtaj jyotir-anIkaM SiSumAra-saMSTAnena Bagavato vAsudevasya
yoga-DARAyAm anuvarRayanti .

5230401 kecanaitaj jyotir-anīkaṃ śiśumāra-saṃsthānena bhagavato
vāsudevasya yoga-dhāraṇāyām anuvarṇayanti .

5230401 केचनैतज् ज्योतिर्[-]अनीकं शिशुमार[-]संस्थानेन भगवतो वासुदेवस्य योग[-]धारणायाम् अनुवर्णयन्ति ।

5230402 ISvarADAratvAt patana-SaNkEva nAstIti vaktuM matAntaram Aha --
kecaneti .

5230402 īśvarādhāratvāt patana-sāṅkaiva nāstīti vaktuṃ matāntaram āha --
kecaneti .

5230402 ईश्वराधारत्वात् पतन[-]शङ्कैव नास्तीति वक्तुं मतान्तरम् आह [-]केचनेति ।

5230403 jyotir-anIkaM jyotiS-cakram .

5230403 jyotir-anīkaṃ jyotiś-cakram .

5230403 ज्योतिर्[-]अनीकं ज्योतिश्[-]चक्रम् ।

5230404 yoga-DARAyAM sTitam iti SezaH ..4..

5230404 yoga-dhāraṇāyām sthitam iti śeṣaḥ ..4..

5230404 योग[-]धारणायां स्थितम् इति शेषः ॥४॥

5230501 yasya pucCagre 'vAkSirasaH kuRqalI-BUta-dehasya Druva
upakalpitas tasya lANgUle prajApatir agnir indro Darma iti pucCa-mUle
DAta viDAta ca kawyaM saptarzayaH; tasya dakziRAvarta-kuRqalI-BUta-
SarIrasya yAny udagayanAni dakziRa-pArSve tu nakzatrARy upakalpayanti
dakziRAyanAni tu savye; yaTA SiSumArasya kuRqalA-Boga-sanniveSasya

pArSvayor uBayor apy avayavAH samasaNkyA Bavanti; pfzWe tv ajavITI AkASa-gaNgA codarataH .

5230501 yasya pucchāgre 'vāksīrasaḥ kuṇḍalī-bhūta-dehasya dhruva upakalpitas tasya lāṅgūle prajāpatir agnir indro dharma iti puccha-mūle dhātā vidhātā ca kaṭyāṃ saptarṣayaḥ[;] tasya dakṣiṇāvarta-kuṇḍalī-bhūta-śarīrasya yāny udagayanāni dakṣiṇa-pārśve tu nakṣatrāṇy upakalpayanti dakṣiṇāyanāni tu savye[;] yathā śīsumārasya kuṇḍalā-bhoga-sanniveśasya pārśvayor ubhayor apy avayavāḥ samasaṅkhyā bhavanti[;] prṣṭhe tv ajavīthī ākāśa-gaṅgā codarataḥ .

5230501 यस्य पुच्छाग्रे स्वाक्शिरसः कुण्डली[-]भूत[-]देहस्य ध्रुव उपकल्पितस् तस्य लाङ्गूले प्रजापतिर् अग्निर् इन्द्रो धर्म इति पुच्छ[-]मूले धाता विधाता च कट्यां सप्तर्षयः[;] तस्य दक्षिणावर्त[-]कुण्डली[-]भूत[-]शरीरस्य यान्य उदगयनानि दक्षिण[-]पार्श्वे तु नक्षत्राण्य् उपकल्पयन्ति दक्षिणायनानि तु सव्ये[;] यथा शिशुमारस्य कुण्डला[-]भोग[-]सन्निवेशस्य पार्श्वयोर् उभयोर् अप्य् अवयवाः समसङ्ख्या भवन्ति[;] पृष्ठे त्व अजवीथी आकाश[-]गङ्गा चोदरतः ।

5230502 lANgUle agrAd aDo-BAge .

5230502 lāṅgūle agrād adho-bhāge .

5230502 लाङ्गूले अग्राद् अधो[-]भागे ।

5230503 udagayanAny aBijid-AdIni punarvasv-antAni caturdaSa dakziRa-pArSve .

5230503 udagayanāny abhijid-ādīni punarvasv-antāni caturdaśa dakṣiṇa-pārśve .

5230503 उदगयनान्य् अभिजिद्[-]आदीनि पुनर्वस्व[-]अन्तानि चतुर्दश दक्षिण[-]पार्श्वे ।

5230504 dakziRAyanAni puzyAdIny uttarAzAQAntAni caturdaSa vAma-pArSve ...5..

5230504 dakṣiṇāyanāni puṣyādīny uttarāśādhāntāni caturdaśa vāma-pārśve ...5..

5230504 दक्षिणायनानि पुष्यादीन्य् उत्तराषाढान्तानि चतुर्दश वाम[-]पार्श्वे ॥५॥

5230601 punarvasu-puzyO dakziRa-vAmayoH SroRyor ArdrASleze ca dakziRa-vAmayoH paScimayoH pAdayor aBijid-uttarAzAQe dakziRa-vAmayor nAsikayor yaTA-saNkyAM SravaRa-pUrvAzAQe dakziRa-vAmayor locanayor DanizWA mUlaM ca dakziRa-vAmayoH karRayor maGAdIny azwa nakzatrARi dakziRAyanAni vAma-pArSva-vaNkrizu yuYjIta taTEva mfga-SIrzAdIny udagayanAni dakziRa-pArSva-vaNkrizu prAtilomyena prayuYjIta SataBizA-jyezWe skandayor dakziRa-vAmayor nyaset .

5230601 punarvasu-puṣyau dakṣiṇa-vāmayoḥ śroṇyor ārdrāsleṣe ca dakṣiṇa-vāmayoḥ paścimayoḥ pādayor abhijid-uttarāśāḍhe dakṣiṇa-vāmayor nāsikayor yathā-saṅkhyāṃ śravaṇa-pūrvāśāḍhe dakṣiṇa-vāmayor locanayor dhaniṣṭhā mūlaṃ ca dakṣiṇa-vāmayoḥ karṇayor maghādīny aṣṭa nakṣatrāṇi dakṣiṇāyanāni vāma-pārśva-vaṅkriṣu yuñjīta tathaiva mṛga-śīrṣādīny udagayanāni dakṣiṇa-pārśva-vaṅkriṣu prātilomyena prayuñjīta śatabhiṣā-jyeṣṭhe skandhayor dakṣiṇa-vāmayor nyaset .

5230601 पुनर्वसु[-]पुष्यौ दक्षिण[-]वामयोः श्रोण्योर् आर्द्रश्लेषे च दक्षिण[-]वामयोः पश्चिमयोः पादयोर् अभिजिद्[-]उत्तराषाढे दक्षिण[-]वामयोर् नासिकयोर् यथा[-]सङ्ख्यं श्रवण[-]पूर्वाषाढे दक्षिण[-]वामयोर् लोचनयोर् धनिष्ठा मूलं च दक्षिण[-]वामयोः कर्णयोर् मघादीन्य् अष्ट नक्षत्राणि दक्षिणायनानि वाम[-]पार्श्व[-]वङ्क्रिषु युञ्जीत तथैव मृगा[-]शीर्षादीन्य् उदगयनानि दक्षिण[-]पार्श्व[-]वङ्क्रिषु प्रातिलोम्येन प्रयुञ्जीत शतभिषा[-]ज्येष्ठे स्कन्धयोर् दक्षिण[-]वामयोर् न्यसेत् ।

5230602 tad eva sTAna-viSezeRa viBajya darSayati -- punarvasu-puzyAv
ity-AdinA .

5230602 tad eva sthāna-viśeṣeṇa vibhajya darśayati -- punarvasu-puṣyāv
ity-ādinā .

5230602 तद् एव स्थान[.]विशेषेण विभज्य दर्शयति [.] पुनर्वसु[.]पुष्याव् इत्या[.]आदिना ।

5230603 punarvasur udag-ayanAntyaM nakzatram .

5230603 punarvasur udag-ayanāntyaṃ nakṣatram .

5230603 पुनर्वसुर् उदग[.]अयनान्त्यं नक्षत्रम् ।

5230604 puzyo dakziRAyanasyAdyam .

5230604 puṣyo dakṣiṇāyanasyādyam .

5230604 पुष्यो दक्षिणायनस्याद्यम् ।

5230605 ArdrASleze taylor nirantare aBijid-uttarAZAQe uttara-
dakziRAYanayor Ady-anta-nakzatre .

5230605 ārdraśleṣe taylor nirantare abhijid-uttarāśāḍhe uttara-
dakṣiṇāyanayor ādy-anta-nakṣatre .

5230605 आर्द्राश्लेषे तयोर् निरन्तरे अभिजिद[.]उत्तराषाढे उत्तर[.]दक्षिणायनयोर् आद्य[.]अन्त[.]नक्षत्रे ।

5230606 SravaRa-pUrvAZAQe taylor uttara-pUrve .

5230606 śravaṇa-pūrvāśāḍhe taylor uttara-pūrve .

5230606 श्रवण[.]पूर्वाषाढे तयोर् उत्तर[.]पूर्वे ।

5230607 DanizWAmUlaM ca taylor apy uttara-pUrve .

5230607 dhaniṣṭhāmūlaṃ ca taylor apy uttara-pūrve .

5230607 धनिष्ठा मूलं च तयोर् अप्य् उत्तर[.]पूर्वे ।

5230608 maGAdIni yAny anurADAn tAni dakziRAYanAny azwa tAni vAma-pArSva-
vaNkrizu vAma-pArSvAsTizu .

5230608 maghādīni yāny anurādhān tāni dakṣiṇāyanāny aṣṭa tāni vāma-
pārśva-vaṅkriṣu vāma-pārśvāsthīṣu .

5230608 मघादीनि यान्य् अनुराधान् तानि दक्षिणायनान्य् अष्ट तानि वाम[.]पार्श्व[.]वङ्क्रिषु वाम[.]पार्श्वस्थिषु ।

5230609 mfga-SIrzAdIni prAtilomyena pUrvABAdra-padAntAni yAny udag-
ayana-nakzatrARy azwa tAni dakziRa-pArSva-vaNkrizu Sata-Bizag jyezWe
uttara-dakziRAYanayor ye 'vaSizwe te skanDayoH ..6..

5230609 mṛga-śīrṣādīni prātilomyena pūrvābhādra-padāntāni yāny udag-
ayana-nakṣatrāṇy aṣṭa tāni dakṣiṇa-pārśva-vaṅkriṣu śata-bhiṣag jyeṣṭhe
uttara-dakṣiṇāyanayor ye 'vaśiṣṭe te skandhayoḥ ..6..

5230609 मृग[.]शीर्षादीनि प्रातिलोम्येन पूर्वाभाद्र[.]पदान्तानि यान्य् उदग[.]अयन[.]नक्षत्राण्य् अष्ट तानि दक्षिण[.]
पार्श्व[.]वङ्क्रिषु शत[.]भिषग् ज्येष्ठे उत्तर[.]दक्षिणायनयोर् ये ऽवशिष्टे ते स्कन्धयोः ॥६॥

5230701 uttarA-hanAv agastir aDarA-hanO yamo muKezu cANgArakaH SanEScara
upasTe bfhaspatiH kakudi vakzasy Adityo hfdaye nArAyaRo manasi candro
nAByAm uSanA stanayor aSvinO buDaH prARApAnayo rAhur gale ketavaH
sarvANgezu romasu sarve tArA-gARAH .

5230701 uttarā-hanāv agastir adharā-hanau yamo mukheṣu cāṅgārakaḥ
śanaiścara upasthe bṛhaspatiḥ kakudi vakṣasy ādityo hṛdaye nārāyaṇo
manasi candro nābhyām uśanā stanayor āśvinau budhaḥ prāṇāpānayo rāhur
gale ketavaḥ sarvāṅgeṣu romasu sarve tārā-gaṇāḥ .

5230701 उत्तरा[-]हनाव् अगस्तिर् अधरा[-]हनौ यमो मुखेषु चाङ्गारकः शनैश्चर उपस्थे बृहस्पतिः ककुदि वक्षस्य्
आदित्यो हृदये नारायणो मनसि चन्द्रो नाभ्याम् उशना स्तनयोर् अश्विनौ बुधः प्राणापानयो राहुर् गले केतवः सर्वाङ्गेषु
रोमसु सर्वे तारा[-]गणाः ।

5230702 yamo nakzatra-rUpaH .

5230702 yamo nakṣatra-rūpaḥ .

5230702 यमो नक्षत्र[-]रूपः ।

5230703 taTA nArAyaRo 'SvinO ca .

5230703 tathā nārāyaṇo 'śvinau ca .

5230703 तथा नारायणो ऽश्विनौ च ।

5230704 kakudi gala-pfzWa-SfNge ..7..

5230704 kakudi gala-prṣṭha-śṛṅge ..7..

5230704 ककुदि गल[-]पृष्ठ[-]शृङ्गे ॥७॥

5230801 etad u hEva Bagavato vizRoH sarva-devatAmayaM rUpam aharahaH
sanDyAyAM prayato vAgyato nirIkzamARa upatizWeta namo jyotir-lokAya
kAlAyanAyAnimizAM pataye mahA-puruzAyABiDImahIti .

5230801 etad u haiva bhagavato viṣṇoḥ sarva-devatāmayaṁ rūpam aharahaḥ
sandhyāyāṁ prayato vāgyato nirīkṣamāṇa upatiṣṭheta namo jyotir-lokāya
kālāyanāyānimiṣāṁ pataye mahā-puruṣāyābhīdhīmahīti .

5230801 एतद् उ हैव भगवतो विष्णोः सर्व[-]देवतामयं रूपम् अहरहः सन्ध्यायां प्रयतो वाग्यतो निरीक्षमाण उपतिष्ठेत
नमो ज्योतिर्[-]लोकाय कालायनायानिमिषां पतये महा[-]पुरुषायाभिधीमहीति ।

5230802 jyotizo lokAyASrayAya .

5230802 jyotiṣo lokāyāśrayāya .

5230802 ज्योतिषो लोकायाश्रयाय ।

5230803 kAlAyanAya kAla-cakra-rUpAya .

5230803 kālāyanāya kāla-cakra-rūpāya .

5230803 कालायनाय काल[-]चक्र[-]रूपाय ।

5230804 namoBir DImahi

5230804 namobhir dhīmahī

5230804 नमोभिर् धीमहि

5230805 iti mantreRopatizWeta ..8..

5230805 iti mantrenopatiṣṭheta ..8..

5230805 इति मन्त्रेणोपतिष्ठेत ॥८॥

5230901a graharkzatArAmayam ADidEvikaM

5230901a graharkṣatārāmayam ādhidaivikaṁ

5230901a ग्रहर्क्षतारामयम् आधिदैविकं

5230901b pApApahaM mantra-kftAM tri-kAlam .

5230901b pāpāpahaṁ mantra-kṛtāṁ tri-kālam .

5230901b पापापहं मन्त्र[-]कृतां त्रि[-]कालम् ।

5230901c namasyataH smarato vA tri-kAlaM
5230901c namasyataḥ smarato vā tri-kālaṃ
5230901c नमस्यतः स्मरतो वा त्रि[-]कालं

5230901d naSyeta tat-kAlajam ASu pApam ..
5230901d naśyeta tat-kālaJam āśu pāpam ..
5230901d नश्येत तत्[-]कालजम् आशु पापम् ॥

5230902 mantra-kftAM pUrvoktaM mantraM japatAm ..9..
5230902 mantra-kṛtām pūrvoktaṃ mantraṃ japatām ..9..
5230902 मन्त्र[-]कृतां पूर्वोक्तं मन्त्रं जपताम् ॥९॥

5231001 iti SrImad-BAGavate mahA-purARE paYcama-skanDe SiSumAra-
saMSTAnaM nAma trayoviMSO 'DyAyaH .
5231001 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe śiśumāra-
saṃsthānaṃ nāma trayoviṃśo 'dhyāyaḥ .
5231001 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे शिशुमार[-]संस्थानं नाम त्रयोविंशोऽध्यायः ।

5231002 ..5.23..
5231002 ..5.23..
5231002 ॥५।२३॥

5231003 iti SrImad-BAGavate mahA-purARE paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM trayoviMSO 'DyAyaH .
5231003 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ trayoviṃśo 'dhyāyaḥ .
5231003 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां त्रयोविंशोऽध्यायः ।

5240001 caturviMSO 'DyAyaH
5240001 caturviṃśo 'dhyāyaḥ
5240001 चतुर्विंशोऽध्यायः

5240002 vivara-talopavarRanaM
5240002 vivara-talopavarṇanaṃ
5240002 विवर[-]तलोपवर्णनं

5240101 SrI-Suka uvAca
5240101 śrī-śuka uvāca
5240101 श्री[-]शुक उवाच

5240102 aDastAt savitur yojanAyute svarBANur nakzatravac caratIty eke yo
'sAv amaratvaM grahatvaM cAlaBata Bagavad-anukampayA svayam asurApasadaH
sEMhikeyo hy atad-arhas tasya tAta janma karmARi coparizwAd vakzyAmaH .
5240102 adhastāt savitur yojanāyute svarbhānur nakṣatravac caratīty eke
yo 'sāv amaratvaṃ grahatvaṃ cālabhata bhagavad-anukampayā svayam
asurāpasadaḥ saiṃhikeyo hy atad-arhas tasya tāta janma karmāṇi copariṣṭād
vakṣyāmaḥ .
5240102 अधस्तात् सवितुर् योजनायुते स्वर्भानुर् नक्षत्रवच् चरतीत्य् एके यो ऽसाव् अमरत्वं ग्रहत्वं चालभत भगवद्[-]
[अनुकम्पया स्वयम् असुरापसदः सैंहिकेयो ह्य् अतद्[-]अर्हस् तस्य तात जन्म कर्माणि चोपरिष्ठाद् वक्ष्यामः ।

5240103a evaM triBir dyu-maryAdA- pAlanaM varRitaM taTA .
5240103a evaṃ tribhir dyu-maryādā- pālanam varṇitam tathā .
5240103a एवं त्रिभिर् द्यु-]मर्यादा-] पालनं वर्णितं तथा ।

5240103c aDo-Buvana-maryAdA- pAlanaM triBir ucyate ..
5240103c adho-bhuvana-maryādā- pālanam tribhir ucyate ..
5240103c अधो-]भुवन-]मर्यादा-] पालनं त्रिभिर् उच्यते ॥

5240104a catur-viMSe raver arvAk svarBANvAdisTitiH kramAt .
5240104a catur-viṃśe raver arvāk svarbhānvādisthitiḥ kramāt .
5240104a चतुर्-]विंशे रवेर् अर्वाक् स्वर्भान्वादिस्थितिः क्रमात् ।

5240104c atalAdi-bila-svarga-maryAdAH sapta varRitAH ..
5240104c atalādi-bila-svarga-maryādāḥ sapta varṇitāḥ ..
5240104c अतलादि-]बिल-]स्वर्ग-]मर्यादाः सप्त वर्णिताः ॥

5240105 sUryam AraBya DruvAntaM sanniveSaM nirUpyedAnIM sUryAd aDastAn
nirUpayati -- aDastAd iti .
5240105 sūryam ārabhya dhruvāntam sanniveśam nirūpyedānīm sūryād
adhastān nirūpayati -- adhastād iti .
5240105 सूर्यम् आरभ्य ध्रुवान्तं सन्निवेशं निरूप्येदानीं सूर्याद् अधस्तान् निरूपयति [-]-] अधस्ताद् इति ।

5240106 svarBANU rAhuH .
5240106 svarbhānū rāhuḥ .
5240106 स्वर्भानू राहुः ।

5240107 alaBata leBe siMhikAyAH putraH ..1..
5240107 alabhata lebhe siṃhikāyāḥ putraḥ ..1..
5240107 अलभत लेभे सिंहिकायाः पुत्रः ॥१॥

5240201 yad adas taraRer maRqalaM pratapatas tad vistarato yojanAyutam
Acakzate dvAdaSa-sahasraM somasya trayodaSa-sahasraM rAhor yaH parvaRi
tad-vyavaDAana-kfd vErAnubanDaH sUryA-candramasAv aBiDAvati .
5240201 yad adas taraṇer maṇḍalam pratapatas tad vistarato yojanāyutam
ācakṣate dvādaśa-sahasraṃ somasya trayodaśa-sahasraṃ rāhor yaḥ parvaṇi
tad-vyavadhāna-kṛd vairānubandhaḥ sūryā-candramasāv abhidhāvati .
5240201 यद् अदस् तरणेर् मण्डलं प्रतपतस् तद् विस्तरतो योजनायुतम् आचक्षते द्वादश-]सहस्रं सोमस्य त्रयोदश-
]सहस्रं राहोर् यः पर्वणि तद्-]व्यवधान-]कृद् वैरानुबन्धः सूर्या-]चन्द्रमसाव् अभिधावति ।

5240202 grahaRaM vaktum Aha -- yad adaH pratapatas taraRer maRqalam .
5240202 grahaṇam vaktum āha -- yad adaḥ pratapatas taraṇer maṇḍalam .
5240202 ग्रहणं वक्तुम् आह [-]-] यद् अदः प्रतपतस् तरणेर् मण्डलम् ।

5240203 amfta-pAne maDya-praveSena tayor vyavaDAanaM karotIti taTA .
5240203 amṛta-pāne madhya-praveśena tayor vyavadhānam karotīti tathā .
5240203 अमृत-]पाने मध्य-]प्रवेशेन तयोर् व्यवधानं करोतीति तथा ।

5240204 ata evEtAByAM sUcitativAd vEram anubaDnAtIti taTA ..2..
5240204 ata evaitābhyām sūcitativād vairam anubadhnātīti tathā ..2..
5240204 अत एवैताभ्यां सूचितत्वाद् वैरम् अनुबध्नातीति तथा ॥२॥

5240301 tan niSamyoBayatrApi BagavatA rakzaRAya prayuktaM sudarSanaM
nAma BAgavataM dayitam astraM tat tejasA durvizahaM muhuH parivartamAnam
aByavasTito muhUrtam udvijamAnaS cakita-hfdaya ArAd eva nivartate tad
uparAgam iti vadanti lokAH .

5240301 tan niSamyobhayatrāpi bhagavatā rakṣaṇāya prayuktaṃ sudarśanaṃ
nāma bhāgavataṃ dayitam astraṃ tat tejasā durviṣaḥaṃ muhuḥ parivartamānam
abhyavasthito muhūrtam udvijamānaś cakita-hṛdaya ārād eva nivartate tad
uparāgam iti vadanti lokāḥ .

5240301 तन् निशम्योभयत्रापि भगवता रक्षणाय प्रयुक्तं सुदर्शनं नाम भागवतं दयितम् अस्त्रं तत् तेजसा दुर्विषहं
मुहुः परिवर्तमानम् अभ्यवस्थितो मुहूर्तम् उद्विजमानश् चकित[-]हृदय आराद् एव निवर्तते तद् उपरागम् इति वदन्ति
लोकाः ।

5240302 BAgavataM cakraM parivartamAnam pariBramad aBi aBimuKaM muhUrtam
avasTitaH san .

5240302 bhāgavataṃ cakram parivartamānam paribhramad abhi abhimukhaṃ
muhūrtam avasthitaḥ san .

5240302 भागवतं चक्रं परिवर्तमानं परिभ्रमद् अभि अभिमुखं मुहूर्तम् अवस्थितः सन् ।

5240303 ity evam antarA tad avasTAnam uparAgaM grahaRaM vadanti .

5240303 ity evam antarā tad avasthānam uparāgaṃ grahaṇaṃ vadanti .

5240303 इत्य् एवम् अन्तरा तद् अवस्थानम् उपरागं ग्रहणं वदन्ति ।

5240304 tatra ca fju-vakra-sTitiByAM sarva-grAsAsarva-grAsO . na tu
vastuto grAsO 'sti dUrAntaratvAt .

5240304 tatra ca ṛju-vakra-sthitibhyāṃ sarva-grāsāsarva-grāsau . na tu
vastuto grāso 'sti dūrāntaratvāt .

5240304 तत्र च ऋजु[-]वक्र[-]स्थितिभ्यां सर्वा[-]ग्रासासर्वा[-]ग्रासौ । न तु वस्तुतो ग्रासो ऽस्ति दूरान्तरत्वात् ।

5240401 tato 'DastAt sidDa-cAraRa-vidyADarARAM sadanAni tAvan mAtira eva
.

5240401 tato 'dhastāt siddha-cāraṇa-vidyādharāṇāṃ sadanāni tāvan mātra
eva .

5240401 ततो ऽधस्तात् सिद्ध[-]चारण[-]विद्याधराणां सदनानि तावन् मात्र एव ।

5240402 tAvan-mAtre yojanAyute ..4..

5240402 tāvan-mātre yojanāyute ..4..

5240402 तावन्[-]मात्रे योजनायुते ॥४॥

5240501 tato 'DastAd yakza-rakzaH-piSAca-preta-BUta-gaRAnAM vihArAjiram
antarikzaM yAvad vAyuH pravAti yAvan meGA upalaByante .

5240501 tato 'dhastād yakṣa-rakṣaḥ-pisāca-preta-bhūta-gaṇānāṃ
vihārājiram antarikṣaṃ yāvad vāyuḥ pravāti yāvan meghā upalabhyante .

5240501 ततो ऽधस्ताद् यक्ष[-]रक्षः[-]पिशाच[-]प्रेत[-]भूत[-]गणानां विहाराजिरम् अन्तरिक्षं यावद् वायुः प्रवाति यावन्
मेघा उपलभ्यन्ते ।

5240502 antarikzaM graha-hInam .

5240502 antarikṣaṃ graha-hīnam .

5240502 अन्तरिक्षं ग्रहा[-]हीनम् ।

5240503 tasyAvaDim Aha -- yAvad vAyuH pravAti tIvra vAti .
5240503 tasyāvadhīm āha -- yāvad vāyuḥ pravāti tīvro vāti .
5240503 तस्यावधिम् आह [-][-] यावद् वायुः प्रवति तीव्रो वाति ।

5240504 tasyApy avaDim Aha -- yAvan meGAH ..5..
5240504 tasyāpy avadhīm āha -- yāvan meghāḥ ..5..
5240504 तस्याप्य् अवधिम् आह [-][-] यावन् मेघाः ॥५॥

5240601 tato 'DastAc Cata-yojanAntara iyaM pfTivI yAvad DaMsa-BAsa-Syena-superADayaH patattri-pravarA utpatantIti .
5240601 tato 'dhastāc chata-yojanāntara iyaṃ pṛthivī yāvad dhaṃsa-bhāsa-śyena-superādayaḥ patattri-pravarā utpatantīti .
5240601 ततो ऽधस्ताच् छत[-]योजनान्तर इयं पृथिवी यावद् धंस[-]भास[-]श्येन[-]सुपर्णादयः पतत्त्रि[-]प्रवरा उत्पतन्तीति ।

5240602 pfTivyA upari BUr-lokAvaDim Aha -- yAvad DaMsAdayaH pArTivA vikArAH ..6..
5240602 pṛthivyā upari bhūr-lokāvadhīm āha -- yāvad dhaṃsādayaḥ pāṛthivā vikārāḥ ..6..
5240602 पृथिव्या उपरि भूर्[-]लोकावधिम् आह [-][-] यावद् धंसादयः पार्थिवा विकाराः ॥६॥

5240701 upavarRitaM BUmer yaTA-sanniveSAvasTAnam avaner apy aDastAt sapta BU-vivarA ekEkaSo yojanAyutAntareRAYama-vistAreRopakxptA atalaM vitalaM sutalaM talAtalaM mahAtalaM rasAtalaM pAtAlam iti .
5240701 upavarṇitaṃ bhūmer yathā-sanniveśāvasthānam avaner apy adhastāt sapta bhū-vivarā ekaikaśo yojanāyutāntareṇāyāma-vistāreṇopakṣptā atalaṃ vitalaṃ sutalaṃ talāṭalaṃ mahāṭalaṃ rasāṭalaṃ pātālam iti .
5240701 उपवर्णितं भूमेर् यथा[-]सन्निवेशवस्थानम् अवनेर् अप्य् अधस्तात् सप्त भू[-]विवरा एकैकशो योजनायुतान्तरेणायाम[-]विस्तारेणोपक्वप्ता अतलं वितलं सुतलं तलातलं महातलं रसातलं पातालम् इति ।

5240702 yojanAyutAntareRa pratyekam ucCritAH .
5240702 yojanāyutāntareṇa pratyekam ucchritāḥ .
5240702 योजनायुतान्तरेण प्रत्येकम् उच्छ्रिताः ।

5240703 AyAmo yaH kawAhasya tAvad vistAreRa ..7..
5240703 āyāmo yaḥ kaṭāhasya tāvad vistāreṇa ..7..
5240703 आयामो यः कटाहस्य तावद् विस्तारेण ॥७॥

5240801 etezu hi bila-svargezu svargAd apy aDika-kAma-BogESvaryAnanda-BUti-viBUtiBiH susamfdDa-BavanodyAnAkrIqa-vihArezu dEtya-dAnava-kAdraveyA nitya-pramuditAnurakta-kalatrApatya-banDu-suhfd-anucarA gfha-pataya ISvarAd apy apratihata-kAmA mAYa-vinodA nivasanti .
5240801 eteṣu hi bila-svargeṣu svargād apy adhika-kāma-bhogaiśvaryānanda-bhūti-vibhūtibhiḥ susamṛddha-bhavanodyānākṛiḍa-vihāreṣu daitya-dānava-kādraveyā nitya-pramuditānurakta-kalatrāpatya-bandhu-suhṛd-anucarā gr̥ha-pataya īśvarād apy apratihata-kāmā māyā-vinodā nivasanti .
5240801 एतेषु हि बिल[-]स्वर्गेषु स्वर्गाद् अप्य् अधिक[-]काम[-]भोगैश्वर्यानन्द[-]भूति[-]विभूतिभिः सुसमृद्ध[-]भवनोदयानाक्रीड[-]विहारेषु दैत्या[-]दानव[-]काद्रवेया नित्या[-]प्रमुदितानुरक्त[-]कलत्रापत्या[-]बन्धु[-]सुहृद्[-]अनुचरा गृह[-]पतय ईश्वराद् अप्य् अप्रतिहत्त[-]कामा माया[-]विनोदा निवसन्ति ।

5240802 sAmAnyena vivarARi varRayati -- etezv ity-AdinA .
 5240802 sāmānyena vivarāṇi varṇayati -- eteṣv ity-ādinā .
 5240802 सामान्येन विवराणि वर्णयति [-][ ] एतेष्व इत्यु[-]आदिना ।

 5240803 aTAtala ity ataH prAktanena granTena .
 5240803 athātala ity ataḥ prāktanena granthena .
 5240803 अथातल इत्य् अतः प्राक्तनेन ग्रन्थेन ।

 5240804 etezu dityAdayo nivasantIty anvayaH .
 5240804 eteṣu dityādayo nivasantīty anvayaḥ .
 5240804 एतेषु दित्यादयो निवसन्तीत्य् अन्वयः ।

 5240805 kaTaM-BUtezu .
 5240805 kathaṁ-bhūteṣu .
 5240805 कथं[-]भूतेषु ।

 5240806 aDikaH kAma-BogaS ca ESvaryAnandaS ca viBUtiS ca saMpattis tEH
 susamfdDA BavAnAdayo yezu .
 5240806 adhikaḥ kāma-bhogaś ca aiśvaryānandaś ca vibhūtiś ca saṁpattis
 taiḥ susaṁṛddhā bhavanādayo yeṣu .
 5240806 अधिकः काम[-]भोगश् च ऐश्वर्यानन्दश् च विभूतिश् च संपत्तिस् तैः सुसमृद्धा भवनादयो येषु ।

 5240807 kaTaM-BUtAH .
 5240807 kathaṁ-bhūtāḥ .
 5240807 कथं[-]भूताः ।

 5240808 nitya-pramuditA anuraktAH kalatrAdayo yezAm .
 5240808 nitya-pramuditā anuraktāḥ kalatrādayo yeṣām .
 5240808 नित्य[-]प्रमुदिता अनुरक्ताः कलत्रादयो येषाम् ।

 5240809 na pratihataH kAmo yezAm .
 5240809 na pratihataḥ kāmo yeṣām .
 5240809 न प्रतिहतः कामो येषाम् ।

 5240810 mAyayA vinodo yezAm ..8..
 5240810 māyayā vinodo yeṣām ..8..
 5240810 मायया विनोदो येषाम् ॥८॥

 5240901 yezu mahArAja mayena mAyAvinA vinirmitAH puro nAnA-maRi-pravara-
 praveka-viracita-vicitra-Bavana-prAkAra-gopura-saBA-cEtya-
 catvarAyatanAdiBir nAgAsura-miTuna-pArAvata-Suka-sArikAkIrRa-kftrima-
 BUmiBir vivareSvara-gfhottamEH samalaNkftAS cakAsati .
 5240901 yeṣu mahārāja mayena māyāvinā vinirmitāḥ puro nānā-maṇi-pravara-
 praveka-viracita-vicitra-bhavana-prākāra-gopura-sabhā-caitya-
 catvarāyatanādibhir nāgāsura-mithuna-pārāvata-śuka-sārikākīrṇa-kṛtrima-
 bhūmibhir vivareśvara-grhottamaiḥ samalaṅkṛtāś cakāsatī .
 5240901 येषु महाराज मयेन मायाविना विनिर्मिताः पुरो नाना[-]मणि[-]प्रवर[-]प्रवेक[-]विरचित[-]विचित्र[-]भवन[-]
 ]प्राकार[-]गोपुर[-]सभा[-]चैत्य[-]चत्वरायतनादिभिर् नागासुर[-]मिथुन[-]पारावत[-]शुक[-]सारिकाकीर्ण[-]कृत्रिम[-]भूमिभिर्
 विवेश्वर[-]गृहोत्तमैः समलङ्कृताश् चकासति ।

5240902 kiM ca . he mahArAja
5240902 kiṃ ca . he mahārāja
5240902 किं च । हे महाराज

5240903 kaTaM-BUtaH .
5240903 katham-bhūtāḥ .
5240903 कथं[-]भूताः ।

5240904 nAnA ye maRi-pravarAs tezAM pravekA muKyAs tEr viracitEr
vicitrEr BavanAdiBis taTA vivareSvarARAM gfhottamES ca samalaNkftAH .
5240904 nānā ye maṇi-pravarās teṣāṃ pravekā mukhyās tair viracitair
vicitrair bhavanādibhis tathā vivareśvarāṇaṃ gṛhottamais ca samalaṅkṛtāḥ
.

5240904 नाना ये मणि[-]प्रवरास् तेषां प्रवेका मुख्यास् तैर् विरचितैर् विचित्रैर् भवनादिभिस् तथा विवेश्वराणां
गृहोत्तमैश् च समलङ्कृताः ।

5240905 kIdfSEr .
5240905 kīdṛśair .
5240905 कीदृशैर् ।

5240906 nAgAS cAsurAS ca miTuna-BUtaH pArAvatAdayaS ca tEr AkIfRAH
kftrimA BUmayo yezu tEH .
5240906 nāgās cāsuras ca mithuna-bhūtāḥ pārāvatādayas ca tair ākīṛṇāḥ
kṛtrimā bhūmayo yeṣu taiḥ .
5240906 नागाश् चासुराश् च मिथुन[-]भूताः पारावतादयश् च तैर् आकीर्णः कृत्रिमा भूमयो येषु तैः ।

5240907 pAWAntare nAnA-svanatvaM miTuna-viSezaRam ..9..
5240907 pāṭhāntare nānā-svanatvaṃ mithuna-viśeṣaṇam ..9..
5240907 पाठान्तरे नाना[-]स्वनत्वं मिथुन[-]विशेषणम् ॥९॥

5241001 udyAnAni cAtitarAM mana-indriyAnandiBiH kusuma-Pala-stabaka-
suBaga-kisalayAvanata-rucira-viwapa-viwapinAM latANgAliNgitAnAM SrIBiH
samiTuna-viviDa-vihaNgama-jalASayAnAm amala-jala-pUrRANAM
JazakulollaNGana-kzuBita-nIra-nIraja-kumuda-kuva-laya-kahlAra-nIlotpala-
lohita-SatapatrAdi-vanezu kfta-niketanAnAm eka-vihArAkula-maDura-viviDa-
svanAdiBir indriyotsavEr amara-loka-Sriyam atiSayitAni .
5241001 udyānāni cātitarāṃ mana-indriyānandibhiḥ kusuma-phala-stabaka-
subhaga-kisalayāvanata-rucira-viṭapa-viṭapināṃ latāṅgāliṅgitānāṃ śrībhiḥ
samithuna-vividha-vihaṅgama-jalāśayānāṃ amala-jala-pūrṇānāṃ
jhaṣakulollaṅghana-kṣubhita-nīra-nīraja-kumuda-kuva-laya-kahlāra-
nīlotpala-lohita-śatapatrādi-vaneṣu kṛta-niketanānāṃ eka-vihārākula-
madhura-vividha-svanādibhir indriyotsavair amara-loka-śriyam atīsayitāni
.

5241001 उद्यानानि चातितरां मन[-]इन्द्रियानन्दिभिः कुसुम[-]फल[-]स्तवक[-]सुभग[-]किसलयावनत[-]रुचिर[-]विटप[-]
]विटपिनां लताङ्गालिङ्गितानां श्रीभिः समिथुन[-]विविध[-]विहङ्गम[-]जलाशयानाम् अमल[-]जल[-]पूर्णानां झषकुलोल्लङ्घन[-]
]क्षुभित[-]नीर[-]नीरज[-]कुमुद[-]कुव[-]लय[-]कहलार[-]नीलोत्पल[-]लोहित[-]शतपत्रादि[-]वनेषु कृत[-]निकेतनानाम् एक[-]
]विहाराकुल[-]मधुर[-]विविध[-]स्वनादिभिर् इन्द्रियोत्सवैर् अमर[-]लोक[-]श्रियम् अतिशयितानि ।

5241002 udyAnAni cAtitarAm amara-loka-Sriyam atiSayitAni yezu cakAsatIty
anvayaH .

5241002 udyānāni cātitarām amara-loka-śriyam atīśayitāni yeṣu cakāsatīty
anvayaḥ .

5241002 उद्यानानि चातितराम् अमर[-]लोक[-]श्रियम् अतिशयितानि येषु चकासतीत्य् अन्वयः ।

5241003 kABiH SrIBiH .

5241003 kābhiḥ śrībhiḥ .

5241003 काभिः श्रीभिः ।

5241004 kezAm .

5241004 keṣām .

5241004 केषाम् ।

5241005 kusuma-Pala-stavakAS ca suBaga-kisalayAni ca tEr avanata rucirA
viwapA yezAM tezAM viwapinAm .

5241005 kusuma-phala-stavakāś ca subhaga-kisalayāni ca tair avanatā
rucirā viṭapā yeṣām teṣām viṭapinām .

5241005 कुसुम[-]फल[-]स्तवकाश् च सुभग[-]किसलयानि च तैर् अवनता रुचिरा विटपा येषां तेषां विटपिनाम् ।

5241006 utAnAm aNgEr AliNgatAnAM SrIbiH .

5241006 utānām aṅgair āliṅgatānām śrībhiḥ .

5241006 उत्तानाम् अङ्गैर् आलिङ्गतानां श्रीभिः ।

5241007 taTA sa-miTunAS cakravAkAdi-miTuna-sahitA ye viviDA vihaNgAs
tad-yuktAnAM jalASayAnAM ca SrIBiH .

5241007 tathā sa-mithunāś cakravākādi-mithuna-sahitā ye vividhā vihaṅgās
tad-yuktānām jalāśayānām ca śrībhiḥ .

5241007 तथा स[-]मिथुनाश् चक्रवाकादि[-]मिथुन[-]सहिता ये विविधा विहङ्गास् तद्[-]युक्तानां जलाशयानां च श्रीभिः
।

5241008 kIdfSAnAm .

5241008 kīdṛśānām .

5241008 कीदृशानाम् ।

5241009 amalEr jalEH pUrRAnAm .

5241009 amalair jalaiḥ pūrṇānām .

5241009 अमलैर् जलैः पूर्णानाम् ।

5241010 punar api kEr atīSayitAni .

5241010 punar api kair atīśayitāni .

5241010 पुनर् अपि कैर् अतिशयितानि ।

5241011 Jaza-kulollaNGanena kzuBitAM yaj jalASayAnAM nIraM tasmin yAni
nIrajAdIni tezAM vanezu kftaM niketanaM yEs tezAM arTAt pakziRAM eko
'KaRqo yo vihaRas tenAkULAS ca te maDurAS ca viviDAH svanAdayas tEr ye
indriyotsavAs tES ca .

5241011 jhaṣa-kulollaṅghanena kṣubhitam yaj jalāśayānām nīram tasmin
yāni nīrajādīni teṣām vaneṣu kṛtam niketanaṁ yais teṣām arthāt pakṣiṇām
eko 'khaṇḍo yo vihāras tenākulāś ca te madhurāś ca vividhāḥ svanādayas
tair ye indriyotsavās taiś ca .

5241011 झष[-]कुलोल्लङ्घनेन क्षुभितं यज् जलाशयानां नीरं तस्मिन् यानि नीरजादीनि तेषां वनेषु कृतं निकेतनं यैस्
तेषाम् अर्थात् पक्षिणाम् एको ऽखण्डो यो विहारस् तेनाकुलाश् च ते मधुराश् च विविधाः स्वनादयस् तैर् ये इन्द्रियोत्सवास्
तैश् च ।

5241012 yad vA . sa-miTunety-Ader uttareREva saMbanDaH .
5241012 yad vā . sa-mithunety-āder uttareṇaiva saṁbandhaḥ .
5241012 यद् वा । स[-]मिथुनेत्या[-]आदेर् उत्तरेणैव संबन्धः ।

5241013 mana indriyAnandiBir iti sva-nAdInAM viSezaRam .
5241013 mana indriyānandibhir iti sva-nādinām viśeṣaṇam .
5241013 मन इन्द्रियानन्दिभिर् इति स्व[-]नादीनां विशेषणम् ।

5241014 tatra nIra-jaM sAmAnyena kamalam .
5241014 tatra nīra-jaṁ sāmānyena kamalam .
5241014 तत्र नीर[-]जं सामान्येन कमलम् ।

5241015 lohitaM Sata-patraM tad-viSezaH ..10..
5241015 lohitaṁ śata-patraṁ tad-viśeṣaḥ ..10..
5241015 लोहितं शत[-]पत्रं तद्[-]विशेषः ॥१०॥

5241101 yatra ha vAva na Bayam aho-rAtrAdiBiH kAla-viBAgEr upalakzyate .
5241101 yatra ha vāva na bhayam aho-rātrādibhiḥ kāla-vibhāgair
upalakṣyate .
5241101 यत्र ह वाव न भयम् अहो[-]रात्रादिभिः काल[-]विभागैर् उपलक्ष्यते ।

5241102 aho-rAtrAdiBir yad BayaM tan nopalakzyate .
5241102 aho-rātrādibhir yad bhayaṁ tan nopalakṣyate .
5241102 अहो[-]रात्रादिभिर् यद् भयं तन् नोपलक्ष्यते ।

5241103 sUryAdy-aBAvAt ..11..
5241103 sūryādy-abhāvāt ..11..
5241103 सूर्याद्या[-]अभावात् ॥११॥

5241201 yatra hi mahAhi-pravara-Siro-maRayaH sarvaM tamaH prabADante .
5241201 yatra hi mahāhi-pravara-śiro-maṇayaḥ sarvaṁ tamaḥ prabādhante .
5241201 यत्र हि महाहि[-]प्रवर[-]शिरो[-]मणयः सर्वं तमः प्रबाधन्ते ।

5241301 na vA etezu vasatAM divyOzaDi-rasa-rasAyanAnna-pAna-snAnAdiBir
ADayo vyADayo valI-palita-jarAdayaS ca deha-vEvarRya-dOrganDya-sveda-
klama-glAnir iti vayo 'vastAS ca Bavanti .
5241301 na vā eteṣu vasatām divyauṣadhi-rasa-rasāyanānna-pāna-
snānādibhir ādhayo vyādhayo valī-palita-jarādayaś ca deha-vaivarnya-
daurgandhya-sveda-klama-glānir iti vayo 'vasthās ca bhavanti .
5241301 न वा एतेषु वसतां दिव्यौषधि[-]रस[-]रसायनान्न[-]पान[-]स्नानादिभिर् आधयो व्याधयो वली[-]पलित[-]
जरादयश् च देह[-]वैवर्ण्य[-]दौर्गन्ध्य[-]स्वेद[-]क्लम[-]ग्लानिर् इति वयो ऽवस्थाश् च भवन्ति ।

5241302 klamaH SramaH .
5241302 klamaḥ śramaḥ .
5241302 क्लमः श्रमः ।

5241303 glAnir anutsAhaH ..13..

5241303 glānir anutsāhaḥ ..13..

5241303 ग्लानिर् अनुत्साहः ॥१३॥

5241401 na hi tezAM kalyARAnAM praBavati kutaScana mftyur vinA Bagavat-tejasaS cakrApadeSAṭ .

5241401 na hi teṣāṃ kalyāṇānāṃ prabhavati kutaścana mṛtyur vinā bhagavat-tejasaś cakrāpadeśāt .

5241401 न हि तेषां कल्याणानां प्रभवति कुतश्चन मृत्युर् विना भगवत्-तेजसश् चक्रापदेशात् ।

5241402 kalyARAnAM maNgala-rUpARAM ..14..

5241402 kalyāṇānāṃ maṅgala-rūpāṇāṃ ..14..

5241402 कल्याणानां मङ्गल-रूपाणाम् ॥१४॥

5241501 yasmin pravizwe 'sura-vaDUnAM prAyaH puMsavanAni BayAd eva sravanti patanti ca .

5241501 yasmin praviṣṭe 'sura-vadhūnāṃ prāyaḥ puṃsavanāni bhayād eva sravanti patanti ca .

5241501 यस्मिन् प्रविष्टे सुर-वधूनां प्रायः पुंसवनानि भयाद् एव स्रवन्ति पतन्ति च ।

5241502 yasmin Bagavat-tejasi pravizwe .

5241502 yasmin bhagavat-tejasi praviṣṭe .

5241502 यस्मिन् भगवत्-तेजसि प्रविष्टे ।

5241503 puM-savanAni garBAH . A-caturTAd Bavet srAvaH pAtaH paYcama-zazWayoH iti srAvapAtO jYeyO ..15..

5241503 puṃ-savanāni garbhāḥ . ā-caturthād bhavet srāvaḥ pātaḥ pañcama-ṣaṣṭhayoḥ iti srāvapātau jñeyau ..15..

5241503 पुं-सवनानि गर्भाः । आ-चतुर्थाद् भवेत् स्रावः पातः पञ्चम-षष्ठयोः इति स्रावपातौ ज्ञेयौ ॥१५॥

5241601 aTAtale maya-putro 'suro balo nivasati yena ha vA iha sfzwaH zaR-Ravatir māyAH kAScanAdyApi māyAvino DArayanti yasya ca jfmBamARasya muKatas trayaH strI-gaRA udapadyanta svEriRyaH kAminyaH puMScalya iti yA vE bilAyanAM pravizwaM puruzaM rasena hAwakAKyena sADayitvA sva-vilAsAvalokanAnurAga-smita-saMlApopagUhanAdiBiH svEraM kila ramayanti yasminn upayukte puruza ISvaro 'haM sidDo 'ham ity ayuta-mahA-gaja-balam AtmAnam aBimanyamAnaH katTate madAnDa iva .

5241601 athātale maya-putro 'suro balo nivasati yena ha vā iha sṛṣṭāḥ ṣaṇ-ṇavatir māyāḥ kāścanādyāpi māyāvino dhārayanti yasya ca jṛmbhamāṇasya mukhatas trayaḥ strī-gaṇā udapadyanta svairiṇyaḥ kāmīnyaḥ puṃscalya iti yā vai bilāyanam praviṣṭam puruṣam rasena hātakākhyena sādhayitvā sva-vilāsāvalokanānūrāga-smita-saṃlāpopagūhanādibhiḥ svairam kila ramayanti yasminn upayukte puruṣa īśvaro 'haṃ siddho 'ham ity ayuta-mahā-gaja-balam ātmānam abhimanyamānaḥ katthate madāndha iva .

5241601 अथातले मय-पुत्रो सुरो बलो निवसति येन ह वा इह सृष्टाः षण्-णवतिर् मायाः काश्चनाद्यापि मायाविनो धारयन्ति यस्य च जृम्भमाणस्य मुखतस् त्रयः स्त्री-गणा उदपद्यन्त स्वैरिण्यः कामिन्यः पुंश्चल्य इति या वै बिलायनं प्रविष्टं पुरुषं रसेन हाटकाख्येन साधयित्वा स्व-विलासावलोकनानुराग-स्मित-संलापोपगूहनादिभिः स्वैरं किल रमयन्ति यस्मिन् उपयुक्ते पुरुष ईश्वरो ऽहं सिद्धो ऽहम् इत्य अयुत-महा-गज-बलम् आत्मानम् अभिमन्यमानः कथ्यते मदान्ध इव ।

- 5241602 sa-varRe ratAH svEriRyaH kAminyas tv asavarRe 'pi .
 5241602 sa-varṇe ratāḥ svairiṇyaḥ kāmīnyas tv asavarṇe 'pi .
 5241602 स[-]वर्णे रताः स्वैरिण्यः कामिन्यस् त्व असवर्णे सपि ।
- 5241603 tatrApy aticaYcalAH puMS-calyaH .
 5241603 tatrāpy aticañcalāḥ puṁś-calyaḥ .
 5241603 तत्राप्य् अतिचञ्चलाः पुंशु[-]चल्यः ।
- 5241604 bilAyanam bilAyatanam .
 5241604 bilāyanam bilāyatanam .
 5241604 बिलायनं बिलायतनम् ।
- 5241605 sADayitvA saMBoga-samarTaM kftvA .
 5241605 sādhayitvā saṁbhoga-samarthaṁ kṛtvā .
 5241605 साधयित्वा संभोग[-]समर्थं कृत्वा ।
- 5241606 sve ye asADArARA vilAsAs tat-pUrvako 'valokaH . tenAnurAga-
 yuktaM smitaM, tena saMlApa upagUhanaM ca, tad-AdiBiH .
 5241606 sve ye asādhāraṇā vilāsās tat-pūrvako 'valokaḥ . tenānurāga-
 yuktaṁ smitaṁ[,] tena saṁlāpa upagūhanaṁ ca[,] tad-ādibhiḥ .
 5241606 स्वे ये असाधारणा विलासास् तत्[-]पूर्वकोऽवलोकः । तेनानुराग[-]युक्तं स्मितं[,] तेन संलाप उपगूहनं
 च[,] तद्[-]आदिभिः ।
- 5241607 yasmin hAwakAKye rase upayukte sevite ..16..
 5241607 yasmin hāṭakākhye rase upayukte sevite ..16..
 5241607 यस्मिन् हाटकाख्ये रसे उपयुक्ते सेविते ॥१६॥
- 5241701 tato 'DastAd vitale haro BagavAn hAwakeSvaraH sva-pArzada-BUta-
 gaRAvftaH prajApati-sargopabfMhaRAya Bavo BavAnyA saha miTunI-BUta Aste
 yataH pravfttA sarit-pravarA hAwakI nAma Bavayor vIryeRa yatra citraBANur
 mAtariSvanA samiDyamAna ojasA pibati tan nizWyUtaM hAwakAkvhyaM suvarRaM
 BUzaRenAsurendrAvaroDezu puruzAH saha puruzIBir DARayanti .
 5241701 tato 'dhastād vitale haro bhagavān hāṭakeśvaraḥ sva-pārṣada-
 bhūta-gaṇāvṛtaḥ prajāpati-sargopabṛmhaṇāya bhavo bhavānyā saha mithunī-
 bhūta āste yataḥ pravṛttā sarit-pravarā hāṭakī nāma bhavayor vīryeṇa
 yatra citrabhānur mātariśvanā samidhyamāna ojasā pibati tan niṣṭhyūtaṁ
 hāṭakākvyam suvarṇam bhūṣaṇenāsurrendrāvarodheṣu puruṣāḥ saha puruṣibhir
 dhārayanti .
 5241701 ततो ऽधस्ताद् वितले हरो भगवान् हाटकेश्वरः स्व[-]पार्षद[-]भूत[-]गणावृतः प्रजापति[-]सर्गोपबृंहणाय भवो
 भवान्या सह मिथुनी[-]भूत आस्ते यतः प्रवृत्ता सरित्[-]प्रवरा हाटकी नाम भवयोर् वीर्येण यत्र चित्रभानुर् मातरिश्वना
 समिध्यमान ओजसा पिबति तन् निष्ठयूतं हाटकाक्वह्यं सुवर्णं भूषणेनासुरेन्द्रावरोधेषु पुरुषाः सह पुरुषीभिर् धारयन्ति ।
- 5241702 Bavayor Bavasya BavAnyAS ca .
 5241702 bhavayor bhavasya bhavānyās ca .
 5241702 भवयोर् भवस्य भवान्याश् च ।
- 5241703 citra-BAnur agniH .
 5241703 citra-bhānur agniḥ .
 5241703 चित्र[-]भानुर् अग्निः ।

5241704 tena nizWyUtaM PUt kftya tyaktam .
5241704 tena niṣṭhyūtaṃ phūt kṛtya tyaktam .
5241704 तेन निष्ठ्यूतं फूत् कृत्य त्यक्तम् ।

5241705 asurendrARaM avaroDezv antaH purezu .
5241705 asurendrāṇām avarodheṣv antaḥ pureṣu .
5241705 असुरेन्द्राणाम् अवरोधेष्व् अन्तः पुरेषु ।

5241706 puruzIbiH strIBiH ..17..
5241706 puruṣībiḥ strībhiḥ ..17..
5241706 पुरुषीभिः स्त्रीभिः ॥१७॥

5241801 tato 'DastAt sutale udAra-SravAH puRya-Sloko virocanAtmajo balir
Bagavata mahendrasya priyaM cikIrzamARenAditer labDa-kAyo BUtvA vawu-
vAmana-rUpeRa parAkzipta-loka-trayo Bagavad-anukampayEva punaH praveSita
indrAdizv avidyamAnayA susamfdDayA SriyABijuzwaH sva-DarmeRARADayaMs tam
eva Bagavantam ArADanIyam apagata-sADvasa Aste 'DunApi .
5241801 tato 'dhastāt sutale udāra-śravāḥ puṇya-śloko virocanātmajo
balir bhagavatā mahendrasya priyaṃ cikīrṣamāṇenāditer labdha-kāyo bhūtvā
vaṭu-vāmana-rūpeṇa parākṣipta-loka-trayo bhagavad-anukampayaiva punaḥ
praveśita indrādiṣv avidyamānayā samṛddhayā śriyābhijūṣṭaḥ sva-
dharmaṇārādhayaṃ tam eva bhagavantam ārādhaniyam apagata-sādhvasa āste
'dhunāpi .

5241801 ततो ऽधस्तात् सुतले उदार[-]श्रवाः पुण्य[-]श्लोको विरोचनात्मजो बलिर् भगवता महेन्द्रस्य प्रियं
चिकीर्षमाणेनादितेर् लब्ध[-]कायो भूत्वा वटु[-]वामन[-]रूपेण पराक्षिप्त[-]लोक[-]त्रयो भगवद्[-]अनुकम्पयैव पुनः प्रवेशित
इन्द्रादिष्व् अविद्यमानया सुसमृद्धया श्रियाभिजुष्टः स्व[-]धर्मेणाराधयंस् तम् एव भगवन्तम् आराधनीयम् अपगत[-]साध्वस
आस्ते ऽधुनापि ।

5241802 sutale balir aDunApy Asta ity anvayaH .
5241802 sutale balir adhunāpy āsta ity anvayaḥ .
5241802 सुतले बलिर् अधुनाप्य् आस्त इत्य् अन्वयः ।

5241803 kaTaM-BUtaH .
5241803 kathaṃ-bhūtaḥ .
5241803 कथं[-]भूतः ।

5241804 mahendrasya priyaM kartum icCatA Bagavata praTamaM parAkziptam
apahftaM loka-trayaM yasya saH .
5241804 mahendrasya priyaṃ kartum icchatā bhagavatā prathamam
parākṣiptam apahrtaṃ loka-trayaṃ yasya saḥ .
5241804 महेन्द्रस्य प्रियं कर्तुम् इच्छता भगवता प्रथमं पराक्षिप्तम् अपहृतं लोक[-]त्रयं यस्य सः ।

5241805 punar Bagavato 'nukampayEva tatra praveSitaH san .
5241805 punar bhagavato 'nukampayaiva tatra praveśitaḥ san .
5241805 पुनर् भगवतो ऽनुकम्पयैव तत्र प्रवेशितः सन् ।

5241806 kIdfSena .
5241806 kīḍṛśena .
5241806 कीदृशेन ।

5241807 yo 'diteH sakASAd BUtvA bawu-vAmana-rUpeRa labDakAyas tena
..18..
5241807 yo 'diteḥ sakāśād bhūtvā baṭu-vāmana-rūpeṇa labdhakāyas tena
..18..
5241807 यो ऽदितेः सकाशाद् भूत्वा बटु[-]वामन[-]रूपेण लब्धकायस् तेन ॥१८॥

5241901 no evEtat sAkzAtkAro BUmi-dAnasya yat tad Bagavaty aSeza-jIva-
nikAyAnAM jIva-BUtaAtma-BUte paramAtmani vAsudeve tIrTatame pAttra upapanne
parayA SradDayA paramAdara-samAhita-manasA sampratipAditasya sAkzAd
apavarga-dvArasya yad bila-nilayESvaryam .
5241901 no evaitat sākṣātkāro bhūmi-dānasya yat tad bhagavaty aśeṣa-
jīva-nikāyānām jīva-bhūtātma-bhūte paramātmani vāsudeve tīrthatame pātra
upapanne parayā śraddhayā paramādara-samāhita-manasā sampratipāditasya
sākṣād apavarga-dvārasya yad bila-nilayaiśvaryam .
5241901 नो एवैतत् साक्षात्कारो भूमि[-]दानस्य यत् तद् भगवत्य् अशेष[-]जीव[-]निकायानां जीव[-]भूतात्म[-]भूते
परमात्मनि वासुदेवे तीर्थतमे पात्र उपपन्ने परया श्रद्धया परमादर[-]समाहित[-]मनसा सम्प्रतिपादितस्य साक्षाद् अपवर्ग[-]
]द्वारस्य यद् बिल[-]निलयैश्वर्यम् ।

5241902 kecit tasya sutala-rAjjyaM BUmi-dAna-PalaM manyante tan
nirAkaroti . no evEtad iti .
5241902 kecit tasya sutala-rājjyaṃ bhūmi-dāna-phalaṃ manyante tan
nirākaroti . no evaitad iti .
5241902 केचित् तस्य सुतल[-]राज्यं भूमि[-]दान[-]फलं मन्यन्ते तन् निराकरोति । नो एवैतद् इति ।

5241903 yad bila-nilaye vivara-sTane ESvaryam etad BUmi-dAnasya sAkzAt
kAraH PalaM na Bavaty eva .
5241903 yad bila-nilaye vivara-sthāne aiśvaryam etad bhūmi-dānasya
sākṣāt kāraḥ phalaṃ na bhavaty eva .
5241903 यद् बिल[-]निलये विवर[-]स्थाने ऐश्वर्यम् एतद् भूमि[-]दानस्य साक्षात् कारः फलं न भवत्य् एव ।

5241904 kutaH .
5241904 kutaḥ .
5241904 कुतः ।

5241905 ity apekzAyAm evaM-BUtasya dAnasya sAkzAd apavarga-hetutvAd ity
Aha .
5241905 ity apekṣāyām evaṃ-bhūtasya dānasya sākṣād apavarga-hetutvād ity
āha .
5241905 इत्य् अपेक्षायाम् एवं[-]भूतस्य दानस्य साक्षाद् अपवर्ग[-]हेतुत्वाद् इत्य् आह ।

5241906 yat tat prasidDaM dAnaM tasya .
5241906 yat tat prasiddhaṃ dānaṃ tasya .
5241906 यत् तत् प्रसिद्धं दानं तस्य ।

5241907 tad evAha -- Bagavaty aSeza-jIva-nikAyAnAM jIva-BUtaS cAsAv
Atma-BUtaS ca sarva-jIva-niyantA cAsAv AtmArAmaS cety arTaH .
5241907 tad evāha -- bhagavaty aśeṣa-jīva-nikāyānām jīva-bhūtaś cāsāv
ātma-bhūtaś ca sarva-jīva-niyantā cāsāv ātmārāmaś cety arthaḥ .

5241907 तद् एवाह [-][-] भगवत्य् अशेष[-]जीव[-]निकायानां जीव[-]भूतश् चासाव् आत्म[-]भूतश् च सर्व[-]जीव[-]
नियन्ता चासाव् आत्मारामश् चेत्य् अर्थः ।

5241908 tasmin saMpratipAditasya ..19..

5241908 tasmin saMpratipāditasya ..19..

5241908 तस्मिन् संप्रतिपादितस्य ॥१९॥

5242001 yasya ha vAva kzuta-patana-prasKalanAdizu vivaSaH sakfn
nAmABigfRan puruzaH karma-banDanam aYjasa viDunoti yasya hEva
pratibADanaM mumukzavo 'nyaTEvopalaBante .

5242001 yasya ha vāva kṣuta-patana-praskhalanādiṣu vivaśaḥ sakṛn
nāmābhigṛṇan puruṣaḥ karma-bandhanam añjasā vidhunoti yasya haiva
pratibādhanaṁ mumukṣavo 'nyathaivopalabhante .

5242001 यस्य ह वाव क्षुत[-]पतन[-]प्रस्खलनादिषु विवशः सकृन् नामाभिगृणन् पुरुषः कर्म[-]बन्धनम् अञ्जसा
विधुनोति यस्य हैव प्रतिबाधनं मुमुक्षवो ऽन्यथैवोपलभन्ते ।

5242002 kiM ca . yasya nAma kzud-Adizu ca vivaSo 'pi sakfd api gfRan
karma-banDaM viDunoti .

5242002 kiṁ ca . yasya nāma kṣud-ādiṣu ca vivaśo 'pi sakṛd api gṛṇan
karma-bandhaṁ vidhunoti .

5242002 किं च । यस्य नाम क्षुद्[-]आदिषु च विवशो ऽपि सकृद् अपि गृणन् कर्म[-]बन्धं विधुनोति ।

5242003 kaTaM-BUtaH .

5242003 kathaṁ-bhūtaḥ .

5242003 कथं[-]भूतः ।

5242004 yasya pratibADanaM tv iha mumukzavo 'nyaTEvopalaBante .

5242004 yasya pratibādhanaṁ tv iha mumukṣavo 'nyathaivopalabhante .

5242004 यस्य प्रतिबाधनं त्व इह मुमुक्षवो ऽन्यथैवोपलभन्ते ।

5242005 yan nivftty-arTaM yoga-sANKyAdi-kleSAn anuBavantIty arTaH .

5242005 yan nivṛtṭy-arthaṁ yoga-sāṅkhyādi-kleśān anubhavantīty arthaḥ .

5242005 यन् निवृत्त्य[-]अर्थं योग[-]साङ्ख्यादि[-]क्लेशान् अनुभवन्तीत्य् अर्थः ।

5242006 taM karma-banDaM tyajati ..20..

5242006 taṁ karma-bandhaṁ tyajati ..20..

5242006 तं कर्म[-]बन्धं त्यजति ॥२०॥

5242101 tad BaktAnAM AtmavatAM sarvezAM Atmany Atmada AtmatayEva .

5242101 tad bhaktānām ātmavatām sarveṣām ātmany ātmada ātmatayaiva .

5242101 तद् भक्तानाम् आत्मवतां सर्वेषाम् आत्मन्य् आत्मदे आत्मतयैव ।

5242102 tat tasmin Bagavati BaktAnAM jYAninAM ca yaTAyaTam Atmany Atmade
jYAnade cAtmatayEva samarpitasya BUmi-dAnasya na tat Palam iti pUrveREva
sambanDaH ..21..

5242102 tat tasmin bhagavati bhaktānām jñāninām ca yathāyatham ātmany
ātmade jñānade cātmatayaiva samarpitasya bhūmi-dānasya na tat phalam iti
pūrveṇaiva sambandhaḥ ..21..

5242102 तत् तस्मिन् भगवति भक्तानां ज्ञानिनां च यथायथम् आत्मन्य् आत्मदे ज्ञानदे चात्मतयैव समर्पितस्य
भूमि[-]दानस्य न तत् फलम् इति पूर्वणैव सम्बन्धः ॥२१॥

5242201 na vE BagavAn nUnam amuzyAnujagrAha yad uta punar AtmAnusmfti-
 mozaRaM mAyAmaya-BogESvaryam evAtanuteti .
 5242201 na vai bhagavān nūnam amuṣyānujagrāha yad uta punar ātmānusmṛti-
 moṣaṇaṁ māyāmaya-bhogaiśvaryam evātanuteti .
 5242201 न वै भगवान् नूनम् अमुष्यानुजग्राह यद् उत पुनर् आत्मानुस्मृति[-]मोषणं मायामय[-]भोगैश्वर्यम्
 एवातनुतेति ।
 5242202 kiM ca . nedaM Bagavad-anukampA-Palam api, kintv ekAnta-Baktasya
 tasyAntarAya-mAtram ity Aha -- neti .
 5242202 kiṁ ca . nedaṁ bhagavad-anukampā-phalam api[,] kintv ekānta-
 bhaktasya tasyāntarāya-mātram ity āha -- neti .
 5242202 किं च । नेदं भगवद्[-]अनुकम्पा[-]फलम् अपि[,] किन्त्व् एकान्त[-]भक्तस्य तस्यान्तराय[-]मात्रम् इत्य्
 आह [-]नेति ।
 5242203 BagavAn amuzya amuM nEvAnugfhItavAn .
 5242203 bhagavān amuṣya amuṁ naivānugṛhītavān .
 5242203 भगवान् अमुष्य अमुं नैवानुगृहीतवान् ।
 5242204 tatra hetuH -- yad uteti .
 5242204 tatra hetuḥ -- yad uteti .
 5242204 तत्र हेतुः [-]यद् उतेति ।
 5242205 Atmana ISvarasyAnusmftiM muzRAAtIti taTA .
 5242205 ātmana īśvarasyānusmṛtiṁ muṣṇātīti tathā .
 5242205 आत्मन ईश्वरस्यानुस्मृतिं मुष्णातीति तथा ।
 5242206 tad uktam --
 5242206 tad uktam --
 5242206 तद् उक्तम् [-]
 5242207a vAsudeve mano yasya japa-homArcanAdizu .
 5242207a vāsudeve mano yasya japa-homārcanādiṣu .
 5242207a वासुदेवे मनो यस्य जप[-]होमार्चनादिषु ।
 5242207c tasyAntarAyo mEtreyā devendratvAdikaM Palam ..
 5242207c tasyāntarāyo maitreya devendratvādikaṁ phalam ..
 5242207c तस्यान्तरायो मैत्रेय देवेन्द्रत्वादिकं फलम् ॥
 5242208 iti ..22..
 5242208 iti ..22..
 5242208 इति ॥२२॥
 5242301 yat tad BagavatAnaDigatAnyopAyena yAcYA-cCalenApahfta-sva-
 SarIrAvaSezita-loka-trayo varuRa-pASES ca sampratimukto giri-daryAM
 cApavidDa iti hovAca .
 5242301 yat tad bhagavatānadhigatānyopāyena yācñā-cchalenāpahṛta-sva-
 śarīrāvaśeṣita-loka-trayo varuṇa-pāśaiś ca sampratimukto giri-daryāṁ
 cāpavidha iti hovāca .

5242301 यत् तद् भगवतानधिगतान्योपायेन याच्ञा[-]च्छलेनापहृत[-]स्व[-]शरीरावशेषित[-]लोक[-]त्रयो वरुण[-]पाशैश् च सम्प्रतिमुक्तो गिरि[-]दर्या चापविद्ध इति होवाच ।

5242302 tasyEkAnta-BaktiM sa-prapaYcam Aha ity Adika .
5242302 tasyaikaṅta-bhaktiṃ sa-prapañcam āha ity ādikā .
5242302 तस्यैकान्त[-]भक्तिं स[-]प्रपञ्चम् आह इत्य् आदिका ।

5242303 yat tad atiprasidDam iti vakzyamARa uvAca hety anvayaH .
5242303 yat tad atiprasiddham iti vakṣyamāṇa uvāca hety anvayaḥ .
5242303 यत् तद् अतिप्रसिद्धम् इति वक्ष्यमाण उवाच हेत्य् अन्वयः ।

5242304 kaTamBUtaH .
5242304 kathambhūtaḥ .
5242304 कथम्भूतः ।

5242305 anaDigato 'nya upAyo yena tena Bagavata yAcYAcCalenApahftaM sva-SarIra-mAtrAvaSezitaM loka-trayaM yasya .
5242305 anadhigato 'nya upāyo yena tena bhagavatā yācñācchalenāpahṛtaṃ sva-śarīra-mātrāvaśeṣitaṃ loka-trayaṃ yasya .
5242305 अनधिगतो ऽन्य उपायो येन तेन भगवता याच्ञाच्छलेनापहृतं स्व[-]शरीर[-]मात्रावशेषितं लोक[-]त्रयं यस्य ।

5242306 samyak-pratimukto badDaH .
5242306 samyak-pratimukto baddhaḥ .
5242306 सम्यक्[-]प्रतिमुक्तो बद्धः ।

5242307 apavidDaH prakzipto 'pi san ..23..
5242307 apavidhaḥ prakṣipto 'pi san ..23..
5242307 अपविद्धः प्रक्षिप्तो ऽपि सन् ॥२३॥

5242401 nUnaM batAyaM BagavAn arTezu na nizRato yo 'sAv indro yasya sacivo mantrAya vfta ekAntato bfhaspatis tam atihAya svayam upendreRAtmAnam ayAcatAtmanaS cASizo no eva tad-dAsyam ati-gamBIra-vayasaH kAlasya manvantara-parivfttaM kiyal loka-trayam idam .
5242401 nūnaṃ batāyaṃ bhagavān artheṣu na niṣṇāto yo 'sāv indro yasya sacivo mantrāya vṛta ekāntato bṛhaspatis tam atihāya svayam upendrenātmānam ayācatātmanaś cāśiṣo no eva tad-dāsyam ati-gambhīra-vayasaḥ kālasya manvantara-parivṛttaṃ kiyal loka-trayam idam .
5242401 नूनं बतायं भगवान् अर्थेषु न निष्णातो यो ऽसाव् इन्द्रो यस्य सचिवो मन्त्राय वृत् एकान्ततो बृहस्पतिस् तम् अतिहाय स्वयम् उपेन्द्रेणात्मानम् अयाचतात्मनश् चाशिषो नो एव तद्[-]दास्यम् अति[-]गम्भीर[-]वयसः कालस्य मन्वन्तर[-]परिवृत्तं कियल् लोक[-]त्रयम् इदम् ।

5242402 bateti Kede .
5242402 bateti khede .
5242402 बतेति खेदे ।

5242403 BagavAn vidvAn api yo 'sAv indro yasyEkAntena bfhaspatiH sacivaH sahAyo yato mantrArTaM vftaH so 'pi puruzArTezu nUnaM na nizRato na nipuRaH .

5242403 bhagavān vidvān api yo 'sāv indro yasyaikāntena bṛhaspatih
sacivaḥ sahāyo yato mantrārthaṁ vṛtaḥ so 'pi puruṣārtheṣu nūnaṁ na
niṣṇāto na nipuṇaḥ .

5242403 भगवान् विद्वान् अपि यो ऽसाव् इन्द्रो यस्यैकान्तेन बृहस्पतिः सचिवः सहायो यतो मन्त्रार्थं वृत्तः सो ऽपि
पुरुषार्थेषु नूनं न निष्णातो न निपुणः ।

5242404 yata upendreRa dvAra-BUtena tam upendraM vihAyAtmAnaM mAM loka-
trayam ayAcata .

5242404 yata upendreṇa dvāra-bhūtena tam upendraṁ vihāyātmānaṁ māṁ loka-
trayam ayācata .

5242404 यत उपेन्द्रेण द्वार[-]भूतेन तम् उपेन्द्रं विहायात्मानं मां लोक[-]त्रयम् अयाचत ।

5242405 taM mantra-padaM bṛhaspatim atihAyeti vA .

5242405 taṁ mantra-padaṁ bṛhaspatim atihāyeti vā .

5242405 तं मन्त्र[-]पदं बृहस्पतिम् अतिहायेति वा ।

5242406 tasmin prasanne sa eva varaRIyo na loka-trayaM yatas tad
atitucCam ity Aha -- atigamBIram anantaM rayo yasya . tasya kAlasya yan
manvantaraM tena parivfttaM viparyantaM loka-trayam idaM kiyat ..24..

5242406 tasmin prasanne sa eva varaṇiyo na loka-trayaṁ yatas tad
atituccham ity āha -- atigambhīram anantaṁ rayo yasya . tasya kālasya yan
manvantaraṁ tena parivṛttaṁ viparyantaṁ loka-trayam idaṁ kiyat ..24..

5242406 तस्मिन् प्रसन्ने स एव वरणीयो न लोक[-]त्रयं यतस् तद् अतितुच्छम् इत्य् आह [-][+] अतिगम्भीरम्
अनन्तं रयो यस्य । तस्य कालस्य यन् मन्वन्तरं तेन परिवृत्तं विपर्यन्तं लोक[-]त्रयम् इदं कियत् ॥२४॥

5242501 yasyAnudAsyam evAsmat-pitAmahaH kila vavre na tu sva-pitryaM yad
utAkutoBayaM padaM dIyamAnaM BagavataH param iti Bagavatoparate Kalu sva-
pitari .

5242501 yasyānudāsyam evāsmat-pitāmahaḥ kila vavre na tu sva-pitryaṁ yad
utākutobhayaṁ padaṁ dīyamānaṁ bhagavataḥ param iti bhagavatoparate khalu
sva-pitari .

5242501 यस्यानुदास्यम् एवास्मत्[-]पितामहः किल वव्रे न तु स्वा[-]पित्र्यं यद् उताकुतोभयं पदं दीयमानं भगवतः
परम् इति भगवतोपरते खलु स्वा[-]पितरि ।

5242502 prahlAdas tv eka evArTe nizRAta ity Aha -- yasyAnudAsyam iti .

5242502 prahlādas tv eka evārthe niṣṇāta ity āha -- yasyānudāsyam iti .

5242502 प्रह्लादस् त्व् एक एवार्थं निष्णात इत्य् आह [-][+] यस्यानुदास्यम् इति ।

5242503 sva-pitari uparate mfte sati sva-pitryaM padaM Bagavata
dIyamAnam api BagavataH Kalu param anyad iti kftvA . na tu jagrAhety
arTaH ..25..

5242503 sva-pitari uparate mṛte sati sva-pitryaṁ padaṁ bhagavatā
dīyamānaṁ api bhagavataḥ khalu param anyad iti kṛtvā . na tu jagrāhety
arthah ..25..

5242503 स्वा[-]पितरि उपरते मृते सति स्वा[-]पित्र्यं पदं भगवता दीयमानम् अपि भगवतः खलु परम् अन्यद् इति
कृत्वा । न तु जग्राहेत्य् अर्थः ॥२५॥

5242601 tasya mahAnuBAvasyAnupaTam amfjita-kazAyaH ko vAsmad-viDaH
parihIRa-Bagavad-anugraha upajigamizatIti .

5242601 tasya mahānubhāvasyānupatham amṛjita-kaṣāyaḥ ko vāsmad-vidhaḥ
parihīṇa-bhagavad-anugraha upajigamiṣatīti .

5242601 तस्य महानुभावस्यानुपथम् अमृजित[-]कषायः को वास्मद्[-]विधः परिहीण[-]भगवद्[-]अनुग्रह
उपजिगमिषतीति ।

5242602 nanu tvam ativIraH kutas tam eva bahumanyase .

5242602 nanu tvam ativīraḥ kutas tam eva bahumanyase .

5242602 ननु त्वम् अतिवीरः कुतस् तम् एव बहुमन्यसे ।

5242603 tatrAha -- tasyAnupaTam anuvartma .

5242603 tatrāha -- tasyānupatham anuvartma .

5242603 तत्राह [-] तस्यानुपथम् अनुवर्तम् ।

5242604 amftjita akzIRAH kazAyA rAgAdayo yasya .

5242604 amṛtjitā akṣiṇāḥ kaṣāyā rāgādayo yasya .

5242604 अमृत्जिता अक्षीणाः कषाया रागादयो यस्य ।

5242605 parihIRO Bagavad-anugraho yasya .

5242605 parihīṇo bhagavad-anugraho yasya .

5242605 परिहीणो भगवद्[-]अनुग्रहो यस्य ।

5242606 sa ko vA upagantum icCatIti ..26..

5242606 sa ko vā upagantum icchatīti ..26..

5242606 स को वा उपगन्तुम् इच्छतीति ॥२६॥

5242701 tasyAnucaritam uparizwAd vistarizyate yasya BagavAn svayam
aKila-jagad-gurur nArAyaRo dvAri gadA-pARir avatizWate niJa-
janAnukampita-hfdayo yenANGuzWena padA daSa-kanDaro yojanAyutAyutaM dig-
vijaya uccAwitaH .

5242701 tasyānucaritam upariṣṭād vistariṣyate yasya bhagavān svayam
akhila-jagad-gurur nārāyaṇo dvāri gadā-pāṇir avatiṣṭhate niJa-
janānukampita-hṛdayo yenānguṣṭhena padā daśa-kandharo yojanāyutāyutaṁ
dig-vijaya uccāṭitaḥ .

5242701 तस्यानुचरितम् उपरिष्ठाद् विस्तरिष्यते यस्य भगवान् स्वयम् अखिल[-]जगद्[-]गुरुर् नारायणो द्वारि गदा[-]
पाणिर् अवतिष्ठते निज[-]जनानुकम्पित[-]हृदयो येनाङ्गुष्ठेन पदा दश[-]कन्धरो योजनायुतायुतं दिग्[-]विजय उच्चाटितः ।

5242702 aTa SukroktiH .

5242702 atha śukroktiḥ .

5242702 अथ शुक्रोक्तिः ।

5242703 nanv evaMBUtaS ced balis tarhi tasyEva caritaM vistareRa
kaTyatAM . tatrAha .

5242703 nanv evaṁbhūtaś ced balis tarhi tasyaiva caritaṁ vistareṇa
kathyatām . tatrāha .

5242703 नन्व एवंभूतश् चेद् बलिस् तर्हि तस्यैव चरितं विस्तरेण कथ्यतां । तत्राह ।

5242704 tasya baler anucaritam uparizwAd azwame vistarizyate .

5242704 tasya baler anucaritam upariṣṭād aṣṭame vistariṣyate .

5242704 तस्य बलेर् अनुचरितम् उपरिष्ठाद् अष्टमे विस्तरिष्यते ।

5242705 yasya dvAry avatizWate nija-janezv anukampitaM kftAnukampaM
 hfdayaM yasya .
 5242705 yasya dvāry avatiṣṭhate nija-janeṣv anukampitaṃ kṛtānukampaṃ
 hṛdayaṃ yasya .
 5242705 यस्य द्वार्य अवतिष्ठते निज[-]जनेष्व अनुकम्पितं कृतानुकम्पं हृदयं यस्य ।

 5242706 dvArapAla-karma darSayati .
 5242706 dvārapāla-karma darśayati .
 5242706 द्वारपाल[-]कर्म दर्शयति ।

 5242707 yena SrI-nArAyaRena baler dvAri viSan daSakanDara uccAwitaH .
 5242707 yena śrī-nārāyaṇena baler dvāri viśan daśakandhara uccāṭitaḥ .
 5242707 येन श्री[-]नारायणेन बलेर् द्वारि विशन् दशकन्धर उच्चाटितः ।

 5242708 kena padA .
 5242708 kena padā .
 5242708 केन पदा ।

 5242709 tatrApy aNguzWenEva ..27..
 5242709 tatrāpy aṅguṣṭhenaiva ..27..
 5242709 तत्राप्य् अङ्गुष्ठेनैव ॥२७॥

 5242801 tato 'DastAt talAtale mayo nAma dAnavendras tri-purADipatir
 Bagavata purAriRA tri-lokI-SaM cikIrzuRA nirdagDa-sva-pura-trayas tat-
 prasAdAl labDa-pado mAyAvinAm AcAryo mahAdevena parirakzito vigata-
 sudarSana-Bayo mahIyate .
 5242801 tato 'dhastāt talātale mayo nāma dānavendras tri-purādhīpatir
 bhagavatā purārīṇā tri-lokī-śaṃ cikīrṣuṇā nirdagdha-sva-pura-trayas tat-
 prasādāl labdha-pado māvāvinām ācāryo mahādevena parirakṣito vigata-
 sudarśana-bhayo mahīyate .
 5242801 ततो sधस्तात् तलातले मयो नाम दानवेन्द्रस् त्रि[-]पुराधिपतिर् भगवता पुरारिणा त्रि[-]लोकी[-]शं चिकीर्षुणा
 निर्दग्धा[-]स्व[-]पुरा[-]त्रयस् तत्तु[-]प्रसादाल् लब्ध[-]पदो मायाविनाम् आचार्यो महादेवेन परिरक्षितो विगत[-]सुदर्शन[-]भयो
 महीयते ।

 5242802 yaTA hariRA sva-Bakto baliH sutale nihitaH suKam Aste evaM
 mahAdeva-Bakto 'pi mayas talAtale suKam Asta ity Aha -- tata iti .
 5242802 yathā hariṇā sva-bhakto baliḥ sutale nihitaḥ sukhā āste evaṃ
 mahādeva-bhakto 'pi mayas talātale sukhā āsta ity āha -- tata iti .
 5242802 यथा हरिणा स्वा[-]भक्तो बलिः सुतले निहितः सुखम् आस्ते एवं महादेवा[-]भक्तो ऽपि मयस् तलातले सुखम्
 आस्त इत्य् आह [-][-] तत इति ।

 5242803 labDaM padaM sTAnaM yena .
 5242803 labdhaṃ padaṃ sthānaṃ yena .
 5242803 लब्धं पदं स्थानं येन ।

 5242804 mahIyate pUjyate ..28..
 5242804 mahīyate pūjyate ..28..
 5242804 महीयते पूज्यते ॥२८॥

5242901 tato 'DastAn mahAtale kAdraveyARAM sarpaARAM nEka-SirasAM kroDa-
vaSo nAma gaRaH kuhaka-takzaka-kAliya-suzeRAdi-praDAnA mahA-BogavantaH
patattri-rAjADipateH puruza-vAhAd anavaratam udvijamAnAH sva-
kalatrApatya-suhft-kuwumba-saNGena kvacit pramattA viharanti .

5242901 tato 'dhastān mahātale kādraveyāṇām sarpāṇām naika-śīrasām
krodha-vaśo nāma gaṇaḥ kuhaka-takṣaka-kāliya-suṣeṇādi-pradhānā mahā-
bhogavantaḥ patattri-rājādhipateḥ puruṣa-vāhād anavaratam udvijamānāḥ
sva-kalatrāpatya-suhṛt-kuṭumba-saṅgena kvacit pramattā viharanti .

5242901 ततो sधस्तान् महातले काद्रवेयाणां सर्पाणां नैक[-]शिरसां क्रोध[-]वशो नाम गणः कुहक[-]तक्षक[-]कालिय[-]
]सुषेणादि[-]प्रधाना महा[-]भोगवन्तः पतत्रि[-]राजाधिपतेः पुरुष[-]वाहाद् अनवरतम् उद्विजमानाः स्व[-]कलत्रापत्य[-]सुहृत्-
]कुटुम्ब[-]सङ्गेन क्वचित् प्रमत्ता विहरन्ति ।

5242902 nEka-SirasAM aneka-PaRAnAM gaRe 'sti .

5242902 naika-śīrasām aneka-phaṇānām gaṇe 'sti .

5242902 नैक[-]शिरसाम् अनेक[-]फणानां गणे sस्ति ।

5242903 etat prapaYcayati -- kuhaketi .

5242903 etat prapañcayati -- kuhaketi .

5242903 एतत् प्रपञ्चयति [-][-] कुहकेति ।

5242904 mahA-Bogavanto mahA-kAyAH .

5242904 mahā-bhogavanto mahā-kāyāḥ .

5242904 महा[-]भोगवन्तो महा[-]कायाः ।

5242905 puruza-vAhAt harer vAhanAt ..29..

5242905 puruṣa-vāhāt harer vāhanāt ..29..

5242905 पुरुष[-]वाहात् हरेर् वाहनात् ॥२९॥

5243001 tato 'DastAd rasAtale dEteyA dAnavAH paRayo nAma nivAta-kavacAH
kAleyA hiraRya-puravAsina iti vibuDa-pratyanIkA utpattyA mahOjaso mahA-
sAhasino BagavataH sakala-lokAnuBAvasya harer eva tejasA pratihata-
balAvalepA bileSayA iva vasanti ye vE saramayendra-dUtyA vAgBir mantra-
varRABir indrAd biByati .

5243001 tato 'dhastād rasātale daiteyā dānavāḥ paṇayo nāma nivāta-
kavacāḥ kāleyā hiraṇya-puravāsina iti vibudha-pratyanīkā utpattyā
mahaujaso mahā-sāhasino bhagavataḥ sakala-lokānubhāvasya harer eva tejasā
pratihata-balāvalepā bileśayā iva vasanti ye vai saramayendra-dūtyā
vāgbhir mantra-varṇābhir indrād bibhyati .

5243001 ततो sधस्ताद् रसातले दैतेया दानवाः पणयो नाम निवात[-]कवचाः कालेया हिरण्या[-]पुरवासिन इति विबुधा-
]प्रत्यनीका उत्पत्त्या महौजसो महा[-]साहसिनो भगवतः सकल[-]लोकानुभावस्य हरेर् एव तेजसा प्रतिहत[-]बलावलेपा
बिलेशया इव वसन्ति ये वै सरमयेन्द्र[-]दूत्या वाग्भिर् मन्त्र[-]वर्णाभिर् इन्द्राद् बिभ्यति ।

5243002 vibuDa-praty-anIkA deva-SatravaH sakalezv api lokezv anuBAvo
yasya tasyEva tejasA sudarSanena pratihato balAvalepo vIrya-mado yezAm .

5243002 vibudha-praty-anīkā deva-śatravaḥ sakaleṣv api lokeṣv anubhāvo
yasya tasyaiva tejasā sudarśanena pratihato balāvalepo vīrya-mado yeṣām .

5243002 विबुधा[-]प्रत्या[-]अनीका देव[-]शत्रवः सकलेष्व अपि लोकेष्व अनुभावो यस्य तस्यैव तेजसा सुदर्शनेन प्रतिहतो
बलावलेपो वीर्य[-]मदो येषाम् ।

5243003 bileSayAH sarpa iva .

5243003 bileśayāḥ sarpā iva .

5243003 बिलेशयाः सर्पा इव ।

5243004 indra-dUtyA prayuktABir mantra-rUpABir vAgBiH .

5243004 indra-dūtyā prayuktābhir mantra-rūpābhir vāgbhiḥ .

5243004 इन्द्र[-]दूत्या प्रयुक्ताभिर् मन्त्र[-]रूपाभिर् वाग्भिः ।

5243005 evaM hi vEdikam AKyAnam .

5243005 evaṃ hi vaidikam ākhyānam .

5243005 एवं हि वैदिकम् आख्यानम् ।

5243006 paRiBir asurEr nigUQAM gAmanvezwuM saramAM deva-SunIm indreRa

prahitAM sanDim icCantaH paRayaH prAhuH . kim icCantI saramA ity-Adi .

5243006 paṇibhir asurair nigūḍhāṃ gāmanveṣṭuṃ saramāṃ deva-śunīm indreṇa
prahitāṃ sandhim icchantāḥ paṇayaḥ prāhuḥ . kim icchantī saramā ity-ādi .

5243006 पणिभिर् असुरैर् निगूढां गामन्वेष्टुं सरमां देव[-]शुनीम् इन्द्रेण प्रहितां सन्धिम् इच्छन्तः पणयः प्राहुः ।

किम् इच्छन्ती सरमा इत्य[-]आदि ।

5243007 sA ca sanDim anicCantIndra-stuti-pUrvakaM tAn prati paruzam Aha
-- hata indreRa paRayaH SayaDvam ity-Adi .

5243007 sā ca sandhim anicchantīndra-stuti-pūrvakaṃ tān prati paruṣam
āha -- hatā indreṇa paṇayaḥ śayadhvam ity-ādi .

5243007 सा च सन्धिम् अनिच्छन्तीन्द्र[-]स्तुति[-]पूर्वकं तान् प्रति परुषम् आह [-][-] हता इन्द्रेण पणयः शयध्वम्
इत्य[-]आदि ।

5243008 te ca tac CrutvA biByatIti ..30..

5243008 te ca tac chrutvā bibhyatīti ..30..

5243008 ते च तच् छुत्वा बिभ्यतीति ॥३०॥

5243101 tato 'DastAt pAtAle nAga-loka-patayo vAsuki-pramuKAH SaNKA-
kulika-mahASaNKA-Sveta-DanaYjaya-DftarAzwra-SaNKacUqa-kambalASvatara-
devadattAdayo mahA-Bogino mahAmarzA nivasanti yezAm u ha vE paYca-sapta-
daSa-Sata-sahasra-SIrzARAM PaRASu viracitA mahA-maRayo rocizRavaH pAtAla-
vivara-timira-nikaraM sva-rocizA viDamanti .

5243101 tato 'dhastāt pātāle nāga-loka-patayo vāsuki-pramukhāḥ śaṅkha-
kulika-mahāśaṅkha-śveta-dhanañjaya-dhṛtarāṣṭra-śaṅkhacūḍa-kambalāśvatara-
devadattādayo mahā-bhogino mahāmarṣā nivasanti yeṣām u ha vai pañca-
sapta-daśa-śata-sahasra-śīrṣāṇāṃ phaṇāsu viracitā mahā-maṇayo rociṣṇavaḥ
pātāla-vivara-timira-nikaraṃ sva-rociṣā vidhamanti .

5243101 ततो sधस्तात् पाताले नाग[-]लोक[-]पतयो वासुकि[-]प्रमुखाः शङ्ख[-]कुलिक[-]महाशङ्ख[-]श्वेत[-]धनञ्जय[-]
धृतराष्ट्र[-]शङ्खचूड[-]कम्बलाश्वतर[-]देवदत्तादयो महा[-]भोगिनो महामर्षा निवसन्ति येषाम् उ ह वै पञ्च[-]सप्त[-]दश[-]
शत[-]सहस्र[-]शीर्षाणां फणासु विरचिता महा[-]मणयो रोचिष्णवः पाताल[-]विवर[-]तिमिर[-]निकरं स्व[-]रोचिषा विधमन्ति ।

5243102 mahA-Bogino mahA-PaRAH .

5243102 mahā-bhogino mahā-phaṇāḥ .

5243102 महा[-]भोगिनो महा[-]फणाः ।

5243103 mahAn amarzaH kroDo yezAm .

5243103 mahān amarṣaḥ krodho yeṣām .

5243103 महान् अमर्षः क्रोधो येषाम् ।

5243104 paYcAdi-saNkyAni SIrZARi yezAm .
5243104 pañcādi-saṅkhyāni śīrṣāṇi yeṣām .
5243104 पञ्चादि[-]सङ्ख्यानि शीर्षाणि येषाम् ।

5243105 SIrZRAm iti vaktavye SIrZARAm ity ArzaH ..31..
5243105 śīrṣṇām iti vaktavye śīrṣāṇām ity ārṣaḥ ..31..
5243105 शीर्षणाम् इति वक्तव्ये शीर्षाणाम् इत्य् आर्षः ॥३१॥

5243201 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe vivara-
talopavarRanaM nAma caturviMSo 'DyAyaH .
5243201 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe vivara-
talopavarṇanaṁ nāma caturviṁśo 'dhyāyaḥ .
5243201 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे विवर[-]तलोपवर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः ।
5243202 ..5.24..
5243202 ..5.24..
5243202 ॥५॥२४॥

5243203 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM caturviMSo 'DyAyaH .
5243203 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyāṁ ṭikāyāṁ caturviṁśo 'dhyāyaḥ .
5243203 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां चतुर्विंशोऽध्यायः ।

5250001 paYcaviMSo 'DyAyaH
5250001 pañcaviṁśo 'dhyāyaḥ
5250001 पञ्चविंशोऽध्यायः

5250002 saNkarzaRa-mAhAtmyaM
5250002 saṅkarṣaṇa-māhātmyaṁ
5250002 सङ्कर्षण[-]माहात्म्यं

5250101 SrI-Suka uvAca
5250101 śrī-śuka uvāca
5250101 श्री[-]शुक उवाच

5250102 tasya mUla-deSe triMSad-yojana-sahasrAntara Aste yA vE kala
Bagavatas tAmasI samAKyAtAnanta iti sAtvatIyA drazwf-dfSyayoH saNkarzaRam
aham ity aBimAna-lakzaRaM yaM saNkarzaRam ity Acakzate ..
5250102 tasya mūla-deśe triṁśad-yojana-sahasrāntara āste yā vai kalā
bhagavatas tāmasī samākhyātānanta iti sātvatīyā draṣṭṛ-dṛśyayoḥ
saṅkarṣaṇam aham ity abhimāna-lakṣaṇaṁ yaṁ saṅkarṣaṇam ity ācakṣate ..
5250102 तस्य मूल[-]देशे त्रिंशद्[-]योजन[-]सहस्रान्तर आस्ते या वै कला भगवतस् तामसी समाख्यातानन्त इति
सात्वतीया द्रष्टृ[-]दृश्ययोः सङ्कर्षणम् अहम् इत्य् अभिमान[-]लक्षणं यं सङ्कर्षणम् इत्य् आचक्षते ॥

5250103a paYca-viMSe tato 'DastAd Aha Sezasya saMsTitim .
5250103a pañca-viṁśe tato 'dhastād āha śeṣasya saṁsthitim .
5250103a पञ्च[-]विंशे ततोऽधस्ताद् आह शेषस्य संस्थितिम् ।

5250103c saYjihIrzor idaM kAle yatra rudra-samudBavaH ..
 5250103c sañjihīrṣor idaṃ kāle yatra rudra-samudbhavaḥ ..
 5250103c सञ्जिहीर्षोर् इदं काले यत्र रुद्र-]समुद्भवः ॥

 5250104 tasya pAtAlasya ko 'sAv anantaH .
 5250104 tasya pātālasya ko 'sāv anantaḥ .
 5250104 तस्य पातालस्य को ऽसाव् अनन्तः ।

 5250105 sAtvatIyAH sAtvata-tantra-nizWAS catur-vyUhopAsane yaM
 saNkarzaRam ity Acakzate .
 5250105 sātvatīyāḥ sātva-tantra-niṣṭhās catur-vyūhopāsane yaṃ
 saṅkarṣaṇam ity ācakṣate .
 5250105 सात्वतीयाः सात्वत-]तन्त्र-]निष्ठाश् चतुर्-]व्यूहोपासने यं सङ्कर्षणम् इत्य् आचक्षते ।

 5250106 taTAKyAne hetuH . drazwf-dfSyayoH samyak karzaRam ekI-karaRaM
 yena .
 5250106 tathākhyāne hetuḥ . draṣṭṛ-ṛṣyaḥ samyak karṣaṇam ekī-karaṇaṃ
 yena .
 5250106 तथाख्याने हेतुः । द्रष्टृ-]दृश्ययोः सम्यक् कर्षणम् एकी-]करणं येन ।

 5250107 tat kutaH .
 5250107 tat kutaḥ .
 5250107 तत् कुतः ।

 5250108 aham ity aBimAno lakzaRaM cihnam aDizWA-turyasya .
 5250108 aham ity abhimāno lakṣaṇaṃ cihnam adhiṣṭhā-turyasya .
 5250108 अहम् इत्य् अभिमानो लक्षणं चिह्नम् अधिष्ठा-]तुर्यस्य ।

 5250109 ahaNkArADizWAnena drazwf-dfSya-saNkarzaRAt saNkarzaRa ity arTaH
 ..10..
 5250109 ahaṅkāradhiṣṭhānena draṣṭṛ-ṛṣya-saṅkarṣaṇāt saṅkarṣaṇa ity
 arthaḥ ..10..
 5250109 अहङ्काराधिष्ठानेन द्रष्टृ-]दृश्य-]सङ्कर्षणात् सङ्कर्षण इत्य् अर्थः ॥१०॥

 5250201 yasyedaM kziti-maRqalaM Bagavato 'nanta-mUrteH sahasra-Sirasa
 ekasminn eva SīrzaRi DriyamARaM sidDARta iva lakzyate .
 5250201 yasyedaṃ kṣiti-maṇḍalaṃ bhagavato 'nanta-mūrteḥ sahasra-śīrasa
 ekasminn eva śīrṣaṇi dhriyamāṇaṃ siddhārtha iva lakṣyate .
 5250201 यस्येदं क्षिति-]मण्डलं भगवतो ऽनन्त-]मूर्तेः सहस्र-]शिरस एकस्मिन् एव शीर्षणि ध्रियमाणं सिद्धार्थ इव
 लक्ष्यते ।

 5250202 anantatvam Aha -- yasyedam iti .
 5250202 anantatvam āha -- yasyedam iti .
 5250202 अनन्तत्वम् आह [-] यस्येदम् इति ।

 5250203 yac-CabdAnAM sa eza BagavAn ananta ity uttareRAnvayaH ..2..
 5250203 yac-chabdānāṃ sa eṣa bhagavān ananta ity uttareṇānvayaḥ ..2..
 5250203 यच्-]छब्दानां स एष भगवान् अनन्त इत्य् उत्तरेणान्वयः ॥२॥

5250301 yasya ha vA idaM kAlenopasaYjihIrzato 'marza-viracita-rucira-
Bramad-Bruvor antareRa saNkarzaRo nAma rudra ekAdaSa-vyUhas try-akzas
tri-SiKaM SULam uttamBayann udatizWat ..
5250301 yasya ha vā idam kālenopasañjihīrṣato 'marṣa-viracita-rucira-
bhramad-bhruvor antareṇa saṅkarṣaṇo nāma rudra ekādaśa-vyūhas try-akṣas
tri-śikhaṃ śūlam uttambhayann udatiṣṭhat ..
5250301 यस्य ह वा इदं कालेनोपसञ्जिहीर्षतो ऽमर्ष[-]विरचित[-]रुचिर[-]भ्रमद्[-]भ्रवोर् अन्तरेण सङ्कर्षणो नाम रुद्र
एकादश[-]व्यूहस् त्र्य[-]अक्षस् त्रि[-]शिखं शूलम् उत्तम्भयन् उदतिष्ठत् ॥

5250302 tAmasatvam Aha -- yasyedaM viSvam upasaMhartum icCataH .
5250302 tāmasatvam āha -- yasyedaṃ viśvam upasaṃhartum icchataḥ .
5250302 तामसत्वम् आह [-][-] यस्येदं विश्वम् उपसंहर्तुम् इच्छतः ।

5250303 amarzeRa viracite kuwilI-kfte rucirI-kfte .
5250303 amarṣeṇa viracite kuṭilī-kṛte rucirī-kṛte .
5250303 अमर्षेण विरचिते कुटिली[-]कृते रुचिरी[-]कृते ।

5250304 BramantyO BruvO tayor maDye .
5250304 bhramantyaubhruvau tayor madhye .
5250304 भ्रमन्त्यौ भ्रवौ तयोर् मध्ये ।

5250305 uttamBayan unnamayan ..3..
5250305 uttambhayann unnamayan ..3..
5250305 उत्तम्भयन् उन्नमयन् ॥३॥

5250401 yasyANGri-kamala-yugalAruRa-viSada-naKa-maRi-zaRqa-maRqalezv
ahi-patayaH saha sAtvatarzaBEr ekAnta-Bakti-yogenAvanamantaH sva-vadanAni
parisPurat-kuRqala-praBA-maRqita-gaRqa-sTalAny ati-manoharARi pramudita-
manasaH Kalu vilokayanti ..
5250401 yasyānghri-kamala-yugalārūṇa-viśada-nakha-maṇi-ṣaṇḍa-maṇḍaleṣv
ahi-patayaḥ saha sātvarṣabhair ekānta-bhakti-yogenāvanamantaḥ sva-
vadanāni parisphurat-kuṇḍala-prabhā-maṇḍita-gaṇḍa-sthalāny ati-manoharāṇi
pramudita-manasaḥ khalu vilokayanti ..
5250401 यस्याङ्घ्रि[-]कमल[-]युगलारुण[-]विशद[-]नख[-]मणि[-]षण्ड[-]मण्डलेष्व अहि[-]पतयः सह सात्वतर्षभैर्
एकान्त[-]भक्ति[-]योगेनावनमन्तः स्व[-]वदनानि परिस्फुरत्[-]कुण्डल[-]प्रभा[-]मण्डित[-]गण्ड[-]स्थलान्य् अति[-]मनोहराणि
प्रमुदित[-]मनसः खलु विलोकयन्ति ॥

5250402 suBagatvam Aha .
5250402 subhagatvam āha .
5250402 सुभगत्वम् आह ।

5250403 yasyANGri-kamala-yugale 'ruRA viSadA naKA eva maRayas tezAM
zaRqaH samUhas tasya maRqalezu .
5250403 yasyānghri-kamala-yugale 'ruṇā viśadā nakhā eva maṇayas teṣāṃ
ṣaṇḍaḥ samūhas tasya maṇḍaleṣu .
5250403 यस्याङ्घ्रि[-]कमल[-]युगले ऽरुणा विशदा नखा एव मणयस् तेषां षण्डः समूहस् तस्य मण्डलेषु ।

5250404 parisPuratAM kuRqalAnAM praBayA maRqitAni gaRqa-sTalAni yezu
tAni ..4..

5250404 parisphuratām kuṇḍalānām prabhayā maṇḍitāni gaṇḍa-sthalāni yeṣu tāni ..4..

5250404 परिस्फुरतां कुण्डलानां प्रभया मण्डितानि गण्डा-स्थलानि येषु तानि ॥४॥

5250501 yasyEva hi nAga-rAja-kumArya ASiza ASAsAnAS cArv-aNga-valaya-
vilasita-viSada-vipula-Davala-suBaga-rucira-Buja-rajata-stamBezv aguru-
candana-kuNkuma-paNkAnulepenAvalimpamAnAS tad-aBimarSanonmaTita-hfdaya-
makara-DvajAveSa-rucira-lalita-smitAS tad-anurAgamada-mudita-mada-
viGUrRitAruRa-karuRAvaloka-nayana-vadanAravindaM savrIqam kila
vilokayanti ..

5250501 yasyaiva hi nāga-rāja-kumārya āśiṣa āśāsānās cārv-aṅga-valaya-
vilasita-viśada-vipula-dhavalā-subhaga-rucira-bhujā-rajata-stambheṣv
aguru-candana-kuṅkuma-paṅkānulepenāvalimpamānās tad-abhimarśanonmathita-
hṛdaya-makara-dhvajāveśa-rucira-lalita-smitās tad-anurāgamada-mudita-
mada-vighūrṇitāruṇa-karuṇāvaloka-nayana-vadanāravindaṃ savrīḍaṃ kila
vilokayanti ..

5250501 यस्यैव हि नागा-राजा-कुमार्य आशिष आशासानाश् चार्वा-अङ्गा-वलया-विलसिता-विशदा-विपुला-धवल-
सुभगा-रुचिर-भुजा-रजता-स्तम्भेष्व अगुरु-चन्दन-कुङ्कुमा-पङ्कानुलेपेनावलिम्पमानास् तदा-अभिमर्शनोन्मथिता-
हृदया-मकर-ध्वजावेश-रुचिर-ललिता-स्मितास् तदा-अनुरागमदा-मुदिता-मदा-विघूर्णितारुणा-करुणावलोक-नयन-
वदनारविन्दं सत्रीडं किल विलोकयन्ति ॥

5250502 cAruRy aNga-valaye vilasitAS ca te viSadAS ca vipulAS ca DavalAS
ca suBagAS ca rucirAS ca BuJA eva rajata-stamBAS tezv aguru-candana-
kuNkumAnAM paNka evAnulepas tenAvalimpamAnAH .

5250502 cāruṇy aṅga-valaye vilasitās ca te viśadās ca vipulās ca
dhavalās ca subhagās ca rucirās ca bhujā eva rajata-stambhās teṣv aguru-
candana-kuṅkumānām paṅka evānulepas tenāvalimpamānāḥ .

5250502 चारुण्य अङ्गा-वलये विलसिताश् च ते विशदाश् च विपुलाश् च धवलाश् च सुभगाश् च रुचिराश् च भुजा
एव रजता-स्तम्भास् तेष्व अगुरु-चन्दन-कुङ्कुमानां पङ्क एवानुलेपस् तेनावलिम्पमानाः ।

5250503 tezAm aBimarSanenonmaTite hfdaye makara-DvajasyAveSena ruciraM
ca lalitaM ca smitaM yAsAM tAH .

5250503 teṣām abhimarśanenonmathite hṛdaye makara-dhvajasyāveśena
ruciraṃ ca lalitaṃ ca smitaṃ yāsām tāḥ .

5250503 तेषाम् अभिमर्शनेनोन्मथिते हृदये मकर-ध्वजस्यावेशेन रुचिरं च ललितं च स्मितं यासां ताः ।

5250504 tasyAnurAgeRa madena ca muditaM ca tan madena viGUrRite
pracalite ca A Izad-arure karuRAvaloka-yukte nayane yasmims tad
vadanAravindaM vilokayanti ..5..

5250504 tasyānurāgeṇa madena ca muditaṃ ca tan madena vighūrṇite
pracalite ca ā īṣad-aruṇe karuṇāvaloka-yukte nayane yasmimś tad
vadanāravindaṃ vilokayanti ..5..

5250504 तस्यानुरागेण मदेन च मुदितं च तन् मदेन विघूर्णिते प्रचलिते च आ ईषदा-अरुणे करुणावलोक-युक्ते
नयने यस्मिंस् तद् वदनारविन्दं विलोकयन्ति ॥५॥

5250601 sa eva BagavAn ananto 'nanta-guRArRava Adi-deva upasaMhftAmarza-
roza-vego lokAnAM svastaya Aste ..

5250601 sa eva bhagavān ananto 'nanta-guṇārṇava ādi-deva
upasaṃhṛtāmarṣa-roṣa-vego lokānām svastaya āste ..

5250601 स एव भगवान् अनन्तो ऽनन्ता-गुणार्णव आदि-देव उपसंहृतामर्ष-रोष-वेगो लोकानां स्वस्तय आस्ते ॥

5250602 amarzo 'sahanam .
5250602 amarṣo 'sahanam .
5250602 अमर्षो ऽसहनम् ।

5250603 rozaH kroDaH .
5250603 roṣaḥ krodhaḥ .
5250603 रोषः क्रोधः ।

5250604 upasaMhftas tayor vego yena ..6..
5250604 upasaṃhṛtas tayor vego yena ..6..
5250604 उपसंहृतस् तयोर् वेगो येन ॥६॥

5250701 DyAyamAnaH surAsuroraga-sidDa-ganDarva-vidyADara-muni-gaREr
anavarata-mada-mudita-vikfta-vihvala-locanaH sulalita-
muKarikAmftenApyAyamAnaH sva-pArzada-vibuDa-yUTa-patIn aparimlAna-rAga-
nava-tulasikAmoda-maDv-Asavena mAdyan maDukara-vrAta-maDura-gIta-SriyaM
vEjayantIM svAM vanamAlAM nIla-vAsA eka-kuRqalo hala-kakudi kfta-suBaga-
sundara-Bujo BagavAn mahendro vAraRendra iva kAYcanIM kakzAm udAra-lIlo
biBarti ..

5250701 dhyāyamānaḥ surāsuroraga-siddha-gandharva-vidyādhara-muni-gaṇair
anavarata-mada-mudita-vikṛta-vihvala-locanaḥ sulalita-
mukharikāmṛtenāpyāyamānaḥ sva-pārṣada-vibudha-yūtha-patīn aparimlāna-
rāga-nava-tulasikāmoda-madhv-āsavena mādyan madhukara-vrāta-madhura-gīta-
śriyaṃ vaijayantiṃ svāṃ vanamālāṃ nīla-vāsā eka-kuṇḍalo hala-kakudī kṛta-
subhaga-sundara-bhujo bhagavān mahendro vāraṇendra iva kāñcanīṃ kakṣām
udāra-līlo bibharti ..

5250701 ध्यायमानः सुरासुरोर्ग[-]सिद्ध[-]गन्धर्व[-]विद्याधर[-]मुनि[-]गणैर् अनवरत[-]मदा[-]मुदित[-]विकृत[-]विह्वल[-]
लोचनः सुललित[-]मुखरिकामृतेनाप्यायमानः स्व[-]पार्षदा[-]विबुधा[-]यूथा[-]पतीन् अपरिम्लान[-]रागा[-]नवा[-]तुलसिकामोदा[-]
मध्व[-]आसवेन मादयन् मधुकर[-]व्रात[-]मधुर[-]गीत[-]श्रियं वैजयन्तीं स्वां वनमालां नील[-]वासा एका[-]कुण्डलो हल[-]ककुदि
कृता[-]सुभगा[-]सुन्दरा[-]भुजो भगवान् महेन्द्रो वारणेन्द्र इव काञ्चनीं कक्षाम् उदार[-]लीलो बिभर्ति ॥

5250702 upAsanArTam Aha .
5250702 upāsanārtham āha .
5250702 उपासनार्थम् आह ।

5250703 surAdiBir DyAyamAnaS cintyam AhaH anavarataM madena muditaS cAsO
vikfta-vihvala-locanaS ca .

5250703 surādibhir dhyāyamānaś cintyam āhaḥ anavarataṃ madena muditaś
cāsau vikṛta-vihvala-locanaś ca .

5250703 सुरादिभिर् ध्यायमानश् चिन्त्यम् आहः अनवरतं मदेन मुदितश् चासौ विकृत[-]विह्वल[-]लोचनश् च ।

5250704 su-lalitena muKarikAmftena vacanAmftena sva-pArzadAn vibuDa-
yUTa-pAnAM patIMS cApyAyamAno harzayan .

5250704 su-lalitena mukharikāmṛtena vacanāmṛtena sva-pārṣadān vibudha-
yūtha-pānāṃ patīṃś cāpyāyamāno harṣayan .

5250704 सु[-]ललितेन मुखरिकामृतेन वचनामृतेन स्व[-]पार्षदान् विबुधा[-]यूथा[-]पानां पतींश् चाप्यायमानो हर्षयन् ।

5250705 nIle vAsasI yasya .
5250705 nīle vāsasī yasya .

5250705 नीले वाससी यस्य ।

5250706 ekam eva kuṛḡalaM yasya .

5250706 ekam eva kuṇḍalaṃ yasya .

5250706 एकम् एव कुण्डलं यस्य ।

5250707 halasya kakudi pfzWe kfto nyastaH suBagaS ca sundaraS ca Bujo
yena .

5250707 halasya kakudi pr̥ṣṭhe kṛto nyastaḥ subhagaś ca sundaraś ca bhujo
yena .

5250707 हलस्य ककुदि पृष्ठे कृतो न्यस्तः सुभगश् च सुन्दरश् च भुजो येन ।

5250708 udArA līlA yasya saH .

5250708 udārā līlā yasya saḥ .

5250708 उदारा लीला यस्य सः ।

5250709 na parimlāno rAgāH kAntir yasyAs tasyAH nava-tulasikAyA Amoda-
maDv-Asavena suraBi-maDu-rasena mādyatAM maDukarARAM ye vrAtAs tezAM
maDura-gItena SrIr yasyAs tAM vana-mAlAM .

5250709 na parimlāno rāgaḥ kāntir yasyās tasyāḥ nava-tulasikāyā āmoda-
madhv-āsavena surabhi-madhu-rasena mādyatām madhukarāṇām ye vrātās teṣām
madhura-gītena śrīr yasyās tām vana-mālām .

5250709 न परिम्लानो रागः कान्तिर् यस्यास् तस्याः नव[-]तुलसिकाया आमोद[-]मध्व[-]आसवेन सुरभि[-]मधु[-]रसेन
माद्यतां मधुकराणां ये व्रातास् तेषां मधुर[-]गीतेन श्रीर् यस्यास् तां वन[-]मालाम् ।

5250710 kakzAM varatrAm .

5250710 kakṣām varatrām .

5250710 कक्षां वरत्राम् ।

5250801 ya eza evam anuSruto DyAyamAno mumukzURAm anAdi-kAla-karma-
vAsanA-graTitam avidyAmayaM hfdaya-granTiM sattva-rajas-tamo-mayam antar-
hfdayaM gata ASu nirBinatti tasyAnuBAvAn BagavAn svAyamBuvo nAradaH saha
tumburuRA saBAyAM brahmaRaH saMSlokayAm Asa ..

5250801 ya eṣa evam anuśruto dhyāyamāno mumukṣūṇām anādi-kāla-karma-
vāsanā-grathitam avidyāmayaṃ hṛdaya-granthiṃ sattva-rajas-tamo-mayam
antar-hṛdayaṃ gata āśu nirbhinatti tasyānubhāvān bhagavān svāyambhuvo
nāradaḥ saha tumburuṇā sabhāyām brahmaṇaḥ saṃślokayām āsa ..

5250801 य एष एवम् अनुश्रुतो ध्यायमानो मुमुक्षूणाम् अनादि[-]काल[-]कर्म[-]वासना[-]ग्रथितम् अविद्यामयं हृदय[-]
]ग्रन्थिं सत्त्वा[-]रजस[-]तमो[-]मयम् अन्तर्[-]हृदयं गत आशु निर्भिनत्ति तस्यानुभावान् भगवान् स्वायम्भुवो नारदः सह
तुम्बुरुणा सभायां ब्रह्मणः संश्लोकयाम् आस ॥

5250802 saMSlokayAm Asa varRayAm Asa .

5250802 saṃślokayām āsa varṇayām āsa .

5250802 संश्लोकयाम् आस वर्णयाम् आस ।

5250901a utpatti-sTiti-laya-hetavo 'sya kalpAH

5250901a utpatti-sthiti-laya-hetavo 'sya kalpāḥ

5250901a उत्पत्ति[-]स्थिति[-]लय[-]हेतवो ऽस्य कल्पाः

5250901b sattvAdyAH prakfti-guRA yad-IkzayAsan .

5250901b sattvādyāḥ prakṛti-guṇā yad-īkṣayāsan .

5250901b सत्त्वादयाः प्रकृति-]गुणा यद्-]ईक्षयासन् ।

5250901c yad-rUpaM Druvam akftaM yad ekam Atman

5250901c yad-rūpaṃ dhruvam akṛtaṃ yad ekam ātman

5250901c यद्-]रूपं ध्रुवम् अकृतं यद् एकम् आत्मन्

5250901d nAnADaT kaTam u ha veda tasya vartma ..

5250901d nānādhāt katham u ha veda tasya vartma ..

5250901d नानाधात् कथम् उ ह वेद तस्य वर्त्म ॥

5250902 asya jagata utpatty-Adi-hetavo guRA yasyekzayA kalpAH sva-sva-kArya-samarTA Asan .

5250902 asya jagata utpatty-ādi-hetavo guṇā yasyekṣayā kalpāḥ sva-sva-kārya-samarthā āsan .

5250902 अस्य जगत उत्पत्त्य-]आदि-]हेतवो गुणा यस्येक्षया कल्पाः स्व-]स्व-]कार्य-]समर्था आसन् ।

5250903 yasya tu rUpaM Druvam anantam akftam anAdi .

5250903 yasya tu rūpaṃ dhruvam anantam akṛtam anādi .

5250903 यस्य तु रूपं ध्रुवम् अनन्तम् अकृतम् अनादि ।

5250904 tatra hetuH -- yad ekam eva sad Atmann Atmani nAnA-kArya-prapaYcam aDAT .

5250904 tatra hetuḥ -- yad ekam eva sad ātmann ātmani nānā-kārya-prapañcam adhāt .

5250904 तत्र हेतुः [-] [-] यद् एकम् एव सद् आत्मन् आत्मनि नाना-]कार्य-]प्रपञ्चम् अधात् ।

5250905 tasya brahma-rUpasya vartma tattvaM janaH kaTam u ha nEva vedety arTaH ..9..

5250905 tasya brahma-rūpasya vartma tattvaṃ janaḥ katham u ha naiva vedety arthaḥ ..9..

5250905 तस्य ब्रह्म-]रूपस्य वर्त्म तत्त्वं जनः कथम् उ ह नैव वेदेत्य् अर्थः ॥९॥

5251001a mUrTiM naH puru-kfpayA baBAra sattvaM

5251001a mūrṭiṃ naḥ puru-kṛpayā babhāra sattvaṃ

5251001a मूर्ति नः पुरु-]कृपया बभार सत्त्वं

5251001b saMSudDaM sad-asad idaM viBAti tatra .

5251001b saṃsuddhaṃ sad-asad idaṃ vibhāti tatra .

5251001b संशुद्धं सद्-]असद् इदं विभाति तत्र ।

5251001c yal-lIlAM mfga-patir Adade 'navadyAm

5251001c yal-līlāṃ mṛga-patir ādade 'navadyām

5251001c यल्-]लीलां मृग-]पतिर् आददे ऽनवद्याम्

5251001d AdAtuM svajana-manAMsy udAra-vIryaH ..

5251001d ādātuṃ svajana-manāṃsy udāra-vīryaḥ ..

5251001d आदातुं स्वजन-]मनांस्य् उदार-]वीर्यः ॥

5251002 tarhi kaTam asO mumukzuBiH sevyate .

5251002 tarhi katham asau mumukṣubhiḥ sevyate .
 5251002 तर्हि कथम् असौ मुमुक्षुभिः सेव्यते ।

 5251003 tatrAha -- mUrtim iti .
 5251003 tatrāha -- mūrtim iti .
 5251003 तत्राह [-] मूर्तिम् इति ।

 5251004 yatredaM sad-asad viBAti sa no 'smAkaM BaktAnAM bahu-kfpayA
 saMSudDaM sattvaM mUrtiM baBAra .
 5251004 yatredaṃ sad-asad vibhāti sa no 'smākaṃ bhaktānāṃ bahu-kṛpayā
 saṃsuddhaṃ sattvaṃ mūrtiṃ babhāra .
 5251004 यत्रेदं सद्-]असद् विभाति स नो ऽस्माकं भक्तानां बहु-]कृपया संशुद्धं सत्त्वं मूर्तिं बभार ।

 5251005 svajanAnAM manAMsy AdAtuM vaSI-kartuM kftAM yasya lIlAM mfga-
 patiH siMha Adade aSikzat .
 5251005 svajanānāṃ manāṃsy ādātuṃ vaśi-kartuṃ kṛtāṃ yasya līlāṃ mṛga-
 patiḥ siṃha ādade aśikṣat .
 5251005 स्वजनानां मनांस्य् आदातुं वशी-]कर्तुं कृतां यस्य लीलां मृग-]पतिः सिंह आददे अशिक्षत् ।

 5251006 yataH udArARi vIryARi yasya tasmAd anyaM mumukzuH kam ASrayed
 ity uttareRAnvayaH .
 5251006 yataḥ udārāṇi vīryāṇi yasya tasmād anyam mumukṣuḥ kam āśrayed
 ity uttareṇānvayaḥ .
 5251006 यतः उदाराणि वीर्याणि यस्य तस्माद् अन्यं मुमुक्षुः कम् आश्रयेद् इत्य् उत्तरेणान्वयः ।

 5251007 yad vA . kfpayety atra hetuH, yad yasmAt svajanAnAM manAMsy
 AdAtuM lIlAm Adade .
 5251007 yad vā . kṛpayety atra hetuḥ[,] yad yasmāt svajanānāṃ manāṃsy
 ādātuṃ līlām ādade .
 5251007 यद् वा । कृपयेत्य् अत्र हेतुः[,] यद् यस्मात् स्वजनानां मनांस्य् आदातुं लीलाम् आददे ।

 5251008 mfga-patir ivodAra-vIryaH .
 5251008 mṛga-patir ivodāra-vīryaḥ .
 5251008 मृग-]पतिर् इवोदार-]वीर्यः ।

 5251009 yad vA . mfgyanta iti mfgAH kAma-pradAH, tezAM patir muKyaH
 ..10..
 5251009 yad vā . mṛgyanta iti mṛgāḥ kāma-pradāḥ[,] teṣāṃ patir mukhyaḥ
 ..10..
 5251009 यद् वा । मृग्यन्त इति मृगाः काम-]प्रदाः[,] तेषां पतिर् मुख्यः ॥१०॥

 5251101a yan-nAma Srutam anukIrtayed akasmAd
 5251101a yan-nāma śrutam anukīrtayed akasmād
 5251101a यन्-]नाम श्रुतम् अनुकीर्तयेद् अकस्माद्

 5251101b Arto vA yadi patitaH pralamBanAd vA .
 5251101b ārto vā yadi patitaḥ pralambhanād vā .
 5251101b आर्तो वा यदि पतितः प्रलम्भनाद् वा ।

 5251101c hanty aMhaH sapadi nFRaM aSezam anyam
 5251101c hanty aṃhaḥ sapadi nṛṇām aśeṣam anyam

5251101c हन्त्य् अंहः सपदि नृणाम् अशेषम् अन्यं

5251101d kaM SezAd Bagavata ASrayen mumukzuH ..

5251101d kaṁ śeṣād bhagavata āśrayen mumukṣuḥ ..

5251101d कं शेषाद् भगवत आश्रयेन् मुमुक्षुः ॥

5251102 kiM ca AstAM tasya kfpayA vapur DAraRaM tad BajanaM vA tan
nAmOdAryam evAti-citram ity Aha .

5251102 kiṁ ca āstāṁ tasya kṛpayā vapur dhāraṇaṁ tad bhajanaṁ vā tan
nāmaudāryam evāti-citram ity āha .

5251102 किं च आस्तां तस्य कृपया वपुर् धारणं तद् भजनं वा तन् नामौदार्यम् एवाति[-]चित्रम् इत्य् आह ।

5251103 yasya nAma yadi patito mahA-pAtaky apy anukIrtayet tarhi sa
SudDyed iti kim u vaktavyam .

5251103 yasya nāma yadi patito mahā-pātakya apy anukīrtayet tarhi sa
śuddhyed iti kim u vaktavyam .

5251103 यस्य नाम यदि पतितो महा[-]पातक्य् अप्य् अनुकीर्तयेत् तर्हि स शुद्ध्येद् इति किम् उ वक्तव्यम् ।

5251104 yato 'sAv eva nfRAM aSezam aMhaH sadyo hanti .

5251104 yato 'sāv eva nṛṇām aśeṣam aṁhaḥ sadyo hanti .

5251104 यतो ऽसाव् एव नृणाम् अशेषम् अंहः सद्यो हन्ति ।

5251105 kaTam anukIrtayet .

5251105 katham anukīrtayet .

5251105 कथम् अनुकीर्तयेत् ।

5251106 anyataH SrutaM vA'kasmAd vA Arto vA san pralamBanAd vA parihAsAt
.

5251106 anyataḥ śrutaṁ vā'kasmād vā ārto vā san pralambhanād vā
parihāsāt .

5251106 अन्यतः श्रुतं वाऽकस्माद् वा आर्तो वा सन् प्रलम्भनाद् वा परिहासात् ।

5251107 tasmAc CezAd anyam .

5251107 tasmāc cheṣād anyam .

5251107 तस्माच् छेषाद् अन्यम् ।

5251201a mUrDany arpitam aRuvat sahasra-mUrDno

5251201a mūrdhany arpitam aṇuvat sahasra-mūrdhno

5251201a मूर्धन्य् अर्पितम् अणुवत् सहस्र[-]मूर्ध्नो

5251201b BU-golaM sa-giri-sarit-samudra-sattvam .

5251201b bhū-golaṁ sa-giri-sarit-samudra-sattvam .

5251201b भू[-]गोलं स[-]गिरि[-]सरित्[-]समुद्र[-]सत्त्वम् ।

5251201c AnantyAd animita-vikramasya BUмнаH

5251201c ānantyād animita-vikramasya bhūmnaḥ

5251201c आनन्त्याद् अनिमित[-]विक्रमस्य भूम्नः

5251201d ko vIryARy aDi gaRayet sahasra-jihvaH ..

5251201d ko vīryāṇy adhi gaṇayet sahasra-jihvaḥ ..

5251201d को वीर्याण्य् अधि गणयेत् सहस्र[-]जिहवः ॥

5251202 girya-Adi-sahitaM BU-golam .
 5251202 girya-ādi-sahitaṃ bhū-golam .
 5251202 गिर्या[-]आदि[-]सहितं भू[-]गोलम् ।

5251203 sattvAni prARinaH .
 5251203 sattvāni prāṇinaḥ .
 5251203 सत्त्वानि प्राणिनः ।

5251204 sahasra-jihvo 'pi ko gaRayet .
 5251204 sahasra-jihvo 'pi ko gaṇayet .
 5251204 सहस्र[-]जिहवो ऽपि को गणयेत् ।

5251301a evam-praBAvo BagavAn ananto
 5251301a evam-prabhāvo bhagavān ananto
 5251301a एवम्[-]प्रभावो भगवान् अनन्तो

5251301b duranta-vIryoru-guRAnuBAvaH .
 5251301b duranta-vīryoru-guṇānubhāvaḥ .
 5251301b दुरन्त[-]वीर्योर्गुणानुभावः ।

5251301c mUle rasAyAH sTita Atma-tantro
 5251301c mūle rasāyāḥ sthita ātma-tantro
 5251301c मूले रसायाः स्थित आत्म[-]तन्त्रो

5251301d yo lIlayA kzmAM sTitaye biBarti ..
 5251301d yo līlayā kṣmāṃ sthitaye bibharti ..
 5251301d यो लीलया क्षमां स्थितये बिभर्ति ॥

5251302 durantaM vIryaM balaM yasya .
 5251302 durantaṃ vīryaṃ balaṃ yasya .
 5251302 दुरन्तं वीर्यं बलं यस्य ।

5251303 uravo guRA anuBAvaS ca yasya sa ca rasAyA BUmer mUle sTitas
 tizWati .
 5251303 uravo guṇā anubhāvaś ca yasya sa ca rasāyā bhūmer mūle sthitas
 tiṣṭhati .
 5251303 उरवो गुणा अनुभावश्च यस्य स च रसाया भूमेर् मूले स्थितस् तिष्ठति ।

5251304 Atma-tantra AtmA-DArAH .
 5251304 ātma-tantra ātmā-dhāraḥ .
 5251304 आत्म[-]तन्त्र आत्मा[-]धारः ।

5251401 etA hy eveha nfBir upagantavyA gatayo yaTA-karma-vinirmitA
 yaTopadeSam anuvarRitAH kAmAn kAmayamAnEH ..
 5251401 etā hy eveha nṛbhīr upagantavyā gatayo yathā-karma-vinirmitā
 yathopadeśam anuvarṇitāḥ kāmān kāmayaṃnaih ..
 5251401 एता ह्येव नृभिर् उपगन्तव्या गतयो यथा[-]कर्म[-]विनिर्मिता यथोपदेशम् अनुवर्णिताः कामान्
 कामयमानैः ॥

5251402 uktasya loka-viBAgasyopayogaM vadann upasaMharati .
 5251402 uktasya loka-vibhāgasyopayogaṃ vadann upasaṃharati .
 5251402 उक्तस्य लोक[-]विभागस्योपयोगं वदन् उपसंहरति ।

 5251403 etA hy eveha kAmAn kAmayamAnEr nfBir upagantavyA ity anvayaH .
 5251403 etā hy eveha kāmān kāmāyāmānair nṛbhir upagantavyā ity anvayaḥ .
 5251403 एता ह्य एवेह कामान् कामयमानैर् नृभिर् उपगन्तव्या इत्य् अन्वयः ।

 5251501 etAvatIr hi rAjan puMsaH pravftti-lakzaRasya Darmasya vipAka-
 gataya uccAvacA visadfSA yaTA-praSnaM vyAcaKye kim anyat kaTayAma iti ..
 5251501 etāvatīr hi rājan puṃsaḥ pravṛtti-lakṣaṇasya dharmasya vipāka-
 gataya uccāvacā visadṛśā yathā-praśnaṃ vyācakhye kim anyat kathayāma iti
 ..
 5251501 एतावतीर् हि राजन् पुंसः प्रवृत्ति[-]लक्षणस्य धर्मस्य विपाक[-]गतय उच्चावचा विसदृशा यथा[-]प्रश्नं
 व्याचख्ये किम् अन्यत् कथयाम इति ॥

 5251502 tasya prapaYcaH . etAvatyO vipAka-gatayaH Pala-BUtA gatayas tA
 vyAcaKye vyAKyAtavAn asmi .
 5251502 tasya prapañcaḥ . etāvatyO vipāka-gatayaḥ phala-bhūtā gatayas tā
 vyācakhye vyākhyātavān asmi .
 5251502 तस्य प्रपञ्चः । एतावत्यो विपाक[-]गतयः फल[-]भूता गतयस् ता व्याचख्ये व्याख्यातवान् अस्मि ।

 5251601 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe saNkarzaRa-
 mAhAtmyaM nAma paYcaviMSO 'DyAyaH .
 5251601 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe saṅkarṣaṇa-
 mātmyaṃ nāma pañcaviṃśo 'dhyāyaḥ .
 5251601 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे सङ्कर्षण[-]माहात्म्यं नाम पञ्चविंशो ऽध्यायः ।

 5251602 ..5.25..
 5251602 ..5.25..
 5251602 ॥५।२५॥

 5251603 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
 wIkAyAM paYcaviMSO 'DyAyaH .
 5251603 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
 bhāvārthadīpikāyāṃ ṭīkāyāṃ pañcaviṃśo 'dhyāyaḥ .
 5251603 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां पञ्चविंशो ऽध्यायः ।

 5260001 zaqviMSO 'DyAyaH
 5260001 ṣaḍviṃśo 'dhyāyaḥ
 5260001 षड्विंशो ऽध्यायः

 5260002 naraka-varRanaM
 5260002 naraka-varṇanaṃ
 5260002 नरक[-]वर्णनं

 5260101 SrI-rAjoyAca
 5260101 śrī-rājovāca
 5260101 श्री[-]राजोवाच

5260102 maharza etad vEcitryaM lokasya kaTam iti .
 5260102 maharṣa etad vaicitryaṃ lokasya katham iti .
 5260102 महर्ष एतद् वैचित्र्यं लोकस्य कथम् इति ।

5260103a zaq-viMSe tu tato 'DastAn naraka-sTitir ucyate .
 5260103a ṣaḍ-viṃśe tu tato 'dhastān naraka-sthitir ucyate .
 5260103a षड्-विंशे तु ततो ऽधस्तान् नरक-स्थितिर् उच्यते ।

5260103c pApino yatra dahyante yama-dUtEr yaTA-yaTam ..
 5260103c pāpino yatra dahyante yama-dūtair yathā-yatham ..
 5260103c पापिनो यत्र दह्यन्ते यम-दूतैर् यथा-यथम् ॥

5260104 puMso gataya uccA-vacA visadfSo iti Boga-vEcitryam uktam .
 5260104 puṃso gataya uccā-vacā visadṛśo iti bhoga-vaicitryam uktam .
 5260104 पुंसो गतय उच्चा-वचा विसदृशो इति भोग-वैचित्र्यम् उक्तम् ।

5260105 tad etat kutaH .
 5260105 tad etat kutaḥ .
 5260105 तद् एतत् कुतः ।

5260106 iti pfcCati -- maharza iti ..1..
 5260106 iti pṛcchati -- maharṣa iti ..1..
 5260106 इति पृच्छति [-][-] महर्ष इति ॥१॥

5260201 fzir uvAca
 5260201 ṛṣir uvāca
 5260201 ऋषिर् उवाच

5260202 tri-guRatvAt kartuH SradDayA karma-gatayaH pfTag-viDAH sarvA eva
 sarvasya tAratamyena Bavanti .
 5260202 tri-guṇatvāt kartuḥ śraddhayā karma-gatayaḥ pṛthag-vidhāḥ sarvā
 eva sarvasya tāratamyena bhavanti .
 5260202 त्रि-गुणत्वात् कर्तुः श्रद्धया कर्म-गतयः पृथग्विधाः सर्वा एव सर्वस्य तारतम्येन भवन्ति ।

5260203 karmaRaH samAnatve 'pi SradDA-vEcitryAt Pala-vEcitryam iti
 pariharati -- tri-guRatvAd iti .
 5260203 karmaṇaḥ samānatve 'pi śraddhā-vaicitryāt phala-vaicitryam iti
 pariharati -- tri-guṇatvād iti .
 5260203 कर्मणः समानत्वे ऽपि श्रद्धा-वैचित्र्यात् फल-वैचित्र्यम् इति परिहरति [-][-] त्रि-गुणत्वाद् इति ।

5260204 sAttvikyA SradDayA kartuH suKitvaM . rAjasyA suKitvaM duHKitvaM
 ca, tAmasyA duHKitvaM mUQatvaM ca, tatrApi tAsAM SradDAnAM tAratamyAt
 suKAdi-tAratamyAM sarvezAm ity arTaH ..2..
 5260204 sāttvikyā śraddhayā kartuḥ sukhitvaṃ . rājasyā sukhitvaṃ
 duḥkhitvaṃ ca[,] tāmasyā duḥkhitvaṃ mūḍhatvaṃ ca[,] tatrāpi tāsām
 śraddhānām tāratamyāt sukhādi-tāratamyam sarveṣām ity arthaḥ ..2..
 5260204 सात्त्विक्या श्रद्धया कर्तुः सुखित्वं । राजस्या सुखित्वं दुःखित्वं च[,] तामस्या दुःखित्वं मूढत्वं च[,]
 तत्रापि तासां श्रद्धानां तारतम्यात् सुखादि-तारतम्यं सर्वेषाम् इत्य् अर्थः ॥२॥

5260301 aTedAnIM pratizidDa-lakzaRasyADarmasya taTEva kartuH SradDAyA
vEsAdfSyAt karma-PalaM visadfSaM Bavati . yA hy anAdy-avidyayA kfta-
kAmAnAM tat-pariRAMa-lakzaRAH sftayaH sahasraSaH pravfttAH, tAsAM
prAcuryeRAnuvarRayizyAmaH .

5260301 athedānīm pratiṣiddha-lakṣaṇasyādharmasya tathaiva kartuḥ
śraddhāyā vaisādrśyāt karma-phalaṃ visadrśaṃ bhavati . yā hy anādy-
avidyayā kṛta-kāmānām tat-pariṇāma-lakṣaṇāḥ sṛtayaḥ sahasraśaḥ
pravṛttāḥ[,] tāsām prācuryeṇānuvarṇayiṣyāmaḥ .

5260301 अथेदानीं प्रतिषिद्ध[-]लक्षणस्याधर्मस्य तथैव कर्तुः श्रद्धाया वैसादृश्यात् कर्म[-]फलं विसदृशं भवति । या ह्य
अनाद्या[-]अविद्यया कृत[-]कामानां तत्[-]परिणाम[-]लक्षणाः सृतयः सहस्रशः प्रवृत्ताः[,] तासां प्राचुर्येणानुवर्णयिष्यामः ।

5260302 pratizidDaM pratizeDaH sa eva lakzaRaM pramARaM yasyADarmasya
kartuH SradDA-vEsAdfSyAM tamasas tAratamyAt .

5260302 pratiṣiddhaṃ pratiṣedhaḥ sa eva lakṣaṇaṃ pramāṇaṃ yasyādharmasya
kartuḥ śraddhā-vaisādrśyaṃ tamasas tāratamyāt .

5260302 प्रतिषिद्धं प्रतिषेधः स एव लक्षणं प्रमाणं यस्याधर्मस्य कर्तुः श्रद्धा[-]वैसादृश्यं तमसस् तारतम्यात् ।

5260303 tatrApi kAraRaM darSayann Aha .

5260303 tatrāpi kāraṇaṃ darśayann āha .

5260303 तत्रापि कारणं दर्शयन् आह ।

5260304 anAdy-avidyA-kftAnAM kAmAnAM yAH sftayo narakAs tAsAM tAH .

5260304 anādy-avidyā-kṛtānām kāmānām yāḥ sṛtayo narakās tāsām tāḥ .

5260304 अनाद्या[-]अविद्या[-]कृतानां कामानां याः सृतयो नरकास् तासां ताः ।

5260305 aTedAnIM tAH prAcuryeRAnuvarRayizyAma ity anvayaH ..3..

5260305 athedānīm tāḥ prācuryeṇānuvarṇayiṣyāma ity anvayaḥ ..3..

5260305 अथेदानीं ताः प्राचुर्येणानुवर्णयिष्याम इत्य् अन्वयः ॥३॥

5260401 rAjoyAca

5260401 rājoyāca

5260401 राजोवाच

5260402 narakA nAma Bagavan kiM deSa-viSezA aTavA bahis tri-lokyA Aho
svid antarAla iti .

5260402 narakā nāma bhagavan kiṃ deśa-viśeṣā athavā bahis tri-lokyā āho
svid antarāla iti .

5260402 नरका नाम भगवन् किं देश[-]विशेषा अथवा बहिस् त्रि[-]लोक्या आहो स्विद् अन्तराल इति ।

5260501 SrI-fzir uvAca

5260501 śrī-ṛṣir uvāca

5260501 श्री[-]ऋषिर् उवाच

5260502 antarAla eva tri-jagatyAs tu diSi dakziRasyAm aDastAd BUmer
uparizwAc ca jalAd yasyAm agnizvAttAdayaH pitf-gaRA diSi svAnAM gotrARAM
paramera samADinA satyA evASiza ASAsAnA nivasanti .

5260502 antarāla eva tri-jagatyās tu diśi dakṣiṇasyām adhastād bhūmer
upariṣṭāc ca jalād yasyām agniṣvāttādayaḥ pitṛ-gaṇā diśi svānām gotrāṇām
parameṇa samādhinā satyā evāśiṣa āśāsānā nivasanti .

5260502 अन्तराल एव त्रि[-]जगत्यास् तु दिशि दक्षिणस्याम् अधस्ताद् भूमेर् उपरिष्ठाच् च जलाद् यस्याम्
अग्निष्वात्तादयः पितृ[-]गणा दिशि स्वानां गोत्राणां परमेण समाधिना सत्या एवाशिष आशासाना निवसन्ति ।

5260503 na vyAKyAtam .

5260503 na vyākhyātam .

5260503 न व्याख्यातम् ।

5260601 yatra ha vAva BagavAn pitf-rAjo vEvasvataH sva-vizayaM prApitezu
sva-puruzEr jantuzu samparetezu yaTA-karmAvadyaM dozam evAnullaNGita-
Bagavac-CAsanaH sagaRo damaM DArayati .

5260601 yatra ha vāva bhagavān pitṛ-rājo vaivasvataḥ sva-viṣayaṃ
prāpitesu sva-puruṣair jantuṣu samparetesu yathā-karmāvadyaṃ doṣam
evānullaṅghita-bhagavac-chāśanaḥ sagaṇo damaṃ dhārayati .

5260601 यत्र ह वाव भगवान् पितृ[-]राजो वैवस्वतः स्वा[-]विषयं प्रापितेषु स्वा[-]पुरुषैर् जन्तुषु सम्परेतेषु यथा[-]
]कर्मावद्यं दोषम् एवानुलङ्घित[-]भगवच्[-]छासनः सगणो दमं धारयति ।

5260602 karma-dozam anatikramya dozam eva damaM pApa-PalaM daRqaM karoti
na ullaNGitaM Bagavac-CAsanaM yena ..6..

5260602 karma-doṣam anatikramya doṣam eva damaṃ pāpa-phalaṃ daṇḍam
karoti na ullaṅghitaṃ bhagavac-chāśanaṃ yena ..6..

5260602 कर्म[-]दोषम् अनतिक्रम्य दोषम् एव दमं पाप[-]फलं दण्डं करोति न उल्लङ्घितं भगवच्[-]छासनं येन ॥६॥

5260701 tatra hEke narakAn eka-viMSatiM gaRayanti aTa tAMs te rAjan
nAma-rUpa-lakzaRato 'nukramizyAmas tAmisro 'nDa-tAmisro rOravo mahA-
rOravaH kumBI-pAkaH kAla-sUtram asipatra-vanaM sUkara-muKam anDa-kUpaH
kfmi-BojanaH sandaMSas tapta-sUrmir vajra-kaRwaka-SAlmali vEtaraRI
pUyodaH prARa-roDo viSasanaM lAlABakzaH sArameyAdanam avIcir ayaH-pAnam
iti .

5260701 tatra haike narakān eka-viṃśatiṃ gaṇayanti atha tāṃs te rājan
nāma-rūpa-lakṣaṇato 'nukramiṣyāmas tāmistro 'ndha-tāmistro rauravo mahā-
rauravaḥ kumbhī-pākaḥ kāla-sūtram asipatra-vanaṃ sūkara-mukham andha-
kūpaḥ kṛmi-bhojanaḥ sandaṃśas tapta-sūrmir vajra-kaṇṭaka-śālmali
vaitaraṇī pūyodaḥ prāṇa-rodho viśasanaṃ lālābhakṣaḥ sārameyādanam avīcir
ayaḥ-pānam iti .

5260701 तत्र हैके नरकान् एक[-]विंशतिं गणयन्ति अथ तांस् ते राजन् नाम[-]रूप[-]लक्षणतो ऽनुक्रमिष्यामस् तामिस्रो
ऽन्धा[-]तामिस्रो रौरवो महा[-]रौरवः कुम्भी[-]पाकः काल[-]सूत्रम् असिपत्र[-]वनं सूकर[-]मुखम् अन्धा[-]कूपः कृमि[-]भोजनः
सन्दंशस् तप्त[-]सूर्मिर् वज्र[-]कण्टक[-]शाल्मली वैतरणी पूयोदः प्राण[-]रोधो विशसनं लालाभक्षः सारमेयादनम् अवीचिर्
अयः[-]पानम् इति ।

5260702 kiM ca . kzAra-kardamo rakzo-gaRa-BojanaH Sula-proto dandaSUko
'vawa-niroDanaH paryAvartanaH sUcImuKam ity azwA-viMSatir narakA viviDa-
yAtanA-BUmayaH .

5260702 kiṃ ca . kṣāra-kardamo rakṣo-gaṇa-bhojanaḥ śūla-proto dandaśūko
'vaṭa-nirodhanāḥ paryāvartanaḥ sūcīmukham ity aṣṭā-viṃśatir narakā
vividha-yātanā-bhūmayaḥ .

5260702 किं च । क्षार[-]कर्दमो रक्षो[-]गण[-]भोजनः शूल[-]प्रोतो दन्दशूको ऽवट[-]निरोधनः पर्यावर्तनः सूचीमुखम्
इत्य् अष्टा[-]विंशतिर् नरका विविध[-]यातना[-]भूमयः ।

5260703 matAntareRAzwA-viMSatim Aha -- kiM ceti ..7..

5260703 matāntareṇāṣṭā-viṃśatim āha -- kiṃ ceti ..7..

5260703 मतान्तरेणाष्टा[-]विंशतिम् आह [-][-] किं चेति ॥७॥

5260801 tatra yas tu para-vittApatya-kalatrARy apaharati sa hi kAla-
pASa-badDo yama-puruzEr ati-BayAnakEs tAmisre narake balAn nipAtyate
anaSanAnudapAna-daRqa-tAqana-santarjanAdiBir yAtanABir yAtyamAno jantur
yatra kaSmalam AsAdita ekadEva mUrcCam upayAti tAmisra-prAye .

5260801 tatra yas tu para-vittāpatya-kalatrāṇy apaharati sa hi kāla-
pāsa-baddho yama-puruṣair ati-bhayānakais tāmire narake balān nipātyate
anaśānānudapāna-daṇḍa-tāḍana-santarjanādibhir yātanābhir yātyamāno jantur
yatra kaśmalam āsādita ekadaiva mūrccchām upayāti tāmira-prāye .

5260801 तत्र यस् तु पर[-]वित्तापत्य[-]कलत्राण्य अपहरति स हि काल[-]पाश[-]बद्धो यम[-]पुरुषैर् अति[-]भयानकैस्
तामिसे नरके बलान् निपात्यते अनशनानुदपान[-]दण्ड[-]ताडन[-]सन्तर्जनादिभिर् यातनाभिर् यात्यमानो जन्तुर् यत्र
कश्मलम् आसादित एकदैव मूर्च्छाम् उपयाति तामिस्र[-]प्राये ।

5260802 pApa-Bedena ca tat tan naraka-yAtanA-BedaM prapaYcayati -- tatra
yas tv atyAdinA .

5260802 pāpa-bhedena ca tat tan naraka-yātanā-bhedaṃ prapañcayati --
tatra yas tv atyādinā .

5260802 पाप[-]भेदेन च तत् तन् नरक[-]यातना[-]भेदं प्रपञ्चयति [-][-] तत्र यस् त्व अत्यादिना ।

5260803 yAtyamAnaH pIqyamAnaH .

5260803 yātyamānaḥ pīḍyamānaḥ .

5260803 यात्यमानः पीड्यमानः ।

5260804 ekadEva tadEva ..8..

5260804 ekadaiva tadaiva ..8..

5260804 एकदैव तदैव ॥८॥

5260901 evam evAnDa-tAmisre yas tu vaYcayitvA puruzaM dArAdIn upayuNkte
. yatra SarIrI nipAtyamAno yAtanA-sTo vedanayA nazwa-matir nazwa-dfzwiS
ca Bavati, yaTA vanaspatir vfScyamAna-mUlaH, tasmAd anDa-tAmisraM tam
upadiSanti .

5260901 evam evāndha-tāmire yas tu vañcayitvā puruṣaṃ dārādīn upayunkte
. yatra śarīrī nipātyamāno yātanā-stho vedanayā naṣṭa-matir naṣṭa-dṛṣṭiś
ca bhavati[,] yathā vanaspatir vṛṣcyamāna-mūlaḥ[,] tasmād andha-tāmiraṃ
tam upadiśanti .

5260901 एवम् एवान्ध[-]तामिसे यस् तु वञ्चयित्वा पुरुषं दारादीन् उपयुङ्क्ते । यत्र शरीरी निपात्यमानो यातना[-]
स्थो वेदनया नष्ट[-]मतिर् नष्ट[-]दृष्टिश् च भवति[,] यथा वनस्पतिर् वृश्च्यमान[-]मूलः[,] तस्माद् अन्ध[-]तामिस्रं
तम् उपदिशन्ति ।

5260902 puruzaM patiM vaYcayitvA ..9..

5260902 puruṣaṃ patiṃ vañcayitvā ..9..

5260902 पुरुषं पतिं वञ्चयित्वा ॥९॥

5261001 yas tv iha vA etad aham iti mamedam iti BUta-droheRa kevalaM
sva-kuwumbam evAnudinaM prapuzRAti . sa tad iha vihAya svayam eva tad-
aSuBena rOrave nipatati .

5261001 yas tv iha vā etad aham iti mamedam iti bhūta-droheṇa kevalaṃ
sva-kuṭumbam evānudināṃ prapuṣṇāti . sa tad iha vihāya svayam eva tad-
aśubhena raurave nipatati .

5261001 यस् त्व इह वा एतद् अहम् इति ममेदम् इति भूत[-]द्रोहेण केवलं स्वा[-]कुटुम्बम् एवानुदिनं प्रपुष्णाति । स
तद् इह विहाय स्वयम् एव तद्[-]अशुभेन रौरवे निपतति ।

5261002 etac CarIram aham iti .

5261002 etac charIram aham iti .

5261002 एतच् छरीरम् अहम् इति ।

5261003 idaM DanAdi mameti matvA . svaM ca kuwumbam eva puzRAti .

5261003 idaṃ dhanādi mameti matvā . svaṃ ca kuṭumbam eva puṣṇāti .

5261003 इदं धनादि ममेति मत्वा । स्वं च कुटुम्बम् एव पुष्णाति ।

5261004 tenASuBena ..10..

5261004 tenāśubhena ..10..

5261004 तेनाशुभेन ॥१०॥

5261101 ye tv iha yaTEvAmunA vihiMsitA jantavaH paratra yama-yAtanAm
upagataM . ta eva ruravo BUtvA, taTA tam eva vihiMsanti, tasmAd rOravam
ity AhU rurur iti sarpAd atikrUra-sattvasyApadeSaH .

5261101 ye tv iha yathaivāmunā vihiṃsitā jantavaḥ paratra yama-yātanām
upagataṃ . ta eva ruravo bhūtvā[,] tathā tam eva vihiṃsanti[,] tasmād
rauravam ity āhū rurur iti sarpād atikrūra-sattvasyāpadeśaḥ .

5261101 ये त्व इह यथैवामुना विहिंसिता जन्तवः परत्र यम[-]यातनाम् उपगतं । त एव रुरवो भूत्वा[,] तथा तम्
एव विहिंसन्ति[,] तस्माद् रौरवम् इत्य् आहू रुरर् इति सर्पाद् अतिक्रूर[-]सत्त्वस्यापदेशः ।

5261102 ruravo BUtveti .

5261102 ruravo bhūtveti .

5261102 रुरवो भूत्वेति ।

5261103 karmARy eva taTA pariRAmaM prApyety arTaH .

5261103 karmāṇy eva tathā pariṇāmaṃ prāpyety arthaḥ .

5261103 कर्मण्य् एव तथा परिणामं प्राप्येत्य् अर्थः ।

5261104 atikrUrasya BArA-SfNgAKyasya sattvasyApadeSaH saMjYA ..11..

5261104 atikrūrasya bhāra-śṛṅgākyasya sattvasyāpadeśaḥ saṃjñā ..11..

5261104 अतिक्रूरस्य भार[-]शृङ्गाख्यस्य सत्त्वस्यापदेशः संज्ञा ॥११॥

5261201 evam eva mahArOravo yatra nipatitaM puruzaM kravvAdA nAma
ruravas taM kravveRa GAtayanti yaH kevalaM dehamBaraH .

5261201 evam eva mahārauravo yatra nipatitaṃ puruṣaṃ kravvādā nāma
ruravas taṃ kravveṇa ghātayanti yaḥ kevalaṃ dehambharaḥ .

5261201 एवम् एव महारौरवो यत्र निपतितं पुरुषं क्रव्यादा नाम रुरवस् तं क्रव्येण घातयन्ति यः केवलं देहम्भरः ।

5261202 kravveRa nimittena mAMsArTam ity arTaH ..12..

5261202 kravveṇa nimittena māṃsārtham ity arthaḥ ..12..

5261202 क्रव्येण निमित्तेन मांसार्थम् इत्य् अर्थः ॥१२॥

5261301 yas tv iha vA ugraH paSUn pakziRo vA prARata uparanDayati tam
apakaruRaM puruzAdEr api vigarhitam amutra yamAnucarAH kumBIpAke tapta-
tEle uparanDayanti .

5261301 yas tv iha vā ugraḥ paśūn pakṣiṇo vā prāṇata uparandhayati tam apakaruṇaṃ puruṣādair api vigarhitam amutra yamānucarāḥ kumbhīpāke tapta-taile uparandhayanti .

5261301 यस त्व इह वा उग्रः पशून् पक्षिणो वा प्राणत उपरन्धयति तम् अपकरुणं पुरुषदैर् अपि विगर्हितम् अमुत्र यमानुचराः कुम्भीपाके तप्त[-]तैले उपरन्धयन्ति ।

5261302 prAnataH sa-jIvAn uparanDayati pacati .

5261302 prānataḥ sa-jīvān uparandhayati pacati .

5261302 प्रानतः स[-]जीवान् उपरन्धयति पचति ।

5261303 apakaruRaM nizkfpam ..13..

5261303 apakaruṇaṃ niṣkṛpam ..13..

5261303 अपकरुणं निष्कृपम् ॥१३॥

5261401 yas tv iha brahma-Druk sa kAlasUtra-saMjYake narake ayuta-yojana-parimaRqale tAmramaye tapta-Kale upary-aDastAd agny-arkAByAm ati-tapyamAne 'BiniveSitaH kzut-pipAsAByAM ca dahyamAnAntar-bahiH-SarIra Aste Sete cezmate 'vatizWati pariDAvati ca yAvanti paSu-romARi tAvad varza-sahasrARi .

5261401 yas tv iha brahma-dhruk sa kālasūtra-saṃjñake narake ayuta-yojana-parimaṇḍale tāmramaye tapta-khale upary-adhastād agny-arkābhyām ati-tapyamāne 'bhiniveśitaḥ kṣut-pipāsābhyām ca dahyamānāntar-bahiḥ-śarīra āste śete ceṣṭate 'vatiṣṭhati paridhāvati ca yāvanti paśu-romāṇi tāvad varṣa-sahasrāṇi .

5261401 यस त्व इह ब्रह्म[-]ध्रुक स कालसूत्र[-]संज्ञके नरके अयुत[-]योजन[-]परिमण्डले ताम्रमये तप्त[-]खले उपर्य[-]अधस्ताद् अग्न्य[-]अर्काभ्याम् अति[-]तप्यमाने ऽभिनिवेशितः क्षुत्[-]पिपासाभ्यां च दह्यमानान्तर[-]बहिः[-]शरीर आस्ते शेते चेष्टते ऽवतिष्ठति परिधावति च यावन्ति पशु[-]रोमाणि तावद् वर्ष[-]सहस्राणि ।

5261402 Kale same deSe ..14..

5261402 khale same deśe ..14..

5261402 खले समे देशे ॥१४॥

5261501 yas tv iha vE nija-veda-paTAd anApady apagataH pAKaRqAM copagatas tam asi-patravanaM praveSyā kaSayA praharanti tatra hAsAv itas tato DAVamAna uBayato DArEs tAla-vanAsi-patrES CidyamAna-sarvANgo hA hato 'smIti paramayA vedanayA mUrcCitaH pade pade nipatati sva-DarmahA pAKaRqAnugataM PalaM BuNkte .

5261501 yas tv iha vai nija-veda-pathād anāpady apagataḥ pākhaṇḍaṃ copagatas tam asi-patravanaṃ praveśyā kaśayā praharanti tatra hāsāv itas tato dhāvamāna ubhayato dhārais tāla-vanāsi-patraiś chidyamāna-sarvāṅgo hā hato 'smīti paramayā vedanayā mūrccitaḥ pade pade nipatati sva-dharmahā pākhaṇḍānugataṃ phalaṃ bhuṅkte .

5261501 यस त्व इह वै निज[-]वेद[-]पथाद् अनापद्य् अपगतः पाखण्डं चोपगतस् तम् असि[-]पत्रवनं प्रवेश्य कशया प्रहरन्ति तत्र हासाव इतस् ततो धावमान उभयतो धारैस् ताल[-]वनासि[-]पत्रैश् छिद्यमान[-]सर्वाङ्गो हा हतो ऽस्मीति परमया वेदनया मूर्च्छितः पदे पदे निपतति स्व[-]धर्महा पाखण्डानुगतं फलं भुङ्क्ते ।

5261502 sva-Darma-hA Darma-tyAgI ..15..

5261502 sva-dharma-hā dharma-tyāgī ..15..

5261502 स्व[-]धर्म[-]हा धर्म[-]त्यागी ॥१५॥

5261601 yas tv iha vE rAjA rAja-puruzo vA adaRqye daRqaM praRayati
brAhmaRe vA SarIra-daRqaM sa pApIyAn narake 'mutra sUkaramuKe nipatati .
tatrAtibalEr vinizpizyamARAvayavo yaTEvehekzu-KaRqa Arta-svareRa
svanayan, kvacin mUrcCitaH kaSmalam upagato yaTEvehA-dfzwa-dozA uparudDAH
.

5261601 yas tv iha vai rājā rāja-puruṣo vā adaṇḍye daṇḍaṃ praṇayati
brāhmaṇe vā śarīra-daṇḍaṃ sa pāpīyān narake 'mutra sūkaramukhe nipatati .
tatrātibalair viniṣpiṣyamāṇāvayavo yathaivehekṣu-khaṇḍa āṛta-svareṇa
svanayan[,] kvacin mūrccitaḥ kaśmalam upagato yathaivehā-drṣṭa-doṣā
uparuddhāḥ .

5261601 यस त्व इह वै राजा राज[-]पुरुषो वा अदण्ड्ये दण्डं प्रणयति ब्राह्मणे वा शरीर[-]दण्डं स पापीयान् नरके
समुत्र सूकरमुखे निपतति । तत्रातिबलैर् विनिष्पिष्यमाणावयवो यथैवेहेक्षु[-]खण्ड आर्त[-]स्वरेण स्वनयन्[,] क्वचिन्
मूर्च्छितः कश्मलम् उपगतो यथैवेहा[-]दृष्ट[-]दोषा उपरुद्धाः ।

5261602 svanayan rudan kaSmalaM moham upagato Bavati .

5261602 svanayan rudan kaśmalaṃ moham upagato bhavati .

5261602 स्वनयन् रुदन् कश्मलं मोहम् उपगतो भवति ।

5261603 adfzwa-dozAs tenoparudDAH santo yaTA kaSmalam upagatAs tadvat
..16..

5261603 adrṣṭa-doṣās tenoparuddhāḥ santo yathā kaśmalam upagatās tadvat
..16..

5261603 अदृष्ट[-]दोषास् तेनोपरुद्धाः सन्तो यथा कश्मलम् उपगतास् तद्वत् ॥१६॥

5261701 yas tv iha vE BUtAnAm ISvaropakalpita-vfttInAm avivikta-para-
vyaTAnAM svayaM puruzopakalpita-vfttir vivikta-para-vyaTo vyaTAM Acarati
sa paratrAnDakUpe tad-aBidroheRa nipatati tatra hAsO tEr jantuBiH paSu-
mfga-pakzi-sarIsfpEr maSaka-yUkA-matkuRa-makzikAdiBir ye ke cABidrugDAs
tEH sarvato 'BidruhyamARas tamasi vihata-nidrA-nirvftir alabDAvastAnaH
parikrAmati yaTA kuSarIre jIvaH .

5261701 yas tv iha vai bhūtānām īśvaropakalpita-vṛttīnām avivikta-para-
vyathānām svayaṃ puruṣopakalpita-vṛttir vivikta-para-vyatho vyathām
ācarati sa paratrāndhakūpe tad-abhidroheṇa nipatati tatra hāsau tair
jantubhiḥ paśu-mṛga-pakṣi-sarīśrpair maśaka-yūkā-matkuṇa-makṣikādibhir ye
ke cābhidrugdhās taiḥ sarvato 'bhidruhyamāṇas tamasi vihata-nidrā-
nirvṛtir alabdhāvasthānaḥ parikrāmati yathā kuśarīre jīvaḥ .

5261701 यस त्व इह वै भूतानाम् ईश्वरोपकल्पित[-]वृत्तीनाम् अविविक्त[-]पर[-]व्यथानां स्वयं पुरुषोपकल्पित[-]वृत्तिर्
विविक्त[-]पर[-]व्यथो व्यथाम् आचरति स परत्रान्धकूपे तद्[-]अभिद्रोहेण निपतति तत्र हासौ तैर् जन्तुभिः पशु[-]मृगा-
]पक्षि[-]सरीसृपैर् मशक[-]यूका[-]मत्कुण[-]मक्षिकादिभिर् ये के चाभिद्रुग्धास् तैः सर्वतो ऽभिद्रुह्यमाणस् तमसि विहता-
]निद्रा[-]निर्वृतिर् अलब्धावस्थानः परिक्रामति यथा कुशरीरे जीवः ।

5261702 ISvareRopakalpita manuzya-rakta-pAnAdi-lakzaRA vfttir yezAM
matkuRAdInAm .

5261702 īsvareṇopakalpita manuzya-rakta-pānādi-lakṣaṇā vṛttir yeṣāṃ
matkuṇādīnām .

5261702 ईश्वरेणोपकल्पिता मनुष्य[-]रक्त[-]पानादि[-]लक्षणा वृत्तिर् येषां मत्कुणादीनाम् ।

5261703 na viviktA vijYAtA para-vyaTA yEr avivekiBis tezAm .

5261703 na viviktā vijñātā para-vyathā yair avivekibhis teṣām .

5261703 न विविक्ता विज्ञाता पर[-]व्यथा यैर् अविवेकिभिस् तेषाम् ।

5261704 puruzeRa brAhmaRAdi-BAvena viDi-nizeDa-pUrvakam upakalpita
vfttir yasya .

5261704 puruṣeṇa brāhmaṇādi-bhāvena vidhi-niṣedha-pūrvakam upakalpita
vṛttir yasya .

5261704 पुरुषेण ब्राह्मणादि-]भावेन विधि-]निषेध-]पूर्वकम् उपकल्पिता वृत्तिर् यस्य ।

5261705 viviktA para-vyaTA yena vivekinA .

5261705 viviktā para-vyathā yena vivekinā .

5261705 विविक्ता पर-]व्यथा येन विवेकिना ।

5261706 aBidrugDA hiMsitAH .

5261706 abhidrugdhā hiṃsitāḥ .

5261706 अभिद्रुग्धा हिंसिताः ।

5261707 vihatA nidrA-rUpA nirvfttir yasya .

5261707 vihatā nidrā-rūpā nirvṛtir yasya .

5261707 विहता निद्रा-]रूपा निर्वृतिर् यस्य ।

5261708 na labDam avasTAnaM yena .

5261708 na labdham avasthānaṃ yena .

5261708 न लब्धम् अवस्थानं येन ।

5261709 sa tamasi parikrAmati ..17..

5261709 sa tamasi parikrāmati ..17..

5261709 स तमसि परिक्रामति ॥१७॥

5261801 yas tv iha vA asaMviBajyASnAti yat kiYcanopanatam anirmita-
paYca-yajYo vAyasa-saMstutaH sa paratra kfmiBojane narakADame nipatati
tatra Sata-sahasra-yojane kfmi-kuRqe kfmi-BUtaH svayaM kfmiBir eva
BakzyamARaH kfmi-Bojano yAvat tad aprattAprahUtAdo 'nirveSam AtmAnaM
yAtayate .

5261801 yas tv iha vā asaṃvibhajyāśnāti yat kiñcanopanatam anirmita-
pañca-yajño vāyasa-saṃstutaḥ sa paratra kṛmibhojane narakādhame nipatati
tatra śata-sahasra-yojane kṛmi-kunḍe kṛmi-bhūtaḥ svayaṃ kṛmibhir eva
bhakṣyamāṇaḥ kṛmi-bhojano yāvat tad aprattāprahūtādo 'nirveśam ātmānaṃ
yātayate .

5261801 यस् त्व इह वा असंविभज्याश्नाति यत् किञ्चनोपनतम् अनिर्मित-]पञ्च-]यज्ञो वायस-]संस्तुतः स परत्र
कृमिभोजने नरकाधमे निपतति तत्र शत-]सहस्र-]योजने कृमि-]कुण्डे कृमि-]भूतः स्वयं कृमिभिर् एव भक्ष्यमाणः कृमि-
]भोजनो यावत् तद् अप्रत्ताप्रहृतादो ऽनिर्वेशम् आत्मानं यातयते ।

5261802 yat kiYcana BakzyAdikam upanataM prAptaM . tad asaMviBajya .

5261802 yat kiñcana bhakṣyādikam upanataṃ prāptaṃ . tad asaṃvibhajya .

5261802 यत् किञ्चन भक्ष्यादिकम् उपनतं प्राप्तं । तद् असंविभज्य ।

5261803 na nirmitAH paYca-yajYA yena .

5261803 na nirmitāḥ pañca-yajñā yena .

5261803 न निर्मिताः पञ्च-]यज्ञा येन ।

5261804 ata eva vAyasEH saMstutaH samatvena varRitaH .

5261804 ata eva vāyasaiḥ saṁstutaḥ samatvena varṇitaḥ .

5261804 अत एव वायसैः संस्तुतः समत्वेन वर्णितः ।

5261805 kfmi-BojanaH kfmIn eva BuYjAnaH . yAvat tat yAvanti yojanAni,
tat kfmi-kuRqaM, tAvanti varzARi yAvad vA tat pAtakam ity arTaH .

5261805 kṛmi-bhojanaḥ kṛmīn eva bhuñjānaḥ . yāvat tat yāvanti
yojanāni[,] tat kṛmi-kuṇḍaṁ[,] tāvanti varṣāṇi yāvad vā tat pātakam ity
arthaḥ .

5261805 कृमि[-]भोजनः कृमीन् एव भुञ्जानः । यावत् तत् यावन्ति योजनानि[,] तत् कृमि[-]कुण्डं[,] तावन्ति
वर्षाणि यावद् वा तत् पातकम् इत्य् अर्थः ।

5261806 aprattam asaMviBaktam aprahutaM cAttIti taTA saH .

5261806 aprattam asaṁvibhaktam aprahutaṁ cāttīti tathā saḥ .

5261806 अप्रत्तम् असंविभक्तम् अप्रहुतं चात्तीति तथा सः ।

5261807 anirveSaM akfta-prAyaScittam ..18..

5261807 anirveśaM akṛta-prāyaścittam ..18..

5261807 अनिर्वेशम् अकृत[-]प्रायश्चित्तम् ॥१८॥

5261901 yas tv iha vE steyena balAd vA hiraRya-ratnAdIni brAhmaRasya
vApaharaty anyasya vAnApadi puruzas tam amutra rAJan yama-puruza
ayasmayEr agni-piRqEH sandaMSEs tvaci nizkuzanti .

5261901 yas tv iha vai steyena balād vā hiraṇya-ratnādīni brāhmaṇasya
vāpaharaty anyasya vānāpadi puruṣas tam amutra rājan yama-puruṣā
ayasmayair agni-piṇḍaiḥ sandaṁśais tvaci niṣkuṣanti .

5261901 यस् त्व इह वै स्तेयेन बलाद् वा हिरण्य[-]रत्नादीनि ब्राह्मणस्य वापहरत्य् अन्यस्य वानापदि पुरुषस् तम्
अमुत्र राजन् यम[-]पुरुषा अयस्मयैर् अग्नि[-]पिण्डैः सन्दंशैस् त्वचि निष्कुषन्ति ।

5261902 nizkuzanti Cindanti ..19..

5261902 niṣkuṣanti chindanti ..19..

5261902 निष्कुषन्ति छिन्दन्ति ॥१९॥

5262001 yas tv iha vA agamyAM striyam agamyA vA puruzaM yozid
aBigacCati tAv amutra kaSayA tAqayantas tigmayA sUrmyA lohamayyA puruzam
AliNgaYanti striyaM ca puruza-rUpayA sUrmyA .

5262001 yas tv iha vā agamyāṁ striyam agamyā vā puruṣaṁ yozid
abhiḡacchati tāv amutra kaśayā tāḍayantas tigmayā sūrmyā lohamayyā
puruṣaṁ āliṅgaYanti striyaṁ ca puruṣa-rūpayā sūrmyā .

5262001 यस् त्व इह वा अगम्यां स्त्रियम् अगम्यं वा पुरुषं योषिद् अभिगच्छति ताव् अमुत्र कशया ताडयन्तस्
तिग्मया सूर्म्या लोहमय्या पुरुषम् आलिङ्गयन्ति स्त्रियं च पुरुष[-]रूपया सूर्म्या ।

5262002 tigmayA taptayA .

5262002 tigmayā taptayā .

5262002 तिग्मया तप्तया ।

5262003 sUrmyA pratimayA ..20..

5262003 sūrmyā pratimayā ..20..

5262003 सूर्म्या प्रतिमया ॥२०॥

5262101 yas tv iha vE sarvABigamas tam amutra niraye vartamAnaM
vajrakaRwaka-SAlmalIm Aropya nizkarzanti .
5262101 yas tv iha vai sarvābhigamas tam amutra niraye vartamānaṃ
vajrakaṇṭaka-śālmalīm āropya niṣkarṣanti .
5262101 यस त्व इह वै सर्वाभिगमस् तम् अमुत्र निरये वर्तमानं वज्रकण्टक[-]शाल्मलीम् आरोप्य निष्कर्षन्ति ।

5262102 sarvABigamaH paSv-Ady-upagantA ..21..
5262102 sarvābhigamaḥ paśv-ādy-upagantā ..21..
5262102 सर्वाभिगमः पश्वा[-]आद्या[-]उपगन्ता ॥२१॥

5262201 ye tv iha vE rAjanyA rAja-puruzA vA apAKaRqA Darma-setUn
Bindanti te samparetya vEtaraRyAM nipatanti Binna-maryAdAs tasyAM niraya-
pariKA-BUtaYAM nadyAM yAdo-gaREr itas tato BakzyamARA AtmanA na
viyuJyamAnAS cASuBir uhyamAnAH svAGena karma-pAkam anusmaranto viR-mUtra-
pUya-SoRita-keSa-naKAsTi-medo-mAMsa-vasA-vAhinyAm upatapyante .
5262201 ye tv iha vai rājanyā rāja-puruṣā vā apākhaṇḍā dharma-setūn
bhindanti te samparetya vaitaraṇyāṃ nipatanti bhinna-maryādās tasyāṃ
niraya-parikhā-bhūtāyāṃ nadyāṃ yādo-gaṇair itas tato bhakṣyamāṇā ātmanā
na viyuJyamānās cāsubhir uhyamānāḥ svāghena karma-pākam anusmaranto viṇ-
mūtra-pūya-śoṇita-keśa-nakhāsthī-medo-māṃsa-vasā-vāhinyāṃ upatapyante .
5262201 ये त्व इह वै राजन्या राजा[-]पुरुषा वा अपाखण्डा धर्मा[-]सेतून् भिन्दन्ति ते सम्परेत्य वैतरण्यां निपतन्ति
भिन्न[-]मर्यादास् तस्यां निरया[-]परिखा[-]भूतायां नद्यां यादो[-]गणैर् इतस् ततो भक्ष्यमाणा आत्मना न वियुज्यमानाश्
चासुभिर् उह्यमानाः स्वाघेन कर्मा[-]पाकम् अनुस्मरन्तो विण्[-]मूत्र[-]पूय[-]शोणित[-]केश[-]नखास्थि[-]मेदो[-]मांस[-]वसा[-]
वाहिन्याम् उपतप्यन्ते ।

5262202 apAKaRqAH sat-kulInAH santaH .
5262202 apākhaṇḍāḥ sat-kulīnāḥ santaḥ .
5262202 अपाखण्डाः सत्[-]कुलीनाः सन्तः ।

5262203 dvitIyAnta-pAWe setu-viSezaRam .
5262203 dvitīyānta-pāṭhe setu-viśeṣaṇam .
5262203 द्वितीयान्त[-]पाठे सेतु[-]विशेषणम् ।

5262204 nadIM viSinazwi -- viR-mUtrete ..22..
5262204 nadīm viśinaṣṭi -- viṇ-mūtrete ..22..
5262204 नदीं विशिनष्टि [-]विण्[-]मूत्रेति ॥२२॥

5262301 ye tv iha vE vfzalI-patayo nazwa-SOcAcAra-niyamAs tyakta-lajjAH
paSu-caryAM caranti te cApi pretya pUya-viR-mUtra-Slezma-malA-pUrRArRave
nipatanti tad evAtibIBatsitam aSnanti .
5262301 ye tv iha vai vṛṣalī-patayo naṣṭa-śaucācāra-niyamās tyakta-
lajjāḥ paśu-caryāṃ caranti te cāpi pretya pūya-viṇ-mūtra-śleṣma-malā-
pūrṇārṇave nipatanti tad evātibībhatsitam aśnanti .
5262301 ये त्व इह वै वृषली[-]पतयो नष्ट[-]शौचाचारा[-]नियमास् त्यक्ता[-]लज्जाः पशु[-]चर्या चरन्ति ते चापि प्रेत्य
पूय[-]विण्[-]मूत्र[-]श्लेष्मा[-]मला[-]पूर्णाणवे निपतन्ति तद् एवातिबीभत्सितम् अश्नन्ति ।

5262302 paSu-caryAM svecCA-cAram ..23..
5262302 paśu-caryāṃ svecchā-cāram ..23..
5262302 पशु[-]चर्या स्वेच्छा[-]चारम् ॥२३॥

5262401 ye tv iha vE Sva-gardaBa-patayo brAhmaRAdayo mfgayA vihArA
atIrTe ca mfgAn niGnanti tAn api samparetAn lakzYA-BUtan yama-puruzA
izuBir viDyanti .

5262401 ye tv iha vai śva-gardabha-patayo brāhmaṇādayo mṛgayā vihārā
atīrthe ca mṛgān nighnanti tān api samparetān lakṣya-bhūtān yama-puruṣā
iṣubhir vidhyanti .

5262401 ये त्व इह वै श्व[-]गर्दभा[-]पतयो ब्राह्मणादयो मृगया विहारा अतीर्थे च मृगान् निघ्नन्ति तान् अपि
सम्परेतान् लक्ष्य[-]भूतान् यम[-]पुरुषा इषुभिर् विध्यन्ति ।

5262402 a-tIrTe vihitAd anyatra .

5262402 a-tīrthe vihitād anyatra .

5262402 आ[-]तीर्थे विहिताद् अन्यत्र ।

5262403 viDyantIti prARa-niroDo darSitaH ..24..

5262403 vidhyantīti prāṇa-nirodho darśitaḥ ..24..

5262403 विध्यन्तीति प्राण[-]निरोधो दर्शितः ॥२४॥

5262501 ye tv iha vE dAmBika damBa-yajYezu paSUn viSasanti tAn amuzmin
loke vESase narake patitAn niraya-patayo yAtayitvA viSasanti .

5262501 ye tv iha vai dāmbhikā dambha-yajñeṣu paśūn viśasanti tān
amuṣmin loke vaiśase narake patitān niraya-patayo yātayitvā viśasanti .

5262501 ये त्व इह वै दाम्भिका दम्भा[-]यज्ञेषु पशून् विशसन्ति तान् अमुष्मिन् लोके वैशसे नरके पतितान् निरय[-]
]पतयो यातयित्वा विशसन्ति ।

5262502 niraya-patayo yama-puruzAH ..25..

5262502 niraya-patayo yama-puruṣāḥ ..25..

5262502 निरय[-]पतयो यम[-]पुरुषाः ॥२५॥

5262601 yas tv iha vE savarRAM BArYAM dviyo retaH pAyayati kAma-mohitas
taM pApa-kftam amutra retaH-kulyAyAM pAtayitvA retaH sampAyayanti .

5262601 yas tv iha vai savarṇām bhāryām dviyo retaḥ pāyayati kāma-
mohitas taṃ pāpa-kṛtam amutra retaḥ-kulyāyām pātayitvā retaḥ sampāyayanti
.

5262601 यस् त्व इह वै सवर्णा भार्या द्विजो रेतः पाययति काम[-]मोहितस् तं पाप[-]कृतम् अमुत्र रेतः[-]कुल्यायां
पातयित्वा रेतः सम्पाययन्ति ।

5262602 lAlA-Bakzam Aha -- yas tv iti .

5262602 lālā-bhakṣam āha -- yas tv iti .

5262602 लाला[-]भक्षम् आह [-][-] यस् त्व इति ।

5262603 retaH-pAnaM kArayanti ..26..

5262603 retaḥ-pānaṃ kārayanti ..26..

5262603 रेतः[-]पानं कारयन्ति ॥२६॥

5262701 ye tv iha vE dasyavo 'gnidA garadA grAMAn sArTAn vA vilumpanti
rAjAno rAja-BawA vA tAMS cApi hi paretya yamadUtA vajra-daMzwrAH SvAnaH
sapta-SatAni viMSatiS ca saraBasaM KAdanti .

5262701 ye tv iha vai dasyavo 'gnidā garadā grāmān sārthān vā vilumpanti
rājāno rāja-bhaṭā vā tāṃś cāpi hi paretya yamadūtā vajra-daṃṣṭrāḥ śvānaḥ
sapta-śatāni viṃśatiś ca sarabhasaṃ khādanti .

5262701 ये त्व इह वै दस्यवो ऽग्निदा गरदा ग्रामान् सार्थान् वा विलुम्पन्ति राजानो राज[-]भटा वा तांश् चापि हि परेत्य यमदूता वज्र[-]दंष्ट्राः श्वानः सप्त[-]शतानि विंशतिश् च सरभसं खादन्ति ।

5262702 yama-dUtA ye SvAnaH .

5262702 yama-dūtā ye śvānaḥ .

5262702 यम[-]दूता ये श्वानः ।

5262703 sa-raBasaM sa-saMBramam ..27..

5262703 sa-rabhasaṃ sa-saṃbhramam ..27..

5262703 स[-]रभसं स[-]संभ्रमम् ॥२७॥

5262801 yas tv iha vA anftaM vadati sAkzye dravya-vinimaye dAne vA kaTaYcit sa vE pretya narake 'vIcimaty aDaH-SirA niravakASe yojana-SatocCrAyAd giri-mUrDnaH sampAtyate yatra jalam iva sTalam aSma-pfzWam avaBASate tad avIcimat tilaSo viSIryamARa-SarIro na mriyamARaH punar Aropito nipatati .

5262801 yas tv iha vā anṛtaṃ vadati sākṣye dravya-vinimaye dāne vā kathañcit sa vai pretya narake 'vicimaty adhaḥ-śirā niravakāṣe yojana-śatocchrāyād giri-mūrdhnaḥ sampātyate yatra jalam iva sthalam āsma-prṣṭham avabhāsate tad avicimat tilaśo viśīryamāṇa-śarīro na mriyamāṇaḥ punar āropito nipatati .

5262801 यस त्व इह वा अनृतं वदति साक्ष्ये द्रव्य[-]विनिमये दाने वा कथञ्चित् स वै प्रेत्य नरके ऽवीचिमत्य् अधः[-]शिरा निरवकाशे योजन[-]शतोच्छ्रयाद् गिरि[-]मूर्ध्नः सम्पात्यते यत्र जलम् इव स्थलम् अश्म[-]पृष्ठम् अवभासते तद् अवीचिमत् तिलशो विशीर्यमाण[-]शरीरो न म्रियमाणः पुनर् आरोपितो निपतति ।

5262802 dravya-vinimaye kraya-vikrayAdO .

5262802 dravya-vinimaye kraya-vikrayādaḥ .

5262802 द्रव्य[-]विनिमये क्रय[-]विक्रयादौ ।

5262803 niravakASe nirAlambe .

5262803 niravakāṣe nirālambe .

5262803 निरवकाशे निरालम्बे ।

5262804 avIci-SabdArTam Aha -- yatreti .

5262804 avīci-śabdārtham āha -- yatreti .

5262804 अवीचि[-]शब्दार्थम् आह [-] यत्रेति ।

5262805 vIcis taraNgas tad-rahitatvAd avIciH ..28..

5262805 vicis taraṅgas tad-rahitatvād avīciḥ ..28..

5262805 वीचिस् तरङ्गस् तद्[-]रहितत्वाद् अवीचिः ॥२८॥

5262901 yas tv iha vE vipro rAjanyo vESyo vA soma-pITas tat-kalatraM vA surAM vrata-sTo 'pi vA pibati pramAdatas tezAM nirayaM nItAnAm urasi padAkramyAsye vahninA dravamARaM kArzRAYasaM niziYcanti .

5262901 yas tv iha vai vipro rājanyo vaiśyo vā soma-pīthas tat-kalatraṃ vā surāṃ vrata-stho 'pi vā pibati pramādatas teṣāṃ nirayaṃ nītānām urasi padākramyāsye vahninā dravamāṇaṃ kārṣṇāyasaṃ niṣiñcanti .

5262901 यस त्व इह वै विप्रो राजन्यो वैश्यो वा सोम[-]पीथस् तत्[-]कलत्रं वा सुरां व्रत[-]स्थो ऽपि वा पिबति प्रमादतस् तेषां निरयं नीतानाम् उरसि पदाक्रम्यास्ये वह्निना द्रवमाणं कार्ष्णायसं निषिञ्चन्ति ।

5262902 yo vipras tat kalatraM vA surAM pibaty anyo 'pi vA vrata-sTaH
 san rAjanyo vESyo vA soma-pITaH kfta-soma-pAna ity anvayaH .
 5262902 yo vipras tat kalatraṃ vā surāṃ pibaty anyo 'pi vā vrata-sthaḥ
 san rājanyo vaiśyo vā soma-pīthaḥ kṛta-soma-pāna ity anvayaḥ .
 5262902 यो विप्रस् तत् कलत्रं वा सुरां पिबत्य् अन्यो ऽपि वा व्रत[-]स्थः सन् राजन्यो वैश्यो वा सोम[-]पीथः कृत[-]
 ]सोम[-]पान इत्य् अन्वयः ।

5262903 tayoH soma-sTane Pala-camasa-vidAnAt soma-pAna-nizeDac ca .
 5262903 tayoḥ soma-sthāne phala-camasa-vidhānāt soma-pāna-niṣedhāc ca .
 5262903 तयोः सोम[-]स्थाने फल[-]चमस[-]विधानात् सोम[-]पान[-]निषेधाच् च ।

5262904 taTA ca SrutiH --
 5262904 tathā ca śrutiḥ --
 5262904 तथा च श्रुतिः [-][-]

5262905 nyag-roDas triBir Ahftya tAH saMpizya daDany upamfjya tamasmE
 BakzaM saMprayacCen na somam iti ..29..
 5262905 nyag-rodhas tribhir āhṛtya tāḥ sampiṣya dadhany upamṛjya
 tamasmai bhakṣaṃ saṃprayacchen na somam iti ..29..
 5262905 न्यग[-]रोधस् त्रिभिर् आहृत्य ताः संपिष्य दधन्य् उपमृज्य तमस्मै भक्षं संप्रयच्छेन् न सोमम् इति ॥२९॥

5263001 aTa ca yas tv iha vA Atma-samBAvanena svayam aDamo janma-tapo-
 vidyAcAra-varRASramavato variyaso na bahu manyeta sa mftaka eva mftvA
 kzArakardame niraye 'vAk-SirA nipAtito durantA yAtanA hy aSnute .
 5263001 atha ca yas tv iha vā ātma-sambhāvanena svayam adhamo janma-
 tapo-vidyācāra-varṇāśramavato variyaso na bahu manyeta sa mṛtaka eva
 mṛtvā kṣārakardame niraye 'vāk-śirā nipātito durantā yātanā hy aśnute .
 5263001 अथ च यस् त्व इह वा आत्म[-]सम्भावनेन स्वयम् अधमो जन्म[-]तपो[-]विद्याचार[-]वर्णाश्रमवतो वरीयसो
 न बहु मन्येत स मृतक एव मृत्वा क्षारकर्दमे निरये ऽवाक्[-]शिरा निपातितो दुरन्ता यातना ह्य् अश्नुते ।

5263002 sa pUrvam api mftaka eva san mftvA ..30..
 5263002 sa pūrvam api mṛtaka eva san mṛtvā ..30..
 5263002 स पूर्वम् अपि मृतक एव सन् मृत्वा ॥३०॥

5263101 ye tv iha vE puruzAH puruza-meDena yajante yAS ca striyo nf-
 paSUn KAdanti tAMS ca te paSava iva nihata yama-sadane yAtayanto rakzo-
 gaRAH sOnika iva svaDitinAvadAyAsfk pibanti nftyanti ca gAyanti ca
 hfzyamARA yaTeha puruzAdAH .
 5263101 ye tv iha vai puruṣāḥ puruṣa-medhena yajante yās ca striyo nṛ-
 paśūn khādanti tāṃs ca te paśava iva nihatā yama-sadane yātayanto rakṣo-
 gaṇāḥ saunikā iva svadhitināvadāyāsṛk pibanti nṛtyanti ca gāyanti ca
 hrṣyamāṇā yatheha puruṣādāḥ .
 5263101 ये त्व इह वै पुरुषाः पुरुष[-]मेधेन यजन्ते याश् च स्त्रियो नृ[-]पशून् खादन्ति तांश् च ते पशव इव निहता
 यम[-]सदने यातयन्तो रक्षो[-]गणाः सौनिका इव स्वधितिनावदायासृक् पिबन्ति नृत्यन्ति च गायन्ति च हृष्यमाणा यथेह
 पुरुषादाः ।

5263102 puruzasya meDena hiMsayA BEravAdIn yajante .
 5263102 puruṣasya medhena hiṃsayā bhairavādīn yajante .
 5263102 पुरुषस्य मेधेन हिंसया भैरवादीन् यजन्ते ।

5263103 yAS ca striyo nara-mAMsaM Bakzayanti .
5263103 yāś ca striyo nara-māṃsaṃ bhakṣayanti .
5263103 याश् च स्त्रियो नर[-]मांसं भक्षयन्ति ।

5263104 kAma-rUpA rakzo-gaRA BUtvA yaTeha te puruzAdAH santaH pUrvam
anftyanta tadvat ..31..
5263104 kāma-rūpā rakṣo-gaṇā bhūtvā yatheha te puruṣādāḥ santaḥ pūrvam
anṛtyanta tadvat ..31..
5263104 काम[-]रूपा रक्षो[-]गणा भूत्वा यथेह ते पुरुषादाः सन्तः पूर्वम् अनृत्यन्त तद्वत् ॥३१॥

5263201 ye tv iha vA anAgaso 'raRye grAme vA vESramBakEr upasftAn
upaviSramBayya jiiIvizUn SULA-sUtrAdizUpaprotAn krIqanakatayA yAtayanti
te 'pi ca pretya yama-yAtanAsu SULAdizu protAtmAnaH kzut-tfqByAM
cABihatAH kaNka-vawAdiBiS cetas tatas tigma-tuRqEr AhanyamAnA Atma-
SamalaM smaranti .
5263201 ye tv iha vā anāgaso 'raṇye grāme vā vaiśrambhakair upasṛtān
upaviśrambhayya jijīviṣūn śūla-sūtrādiṣūpaprotān kṛīḍanakatayā yātayanti
te 'pi ca pretya yama-yātanāsu śūlādiṣu protātmānaḥ kṣut-tṛḍbhyāṃ
cābhihatāḥ kaṅka-vaṭādibhiś cetas tatas tigma-tuṇḍair āhanyamānā ātma-
śamalaṃ smaranti .
5263201 ये त्व इह वा अनागसो ऽरण्ये ग्रामे वा वैश्रम्भकैर् उपसृतान् उपविश्रम्भय्य जिजीविषून् शूल-
[सूत्रादिषूप्रोतान् क्रीडनकतया यातयन्ति ते ऽपि च प्रेत्य यम[-]यातनासु शूलादिषु प्रोतात्मानः क्षुत्[-]तृड्भ्यां चाभिहताः
कङ्क[-]वटादिभिश् चेतस् ततस् तिग्म[-]तुण्डैर् आहन्यमाना आत्म[-]शमलं स्मरन्ति ।

5263202 vESramBakEr viSvAsopAyEH .
5263202 vaiśrambhakair viśvāsoṇāyāiḥ .
5263202 वैश्रम्भकैर् विश्वासोपायैः ।

5263203 upaviSramBayya viSvAsya ..32..
5263203 upaviśrambhayya viśvāsyā ..32..
5263203 उपविश्रम्भय्य विश्वास्य ॥३२॥

5263301 ye tv iha vE BUtAny udvejayanti narA ulbaRa-svaBAvA yaTA
dandaSUKAs te 'pi pretya narake dandaSUKAKye nipatanti yatra nfa
dandaSUKAH paYca-muKAH sapta-muKA upasftya grasanti yaTA bileSayAn .
5263301 ye tv iha vai bhūtāny udvejayanti narā ulbaṇa-svabhāvā yathā
dandaśūkās te 'pi pretya narake dandaśūkākhye nipatanti yatra nṛpa
dandaśūkāḥ pañca-mukhāḥ sapta-mukhā upasṛtya grasanti yathā bileśayān .
5263301 ये त्व इह वै भूतान्य् उद्वेजयन्ति नरा उल्बण[-]स्वभावा यथा दन्दशूकास् ते ऽपि प्रेत्य नरके दन्दशूकाख्ये
निपतन्ति यत्र नृप दन्दशूकाः पञ्च[-]मुखाः सप्त[-]मुखा उपसृत्य ग्रसन्ति यथा बिलेशयान् ।

5263302 bileSayAn mUzikAn ..33..
5263302 bileśayān mūṣikān ..33..
5263302 बिलेशयान् मूषिकान् ॥३३॥

5263401 ye tv iha vA anDAvawa-kusUla-guhAdizu BUtAni nirunDanti
taTAmutra tezv evopaveSyā sagareRa vahninA DUmena nirunDanti .
5263401 ye tv iha vā andhāvaṭa-kusūla-guhādiṣu bhūtāni nirundhanti
tathāmutra teṣv evopaveśyā sagareṇa vahninā dhūmena nirundhanti .

5263401 ये त्व इह वा अन्धावट[-]कुसूल[-]गुहादिषु भूतानि निरुन्धन्ति तथामुत्र तेष्व एवोपवेश्य सगरेण वह्निना धूमेन निरुन्धन्ति ।

5263402 sagareRa savizeRa ..34..

5263402 sagareṇa saviṣeṇa ..34..

5263402 सगरेण सविषेण ॥३४॥

5263501 yas tv iha vA atiTIIn aByAgatAn vA gfha-patir asakfd upagata-manyur diDakzur iva pApena cakzuzA nirIkzate tasya cApi niraye pAa-dfzwer akziRI vajra-tuRqA gfDrAH kaNka-kAka-vawAdayaH prasahyuru-balAd utpAwayanti .

5263501 yas tv iha vā atithīn abhyāgatān vā gr̥ha-patir asakṛd upagata-manyur didhakṣur iva pāpena cakṣuṣā nirīkṣate tasya cāpi niraye pāpa-dr̥ṣṭer akṣiṇī vajra-tuṇḍā gr̥dhrāḥ kaṅka-kāka-vaṭādayaḥ prasahyuru-balād utpāṭayanti .

5263501 यस् त्व इह वा अतिथीन् अभ्यागतान् वा गृह[-]पतिर् असकृद् उपगत[-]मन्युर् दिधक्षुर् इव पापेन चक्षुषा निरीक्षते तस्य चापि निरये पाप[-]दृष्टेर् अक्षिणी वज्र[-]तुण्डा गृध्राः कङ्क[-]काक[-]वटादयः प्रसहयोरु[-]बलाद् उत्पाटयन्ति ।

5263502 atiTayo 'jYAta-pUrvA aByAgatA jYAta-pUrvAs tAn .

5263502 atithayo 'jñāta-pūrvā abhyāgatā jñāta-pūrvās tān .

5263502 अतिथयो ऽजात[-]पूर्वा अभ्यागता जात[-]पूर्वास् तान् ।

5263503 pApena vakrI-kftena ..35..

5263503 pāpena vakrī-kṛtena ..35..

5263503 पापेन वक्री[-]कृतेन ॥३५॥

5263601 yas tv iha vA AQyABimatir ahaNkftis tiryak-prekzaRaH sarvato 'BiviSaNkI arTa-vyaya-nASa-cintayA pariSuzyamARa-hfdaya-vadano nirvftim anavagato graha ivArTam aBirakzati sa cApi pretya tad-utpAdanotkarzaRa-saMrakzaRa-Samala-grahaH sUcImuKe narake nipatati yatra ha vitta-grahaM pApa-puruzaM DarmarAja-puruza vAyakA iva sarvato 'Ngezu sUtrEH parivayanti .

5263601 yas tv iha vā āḍhyābhimatir ahaṅkṛtis tiryak-prekṣaṇaḥ sarvato 'bhiviśāṅkī artha-vyaya-nāśa-cintayā pariśuṣyamāṇa-hṛdaya-vadano nirvṛtim anavagato graha ivārtham abhirakṣati sa cāpi pretya tad-utpādanotkarṣaṇa-saṃrakṣaṇa-sāmala-grahaḥ sūcīmukhe narake nipatati yatra ha vitta-grahaṃ pāpa-puruṣaṃ dharmarāja-puruṣā vāyakā iva sarvato 'ṅgeṣu sūtraiḥ parivayanti .

5263601 यस् त्व इह वा आद्याभिमतिर् अहङ्कृतिस् तिर्यक्[-]प्रेक्षणः सर्वतो ऽभिविशङ्की अर्थ[-]व्यय[-]नाश[-]चिन्तया परिशुष्यमाण[-]हृदय[-]वदनो निर्वृतिम् अनवगतो ग्रह इवार्थम् अभिरक्षति स चापि प्रेत्य तद्[-]उत्पादनोत्कर्षण[-]संरक्षण[-]शमल[-]ग्रहः सूचीमुखे नरके निपतति यत्र ह वित्त[-]ग्रहं पाप[-]पुरुषं धर्मराज[-]पुरुषा वायका इव सर्वतो ऽङ्गेषु सूत्रैः परिवयन्ति ।

5263602 AQyABimatir Dana-garvitaH .

5263602 āḍhyābhimatir dhana-garvitaḥ .

5263602 आद्याभिमतिर् धन[-]गर्वितः ।

5263603 ahaNkftiH SrezWo 'ham iti mAnI .

5263603 ahaṅkṛtiḥ śreṣṭho 'ham iti mānī .

5263603 अहङ्कृतिः श्रेष्ठो ऽहम् इति मानी ।

5263604 tiryak prekzaRaM yasya .
 5263604 tiryak prekṣaṇaṃ yasya .
 5263604 तिर्यक् प्रेक्षणं यस्य ।

5263605 sarvato gurv-Adar api DanaM corayizyantIti viSaNkamAnaH .
 5263605 sarvato gurv-āder api dhanam corayiṣyantīti viśaṅkamānaḥ .
 5263605 सर्वतो गुर्व-]आदेर् अपि धनं चोरयिष्यन्तीति विशङ्कमानः ।

5263606 pariSuzyamARaM hfdayaM vadanaM ca yasya .
 5263606 pariśuṣyamāṇaṃ hrdayaṃ vadanaṃ ca yasya .
 5263606 परिशुष्यमाणं हृदयं वदनं च यस्य ।

5263607 anavagato 'prAptaH .
 5263607 anavagato 'prāptaḥ .
 5263607 अनवगतो sप्राप्तः ।

5263608 tasyArTasyotpAdanAdiBiH SamalaM gfhRAIti taTA .
 5263608 tasyārthasyotpādanādibhiḥ śamalaṃ gr̥hṇātīti tathā .
 5263608 तस्यार्थस्योत्पादनादिभिः शमलं गृह्णातीति तथा ।

5263609 parivayanti sUtra-protam kurvanti ..36..
 5263609 parivayanti sūtra-protam kurvanti ..36..
 5263609 परिवयन्ति सूत्र-]प्रोतं कुर्वन्ति ॥३६॥

5263701 evaM-viDA narakA yamAlaye santi SataSaH sahasraSas tezu sarvezu
 ca sarva evADarma-vartino ye kecid ihoditA anuditAS cAvani-pate paryAyeRa
 viSanti taTEva DarmAnuvartina itaratra iha tu punar-Bave ta uBaya-
 SezABYAM niviSanti .
 5263701 evaṃ-vidhā narakā yamālaye santi śataśaḥ sahasraśas teṣu sarveṣu
 ca sarva evādharmā-vartino ye kecid ihoditā anuditāś cāvani-pate
 paryāyeṇa viśanti tathaiva dharmānuvartina itaratra iha tu punar-bhave ta
 ubhaya-śeṣābhyāṃ niviśanti .
 5263701 एवं-]विधा नरका यमालये सन्ति शतशः सहस्रशस् तेषु सर्वेषु च सर्व एवाधर्म-]वर्तिनो ये केचिद् इहोदिता
 अनुदिताश् चावनि-]पते पर्यायेण विशन्ति तथैव धर्मानुवर्तिन इतरत्र इह तु पुनर्-]भवे त उभय-]शेषाभ्यां निविशन्ति ।

5263702 itaratra svargAdo .
 5263702 itaratra svargādaḥ .
 5263702 इतरत्र स्वर्गादौ ।

5263703 iha martya-loke punar Bave punar janma-nimittam .
 5263703 iha martya-loke punar bhava punar janma-nimittam .
 5263703 इह मर्त्या-]लोके पुनर् भवे पुनर् जन्म-]निमित्तम् ।

5263704 uBayor DarmADarmayoH SezABYam ..37..
 5263704 ubhayor dharmādharmayoḥ śeṣābhyāṃ ..37..
 5263704 उभयोर् धर्माधर्मयोः शेषाभ्याम् ॥३७॥

5263801 nivftti-lakzaRa-mArga AdAv eva vyAKyAtaH .
 5263801 nivṛtti-lakṣaṇa-mārga ādāv eva vyākhyātaḥ .

5263801 निवृत्ति[-]लक्षण[-]मार्ग आदाव् एव व्याख्यातः ।

5263802 etAvAn evARqa-koSo yaS caturdaSaDA purARezu vikalpita upagIyate
yat tad Bagavato nArAyaRasya sAkzAn mahA-puruzasya sTavizWaM rUpam
AtmamAyA-guRamayam anuvarRitam AdftaH paWati SfRoti SrAvayati sa upageyaM
BagavataH paramAtmano 'grAhyam api SraddA-Bakti-viSudDa-budDir veda .

5263802 etāvān evāṇḍa-kośo yaś caturdaśadhā purāṇeṣu vikalpita upagīyate
yat tad bhagavato nārāyaṇasya sāksān mahā-puruṣasya sthaviṣṭhaṃ rūpam
ātmamāyā-guṇamayam anuvarṇitam ādṛtaḥ paṭhati śṛṇoti śrāvayati sa
upageyaṃ bhagavataḥ paramātmano 'grāhyam api śraddhā-bhakti-viśuddha-
buddhir veda .

5263802 एतावान् एवाण्ड[-]कोशो यश् चतुर्दशधा पुराणेषु विकल्पित उपगीयते यत् तद् भगवतो नारायणस्य साक्षान्
महा[-]पुरुषस्य स्थविष्ठं रूपम् आत्ममाया[-]गुणमयम् अनुवर्णितम् आदृतः पठति शृणोति श्रावयति स उपगेयं भगवतः
परमात्मनो ऽग्राह्यम् अपि श्रद्धा[-]भक्ति[-]विशुद्ध[-]बुद्धिर् वेद ।

5263803 AdAv eva dvitIya-skanDe --

5263803 ādāv eva dvitīya-skandhe --

5263803 आदाव् एव द्वितीय[-]स्कन्धे [-][-]

5263804 vESvAnaraM yAti

5263804 vaiśvānaraṃ yāti

5263804 वैश्वानरं याति

5263805 ity-AdinA . upageyam OpanizadaM rUpam .

5263805 ity-ādinā . upageyam aupaniṣadaṃ rūpam .

5263805 इत्या[-]आदिना । उपगेयम् औपनिषदं रूपम् ।

5263806 Sradda-BaktiByAM viSudDa budDir yasya ..38..

5263806 śraddha-bhaktibhyāṃ viśuddha buddhir yasya ..38..

5263806 श्रद्धा[-]भक्तिभ्यां विशुद्ध बुद्धिर् यस्य ॥३८॥

5263901a SrutvA sTulaM taTA sUkzmaM rUpaM Bagavato yatiH .

5263901a śrutvā sthūlaṃ tathā sūkṣmaṃ rūpaṃ bhagavato yatiḥ .

5263901a श्रुत्वा स्थूलं तथा सूक्ष्मं रूपं भगवतो यतिः ।

5263901c sTule nirjitam AtmAnaM SanEH sUkzmaM DiyA nayed iti ..

5263901c sthūle nirjitam ātmānaṃ śanaiḥ sūkṣmaṃ dhiyā nayed iti ..

5263901c स्थूले निर्जितम् आत्मानं शनैः सूक्ष्मं धिया नयेद् इति ॥

5263902 yaTA yaTAvac CrutvA ..39..

5263902 yathā yathāvac chrutvā ..39..

5263902 यथा यथावच् छ्रुत्वा ॥३९॥

5264001a BU-dvIpa-varza-sarid-adri-naBaH-samudra-

5264001a bhū-dvīpa-varṣa-sarid-adri-nabhaḥ-samudra-

5264001a भू[-]द्वीप[-]वर्ष[-]सरिद्[-]अद्रि[-]नभः[-]समुद्र[-]

5264001b pAtAla-diN-naraka-BAGaRa-loka-saMsTA .

5264001b pātāla-diṇ-naraka-bhāgaṇa-loka-saṃsthā .

5264001b पाताल[-]दिङ्[-]नरक[-]भागण[-]लोक[-]संस्था ।

5264001c gItA mayA tava nfpAdButam ISvarasya
5264001c gītā mayā tava nṛpādbhutam īśvarasya
5264001c गीता मया तव नृपाद्भुतम् ईश्वरस्य

5264001d sTulaM vapuH sakala-jIva-nikAya-DaMa ..
5264001d sthūlaṃ vapuḥ sakala-jīva-nikāya-dhāma ..
5264001d स्थूलं वपुः सकल[-]जीव[-]निकाय[-]धाम ॥

5264002 kaTaM-BUta saMsTA .
5264002 kathaṃ-bhūtā saṃsthā .
5264002 कथं[-]भूता संस्था ।

5264003 sakalAnAM jIva-nikAyAnAM DaMa ASraya-BUtaM vapuH ..40..
5264003 sakalānāṃ jīva-nikāyānāṃ dhāma āśraya-bhūtaṃ vapuḥ ..40..
5264003 सकलानां जीव[-]निकायानां धाम आश्रय[-]भूतं वपुः ॥४०॥

5264101 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe naraka-varRanaM
nAma zaqviMSo 'DyAyaH .
5264101 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe naraka-varṇanaṃ
nāma ṣaḍviṃśo 'dhyāyaḥ .
5264101 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे नरक[-]वर्णनं नाम षड्विंशोऽध्यायः ।

5264102 ..5.26..
5264102 ..5.26..
5264102 ॥५॥२६॥

5264103 iti SrImad-BAGavate mahA-purARe paYcama-skanDe BAvArTadIpikAyAM
wIkAyAM zaqviMSo 'DyAyaH .
5264103 iti śrīmad-bhāgavate mahā-purāṇe pañcama-skandhe
bhāvārthadīpikāyaṃ ṭīkāyaṃ ṣaḍviṃśo 'dhyāyaḥ .
5264103 इति श्रीमद्[-]भागवते महा[-]पुराणे पञ्चम[-]स्कन्धे भावार्थदीपिकायां टीकायां षड्विंशोऽध्यायः ।